T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

OSMANLI SARAYINDA GÖREVLİ KADINLAR VE VAKIFLARI

SEMİHA NURDAN

TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

MART 2021

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

OSMANLI SARAYINDA GÖREVLİ KADINLAR VE VAKIFLARI

Semiha NURDAN

DOKTORA TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MART 2021

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Semiha NURDAN

03.03.2021

OSMANLI SARAYINDA GÖREVLİ KADINLAR VE VAKIFLARI

(Doktora Tezi)

Semiha NURDAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mart 2021

ÖZET

Osmanlı Sarayında Görevli Kadınlar ve Vakıfları adlı tez çalışmasında harem müessesesi, kısmî mukayeselerle birlikte Osmanlı geleneğindeki uygulamalarına göre, cariyeler üzerinden ele alınmıştır. Harem-i Hümâyûn müessese olarak incelenmiş olmakla birlikte bu müessesenin aynı zamanda bir eğitim kurumu olarak ne gibi işlevleri olduğu araştırılmıştır. Cariyelerin hareme dâhil olmasından başlayarak bu kurum içerisinde uzmanlaştıkları vazife ve mertebeleri anlatılmıştır. Kurdukları vakıflara maddi kaynak teşkil eden, in'âm, ihsan ve maaşlarıyla ilgili defterler üzerinden incelemeler yapılarak, gerekli yerlerde tablo ve değerlendirmelerle konu detaylı bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır. Çalışmada müessese olarak vakıf kurumunun kısa bir tanımı yapıldıktan sonra Saraylı kadınların kurdukları vakıflar ve bu vakıfların hangi hizmetleri ifa ettikleri üzerinde durulmuştur. Söz konusu vakıflara ait vakfiyelerden elde edilen bilgiler çerçevesinde saraylı kadınların fikrî eğilimlerinin neler olduğu araştırılmıştır. Arşivlerde yapılan tarama neticesinde elde edilen vakfiyelerin ilk ve son tarihlisi olmak üzere yıllara göre dağılımı ve İstanbul'da kadınlar tarafından kurulan toplam vakıflar içerisindeki oranı bulunmuştur. Saraylı kadınlar tarafından kurulan vakıfların hizmet alanları, şartları, yönetim ve denetim mekanizmaları ele alınmıştır. Bu kadınların kurdukları vakıflar başta olmak üzere sahip oldukları imkânlar üzerinden geçirdikleri değişim, dönüşüm ve gelişmeler neticesinde haremin sınırlarını aşan etkinlik alanları üzerinde durulmuştur. Siyasete kadar sirayet eden ve muhtelif açılardan eleştiri konusu olan, Osmanlı kadınının nüfuz bakımından yükselişi ve Tanzimat'tan sonra görünür hale gelecek olan, kadının modernleşme tecrübesine giden dönem vakfiyeleri üzerinden araştırılmıştır. Çalışma konusunun ana kaynağı vakfiyelere müsteniden saraylı kadınların kurmuş olduğu vakıfların gelir ve giderleri, hizmet şartlarında belirtilen cari giderler, yani istihdam edilen personel ve işletme usulleri üzerinde durulmuştur. Konuya dair tablolar meydana getirilmiştir. Bu tablolardan hareketle istatistiki veriler oluşturulmuş ve bu veriler kapsamlı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Bilim Kodu	:	118406
Anahtar Kelimeler	:	Osmalı Devleti, Harem-i Hümâyûn, Vakıflar, Sarayda Görevli Kadınlar
Sayfa Adedi	:	447
Tez Danışmanı	:	Prof. Dr. Yasemin DEMİRCAN
Öğrenci ORCID ID	:	https://orcid.org/0000-0002-5316-3650

WOMEN SERVING IN THE OTTOMAN PALACE AND THEIR FOUNDATIONS

(Ph. D. Thesis)

Semiha NURDAN

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

March 2021

ABSTRACT

In this dissertation study entitled “Women Serving in the Ottoman Palace and Their Foundations”, “Harem” is discussed within the scope of the concubines by researching practices in the Ottoman tradition together with partial comparisons. Although Harem-i Hümâyûn is examined as an institution, it is researched what kind of functions this institution has as an educational institution at the same time. Starting from the inclusion of concubines to the harem, the duties they specialized and their ranks in this institution are explained. The subject is tried to be explained in detail with tables and evaluations, where necessary. By examining the records regarding their favours, gifts and salaries which constitute financial resources for the foundations they established. In the study, after making a short description of the foundation institution, the foundations established by the women of Palace and their services are discussed. Within the framework of the information obtained from the foundations, the intellectual tendencies of the palace women are researched. As a result of studying in the archives, the ratio of their foundations among all foundations established by women in Istanbul is presented. Service areas, conditions, management and control mechanisms of foundations established by women from palace are discussed. As a result of the changes, transformations and developments that these women had, the other activities that they performed are emphasized. Not only the rise of influence and effectiveness of Ottoman women are researched but also modernization period of the women especially after Tanzimat era examined. The main subjects of the study are the income and expense of foundations established by women, employees and the foundation procedures. Tables and statistical data on the subject are prepared and this data is deeply evaluated.

Science Code	:	118406
Key Words	:	Ottoman Empire, Harem-i Hümâyûn, Foundations, Women Serving
Page Number	:	447
Supervisor	:	Prof. Dr. Yasemin DEMİRCAN
Student ORCID ID	:	https://orcid.org/0000-0002-5316-3650

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimim süresince öncelikle danışmanım Kıymetli Hocam Prof. Dr. Yasemin Demircan'a böylesi zor bir çalışmada beni her zaman motive ettiği, desteklediği ve rehberliğini esirgemediği için teşekkür ederim. Tez konusunu belirleme, vakfiyelerin analizleri ve değerlendirilmesi sırasında desteğini ve bilgisini benden esirgemeyen Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Dairesi Başkanı Sayın Mevlüt Çam Bey'e, tezin her safhasında beni yönlendiren, hoşgörülü yaklaşımlarıyla beni motive eden, Değerli Hocam Prof. Dr. Ahmet Nezihi Turan'a, anlayışlı tavrıyla, katkı ve önerileriyle benden yardımlarını esirgemeyen Değerli Hocam Prof. Dr. Mehmet Öz'e, İktisat Tarihi alanında ve içinden çıkamadığım durumlarda her zaman anlayışı ve desteği ile yanımda olan Değerli Hocam Doç. Dr. Sıddık Çalık'a, vakıflar ve vakfiyeler hususundaki bilgi ve donanımıyla beni yönlediren Değerli Hocam Prof. Dr. Mustafa Alkan'a teşekkürlerimi sunarım. Bu uzun soluklu çalışma esnasında benden desteklerini esirgemeyen arkadaşlarıma, her daim yanımda olan anneme ve kızıma minnettarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv

ABSTRACT v

TEŞEKKÜR vi

İÇİNDEKİLER vii

ÇİZELGELERİN LİSTESİ xii

ŞEKİLLERİN LİSTESİ xiii

KISALTMALAR xiv

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

SARAYLI KADINLAR

1.1. Osmanlı Sarayının Kurumsal Yapısı 25

1.1.1. Saray 25

1.1.2. Birun (dış) 28

1.1.3. Enderun (İç) 29

1.1.4. Harem Kurumunun Fizikî, Teşkilât Yapısı ve İşleyişi 30

1.1.5. Darüssaade Ağalığı 33

1.1.6. Valide Sultan 38

1.1.7. Haseki 40

1.1.8. Hanım Sultan 41

1.1.9. Kadınefendi / Başkadın 42

1.2. Hukukî ve Kültürel Bağlamda: Cariye 43

1.2.1. Cariye 43

1.2.2. Cariyelerin Kökenleri ve Temin Yolları 46

Sayfa

1.2.3. Cariyelerin Hak ve Özgürlükleri 49
1.2.4. Sarayda Görevli Cariyelerin İsimleri 53
1.3. Çıraklıktan Ustalığa Cariye 60
1.3.1. Mektep Olarak; Harem-i Hümâyûn 60
1.3.2. Cariyelerin Eğitimi 63
1.3.3. Örf Adet ve Adab-ı Muaşeret Eğitimi 66
1.3.4. Sarayda Sanat Eğitimi ve Sanatçı Cariyeler 67
1.3.5. Meslekî Eğitim 71
1.3.6. Haremin Acemî Ocağı 72
1.3.7. Çırak (Şakirt / Şagird) 73
1.3.8. Kalfalar 74
1.3.9. Usta (Gedikli Cariyeler) 76
1.4. Harem-i Hümâyûnun Kurumsal Hiyerarşisinde Görevli Kadınlar ve Statüleri 77
1.4.1. Haremde Kadın Görevlilerin Bürokrasisi 82
1.4.2. Hazinedâr Usta 84
1.4.3. Daye/Tayye/ Sütanne/ Hatun 85
1.4.4. Dadı / Bakıcı Kadın 87
1.4.5. Kethüda 87
1.4.6. Vekil Usta 88
1.4.7. Kâtibe Kadın 89
1.4.8. Kahveci Usta 89
1.4.9. Çaşnigir/Çeşnigir Usta 90
1.4.10. Çamaşırcı Usta 91
1.4.11. Kilerci Usta 91
1.4.12. Külhancı Usta 92
1.4.13. İbrikdâr Usta 92

Sayfa

1.4.14. Ebe Kadın 92
1.4.15. Hastalar Ustası 92
1.4.16. Kadehkâr Kadın 93
1.4.17. Musahibe Kadın 93
1.4.18. Kutucu/ Berber Usta 93
1.5. Saray Kadınlarının Dış Dünyaya Yönelişi 94
1.5.1. Haremdeki Kadınların Dış Dünya ile Bağlantıları 94
1.5.2. Evlilik Yolu ile Oluşturulan Saray Kamuoyu 95
1.6. Harem-i Hümâyûnda Görevli Kadınların Servet Edinimleri ve Maddî Varlıkları .. 100
1.6.1. Harem-i Hümâyûn'da Çalışan Kadınların Maaşları 103
1.6.2. İnam, İhsân ve Mutad Tahsisâtlar 104
1.6.3. Haremde Görevli Kadınların Muhallefâtı/ Mirası 110

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI SARAYINDA GÖREVLİ KADINLARIN VAKIFLARI

2.1. Vakıf Müessesesinin Tarihi Gelişim Süreci 113
2.1.1. Vakfın Tanımı 113
2.1.2. Vakıf Müessesesi 114
2.1.3. Vakıfların Kuruluş Amacı ve Faydaları 116
2.1.4. Tarihi Süreç İçerisinde: Vakıflar 118
2.2. İslâm Hukukunda Vakıf ve Tesisi 121
2.2.1. Hukuki Mahiyeti İtibariyle Vakıf 121
2.2.1.1. Vâkıfta aranan şartlar 122
2.2.1.2. Vakfedilen mülkte aranan şartlar 123
2.2.1.3. Vakfın idaresinde gözetilen hususlar 124
2.2.2. Osmanlı'da Vakıf Tesisi 126

Sayfa

2.3. Saraylı Vâkıfelerin; Hayır Müesseseleri ve Hizmetleri 128
2.3.1. Osmanlı Vakıf Geleneğinde Kadının Yeri 128
2.3.2. Saraylı Kadınların Kurduğu Vakıflar 132
2.3.2.1.Vakıfların yıllara göre dağılımı 133
2.3.2.2. Vâkıfeler, hizmet alanları ve yerleri 135
2.3.2.3. Tevliyet ve nezâret şartları itibariyle vakıflar 152
2.3.2.4. Şurût türlerine göre vakıflar 160
2.3.2.5. Hayratları itibariyle vakfiyeler 172
2.3.2.6. Vakfiyelerde bulunan şuhudu'l-hal kısmının değerlendirmesi 177
2.3.2.7. Vakfiyesi olmayan vakıflar 178
2.4. Osmanlı Hareminin Moderleşmesi ve Saray Kadınları 187
2.4.1. Türk Kadının Siyasî, Sosyal ve Ekonomik Hayat İçerisindeki Serüveni 187
2.4.2. Osmanlı Harem Kadınının Pre-Modern Dönemi 190

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SARAYDA GÖREVLİ KADINLARIN VAKIF İŞLETMELERİ

3.1. Osmanlı Vakıf Ekonomisi 201
3.2. Vakıfların Akarları 205
3.2.1. Kira Gelirleri/Musakkafât 206
3.2.2. Zirai Gelirler/Müsteğallât 208
3.2.3. Nema Gelirleri/Nukud 209
3.3. Vakıfların Giderleri 231
3.3.1. Vakıf Personel Giderleri 234
3.3.1.1. İdarî görevliler 236
3.3.1.2. Din görevlileri 238
3.3.1.3. İlmî görevliler 239

Sayfa

3.3.1.4. Müteferrik görevliler 241
3.3.2. Diğer Giderler 254
3.3.2.1. İkram giderleri 255
3.3.2.2. Tamirat giderleri 257
3.3.2.3. Isıtma ve aydınlatma giderleri 258
3.3.2.4. Temizlik giderleri 260
SONUÇ 261
KAYNAKÇA 269
EKLER 289
EK-1. Vakfiye Analizleri 290
EK-2. Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri 421
ÖZGEÇMİŞ 447

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 1.1. Harem-i Hümâyûn Bulunan Cariyelerin İsimleri 54

Çizelge 1.2. Kahveci Ocağına Mensup Cariyeler İçin Verilen Eşyalar..... 65

Çizelge 1.3. Harem-i Hümâyûnda Kurumsal Hiyerarşi..... 78

Çizelge 1.4. Harem-i Hümâyûnda Yer Alan Mekânlar 82

Çizelge 1.5. Harem-i Hümâyûndan Çerağ Edilen Kalfaların İsimleri..... 98

Çizelge 1.6. Harem-i Hümâyûna Teslim Edilen Ziynet, Eşya ve Kıyafetlere Dair Yıl Esaslı İcmal Tablo 107

Çizelge 2.1. Vakıfların Yıllara Göre Dağılım..... 134

Çizelge 2.2. Vakıfların Hizmet Alanları ve Sayısı 137

Çizelge 2.3. Vakfiyelerde Şart Olarak Zikredilen Hizmetlerin Mahiyeti ve Sayısı 138

Çizelge 2.4. Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları 141

Çizelge 2.5. Tevliyet ve Nezaret (Yönetim / Denetim) İtibariyle Vakıflar 163

Çizelge 2.6. Hayrâtları İtibariyle Vakfiyeler 174

Çizelge 2.7. Vakfiyesi Olmayan Harem Vakıfları..... 180

Çizelge 2.8. Harem-i Hümâyûna Teslim Edilen İnam-İhsan ve Maaş Miktarı 196

Çizelge 2.9. Defterlerde En Fazla Geçen Kalemler..... 199

Çizelge 3.1. Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi..... 217

Çizelge 3.2. 80 Vakfiye Üzerinden Tespit Edilen Sonuçlar..... 243

Çizelge 3.3. Vakfiyelerde Yer Alan Personel Giderleri 245

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 2.1. İstanbul'da Kadınlar Tarafından Kurulan Vakıfların Saraylı Kadınlar Tarafından Kurulan Vakıflara Oranı 133

Şekil 2.2. Şurût Türlerine Göre Vakıfların Dağılımı 161

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
a.g.e	Adı geçen eser
a.g.m	Adı geçen makale
A.Ü.	Ankara Üniversitesi
A} DVN	Bâb-ı Âsafî } Divan-ı Hümâyûn Kalemi
AE.	Ali Emîrî
AE.SAMD.III	Ali Emîrî / III. Ahmed
AE.SMMUD.IV	Ali Emîrî / IV. Mehmed
AKDTYK	Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Bkz.	Bakınız
C..SM	Cevdet /Saray Mesalihi
C.MTZ.	Cevdet / Eyalet-i Mümtâze
COA	Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
Çev.	Çeviren
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
DTCFD	Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi
Ed.	Editör
EV_HMH_d	Evkâf / Haremeyn Muhasebe Defteri
EV_VKF	Evkâf / Vakfiyeler
Haz.	Hazırlayan
İ..DH.	İrâde / Dâhiliye
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi
İE. DH.	İbnülemin / Dâhiliye
İE. SM	İbnülemin / Saray Mesalihi

İÜİFM	İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası
MB. İ.	Mâbeyn-i Hümâyûn / İrâdeleri
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OTAM	Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi
TAED	Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi
TKGM	Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
TS. MA.d	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defter
TS. MA.e	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrak
TTK	Türk Tarih Kurumu
VD	Vakıflar Dergisi
VGMA	Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi

GİRİŞ

Konu-Yöntem

"Osmanlı Sarayında Görevli Kadınlar ve Vakıfları" adlı tez çalışmasında, Osmanlı sarayında harem dairesinde görevli kadınların kurdukları vakıflar, arşiv belgelerine dayanılarak araştırılmıştır. Bu vakıfların verdikleri hizmet ve gelir-gider kalemlerinin ne olduğu üzerinde durulmuştur. Verilen hizmetler üzerinden vâkıfelerin fikrî eğilimleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Sahip oldukları sermayenin kaynakları tespit edilmiştir. Cariye olarak ve genellikle çocuk yaşta girdikleri haremde aldıkları, yaşayarak öğrenmeye dayanan uzun soluklu eğitim, icra ettikleri meslekler ve cariyelerin haremin hiyerarşik yapısı içindeki konumları çalışmanın temel inceleme konusunu oluşturmaktadır.

Harem mensubu olan bu kadınların, çırak, kalfa ve usta gibi statülerle hangi görevi icra ettikleri araştırılmış ve bu görev karşılığında aldıkları mutad gelirler; merasim, kandil, bayram gibi belirli zaman dilimlerinde veya hususî teveccüh gibi vesilelerle mazhar oldukları ihsan ve in'âmatlar tespit edilmiştir. Biriktirdikleri sermaye ile kurdukları vakıflar üzerinden, yöneldikleri hayır ve hasenatlar (hizmet alanları) gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu vakıfların yönetim ve denetiminin kimler tarafından yapıldığı, vakfın gelir-gideri ve hizmeti, vakıf kurarken hizmet yeri bakımından hangi şehirlere öncelik verdikleri gibi hususlar üzerinde durulmuştur. Osmanlı tarihi içerisinde vakıf kurumuna verilen değer ve bu kurumun yerine getirdiği hizmetler de bu kapsamda incelenmiştir.

Osmanlı Sarayı ve harem, var olduğu günden itibaren her zaman merak konusu olmuştur. Ancak haremin kapalı yapısından ötürü ortaya konulan eserler, özellikle yabancı seyyah, tüccar, bürokrat çevrelerinden insanların anlatımları çoğunlukla duyumlar veya yazarın hayali tasavvurlarının mahsulü olmaktan öteye gidememiştir. Konuyla ilgili objektif verilere dayanan ve hakkaniyetle yazılmış telif eserler ise kurumsal olarak hareme veya haremin değişik vesilelerle temayüz etmiş belli simalarına yöneliktir. Osmanlı Sarayı ve sarayın mensupları olmaları dolayısıyla valide sultanlar, hanım sultanlar veya padişah eşleri ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Ancak bir zümre olarak sarayda çalışan kadınlar ve onların kurdukları vakıflar hakkında kuşatıcı ve müstakil bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bu çalışma ile konuya dair arşiv vesikalarından elde edilen veriler bir araya getirilmiştir. Bu

verilerden hareketle tablolar oluşturulmuştur. Bu tabloların verileri ışığında dolaylı olarak yapılan analitik değerlendirmeler ile istatistiki sonuçları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

"Osmanlı Sarayında Görevli Kadınlar ve Vakıfları" adlı çalışmanın temel kaynağını Saraylı kadınlarının kurmuş olduğu vakıflara ait -hukuki belge niteliğinde olan- vakfiyeler oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra konuya dair dönemin in'âm-ihsan ve masraf defterleri gibi defterlerden de faydalanılmıştır. Ayrıca ulaşılabildiği ölçüde cariyelerin hareme dâhil oluşlarına dair ve eğitimleriyle ilgili dönemin belgelerine ve konuya dair literatüre yer verilmiştir.

Vakfiyeler ele alınırken temelde iki husus üzerinde durulmuştur: Birincisi belgenin sağladığı ve analiz sırasında vakfiye içerisinde geçen bilgilerdir. Bu bilgiler "vakfın ne zaman kurulduğu?, vâkıfenin kim olduğuna dair doğrudan vakfiyede yer alan bilgilerdir. İkinci husus ise daha çok kadınların zihin dünyasında var olan eğilimleridir. Bu eğilimlerin ve düşüncelerin vakfiyelere nasıl yansıdığı hususu üzerinde durulmuştur. Vakfiyelere yansıyan bu zihin okumalarından; fikrî eğilimlerinin neler olduğu?, saraylı kadınları, vakıf kurmaya yönlendiren sebeplerin neler olduğu?, vakıf kurmanın, o dönemin yüksek zümresince rağbet gösterilen bir moda mı olduğu yoksa her türlü beklenti ve şahsi çıkardan bağımsız, hasbi bir iyilik ve hayır duygusu neticesinde mi gerçekleştiği?, …gibi bu ve benzeri akla gelmesi muhtemel soruların peşinden gidilmiş, cevaplar aranmış ve ana kaynak olarak vakfiyelerden yararlanılmıştır.

Ayrıca vakfın tümüyle kamu yararına mı?, yoksa aile yarına mı tesis edildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Vakıfların hayratının bulunup bulunmadığı, yani doğrudan kendi kaynakları ile inşa ettikleri bir mektep, çeşme ve benzeri hayır kurumunun olup olmadığı hususu araştırılmıştır. Vakfın hizmet alanlarının hangi kategoride olduğu yani sosyal, dinî, eğitim ve askerî alanların tercih oranları tespit edilmiştir. Vakfın gelir ve gider kalemlerinin neler olduğu, bu gelirlerin hangi gider kalemleri için harcandığı araştırılmıştır.

Haremde yerine getirdikleri vazifeler karşılığında çalışan kadınların ne türden gelir elde ettikleri, gelirlerin miktarlarının tespiti ve bu gelirleri ne sıklıkla aldıkları ortaya konulmuştur. Bu çerçevede sürekli olduğu anlaşılan gelirler, kadınların maaşı olarak değerlendirilmiştir.

Saraylı kadınların harem içerisindeki günlük yaşamlarına dair bilgiler, giyim kuşamları gibi konular incelenmiştir. Bu çalışmayla, bu kadınların hayatına dair elde edilen bilgilerden hareketle, Osmanlı hareminde görevli kadınların portresi çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda sarayda görevli kadınların çocuk yaşta dâhil oldukları harem hayatına eğilerek, kendilerine yeni bir din ve kimlik kazandırılma süreçleri incelenmiş, liyakat ve yeteneklerine göre tayin edildikleri vazifeler tek tek ele alınmıştır. Sahip oldukları mali imkânlar, kurdukları vakıflar ve bu vakıflar üzerinden toplumsal hayata katkıları araştırılmıştır. Devletle birlikte güçlenen harem nüfuzu üzerinden kendi aralarında ve yüksek bürokratik zümre ile olan ilişkilerine bakılmıştır. Ayrıca taht meselelerine ve devlet yönetimine kadar uzanan nüfuz mücadelelerinin, Osmanlı kadınının modernleşme tecrübelerine kısmen zemin oluşturduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kuramsal çerçeve

Araştırmada Osmanlı Sarayında görevli kadınların sosyal ve ekonomik durumları ele alınmıştır. Saraylı kadınların sosyal hayatına dair veriler elde etmek için vakfiyelerden yararlanılmıştır. Vakıf kurmak için gerekli sermayenin kaynağı olan, in'âm, ihsan ve maaş kayıtlarını içeren ceyb-i hümâyûn, mevacib ve masraf defterleri incelenmiştir.

Vakfiyeler, dönemin sosyal, kültürel, ekonomik hayatı hakkında ve halkın doğrudan ihtiyaç duyduğu hizmet alanları ile ilgili somut bilgiler veren kaynaklardır. Dolayısıyla bu belgeler üzerinden toplumsal hayata dönük pek çok alanda inceleme yapmak, sosyal, ekonomik ve kültürel hayata dair bir takım istatistikî sonuçlara ulaşmak mümkündür. Tezin hemen her aşamasında saraylı kadınlara yönelik çok yönlü bilgilerin söz konusu olduğu bu belgelerden hareketle, tez ortaya konulmaya çalışılmıştır. Mesela bu kadınların meslekleri, biyografik hikâyeleri, ulaşılabildiği kadarıyla etnik kökenleri, mali kaynakları, kurdukları vakıflarla hangi hizmet alanlarına yöneldikleri, kendileriyle birlikte güçlenen harem nüfuzunun tarihî sonuçları gibi geniş bir başlık yelpazesi çalışmanın her zaman ilgi duyduğu ve somut sonuçlar tespit etmeye çalıştığı hususlardır. Aynı kaderi paylaştıkları diğer kadınlarla olan ilişkileri, uzun soluklu, yaşayarak ve usta çırak ilişkisine dayalı eğitimleri, sosyal ve kültürel özellikleri, Osmanlı devleti ve toplumu içerisindeki yerleri, hukûkî durumları ulaşılan kaynaklar üzerinden irdelenmiştir. Haremin değişim ve dönüşümü ile Osmanlı Kadınının erken dönem modernleşme tecrübesi temellendirilmeye çalışılmıştır.

Tezde ortaya konulmaya çalışılan diğer husus ise ele aldığı saraylı kadınlarla ilgili grup biyografisi, eski tabirle hareme ait bir tabakat bilgisi çıkarmaktır. Konuyu biraz daha açmak gerekirse "*tabakat*"[1] kavramı, belli bir zümrenin ferdleri ve bu ferdlerin yaptıkları işler üzerinden biyografik bir tasnif yapmak şeklinde özetlenebilir. Tezde, vakfiyelerine ulaşılan saraya mensup görevli kadınların, grup biyografisi çıkarılmaya çalışılmıştır. Grup biyografisi yöntemi ile saray kadınları anlatılmak suretiyle hem haremin işleyiş ve teşkilat yapısı hem de bu kadınların kurdukları vakıflarla gösterdikleri fikrî eğilimlerin ne olduğu tespit edilmiştir.

Bu çerçevede çalışmanın giriş kısmında, kısmî mukayeselerle birlikte Harem-i Hümâyûn müessese olarak ele alınmıştır. Birinci bölümünde cariyelik müessesesi irdelenmiştir. Cariyelerin hareme dâhil olma kanallarından başlayarak bu kurum içerisinde uzmanlaştıkları vazife ve mertebeleri, kurdukları vakıflara maddi kaynak teşkil eden in'âm, ihsan ve maaşları ile ilgili defterler incelenmiş, gerekli yerlerde tablo ve değerlendirmelerle konu detaylı bir şekilde ortaya konulmuştur.

İkinci bölüm çalışmanın omurgası yani mahiyeti itibariyle tezin özünü teşkil etmektedir. Bu bölümde önce müessese olarak vakıf kurumu irdelenmiştir. Vakfiyelerden hareketle, 1539 ile 1914 tarihleri arasında İstanbul'da kadınlar tarafından kurulan vakıfların sayısı belirlenmiştir. Bu vakıfların içerisinde yer alan ve saraylı kadınlar tarafından kurulan vakıfların oranı tespit edilmiştir. Hizmet alanları, şartları, yönetim ve denetim mekanizmaları ele alınmıştır. Bu bölümün son kısmında saraylı kadınların kurdukları vakıflar başta olmak üzere sahip oldukları imkânlar, geçirdikleri değişim, dönüşüm ve gelişmeler neticesinde haremin sınırlarını aşan etkinlik alanları üzerinde durulmuştur. Siyasete kadar sirayet eden ve muhtelif açılardan eleştiri konusu olan Osmanlı kadınının nüfuz ve etkinliğindeki bu yükselişin, Tanzimat'tan sonra daha bir görünür hale gelecek olan kadınların modernleşme tecrübesinin temelini oluşturduğuna dair kanaat temellendirilmiştir.

Üçüncü bölümde ise; saraylı kadınların kurmuş olduğu vakıfların gelir ve giderleri, vakfiye diliyle söylemek gerekirse akarât ve hizmet şartlarında belirtilen cari giderler yani istihdam edilen personel ve işletme usulleri üzerinde durulmuştur. Bu inceleme ile sarayda görevli kadınların sahip oldukları malî gücü ve bu gücü hangi alanlara yönlendirdikleri, tesis

[1] Bkz: Üst üste olan iki şeyin birbiriyle uyuşması, derece, mertebe ve konum bakımından örtüşmesi; Durmuş, İ. (2010). "Tabakat", ***DİA***, 39, 288-290.

ettikleri vakıfların işletme ve hizmet usulleri, istihdam alanları gibi hususlar ele alınmış, konuya dair tablo ve değerlendirmelerle daha net sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Kapsam ve sınırlılıklar

Osmanlı sarayında çalışan kadınların kurdukları vakıfları merkeze alan çalışmanın dönemi, konu ile ilgili vakfiyelerin tarihleri ile sınırlı tutulmuştur. Bu bağlamda tezin ana konusu, Hicrî onuncu asrın ikinci yarısından (H. 949), Osmanlının son dönemine kadar tesis edilmiş vakıflarla sınırlıdır. Dolayısıyla tezde sabit değişken olarak vakfiyeler ele alınmıştır. Vakfiyeler değişik açılardan değerlendirilirken daha sağlıklı bir değerlendirme imkânı sağlamaları için ait oldukları döneme damga vuran siyasi ve sosyal hadiselere de kısaca değinilmiştir.

Çalışmanın fiziki sınırları, saray kadınlarının yaşam alanı Saray-ı Cedid (Topkapı Sarayı) ve vefat eden padişahın maiyetinin gönderildiği yer olan Saray-ı Atik (Eski Saray) haremini kapsamaktadır.

İncelemeye konu olan arşiv belgelerinde biyografik bilgilerin kısıtlı olması, mesela hareme alınan cariyelerinin aslî vatanlarıyla ilgili herhangi bir kaydın olmaması, doğal ve zorunlu olarak araştırmanın alanını sınırlamaktadır. Bilindiği üzere saraya gelen cariyelere yeni bir isimle birlikte İslam'a ve hânedana sıkı sıkıya bağlılığı temel alan yeni bir kimlik inşa ediliyordu. Saraylı kadınların hayatında vakıf kültürünün bu kadar güçlü ve yaygın olması da bu yeni kimliğin bir neticesi olarak değerlendirilebilir. Bu kadınların yönetime kadar sirayet eden güç ve nüfuz sahibi olmalarına karşın içlerinden herhangi birinin hatırat nev'inden bir eser bırakmamış olması da tezimiz ve bu kabil çalışmalar için eksikliği en çok hissedilen husustur. Dolayısıyla hususî hayatlarına ve biyografilerine dair bilgiler arşiv vesikalarıyla, dışarıdan gözlem ve duyumlara dayanan eserlerle sınırlı kalmaktadır.

Verilerin analizi

Arşivlerde bulunan Osmanlı sarayında çalışan kadınların vakıf kayıtları, konuyla ilgili muhtelif defter ve belgeler taranmıştır. Elde edilen veriler, tasnif ve tetkik edilerek, gerekli olan bilgiler analiz formlarına aktarılmıştır. Bu formlardan vakfiyelerde bulunan temel bilgiler, hizmet alanları, hizmet şartları, yönetim-denetim ve istihdam gibi muhtelif açılardan

sorulara cevap alınabilecek bilgilerden hareketle tablolar oluşturulmuştur. Ayrıca vakfiyesi olmamakla birlikte saraylı kadınlar tarafından tesis edilen vakıflara ait muhtelif kaynaklarda geçen kayıtlar örnek olması açısından bir araya getirilmiştir. Bu kayıtlar tablolaştırmak suretiyle kısa bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışma alanıyla ilgili litaratür okuma ve taraması yapılmış, ihtiyaç duyulan telif eserler detaylı olarak incelenmiştir.

Kaynakların değerlendirilmesi

Osmanlı devletinin ilk yıllarından itibaren defter tutma geleneğinin var olduğu bilinmektedir. Osmanlı devlet teşkilatının kendisinden önce kurulmuş Türk devletlerinde bulunan teşkilat yapısından etkilendiği görülmektedir. Devletin sınırlarının genişlemesiyle birlikte ihtiyaca binaen defter tutma geleneği de gelişmiştir. İdari ve mali teşkilatta özellikle İlhanlılardan etkilendiği söylenebilir[2]. İlhanlıların kullandığı siyakat yazısı, Osmanlı maliye defterlerinde ve vesikalarında son dönemlere kadar kullanılmıştır. Kayda geçirme ve defter tutmaya yönelik bu gelenek, Osmanlı'ya dair pek çok bilginin, emsal devlet ve medeniyetlerle mukayese edilemeyecek ölçüde zengin bir arşiv birikimiyle günümüze kadar ulaşmasına vesile olmuştur. Bu sayede dönemin kaynaklarından hareketle Osmanlı tarihine dair kıymetli çalışmaların hazırlanmasına imkân sağlamıştır[3].

Arşiv kaynakları

Tezde ele alınan Saraylı kadınlara ait vakıflar incelenirken, vakıf kurucusu olan bu kadınların kurduğu vakıfların aynı zamanda hukukî belgesi olan vakfiyelerinden istifade edilmiştir. Ana kaynak vakfiyeler olmakla birlikte, tesis edilen vakıflara ait sermaye birikiminin kaynaklarını göstermek amacıyla dönemin, masraf, maaş, in'âm ve ihsan defterlerinden de yararlanılmıştır.

Tezin ana kaynağını teşkil eden vakfiyelerin ağırlıklı bir kısmı; Vakıflar Genel Müdürlüğüne bağlı bulunan Kültür Tescil Dairesi Arşivinde "VGMA" koduyla yer almaktadır. Bazen müstakil bazen de müşterek bir şekilde tutulan defter külliyatından meydana gelmektedir. Bu arşivde defterlerin envanteri üzerine yapılan üç detaylı çalışma vardır. Birincisi 1939 yılında Vakıf Kayıtlar Mümeyyizi Bedreddin Mahmut Yazır, ikincisi

[2]Afyoncu, E. (1994). "Defterhâne", ***DİA***, 9, 100-104.
[3] Uzunçarşılı, İ. H. (1978). "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", ***Belleten***, XLII, (165), 67-93.

ise Mustafa Alkan tarafından Vakıflar Dergisi'nin 30. sayısında yayımlanan makaledir. Alkan, bu çalışmasında birçok vakıf belgesini tanımlamış ve 623 adetten oluşan defter serisini 6 kategoriye ayırmıştır.

1-İstanbul Vakfiye Serisi (570-577),
2-Mücedded Anadolu Serisi (578-619),
3-Küçük Evkaf Serisi (623-633),
4-Haremeyn Mukataa Serisi (730-733),
5-Haremeyn Serisi (734-748),
6-Rumeli Vakfiye Serisi (987-996)[4]

Üçüncü olarak yapılan envanter çalışması ise Mevlüt Çam, İbrahim Turhan ve Rıdvan Enes Akçatepe tarafından hazırlan "Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv Rehberi[5]" adlı çalışmadır. Bu çalışmaya göre, Vakıflar Arşivinde bulunan vakfiyelerin tasnifine bakıldığında üç grup altında toplandığı görülmektedir.

1) Vakfiye Kasa Defterleri; "VGMA.VKF.KS" fon kodu ile özelliklerinden dolayı kasalarda saklandığı için kasa defteri olarak tabir edilen 203 adet vakfiye ve belgelerden meydan gelmektedir. Bunlardan 194 adedi vakfiye defteridir[6].

2) Müstakil Vakfiye Defterleri; "VGMA.VKF.MÜS" fon kodu ile padişah başta olmak üzere hanedan mensuplarının ve devletin zirvesinde bulunan ağalar, paşalar, tarikat şeyhleri, tüccar ve esnaf gibi farklı kesimden birçok kişinin vakfiyesinin bulunduğu defter serisidir. Toplam bu seri içerisnde 302 adet vakfiye mevcuttur[7].

3) Vakfiye Defterleri; "VGMA.VKF.d" fon kodu ile yer alan bu seri içesinde ise Kasa ve Müstakil Vakfiye Defterleri dışında kalan 114 defter içerisinde 24269 adet vakfiye vardır.

[4] Alkan, M. (2007). "Türk Tarihi Araştırmaları Açısından Vakıf Kayıtlar Arşivi", ***Vakıflar Dergisi***, VGM Yay., 30, Ankara, 2-34.
[5] Çam, M.-Turhan, İ.-Akçatepe, R.E. (2020). ***Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv Rehberi,*** Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
[6] Çam, M.-Turhan, İ.-Akçatepe, R.E. (2020). ***a.g.e.***1-39 ve devamı.
[7] Çam, M.-Turhan, İ.-Akçatepe, R.E. (2020*).* ***a.g.e.*** 23.

Bu 114 adet defter içerisinde bulunan vakfiye serileri ise şöyledir:

a) İstanbul Vakfiye Defteri, 8 adet,
b) Mücedded Anadolu Vakfiye Defterleri, 46 adet,
c) Mücedded Rumeli Vakfiye Defterleri, 5 adet,
d) Küçük Evkâf Vakfiye Defterleri, 13 adet,
e) Haremeyn Vakfiye Defterleri, 20 adet,
f) Müteferrik Vakfiye Defterleri, 22 adet olarak bulunmaktadır[8].

Tezde, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde bulunan 9 fon içerisinde yer alan vakfiyelerden yararlanılmıştır. Ayrıca Topkapı Sarayı Arşivinde ve Osmanlı Arşivi içerisinde bulunan vakıflarla ilgili fonlardan da istifade edilmiştir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi:

Tezde, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden kullanılan vakfiye sayıları ve fonları şu şekildedir: 1 adet vakfiye "Kasa Defterinden", 13 adet vakfiye "Müstakil Vakfiye Defterlerinden", 1 adet vakfiye "İstanbul Vakfiye Defterinden", 12 adet vakfiye "Mücedded Anadolu Vakfiye Defterlerinden", 1 adet vakfiye "Mücedded Rumeli Vakfiye Defterinden", 4 adet vakfiye "Küçük Evkâf Vakfiye Defterlerinden", 13 adet vakfiye "Haremeyn Vakfiye Defterlerinden", 1 adet vakfiye "Selatin Vakfiye Defterlerinden" ve 1 adet vakfiye "Hanım Sultan Vakfiye Defterinden" bu defterler içerisinde bulunan vakfiyeden istifade edilmiştir.

Vakfiyeler sadece Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde değil; aynı zamanda Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı çatısı altında bulunan Hazine-i Evrâkın bir açıdan devamı sayılan Osmanlı Arşivi bünyesinde yer alan farklı fonlarda da bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde, Yazma Eserler Başkanlığına bağlı birçok kütüphanede de vakfiye ve vakıf belgesi bulunmaktadır.

Topkapı Sarayı Arşivi ve Osmanlı Arşivi:

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Emanet Hazinesi Kitaplığı; 6938, 3068 Nolu defter içerisinde bulunan 7 adet vakfiyeden ve yine Topkapı Sarayı Arşivinde bulunan 6938_5 nolu

[8] Çam, M.-Turhan, İ.-Akçatepe, R.E. (2020*). **a.g.e.*** 35.

defter içerisindeki 1 adet vakfiyeden istifade edilmiştir. Osmanlı Arşivi'nde bulunan ve EV_VKF fon koduyla kayıtlı 6 adet vakfiyeden yararlanılmıştır. Toplam 103 adet vakfiye içerisinde bulunan ve tez için gerekli olabilecek veriler, oluşturulan analiz formuna aktarılmıştır.

Vakfiyelerin muhteviyatına bakıldığında ise: Vakfiyeler doğrudan bilgiye ulaşma imkânı sağlayan vesikalar olmaları itibariyle birincil kaynaklardır[9]. Bir vakfiye temelde üç kısımdan meydana gelmektedir. Girişte dua kısmı yer alır, vakıf kurma gerekçesi ayetlerle açıklanır; ikinci kısım vakıf kuran kişinin şartları yani vakıf kurmadaki amacının ne olduğu, kurduğu vakıf için akar olarak ne bağışladığı ve bu bağışların nereye sarf edilmesi gerektiğini anlatan bölümdür; son kısımda ise şuhûdü'l-hâl ve vakıf kurucusunun şartlarının yerine getirilmemesi durumunda vakıf bedduası bulunmaktadır. Kadı tarafından onaylanan ve asli kaydı şer'iye sicillerinde yer alan vakıf senetleri güvenilir ve ait olduğu dönem itibariyle birincil kaynaklar arasındadır[10].

Tezin ana kaynağı olan vakfiyelerin ardından vakıf kurmak için sermayenin kaynağının ne olduğunun tespit edilebilmesi için farklı bir defter külliyatı olan cw mali konuları içeren masraf, in'âm, ihsan ve mevacib defterlerini kapsayan hazine defterlerine bakılmalıdır.

Osmanlı devlet bürokrasisinde alınan kararlar, hükme bağlanan konular, divan ve maliye kalemlerinde tutulan defter serilerini meydana getirmektedir. Mali gelir veya kıymet ifade eden kalemler, titiz bir şekilde ait olduğu hazine defterlerine kaydedilmektedir.

Osmanlılarda hazine tabirinin yaygın olarak kullanımı, XV. yüzyıldan itibaren görülmektedir. Hazine, devlete ait değerli eşya, nakit, bunlarla ilgili evrakın ve emvalin saklandığı yer anlamında kullanılmaktadır. Hazineden alınan para padişahın izniyle olabilmektedir. Hazine dairesinin açılışı tören şeklinde olmaktadır[11]. Osmanlı devletinde iç ve dış olmak üzere iki büyük hazine vardır. Dış hazine maliye, iç hazine ise enderun

[9] Tezde kullanılan Vakfiyelerin defter numaraları: VGMA: 43(2);86 (3) ;572;579;580;581;582 (2); 583 (2); 608; 609; 618;623 (3); 624; 629 (3); 630; 634 (2) ; 637; 638; 649 (4); 730;731; 732 (5) ; 733(3); 736;739; 740 (2);741(2);743(2);744(2);745;746(2);747(11);987;1480;1550(3);1646;1648;1649;1650;1652;1654(2);1763;1804.Devlet Arş. EV_VKF_05; 6;14_42 (2);14_59;17;21, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi: TS.MA.d: 6938; 3068 (7 adet). İMÜT, Ahiçelebi Mahkemesi Defter No:4.TKİBM- TMSK-3, 168-168B (Tapu).

[10] Alkan, M. (2007). "Türk Tarihi Araştırmaları Açısından Vakıf Kayıtlar Arşivi", ***Vakıflar Dergisi***, VGM Yay., 30, Ankara, 2-34.

[11] Orhonlu, C. (1998). "Hazine", ***DİA***, 17, 130-133.

hazinesidir. Tezde ele alınan defter türlerinin hepsinin enderun hazinesinde tutulan kayıtlar olması hasebiyle bu hazinenin teşkilat yapısı kısaca verilerek konuya giriş yapmak gerekmektedir.

Enderun hazinesi Osmanlı sarayı içerisinde yer alan enderun kısmında yer almaktadır. Bu hazine, Fatih Sultan Mehmed döneminde kurulmuştur[12]. Başında hazinedâr başı ve yardımcısı kethüdalar bulunmaktadır. Hazinede görev yapanların sayısı dönemlere göre değişiklik göstermektedir. Örneğin XVII. yüzyıl ortalarında 110 görevlinin olduğu görülmektedir. Bu hazineye bağlı beş hazine daha bulunmaktadır. Bunlar Has Oda, Bodrum, Çilhâne, Has Ahur, Hil'at ve Ceyb-i Hümâyun hazineleridir. Ceyb-i Hümâyûn hazinesine Harem-i Hümâyûn hazinesi de denilmektedir[13]. Klasik dönemde Ceyb-i Hümâyûn hazinesi olarak anılmakta iken Tanzimat düzenlemeleri çerçevesinde Hazine-i Hassa ismi verilmiştir. Bu hazineye, borç almak için sık sık başvurulmuştur. Savaş dönemlerinde ve bu savaşların uzaması neticesinde veya iç isyanlar sonucunda ağırlaşan giderlerin karşılanamadığı durumlarda enderun hazinesi kaynakları, dış hazine adına borçlanma suretiyle kullanmıştır[14].

Teze konu olan vakfiyelerin yanı sıra; in'âm[15], ihsan ve mevacip defterleri, enderun hazinesi defter külliyatından olup Topkapı Sarayı Müzesi Arşivinde bulunan defterlerdir. Defterin fon kodu: TS.MA.d, 1-10775 arasındaki seri numaralarla kayıtlı, Hicrî/Miladî: 881-1317/ 1476-1900 tarih aralığını kapsamaktadır[16].

"Osmanlı Sarayında Görevli Kadınlar ve Vakıfları" adlı teze konu olan saraylı kadınların kayıtlarının tutulduğu başlıca defter türleri ise aşağıda zikredilen defterlerdir. Bu defterlerde görevli kadınların aldıkları maaş, in'âm ve ihsanlar, sarayda doğum sonrası dağıtılan hediyelerin ve masrafların kaydı yer almaktadır. Endurun hazinesinde tutulan bu defter külliyatı içerisinde tasnif çalışması esnasında defterin içeriğine binaen verilen isimlere göre: Esâmi ve Hesap Defteri, Harameyn Akçe Defteri, Harc-ı Hassa Defteri, Harem-i Hümâyûn Bahşiş Defteri, Hesap Defteri, Hesap Pusulası, Hırka-i Şerif Defteri, Kilercibaşı

[12] Uzunçarşılı, İ.H. (1978). "Osmanlı devleti Maliyesinin Kuruluşu…,", ***Belleten,*** XLII, (165), 74.
[13] Uzunçarşılı, İ. H. (1978). "Osmanlı devleti Maliyesinin Kuruluşu…,", ***Belleten,*** XLII, (165), 79-85.
[14] Terzi-Tozduman, A. (1998). "Hazîne-i Hâssa", ***DİA,*** 17, 137-141.
[15] Bkz: Osmanlı devlet hazinesinden padişah adına yapılan aynî ve nakdî ihsan. Karaca, F.(2000). "İn'am", ***DİA,*** 22, 259-260.
[16]Tezde kullanılan (in'âm-ihsan ve mevacib) 25 defterin numarası: TS.MA.d: 10052; 2406;1219_3; 9556;2355;2418;2352;9962;8030;2412;2421;2353;10393;2434;2417;2427;2999;2438;1224;974;4792;8105;2399; 676;8075.

Defteri, Masraf Defteri, Müfredat Defteri, Müsvedde Defteri, Veladet-i Hümâyûn Defteri, Mevâcib Defteri isimleriyle tasniflenmiştir. Yukarıda zikredilen defterlerin hepsi Endurun hazinesi yani iç hazinenin içerisinde yer alan ve beş hazineden biri olan "Ceyb-i Hümâyûn" veya "Harem-i Hümâyûn" denilen hazinenin kayıtlarından ibaret defterlerdir. Bu defterler hakkında kısaca bilgi vermek gerekirse:

Ceyb-i Hümâyûn Defterleri: Padişahın doğrudan tasarrufuna tahsis edilmiş belirli hazinelerden (Mısır hazinesi gibi) elde edilen gelirlerin ve padişah tarafından bu gelirler üzerinden yapılan in'âm, ihsan, maaş ve benzeri giderlerin kaydedildiği defterlerdir. Padişahın cep harçlığı, şehzade ve sultanların maaşları ve hânedâna ait muhtelif masraflar bu hazine tarafından karşılanmaktadır. Yukarıda da değinildiği gibi Tanzimat'ın ilanından itibaren Ceyb-i Hümâyûn hazinesinde yapılan düzenlemelerden sonra Harc-ı Hassa defteri olarak anılmış, padişah ve hareminin hususi giderlerine tahsis edilmiştir.

İn'âm ve İhsan: Ceyb-i Hümâyûn hazinesinden, padişah adına yapılan aynî ve nakdi ihsanlardır ve doğrudan padişahın lütuf göstermek suretiyle yaptığı bağışları ifade eder. Taht değişikliklerinde dağıtılan cülus bahşişleri, dini bayramlarda, elçi kabulünde, bir meslekte veya bir işte başarı göstermiş kişilere veya herhangi bir sebeple padişahın teveccühüne bağlı olarak taltif ve teşvik için dağıtılan bahşişlerdir[17].

Mevâcib Defterleri: Mevâcib, Osmanlılarda memur ve askerlere günlük yevmiye olarak hesaplanan ve üç aydan üç aya verilen maaşlar için kullanılan terimdir. Ulufe defterleri olarak da bilinen bu defterler Hicri yıl esasına göre düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre ilk üç ay için "*masar*", ikinci üç ay için "*recec*", üçüncü üç ay için "*reşen*", dördüncü üç ay için ise "*lezez*" tabiri kullanılmakta ve hepsi için kullanılan dönemlere ise "*kıst*" denilmektedir[18].

Velâdet-i Hümâyûn Defteri: Padişahın çocuklarının doğumu için kullanılan bir tabirdir. Sarayda doğum sonrası bebek ve anne için belli ritüeller çerçevesinde kutlamalar yapılmaktadır. Bu kutlamalarda başta ebe kadın olmak üzere, haremde bulunan kadınlara kıymetli mücevherlerden oluşan çeşitli hediyeler takdim edilirdi. Bu törenler 17. yüzyılda

[17] Karaca, F. (2000). "İn'âm", ***DİA,*** 22, 259-260.
[18] Afyoncu, E. (2004). "Mevâcib", ***DİA,*** 29, 418-420.

düzenlenmeye başlanmıştır[19]. Harem-i Hümâyûndan verilen hediyelerin kayıtlarının tutulduğu defterlere Veladet-i Hümâyûn Defteri denilmiştir. Bu tasnif sırasında verilen bir isimdir[20].

Araştırma ve inceleme eserler

Harem söz konusu olduğunda, mahrem bir alan olması hasebiyle ilgili döneme ait kaynaklar az ve sınırlı bilgiler bulunmaktadır. Yüksek ve kendi dışına kapalı fiziki duvarların bu mahremiyetin korunmasında sarayın sair bölümlerinde yaşayanlar için de bir engel teşkil ettiği görülmektedir. Haremin dış dünya ile tek bağlantısı olan ağalar ise eğitim ve sadakatlerinin bir gereği olarak harem konusunda her zaman ağzı sıkı ve ketum davranmışlardır.

XVI. ve XVII. yüzyıllarda ilk örnekleri görülen ve daha çok seyyah, tüccar ve sefaret görevlilerinin anlatımlarına dayanan Avrupa kaynakları ise, doğrudan müşahede yerine dışardan duydukları birtakım anlatımlar, dedikodular ve bazen yazıp çizenin keyfi abartılarına dayanmaktadır. Bu abartılar çoğunlukla yazarların kendi hayalî tasavvurlarına veya okuyucuların şark dünyasıyla ilgili fantastik kurgu ve beklentilerine hitap eden, gerçeklik kaygısı taşımadan kaleme alınmış, "*Binbir Gece Masalları*"ndan mülhem uydurmalardır[21].

Bu abartılı anlatımları birkaç sebebe bağlamak mümkündür. XVI. ve XVII. yüzyıllarda Batı için güçlü bir merak konusu olan genelde şark, özelde Osmanlı saray ve yüksek zümre hayatını ele alan seyyah, tüccar ve sefaret görevlilerinin, sınırlı bilgilerini söz konusu meraktan ötürü beklentilere uygun şekilde kurgulamaları bu sebeplerin başında gelmektedir. Bazen de içinde bulundukları monarşiyi hicvetmek, eleştirmek ve söyleyemediklerini söyleyebilmek için yine bir monarşi olan Osmanlı sarayını bir imge olarak kullanmaktadır. Bu yazarların, gerçeklik kaygısını bir kenara bırakarak kurguladıkları

[19]Çakır, M. (2012). "Osmanlı Hanedanında Doğum: Velâdet-i Hümâyûn", *Topkapı Sarayı Harem-i Hümâyûnu. Harem. Padişahın Evi*, İstanbul, Sergi kitabı içinde, 64-67.
[20]D'ohsson, I.M. (1972). "Harem-i Hümâyûn", Çeviren: Ayda Düz, ***Hayat İlavesi Tarih Mecmuası,*** 2/9, İstanbul, 1-32.
[21] Peirce, L.P. (1916). ***Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümranlık ve Kadınlar,*** Çeviren: Ayşe Berktay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 7. Baskı, 161.

fantastik bir dünya ile kendi muhitlerinde saygınlık, şöhret ve maddi kazanç temin etme yoluna gittiklerinden bahsetmek de mümkündür.

Topkapı Sarayı'nı anlatan ilk resmi kaynak Osmanlı son dönem müelliflerinden Abdurrahman Şeref Efendi'nin kaleme aldığı "*Topkapu Sarây-ı Hümâyûnu*" adlı makale dizisidir. Daha sonra Barnette Miller'in ve ardından N. M. Penzer'in sarayı anlatan kitapları yayımlanmıştır. Ekrem Hakkı Ayverdi'nin *"Fatih Devri Mimarisi"* adlı çalışması ise Osmanlı sarayı mimarlık tarihi açısından bir ilkdir. Topkapı Sarayı'nın oluşum sahfalarını inceleyen bu eser 1953 yılında yayımlamıştır.[22]

Osmanlı Saray Teşkilatı / harem, Osmanlı kadını, kadın vakıfları hakkında telif eserlerin değerlendirilmesi:

İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın[23]: *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı* adlı eseri başta Osmanlı müesseseleri ve özellikle saray, askeri teşkilât yapıları olmak üzere Osmanlı tarihi üzerine yazılan temel başvuru kaynakları arasındadır. Uzunçarşılı bu kitabında, Osmanlı hanedanının ikametgâhları olan sarayları tek tek ele alınmıştır. Hanedanın üyeleri şehzadeler, sultanlar ve valide sultanlar, hanedana hizmet eden, kul kökenli erkekler ve kadınlar (cariyeler) hakkında yani askeri sınıf enderun ve harem mensubu hakkında çok detaylı bilgi bulmak mümkündür. Sarayın teşkilat yapısı işleyişi itibariyle, "birun, enderun ve harem" olmak üzere teferruatlı bir şekilde incelenmiştir. Saray yapısının hem teşkilat hem de fiziki mekânsal açıdan ele alındığı görülmektedir. Saray müessesesinin tarihi seyrinin kronolojik olarak değerlendirildiği bu eser tez çalışması süresince temel başvuru kaynakları arasında yer almıştır. Harem-i hümâyun hususunda Uzunçarşılı şöyle bir bilgi vermektedir: Topkapı Sarayı müdürü Tahsin Öz'ün gözetiminde İngiliz N. M. Penzer isimli bir araştırmacı "Harem" adlı eserini hazırlamış ve 1936 yılında Londra'da basılmıştır. Uzunçarşılı, daha kendi döneminde bu kitabın henüz Türkçe'ye çevrilmemiş olmasını bir eksiklik olarak belirtmektedir.

Uzunçarşılı, eserini oluştururken Topkapı Sarayı Arşivi vesikaları başta olmak üzere kroniklerden, seyahatnamelerden istifade etmiştir. Naima, Mustafa Âli, Selanikî ve Koçi beyin risalesi gibi dönemin kaynaklarından bilgi aktarmıştır. Aynı zamanda D'ohsson gibi

[22] Ayverdi, E. H. (1953). ***Fatih Devri Mimarisi,*** İstanbul Matbaası, İstanbul, (TTK: Küt. No: B/3402)
[23] Uzunçarşılı, İ. H. (1988). ***Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı***, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Osmanlı coğrafyasında yaşamış ve döneminde tuttuğu raporlar sayesinde Osmanlı merkez teşkilatı hakkında teferruatlı bilgiler sunmuş bir isimden de istifade etmiştir.

Norman Mosley Penzer[24]: 1936 yılında Londra'da *Harem* adıyla basılan kitap 2015 yılında Türkiye'de de yayımlanmıştır. Sarayı ve sarayın kurulduğu yeri tarihçesiyle birlikte vermektedir. Eser haremi iki bölüm halinde incelemiş ve fiziki yapısı üzerinde geniş bir şekilde durmuştur. Penzer hakkaniyetli batının doğuya bakış açısının yanlı olduğunu, haremin daha çok "Binbir Gece Masalları"nda olduğu gibi fantastik bir kurgu olarak algılandığını vurgulamaktadır. Batılı kaynaklardaki hâkim kanaatin aksine haremde yaşayan kadınların çok sıkı bir eğitimden geçirildiğini, kendi içinde disiplinli bir yapısı olduğunu belirtmiş, hiyerarşinin başındaki şahıs olarak valide sultanların haremi nasıl yönettiği hususu üzerinde ayrıntılarıyla durmuştur. Ayrıca başta harem ağası olmak üzere haremdeki kadın görevliler hakkında da detaylı bilgi vermektedir.

Penzer doğru bir yaklaşımla haremi, Osmanlı devlet teşkilatı içerisinde kurumsal bir yapı olarak ele almaktadır. Şahsi gözlemlerine dayanmadan duyduklarına ve şahsi kurgularına göre haremi anlatan batılı yazarların, bu yöntemle ne kadar doğru yazıp yazamayacaklarını uzun uzun tartışır. Kitabın farklı ve özgün tarafı Osmanlı sarayı hakkında rapor ve kişisel hatıra yazan elçilik ve bürokrasi görevlilerinin ortaya koydukları bu literatürü kendi içinde karşılaştırmalı bir üslupla ele almasıdır. Yine sair seyyahların yazdıkları eserleri orijinal nüshaları üzerinden çalışarak aktarması özgün ve konuya ilgi duyan tarihçiler için kolaylık sağlayan bir yöntemdir.

Karşılaştırmalı olarak kullandığı yazarlar: Nicolas De Nicolay, Domenico Hierosolimitano, Thomas Dallam, Ottaviano Bon, Edmond Chishull, Aubry De La Motraye, Jean-Claude Flachat, Sır Adolphus Slade, Maxime Du Camp. Bu yazarları Osmanlı topraklarına geliş tarihlerine göre kronolojik olarak vermektedir. Ayrıca kitap içerisinde dönemi anlatan krokiler ve tasvirler de kullanılmıştır.

Mustafa Çağatay Uluçay[25]: Özellikle saray kadınları ve harem üzerine birçok çalışması olan Uluçay, haremde bulunan kadınlar hakkında çok teferruatlı bilgiler vermektedir.

[24] Penzer, N. M. (2015). ***Harem,*** Çeviren: Hakan Abacı, Alfa Basım Yayım, İstanbul. Türkçeye ilk çevirisi (2000) çeviren: Doğan Şahin, Say Yayınları, İstanbul.
[25] Uluçay, M. Ç. (2001). ***Harem II,*** Türk Tarih Kurumu Basımevi,4. Baskı, Ankara. Ayrıca bkz:

Eserinde harem hayatını, haremde bulunan kadınların meslekleri, hanedanla akrabalık bağı olanlar mevkilerine göre tek tek ele alınmıştır. Osmanlı saray teşkilatı geniş olarak işlenmiş, saraylar hakkında bilgi verildikten sonra haremde görevli kadınlar "hazinedâr usta", "kethüda usta" gibi harem hiyerarşisindeki mertebe ve görevleriyle birlikte teferruatlı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca çıraklık, kalfalık ve ustalık başlıklarıyla cariyelerin mesleki eğitim aşamaları ve statüleri ele alınmıştır. Harem mensubu kadınların katıldıkları eğlenceler, doğum ve evlilik gibi törenlerin mahiyetleri hakkında bilgi verilmiştir. İ. H. Uzunçarşılı'nın eseri ile karşılaştırıldığında Uluçay'da daha diyalektik bir anlatım tercih edildiği görülmektedir. Uluçay'ın "Harem II" adlı bu eseri konu üzerine araştırma yapanların temel başvuru kaynakları arasında yer almaktadır.

Pars Tuğlacı[26]: *Osmanlı Saray Kadınları* adlı eserinde hareme girişlerinden itibaren saray kadınlarının nasıl bir süreç yaşadıklarını, kesintisiz ve yaşayarak içselleştirilen bu safahatın bir tür eğitim süreci olduğunu ve bu eğitim sonucunda hangi mertebelere ulaştıklarını anlatmaktadır. Tuğlacı'nın eseri, Çağatay Uluçay'ın anlatımı ile aynı perspektifte bir anlatıma sahiptir. Özellikle cariyelerin meslekleri hakkında geniş bilgiler veren Tuğlacı, kullandığı görsel malzemeler ile okuyucusuna dönemi tasavvur etme imkânı da sunmaktadır. Bu görseller kadınların kıyafetleri, kıyafet modelleri, kullandıkları aksesuarlar hakkında önemli bilgiler içermektedir. Üstelik bu kıyafetlerin kadınların rütbesine göre değiştiğini, hangi görevli veya hanedan mensubu kadının hangi kıyafeti ve aksesuarı kullandığı üzerinde durulmuştur.

Leslie P. Peirce[27]: *Harem-i Hümâyûn Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümranlık ve Kadınlar* adlı çalışmasında özellikle harem ve hanedan hakkında batılı yazarların ne kadar yanlı yazdığı hususunda oldukça teferruatlı bir şekilde durmuştur. Osmanlı hanedanının evlilik anlayışının değişimini ve bu değişimin harem halkının profiline nasıl yansıdığını ele almıştır. Bu çerçevede kadınların konumunu, hukukî evliliklerini, II. Mehmed'den sonra kul kökenlilerle yapılan evlilikleri ayrıntılı olarak irdelemiştir. Sarayda ve haremde verilen eğitimin ne kadar disiplinli olduğunu, ayrıca bu eğitimde öncelikle cariyelere sadakat

---

Haremle ilgili çalışmaları: Osmanlı Saraylarında Harem Hayatının İçyüzü, (1959). İnkılâp Kitabevi Yay. Ankara; Harem (2011). Ötüken Yayınları, Ankara, Osmanlı Sultanlarına Aşk Mektupları, (1950) İstanbul, İstanbul. Harem'den Mektuplar I (1956) İstanbul, Padişahların Kadınları ve Kızları (2001). Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara adlı eserleridir.

[26] Tuğlacı, P. (1985). ***Osmanlı Saray Kadınları 3***, Cem Yayınları, İstanbul.

[27] Peirce, L. P. (2016). ***Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümranlık ve Kadınlar,*** 7. Baskı, Çeviren: Ayşe Berktay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

aşılandığını vurgulamıştır. Peirce, haremde bulunan kadınları hanedana mensup olanlar ve hizmet sınıfı olarak iki kısımda değerlendirmiştir. Haremde verilen eğitimi enderunda verilen eğitimle özdeşleştirir. Liyakatli cariyelerin padişah için iyi yetiştirilmiş bir eş adayı olduklarını belirtmektedir. Ayrıca haremdeki cariyelerle, yüksek rütbeli görevliler arasında yapılan evlilikler sayesinde, yüksek zümrenin hanedana karşı sağlam ve kalıcı bir sadakatin tesisine vesile olduğu vurgulamaktadır.

Hanedana mensup kadınların en yetkilisi olarak valide sultanın yetkilerini ve dönemlere göre artan nüfuzunu farklı bakış açısı ve yorumlarıyla detaylı bir şekilde ele almıştır. Özellikle XVI. yüzyıl ortalarından itibaren haremin nasıl önemli bir kurum haline geldiğini anlatmaktadır. Devletin niteliğindeki ve buna bağlı olarak haremin işleyişindeki değişimin sebeplerini ele almış, padişah kızlarının evliliklerinin, şehzadelerin sancağa çıkmamalarının, devlet ve yönetim anlayışı açısından nasıl bir getirisi olduğunu incelemiştir. Haremde bulunan kadınların hayır işleri yani vakıfları üzerinde de durmuştur. Valide sultanların yetki alanının Hürrem Sultan'la birlikte arttığını, Hürrem Sultan'ın[28] ardından gelen gelinlerin bu sınırları daha da genişlettiğini teferruatlı bir şekilde ele almıştır. Haremde bulunan bu kadınların etki alanının genişlemesini Ahmet Refik'in aksine olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Özellikle harem hiyerarşisini, makamlara tahsis edilen maaşlar üzerinden değerlendirmesi özgündür ve araştırmacılar için kıymetli sonuçlar ortaya koymaktadır.

Fanny Davis[29]: **"***Osmanlı Hanımı*" adlı çalışmasında saray ve haremi detaylı bir şekilde incelemiştir. Harem müessese olarak ele alınırken cari olan hiyerarşi makamları tek tek ele alınmıştır. Doğum, eğitim, evlilik, boşanma gibi hadiselerin saray kadınlarının hayatında meydana getirdiği değişimleri irdelemiştir. Köle kadınların odalık, çok eşlilik gibi hukuki durumlarını ele almış, tüm bunlara ilaveten din başta olmak üzere kadının ev içi ve ev dışı sosyal yaşamı, toplum hayatındaki yerini değişik açılardan incelemiştir. Hastalık ve tedaviye dair kadınların gelenek ve göreneklerini, halk hekimliğini ve batıl olarak nitelendirdiği bir kısım tedavi usullerini detaylı bir şekilde anlatmıştır. Mesela kurşun dökme

[28] Ayrıca bkz: Hürrem Sultan'la ilgili olarak hazırlanan bu kitapta Hürrem Sultan'la başlayan ve gelinleri ile devam eden kadınların Osmanlı toplum yapısı ve siyaseti içerisindeki yeri anlatılmıştır: Peirce, L. P. (2019). ***Hürrem Sultan,*** Çeviren: Renan Akman, İşbankası Yayınları, İstanbul, 97-117.
[29] Davis, F. (2005). ***Osmanlı Hanımı,*** Çeviren: Bahar Tırnakçı, YKY, İstanbul.

ritüeli bu kabilden olup, saraya kadar sirayet etmiş ve halka ait batıl bir inanç olarak tarif etmiştir.

Madaline C. Zilfi[30]: *Moderleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları,* Madaline C. Zilfi editörlüğünde oluşturulan bu kitap, kadın konulu makalelerden meydana gelmektedir. Özellikle kadınların kurmuş olduğu vakıflar, bu vakıfların faaliyet alanları, kadınların belgelere yansıyan ve toplum içerisindeki yerine dair malumat veren servetleri, hatta Anadolu'da kırsal kesimde işlenen suçlar farklı coğrafyalardaki kadınlar üzerinden ele alınmıştır. Bu açıdan kadınların vakıfları ve toplumsal hayat içerisindeki yerleri hakkında, coğrafya üzerinden bir çıkarım yapma imkânı sağlamaktadır. Ayrıca kadınların sanata nasıl yansıdığı minyatürler üzerinden anlatılmıştır. Osmanlı kadınlarının adalet arayışında sahip olduğu haklar, İslam hukukuna göre annelik konusu işlenmiştir. Farklı ekonomik ve sosyal çerçevelerde ve farklı coğrafyalarda bulunan kadınların anlatılması, karşılaştırma imkânı sunması açısından oldukça önemlidir.

Madaline C. Zilfi[31]: "*Osmanlı İmparatorluğunda Kölelik ve Kadınlar* (1700-1840)", adıyla kaleme aldığı kitabında Zilfi, köleliğin Osmanlı İmparatorluğundaki işleyişi ve dünyadaki örneklerini incelenmiştir. Köleler kadın ve erkek olarak ele alınırken Osmanlı coğrafyasında köle istihdamının nasıl olduğu detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Kölelik sürecinin nasıl başladığı, azat edilinceye kadar kölelerle ilgili bilgiler, esirciler, köle pazarları ve köleliğe dair hukukî mevzuat emsalleriyle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Ali Akyıldız[32]: *Haremin Padişahı Valide Sultan - Harem'de Hayat ve Teşkilat* adlı çalışmada harem kurumunun bürokratik işleyişini, bu kurumun en yetkili karakteri olan valide sultan üzerinden anlatılmış ve haremde bulunan diğer hizmet sınıfına mensup kadınlar hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Kitabı haremle ilgili diğer çalışmalardan ayıran en önemli özellik ise valide sultanların istatistiğinin tutulmuş olması ve biyografilerinin oğulları olan padişahlar üzerinden anlatılmasıdır. Valide sultanların kurmuş olduğu vakıflar başta olmak üzere hayır ve hasenatları tespit edilmiş, yaptırdıkları hayratlar yani inşa ettirdikleri hayır müesseseleri incelenmiş, verdikleri zekât ve fitrelere kadar detaylı neticelere ulaşılmıştır.

---

[30] Meriwether, M. L. (2000). ***Yeniden Kadınların ve Vakıf Üstüne: Halep 1770-1840,*** Zilfi, M. C. (Editör). ***Moderleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları,*** Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 122-143.

[31]Zilfi, M. C. (2018). ***Osmanlı İmparatorulu'unda Kölelik ve Kadınlar (1700-1840),*** Çeviren: Ebru Kılıç, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul.

[32] Akyıldız, A. (2017). ***Haremin Padişahı Valide Sultan Harem'de Hayat ve Teşkilat,*** Timaş Yay., İstanbul, 44.

Eserde önemli olan diğer bir husus ise valide sultanların kurduğu vakıflarda çalışan kesimin de ele alınmış olmasıdır.

Betül İpşirli Argıt[33]: *Hayatlarının Çeşitli Safhalarında Harem-i Hümâyûn Cariyeleri 18. Yüzyıl* adlı çalışmada haremde bulunan cariyelerin hareme girişleri, nasıl bir eğitimden geçirildikleri ve bu kadınların evlilikleri üzerinden toplum içerisindeki statüleri ele alınmış; maaşları, isimleri, muhallefatları, hukuki statüleri incelenmiştir. Hem arşiv kaynakları hem de yerli ve yabancı telif eserin oldukça yoğun bir şekilde kullanılması kitabın kaynak zenginliğini göstermektedir. Cariyelerin evlilikleri, kimlerle evlendirildikleri, bu evliliklerin cariyelerin hayatlarına olan tesiri üzerinde geniş bir şekilde durulmuştur. Cariyelerin "*saraylı*" statüsünü nasıl kazandıkları gerek aldıkları eğitimle gerekse örnek şahsiyetleriyle topluma nasıl örnek oldukları ve ömür boyu hanedana olan bağlılıkları vurgulanmıştır. Yine cariyelerin öldüklerinde defnedildikleri mezarlıklara kadar teferruatlı bilgilere yer vermesi, bu zümre hakkında derli toplu bütüncül bilgiler edinmeyi sağlamaktadır.

Bu eser mahiyeti itibariyle tez konusuna en yakın çalışmalardan birdir. Eserin kronolojik bir süreç izlemesi, yalnızca belli başlı vakıflara yer vermesi çalışmanın temel farklılığıdır. Bununla birlikte çalışma açısından oldukça faydalı ve yol gösterici olmuştur.

Amy Singer[34]: *Müslüman Toplumlarda Hayırseverlik* adlı çalışmada hayırseverliğin toplumdaki yansımaları, bütün bir ömre yayılan bağış faaliyeti, vakıf müessesesi üzerinden saraylı kadınların yapmış olduğu hayır eserleri detaylı bir şekilde anlatılmaktadır.

Ahmet Refik Altınay[35]: *Kadınlar Saltanatı I-II* adlı eserinde saraylı kadınların nüfuzunun artmasını ve bu nüfuzu yönetime müdahaleye vardıracak kullanmalarını biraz eleştirel bir üslupla ele alarak Osmanlının ilk dönemlerinden itibaren hanedan hakkında bilgiler vermektedir. Harem halkının kamuya yansıyan faaliyetlerini incelemiş ve kadınların siyasete karışmasını çöküşün en önemli sebepleri arasında değerlendirmiştir. Haremin nüfuzunun yönetime kadar sirayet etme sürecini Kanuni'den sonra Hürrem'in valide sultanlığıyla başlatmaktadır. Hürrem Sultan'ın gelini Nurbanı Sultan, onun gelini Safiye Sultan, Kösem Sultan ve nihayet Hatice Turhan Sultan'ın valide sultanlık dönemlerinde

[33] İpşirli-Argıt, B. (2017). ***Hayatlarının Çeşitli Safhalarında Harem-i Hümâyûn Cariyeleri 18. Yüzyıl,*** Kitap Yayınları, İstanbul, 186-187.
[34] Singer, A. (2018). ***Müslüman Toplumlarda Hayırseverlik,*** Çeviri: Ali Özdamar, Alfa Yay., İstanbul.
[35] Altınay, A. R. (2000). ***Kadınlar Saltanatı I-II,*** Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

siyasetin içerisinde aktif bir şekilde yer aldıklarını ve bunu yaparken harem ağalarından ve diğer görevli kadınlardan destek aldıklarını, bu dönemde rüşvet ve yolsuzluğun arttığını, iç isyanların çıkmaya başladığını anlatmaktadır. Ayrıca padişahların kadınlara olan düşkünlük ve zaaflarının haremin nüfuz ve etkinliğini artırmasına yol açtığını da ifade etmektedir.

Altınay, gerileme sebepleri olarak ulema ve asker sınıfındaki bozulmaları zikrediyorsa da kadınların yönetime müdahalesini başlıca sebep olarak görmekte, diğer sebepleri bir kenara bırakarak kadınların bu çöküşü hızlandırdığını özellikle belirtmektedir. Altınay, eserini oluştururken kroniklerden yararlanmıştır. Bu kronikleri kadınların siyasi nüfuzu hakkındaki bakış açılarını karşılaştırmak suretiyle birlikte vermektedir.

Gülru Necipoğlu[36]: *15. Ve 16. Yüzyıllarda Topkapı Sarayı Mimarî, Tören ve İktidar* Osmanlı sarayı hakkında yapılan en kapsamlı çalışmaların başında yer almaktadır. Özellikle Topkapı Sarayı'nın hem tarihi süreç içerisinde geçirdiği fiziki gelişimi hem de mimarisi hakkında detaylı bilgiler vermektedir. Sarayın teşkilat yapısını mekânsal ve hiyerarşik açılardan ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Topkapı Sarayı, dönemin Osmanlı gücünü simgelemesi açısından Avrupalı seyyahların seyahatnamelerine konu olmuş ve Avrupa'daki birçok saraya model teşkil etmiştir. Eserde sarayın birçok tasviri bulunmakla birlikte ilk örnekleri arasında Hartmann Schedel'in 1493'te Nürnberg'de yayımlanmış eseri gösterilebilir. Bunun yanı sıra saray üzerine birçok Farsça, Arapça, Osmanlıca şiirler, Fransızca, İtalyanca İngilizce olmak üzere saray ve sarayda düzenlenen törenlerle ilgili muhtelif raporlar yer almaktadır. Necipoğlu sarayla ilgili Osmanlı arşivlerinde yer alan pek çok belgeyi ele almıştır. Bu belgelerden hareketle sarayda yapılan harcamaların, sarayın geçirdiği bakım ve onarımların ve en önemlisi sarayda görevli kişilere ödenen ücretlerin ayrıntılı bir şekilde kaydı tutulmuştur.

Seyahatnameler ve raporlar

Osmanlı coğrafyası, devlet yönetimi ve harem batılılar için her zaman merak konusu olmuştur. Bu merak saikiyle batıdan doğuya pek çok seyahat yapılmıştır. Bu seyyahların

[36] Necipoğlu, G. (2014). ***15. Ve 16. Yüzyıllarda Topkapı Sarayı Mimarî, Tören ve İktidar,*** YKY, Çeviren: Ruşen Sezer, 2. Baskı Eylül 2014, İstanbul.

yazdığı seyahatnamelerden ulaşılabilenlerin isimlerini dipnotta vermekle birlikte konu açısından öne çıkanla daha yakından incelenmeye çalışılacaktır.[37]

Seyyahlar tarafından oluşturulan bu seyahatnameler, harem söz konusu olduğunda objektifliğini ve sıhhatlerini büyük ölçüde yitirmekle birlikte, döneme doğrudan ışık tutan kaynaklar olması hasebiyle tarih disiplini açısından önemli bir yere sahiptir. Seyahatnameleri bir ülke için tutulan ve birçok hususu kapsayan raporlar şeklinde düşünmek mümkündür. Osmanlı coğrafyasını ziyaret eden seyyahların devlet yönetimi ve sosyo-kültürel hayata dair araştırmalar yaptıkları, hatta bazılarının botanik örnekleriyle ülkelerine geri döndükleri seyahatnamelerden çıkarılmaktadır.

Klasik dönem göz önünde bulundurulduğunda Osmanlı Devleti belli başlı medeniyet mümessillerinden biridir ve bu özelliğinden dolayı her zaman merak konusu olmuştur. Batı toplumundaki harem merakı bu coğrafyadan gelen seyyahların hareme özel bir ilgi duymalarına sebep olmuştur. Osmanlı toplum yapısı, törenler, gelenek ve görenekler, dini ritüeller, yeme-içme, kılık kıyafet ve hareme mahsus husûsi hayat bu coğrafyayı ziyaret eden bütün seyyahların ortak merak konusunu teşkil etmektedir. Bazı seyyahlar çizimleriyle yazdıklarını desteklemişlerdir. Bu çizimler de en az yazılanlar kadar kıymetli bilgiler ihtiva etmektedir. Ancak bu seyahatler her zaman masum olmamaktadır. Casusluk faaliyetlerinde bulundukları veya kendi dinlerini yaymak için misyonerlik yaptıkları da vakidir. Seyahatnamelerin meydana gelişinde, anıların yanı sıra hazırlanan raporlar ve mektup şeklinde yazılan bilgiler önemli bir yer tutmaktadır.

---

[37] Ayrıca bkz: Robert Mantran, (1990). ***17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul Kurumsal, İktisadi, Toplumsal Tarih Denemesi,*** I.II. cilt, Çevirenler: Mehmet Ali Kılıçbay- Enver Özcan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: Joseph Von Hammer, (2011). ***İstanbul ve Boğaziçi,*** I. Cilt, Tercüme: Senail Özkan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: Antoine Galland, (1998). ***İstanbul'a Ait Günlük Hâtıralar (1672-1673),*** I. II. Cilt, 3.Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: Salomon Schweigger, (2004). ***Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581,*** Yayına Hazırlayan ve Notlayan: Heidi Stein, Çeviren: S. Türkis Noyan, Kitap Yayınevi, İstanbul: Stephan Gerlach, (2017). ***Türkiye Günlüğü 1573-1576 / 1577-1578,*** 2 Cilt, Editör: Kemal Beydili, Çeviri: Türkis Noyan, Kitap Yayınevi, İstanbul: Giovan Maria Angiolello, (2011). ***Fatih'in İçoğlanı Anlatıyor Fatih Sultan Mehmed,*** Editör: Erhan Afyoncu, Çeviri: Pınar Gökpar, Profil Yayıncılık, İstanbul: Domenico Hierosolimitano, ***Bir Yahudi Doktorun Harem, Saray ve İstanbul Hatıraları,*** Editör: Erhan Afyoncu-Uğur Demir, Çeviri: Esma Selçuk Demir, Yeditepe Yayınları, İstanbul: Mehrdad Kia, (2013). ***Osmanlı İmparatorluğu'nda Gündelik Yaşam,*** Pozitif Yayınları, İstanbul: Claes Ralamb, (2017). ***İstanbul'a Bir Yolculuk 1657-1658,*** 3. Basım, Çeviri: Ayda Arel, Kitap Yayınevi, İstanbul: Luigi Bassano, (2015). ***Kanunî Dönemi Osmanlı İmparatorluğu'nda Gündelik Hayat,*** Çeviri: Selma Cangi, 3.baskı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul: Philippe du Fresne-Canaye, (2017). ***Fresne-Canaye Seyahatnamesi 1573,*** Çeviri: Teoman Tunçdoğan, 2. Basım, Kitap Yayınevi, İstanbul: Jean Thévenot, (2014). ***Thévenot Seyahatnamesi,*** Editör: Stefanos Yerasimos, Çeviri: Ali Berktay, 2. Basım, Kitap Yayınevi, İstanbul: Joseph de Tournefort, (2013). ***Tournefort Seyahatnamesi,*** Editör: Stefanos Yerasimos, Çeviren: Birinci Kitap; Ali Berktay, İkinci Kitap; Teoman Tunçdoğan, 4. Basım, Kitap Yayınevi, İstanbul.

Robert Withers[38]: *Büyük Efendinin Sarayı* adlı eseri kaleme alan, 1610 ve 1620 yılları arasında İstanbul'da kalan İngiliz asıllı bir devlet görevlisidir. Bu çalışmanın Ottaviano Bon'un kitabı ile benzerlik gösterdiğini N. M. Penzer ortaya koymuştur. Ancak Withers'in kitabında bulunan bazı bölümler Bon'un İstanbul'dan ayrıldıktan sonra meydana gelen olayları anlatması bakımından farklılık göstermektedir. İstanbul'da uzun süre kalmış olması ve Türkçe biliyor olması kitabının güvenilirliğini desteklemektedir. Bu kitap 1653 tarihinde Londra'da John Greaves tarafından yayımlamıştır. Kitabın en önemli özelliklerinden biri en tepede bulunan padişahtan en alt kademedeki görevlilere kadar saray hayatının ayrıntılı bir şekilde anlatılmış olmasıdır. Bununla birlikte hareme yerli veya yabancı vazifeli ağalardan başka hiçbir erkeğin giremediğini, dolayısıyla Withers'in haremle ilgili verdiği bilgilere ihtiyatlı yaklaşmanın gerekliliğini hatırlatmak yerinde olacaktır.

Lady Montaqu[39]: *Türkiye Mektupları 1717-1718* adlı kitabı harem ile ilgili yapılan çalışmaların en önemlilerinden birdir. Kadın olması hasebiyle haremi yakından gözlemleme imkânı bulmuştur. Lady Montaqu'ya kadar Osmanlı haremine hiç kimse girememiştir ve dolayısıyla kendisinden önce yazılanlar müşahade veya doğrudan gözlem yerine harem dışından elde edilmiş duyumlardan ibarettir denilebilir. Lady Montaqu harem kadınlarını yakından gözlemlemiş, yaşadıkları mekân ve mefruşatı hakkında, kıyafetlerinden takılarına kadar birçok bilgiyi doğrudan gözleyerek vermiştir. Montaqu eserinde, kadınların güzelliklerini her fırsatta belirtmekte, özellikle ciltlerinin ne kadar güzel olduğunu vurgulamaktadır. Bir kadın seyyah olarak en mahrem mevzulara, mesela Türk hamamlarının kadınlar bölümüne kadar girebilmesi sayesinde değerli gözlemler yapma fırsatı bulmuştur. Kadınların hamam ortamında sosyalleştiklerini ve hamamda ne türden ritüeller olduğunu anlatmıştır. Sadece saraya değil aynı zamanda önemli konakların haremine de misafir olan Montaqu, dönemin yüksek zümresine ait konaklarda hayatın nasıl aktığını, kadınların burada nasıl yaşadıklarını detaylarıyla anlatmak suretiyle çok kıymetli bilgiler vermektedir. Montaqu, diğer seyyahların Osmanlı toplum ve kadınlarını yanlış ve yanlı bilgilerle anlattıkları üzerinde de durur ve gerçeğin hiç de öyle olmadığını açıkça vurgular.

[38]Withers, R. (1996). ***Büyük Efendi'nin Sarayı,*** Çeviren: Cahit Kayra, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş. İstanbul.
[39] Lady Montaqu, M. W. ***Türkiye Mektupları 1717-1718,*** Çeviren: Aysel Kurutluoğlu, Tercüman 1001 Temel Eser Serisi 12, Kervan Kitapçılık A. Ş. Ofset Basım.

Jean-Baptiste Tavernier[40]: *17. Yüzyılda Topkapı Sarayı,* Doğu'ya yaptığı 6 ayrı seyahat neticesinde 6 ciltlilk bu eseri *17. Yüzyılda Topkapı Sarayı* adlı çalışmasını vücuda getirmiştir. Fransa'da harita tüccarının oğlu olarak çocukluğundan itibaren haritalarda gördüğü coğrafyalara ilgi duymuştur. Tavernier eserinde harem konusunda gerçekleri anlattığını iddia etmesine karşın, haremle ilgili gerçeğe ulaşmasında iki temel engel vardır. Bunlardan birincisi kendi kültürünün koyduğu sınırlama; ikincisi Osmanlı toplumunun koyduğu sınırlamadır[41]. Mesela Avrupa menşeli kaynaklar arasında, XVII. yüzyılın ikinci yarısında Fransız elçilik sekreteri olarak Osmanlı topraklarında bulunan "*Fronçois Petis de la Croix*" tarafından yazılan bir eser vardır. Yazar esasen daha önce anlatılanlar ve duyduklarından hareketle harem hakkında bilgiler vermekle birlikte bunları kendi gözüyle müşahede etmiş gibi anlatmaktadır. Esasen mümkün olmayan bu gözlem iddiası eserin gerçeklik ve güvenilirliğini şüpheli duruma düşürmektedir. Osmanlı ve genel olarak İslam toplumlarındaki kadına mahsus mahremiyet geleneğiyle örtüşmeyen bu tavrın, seyyahların yazdıklarını kendi ülkelerinde beğendirme ve ilginç kılma arzusuna bağlayabiliriz.

Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey[42]: *Topkapı Sarayı'nda Yaşam* adlı kitabının en önemli özelliği yazarının enderuna mensup olması ve dolayısıyla saray yaşamına ait içerden bir bakış imkânı sunmasıdır. Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey; 1610 yılında Ukrayna'da doğmuş, Osmanlı topraklarına gelmiş, enderun mektebinde musikişinas olarak görev yapmış ve İstanbul'da 1675'te vefat etmiştir. Kitabının nasıl meydana geldiğini, hangi kütüphanede kitabın kaç nüshası olduğunu ve kaç dilde basıldığını eserinde ayrıntılı olarak belirtmiştir. Kitapta, Topkapı Sarayı fiziki mekânları basit çizimlerle verilmiştir. Bu mekânlarda yaşayanlar üzerinde durulurken aynı zamanda gördükleri vazifeler hakkında çok ayrıntılı bilgiler aktarılmıştır. Topkapı Sarayı bu eserde müessese olarak tasvir edilmeye çalışılmıştır. Kitabın asıl konusu olmamakla birlikte aktarılan bilgilerin satır aralarında, Osmanlı kültürü, İslam dininin Osmanlı pratiği hakkında çok kıymetli ayrıntılar bulmak mümkündür.

Santuri Ali Ufkî Bey'in anılarını ölümünden on yıl sonra (1685) Fransa'nın İstanbul elçisi olan Pierre de Girardin bir şekilde ele geçirmiş, Fransızca'ya çevirerek bastırmış ve

[40]Tavernier, J. B. (2014). ***17. Yüzyılda Topkapı Sarayı,*** (Editör) Necdet Sakaoğlu, Çeviren: Teoman Tunçdoğan, Kitap Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul.
[41]Peirce, (2016). ***Harem-i Hümayun …,*** 158 ve devamı.
[42]Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları, (2002). ***Topkapı Sarayı'nda Yaşam,*** Çeviren: Ali Berktay, Kitap Yay. İstanbul.

kitabı kendi araştırmaları gibi sunmuştur. Dolayısıyla kitabı okurken Osmanlı'ya dair farklı iki bakış açısı dikkatinizi çekmekte ve Pierre de Girardin'in Osmanlıya kısmen yanlı yaklaştığı görülmektedir.

Vakıflarlarla ilgili temel kaynaklar

Vakıflar üzerine yapılan birbirinden kıymetli pek çok çalışma mevcuttur. Vakıf medeniyeti denildiğinde Ziya Kazıcı, vakıf hukuku konusunda Ali Himmet Berki, para vakıfları konusunda Tahsin Özcan, ayrıca Vakıflar Dergisi'nde şehir tarihi ve vakıf eserleri açısından, vakıfların nasıl bir işletme ve istihdam imkânı sağladığına dair kıymetli çalışmaları zikretmeden geçmek haksızlık olurdu. Ancak kaynakların her birini ayrı ayrı ele alamayacağımız için özellikle bu üç isim üzerinden bir kaynak değerlendirmesini tercih ettik. Bu kapsamda HasanYüksel, Bahaddin Yediyıldız ve Nazif Öztürk'e ait çalışmaları değerlendirmeye almamızın temel sebebi, Osmanlı'daki vakıf sistemini, XVII. Yüzyıldan başlayarak XIX. Yüzyıla kadar, bu çalışmaların birbirini vakıf tarihini bakımından, yüzyıllar açısından tamamlıyor olmasıdır.

Üç yazarın ortak noktası, vakıf kurumunun nasıl bir yapıya sahip olduğu yani vakıfların işleyişi, yönetim ve denetimi gibi hususları farklı başlıklar altında olmakla birlikte özünde aynı yöntemle ele almış olmalarıdır. Aynı yöntemle Osmanlı vakıf tarihi açısından klasik dönem olan üç yüz yılı ele almaları sebebiyle birbirini tamamlayan değerlendirme ve istatistikî sonuçlar çıkarma imkânı sağlamaktadırlar.

Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü (1585-1683)[43] çalışmasında Hasan Yüksel yüzyıllık bir zaman dilimini (17. yüzyıl) sondajlama yöntemiyle ele almıştır. Aynı yöntemle Bahaddin Yediyıldız, *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*[44] adlı çalışmasıyla XVIII. yüzyılı incelemiştir. Nazif Öztürk de *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*[45] adlı çalışmasıyla XIX. yüzyılda kurulan vakıfları, vakıf müessesesinin tarihi süreci ve nizamnameleriyle birlikte ele alınmıştır. Bu üç

[43]Yüksel, H. (1998). ***Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü (1585-1683),*** Dilek Matbaası, Sivas.
[44]Yediyıldız, B. (2003). ***XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi,*** Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
[45]Öztürk, N. (1995). ***Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi,*** Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

kıymetli tarihçinin çalışmaları, Osmanlı vakıf tarihinin klasik dönemi olarak üç yüz yıllık bir süreci birlikte ve bütüncül yaklaşımla değerlendirme imkânı sunmaktadır.

Hatıratların değerlendirilmesi

Çalışma açısından önde gelen arşiv kaynakları ve konu ile ilgili belli başlı telif eserler değerlendirildikten sonra Osmanlı Sarayı ve haremi hakkında bilgi veren hatıratlara da kısaca değinilecektir. Osmanlının ilk kuruluş yılları ve klasik çağ olarak adlandırılan döneme ait hatırat niteliğinde bir eser yoktur. Ancak, Osmanlının son dönemini anlatan hatıratlar mevcuttur. Doğrudan cariyeler tarafından kaleme alınmış bir hatırat günümüze ulaşmamıştır. Fakat cariyeleri konu alan romanlar başta olmak üzere birçok eser vücuda getirilmiştir. Hatıratların en önemli özelliği ise birincil ağızdan aktarılan bilgiler olmasıdır. Bunlar arasında Ayşe Osmanoğlu tarafından yazılan *Babam Sultan Abdülhamid*[46], hanedana mensup biri tarafından yazılmış olması bakımından ve Osmanlı saray hayatı hakkında doğrudan bilgi vermesi açısından önemlidir. Bir diğer hatırat ise, Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülaziz dönemlerini anlatan Leyla Saz tarafından kaleme alınan, saray adetlerini ve sarayda bulunan görevlileri ayrıntılı bir şekilde anlatan, *Harem'de Yaşam, Saray ve Harem Hatıraları*[47] adlı kitaptır. Bu kitapta aynı zamanda cariyeler ve harem ağalarının görevleri detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Safiye Ünüvar[48] tarafından yazılan kitap ise yazarının sarayda öğretmenlik yapması bakımından çok önemli bir kaynaktır. Kitap, *Muallime-i Selâtin-Safiye* imzası ile oluşturulmuştur. Bu kitapta Sultan Reşat dönemi saray hayatı hakkında ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Son olarak *Haremden Mahrem Hatıralar Melek Hanım*[49] adlı hatıratta ise Osmanlı toplumundaki harem hayatına içerden bakan Melek Hanım, Osmanlı Paşa harem ve hanedan mensubu bazı hanımların hayatı hakkında kıymetli bilgiler vermektedir.

[46] Osmanoğlu, A. (2015). ***Babam Sultan Abdülhamid,*** Timaş Yay., İstanbul.
[47] Saz, L. (2012), ***Harem'de Yaşam Saray ve Harem Hatıraları,*** 2. Baskı, Dün Bugün Yarın Yay., İstanbul.
[48] Ünüvar, S. (2007). ***Saray Hatıralarım,*** 2. Baskı, L&M Yay., İstanbul.
[49] Melek Hanım, (1996). ***Haremden Mahrem Hatıralar Melek Hanım,*** Çeviren: İsmail Yerguz, Oğlak Yayıncılık, İstanbul.

BİRİNCİ BÖLÜM

SARAYLI KADINLAR

1.1. Osmanlı Sarayının Kurumsal Yapısı

1.1.1. Saray

Saray kelimesi Farsça srāda kelimesinden türetilmiş olup ev, mesken, konak, menzil gibi anlamları vardır[50]. Hükümdarın ailesi ile birlikte ikamet ettiği aynı zamanda devlet işlerinin görüldüğü yerdir[51]. Genellikle Türk mimari özelliklerine uygun olarak dört eyvanlı bir avludan meydana gelmektedir[52]. Geniş anlamıyla saray, *"Devletin yönetildiği şehir olan payitahta ve diğer önemli şehirlerde hükümdarın resmî ve özel hayatını sürdürdüğü ve bu hayatın icabı olan teşrifatı yerine getirmek ile yükümlü kimselerin bulunduğu bina veya binalar manzumesidir[53]."* Devlet olmanın bir kaidesi olan başkentte bulunan yöneticinin ikamet ettiği, çoğu zaman idarî işlerini yürüttüğü bir mekân olan saraylar, hâkimiyet sembolleri arasında sayılmaktadır.

Osmanlı devletinin ilk saraylarının, beyliğin temellerinin tesis edildiği yerler olan İznik ve Bursa'da olduğu seyahatnamelerde geçmektedir; ancak buralardaki sarayların mevkii hakkında bilgi mevcut değildir[54]. İlk sarayın Bursa'da Orhan Bey döneminde inşa edildiği[55] bilgisi mevcuttur. Edirne'nin Murad Hüdavendigar tarafından fethi sonrasında burada da bir saray inşa edilmiş ancak devletin idaresi Bursa'dan yürütülmüştür[56].

---

[50]Gökbilgin, T. (1979). "Saray", ***İA,*** 10, 205-206. Ayrıca bkz: Kuban, D. (1994). "Saraylar", ***Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi,*** İstanbul, 6. 463.

[51]Ayrıca bkz: Sarayla ilgili literatür çalışması için: Kançal- Ferrari, N. (2009). "Türk-Osmanlı Saray Literatürü (12. – 20. Yüzyıl)", ***Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi,*** 7/13, 205-240.

[52]Tarım-Ertuğ, Z. (2009)."Saray", ***DİA,*** 36, 117.

[53]Taneri, A. (2003). ***Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Hükümdarlık Kurumunun Gelişmesi ve Saray Hayatı-Teşkilâtı,*** MEB Yay. Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 820, İstanbul, 195.

[54]Uzunçarşılı, İ. H. (1988). ***Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı,*** Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 9; Ayrıca bkz: ***İbni Batuta Seyyahatnâmesi,*** *I,* 342-343; Derviş Mehmed Zilli, (2006). ***Evliya Çelebi Seyahatnâmesi***, 2. Baskı, Hazırlayan: Zekeriya Kurşun, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, YKY, II, 10.

[55] Taneri, (2003). ***a.g.e,*** 195.

[56]Eyice, S.(1994). "Edirne Sarayı", ***DİA,*** 10, 431-433; Ünver, S. (1989). ***Edirne Sarayı,*** Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2-13.

Edirne'nin devlet merkezi haline gelmesi ise Mehmet Çelebi ve II. Murat döneminde olmuştur. Tunca Nehri kıyısına Yenisaray mevkiinde bir köşk inşa ettirilmiştir[57].

II. Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra Edirne'de bulunan saraylar bir süre daha kullanılmıştır. İstanbul'un imarı ve payitaht olmasından sonra Edirne'deki saray sadece yazlık, avlanma ve dinlenme yeri olarak kullanılmıştır[58]. İstanbul payitaht merkezi olma statüsünü, Osmanlı'nın son devrine kadar sürdürmüştür.

İstanbul'un başkent olması bir yönetim merkezinin olması gereksinimini de beraberinde getirmiş, Beyazıt meydanında "Eski Saray" veya "Saray-ı Atik-i Mâmure (Saray-ı Atik) adı ile anılacak olan, sade mimari üslubuyla bir saray inşa edilmiştir. Devletin genişlemesiyle birlikte Eski Saray'ın yeterli gelmemesi üzerine günümüzde Topkapı Sarayı olarak bilinen, dönemin ifadesiyle Saray-ı Cedîde-i Âmire veya Yeni Saray 1465-1478 yıllarında ana bölümleri itibariyle inşa edilmiştir[59]. Kanuni Sultan Süleyman zamanına kadar Harem-i Hümâyûn halkı, Eski Saray'da kalmış, bu dönemde hanedan mensuplarından başlayarak zaman içinde Yeni Saray'a taşınmışlardır. Haremin taşınması ve artan nüfusu sonucu ihtiyaç duyulan ilave binalar da inşa edilmiştir[60]. Cülusun gerçekleşmesinden sonra, vefat eden padişahın haremine mensup kadınlar Eski Saray'a nakledilirdi. Yeni padişahın hareminin Yeni Saray'a nakledilmesinden ötürü de cülus törenlerinde "Valide Alayları" düzenleme geleneği oluşmuştur[61]. Padişahlar, hanedan mensuplarının ikameti olması hasebiyle bayramın üçüncü günü Eski Saray'ı ziyaret ederlerdi[62]. Eski Saray'da ikamet eden kadınlar için muhtelif vazifeleri icra eden harem ağaları olur, onların dış dünya ile irtibatını, Yeni Saray'da olduğu gibi yine harem ağaları sağlardı.

Saray-ı Cedid-i Amire[63] nam-ı diğer adı ile Yeni Saray veya Topkapı Sarayı, XV. yüzyıl ortalarında bizzat Fatih Sultan Mehmed tarafından tasarlanan planlar çerçevesinde Topkapı Sarayı'nın ana binasının temelleri atılmıştır. Klasik biçimine ise XVI. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman döneminde kavuşmuştur. Hanedan halkının genişlemesine bağlı

[57] Uzunçarşılı, (1988). ***Osmanlı Devleti'nin Saray …,*** 10.
[58]Osman, R. (1989). ***Edirne Sarayı,*** Derleyen: A. Süheyl Ünver, Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara, 2-13.
[59]Menavino, G A. (2011), ***Türklerin Hayatı ve Âdetleri Üzerine Bir İncleme,*** Dergâh Yay., İstanbul, 112.
[60] Uzunçarşılı, (1988). ***Osmanlı Devleti'nin Saray …,*** 13; Necipoğlu, G. (2014), ***15. Ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı Mimarî, Tören ve İktidar,*** Çeviren: Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
[61] Alkan, M. (2014). "Osmanlı Devleti'nde Merkez Teşkilatı"***, Osmanlı Teşkilat Tarihi El Kitabı***, 17-83.
[62] Uzunçarşılı, (1988). ***Osmanlı Devleti'nin Saray …,*** 13-14.
[63]Kuban, D. (1994), "Topkapı Sarayı", ***Dünden Bügüne İstanbul Ansiklopedisi,*** 7, 280.

olarak sarayda da dönem dönem genişleme ve tamir faaliyetleri sürmüştür[64]. Topkapı Sarayı XIV. yüzyıla gelinceye kadar Osmanlı hanedanın evi ve yönetim merkezi olma fonksiyonunu icra etmiş, 1853'ten sonra yerini Dolmabahçe Sarayına bırakmış ve köşesine çekilmiştir[65].

Osmanlı için ifade ettiği anlama bakıldığında; *"Saray, hanedanın gücünün temsil edildiği bir sahne, imparatorluğun yönetim merkezi, eğitim kurumu ve padişah ailesi için bir konut işlevi görürken aynı zamanda iç (özel) ve dış (kamusal) hizmetlere göre gruplaşmış binlerce sakini barındıran bir yapı topluluğudur"*[66].

Topkapı Sarayı Osmanlı imparatorluğunun simgesidir. Gerek mimari gerekse işlevsel açıdan Topkapı Sarayı önemini uzun yıllar sürdürmüştür. Ancak, XIX. yüzyıla gelindiğinde devletin yönetim ve hanedanın geleneksel yaşam normlarındaki değişimle birlikte saray da değişmiştir.

Osmanlı hanedanının zaman zaman kullandığı farklı saraylardan da söz edilebilir. Bunlar genellikle deniz kıyısına inşa edilmiş mevsimlik saraylar olarak anılmaktadır. Bu sarayların yapımının II. Bayezid dönemine kadar gittiği söylenmektedir. Deniz zeminin doldurulması suretiyle sahil sarayları inşa etme geleneği ise ilk defa I. Ahmet zamanında başlamış[67] III. Selim dönemi ile birlikte sahil sarayları yaygınlaşmıştır. II. Mahmut döneminde Topkapı (yazlık saray), Eski Beylerbeyi ve Eski Çırağan sahil sarayları inşa edilmiştir. Abdülmecid zamanında batıya yönelişin bir göstergesi olarak inşa edilen Dolmabahçe Sarayı, Abdülazziz tarafından yaptırılan Çırağan ve Beylerbeyi sarayları sahil saraylarının günümüze kadar ulaşan en güzel örneklerindendir[68].

II. Abdülhamid'le birlikte yönetim merkezi haline gelen Yıldız Sarayı ise, ilk olarak Mihrişah Valide Sultan tarafından Yıldız Bahçesi olarak inşa edilmiştir. Sultan II. Mahmud,

---

[64]Anhegger-Eyüboğlu, M. (1981). "Fatih Devrinde Yeni Saray'da da Harem Dairesi (Padişah Evi) Var Mıydı?" ***Sanat Tarihi Yıllığı,*** Sayı 8, 23-36.

[65] İlber Ortaylı, (2008). ***Osmanlı Sarayında Hayat,*** Yitik Hazine Yay., İstanbul.

[66] Necipoğlu, (2014). ***a.g.e.,*** 20.

[67]Arslan, N. (1994), "Sahilsaraylar", ***Dünden Bügüne İstanbul Ansiklopedisi,*** 6, 409. Ayrıca bkz; Necla Arslan, "Sa'dâbâd Sarayı", ***Dünden Bügüne İstanbul Ansiklopedisi,*** 6, 388. Saraylar hakkında görsel bilgi edinmek için bkz: Arslan, N. (1992). ***Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul,*** 124-135: Eldem, S. H. (1977), ***Sa'dabat,*** İstanbul.

[68]Artan, T. (1994), "Beşiktaş Sarayı", ***Dünden Bügüne İstanbul Ansiklopedisi,*** 2, 171-173. Saraylarla ilgili görseller için bkz: Eldem, S.H. (1974), "Köşkler ve Kasırlar", ***İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi,*** II, 124-150, 212-222.

Abdülmecid ve Abdülaziz dönemlerinde burada ilave binalar yapılmıştır. II. Abdülhamid'in kendine hususi bir yönetim merkezi oluşturma düşüncesinden hareketlerle yaptırdığı ilavelerle son halini almıştır.

Yukarıda zikri geçen muhtelif yerlere rağmen Osmanlı'da saray deyince akla gelen ilk ve en uzun ömürlü mekân Topkapı Sarayı'dır. Topkapı Sarayı 1470'den 1830'lu yıllara kadar hanedana ev sahipliği yapmıştır[69]. Hanedana yaklaşık 4 asır boyunca ev sahipliği yapan bu mekân, devletin yönetimine de bir o kadar ev sahipliği yapmıştır. Çalışmada ele alınan vakıfların kurucusu olan harem kadınları da vazifelerini hep bu sarayda eda etmiş, şahsi serüvenlerini bu saray çatısı altında tamamlamışlardır. Bu hususları da dikkate alarak Topkapı Sarayı'nı kurumsal yapısı itibariyle biraz daha yakından ele almak gerekmektedir.

Topkapı Sarayı üç ana bölümden ve dört avludan meydana gelmektedir[70]. Mekân itibariyle bu bölümler Birun (Dış), enderun (iç) ve harem kısımlarından oluşmaktadır.

1.1.2. Birun (dış)

Birûn, "*Osmanlı sarayının (Topkapı Sarayı) birinci ve ikinci meydanlarındaki müesseseleri ifade etmektedir*[71]. Sarayın dış kısmı olarak da belirtilen bu bölüm idarî, askerî ve dinî sekiz sınıfa mensup vazifelilerin görev yerlerinden müteşekkil yapılar silsilesinden meydana gelmektedir. Sarayın Bâbüssaâde haricinde kalan kısmı, bir diğer ifade ile enderun ve harem haricinde vazifeli memurları ve bunların ikametlerini ifade eden bölümdür.

Bu vazifeler arasında padişahın hocası, hekimbaşılar, müneccimbaşılar, hünkâr imamları, eminler ve saray hizmetinde bulunan özengi veya rikâb ağaları ile müteferrika ve baltacılar gibi vazifeliler yer almaktadır. Bu vazifelilerin ataması sadrazam tarafından yapılmakta ve tayin edilenlere darüssaade ağası tarafından kürk giydirilmektedirler[72].

---

[69]Alkan, M. (2014). "Osmanlı Devleti'nde Merkez Teşkilatı", ***Osmanlı Teşkilat Tarihi El Kitabı***; 17-83.
[70] Necipoğlu, (2014). ***a.g.e.,***27-58.
[71]Özcan, A. (1992). "Birun", ***DİA,*** 6, 205.
[72] Uzunçarşılı, (1988). ***Osmanlı Devleti'nin Saray…,*** 358-514.

1.1.3. Enderun (İç)

Şemseddin Sami, Kâmûs-i Türkî'de enderun maddesi için *"İç, dâhil; vaktiyle harem-i hümâyûn padişahı dairesi, enderûn-i hümâyûn; el-yeym Saray-ı Atîk'in hazine-i hümâyûn ve Hırka-i Saadet daireleri"* açıklamalarına yer vermektedir[73].

Fizikî mekân olarak, Topkapı Sarayı'nda Babüssaade veya Akağalar kapısıyla başlayan kısmı ifade eder[74]. Osmanlı saray teşkilâtı içerisindeki yeri ise, idarî ve askerî kadronun yetiştirilmesi için oluşturulan eğitim kurumudur[75]. Devletin idarî ve askerî kadrosunun yapı taşını oluşturan enderun, medreselerden sonra mülkî ve askerî sistemin XV. Asırdan, XVIII. Asrın başına kadar gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Devşirilen Hristiyan kökenli çocuklar arasından seçilen, Türk ve Müslüman terbiyesi ve kültürüyle yetiştirilmesinden meydana gelen *bende* sınıfıdır. Enderuna gelmeden Türkçe ve İslam dini ile ilgili temel bilgiler çerçevesinde ön eğitim verilirdi. Enderunda Türkçe ile birlikte Arapça, Farsça ve Kur'an-ı Kerim öğretilir, müsbet bilimlerin yanı sıra spor faaliyetlerine katılırlar ve kendi aralarında müsabakalar düzenlerlerdi. Tabi tutuldukları eğitim çok sıkı bir eğitimdir. Bu sistem içerisinde yetiştirilen devşirme çocuklara "*içoğlanı*" denir. Bu çocuklar Edirne, Galata ve (At Meydanı'nda yer alan) İbrahim Paşa sarayında yetiştirilmektedirler. İlk verilen eğitimi başarılı bir şekilde tamamlayanlar enderuna girerler, enderuna alınmayanlar Yeniçeri Ocağı'na gönderilmektedirler. İçoğlanları enderunda kabiliyetlerine göre odalara ayrılırlardı: Büyük ve Küçük Odalar, Doğancı koğuşu, Seferli odası, Kiler odası, Hazine odası ve Has oda olmak üzere mensubu oldukları odalarda eğitimleri devam eder, kabiliyeti olanlar musikî, hat gibi sanatlara yönlendirilirdi. Bunların yanı sıra kendi ihtiyaçlarını görmek üzere çamaşır yıkamak, sarık sarmak gibi işleri de yaptığı görülmektedir.

Dolayısıyla, enderunun Osmanlı bürokrasisi için bir okul olduğunu söylemek mümkündür. Saray sadakat başta olmak üzere ihtiyaç duyduğu niteliklere sahip devlet adamlarını, enderuna kabul ettiği yetenekli devşirme çocukları eğitmek suretiyle yetiştirirdi. Yetiştirilen bu çocuklar, liyakat ve kabiliyetlerine göre idarî veya askerî makamlara yükselirlerdi. Böylece imparatorluğun yönetiminde istikrar ve devamlılık sağlanmış olurdu.

---

[73] Şemseddin, Sami. (2004). ***Kâmûs-i Türkî***,13. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul, 175.
[74]Abdurrahman Şeref**,** (2009). ***Sarayın Sırları Bilinmeyen Yönleriyle Osmanlı Sarayı ve Harem Hayatı,*** Derleyen: Ramazan Balcı, Türdav Yay., İstanbul, 187.
[75]İpşirli, M. (1995). "Enderun", ***DİA,*** 11, 185-187.

Sarayın gelecekte üst düzey yönetici olacak bürokratlarını bizzat kendi eliyle yetiştirmesi, payihat ve sarayı koruyacak kapıkullarını sıkı bir disiplin ve sadakat eğitiminden geçirmesi enderundan beklenen en önemli görevler arasındadır. Bu vazifelere istihdam edilecek olanlar daha önce pencik oğlanları arasından temin edilirken bu usul, devşirme sisteminin gelişmesiyle yerini acemi ocağına bırakmıştır[76].

İçoğlanlar enderuna girdikten sonra kendilerine üç aydan üç aya derecelerine ve bağlı oldukları odaya göre maaş verilmektedir. Yılda dört defa olmak üzere elbise, ayakkabı gibi temel ihtiyaçları devlet tarafından karşılanmaktadır. Enderunun son dönemlerinde burada bulunan Ehl-i Hiref mensupları arasından şair, müellif, hattat ve musikişinaslar yetişmiştir[77]. Enderunda yetiştikten sonra devletin çeşitli kademelerinde "çıkma" adı verilen terfilerle merkezde veya eyaletlerde "beylerbeyi veya sancak beyi" gibi önemli mevkilere getirilmektedirler. Enderun XVII. yüzyıldan itibaren devşirme usulüne, liyakat ve ehliyetten yoksun çocukların alınması ve eğitim sisteminin değişen şartlara ayak uyduramaması gibi sebeplerden dolayı bozulmaya başlamıştır. II. Mahmud döneminde yenilikler yapılmak istenmiş ancak müesseselerde meydana gelen bozulmaların önü alınamamıştır. Nitekim XIX. yüzyılda batı tarzı okulların açılmasıyla birlikte enderun önemini kaybetmiştir. 1909 yılında çıkan bir kararname ile de tamamen kapatılmıştır[78]. Yukarıda kısaca bahsedilen sarayın birûn ve enderun bölümlerinden sonra sarayın harem kısmı fiziki ve teşkilat yapısı olmak üzere, haremin işlevi ve işleyişi bakımından ele alınacaktır.

1.1.4. Harem Kurumunun Fizikî, Teşkilât Yapısı ve İşleyişi

Harem: İçyapı, dâhiliye veya diğer bir ifade ile harem, Şer'iyye Sicillerinde geçen adıyla *makarr-ı nisvân* olarak tarif edilen yerdir. Özellikle Bizans ve Ortadoğu kültürünün bir ürünü olarak ortaya çıkan harem kavramını, Osmanlı tecrübesi itibariyle, içerisinde ailenin yaşadığı yer, erkeklerin yaşam alanını ifade eden selamlık kavramına karşılık olarak kadınlara mahsus yaşam alanı olarak tanımlamak mümkündür. Fizikî yapı ve konumu itibariyle genellikle gözden uzak yerler harem olarak tahsis edilmiştir. Nitekim Osmanlı

[76] Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları (2002). ***Topkapı Sarayı'nda Yaşam,*** Sunan ve Notlayanlar: Stephanos Yerasimos ve Annie Berthier, Çeviren: Ali Berktay, Kitap Yayınevi, İstanbul, 16-22.
[77] Uzunçarşılı, (1988). ***Osmanlı Devleti'nin Saray…,*** 299.
[78]İpşirli, M. (1995). "Enderun", ***DİA,*** 11, 185-187.

konaklarında gözden uzak, en içte bulunan yerlerin harem alanı olarak tercih edildiğide görülmektedir[79].

Osmanlı'da harem kurumunun ilk tesisi Eski Saray'dadır. Eski Saray Bayezıd ve Süleymaniye semtleri içerisinde yer almaktadır. Günümüze kadar ancak bir kısmı ulaşmış olan Eski Saray kaynaklarda şöyle tarif edilmektedir: *"Düz bir sur içerisinde bahçeler içerisine yerleşmiş köşkler ve dairelerden meydana gelen harem ve selamlık bölümünden oluşmaktadır"*[80]. Harem, XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kurumsal bir yapıya bürünmeye başlamıştır. Eski Saray'da kadınların kaldığı yer olarak tarif edilen harem, Yeni Saray'da (Topkapı Sarayı) ise *Babüssaade* kapısından sonra başlayan ve yine saray kadınlarına mahsus olan bölümler için kullanılmaktadır. Topkapı Sarayı'nın üçüncü avlusu içerisinde yer alan harem dairesinin sınırları, halkının nüfusunun artmasıyla birlikte genişlemiş ve değişik dönemlerde yeni ilaveler yapılmıştır. Bu ilaveler bazen de yangın ve benzeri sebeplerden ötürü yenileme çalışmaları çerçevesinde yapılmıştır. Topkapı Sarayı'nın 1478'de ve Kanuni dönemindeki hali arasında hayli farklılıkların olduğu, hatta ilk zamanlar harem dairesinin olup olmadığı hususunda çeşitli rivayetler vadır. Tüm bu ilave ve yenileme çalışmaları neticesinde ilk haline kıyasla harem'in sınırları üç katına kadar genişlemiştir[81].

Valide Sultanların Topkapı Sarayı'na taşınmasıyla birlikte Harem Kurumu teşkilât yapısını tamamlamıştır. Fizikî yapı itibariyle son haline 1578 yılında yani III. Murad zamanında yapılan eklemelerle kavuşmuştur.

İstanbul Yarımadası veya *Yarımada* olarak adlandırılan alanın, Marmara, Boğaziçi ve Haliç sularına bakan uç noktada yer alan Topkapı Sarayı, Osmanlı imparatorluğunun saray simgesine karşılık gelen mekândır. Bu saray içerisinde harem dairesinin boyutları, 150 metre uzunluğunda, 75 ila 85 metre genişliğinde ve dört tarafı duvarlarla çevrilidir[82].

Fizikî yapıdan bahsetmek demek aynı zamanda mimârî bir tarif yapmayı gerektirmektedir. Haremin ana kapı ile bağlantılı dışarıya açılan iki kapısı mevcuttur.

---

[79] İpşirli, M. (1997). "Harem", ***DİA,*** 16, 135-138.
[80]Sakaoğlu, N. (1994). "Harem", ***İstanbul Ans.,*** 3, 551-556.
[81] Necipoğlu, (2014). ***a.g.e.***, 208-236.
[82]Kocaaslan, M. (2012). "Topkapı Sarayı Haremi: 1665 Yangını Sonrası Yenileme Projesi", ***Belleten,*** LXXVI/275, 45-75.

Bunlardan birincisi Divan kulesine yakın *Araba* kapısı olarak bilinen kapıdır. İkinci kapı ise daha çok hizmet için kullanılan *Kuşhâne* kapısıdır. Harem dairesi içerisinde *Valide Taşlığı, Cariye Taşlığı* ve *Altın Yol* diye tabir edilen çeşitli mekânlar vardır. Bu mekânların her biri kendi içerisinde ayrı ayrı yapılar manzumesi oluşturur ve birbiriyle bağlantıları vardır. Bu mekânlar, aynı zamanda çinilerle süslenmiş dönemin tezyinatını yansıtan yerlerdir[83].

Luigi Bassano, Osmanlı Sarayı ve haremine dair yaptığı anlatımda, sarayın içerisinde bahçeler, çeşmeler, hamamlar, fırınlar, camiler, ahırlar, sarnıçlar ve ihtiyaca cevap verecek kadar odalar olduğunu anlatmakta ve sair alanlardan izole bir bölümü olarak, Harem'i rahibe manastırlarına benzetmektedir[84]. *Joseph Von Hammer*'in *İstanbul ve Boğaziçi* adlı kitabında Topkapı Sarayı şöyle anlatılmaktadır: *"Yeni Saray başlı başına bir kenttir ki çevresindeki surlar bir saatte yürünür, oniki kapısı ve oniki bin nüfusu vardır"*[85].

Harem dairesi tarih içinde iki büyük yangın geçirmiştir. Bu yangınların ikisi de IV. Mehmed zamanında meydana gelmiştir. Harem halkının bir kısmı, Eski Saray'a nakledilmiş, yangınların açtığı hasarın tamiri için bir takım yenileme çalışmalarına girişilmiştir. Bu süre zarfında padişah da Edirne'deki sarayda kalmıştır[86].

1856 yılına kadar Topkapı Sarayı harem dairesi kullanılmış, bu tarihten sonra Dolmabahçe Sarayı'nda bulunan harem dairesi hanedanın ikametgâhı olmuştur. Eski Saray, Topkapı Sarayı ve diğer sarayların harem daireleri geleneksel Türk evi tarzına uygun bir mimari ile inşa edilmiştir[87]. Birûn ve enderûnla birlikte sarayın ana bölümlerinden üçüncüsü de haremdir. Harem için kullanılan diğer bir tabir "saray-ı duhterân" yani kızlar sarayıdır. Haremin işleyişi ve yapısı hakkında bilgi vermeden önce, bu kurumun sarayın diğer bölümleriyle ve dış dünya ile irtibatını sağlayan ağaları ve bütün ağalar üzerinde hiyerarşik bir amir sıfatıyla "Darüssaade" ağalığını ele almak yerinde olacaktır.

[83]Penzer, N. M. (2015). ***Harem,*** Çeviren: Hakan Abacı, Alfa Yay., İstanbul, 207-234.
[84]Bassano, L. (2015). ***Kanunî Dönemi Osmanlı İmparatorluğu'nda Gündelik Hayat,*** Çeviren: Selma Cangi, Yeditepe Yay., 3. Baskı, İstanbul, 53.
[85]Hammer, J. V. (2011). ***İstanbul ve Boğaziçi,*** Çeviren: Senail Özkan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 128.
[86]Kocaaslan, (2012). "Topkapı Sarayı Harem'i: 1665 Yangını Sonrası Yenileme Projesi, ***Belleten,*** LXXVI/ 275, 45-75.
[87] Esemenli, D. (1997). "Harem, Türk-İslâm Mimarisinde Harem", ***DİA,*** 16, 138-152.

1.1.5. Darüssaade Ağalığı

Darüssaade ağası, Osmanlı sarayında enderun ve harem-i hümâyûnun bağlı olduğu en yüksek hiyerarşiyi temsil eden makamdır. Makam itibariyle sadrazam ve şeyhülislamdan sonra gelir. *Harem mensuplarının ifadesiyle* "*Ağa Efendi"* ve *"Büyük Ağa*" namlarıyla da anılırdı[88]. Darüssaade ağalığı fonksiyonu itibariyle tarihte ilk defa Asur sarayında görülmektedir[89]. Darüssaade, Topkapı Sarayı'nda mekân olarak, hareme geçiş olan Babüssaade kapısından başlayarak harem-i hümâyûn kısmı için kullanılan bir isimdir. Darüssaade ağaları padişaha, onun ailesine ve bütün hanedan mensuplarına yakın olan kişilerin başında gelir[90].

Osmanlı kaynaklarında, kızlarağası veya harem ağası olarak geçen bu ağalar, enderun teşkilatı içerisinde Bâbüssaâde cematine mensup tavaşî (hadım) olan ağalara denilmektedir. Saray teşkilatı içerisinde ağa, harem-i hümâyûn yani sarayın kadınlar kısmında bulunan hadım erkek görevliler için kullanılan bir tabirdir[91]. Ağalar, Çelebi Mehmed döneminden itibaren Osmanlı sarayında görevlendirilmişlerdir[92].

M. Çağatay Uluçay, Osmanlı haremine alınan erkek görevlileri iki grupta ele almaktadır[93]:

Akağalar**:** Bu gruptaki ağaların başlıca görevi haremi korumaktır. Bu ağalar genellikle Macar, Alman veya Slav kökenli devşirmelerden seçilmektedir.

Karaağalar**:** Bu ağalar ise Habeşistan, Orta Afrika ve Mısır gibi coğrafyalardan gelen zenci ağalardır. Darüssaade ağalığını III. Murad zamanına kadar akağalar yürütürken, bu dönemden itibaren karaağalar bu görevi yürütmüştür.

Darüssaade ağasının aslî görevi Harem-i Hümâyûn'u nezaret ve idare etmektir. Emri altında kendisi gibi siyah ve hadım olan ağalarla birlikte bu vazifeyi titizlikle ifa etmektedir. Geneline ait bir isimlendirme olarak harem ağası denilen bu vazifeliler, haremin her türlü

---

[88] Uzunçarşılı, (1988). ***Osmanlı Devleti'nin Saray…,*** 172-174.
[89]Uluçay, M. Ç. (2001). ***Harem II,*** Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 117.
[90] Penzer, N. M. (2015). ***Harem,*** Çev. Hakan Abacı, Alfa Yay., İstanbul, 159-205.
[91] Pakalın, M. Z. (2004). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I,*** 16.Baskı, M.E.B. Yay., İstanbul, 742.
[92] Altındağ, Ü. (1994). "Darüssaade", ***DİA,*** 9, 1-3.
[93] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 117-131.

hizmetinden ve muhafazasından sorumludurlar. Harem ağaları "en aşağı" unvanıyla göreve başlarlar ve enderunda olduğu gibi kabiliyetlerine göre yükselmelerinin önünde bir mani yoktur[94]. Sarayda çalışan diğer personel gibi karaağalar da bir ocağa mensupturlar. Bu ocak içerisinde karaağalar ilk olarak "en aşağı" unvanı ile istihdam edilirler ve sırasıyla acemi ağa, nöbet kalfası, ortanca ve hasıllı (veya hasırlı) olurlardı[95]. Gerekli eğitim ve liyakati kesbettikten sonra kızlarağası olduğunda kürk giydirilir ve kendisine ağalığını ilan eden hatt-ı hümâyûn gönderilirdi[96].

Darüssaade ağaları Mekke ve Medine'de bulunan Haremeyn-i Şerifeyn vakıflarının yönetim ve denetiminden sorumludurlar. Hanım sultanlar da dâhil harem mensuplarının maaşları darüssaade ağaları tarafından hazırlanan cetvellere göre dağıtılmaktadır. Hanım sultanların nikâhlarında vekillik görevleri vardır. Surre alayının tertip edilmesi ve gönderilmesine bizzat nezaret ederlerdi. İdarî vasıflarının bir gereği olarak pek çok sıradan meselelere de müdahil olabilmekteydiler. Haremde cariyelerin kılık kıyafetleri, kadınların dışarıya çıkışlarında refakatlik, harem dairesine giriş çıkışların kontrolü, haremle birlikte bütün personelin yönetim ve denetimi gibi hemen her hususta söz sahibiydiler[97].

Darüssaade ağaları, rikab-ı hümâyûna gelen para ile surre alaylarının düzenlenmesi, cami, türbe, suyolu ve köprü gibi amme hizmeti veren yerlerin inaşaat, tamir ve bakım işleriyle ilgilenirler, ihtiyaç duyulan eşyaların (giyim-kuşamdan mücevhere kadar) temin edilmesini sağlar, hareme kabul edilen veya satın alınan cariyelerin baha ve maaş işlerini yürütürlerdi.

Teşrifatta sıraları, sadrazam ve şeyhülislamdan hemen sonradır. Dereceleri itibariyle sarayın enderun ve harem kısmının en büyük amiri durumundadırlar. Siyasi meselelerde padişaha yakın olmaları hasebiyle azl, terfi ve tayinlerde hayli müessirdirler. Darüssaade

---

[94] Orhonlu, C. (1988). ***Derviş Abdullah'ın Darussaade Ağaları Hakkında Bir Eseri: Risale-i Teberdariye Fî Ahvâl-ı Dâru's-saâde Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan,*** Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2. Baskı, Ankara, 225-249.

[95] Turan, A. N. (1999). "Mahremiyetin Muhafızları Darüssaade Ağaları", ***Osmanlı Araştırmaları****,* XIX, İstanbul, 123-148.

[96] Akgündüz, A. (2002). "Bir Aile ve Hizmet Müessesi Olarak Osmanlı'da Harem", ***Türkler,*** Yeni Türkiye Yay. 10, Ankara, 315-347. Ayrıca bkz: Şakir, Z. (2011). ***Osmanlıda Harem Ağaları ve Bir Harem Masalı,*** Akıl Fikir Yay., İstanbul. Bkz: kitapta harem ağalarının nasıl esir edildiklerinden başlayarak, hadım edilmeleri ve Osmanlı Sarayına geliş süreci anlatılmıştır. Harem ağaları ayrıca birçok romana da konu olmuştur. Bir örnek vermek gerekirse; Ahmet Haldun Terzioğlu'nun ***Habeşistan Dağlarından Osmanlı Sarayına Bir Acı Hayat: Harem Ağası****,* Panama Yay, Ankara.

[97] Uzunçarşılı, (1988). ***Osmanlı Devleti'nin Saray…,*** 174.

ağaları görevlerinden azledildiklerinde genellikle Mısır, Kıbrıs veya Hicaz gibi yerlere sürülmüşlerdir[98].

Darüssaade ağaları Yeni Saray ve Eski Saray olmak üzere bütün harem halkının ve ağalarının amiridirler. Maiyetlerinde yer alan vazifeliler dönemlere göre değişiklik göstermiştir[99]. Darüssaade ağalarının mutad mevacibleri dışında en önemli gelir kaynakları Haremeyn vakıflarına nezaretlerinden ötürü elde ettikleri gelirlerdir. Müessir oldukları terfi ve tayinlerden gelen hediyelerin de hatırı sayılır bir payı vardır fakat zaman zaman bu hediyelerin kıymetlerinin haylice arttığı ve birtakım suistimallere yol açtığı bilinmektedir. Vazifeden azledilerek Mısır veya sair yerlere gönderilenler azatlık maaşı alırlardı[100]. Tanzimat'tan sonra yetkilerinin birçoğu ellerinden alınan ağaların görevlerine 1922 yılında fiilen son verilmiştir[101].

Harem-i hümâyûn sarayın girilmesi mahrem olan, yani kadınlara mahsus kısmına harem denilmektedir[102]. Harem sözcük olarak haram, korunan, mukaddes ve muhterem manalarından hareketle zevce/eş anlamında da kullanılmaktadır[103]. XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren genellikle hanedan kadınları payitahttan ayrılamaz duruma gelmiştir. Haremin sarayla bütünleşmesi olarak değerlendirilebilecek bu dönemde, halkla, yüksek zümre ve saray erkânıyla kurulan irtibat ölçüsünde harem nüfuzunun arttığını görülmektedir. Özellikle Kanuni'nin saltanatından sonra harem hem nüfus hem de etkinlik alanı itibariyle genişlemeye başlamıştır. Bu durum haremin nüfusuyla birlikte hizmet sınıfı ve vazifeli sayısının da artmasına yol açmıştır. Haremin nüfus ve nüfuzu itibariyle en yetkin haline XVII. asırda ulaştığını söylemek mümkündür.

Padişahların doğal ikametgâhı olması, şehzadelerin maiyetleriyle birlikte sarayda ikamet etmesi, bunların valide, dadı ve cariyeleriyle devam eden münasebetleri üzerinden haremin de kendi işleyişi dışına çıkıp saray ve yönetim erkiyle münasebet kurmalarına zemin hazırlamıştır. Fakat deyim yerindeyse bunun sistematik bir şekilde fiile geçmesi "kadınlar

[98] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 21-23.
[99] Altındağ, Ü. (1994). "Darüssaade", ***DİA,*** 9, 1-3.
[100] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 21.
[101] Altındağ, Ü. (1994). "Darüssaade", ***DİA,*** 9, İstanbul, 1-3.
[102] Özaydın A.- Bozkurt N. (1997). "Harem", ***DİA,*** 16, 138-152.
[103] Pakalın, (2004). ***a.g.e.,*** 742.

saltanatı" olarak nitelendirilen valide sultanların nüfuz ve etkinliğinin yönetim işlerine sirayet etmesiyle vücut bulmuştur.

Leslie Peirce'in Harem-i Hümayun kitabında yer verdiği bilgiye göre: padişahın saray ve hareminden ilk bahseden *Locopo de Promontorio de Campis* Cenevizli bir tüccardır. Saraydan "*Dünyada bulunabilecek en muhteşem"* yapı olarak bahseder. Eski ve Yeni Saray'da padişahın hareminde kaç kadın olduğundan da bahseder; fakat hareme dışardan, hele yabancı seyyahların kabul edilmediği o dönemde bu bilgilerin ancak, duydukları ile sınırlı olduğu düşünülmektedir. *Garzoni* saraydaki kadın nüfusunu Eski Saray'da 1500, Yeni Saray'da 150 kadın olarak vermektedir. Kuşkusuz bu abartılı bir rakamdır. II. Selim'in son dönemlerinde tutulan defter kayıtlarına göre Yeni Saray'da 49, Eski Saray'da 73 kadın maaş almaktadır ve bu rakamlara padişahın ailesi dâhil değildir. III. Murad'ın saltanatı sırasında haremde bulunan kadınların sayısında daha önceki döneme göre önemli bir artış olduğu ve yaklaşık üç katına çıktığı görülmektedir[104].

Sâbık padişahların anneleri olan valide sultanların Eski Saray'da ikamet ediyor olması, hanım sultanların bu saraydan gelin çıkmaları Eski Saray'ın manevi varlığını ve ağırlığını her zaman muhafaza etmesine vesile olmuş, XVII. yüzyıla kadar bu kabil törenlerin odak noktası olmaya devam etmiştir. XVII. yüzyıldan sonra Eski Sarayın işlevi ölen padişahın haremine ev sahipliği yapmak ve yeni gelen cariyelerin eğimini sağlamak olmuştur. Selanikî'ye göre Eski Saray padişahlar için bir tür hava değişimi demektir[105].

Osmanlılarda kurumsal olarak haremin ne zaman başladığı hususunda belli bir tarih verilememektedir. Ancak Edirne sarayının yapılması ile birlikte padişahın ailesine mahsus bir alanın var olması kuvvetle muhtemeldir. İstanbul'un fethinden sonra inşa edilen Eski Saray'da harem dairesine müstakil bir yer verilmesi, kurumsal anlamda haremin teşekkül ettiğini göstermektedir[106]. Bu konuda *Giovan Maria Angiolello;* İstanbul'da iki saray olduğunu, birinde (Topkapı Sarayı) padişahın kendisinin, diğerinde ise (Eski Saray) kadınlarının, cariyelerinin ve ailesinin ikamet ettiklerini bildirmektedir[107]. Harem kurumunun en yetkili kişisi valide sultandır ve harem söz konusu olduğunda bu kurumun

[104] Peirce, (2016). ***a.g.e.,***168-171
[105] Selânikî Mustafa Efendi, (1999). ***Tarih-i Selânikî (1003-1008/ 1595-1600) II,*** Hazırlayan: Mehmet İpşirli, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
[106] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 116.
[107] Angiolello, G. M. (2011). ***Fatih'in İçoğlanı Anlatıyor Fatih Sultan Mehmed,*** Profil Yay., İstanbul, 128,132.

padişahı yani mutlak hâkimi olarak nitelendirilir[108]. Osmanlı haremi sadece bir aile yuvası veya fonksiyonu itibariyle yalnızca dini ve sosyal bir kurum değildir, aynı zamanda devletin merkezileşmesinde önemli görevler üstlenmiş bir müessesedir. Osmanlı saray ve hanedan gücünü idarî alana taşıyan kul kökenli kölelerden erkekler enderunda, kadınlar ise haremde yetişmiş, yetiştirilen bu insanlar devletin idarî kadrosunun temelini oluşturmaktadırlar[109].

Haremin teşkilat yapısına bakıldığında erkekler için enderunda nasıl bir eğitim sitemi var ise haremde de bu sistemin kadınlar için uygulandığı görülmektedir. Orada devşirilen erkek çocuklar devletin en üst kademesinde yönetici olabilmektedir. Kadınlar için aynı şey haremde mevcuttur. Yani saraya gelen cariye kabiliyet ve zekâsına göre verilen eğitimle yükselebilmektedir. Haremde bulunan kadınları iki ayrı grupta değerlendirmek mümkündür. Birinci grup evlilik veya sıhrîyet (evlilik harici akrabalık)[110] itibariyle hanedana mensup olanlardır. İkinci grup ise hanedana hizmeti esas alan ve harem nüfusunun ekseriyetini teşkil eden hizmetli sınıfıdır[111].

Bir eğitim ve hizmet kurumu olması itibariyle hanedanı da bünyesinde barındıran haremin kendi içinde bir hiyerarşik yapı oluşturması doğal ve hatta lüzumludur. Ntekim harem Osmanlı geleneğinde askeri sınıfa mensub bir kurumdur. Bu hiyerarşiye yakından bakıldığında en üstte anlaşılır bir şekilde padişah anneleri olan valide sultanlar yer almaktadır. Daha sonra padişaha çocuk veren hasikeler ve diğer eşleri, kızları, kız kardeşleri ve sıhrî bağlılığı olan diğer kadın akrabalarını sıralanabilir. Vazifeleri itibariyle hanedan kadar, yerine göre birçok hanedan mensubundan daha fazla nüfuzu olan sütanneler (daye), hazinedârlar, kethüda kadınlar da şahsî hususiyetleri nisbetinde bu hiyerarşik yapıda ağırlık sahibi olmuşlardır[112].

Nüfuzu zaman zaman devletin idaresine kadar sirayet eden valide sultanların Harem-i Hümâyûn'daki ağırlığı, padişah üzerindeki etkisi kuşkusuz kökleri gelenek ve dinî öğretilere kadar dayanan annelik vasfından gelmektedir. Valide sultanların vefat etmesi durumunda bu otoriteyi sütanne olarak daye hatunların doldurduğu görülmektedir. Kurumsal yetkilerinden

---

[108] Akyıldız, A. (2017). ***Haremin Padişahı Valide Sultan Harem'de Hayat ve Teşkilat***, Timaş Yay., İstanbul, s.37.
[109] Necipoğlu, (2014). ***a.g.e.,*** 208-236.
[110] Develioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,*** 29. Baskı, Aydın Kitapevi Yay., Ankara, 949.
[111] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 116-117.
[112] Peirce, (2016). ***a.g.e.,*** 175

ötürü bu otoriteyi zaman zaman hazinedâr veya diğer adıyla kethüda kadınların sahiplenmesi de söz konusudur.

Harem-i Hümâyûn'da üst düzey kadınların hizmetini görenlerin diğer çalışanlardan statü olarak daha yukarıda olduğunu söylemek mümkündür. Mevacib defterlerindeki maaş miktarları da bunu teyit eder niteliktedir. Hemen belirtilmeli ki bu kadınların gelirleri sadece aldıkları maaşlarla sınırlı değildir. Bayramlarda ve özel günlerde bu kadınlara hatırı sayılır hediye ve ihsanlar verilmektedir[113]. Harem kurumunun hiyerarşisini tetkik etmek için Harc-ı Hassa defterleri birincil kaynak niteliğindedir. Haremdeki statü farklılığını belirleyen ve gösteren bir diğer etken ise belli bir vasfı veya vazifesi olan bu kadınlarının maiyetinde bulunan yardımcı vazifeli veya cariye sayısıdır. İncelenmeye tabi tutulan, harem hiyerarşisinin daha iyi anlaşılması için, bu kurumda yer alan hanedana mensup kadınları statüleri itibariyle daha yakından incelemenin gerekli olduğu düşünülmektedir.

1.1.6. Valide Sultan

Fiilen tahta bulunan padişahın annesidir. Valide sultanlar harem hiyerarşisinin en tepesinde yer alan kadınlardır. Bir diğer ifade ile "*mehd-i ulyâ-yı saltanat*" olarak ifade edilmektedir. İlk defa III. Murad'ın annesi Nurbanu, "Valide Sultan" unvanını kullanmıştır[114]. Valide sultanlar zaman zaman saltanata bir tür naiblik yapmış, kendi oğullarının geleceklerini korumaya çalışmışlardır. Ne var ki valide sultanların tüm bu ihtişam, unvan ve nüfuzları kendi oğullarının taht ömrüyle sınırlı olmuştur[115]. Günlük işlerden, mutad kurumsal işlevlerine kadar haremin her faaliyeti onların yetkisi ve yönetimi altındadır. Nüfuzları şahsî özellikleri nisbetinde haremin her alanına hatta haremin dışında saray yönetimine ve yüksek zümre bürokratlara, vezir ve paşa konaklarına kadar sirayet etmektedir. Yetiştirdikleri cariyeleri veya hanım sultanları güçlü bürokratlarla evlendirmek bu nüfuz sirayetinin en bilinen yöntemlerindendir. Şahsi hırsları veya korumacı tavırları valide sultanların kızlarının evlilikleri üzerinde hayli etkili olmuştur.

Valide sultanların annelik bağıyla yetinmeyip, kendi yetiştirdiği veya seçtiği cariyeleri sunmak suretiyle padişahı kontrol altında tutması, kızları veya kız torunları ile evlenen nüfuzlu damatları sayesinde politik ittifaklar kurup etkinliklerini artırması güçlü karakterinin

[113] Peirce, (2016). ***a.g.e.,*** 175.
[114] Akyıldız, A. (2019). ***Saray Harem ve Mahrem***, Timaş Yay., İstanbul, 33-34.
[115] Akyıldız, ***Haremin Padişahı Valide Sultan…,*** 41.

ortaya çıkmasında etkilidir. Örneğin Hürrem Sultan, Nurbanı Sultan, Safiye Sultan ve Kösem Sultan bu nüfuzu şahsiyetlerinde toplayabilmiş, bu uğurda büyük gayret ve başarı ortaya koymuş ve nihayet Osmanlı tarihinde iz bırakabilmiş kadınlardır[116].

Valide sultanların maaşları da haremdeki nüfuzları ile doğru orantılıdır. Bu konuda *Leslie P. Peirce*'in Harem'le ilgili kitabında maaşları karşılaştırmalı bir şekilde verilmiştir. Bu bilgilere göre III. Murad'ın annesi Nurbanu Sultan günlük 2000 akçe, Safiye Sultan ise 3000 akçe gelire sahiptirler. Bu karşılaştırmayı daha somutlaştırmak adına, Safiye Sultan döneminde en yüksek kamu görevlisi sayılan şeyhülislamın maaşının günlük 750 akçe olduğu belirtilmelidir. Yine Anadolu ve Rumeli kazaskerlerinin maaşı 572/563 akçedir. Kanuni dönemimde annesi Hafsa Valide Sultan'ın günlüğünün 200 akçe olduğunu düşünülür ise valide sultanların maaşlarının III. Murad dönemi ile birlikte ciddi oranda arttığı görülmektedir. Kat kat gerçekleşen bu artış, valide sultanların güç ve nüfuzlarının artışıyla doğru orantılıdır. Nitekim güçlü bir nüfuza sahip olmadığı için dönemin şartlarına göre günlüğü düşük olan valide sultanlar da vardır. I. Ahmed'in annesi Handan Sultan'ın maaşının 1000 akçe olması buna emsal teşkil etmektedir. Maaşlara tesir eden bir diğer husus da, valide sultan olmadan önceki süreçte haremde eda ettiği vazifenin ehemmiyeti ve bu süreçte maiyetinde yer alan kadınların sahip olduğu güçtür. Çünkü haremde eda edilen vazifenin ehemmiyeti ölçüsünde güçlü bir maiyet ve yüksek gelir sahibi olmak mümkündür. Dolayısıyla haremde vazife gördüğü dönemde önemli bir mevki olmayan cariyeler valide sultanlığa kadar yükselseler bile bu otoriteyi tesis edecek gelir ve sürekli kılacak maiyetlerden mahrum olmakta, dolayısıyla zayıf kalan nüfuzları ölçüsünde gelirleri de zayıflamaktadır[117].

Valide sultanların nüfuz ve etkisi bazı kadınlar üzerinden o ölçüde artmıştır ki, devletin belli dönemleri bizatihi bu kadınların adıyla anılır olmuştur. Kösem Sultan bu hususta ilk akla gelen örnektir. Kendisi hayatta iken valide sultan olan Turhan Sultan, Kösem Sultan'ın vefatına kadar bulunduğu mevkiinin nüfuzunu kullanamamıştır. Güçlü temsilcileri sayesinde teşekkül etmiş ve kabullenilmiş valide sultanının bu otoritesini, valide sultanın, kendisi hayatta olmadığı durumlarda sütanne olarak daye hatun veya hazinedâr kadın sahiplenmiştir.

---

[116] Peirce, (2016). ***a.g.e.,*** 318-367.
[117] Peirce, (2016). ***a.g.e.,*** 175-178.

1.1.7. Haseki

Harem-i hümâyûnda valide sultandan sonra en yetkili kadınıdır. Haseki sultan padişahın erkek evlat sahibi olduğu ilk kadındır[118]. Osmanlılarda ilk dönemlerde padişah hanımına "hatun" denirdi. Fatih Sultan Mehmed dönemine kadar şehzadelerin evlilikleri genellikle nüfuzlu bir ailenin kızı ile yapılırken Fatih'ten sonra haremde bulunan cariyelerle evlilik geleneği yerleşmiştir[119]. Haseki, valide sultandan sonra gelen statüsünü padişaha ilk erkek çocuk vermiş olmasına borçludur. Bu durum onun müstakbel valide sultan olması anlamına geldiği için haremdeki diğer kadınlar tarafından da itibar ve saygı vesilesi olurdu. Nitekim hasekilere, padişahın sıhrî bağlılığı olan kız kardeşlerinden, kızlarından veya halalarından daha yüksek miktarlarda maaşlar tahsis edilmiştir ki, bu yüksek maaş başlı başına statü belirtisidir. Mesela Hürrem Sultan günlük 2000 akçe alırken, Safiye Sultan 700 akçelik bir gelire sahiptir. IV. Murad döneminde haseki maaşları artmış 2000 akçeye kadar çıkmış ancak İbrahim döneminde tekrar 1000 akçeye indirilmiştir. Haremde haseki olunduktan sonra elde edilen bu statü bir daha değişmemektedir. 16. yüzyıla kadar hasekilik maaş, mevki ve mertebe olarak yüksek bir statüye sahipken bu dönemden sonra hasekilere gösterilen itibarın zaman içinde zayıfladığını gözlemlenmektedir. Nitekim XVII. yüzyılda artık, cülus değişikliklerine bağlı olarak geri plana çekildiklerinde maaşlarının 100 akçeye kadar indirildiği görülmektedir. Bu durumun harem kadınlarının da fiilen içinde yer aldıkları iktidar mücadeleleri ve sancılı taht değişimlerinden kaynaklandığını düşünmek mümkündür. Padişah'a çocuk vermiş fakat hasekilik statüsü olmayan kadınların günlüğü ise 30 / 40 akçelik bir gelirden ibarettir[120]. Hasekilerin tahta varis bir erkek çocuk sahibi olarak imtiyazlı bir konumu olduğu muhakkaktır. Haremde bulunan diğer şehzade anneleri, veliaht annesi olmasalar bile özellikle valide sultan adayı olan haseki için potansiyel bir rakip olarak algılanmışlardır.

Burada bir de tarih disiplini açısından hasekilerin ifade ettiği anlama vurgu yapmak gerekmektedir. Padişaha yakınlıkları, rahat görüşebilmeleri veya Hürrem Sultan örneğinde olduğu gibi padişahtan ayrı olduklarında mektuplaşabilmeleri sebebiyle hasekileri değerli bir bilgi kaynağı olarak değerlendirmek mümkündür. Dolayısıyla bu kadınların şahsi

[118] Uzunçarşılı, İ. H. (1987), "Haseki", ***İA***, VI, 337-339.
[119] Akyıldız, ***Haremin Padişahı Valide Sultan…,*** 44.
[120] Peirce, (2016). ***a.g.e.,*** 178-179.

biyografileri, kendileriyle ilgili muhtelif defter kayıtları veya mektup kabilinden evrak-ı metrukâtları hadiselere en yakın tarihi vesika niteliğindedir[121].

1.1.8. Hanım Sultan

Sultan, hanedana mensup kız çocuklarının tamamı için isimleriyle birlikte zikredilen bir namdır fakat hanım sultan denildiğinde özellikle fiilen tahtta oturan padişahın kızlarının kastedildiği söylenebilir. Sultan kızları ve şehzade maaşları aynı seviyededir. Diğer hanedan üyeleri ile karşılaştırıldığında maaşlarının belirgin bir şekilde az olduğu görülmektedir[122]. Osmanlı geleneğinde hanım sultanların, harem veya saray hayatında ne kadar ön planda oldukları hususunda bir araştırma yapılmamıştır. Ancak, hanedana mensup bu kızların kendileri değilse de yaptıkları evlilikler iktidar mücadelelerinde yeni ittifak ve güç birliklerinin temininde hayli etkin oldukları söylenebilir. Şehzadelerin evlenmesinin yasak olduğu XVI. ve XVII. yüzyıllarda sultan kızlarının düğünleri hayli ihtişamlı olduğu görülmektedir. Padişahlar ve özellikle valide sultanların bu evlilikler üzerinden kendi nüfuz alanlarını genişlettikleri görülmektedir. Bu durum hanım sultanlar için de geçerlidir. Çünkü genç kızlıklarında her türlü iktidar ve yönetim işlerinden uzak bu kadınların, yaptıkları evliliklere bağlı olarak eşlerinin etkinliği ölçüsünde yüksek mevki, itibar ve gelire sahip olduklarını söylenebilir[123]. Genellikle politik amaç için yapılan bu evliliklerde, küçük yaşta evlenen sultan kızları ergenlik çağına geldiklerinde üç veya dört kez evlenmiş olabilmekteydiler. Bu evlilikler sadece nikâh akdi çerçevesinde yapılan evliliklerdi. Hanım sultanların hayatında birden çok evlilik olmasını birkaç neden üzerinden açıklamak mümkündür. Birincisi evlendikleri kişilerin genellikle orduya mensup askerler olması hasebiyle sık sık savaşlarda şehit olması; ikincisi ise herhangi bir sebeple azl edilmeleri neticesinde nikâh akdinden ibaret bu evliliklerin de hukuken sona erdirilmesidir. Üçüncü sebep de yukarıda değindiğimiz üzere bu evlilikler üzerinden güç ve nüfuz temin etme gayretleridir. Kösem Sultan'ın kızları Ayşe ve Fatma Sultanların en az 6 kez evlenmiştir. Yapılan her evlilik güç ve iktidar sahibi bir vezir veya paşa ile kurulan ittifakı ifade etmektedir. Bu sayede saltanatın nüfuzu her alana sirayet etmekte, muhtemel isyan,

[121]Uluçay, M. Ç.(1956). **Harem'den Mektuplar I**, İstanbul Vakit Matbaası,3-12 ve devamı.
[122] Peirce, (2016). ***a.g.e.,*** 182.
[123] Uluçay, M. Ç. (2001). ***Padişahların Kadınları ve Kızları***, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

ayaklanma veya fitne fesatlar daha başlangıçta kontrol altına alınabilmekte ve gerektiğinde bastırılabilmektedir[124].

1.1.9. Kadınefendi / Başkadın

XVIII. yüzyıla kadar padişah hanımları için hatun dışında haseki, sultan, nadiren de hanım tabirleri tercih edilmiştir. Osmanlı devletinde başkadınlık unvanının II. Mustafa'dan sonra kullanılmaya başlandığı görülmektedir[125]. III. Ahmed'ten itibaren "kadın", "kadınefendi" veya "başkadın" unvanının kullanımı yaygınlaşmıştır[126]. Emetullah Başkadın[127], III. Ahmed'in başkadını olarak bu unvanın kullanımının yerleşik hale gelmesinde en önemli sembol ismidir. Bu devirle birlikte sultan unvanı daha çok padişah kızlarının ismiyle birlikte kullanılmış, oğlu tahta geçen padişah anneleri için de "valide sultan" unvanı yaygınlaşmıştır.

Padişahın teveccühüne mazhar olmuş, zevciyet ilişkisi olan ikbal ve gözdelerden çocuk sahibi olanlar "kadınefendi" olarak anılır, haremde kendilerine müstakil bir oda tahsis edilirdi. Kadınefendiler kıdemlerine göre başkadın (birinci), ikinci, üçüncü kadın namıyla anılmışlardır. Bu kıdem sıralaması kızlarağasının arzı ve padişahın tasdikine delalet eden bir berat ile tescillenirdi. Bu sıralamanın zevciyet hukuku kazanan kadınlar itibariyle yediye kadar çıktığı olmuştur. Ancak başkadın, padişahın en kıymetlisi ve en kıdemlisi olarak haremdeki itibarlı yerini korumuştur.

Bu kadınlar genellikle isimleri ile değil kadınefendi oluş sırasına göre çağrılır ve birinin ölümü neticesinde, bu statüden düşmesi halinde boşalan statüye arkadaki kadınefendi terfi ettirilirdi[128]. Kadınefendiler tıpkı sultanlar gibi giyinirlerdi. Başkadın (kadınefendi) statüsüne yükselen kadına samur kürk giydirilir, kadınefendilere derecelerine göre tayinat ve tahsisat belirlenirdi. Mutad nakdî ihsanların yanında sembolik anlamları olan aynî tahsisatlar da yapılırdı. Bunlar zamana göre değişmekle beraber kumaş, kürk, mum, sabun, odun, kömür, şeker, kahve, süt, et, yağ, kar, kaymak, ekmek, bal, yumurta, meyve ve sebze

---

[124] Peirce, (2016). ***a.g.e.,*** 202-204.
[125] Bozkurt, F. (2016). ***III. Mustafa Dönemine Ait Bir Kadınefendinin Masraf Defteri,*** Metamorfoz Yay., İstanbul, 12.
[126] Akyıldız, A. (2001). "Kadınefendi", ***DİA,*** 24, 94-95.
[127] Emetullah Başkadın, VGMA; Defter No:1644 müstakil defter.
[128] Akyıldız, ***Saray Harem…,*** 36-37.

gibi aynî tahsisatlardır[129]. Vefat eden padişahın bütün haremi Eski Saraya gönderilirdi. II. Mahmud döneminde kadınefendilere maaş bağlandığı görülmektedir. Kadınefendilerin muhallefatı vefatından sonra hazineye aktarılmaktadır[130].

1.2. Hukukî ve Kültürel Bağlamda: Cariye

1.2.1. Cariye

Harem-i hümâyûna yeni gelen esir kızlara cariye denilmektedir[131]. "Kadın köleler" için kullanılan cariye kelimesinin kökenine inmeden önce köle kavramını biraz açmak yerinde olacaktır[132]. Türkçe'de köle kelimesi kul, bende, halayık, esir sözcükleriyle müteradifdir. Farsça'da erkek köle için bende, gulâm tabirleri kullanılırken kadın köle için kenîz tabiri görülmektedir. Arapça'da erkek köle için rakik, memlük, kınn, gulâm, rakâbe, vasîf, milkü'l-yemîn ve kadın köleler için memlûke, vasîfe, cariye, eme ve gurre kelimeleri kullanılmaktadır[133]. Osmanlı'da genellikle erkekler için köle veya kul, kadınlar için ise cariye veya eme tabiri kullanılmıştır. Cariye kelimesi bazen de mecazî olarak farklı anlamlar ifade etmektedir. Örneğin padişaha ithafen yazılan mektuplarda tebanız veya kulunuz anlamında cariye kelimesi kullanıldığı görülmektedir[134].

Kölelik veya cariyelik müessesesi insanlık tarihi kadar eskidir ve medeniyet tesis edilmiş bütün coğrafyalarda karşımıza çıkan bir olgudur. Harp neticesinde esir alınan veya doğrudan esir pazarlarından satın alınan kadınlar, kızlar için kullanılan bir tabir olarak cariye kavramı Harem-i Hümâyûn'una mensup olan tüm kadınların ortak ve en belirgin vasfıdır[135].

Osmanlı geleneğinde hareme mensup olanların büyük bir kısmının cariyelerden meydana geldiği söylenebilir. Farklı yollarla saraya getirilen cariyeler hukukî bakımından köle veya esir statüsüne tabidirler. Fütuhat dönemlerinde özellikle batıya ve kuzeye yapılan akınlarda veya deniz seferlerinde ele geçirilen cariyelerin güzel, zeki ve kabiliyetli olanları

---

[129] Akyıldız, (2001). "Kadınefendi", ***DİA,*** 24, 94-95.
[130] Akyıldız, ***Haremin Padişahı Valide Sultan…,*** 52-54.
[131] Akgündüz, A. (2002). "Bir Aile ve Hizmet Müessesi Olarak Osmanlı'da Harem", ***Türkler,*** 10, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 315-347.
[132] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 7.
[133] Aydın, M. A.- Hamîdullah, M. (2002). "Köle", ***DİA,*** 26, 237-246.
[134] Göncü, T. C. (2011). "Harem-i Hümâyûn'da Cariyelik 19. Yüzyıl", ***Milli Saraylar Kültür-Sanat-Tarih Dergisi,*** Sayı 8, İstanbul, 105-106.
[135] Pakalın, (2004). ***a.g.e.,*** 259-260.

arasından Harem-i Hümâyûn için uygun olanlar seçilir; sancak beyleri, kaptan paşalar veya eyalet valileri tarafından bazen kendi haremlerinde layıkıyla yetiştirildikten sonra, bazen de eğitilmek üzere doğrudan hareme hediye edilirdi. Afrika kökenli olan cariyeler ise daha çok amelî hizmetlerde istihdam edilmektedir[136].

Osmanlı'nın son dönemlerinde Kafkaslardan getirilen cariyelerin sayısı belirgin şekilde artmıştır. Bu artışın temel sebebi olarak, valide sultanların birçoğunun Kafkas kökenli olması hasebiyle kendi ırkından olan cariyelere daha çok güvenmesi ve onları himayelerine yani hareme almalarıyla izah etmek mümkündür. Cariyeler güzellik, zekâ ve zerâfetleri ölçüsünde odalık, gözde, kadınefendi / haseki ve valide sultan payelerini kazanmış ve kendi ırklarından olan cariyeleri koruyup kollamışlardır[137].

Fatih Sultan Mehmed ile birlikte Enderûn'da kul kökenli devşirmeler, haremde ise cariyeler zaman içinde ağırlık kazanmıştır[138]. Buna bağlı olarak sarayda kul kökenlilerin etkisi artmıştır. Enderûn'da yetiştirilen erkekler askerî ve idarî sistem içerisinde önemli mevkilerde yer almışlardır. Aynı şekilde harem kısmında cariyelerin, güzelliklerine ve kabiliyetlerine göre hizmet sınıfında önemli görevler alma veya hânedân ailesinden olma bakımından önleri açılmıştır. Osmanlı devletinin kuruluş döneminde cariyeler savaş esirleri arasından seçilirken, sonraki dönemlerde satın alınma, hediye edilme veya vergi karşılığında saraya sunulmaları da söz konusu olmuştur[139].

Eski Saray'dan, Topkapı Sarayı'na geçilmesi, haremin ve yönetimin aynı çatı altında bir araya gelmesi, zamanla haremdeki nüfuzun etki alanının siyasete sirayet edecek kadar genişlemesiyle sonuçlanmıştır[140]. Fatih Sultan Mehmed ile başlayan diğer bir yeni uygulama da Osmanlı padişahlarının hür kadınlarla evlilik yapmamalarının bir esas halini almasıdır. Bu tarihten sonra padişahlar istifraş usulü ile kadınlarla (cariyelerle) birlikte olmaya

[136] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 137-142.
[137] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 10-14.
[138] Neciboğlu, (2014). ***a.g.e.,*** 208-233.
[139] Uluçay, M. Ç. (2011). ***Harem II,*** Ötüken Yay., 45.
[140] Bu bölümde kısaca değinilen cariyelerin siyasetteki etkisi ikinci bölümde daha geniş bir şekilde irdelenecektir.

başlamışlardır[141]. Hatta II. Bayezid[142] bir Türk kızı ile evlenen son padişah olarak belirtilmektedir[143].

Saray hayatında cariyeler hizmet sınıfının adeta temel yapı taşlarıdır. Varlık sebepleri veya hizmetleri sadece padişahlara mahsus değildir. Haremde bulunan başta valide sultan, haseki, kadınefendiler, şehzadeler ve sultanlar (padişah kızları) olmak üzere tüm harem halkına hizmet ederlerdi. Dünyaya yeni gelen her şehzade veya sultana ayrı bir tayinât tahsis edildiği gibi, hizmetlerine mahsus cariyeler görevlendirildiği de görülmektedir[144].

Hareme alınan carilerin ilk olarak isimleri değiştirilmektedir. Bu, din başta olmak üzere farklı kültür ve coğrafyalardan getirilmiş bu insanlar için yeni bir kimlik inşasının ilk ve çok önemli bir adımıdır. Yine ilk belirlenen hususlardan biri, kabiliyetlerine göre eğitilecekleri birimlere yerleştirilmeleridir. Harem hayatında bir cariyenin gayret ve istidadı ölçüsünde yükselmesinin önü açıktır. Bu yönüyle cariye esasen bir sistemin adıdır. Kavramsal olarak erkek köleler için kullanılan "kapıkulu" tabirinin karşılığıdır. Tarihî tecrübe açısından bakıldığında kapıkulları gibi kökleriyle yani sarayla bağlarını koparmadıkları hatta evlenip gitseler bile "Saraylı" olarak adlandırıldıkları ve saraya mahsus sadâkatlerini her zaman korudukları görülmüştür. Cariyelerin aldıkları eğitimin neticesi olarak edep ve terbiyeleri sayesinde gittikleri yerlerde her zaman örnek şahsiyet oluşturdukları görülmektedir[145]. Padişahlar hareme mensup yüzlerce cariye içinden sadece birkaç tanesiyle karı-koca hayatı yaşar, onun dışında kalan birçok cariye padişahı bile görmeden ömrünü tamamlardı[146]. Osmanlı toplum yapısı her ne kadar çok eşli bir yapıya sahip olsa da padişahların içerisinde bazı istisnalar hariç birçoğunun hasekilerine sadık kaldıkları görülmektedir[147].

Harem-i Hümâyûn'da bulunan cariyelerle ilgili Uluçay'ın tasnifi meseleyi özetler mahiyettedir:

---

[141] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 138.
[142] İnalcık, H. "Harem Bir Fuhuş Yuvası Değil, Bir Okuldu", s. 7-15. Web: http://www.academia.edu adresinden 30 Ağustos 2020'de alınmıştır.
[143] Uluçay, (2001). ***Padişahların Kadınları …,*** 21-24.
[144] Uzunçarşılı, (1988). ***Osmanlı Devleti'nin Saray…,*** 146-171.
[145] İpşirli-Argıt, B. (2017). ***Hayatlarının Çeşitli Safhalarında Harem-i Hümâyûn Cariyeleri 18. Yüzyıl,*** Kitap Yayınları, İstanbul, 186-187.
[146] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 15.
[147] Neciboğlu, (2014). ***a.g.e.,*** 230.

Uluçay, birinci grupta olanlar tecrübeli, hareme mahsus işlerde istihdam edilmiş, diğerlerine göre yaşları daha büyük olan cariyelerdir. İkinci grup, yaşları 5 ile 7 arasında değişen çocuk yaştaki cariyelerdir. Yüz ve endamlarının güzel olacağı öngörülerek alınan bu kızlara ayrıca ud, kanun gibi bir müzik aleti çalma mahareti kazandırılıp, nezaket kurallarıyla birlikte işve, cilve ve geleneksel adâb-ı muâşeret kuralları da öğretilmektedir. Üçüncü grupta ise yaşları 15 ile 20 arasında değişen, saraya odalık olarak satılan cariyeler bulunmaktadır. Güzellik ve maharatleri kemale erdiği için bu cariyeler, en yüksek bedellerle saraya kazandırılmış cariyelerdir. Bir kısmı da farklı haremlerde saray için özenle yetiştirilmiş yüksek kazançlar elde etmek veya bürokrat sınıfında yer alan paşaların ikbâl beklentileri için harem-i hümâyûna sunulmuşlardır[148].

Dolayısıyla harem hayatı içerisinde cariyeleri bekleyen belli başlı üç yol vardır: Bunlardan birincisi padişahın ilgisine mazhar olup, bir şehzade dünyaya getirebilmek, ikincisi haremde üst düzey idarî bir görevde yer alabilmek ve üçüncüsü ise azat edildikten sonra kendisi gibi köle kökenli ancak ikbâl sahibi kapıkulundan yetişme biri ile evlenerek yönetici sınıf içerisinde bulunmak suretiyle saraya hizmet ve bağlılığını devam ettirmektir[149].

1.2.2. Cariyelerin Kökenleri ve Temin Yolları

Cariyelerin kökenini incelendiğinde Müslüman olmayan farklı ırk ve coğrafyalara mensup kadın kölelerden oluştuğu görülmektedir. Genellikle küçük yaşlarda güzel, zeki ve kabiliyetli kızlar arasından seçilen cariyeler daha çok Rus, Gürcü, Slav ve Afrika kökenli iken son dönemlerde özellikle XVII. Yüzyıl'dan sonra Kafkas kökenli yani Çerkez ve Abaza menşeli cariyelerin haremde ağırlıklı olarak yer aldığı görülmektedir. Kafkas kökenli cariyelerin hareme yoğun olarak alınmalarının çeşitli sebepleri vardır. Ancak bunlar içinde en etkili sebep olarak -yukarıda da kısaca değinildiği üzere- Kafkas kökenli valide sultanların haremde etkin rol oynamaları gösterilebilir[150]. Burada sadakat ve güvenliğin temininde bir tür ırksal dayanışmadan söz etmek de mümkündür.

Kafkas kökenli cariyelerin hareme alınması hususunda Topkapı Sarayı Arşivi'nde bulunan Hicrî 1298 tarihli belge, Abaza kabilesinden üç adet cariyenin Şehzade Şevket

[148] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 14.
[149] Peirce, (2016). ***a.g.e.,*** 198.
[150] Uluçay, (2011). ***a.g.e.,*** 45.

Efendiye, Nakşıfelek Kalfaya ve diğer bir saraylı hanıma satıldığına dairdir[151]. Bu ve benzer belgelerden de anlaşılacağı üzere son dönemde Kafkas kökenli cariyelerin Harem-i Hümâyûn tarafından özellikle tercih edildiği açıkça görülmektedir.

Cariyelerin hareme nasıl temin edildiği hususu dönemlere göre farklılık arz etmektedir. Devletin kuruluş yıllarında daha çok savaş esirleri arasından seçilerek saraya alınmaktadır. Ancak daha sonraları İstanbul gümrük emini[152] vasıtasıyla harem için çeşitli ırklardan cariye satın alındığı, üst düzey devlet adamları yani sadrazam ve vezirler tarafından satın alınarak hareme hediye edildiği veya Çerkez beylerinden vergi karşılığında köle alması ve bu köleleri İstanbul'a sevk etmesi bakımından Kırım Hanlığı[153] başta olmak üzere, eyalet valileri ve kaptan-ı deryalar tarafından da cariyelerin alınıp saraya takdim edildiği hususu çeşitli kaynaklarda yer almaktadır[154]. Mesela, harem-i hümâyûn için satın alınan bir beyaz cariyenin bahası olarak 1237 tarihli hatt-ı hümâyûnda bu rakam dört bin kuruş olarak belirtilmiştir[155]. 1790 tarihli gümrük beyanına göre on yedi yaşında bir Arap köle için fiyat bedeli 1000 ile 2000 kuruş arasında değişmektedir. Bu rakamlara dellaliye payları dâhil değildir. Devlet esirci eminleri vasıtasıyla alıcı ve satıcıdan esir başına belli bir miktar dellaliye payı almaktadır[156].

III. Murad dönemi gibi harem halkının sayısının hayli arttığı dönemlere bakıldığında, belli bir göreve gelmek veya görevinde yükselmek için devlet adamlarının saraya cariye takdim ettiği tutulan kayıtlardan ve Harc-ı Hassa defterlerinden çıkarılmaktadır. Cariyeler harem-i hümâyûna takdim edildikten sonra çok etraflı bir şekilde muayeneden geçirilirler, herhangi bir maraz veya kusuru olan cariyeler hareme alınmamaktadır[157].

III. Murad, Sultan İbrahim, II. Mahmud, Abdülmecid ve II. Abdülhamid zamanında harem nüfusunun daha fazla olduğu dönemin kayıtlarından anlaşılmaktadır. Bu dönemlerde artık hareme cariye alınması usulü de değişmiştir. Daha çok esirci kadınlar vasıtasıyla

---

[151] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS. MA. e.: Dosya No: 586, Gömlek No: 1.
[152] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 12-13.
[153] Engin, N. (2002). "Osmanlılar'da Kölelik", ***DİA,*** 26, 246-248. Ayrıca bkz: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: Fon Kodu: C. MTZ., Dosya No: 18, Gömlek No: 889 bulunan Hicrî 1159 tarihli belgeye göre Kırım Hanı tarafından hediye edilen esirlerin yeme içmeleriyle ilgili kayıt örnek vermek açısından çok önemli bir belgedir.
[154] İpşirli-Argıt, ***a.g.e.,*** 70-79.
[155] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: HAT, Dosya No: 1560, Gömlek No: 62.
[156] Ok, S. (2017). ***Haremde Esir Yaşayanlar (Cariyeler, Hadımlık, Haremağaları),*** Ulak Yay., İstanbul, 25-32.
[157] Peirce, (2016). ***a.g.e.,*** 170-171.

harem-i hümâyûna cariye temin edildiği görülmektedir[158]. Esirci kadın bir cariye satışında hem alıcıdan hem de satıcıdan komisyon alırdı[159]. Yaygın olan bu usulün yanı sıra valilerin ve diğer devlet adamlarının saraya cariye hediye etme geleneği, Osmanlı'nın son dönemine kadar varlığını sürdürmüştür[160].

Hicrî 1123 (Miladi 1711-12) senesine ait bir kayıtta, harem-i hümâyûna alınan sekiz cariye ile ilgili olarak hangi uyruktan oldukları, isimleri ve bu cariyelere ödenen bahalar verilmiştir. Belgeye göre dördü Rus, diğer dördü de Gürcü kökenli olmak üzere toplam sekiz cariye için ödenen miktar 1.660 kuruştur. Cariyelerin her biri için ayrı bir baha belirlenmiştir. En yüksek baha 250 kuruş, en düşük baha ise 150 kuruştur[161]. Bu bilgilerden hareketle Osmanlı devletinde cariyelerin teminiyle ilgili kayıt sisteminin ne kadar titizlikle tutulduğuna ve sonraki dönemlerde de muhafaza edildiğine şahit olunmaktadır.

Cariyelere özellikle güzellikleri ve iyi bir aileden gelip gelmediklerine göre değer biçildiği görülmektedir. Ayrıca cariyelerin fizikî noksanlıkları, fiyatlarının düşme sebepleri arasındadır. Örneğin göz şaşılığı, düztabanlık -ki bu durum Osmanlı toplumunda uğursuzluk olarak sayılmaktadır- boy kısalığı, uyku ağırlığı veya uykuda horlamak bir cariye için daha düşük fiyat tayin edilme sebepleri arasındadır. Cariyelerin sahiplerine satış bedeli, hekim veya ebe kadının kontrolünden sonra verilmektedir[162].

Haremin cariye temininde özel bir titizlik gösterdiği ve bu hususta sahip olduğu imtiyazı kullanmaktan geri kalmadığı da gözlemlenen bir durumdur. Misal olarak Sultan III. Mustafa'nın kızı Beyhan Sultan'ın Hicrî 1220 tarihli bir Hatt-ı hümâyûn[163] ile gümrükçü ağaya hitaben yazdığı mektupta, gemi ile 200 nefer cariyenin getirildiğini ve dağıtılmadan önce bu cariyeleri 30'ar kişilik gruplar halinde önce kendilerinin görmek istediği bildirmektedir. Bu bilgiden hareketle esir kızların önce saray erkânına gösterildiği söylenebilir.

---

[158] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 13-14
[159] Saz, L. (2012), ***Harem'de Yaşam Saray ve Harem Hatıraları,*** Dün Bugün Yarın Yay., 2. Baskı, İstanbul, 50-51.
[160] Uluçay, (2011). ***a.g.e.,*** 46.
[161] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: C.. SM., Dosya No: 80, Gömlek No: 4027.
[162] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 141-142.
[163] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: HAT; Dosya No: 1653, Gömlek No: 14.

1.2.3. Cariyelerin Hak ve Özgürlükleri

Kölelerin özellikle cariyelerin talebinde ten renginin etkin olduğu, beyaz veya esmer olmanın doğu ve batılı toplumlara göre bir tercih sebebi olduğu gözlemlenmektedir. Buna karşılık hizmet veya iş gücünden yararlanmakta genellikle Afrika kökenli köleler tercih edilmiştir. Yaygın bir uygulama olarak köle ticareti için büyük şehirlerde köle pazarları kurulur, bu pazarların yakınında veya içlerinde bir yerde köleler tutulur ve burada alıcılarına teşhir edilirdi. Kölelik kendi içinde farklı ekonomik sınıflar tesis etmiş bütün eski uygarlıklarda görülmektedir. Kölelerin tabi olduğu şartlar toplumdan topluma değişmektedir. Özellikle Roma ve Mısır'da kölelikle ilgili uygulamalar oldukça ağırdır[164].

Osmanlı tecrübesi söz konusu olduğunda cariyelerin hak ve özgürlüğü, öncelikle cârî olan kölelik sistemiyle alakalı bir meseledir. Dolayısıyla bu bağlamda Osmanlı'daki kölelik sisteminden kısaca bahsetmek gerekmektedir. Cariyeler İslam hukuku bakımdan esir statüsünde yer almaktadırlar. Efendisinin köle üzerinde alıp-satma, hibe veya hediye etme gibi tasarruf hakkı vardır. Ancak İslam coğrafyasında ve Müslüman Türkler'de İslam Peygamberi Hazreti Muhammed'in (s.a.v) nasihatleri doğrultusunda davranılmıştır[165]. Bu davranış şekli, kendi yediğinden yedirme ve kendi giydiğinden giydirme gibi ahlakî öğütleri içermektedir. Hatta Hz. Muhammed İslam öncesi cahiliye döneminde kurumsallaşmış köleliği sonlandırmaya yönelik bir takım öğüt ve tavsiyelerde bulunmuştur. Oruç bozmakta olduğu gibi birtakım günahların kefareti kabilinden kölelerin azat edilmesini, yine kendi hürriyetini kazanabilmesi için bir köleye zekât veya sadaka verilebileceğini dini bir kaide haline getirmiş, dahası hiçbir sebebe bağlı olmadan doğrudan bir köle azad etmenin başlı başına büyük bir sevap ve hasene olduğunu belirterek bu kurumu sonlandırmaya yönelik birtakım tedbirler almıştır. Kölesini azat ettikten sonra kendisine evlatlık yapmış, bu hususta örnek davranışlar sergilemiş ve Müslümanları da bu yönde teşvik etmiştir[166].

Cariyeler de bütün köleler gibi çalıştıkları yerde azatlık haklarını alıncaya kadar kendilerine verilen görevleri yerine getirme zorunluluğu olan kadın kölelerdir. Ancak Osmanlı'daki uygulamalarına bakıldığında dünyanın birçok yerindeki kölelere göre daha fazla hakka sahip olduklarını, konuyla ilgili belgelerden öğrenmekteyiz. Kölelik veya

---

[164] Zilfi, M. C. (2018). ***Osmanlı İmparatorluğu'nda Kölelik ve Kadınlar (1700-1840),*** İşbankası Kült. Yay., İstanbul, 115-179.
[165] Uluçay, (2011). ***a.g.e.,*** 43-44.
[166] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 137-141.

konumuz olan cariyelik sisteminin Osmanlı'nın kuruluş yıllarından itibaren cari olduğu ancak Osman Bey'in esir aldığı Yarhisar Beyinin kızına cariye muamelesi yapmayıp oğlu Orhan Bey ile evlendirdiği belirtilmektedir[167].

Cariyelere, kölelik süresi olan yedi veya dokuz yıl hizmet süresini doldurduktan sonra azatnâme[168] ve ıtıknâme adında hür olduğunu bildiren bir belge verilmektedir. Bu belgeyi cariye ölünceye kadar yanında taşır ve öldüğünde azatlık belgesiyle beraber gömülürdü. Bu cariyeler evlenmek isterse çeyizi yapılır ve uygun biriyle evlendirilirdi. Ayrıca evlenmek istemeyen cariyeler sarayda kalıp hizmetlerine devam etmektedirler[169]. Osmanlı kayıtlarında kölelikle ilgili belgelerin birçoğu kölelerin azatlık belgeleri ve köle ticareti yapan kişiler hakkında yapılan şikâyetlere dairdir. Bu konuda detaylı bilgiler edinebildiğimiz diğer bir belge türü ise tereke kayıtlarıdır. Osmanlı'daki kölelik sistemi açık kölelik sistemidir. Kapalı sistem daha çok Amerika kıtası için söz konusudur. O bölgenin tarıma dayalı ekonomisi kölelerin iş gücü sayesinde ayakta kalmaktadır. Osmanlı'da bulunan köleler genellikle ev işi (hizmetçi), dadı, seyis, aşçı, bekçi, harem ağaları, sanatçılar, el sanatları, basit ekmekçiler, askerlik gibi işler için istihdâm edilmiştir. Aynı zamanda bazı köleler devlet memuru statüsünde veya askerî sınıfa mensup kişilerdir[170]. Osmanlı'da uygulanan kölelik sistemi çağdaşı olan diğer toplumlarda kölelik sistemine göre daha dünyanın hiçbir yerinde yoktur.

Kölelik, Osmanlı'nın özellikle tesis ettiği bir sistem değildir. Nitekim cariyelik örneğinde olduğu gibi, hukukî ve dinî kurallar çerçevesinde bazı özgürlüklerinin ve emsallerine göre daha esnek bir uygulama olduğu görülmektedir. Bu hususu *Madeline C. Zilfi* şöyle özetlemektedir:

"Osmanlılar hukukî olarak özgür olmayanlar için esir, köle, rikab, bende, abd tabirlerini kullanmışlar; sözleşmeli köle manasında mükâteb, vasiyetle özgürlüğüne söz verilenlere müdebber; kul, gulam ve memluk (genellikle erkek kölelerin ayrıcalıklı, eğitimli ve daha çok sarayda istihdâm edilenleri için kullanılmış; halayık ve molada (kadın köleler

[167]Engin, N. (2002). "Osmanlılar'da Kölelik", ***DİA,*** 26, 246.
[168] Hicrî 1090 tarihli Cariye Ülfet'in azatlık kâğıdı talebine dair belge: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: A} DVN., Dosya No: 132, Gömlek No: 3.
[169] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 148
[170] Zilfi,(2018). ***a.g.e.,*** 115-179.

ve ikincisi biraz yaşlıları için kullanılmıştır); cariye ve odalık (iyi eğitilmiş, süslü ve güzel cariyeler için kullanılmış)"[171].

Kölelik kuşkusuz bir insanın hürriyetinin başka bir insan tarafından her ne sebeple olursa olsun tasallut altına alınmasından ötürü insanî olmaktan uzaktır ve en kötü tecrübeleriyle insanoğlunun tarihini kirletmiştir. Bununla birlikte özellikle emsalleriyle mukayese edildiğinde Osmanlı tecrübesinin pek çok açıdan müspet farklar içerdiği görülmektedir. Temel değerlerini Hz. Peygamber'in öğüt, nasihat ve örneklerinden alan bu yaklaşımın en bariz özelliği, bir kölenin veya cariyenin mensubu olduğu hanenin hemen tüm imkânlarından faydalandırılması ve nihayetinde kendi hürriyetini kazanma hakkından mahrum olmamasıdır. Kendilerinden her şeyden önce sadakat ve muhabbet beklenmesi de gösteriyor ki, kölelerle kurulan münasebette istismar veya menfaat değil temel insanî değerler ön plana alınmaktadır.

Tarihçiler, Osmanlı tecrübesine dair tasniflerinde köleliğin fiilen şu çeşitlerinden bahsederler: Ev köleliği, tarım köleliği, yüksek düzeyde kölelik ve sıradan kölelik. Tarihî tecrübeden hareketle ırk veya menşeine bağlı olarak bir tasnif yapmak da mümkündür. Genellikle Afrika kökenli olanların hizmet alanlarında istihdâm edilmesine karşılık, beyaz ırktan olan kölelerini liyakat ve gayretleri ölçüsünde yükselebilecekleri idarî görevlerde istihdâm edilmesi söz konusudur. Osmanlı'da kölelerin ırkî menşei onlardan beklenen hususiyetler açısından da dikkate alınmıştır. Bu açıdan sadakat, güzellik ve maharetleriyle mensub oldukları ırsî özellikler arasındaki paralelliklere dikkat çekilmiştir. Batı ve sair coğrafyalarda ise doğrudan renklerinden hareketle yapılmış kaba tasnifler söz konusudur[172].

Bu bağlamda, Amerika ve Avrupa örneğinde Afrika menşeli kölelerin, özellikle genç, sağlıklı ve kuvvetli erkek kölelerin daha çok rağbet gördüğü ve fiyatlarının da o ölçüde yüksek olduğu tecrübe edilmiştir. Buna karşılık Ortadoğu'da genç ve güzel cariyelerin ön plana çıktığı ve rağbet gördüğü görülmektedir. Bu açıdan güzellik, nezaket ve zerâfetle birlikte bekâret de cariyenin fiyatını doğrudan etkileyen özellikleri arasındadır.

Osmanlı hareminde *"cevâri-i hassa, cemâ'at-i hassa der saray-ı cedîd-i âmire"* olarak tarif edilen cariyelerin iki statüsü vardır: Biri padişahın ve ailesinin hizmetinden sorumlu

[171] Zilfi, (2018). ***a.g.e.,*** 476.
[172] Zilfi,(2018). ***a.g.e.,*** 159-166.

olanlar, diğeri ise padişah ile karı-koca münasebeti olanlar [173]. Cariye ile karı-koca münasebetine verilen isim *"istifrâş hakkı*[174] veya *"tesrî"*, çalıştırma hakkına ise "*istihdâm hakkı"* denilmektedir[175]. Birinci statüdekiler hazinedâr ustanın emri altında çalışan cariyelerdir. Bu cariyelerle efendisi arasında sadece istihdâm hakkı vardır. Bu hizmet sınıfında "ibrikdâr usta, kahveci usta, kilerci usta" gibi meslekler vardır. Efendisi ile yaşayan cariyenin nafaka hakkı efendisi tarafından karşılanır; ancak *tebvie* hakkını, yani kocasıyla yaşama hakkını kazanmış, bazen gelip efendisinin işini görmekle mes'ul olan cariyenin nafaka hakkı kocasına aittir. Genellikle çerağ edilen cariyeler ikinci statüde yani nafaka hakkı kocasına geçmiş cariyelerdir. Bu hizmet sınıfına mensup cariyelerin günlük aldıkları yevmiyeleri, nerede çalıştıkları ve isimleri kaydedilmiştir[176].

Cariyeler alınıp satılabilir, hibe edilebilir, miras ve vasiyete müstakil veya müşterek mülkiyete konu olabilir. Genel geçer bir kaide olarak köle erkekle köle kadının evliliğinden doğan çocuk da köle statüsündedir. Cariyeler hakkında, hukukî statüleri gereği örtünme kabilinden dinî vecibeler veya cezâî durumlar açısından hür kadından farklı olarak birtakım esneklikler söz konusudur. Bunun somut bir örneği gerdek resmi uygulamasında görülmektedir. Bu uygulamaya göre hür kadınınkine nispetle gerdek vergi ve cezaları daha azdır[177].

İkincisi ise eş statüsünde veya efendisi ile *istifrâş* hukuku bulunan cariyelerdir. Efendisi cariye ile nikâh akdi yaparak evlenebilir. Bu evlilik için dört nikâh sınırını aşmamış olması ve evleneceği cariyesini nikâh akdinden önce azat etmiş olması gerekir. Nikâh akdinin dört eşle sınırlı tutulması ister cariye olsun ister hür kadınla olsun her erkek için geçerli bir uygulamadır. Bununla birlikte unvanlara ve statüye göre çok eşlilik uygulamasının sınırlandırıldığından bahsetmek de mümkündür. Mesela saraya, özellikle hânedâna mensup bir hanım sultan nikâh akdinden önce damada tek eşlilik ve kendine sadakat şartı sunabilmektedir.

---

[173] İpşirli-Argıt, ***a.g.e.,*** 56-57.
[174] Aydın, M. A.- Hamîdullah, M. (2002). "Köle", ***DİA***, 26, 241
[175] Akgündüz A., Öztürk, S. (2000). ***Bilinmeyen Osmanlı,*** OSAV (Osmanlı Araştırmaları Vakfı), İstanbul, 112-116.
[176]Ayrıca bkz: Ahmet Akgündüz, çalışmalarında padişahların haremde bulunan bütün kadınlarla karı-koca ilişkisi içerisinde olmadıklarını, cariyelerin günümüzde evimize gelen temizlikçi / yardımcı kadınlar veya çalışan işçi kadınlar gibi olduğunu vurgulamıştır. Ancak belirtilmesi gereken en önemli husus cariyeler özgür değil; evimize gelen hizmetçi / yardımcı kadınlar özgür olduğudur. Dolayısıyla bu konuda böyle bir benzetme ve genelle yapmak pek mümkün değildir.
[177] Aydın, M. A., Hamîdullah, M. (2002). "Köle", ***DİA***, 26, 237-246

Cariyenin üzerinde başka birinin hisse hakkı varsa efendisinin nikâhtan önce bu hisseyi satın alması icap eder. Efendi kız kardeş olan cariyelerden yalnızca biri ile istifraş hakkına sahiptir. Evlilikle ilgili diğer bir uygulamada ise efendisi cariyeyi nikâhı altına alır ancak azat etmeden istifrâş hakkını kullanabilir. Yani cariyenin kölelik statüsü devam eder. Anne babası esir statüsünde olan bir kız çocuğunun kendisi de esir statüsündedir. Cariyenin efendisi dışında hür bir erkekten doğan kız çocuğunun statüsü ise belli şartlara bağlıdır[178].

Osmanlı padişahları "*kadınefendi*" statüsüne geçen cariyelerin çoğuna nikâh akdi yapmıştır. Ancak ikbal, gözde, peyk ve has odalık olarak adı geçen cariyelere nikâh yapmamıştır[179].

Cariyeler istihdam edildikleri meslekî gruplar içerisinde bir takım mansıp, kıdem ve rütbelere sahip olabilmektedirler. Bu kadınlar görevlerinde yükselebilme olanaklarının yanı sıra evlenebilme hakkına da sahiptir. Cariyelere tanınan bu evlilik hakkı Osmanlı geleneğine mahsus, diğer toplumlarda pek görülmeyen bir durumdur. Dolayısıyla dünyadaki kölelikle ilgili uygulamalara bakıldığında, kölenin /cariyenin herhangi bir hakkı olmadığı, ölünceye kadar efendisi için çalışmak zorunda olduğu bilinmektedir. Osmanlı'da ise cariyenin birçok bakımdan özgür kadından farklı olmadığı görülmektedir.

1.2.4. Sarayda Görevli Cariyelerin İsimleri

Harem-i hümâyûna alınan cariyelere ilk olarak yeni bir isim verilmektedir. Bu isim verilirken genellikle o cariyenin mizaç, fiziksel görünüş veya güzelliğini ya da ilk nazarda göze çarpan alamet-i farikasını nazara verecek isimler tercih edilirdi. Nadir olarak Arapça, daha çok Farsça kökenli ve gül başta olmak üzere çiçek adlarından hareketle verilen bu isimler, kadın hakkındaki özlem, hayal ve arzularını aynı zamanda güzellik ve estetik tasavvurunu yansıtan isimlerdir. Çoğunlukla gayr-i müslimler arasından devşirilen bu cariyelere yeni bir isim vermenin, onlara yeni bir dinî kimlik inşa etmekle, aynı şekilde ait oldukları topraklardan, doğal aile çevresinden koparılarak yeni bir muhite, bambaşka bir

[178]Aydın, M. A., Hamîdullah, M. (2002). "Köle", ***DİA,*** 26, 237-246.
[179] Akgündüz, A. (2006), ***İslam Hukukunda Kölelik-Cariyelik Müessesi ve Osmanlı'da Harem,*** OSAV (Osmanlı Araştırmaları Vakfı) Yay., 6. Baskı, İstanbul, 267-275; Ayrıca bkz. Ahmet Akgündüz- Sait Öztürk, (2000). ***Bilinmeyen Osmanlı,*** OSAV (Osmanlı Araştırmaları Vakfı), İstanbul, 112-116; Şen, F. "Padişahların Cariyelerle Evlenmesi", ***USBD Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi (IJSS International Journal of Social Sciences),*** ISSN 2548-0685, 45-50.

hayata başlamalarıyla, onlara yeni bir hüviyet kazandırmakla yakından ilgisi olduğu düşünülmektedir.

İncelenen kaynaklarda[180] geçen cariye isimlerini, kaydedildikleri yılları esas alarak tablo haline getirildi. 103 vakfiye içerisinde yer alan isimlerde buradaki tabloya yerleştirilmiştir. Hayli uzun olmasına rağmen yılları esas almak suretiyle hangi dönemde hangi isimlerin daha çok rağbet konusu olduğunu gösterilmektedir.

Çizelge 1.1. Harem-i Hümâyûn Bulunan Cariyelerin İsimleri

Defter Poz Numarası	Hicrî Sene	Harem-i Hümâyûn Cariye İsimleri
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Adilşah, Âlîşah, Alicenab, Alemtab, Altuntop, Âsa, Âtıf, Aynısafa, Aynülhayat, Ayşe (5),
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Bahtdâr, Badısaba, Behcet, Beşâret
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Canfeda, Cilve, Cilvenaz, Cüce Fatma Kadın
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Çeşmisiyâh, Çeymiâfet
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Dilârâm, Dilbeste (2), Dilkeş, Dilnevâz, Dilsermâye, Dilsetr Ayşe, Dilsiz Rukiye, Dürdâne,
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Emine (3), Enis, Esîr (2)
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Fasîh, Fâtıma (4), Ferezây, Feride, Fethî, Fevkî, Feyzî, Ferhunde, Fesahat
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Gülhatır, Gülpesend, Gülşâd, Gümüş, Gazâle
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Habibe (2), Hadice (4), Hafize, Halve, Halve Dilsiz, Hânım (3), Hanife (2), Hasanşâh, Hakime, Hemrah, Hatem, Hiyâr, Hurşîd, Hümâşâh, Hüsnî (3), Hüsnîşah
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	İctihân, İltifat (2), İsmet, İstiğnâ, İyâlihâb, İzzet
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Küşâde
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Lebsebât, Letâfet, Leylâ
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Mahbûbe, Mahir (2), Mâhitâb, Makbûle, Mehpâre, Mektûn, Melekşâh, Meryem, Mihribân, Mihrinâz, Mihrişâh (4), Müferreh, Mükerrem, Mümtaz, Müstesna (2)
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Nâdirî, Nâtık, Nâzende (3), Nazife, Nazperver (2), Nefise(2), Nermî, Neşât, Neşâtî, Nevbahar
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Pürsefa
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Raziye, Rûhî, Ruhsâre, Rukiye (2), Rüstem(?)
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Safiye, Saîde, Server Dilsiz, Sürûre, Simten
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Şâdkâm, Şahin Hanım, Şahsîne, Şahte, Şereftâb, Şevkî(2), Şirende,
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Tahir, Tayyibe, Teşrî, Tuhfe,
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Ümmü Gülsüm

[180] İncelenen kaynaklar sarayda görevli kadınların maddi dünyalarını bulmak için ele alınan mevacip, in'âm ve ihsan defterleri içerisinde cariye isimlerinin en çok ve tek tek yazılı olduğu defterlerdir. Ayrıca ele alınan 103 vakfiye içerisinde yer alan isimlerden oluşmaktadır.

Çizelge 1.1. (devam) Harem-i Hümâyûn Bulunan Cariyelerin İsimleri

Defter Poz Numarası	**Hicrî Sene**	**Harem-i Hümâyûn Cariye İsimleri**
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Vakiyye, Velûle,
TS.MA.D_02399_0054_00_001	1168	Zehra, Zermahbûb, Zeyneb (5), Ziyende, Züleyha (3), Zülfinerkis, Ziya
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Âfitâb (2), Alifte (2), Atike (2), Aynülhayat, Ayşe (8),
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Behcet, Behzâd, Beşâret, Bîzâd, Büyük Dilsiz,
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Cevribaha, Cilve, Cilve Dilsiz,
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Çeşmisiyâh
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Defiğam, Dilârâm (2), Dilbend, Dilbeste, Dildâr, Dilhayat, Dilrübâ(2), Dilsiz, Dilsiz Ayşe, Dilsiz Kadın, Dilşikâr, Dürdâne,
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Edibe, Ehlidil, Emine (2), Esir, Esper, Asiye(?)
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Fatıma (5), Fatıma Kadın, Feride, Feyzî
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Gülbeyaz, Gülfem, Gülpenbe, Gülpesend, Gülreh
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Hadice (9), Hadice Kadın, Hafize (2), Hakka, Halime, Halise, Hanife (2), Hatem (4), Hurşid, Hümâşâh (2), Havva
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	İltifat, İstiğna, İzzetî,
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Küçük Dilsiz, Küşâde
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Lebitâf, Letâfet
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Mahbube (4), Mahitâb (2), Mahişeb, Mahipervin, Mahizad, Meftunî, Mehibe, Mehpâre Mehrev (2), Mehveş, Meylî (2), Mihri, Mihrişâh (2), Mirât, Musaffâ, Müferreh, Mükerrem (2), Münevver, Mürğişâh
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Naile, Natık, Nazende (2), Nazife, Nazperver, Nefdî, Nefise (2), Negâhî (2), Neşâtî, Nevbahar, Nevsafâ
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Perver Dilsiz, Peyker, Pürsefa
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Rahşende, Rahime, Ramî, Refiye, Rindâne, Rızâyî, Ruhî, Ruhsâre, Rukiye, Rüstem (2)
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Sebahat, Sefayi, Safiye (2), Saide, Saliha, Salime, Servinaz, Server, Süklün(?)
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Şahsîne, Şâzî, Şermî, Şerref, Şevkî
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Tahîfî, Tahir, Tuğşâh
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Ülfet, Ümmü Gülsüm (4), Ümmühan (2)
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Velûle
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Yekta
TS.MA.D_02406_0064_00_001	1175	Zehra, Zeliha (4), Zermahbûb, Zibâ (2), Zeyneb(5), Züfî, Züleyha (2)
TS.MA.D_02999_0001_00_001	1213	Ayşe
TS.MA.D_02999_0001_00_001	1213	Emine
TS.MA.D_02999_0001_00_001	1213	Gülbuye, Gülşad
TS.MA.D_02999_0001_00_001	1213	Hadice, Hayatî, Hayfe, Hemneşnüma, Hoşnaz, Hoşyed, Hüsnizat
TS.MA.D_02999_0001_00_001	1213	Kaniye Usta
TS.MA.D_02999_0001_00_001	1213	Mehpare, Mehtab, Melekzat, Mihrinaz, Mükerrem, Müstesna,
TS.MA.D_02999_0001_00_001	1213	Nahligül, Nazreftar, Nefise, Neşvedil, Nevbahar
TS.MA.D_02999_0001_00_001	1213	Rıfat
TS.MA.D_02999_0001_00_001	1213	Sahibe, Saliha, Sazkâr
TS.MA.D_02999_0001_00_001	1213	Şadbekâm, Şehnaz, Şemsikazri
TS.MA.D_02999_0001_00_001	1213	Üftade

Çizelge 1.1. (devam) Harem-i Hümâyûn Bulunan Cariyelerin İsimleri

Defter Poz Numarası	Hicrî Sene	Harem-i Hümâyûn Cariye İsimleri
TS.MA.D_02999_0001_00_001	1213	Zerâfet, Ziba (2)
TS.MA.D_02999_0001_00_003	1214	Ayşe
TS.MA.D_02999_0001_00_003	1214	Emine
TS.MA.D_02999_0001_00_003	1214	Gülbüy, Gülşad
TS.MA.D_02999_0001_00_003	1214	Hadice, Hayatî, Hayfe, Hemneşnüma, Hoşnaz, Hoşyed, Hüsnizat
TS.MA.D_02999_0001_00_003	1214	Kâniye Usta
TS.MA.D_02999_0001_00_003	1214	Mazlum Şah, Mehpare, Melekzat, Mihrinaz, Mükerrem, Müstesna
TS.MA.D_02999_0001_00_003	1214	Nahligül, Nazreftar, Nefise, Neşvedil, Nevbahar
TS.MA.D_02999_0001_00_003	1214	Rif'at
TS.MA.D_02999_0001_00_003	1214	Sahibe, Saliha Kalfa
TS.MA.D_02999_0001_00_003	1214	Şadbekâm, Şehnaz, Şemsikazri
TS.MA.D_02999_0001_00_003	1214	Üftade
TS.MA.D_02999_0001_00_003	1214	Zerâfet, Ziba (2)
TS.MA.D_08075_0001_00_003	Tarihsiz	Ayşe (8), Azim, Abide, Adilşah, Afitab (2), Akile, Alicenab (4), Aret, Arife (3), Atike (2), Aynısafa, Aynülhayat,
TS.MA.D_08075_0001_00_003	Tarihsiz	Banu, Behzad, Berfi, Besim, Bezmineşat, Bisned, Buyisine
TS.MA.D_08075_0001_00_003	Tarihsiz	Cevri, Cilve (2), Cilve Dilsiz,
TS.MA.D_08075_0001_00_003	Tarihsiz	Çeşmiâfat, Çeşmişah, Çeşmisiyah
TS.MA.D_08075_0001_00_003	Tarihsiz	Derviş, Dilârâm, Dilbeste (2), Dildade, Dilfeda, Dilgarib (2), Dilhayat, Dilistan, Dilkeş (2), Dilküşad, Dilsiz (2), Dilsiz Kadın (2), Dürdane, Dilmeram, Dilrüba, Dilsafa, Diltâb, Dürdane, Dürriyekta
TS.MA.D_08075_0001_00_003	Tarihsiz	Edibe, Esir (5), Esma, Eğlence, Elmasşah, Emine (7), Enis, Erşad, Fahri, Faiz, Fasih, Ferruh, Fasihi, Fatıma (8), Ferazi, Ferhande, Ferruhnaz, Fethi
TS.MA.D_08075_0001_00_004	Tarihsiz	Goncafem, Goncater, Gülğırar, Gülale, Güllü Ümmühan, Gülruhsar, Gırale, Gonca (2), Güher, Gülfem, Gülbahar, Gülbeste, Gülçin (2), Gülrih, Gülsefa, Gülşad, Gülşade, Gülşah, Gülşen, Gülşeni, Gülziba (2)
TS.MA.D_08075_0001_00_004	Tarihsiz	Habibe (3), Hadice (11), Hatem, Hayırdâr, Hümâyûn, Hüsnişah, Hafır, Hafize, Halime (2), Hanife (6), Hatem5), Hayati (2), Hayri, Hemşah, Heybetullah, Hurşid, Hümaşah, Hürrem, Hüsnî (2), Hüsnişah (6)
TS.MA.D_08075_0001_00_005	Tarihsiz	İltifat, İncü, İşvecû, Esme, İşret, İzzet
TS.MA.D_08075_0001_00_006	Tarihsiz	Kutluhan, Küşade
TS.MA.D_08075_0001_00_006	Tarihsiz	Lebâbe, Lebâbî, Lebâyi, Lebbinebân, Lebib, Letafet, Leyla (2)
TS.MA.D_08075_0001_00_006	Tarihsiz	Mahbube (6), Mahir (3), Maksud (2), Meddahşah, Meknûn, Mihrinaz (2) Mihrişah, Mirât, Mümtaz, Medhişah, Mehdi, Mehlika, Mehpare, Mehtab (2), Mehveş (2), Meleknaz, Melikşah, Merğube, Meserret, Mesfed(?), Mevhibe, Meyli (2), Meryem, Mihrinaz, Mihrişah (4), Mehrû, Mirât, Mirğuşah, Mirim, Mirkelam, Mutribe, Münevver (2), Münif, Müşerref,
TS.MA.D_08075_0001_00_007	Tarihsiz	Nabi (3), Nahlinaz, Naile, Nadiri, Nahif, Nahligül, Naile, Natık, Neşati, Nevşaye, Nazende (6), Nazeneyn, Nazif (2), Nazperver, Nazreftar, Nedim, Nefise (2), Nesib, Neşati, Nevbahar, Nevres, Nişae, Niyazi (2), Nokta (2), Nurbedi
TS.MA.D_08075_0001_00_008	Tarihsiz	Penbe, Perveze, Peyker, Pürsefa
TS.MA.D_08075_0001_00_008	Tarihsiz	Rasih, Raşid, Refiki, Rifat, Ruhî, Refet, Refiğam (2), Refiye (3), Rehgüzar, Revide, Ridaye, Ruhi (2), Ruhtâri, Rukiye (2), Ruyidil (2), Rüstem
TS.MA.D_08075_0001_00_009	Tarihsiz	Sabahat, Sadef (2), Sadık, Safayi (2), Safiye (4), Sahba, Sahibe, Saliha (4), Sarışah, Simuşah, Seklüt (3), Selime, Seyfi, Sineperver, Sürur Dilsiz,
TS.MA.D_08075_0001_00_009	Tarihsiz	Şadkâm, Şahin, Şaheste, Şevkî, Şeyda (2), Şuhî, Şakire, Şani, Şehnaz (3), Şevki, Şirineda, Şirini

Çizelge 1.1. (devam) Harem-i Hümâyûn Bulunan Cariyelerin İsimleri

Defter Poz Numarası	Hicrî Sene	Harem-i Hümâyûn Cariye İsimleri
TS.MA.D_08075_0001_00_009	Tarihsiz	Tabibe, Tahir, Talib, Tazperver, Tediyet(?), Tuhfe
TS.MA.D_08075_0001_00_009	Tarihsiz	Üftade, Ülfet, Ümmü Gülsüm (2), Ümmühan (2)
TS.MA.D_08075_0001_00_009	Tarihsiz	Vecihi, Vefa, Velüle (4)
TS.MA.D_08075_0001_00_009	Tarihsiz	Yegâne, Yelda, Yemsî
TS.MA.D_08075_0001_00_009	Tarihsiz	Zahide (2), Zehra (2), Zekiye, Zeliha (5), Zerrimicveb, Zeyba, Zeyneb (5), Zülfisiyah
TS.MA.D_09962_0001_00_001	1226	Ahker(?), Alemtab, Arzudil, Atıf, Aynıfer, Aynışems, Aynülcan, Ayşe, Azmidil, Azmihale
TS.MA.D_09962_0001_00_001	1226	Behcetşah, Bendişevk, Bezmigül, Bezminev, Bezminigar, Bîminnet, Minnaz,
TS.MA.D_09962_0001_00_001	1226	Canfeda, Cevridil, Cezbieda, Cezmidem, Cilve, Cilve Dilsiz, Cilvenaz, Cilvesaz, Cudî
TS.MA.D_09962_0001_00_001	1226	Çeşmifettan, Çeşmigiryan, Çeşmiterki
TS.MA.D_09962_0001_00_001	1226	Dabedi, Darıçin, Dayenkeşan, Demhoş, Demsafa, Derbesde, Dilafet, Dilberengiz, Dilcisr, Dilender, Dilfirar, Dilharam, Dilhicran, Dilhoş, Dilmisal, Dilnevaz, Dilnigar (2), Dilperi, Dilşevk, Dilzad, Dürdane, Dürrihayat, Dürrinev, Dürritab
TS.MA.D_09962_0001_00_001	1226	Ebedibahar, Ebedişems, Ebruşan, Edakâr, Efkende
TS.MA.D_09962_0001_00_001	1226	Fahri, Fatıma (3), Feleknaz, Feraset, Feride, Ferruh, Ferterki, Fikriyad, Goncater, Gülçin, Gülizar, Gülser, Gülseren, Gülsima, Gülter, Güzide
TS.MA.D_09962_0001_00_001	1226	Hadice, Haletfeza, Hanife, Hidayet, Hodşebed, Hoşeda, Hoşfelek, Hoşfidan, Hoşizar, Hoşkemal, Hoşnigar, Hoşperi, Hoşreftar, Hoştarz, Hümaşah, Hüsne, Hüsnibahar, Nüsnihal
TS.MA.D_09962_0001_00_001	1226	İstifna, İşvehal
TS.MA.D_09962_0001_00_001	1226	Kemerişah, Kesbikemal
TS.MA.D_09962_0001_00_001	1226	Lalenur, Lalezad, Lalisafa, Lebib, Lebseza, Letafet, Lütfinaz, Lüfifer, Lütfihal,
TS.MA.D_09962_0001_00_001	1226	Mahbube, Mahinev, Mahitab (2), Meftune, Merihzad, Müferreh, Münif, Münteha, Mürğifer, Mürğizad, Müstesna
TS.MA.D_09962_0001_00_001	1226	Nadide, Nahligül, Naile, Nakşihal, Nakşihayal, Nakşinigar, Nalifer, Nazdil, Nazenin, Nazharam, Nazife, Nazfise, Nesrârâ, Nevafet, Nefaser, Nevbahar, Neveda, Nevharam, Nevhide (2), Nevmekan, Nevnihal, Nezaket, Nigarhal, Nuran, Nurî, Nuricihan, Nurifelek, Nurihayal, Nurikamer, Nurimah, Nurinihal, Nurisafa, Nurizat, Nuşimbad, Nurenefza
TS.MA.D_09962_0001_00_001	1226	Penbe (3), Periveş, Pernevnigar, Pesend, Peyker, Pürcefa, Püreda, Pürkemal, Pürnuş
TS.MA.D_09962_0001_00_001	1226	Rami, Rasih, Rehber, Rengisafa, Revfet, Ruhbende, Ruhişad, Ruhsafa, Ruş, Ruyidil, Ruyitab, Ruzifer
TS.MA.D_09962_0001_00_001	1226	Sabahat, Sabrışah, Sabih, Sabricinan, Saide, Sayhigül, Selime, Simten, Sitare, Sitemkâr, Suni, Sunizad, Şahbahar, Şahpend, Şedahenk, Şehbal, Şehrinengiz, Şeminur (2), Şemse, Şemsenur, Şemsifer (2), Şemsigül, Şemsinihad (2), Şemsinur (2), Şerefnaz, Şetaret, Şevkâver, Şevkengiz, Şekvi, Şevkidide, Şevkihal, Şevkikamer, Şevkinur, Şevkiper, Şevkmeh, Şivegüzar, Şöhretseza, Şuhicihan
TS.MA.D_09962_0001_00_001	1226	Tabibe (2), Tabieda, Talat, Talib, Tarzıbend, Tefafül, Terkifer (2), Tıfıldil, Tuba, Türabtab
TS.MA.D_09962_0001_00_001	1226	Vakiyye, Vecihi, Vefa
TS.MA.D_09962_0001_00_001	1226	Zahire, Zerâfet, Zekiye, Zerrimicveb, Zerrinsafa (2), Zertab, Zerveş, Zevkânur, Zevkâver, Zeyba, Zeyneb (3), Zeyneb Dilsiz, Zibende, Zihnifer, Zişan, Zülfibad, Zülfibend, Zülfinigar (2), Zülfiterki
TS.MA.D_08030_0001_00_002	Tarihsiz	Aynıcan, Dilârâm, Gülnar, Gülzad, Kamer, Mahbube (2), Mahidevran, Server, Şadmâh, Yasemin,

*Aynı zamanda isimlerin yanında verilen rakamlar, o yıla ait defterde aynı isimden kaç kayıt olduğunu göstermektedir.

Cariye isimlerinin daha çok Farsça menşeli kelimelerden seçilmesinin özellikle saray ve yüksek zümrenin edebiyat kültüründen kaynaklandığı düşünülmektedir. Farsça'nın hayli yoğun kullanıldığı edebiyat metinlerinde ana temalardan biri olarak güzel ve güzellik tasavvurunun cariyeler için seçilen bu isimlerde somutlaştığını söylemek mümkündür[181].

Arapça menşeli isimler ise genellikle Ayşe, Fatma, Meryem, Zeynep, Rukiye, Hatice gibi daha çok Hz. Muhammed'in eş veya çocuklarına yani ehl-i beyte ait isimlerdir ve cariyeler arasında en yaygın kullanılan isimler de bunlardır. Mesela aynı kayıt içinde Hadice 9, Ayşe 8, Fatıma 8, Emine 7, Zeynep 5 defa yer almaktadır[182]. Farklı dönemlerde bu sayılar değişse de Peygamber ailesine ait bu isimler hakkındaki rağbet edilme durumu süreklilik arz etmektedir. Nitekim bu durum hali hazırda da Türk toplumumun bir hassasiyet ve tercihi olarak devam etmektedir. Bu cariyelere İslam geleneği açısından muhterem sayılan kadınların isimlerinin verilmesi de gösteriyor ki, bu insanlara dair toplumsal algıda herhangi bir değer kaybı, hele batıda olduğu gibi bir aşağılama, sınıfsal bir tahkir söz konusu değildir. Bilakis onlara yeni bir kimlik inşa edilirken tüm toplumda yaygın ve rağbet edilen bir gelenek esas alındığı görülmektedir.

Tabloda dikkat çeken bir diğer husus da cariyeler üzerinden kültürümüze dâhil olmuş bu isimlerin pek çoğu hala kullanılmakta ve ilgi görmektedir. Dahası Tahir, Şevki, Ruhi, Feyzi, Behzad, Hurşid, Mükerrem, Enis, Fahri gibi pek çok isim toplum tarafından da benimsenmiştir. Ancak, bu isimler zaman içinde erkeklere has isimler haline gelmiştir. Yine bazı isimlerin önünde veya sonrasında zikredilen '*Dilsiz'* sıfatının, konuşma yeteneğinin eksikliğinden ziyade, cariyelerden beklenen sır tutma, söze nispetle sükûtu tercih etme gibi ahlakî bir erdemi ifade ettiğini düşünmek de mümkündür[183].

Saraya gelen köle kökenli erkek veya kadınlar için baba adı genellikle "Abdullah[184], Abdulmennan[185], Abdurrahman[186], Abdulkerim, Abdulmuhsin, Abdulhay, Abdullatif[187] gibi

[181] Sayers, D. S. (2013). ***Tıflî Hikâyeleri,*** İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 47-60 ve devamı.
[182] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS. MA. D. 02406_0064_00_001.
[183] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS. MA. D. No: 9962.
[184] Teze konu olan vakfiyeler içerisinde, görevli kadınların baba adına bakıldığında, 59 kadının baba adı "Abdullah" olarak kaydedilmiştir.
[185] Teze konu olan vakfiyeler içerisinde, görevli kadınların baba adına bakıldığında, 20 kadının baba adı "Abdulmennan" olarak kaydedilmiştir.
[186] Teze konu olan vakfiyeler içerisinde, görevli kadınların baba adına bakıldığında, 6 kadının baba adı "Abdurrahman" olarak kaydedilmiştir.
[187] Teze konu olan vakfiyeler içerisinde, görevli kadınların baba adına bakıldığında, 5 kadının baba adı "Abdullatif (2), Abdulhay (1), Abdulmuhsin (1), Abdulkerim (1)" olarak kaydedilmiştir.

isimler kullanılmaktadır[188]. Bu isimlerin verilişindeki uygulamaya bakıldığında, sonradan Müslüman olmuş kişiler için baba adı olarak verildiği görülmektedir. Bu isimler Allah'a ait esmadan olması hasebiyle sözcük anlamı itibariyle her insan için kullanılabilecek manaları ifade ederler. Dolayısıyla erkek veya kadın köleler için yazılan baba isimleri, bir tür gelenek olarak verilen isimlerdir[189]. Mesela "*Fatıma binti Abdullah*[190]*, Gazanfer bin Abdullah*" gibi. Bazen de "*Cilvenaz Usta binti Abdullah bin Abdulmennan*" [191] gibi babasıyla birlikte ikinci atanın adı da zikredilir fakat her ikisi de kölelerin künyelerinde kullanılan isimler olduğu için yine gerçek ismi değil temsili manayı ifade ettiği düşünülmektedir.

İsimlerle ilgili bir diğer husus ise mesleklerle ilgilidir. Harem kadınlarına ait maaşların değerlendirildiği bölümde daha detaylı bilgi verilmeye çalışılan TS. MA. D. 9962 nolu defter içerisinde yer alan 295 adet kayıt üzerinde yapılan inceleme haremde tesis edilmiş ve her dönemde varlığını devam etmiş meslekler şunlardır: "Kethüda Kadın, Hazinedâr Usta, Çamaşır Ustası, Kadın Vekili, Kilerci Usta, Kahveci Usta, İbriktar Usta, Baş Kâtip[192]". Haremdeki kadınların vazifelerinden ötürü kendileri hakkında kullanılan lakaplar daha çok yukarıda zikredilen vazifelerle ilgilidir. Evlenerek, hizmet süresini tamamlayan veya tekâüde ayrılmak suretiyle saray dışına çıkan cariyelerin tamamı için kullanılan "Saraylı" sıfatı, onlar hakkında en çok kullanılan tabirdir. Saraylı sıfatı esasen bir saygınlık ve statü ifadesidir. Mesela "*Saraylı Siyavuş Hatun ibneti Adulkerim*[193]" şeklinde geçen bir künye, bu cariyenin saraydan olduğunu ve saraya mensubiyetini göstermektedir. Bir sanat icra eden cariyenin ismine, maharetinden ötürü icra ettiği sanatın eklendiği de müşahede edilmektedir. İncelenen vakfiyeler arasında "*Sazkâr Kalfa ibneti Abdullah*[194]" künyesi bu geleneğe bir örnek teşkil etmektedir. Hac farizasını yerine getiren cariyelerin isimlerine, toplumda yaygın olan geleneğe uyularak, *"Hacce Rukiye Hatun ibneti Abdullah*[195]" şeklinde hacce ibaresinin cariyenin ismine eklendiği de kayıtlarda yer alan diğer bir hususdur. Özetlemek gerekirse, hareme alınan bu cariyelerin önce isimlerinin değiştirilmesiyle, onlara yeni bir kimlik inşa

[188] Teze konu olan vakfiyeler içerisinde 13 kadının baba adı yazılmamıştır.
[189] Teze konu olan 103 vakfiye incelendiğinde Abdullah isiminin sıradan görevli kadınların baba adı olarak verildiğini, Abdulmennan isiminin ise daha nüfuzlu kadınların baba adı olarak verildiği görülmektedir.
[190] Fatma Hatun binti Abdullah bin Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:111, sr:99.
[191] Cilvenaz Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:582, sh:142, sr: 96.
[192] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS. MA. D. No:9962.
[193] VGMA, Def:618: sh:171, sr:143.
[194]VGMA, Def:583, sh:54, sr:43.
[195] VGMA, Def:738, sh:70, sr:46.

edildiği ve bu isimler verilirken onların fiziki özellikleri, maharetleri dikkate alındığı görülmektedir.

1.3. Çıraklıktan Ustalığa Cariye

1.3.1. Mektep Olarak; Harem-i Hümâyûn

Kâmûsî Türkî'de harem sözcüğü ile ilgili şu açıklamalara yer veriliyor: *"Duhuli* [girişi] *herkese mesâğ* [caiz] *olmayan, muazzez ve muhterem yer; Harem-i Şerîf: Kâbe-i şerife ve civarları. İslam evlerinin kadınlara mahsus dairesi, selamlık mukabili; Harem-i Hümâyûn: Saray-ı Hümâyûn'un Harem dairesi..."* [196]. Tüm bu tanımlarda öne çıkan ortak mana, bir mahremiyetin söz konusu olmasıdır. Mesela Kâbe'ye Harem-i Şerif denmesi, gayr-i müslimlerin Kâbe ve civarına yaklaşmasının dinî bir kaide olarak haram olmasıyla veya o mekâna mahsus birtakım yasaklarla ilgilidir. Bu bağlamda Harem-i Hümâyûn, saraya mensup kadınların yaşam alanıdır ve bu kadınlara yönelik her türlü faaliyetin de doğal mahallidir. Osmanlı saray ve bürokrasisi için çok yönlü tesirleriyle ön plana çıkan haremin, aynı zamanda bir eğitim ocağı olması bu tesirin doğal bir neticesidir.

Harem dairesi, mensubu bulunan cariyelere dinî ve dünyevî açıdan eğitim veren bir okuldur ve bu fonksiyonu itibariyle nihayetinde bir eğitim kurumudur[197]. Enderûn; saraya mensup erkekler için bir okul iken, kadınlar için bu işlevi harem dairesi yerine getirmektedir. Haremde de tıpkı Enderûn'da verilen eğitim gibi ocak sisteminin olduğu, başarılarına ve kabiliyetlerine göre cariyelerin bir üst rütbeye yükselebildikleri bir usul vardır. Bu bağlamda haremde herkese konumuna göre bir görev verilir ve görevinde göstereceği başarı nispetinde kendisine yükselme imkânı sunulur. Haremde bulunan yüksek rütbeli kadınların da kendilerine mahsus maiyetleri vardır. Maiyetlerindeki mükemmel, iyi surette yetiştirilmiş bu cariyeler yine kendilerine hizmetle yükümlüdürler. Hareme çok küçük yaşta giren kız çocukları saray hayatını bizzat yaşayarak ve tecrübe ederek öğrenmektedirler. Bunun doğal sonucu olarak, deruhte edecekleri vazifeler için gereken olgunluğu zaman içinde kazanmakta ve çok iyi yetiştirilmektedirler[198].

---

[196] Sami, Ş. (2009). ***Kâmûs-ı Türkî, Harem,*** Çağrı Yayınları, İstanbul, 545.
[197] Aydüz, S. (2008). "Medrese ve Tekke Dışındaki Eğitim Müesseseleri Tarihi Literatürü", ***Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi,*** 6/12, 139-180.
[198] Penzer, ***a.g.e.,*** 235-247.

Yukarıda da belirtildiği üzere haremde verilen eğitimi dünyevî ve dinî olmak üzere iki başlık altında ele almak mümkündür. Hareme yeni gelen cariyelere bir yandan saray hayatının gerektirdiği örf ve adâb-ı muâşeret alışkanlıkları kazandırılırken, aynı zamanda İslam dinine ait temel bilgilerle birlikte dinî vecibeleri yerine getirmek ve yine temel ahlakî düsturları kazandırmak da bu eğitimin asıl hedefleri arasındadır[199]. Uygulamalı ve kitabî usullerle verilen bu eğitim sürecinde, namaz kılmak, oruç tutmak gibi amelî vecibelerle birlikte kitabî bilgi olarak Kur'an okumayı öğrenmeleri özellikle üzerinde durulan hususlardır[200].

Haremde dinî eğitimin yanı sıra saray örf ve adâbına göre davranmaları için cariyeler *'saray terbiyesi'* denilen sıkı bir eğitimden geçirilmektedirler. Bu eğitim içerisinde oturma, kalkma, konuşma ve yemek yeme gibi genel görgü kuralları uygulamalı bir şekilde doğal yaşam sürecinde cariyelere aktarılmaktadır. Yine bu uygulamalı eğitim sürecinde belli başlı törenlerde, husûsî merasimlerde nasıl davranılması gerektiğini cariyeler çok iyi öğrenirler ve saray adâbına dair kazandıkları bu tecrübelerini hareme gelen yeni nesillere aktarmaktadırlar[201].

Verilen bu eğitimler sayesinde "Saraylı" unvanını hak edecek kadar sıkı bir disiplin içerisinde eğitilen cariyeler, her gittikleri ortamda bu terbiyenin onlara kazandırdığı ayrıcalığı, bizzat saray terbiyesini temsil etmek suretiyle de hak etmişlerdir. Güzellik ve zekâlarının yanı sıra nezaket çerçevesinde sergiledikleri davranışlar ve ortaya koydukları zerâfet, cariyelerin her bakımdan saray adap ve terbiyesine göre eğitilmiş ve yetiştirilmiş olduklarının ispatı olmuştur.

Cariyelerin eğitiminde üzerinde durulan bir diğer husus da ocak sisteminde olduğu gibi belli bir meslekî eğitime tabi tutulmalarıdır. Bu meslekî eğitim usta-çırak ilişkisi içerisinde verilen yine uygulamalı bir eğitimdir. Burada esas olan, her bir cariyenin neye istidâdının olduğu hususunun daha başlangıçta çok iyi tespit edilip, o meslek erbabının yanında yetişmesinin sağlanmasıdır[202].

---

[199] Withers, R. (1996). ***Büyük Efendi'nin Sarayı,*** Pera Turizm ve Ticaret A. Ş., Yay., No:3, Çeviren: Cahit Kayra, İstanbul, 33-51.
[200] Uzunçarşılı, (1988). ***Osmanlı Devleti'nin Saray…,*** 147.
[201] İnalcık, a.g.m., 7-15.
[202] Ok, (2017). ***a.g.e.,*** 55.

Osmanlı geleneğinde cariyelerin saray dışında eğitilmeleri de söz konusudur. Güzellik ve zekâlarının yanı sıra, zerâfete istidâdlı cariyeleri satın alan kişilerin, bu cariyeleri kendi hareminde yetiştirip saraya takdim etmeyi tercih ettikleri de görülmektedir. Bu uygulama aynı zamanda cariyelerin eğitim ve talimini yaptıran kişiler için bir kazanç kapısı olma özelliğini de beraberinde getirmiştir[203]. Genellikle ikbâl bekleyen paşalar, padişahın gözüne girmek için hareme güzel ve iyi eğitimli, musiki veya değişik sanat dallarında maharet kazanmış cariyeler sunarak, isteklerine daha rahat ulaşabilmişlerdir[204].

Sarayın temel prensiplerinin başında hânedâna sadâkat gelmektedir. Bu sebeple cariyelerin eğitimine, öncelikle hânedâna sadâkat aşılanmasıyla başlanmaktadır. Topkapı Sarayından önce cariyelerin eğitimi ile Eski Saray'da (Saray-ı Atîk) bulunan kıdemli kadın vazifeliler ilgilenmektedir[205].

Cariyelere verilen eğitim süreci, belli başlı aşamalardan oluşmaktadır. Bu eğitimi bazı kaynaklar beş, bazıları ise dört başlık altında ele almıştır. Beş başlıkta ele alan kaynaklar aşamaları "cariye, acemî, çırak, kalfa ve usta" olarak değerlendirmektedir. Dört başlıkta ele alanlar ise acemî ve cariyeyi aynı başlık altında ele almış ve "cariye, çırak, kalfa ve usta" olarak değerlendirmiştir. Bazı kaynaklarda da "usta" ile "gedikli cariye" tabiri aynı manada değerlendirmiştir. Çalışmanın bu bölümünde sırasıyla bütün cariyelerin çıraklıktan ustalığa kadar geçirdikleri evreler değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Eğitim sürecine ve aşamalarına bağlı olarak acemî, çırak (şakirt / şagird), kalfa, usta, bazen usta tabiri yerine kullanılan gedikli cariye[206] gibi farklı isimlendirmeler kullanılsa da

---

[203] Pakalın, (2004). ***a.g.e.,*** 259.
[204] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 12.
[205] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 143.
[206] Ayrıca bkz: Cariyelerin çıraklıktan- ustalığa kadar geçirdikleri evreleri Ahmet Akgündüz***: Sarayda Harem': saray-kadın-aşk;*** sayfa 162) adlı kitabında şu şekilde sınıflandırır: Acemîler, Cariyeler, Şakirdler, Kalfalar, Ustalar (Gedikli Cariyeler) olarak dört gruba ayırmış. Ancak, Pars Tuğlacı (a. g. e.; sayfa138) bu gruplandırmayı beşe ayırarak yapmıştır. Tuğlacı'nın saray cariyelerini gruplandırması şöyledir: Acemî, Cariye, Şâkird, Usta ve Gedikli olarak sınıflandırmıştır. Ali Akyıldız: ***Saray, Harem ve Mahrem*** kitabında; sayfa 25) ise haremdeki cariyeleri kıdem ve itibarlarına göre: Acemîler, Şâkirtler, Kalfalar, Ustalar veya Gedikliler olarak sınıflandırır. Hatta en kalabalık grubu acemîlerin oluşturduğunu zikreder. Betül İpşirli Argıt ise: ***Hayatlarının Çeşitli Safhalarında Harem-i Hümâyûn Cariyeleri 18. Yüzyıl*** kitabında; sayfa 56-57, de Acemîler, Cariye, Şakird, Usta ve Gedikli olarak kategorilere ayırmaktadır. Betül İpşirli Argıt aynı zamanda İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*** kitabının temel kaynaklarından biri olan "D'ohsson'un, ***Tableau general de I'empire Ottoman,*** Paris, 1791, VII, 64," atıfta bulunarak beş gruba ayrıldığını bildirir. Buna göre: Cariye, Şakird, Usta, Gedikli, Kadın diye ilave eder ve bu tasnifin Hammer tarafından da tekrarlandığını vurgular.

tüm bu süreçlere muhatap olan harem kadınlarının, her aşamada değişmez ve müşterek vasfı olarak cariye kavramı çalışmanın merkezini teşkil etmiştir.

1.3.2. Cariyelerin Eğitimi

Harem, nihayetinde padişah için bir aile ocağı ve daha basit ifadesiyle bir evdir fakat mensubu olan kadınlar için çok yönlü eğitildikleri bir eğitim kurumu mahiyetindedir. Gerek haremin yerleşik kural ve kaideleri açısından gerekse kişisel kabiliyetleri açısından cariyeler de tıpkı kul olarak nitelendirilen erkek kölelerin Enderûn'da aldıkları eğitimin bir benzerini haremde almaktadırlar. Yukarıda da belirtildiği üzere bu eğitimin özünü oluşturan hususları, hânedâna sadâkat, okuma ve yazma kabilinden temel bilgiler, adab-ı muâşeret denilen saray kuralları, dinî ve meslekî eğitim şeklinde sıralayabiliriz[207]. L. Peirce bu konuyu şöyle anlatmaktadır: *"Saraydaki kadınlar içoğlanlarıyla aynı sayıda ve sistem içerisinde bulunan odalara ayrılma usulü aynı şekilde uygulanmaktadır. Sadece aldıkları eğitim değil aynı zamanda rütbelerindeki yükselme şekilleri de aynıdır[208]."*

Harem, büyük oda ve küçük oda olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır. Bu bölümlerde acemî diye adlandırılan erkek veya kadın köleler bir üst rütbeye geçebilmek için yoğun bir eğitim görmektedirler. Erkekler eğitimlerini tamamladıktan sonra Birun veya Hassa ordularına tayin olurlar; kadınlar ise aldıkları eğitimle birlikte ya haremde kalıp görevlerine devam ederler ya da bu erkeklerin biriyle evlendirilirler. Haremin işleyişi içinde vazifeden ayrılmayarak devam edenler için ise hazinedâr veya kethüda kadınlık gibi en üst rütbeler dâhil, yükselmelerinin önü açıktır. Fatih Sultan Mehmet tarafından kurulan Has Oda'da otuz iki içoğlanı, yani padişaha hizmet eden erkek köleler yer almaktadır[209]. XVII. Yüzyıl sonlarına kadar Has Oda'da[210] silahdar, çukadar, rikâbdar, tülbend ağası, sır kâtibi bulunurken harem kısmında ise dönemine göre değişmekle birlikte hazinedâr usta, kethüda usta, berber usta, çaşnigir usta, kahveci usta, ibrikdâr ve kâtibe usta bulunmaktadır[211].

---

[207] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 17-19.
[208] Peirce, (2016). ***a.g.e.,*** 195
[209] Uzunçarşılı, (1988). ***Osmanlı Devleti'nin Saray…,*** 322.
[210] Uzunçarşılı; D'ohsson'a yaptığı atıfta "silahdar ağayı" Has Odanın amiri olarak vermektedir. Bkz: Uzunçarşılı, Saray Teşkilâtı, 342.
[211] Uzunçarşılı, (1988). ***Osmanlı Devleti'nin Saray …,*** 148.

Haremde bir cariyenin ikbali için güzellik pek çok kapıyı açan anahtar niteliğindedir. Bununla birlikte bahtı güzellikten yana pek de nasibdar olmayan cariyeler için haremin bir anne şefkatine yaraşır şekilde merhametli ve hassas çözümler ürettiği görülmektedir. L.P. Peirce Haremle ilgili kitabında Postel'den yaptığı alıntıda[212]; *"Cariyelerin güzel olmayanları ve zarafeti az olanları nakış eğitimine tabi tutulurlardı… Ancak onları öyle iyi eğitirlerdi ki padişahın kendi kızları sanırdınız*"[213] demektedir. Bu ifadeden de anlaşıldığı üzere eğitimin niteliği hakkında bir fikir edinmek mümkündür.

Eğitimi başarılı bir şekilde tamamlayan cariyelerden bazıları padişahın özel hizmetine verilmektedir. Bunun için sadece eğitim almak yeterli değildir; fiziksel güzellik, karakter, akıllılık da önemli faktörlerdir. Diğer cariyeler de haremde eğitimlerini tamamlayarak liyakatleri ölçüsünde yüksek mevki sahibi erkeklerle evlendirilmişlerdir[214]. Güzellik, zerâfet gibi vasıflara kâmil manada hâiz olamayan kadınlar ise haremde idare, denetim ve eğitim kademelerinde en yüksek mevkilere kadar yüksele bilmektedirler. Cariyelerin eğitimleri konusunda yukarıda da belirtildiği üzere acemî cariyeye öncelikle hânedâna sadâkat duygusu aşılanır sonra kabiliyetine ve güzelliğine göre ona dünyevî ve dinî eğitim verilirdi. Bu eğitim, Harem-i Hümâyûn'da bulunan ve her mesleğin tecrübeli yani usta ve kalfa olarak nitelendirilen meslek amirleri tarafından yeni gelen cariyeye eğitim verilmesiyle başlamaktadır.

Bir meslek kolu olan "kahveci"lik görevi ile meşgul bir cariyenin nasıl eğitimden geçtiği veya ona kendi mensubu olduğu ocakta ne gibi ihsânlar verildiği hususunda hicrî 1094 (miladi 1682-83) tarihli belge örnek olması için verilmektedir:

---

[212] Arıkan, Z.(1984). "Guillaume Postel ve De La Bepublique Des Turcs", ***Tarih İncelemeleri Dergisi***, 2, Sayı 1, 68-82; Ayrıca bkz: Postel'in harem ve cariyeler hakkında anlatımları için; Peirce, (2019). ***Hürrem Sultan,*** Çeviren: Renan Akman, İşbankası Yay., İstanbul, 45-46,53.
[213] Peirce, (2016). ***a.g.e.,*** 197.
[214] İpşirli-Argıt, ***a.g.e.,*** 94-99.

Çizelge 1.2. Kahveci Ocağına Mensup Cariyeler İçin Verilen Eşyalar

Fermân-ı hümâyûn şevket-mekrûn ile Saadetlu Darussaâdetü'ş-Şerife Ağası Hazretlerinin mektûb-i şerifleri mûcibince kahveci ustahânesinde olan beş aded Harem-i Hümâyûn kızları içün kahvci ustanın marifeti ile alınub kahveci ustaya teslîm olan eşya-yı lâzimedir. (Hicrî Sene 1094)

Malzeme	Birim	Miktar	Birim Fiyat	Tutar
Telli Hatâyî	Zira	50	300	15.000
Sade Süsü	Top	5	960	4.800
Beyaz Boğasi	Tonlu	5	360	1.800
Câmeşuy, Gömlek, Don ve Uçkur	Kat	10	505	5.050
Sade Boyama	Aded	10	150	1.500
Şeritli Dülbend	Top	2	600	1.200
Hünkârî Destar	Aded	2	720	1.440
Havlu Hamam Döşemesi	Aded	2	200	400
Havlu Makrame	Aded	4	70	280
Kırk Kalem Peştamal	Aded	3	200	600
Bir Feracelik Ma'hud Çuka	Zira	3	400	1.400
Mezbûr Ferace (….) İçün Atlas	Zira	1	350	350
Çakşırlık içün Kırmızı Çuka	Zira	4	270	1.080
Boğçalık içün Abani	Top	1	300	300
Döşek ve Yorğan Çarşılığı Trabzon Bezi	Top - Zira	3-75	35	2.625
Beş aded kıza her birine virilen onar kuruşdan (….)	Kuruş	50		6.000
Mezburlara yapılan yigirmi fistanın derzi harcı	Aded	20	290	5.800
Mezburların hocalarına mah-ı Rebiülahir'den Ramazan gurresine dek beş aylık vazifesi her ayda üçeryüz akçeden	Ay	5	300	1.500
			Yekûn	51.530

Belgeye göre; harem-i hümâyûnda kahveci ustanın taliminde olan beş adet cariye için teslim olunan eşya listesinde; cariyelerin giymesi için 10 kat çamaşır verildiği görülmektedir. Bu çamaşırla don, uçkur, gömlektir ve bunlar için 5.050 akçe ayrılmıştır. Yine aynı kayıtta telli hatayî için 15.000 akçe, sade süsü için 4.800 akçe, hamam için havlu,

peştamal, döşek, yorgan, bohçalık, çakşirlik ve kaftan gibi temel ihtiyaçlarının yanı sıra bu 5 cariyenin her birine 10'ar kuruşdan 50 kuruş ücret verilmektedir. 1 kuruş 120 akçe hesabıyla bu kalemler için belgede gösterilen toplam 6.000 akçedir. Yani her bir cariye için yapılan masraf 1.200 akçe. Cariyelerin eğitimi için tutulan hocaya mâh-ı Rebiülahir'den Ramazan'ın gurresine değin beş aylık vazife bedeli olarak ayda 300 akçeden toplam 1.500 akçe ücret verilmiştir. Belgede 5 cariye için 5 aylık eğitimleri süresince yapılan harcamaların toplamının 51.530 akçeye ulaştığı görülmektedir[215]. Belgeden, hareketle bir cariyenin hangi ocağa mensup ise o ocağın amiri tarafından, cariyein ihtiyacı olan herşey ile ilgilenildiği, yani kılık kıyafetinden, eğitiminden sorumlu olduğu neticesine varılmaktadır.

Dolayısıyla, cariyelerin eğitimi çok uzun soluklu ve uygulamalı bir eğitimdir. Haremde bulunan cariyelerin eğitimi sadece saray hayatı için değil aynı zamanda yapacakları muhtemel evlilik için de önemlidir[216]. Adeta bir yaşam tarzı halinde sunulan bu uzun soluklu eğitimin mahiyeti belirlenirken tüm bu olasılıklar dikkate alınmaktadır. Diğer toplumdaki köle algısının aksine Osmanlı'daki uygulamalarına bakıldığında: Cariyelere verilen bu eğitim sayesinde onların toplumlardaki diğer kadınlardan nitelik bakımından ayrılmasını ve hatta topluma birer rol model olarak ortaya çıkmalarını sağlamıştır.

1.3.3. Örf Adet ve Adab-ı Muaşeret Eğitimi

Osmanlı hareminde nezaket kuralları çok sıkı bir eğitime bağlı olarak verilmektedir ki bu kurallar "saray terbiyesi" olarak tarihte kendine yer edinmiş bir uygulamadır. Nitekim bu olguyu ifade eden *"Saraydan mı çıktın"* deyimi, günümüze kadar kullanıla gelmiştir[217]. Hareme alınan cariyeler çocukluktan itibaren saray örf ve adetlerine göre yetiştirilmektedirler. Bu örf ve adap sayesinde cariyeler törenlerde, özel günlerde veya hususî merasimlerde bir saraylıya yakışır şekilde davranabilmektedirler. Dünyaya nam salmış bir imparatorluğun örf ve adap eğitimi sıradan bir eğitim olmamakla birlikte kaynaklarda çok sessiz bir sistem olarak, adeta işaret dili ile konuşan bir hizmetli sınıfı olarak nitelendirilmektedir[218].

---

[215] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: İE. SM, Dosya No: 3, Gömlek No: 219.
[216]Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Beyin Anıları (2002). ***Topkapı Saray'ında Yaşam,*** Sunan ve Notlayanlar: Stephanos Yerasimos ve Annie Berthier, Çeviren. Ali Berktay, Kitap Yay., İstanbul, 100-101.
[217] Uzunçarşılı, (1988). ***Osmanlı Devleti'nin Saray…,***147
[218] Withers, R. (1996). ***a.g.e.,*** 34-35.

1.3.4. Sarayda Sanat Eğitimi ve Sanatçı Cariyeler

Osmanlı sarayında sanat ve sanatkâr her zaman rağbet görmüştür. Osmanlı devletinin değişik dönemlerinde padişahlar sanat açısından farklı eğilimler göstermişler bu eğilimleri neticesinde ilgi duydukları sanat dalını himaye etmiş ve tekâmülü için sanatkârlara çeşitli ihsânlarda bulunmuşlardır. III. Selim örneğinde olduğu gibi bazı padişahların bizatihi sanatçı kişilikleriyle ön plana çıktığı düşünülürse, harem mensuplarının da sanat eğitimine yönelmesi, başta müzik olmak üzere muhtelif sanat dallarında eğitime önem verilmesi anlaşılır bir durumdur.

Sarayda musikî eğitimi ve icrası dönemlere göre ağırlığı değişse de her zaman ilgi görmüş ve varlığını sürdürmüştür. Padişahlar kendi tebası arasından veya yabancı coğrafyalarda methini duydukları sanatkârları İstanbul'a davet etmiş, onlara bolca ihsânlarda bulunmuş ve bu sayede payitaht her zaman zengin bir sanat muhiti olagelmiştir. IV. Murad'ın Bağdat'ın fethinden sonra *Şeştarî Bestekâr Murad Ağayı* İstanbul'a getirmesi misal olarak gösterilebilir[219].

Sultan II. Murad'ın şair olması ve musikiye olan yoğun ilgisi neticesinde Bursa ve Edirne saraylarına musikî üstatları gelmiş ve bu alanda çok kıymetli sanatkârlar yetiştirmişlerdir. Fatih döneminde dünyaca ünlü ressamlar, Osmanlı'nın klasiğini temsil ettiği hat, tezhip, tezyinat, çini, musiki sanatlarıyla ilgili sanatkârlar, âlimler ve üstatlar açısından İstanbul gerçek bir payitaht merkezine dönüşmüş ve her bir sanat kendi geleneğini ve klasiğini oluşturma imkânına kavuşmuştur[220].

Müziğin ve edebiyatın Osmanlı'da zirve yaptığı dönemler XVII. yüzyıldan başlar. XVIII. Yüzyıl'da biraz hız kesse de IV. Murad ve IV. Mehmed'le başlayan yükseliş, II. Mustafa, I. Mahmud, III. Selim ve II. Mahmud dönemlerinde Osmanlı kültür hayatının en muhteşem dönemleri olarak bilinmektedir[221]. Nitekim padişahlar arasında eserleri günümüze kadar ulaşmış bestekârlar vardır.

---

[219] Uzunçarşılı, İ. H. (1977). "Osmanlılarda Musiki Hayatı", ***Belleten,*** C.XLI/161, 79-84

[220] Kazan, H. (2007). XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Sarayının Sanatı Himayesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 49-122.

[221] Uzunçarşılı, (1977). "Osmanlılarda Musiki Hayatı", ***Belleten,*** XLI/161, 93-95.

Sultan IV. Mehmed döneminde enderûnda ve harem kısmında ayrı ayrı olmak üzere hânende yetiştirilmek üzere veya dışarıda yetiştirilmiş cariyelerin hareme alınması hususunda ciddi gayretler gösterilmiş ve bu sayede musikî sanatında mahir birçok cariye yetiştirilebilmiştir[222].

Haremde ney, tanbur, kemençe, kanun, santur, çenk, musikar, keman, daire ve nefir (nefesli bir müzik aleti) gibi dönemin rağbet gören musiki aletlerini hakkıyla kullanabilen ve hatta eğitimini verebilen yetişmiş cariyeler mevcuttur[223]. Misal olarak *Arap Nefser* adlı cariyeye, musikâr adlı bir müzik aletinin icrasını öğretmek üzere Enderûn musiki hocalarından İbrahim Çelebi'ye günlük 40 akçe vazife bahası karşılığında ders verdirilmiş, cariyenin kendisine de yine günlük 40 akçe tahsis edilmiştir[224].

Sarayın harem kısmındaki sanatçı cariyelerin icra ettikleri sazlarının temini veya gerektiğinde tamir işleriyle darüssaade ağaları, silahdar ağalar veya haremde görevli diğer ağaların ilgilendiğini ve gerektiğinde saray dışına tamir için gönderildiğini harc-ı hassa defterlerinde bulunan kayıtlarından anlaşılmaktadır. Mesela bir santurun darüssaade ağası tarafından tamir ettirildiği hicrî 1121 (1709-10) tarihli kayıttan öğrenilmektedir[225].

XVII. yüzyılın ortalarından itibaren musikiye olan ilgi saray ve çevresinde, diğer hânedân mensuplarının saray ve yüksek zümrelerin konaklarında hayli güçlenmiş ve önemli bir yere sahip olmuştur[226]. Padişahın eğlenmesi için musiki fasıllarının yanı sıra taklitli hikâye anlatımı ve hayalî denilen karagöz-hacivat oynatan ve karagöz oyunun canlı performasyonu olan orta oyunu sanatkârları da sarayın eğlence dünyasında kendisini yüzyıllar boyunca göstermiştir[227].

Saray ve çevresinde musikinin bu kadar değer görmesinde dönemin ulema ve mutasavvıf çevrelerinin de önemli etkisi olmuştur. Tarikat merkezleri olarak tekke müziğinin, sahip olduğu esnek zeminden ötürü hayli güçlendiği, bu güçlü eğilimin özellikle tarikata mensup saray çevreleri hatta bazen doğrudan padişah vesilesiyle saraya da hâkim

---

[222] Özmutlu, G. (2012). IV. Mehmed Dönemi Osmanlı Saray Hareminde Sanatçı Cariyeler (1677-1687), Yayımlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, s.75-85.
[223]Öztuna, Y. (2000). ***Türk Mûsikîsi Kavram ve Terimleri Ansiklopedisi,*** Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
[224] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: İE. SM, Kutu No: 9, Gömlek No: 871.
[225] Uzunçarşılı, (1977). a.g.m., 101-102.
[226] Uzunçarşılı, (1977). a.g.m., 109.
[227] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 154.

olduğu görülmektedir[228]. Müziğin bir sanat ve eğlence aracı olmanın ötesinde, zikir meclislerinde icra edildiği Mevleviliğin, başlangıçtan beri Osmanlı sarayıyla olan münasebetleri bu tesirin en güçlü örneğidir. Osmanlı saray ve çevresinin bu yoğun ve uzun soluklu ilgisinin en yüksek seviyeye ulaştığı dönem III. Selim ve II. Mahmud dönemidir. Özellikle III. Selim'in sanatçı kimliği bu noktada önemlidir. Osmanlı kültür, ırk, din ve medeniyet farkı gözetmeksizin her türlü müziğe açık, kendi saray müziği klasiğini oluşturacak kadar zengin bir terkip ruhuna sahiptir[229].

Harem-i hümâyûnda yer alan cariyelerin müziğe olan ilgilerini, aldıkları müzik eğitimini veya sanatın herhangi bir alanına yöneldiklerini muhtelif kaynaklardan hareketle ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Haremdeki bu sanat ve eğitim faaliyetlerine biraz daha detaylı bakmak gerekirse; Osmanlı saray çevresi olarak hem enderun hem de harem sanata özel bir ilgi göstermiş ve birer ocak olarak bu ilgiyi eğitim ve kalıcı sanat faaliyetlerine dönüştürmeyi başarabilmiş denilebilir. Cariyelerin içerisinde güzel sesi olan, raks edebilen veya bir müzik aletinin icrasına istidadı olanların satın alınma bahaları da farklı olmaktadır[230]. Haremde cariyelerin bu tür eğitimleri için iki tür uygulamadan bahsedilebilir. Birincisi herhangi bir sanat dalında deneyimli ve yetişmiş bir kalfanın, bu sanata istidâdlı cariyeleri seçerek usta çırak ilişkisi içerisinde ve daha çok meşk yoluyla eğitip yetiştirmesidir. İkincisi ise belli bir sanat alanında maharetli, yetişmiş bir cariyenin hareme alınması yahut hediye edilmesi ve belli seviyede ustalık kesp etmiş bu cariyenin haremdeki istidâdlı cariyeleri eğitmesidir. Burada bu detaya değinilmesinin sebebi sanatın saray çevresi dışında da hayli ilgiye mazhar olduğu ve saraya usta yetiştirecek seviyede güçlü olduğunu vurgulamaktır.

Hareme eğitici olarak alınacak kadar usta sanatkâr olan bu kadınların nerede ve hangi sistem içinde yetiştirildikleri konu açısından özellikle dikkat çekicidir. İlgili kaynaklar gösteriyor ki bu kadınların saraya yakın üst zümrelerde ve özellikle paşa konaklarında, bizzat paşaların kendi hanımlarının gayretleri neticesinde yetiştirilmekte ve hareme kazandırılmaktadırlar. Vezir İbrahim Paşa'nın hanımı ve Haydar Paşa'nın kız kardeşi bu

---

[228] Ant, M. (2019). ***16. Yüzyıl'da İstanbul/Kent-Saray-Günlük Yaşam,*** 4.Baskı, Yapı Kredi Kült.Sanat Yay., İstanbul, 257-274. Ayrıca bkz: Ocak, A. Y. (1992). **Osmanlı İmparatorluğunda Sûfîlik: *Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar),*** Türk Tarih Kurumu Yay. Ankara.

[229] Ösen, S. (2015). ***Osmanlı Devlet ve Toplum Hayatında Mevlevilik 19. Yüzyıl,*** Kitap Yay., İstanbul, 53-55.

[230] Öztuna, Y. (Mart 1977). "Osmanlı Türk Toplumunda Köleler ve Cariyeler", ***Hayat Tarih Mecmuası,*** 25/3, 10.

konuda güzel bir emsaldir[231]. Halil Sahillioğlu'nun *"Onbeşinci Yüzyıl'ın Sonu ile Onaltıncı Yüzyıl'ın Başında Bursa'da Kölelerin Sosyal ve Ekonomik Hayattaki Yeri"*, adlı makalesinden de bu cariyelerin yetiştirilmiş olarak saraya satıldığını tespit etmek mümkündür[232]. Cariyelere bu tür sanat eğitimleri için harem dışında eğitim verildiği ve ihtiyaçları için tahsisât ayrıldığı belgelerden müşahade edilmiştir. Mesela Hicrî 1090[233] tarihli makbuzda sanatçı cariyelerin et ve ekmek ihtiyacı için 4.080 akçe tahsis edildiği görülmektedir. Yine bir başka belgeye göre Çöğürcü Osman Ağa'nın evinde harem-i hümâyûn sâzende cariyelerin ekmek ve et bahasının ödenmesi hususunda 3.944 akçe tahsisât ayrıldığı görülmektedir[234]. Bir diğer belgede ise bu tahsisât nafaka bahası olarak geçmektedir. Görülen o ki haremin kendi imkânlarının yetersiz kalması durumunda, cariyelerin haremin dışına çıkarılması ve dışardan hizmet almak suretiyle eğitimlerinin tamamlanması temin edilmiştir.

Bu cariyelerin eğitimi için sarayın imkânları dışında, dışarıdan hizmet alınması durumunda hocalara yapılan yüklü miktarda tahsisâtlara cariyelerin eğitimi ele alınırken değinilmektedir. Cariyelerin belli bir sanat alanında yetişmeleri için ihtiyaç duyulan alet ve edevat için de hazine tarafından gerekli tahsisâtların yapıldığı görülmektedir. Buna bir örnek vermek gerekirse çöğür (saz), tanbur ve nefiri gibi aletlerin temini hususunda, Hicrî 1090 tarihli belgede lazım gelen aletlerin bahası olarak 1.820 akçe ödendiği belirtilmektedir[235]. Hicrî 1090 tarihli diğer bir belgede ise tanbur ve çöğür eğitimi için ödenecek miktar 2.030 kuruş olarak belirtilmektedir[236]. Para birimi olarak 1 kuruşun 120 akçe olduğu göz önüne alındığında 1.820 akçelik maaşa nispetle 2.030 kuruşun çok yüksek bir meblağ olduğu ortada. Muhtemeldir ki 2.030 kuruşluk miktar yalnızca muallim ücretinden ibaret olmayıp, bu eğitimi alan cariyelerin maişet, barınma ve sair giderlerinin de dâhil olduğu çok daha fazla harcama kalemleri için tahsis edilmiş olabilir.

---

[231] Özmutlu, G. (Aralık 2014). "Harem Cariyelerinin Musiki ve Seyirlik Oyunlardaki Eğitimleri (1677-1687), ***Belleten,*** LXXVIII/283, Ankara.

[232] Sahillioğlu, H. (1981). "Onbeşinci Yüzyıl'ın Sonu ile Onaltıncı Yüzyıl'ın Başında Bursa'da Kölelerin Sosyal ve Ekonomik Hayattaki Yeri", ***ODTÜ Gelişim Dergisi, 1979-1980 Özel Sayısı,***112.

[233] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: AE. SMMD. IV., Dosya No: 32, Gömlek No: 3634.

[234] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: AE. SMMD. IV., Dosya No: 45, Gömlek No: 5154.

[235] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: İE. SM., Dosya No: 13, Gömlek No: 1317.

[236] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: AE. SMMD. IV., Dosya No: 45, Gömlek No: 5159.

Özetlemek gerekirse; Müzik Osmanlı devlet geleneği içerisinde Mehter ve Muzika-yı Hümâyûn teşkilatıyla hak ettiği ilgi ve alakaya her zaman mazhar olmuş bir sanattır. [237] Aynı ilgiye hareme alınan cariyelerin eğitim sürecinde de şahit olunmaktadır. Esasen aynı ilgi sanatın her alanına göstermiş, Karagöz-Hacivat'la başlayıp Saray Tiyatrosu'na kadar kurumsallaşan gösteri sanatları, Abdülmecid döneminde hareme girmiştir. Bu sebeple sarayda haftanın belli akşamları eğlence ve temaşaya ayrılmıştır[238]. Osmanlı'da gelenekselleşen her sanat ama özellikle müzikle ilgili birikim ayrı ve çok daha hacimli çalışmaları mümkün kılacak bir tarihi zenginliğe sahiptir.

1.3.5. Meslekî Eğitim

Cariyelere meslekî eğitimleri, haremde bulunan ve alanında tecrübeli olan usta ve kalfalar tarafından verilmektedir. Evlilik veya herhangi bir şekilde saray dışına çıkmayan bu kadınlar haremdeki hizmetlerini eğitim alanında devam ettirirlerdi. Haremde bulunan cariyelere eğitimleri, hangi meslek odasına mensup iseler o mesleğin usta veya kalfası tarafından verilmektedir. Sadece eğitim değil aynı zamanda cariyenin giyim kuşam gibi temel ihtiyaçları da odaları tarafından karşılanmaktadır. Nakış ve dikiş için kullanılan malzemeler veya öğrenmeye çalıştıkları müzik aletleri de harem-i hümâyûn için Hazine-i Âmire tarafından temin edilmektedir[239]. Cariyelere biçki-dikiş konusunda kendi söküklerini kendileri dikecek kadar bir maharet kazandırılmakta, yine diğer eğitimlerden arta kalan zamanda nakış öğretilmektedir. Aynı zamanda kabiliyetine göre bir müzik aleti çalma veya musiki icra etme, dans / raks için de dersler verilmektedir[240]. Cariyelerin eğitimleri hususunda saraya has adab-ı muâşeret, tören ve merasimlerde sergileyecekleri tutum ve davranışlar, bu hususlarda tecrübeli ve görevli ustalar tarafından verilmektedir. Ancak özel bir sanatın icrası için gerektiğinde saray dışından da hizmet alınmıştır.

Bu konuda Sultan IV. Murad döneminde harem-i hümâyûndaki cariyelerin eğitimi ile ilgilenmek üzere Andre adlı bir zimmiye yapılan ödeme ile ilgili, 1090 senesi Şaban ayının ücret makbuzundan ve benzer belgelerden hareketle bazı tespitler yapmak mümkündür. Bu

---

[237]İrtem, S. K. (2018). ***Osmanlı Sarayı Haremin İçyüzü Muzika-i Hümâyun ve Saray Tiyatrosu,*** 2. Baskı, Yayına Hazırlayan: Osman Selim Kocahanoğlu, Temel Yay,. İstanbul, 227-333.

[238] Balcı, R. (2009). ***Bilinmeyen Yönleriyle Osmanlı Sarayı ve Harem Hayatı Sarayın Sırları (Abdurrahman Şeref),*** Türdav Yay., İstanbul, 172.

[239] Buna bir örnek vermek gerekirse çöğür (saz), tanbur ve nefiri gibi aletlerin temini hususunda Hicrî 1090 tarihli belgede lazım gelen aletlerin bahası olarak 1820 akçe ödendiğine dair belgedir[239].

[240] Uzunçarşılı, (1988). ***Osmanlı Devleti'nin Saray…,***147.

belgeye göre eğitimci Andre'nin aylık maaşı 1.740 akçedir[241]. Aynı tarihli bir diğer belgede ise çalgı talimi yaptıran zimmi muallim için vazife bahası olarak aylık 1.800 akçe verildiği görülmektedir[242]. Yine bir başka belgede, nefiri talimi yaptıran hocaya vazife bahası olarak 1.800 akçe ücret verildiği belirtilmektedir[243]. Bu belgelerdeki bilgilerden de anlaşıldığı üzere sarayda verilecek eğitim için gerektiğinde dışarıdan hoca tutulması da söz konusudur.

1.3.6. Haremin Acemî Ocağı

Acemî ocağı, Osmanlı devletinde kapıkulu usulünün düzenli ve sürekli bir şekilde yürütülebilmesi için oluşturulan sistemin adıdır. Bu açıdan Acemî ocağı bir okul gibi de düşünülebilir. Bu ocak sisteminde, erkeklerin eğitimin icra edildiği kısma enderûn denilmiştir. Saraya mensub kadınların ve çalışmanın esasını teşkil eden cariyelerin eğitiminin söz konusu olduğu kurum ise enderûna mukabil olarak haremdir[244].

Haremde bulunan cariyelerin eğitimiyle ilgili statülerine geçmeden önce nasıl bir sistem içerisinde yetiştirildikleri hususunda bilgi vermek yerinde olacaktır. Endurunda bulunan ocak sisteminin hemen hemen izdüşümü haremde de uygulanmaktadır. Ocak sistemine göre temel amaç saraya yeni gelen cariyelerin ve acemî oğlanlarının maksada uygun şekilde yetiştirilmesidir. Sözlük anlamından da anlaşılacağı üzere bir işte tecrübesiz ve yeni anlamına gelen acemî, ocak sistem içerisinde statü olarak en altta bulunan ve eğitime yeni başlayanlar için kullanılmış bir tabirdir[245]. Bu yüzden pek çok kaynakta cariye ve acemî statüsü aynı manada değerlendirilmiştir. Ancak yine bazı kaynaklarda ayrı ayrı ele alındığı da yukarıda belirtilmiştir.

Haremde bulunan kadınların gösterdikleri ilerleme ve maharete göre, günümüz memuriyet kademelerine benzer bir ilerleme ve terfi usulünün varlığından söz etmek mümkündür. Yani basit ifadesiyle hareme giren cariye, ocak sistemi gereği verildiği bir meslek grubu içerisinde zamana ve gösterdiği başarıya bağlı olarak kademesi yükselmekte ve çıraklıkla başlayan bu süreç sonucunda, kalfa ve usta statüsüne çıkabilmektedir. Tüm cariyeler için ulaşılması mümkün olan bu ustalık mertebesinden sonra çok daha yüksek bir

[241] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: AE. SMMD. IV., Dosya No: 46, Gömlek No: 5203.
[242] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: İE. SM, Dosya No: 13, Gömlek No: 1265.
[243] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: İE. SM, Dosya No: 10, Gömlek No: 999.
[244]Uluçay, M.Ç. (2001). Harem II, dördüncü baskı, Harem II, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 17.
[245]Parlatır, İ.(2016). ***Osmanlı Türkçe'si Sözlüğü,*** 8. Baskı, Yargı Yay., Ankara, 35-36.

paye olarak hazinedâr usta veya dönemine göre kethüda kadın statüleri de vardır ki, valide sultandan sonra en etkili ve yetkili olan bu makamlara ancak çok özel zekâ ve yetenek sahibi cariyelerin ulaşması mümkündür. Kuşkusuz bu kategoriler hizmet istihdâmları için söz konusudur. Padişah'ın özel ilgisine mazhar olmuş bir cariyenin gözde, odalık veya haseki olması hatta padişaha bir çocuk verdiğinde valide sultan olması da yine kategorik hizmet statülerinin dışında özel bir durumu ifade etmektedir. Bu durumda artık haremde câri olan bir kademe yükselişi değil, hânedâna mensubiyetin ve akrabalığın sağladığı bir imtiyaz söz konusudur[246]. Sonuç olarak haremde birinci statü olan Acemi Ocağı cariyeler için eğitimin ilk aşamasını oluşturmaktadır.

1.3.7. Çırak (Şakirt / Şagird)

Çırak, şakirt veya şagirdlik eğitimi, harem-i hümâyûna yeni alınan cariyelerin saray adâbını ve kabiliyetlerine göre alacakları eğitimin ilk mertebesini, bir diğer ifade ile temelini teşkil etmektedir. Bu mertebedeki cariyelere öncelikle sadâkat duygusu aşılanır ve yeteneklerinin yatkınlığı ve istidâdı göz önünde bulundurulmaktadır. Haremde câri mesleklerden uygun olanına yönlendirilir. Bu meslekler haremde icra edilen belli başlı vazifelerin yanında dikiş, nakış, raks veya müzikle ilgili bir enstrüman çalma gibi muhtelif sanat alanları da olabilmektedir. Harem hayatının temelini teşkil eden bu çıraklık eğitimi, alanında uzman kalfalar tarafından verilir ve bu süreci hakkıyla tamamlayanlar bir üst mertebe olarak kalfalık statüsüne yükseltmektedirler[247].

Cariyelerin sarayda câri adab-ı muâşeret, görgü kurulları, nezaket, zerâfet, işve, naz, cilve ve sair hususların yanı sıra hususî ve genel merasimlerde sergilenecek tutum ve davranışlara dair eğitimleri sarayda görevli bulunan ustalar veya kalfalar tarafından büyük ölçüde yaşayarak ve bir yaşam tarzı haline getirilerek aktarılmaktadır. İstidatlarına göre yönlendirildikleri mesleki eğitimlerinde ihtiyaç halinde veya özel bir sanatın icrasıyla ilgili gerektiğinde harem dışından da hocalar tutulur gerekli eğitim verilirdi. Dışarıdan temin edilen bu tür hizmetler için dönemine göre hayli yüksek sayılabilecek meblağların ödendiğine dair belgelerden örnekler verilmiştir.

---

[246] Peirce, (2016). ***a.g.e.,***186.
[247] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e***., 63,

1.3.8. Kalfalar

Haremdeki mutad eğitim neticesinde belli bir alanda maharet kesp etmiş cariyeler için kullanılan bir tabirdir. Harem hayatında kalfaların çeşitli görevleri vardı. Bunların başında sisteme yeni dâhil olan cariyelerin eğitim hizmeti ve bulundukları dairenin idarî işleri gelmektedir. Kalfaların bir kısmı, güzelliklerine ve kabiliyetlerine göre padişahın hizmeti başta olmak üzere şehzade, valide sultan, haseki, hanım sultan ve diğer hânedân mensuplarının hizmeti için görevlendirilirlerdi.

Kalfa kavramın sarayda XVI. Yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Daha eski dönemlerde kalfa yerine "bula" tabiri kullanılmakta ve abla anlamına gelmektedir. XVIII. yüzyıl ve sonrasında ise haremde daha çok ustaların ön plana çıktığı görülmektedir[248].

Kalfalık rütbesi büyük, orta ve küçük olarak üç dereceye ayrılmaktadır. Büyük kalfalara zaman zaman *"hünkâr kalfası"* da denilmektedir. Büyük kalfa ağır işler yapmaz daha çok idarî işlerle meşgul olurlardı. Kalfalar sorumlu oldukları dairenin işlerini yardımcı kalfalarıyla birlikte görürlerlerdi. Kalfaların okuma yazmaları olduğu için acemî cariyelerin eğitimiyle yakından meşgul olmaktadırlar[249].

Kalfalar mensup oldukları dairelerde nöbetleşe hizmet ederler. Bu nöbetlerin başında aş ve oda nöbeti gelmektedir. Perşembe günleri daire baştan aşağı temizlenir ve cuma günü nöbet sıradaki kalfaya teslim edilir. Nöbet sadece iş için değil idarî hizmetler için de geçerlidir. Nöbet sırasında kalfalar sürekli haremde dolaşırlardı. Gece kaza veya bir hastalık meydana gelmesi durumunda başkâtibe kadına haber verirlerdi. Perşembe günlerinden başka her ayın başında haremin baştan ayağa temizliğinin yapılması da kalfaların uhdesindedir.

Padişah değişikliği olduğu zaman kalfalar, ustalar ve kâtibeler genellikle hizmetlerine devam ederler. Ancak hazinedâr usta, harem ağası ve üst düzey idarî vazifeliler değişir ve yenileri görevi devralınca bunlar Eski Saraya gönderilirlerdi. Tıpkı ustalarda olduğu gibi kalfalar kendilerine mahsus özel bir elbise giyerlerdi. Kalfaların maaşları, in'âm ve ihsânları

---

[248]Uluçay, M. Ç.(2001) dördüncü baskı, ***Harem II***, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 142-147. Ayrıca bkz: Osmanlı sarayında veya konaklarında bir meslekte, sanat veya işte gerekli eğitimi tamamlayıp maharet kesbetmiş cariyeler için kullanılan bir tabirdir.

[249] Uluçay, M. Ç.(2001) dördüncü baskı, ***Harem II***, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 143.

vardır[250]. Ayrıca bayramlarda bulundukları statüye göre değerli hediyeler verildiği de görülmektedir.

Kalfalar hizmet sürelerini doldurduktan sonra dışarı çıkmakta ve evlenmekte serbesttirler. Kalfalar evlenmek istediklerinde çeyizleri padişah tarafından yapılır ve münasip bir adayla evlendirilirler. Evlenmek istemediklerinde ise haremdeki hizmetlerine devam ederlerdi[251].

Teze konu olan sarayda görevli kadınların kurduğu vakıflar içerisinde kalfalar tarafından kurulan vakıflara bakıldığında; Dilaram Kalfa[252],Ruhveş Kalfa[253], Mehtab Kalfa[254],Hâce Fesahat Kalfa[255], Mirad Kalfa Vakfı[256], Sabrişah Kalfa[257],Vecihi Kalfa[258]Penbe Kalfa[259],Zeyneb Kalfa[260],Saraylı Şevkidide Kalfa[261]Saraylı Goncater Kalfa[262],Saydıcinan Kalfa (Fatma)[263], Furucihan Kalfa[264],Şemsi Cemal Kalfa[265],Nurussetir Kalfa[266] , Nazlıseza Kalfa[267], Nermdil (Bezmdil) Kalfa[268],Bülbülzar Kalfa[269],Sazkâr Kalfa[270],Zülüfnerkis Başkalfa[271].. 103 vakıf içerisinde bulunan, 20 adet vakfın kalfa statüsündeki kadınlar tarafından kurulduğu görülmektedir.

[250] Tuğlacı, ***a.g.e***, 61-63.
[251] Uluçay, M. Ç.(2011). Harem II, Ötüken Yay., 243-252.
[252] Dilaram ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:739, sh:237, sr:140.
[253] Ruhveş Kalfa binti Abdullah Vakfı, TKİBM- TMSK-3, 168-168B.
[254] Mehtab binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:741, sh:245, sr:140.
[255] Hacce Fesahat Hanım ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:580, sh:183, sr:87.
[256] Mirad Kalfa Vakfı, VGMA, Def: 86, sh: 318.
[257] Sabrişah binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:733, sh:72, sr:36.
[258] Vecihi Kalfa binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:630, sh:1057, sr:672 (İMÜF: EVKAF MÜFETTİŞLİĞİ DEFTER 350 VRK 3-4).
[259] Penbe Kalfa ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:43, sh: 482, sr:168.
[260] Zeyneb Kalfa ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:43, sh:484, sr:169.
[261] Saraylı Şevkidide ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:747, sh:116, sr:112.
[262] Saraylı Goncater ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:747, sh:217, sr:181.
[263] Saydıcinan Kalfa (nam-ı diğer Fatma) binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def: 581, sh: 419, sr:407.
[264] Furucihan Kalfa ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:583, sh:44, sr:36
[265] Şemsi Cemal Kalfa ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:747, sh:262, sr:210.
[266] Nurussetir binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1648, müstakil defter.
[267] Nazlıseza Kalfa binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:747, sh:347, sr:242.
[268] Nermdil (Bezmdil) kalfa ibneti Abdullah Vakfı, VGMA Def:572, sh:71, sr: 25.
[269]Bülbülzar Kalfa Vakfı, VGMA, Def:610, sh:202,sr:42.
[270]Sazkâr Kalfa ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:583, sh:54, sr:43.
[271]Zülüfnerkis binti Abdullah Mehdî Vakfı, VGMA, Def:747, sh: 406, sr:276.

1.3.9. Usta (Gedikli Cariyeler)

Harem-i hümâyûnun idarî kadrosu içerisinde en yüksek mevki ustalık makamıdır. Usta cariyelerden güzel, zarif ve maharetli olanlar bizzat padişahın hizmetiyle istihdam edilirler ve saray hiyerarşisi içerisinde valide sultandan sonra gelirler. Ancak bazı dönemlerde hususî meziyetleriyle haremde valide sultandan veya hasekiden daha etkin ustaların varlığı da müşahade edilmektedir[272].

Haremde her mesleğin en üst rütbesi ustalıktır. Bunun için bir cariyenin istidâdına göre yerleştirildiği mesleki eğitim safhalarının tamamını başarılı bir şekilde bitirmesi gerekmektedir. Çamarışcı usta, kahveci usta, çaşnigir usta ve benzeri ustalar bu süreçleri tamamlamış ve emsallerine faikiyetlerini ispatlamış cariyelerdir. Harem hiyerarşisinde ustalar arasında en yüksek mevki ise hazinedâr ustadır[273].

Usta ve gedikli cariyeyi bazı kaynaklar aynı statüde değerlendirmiştir. Örneğin Pars Tuğlacı "Osmanlı Saray Kadını" adlı eserinde ikisini aynı manada ele almıştır[274]. Gedikli cariye için Harem-i Hümâyûn'da veya bir dairede uzun süre kalmış ve işinde uzmanlaşmış şeklinde bir tanım yapılabilir[275]. Uzun süre bir yerde kalma veya uzmanlaşma anlamında gedikli sıfatının kullanılması da bu manaya işaret etmektedir. Nitekim *"sarayın gediklisi olmak"* tabiri yaygın bir kullanımdır.

Teze konu olan 103 vakıf içerisinde sadece "usta" tabiri geçen vakfiye sayıs 6'dır. Bu vakıflar sırasıyla şöyledir: *"Mihrişah Usta Vakfı[276], Saraylı Fesahat Usta binti Abdullatif Vakfı[277], Nazperver Kadın binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı[278], Nahlinaz Usta ibneti Abdullah Vakfı[279], Hediye binti Abdullah bin Abdülmennan Vakfı[280], Alemtab Usta ibneti Abdullah ibn Abdulmennan Vakfı[281]"*. Mesleklerle birlikte geçen usta tabiri ise hangi mesleğin ustası ise o kategoride ele alınacaktır.

---

[272] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 133.
[273]Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 57-58.; Akgündüz, ***Sarayda Harem,*** 171.
[274] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 148.
[275] Parlatır, İ. (2016). ***a.g.e.,*** 500.
[276] Mihrişah Usta Vakfı, VGMA, Def: 86, sh: 316.
[277] Saraylı Fesahat Usta binti Abdullatif Vakfı, VGMA, Def:732, sh:237, sr:207.
[278] Nazperver Kadın binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:743, sh:171, sr:40.
[279] Nahlinaz Usta ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:629, sh:715, sr:480.
[280] Hediye binti Abdullah bin Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def:609, sh:136, sr: 170.
[281] Alemtab Usta ibneti Abdullah ibn Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:747, sh: 42, sr:47 / Zeyl Vakfiye: Def:747, sh:160, sr:137,

1.4. Harem-i Hümâyûnun Kurumsal Hiyerarşisinde Görevli Kadınlar ve Statüleri

Yönetim merkezi olarak saray içerisinde asırlarca devam etmiş ve dönemlere göre değişmekle birlikte her zaman yoğun bir nüfusu ve eğitim faaliyetini bünyesinde barındırmış bir kurum olarak haremin kurumsal yapısını çıkarmak ve bu kurumsal yapı içerisinde câri olan hiyerarşiyi tespit etmek kuşkusuz çok daha geniş ve müstakil bir çalışmayı gerektirmektedir. Ancak görevli kadınların sosyal ve mesleki statülerini anlatmadan geçmek bir eksiliği beraberinde getirecektir. Dolayısıyla meslekleri ile ilgili kısımda görevleri tek tek anlatılacaktır. Statüleri ise bu kısımda anlatılmaya çalışılacaktır. Bilindiği üzere Osmanlı toplumunda sınıf farkı olmamasına rağmen yöneten ve yönetilen iki kesim vardır. Bunlardan yönetilen reaya aynı zamanda vergi veren ve üreten kesimdir. Yöneten kesimi ise vergiden muaf ve yaptıkları iş karşılığında belli bir gelire haiz olan kesim olarak tarif edilebilir. Askerî kesimi ise şöyle tarif etmek mümkündür: *Padişah beratıyla tayin edilmiş olan her çeşit maaşlı memur ve hizmetlir ile bunların yakınları olmak üzere*[282]. Teze konu olan harem-i hümâyunda çalışan kadınlar da bu kesime yani askerî sınıfa mensupturlar. Askerî sınıfa mensub olduklarının en önemli ayrımını miras taksiminde ve vergi muafiyetinde görmek mümkündür. Miras taksiminde askeri sınıfa mensup olan kişilerin mirasının bir kısmı beytülmale yani devletin hazinesine geri dönmektedir. Dolayısıyla şöyle bir yorum yapılabilir. Bu kadınları vakıf kurmaya iten sebepler arasında miraslarının bir kısmının devlet hazinesine geri dönmesi onları vakıf kurmaya teşvik eden unsurlar arasında olabilir.

İncelenen kaynaklar itibariyle tespit edilen fiziki ve kurumsal yapıyı vermek suretiyle, hareme özgürlüğünden mahrum ve genellikle çocuk yaşta adım atan bu kadınların, gayret, liyakat ve yetenekleri ölçüsünde hangi makamlara yükselebildiklerini tespit etmeyi, onlar için bir aile ocağı haline gelen haremin ne tür bir kurumsal düzen içerisinde idare edildiği ele alınmaya çalışılmıştır.

İncelenen kaynaklarda yer alan vasıflar, icra edilen vazifeler ve bunların kendi aralarındaki münasebetleri, belirtilen bu sınırlı amaç için fikir verecek mahiyettedir. İncelemeye konu olan 25 defterden elde edilen bu verileri tablo yapılmak suretiyle, ortaya

[282] Barkan, Ö.(1993). Edirne Askerî Kassamı'na Âit Tereke Defteri (1545-1659), ***Belgeler,*** Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,4-30.

konulmaya çalışılan kurumsal yapı için daha net bir değerlendirme imkânı sunacağı düşünülmektedir.

Çizelge 1.3. Harem-i Hümâyûn'da Kurumsal Hiyerarşi

Harem-i Hümâyûnda Kurumsal Hiyerarşi			
Sıra	**Statü veya Vasıflar**	**Hanedandaki Statüsü**	**Açıklama**
1	Valide Sultan	Hânedân Mensubu	Padişah annesi.
2	Hazreti Hatun-i Muazzama	Hânedân Mensubu	Valide Sultan ya da Baş Kadın için kullanılan bir vasıf.
3	Haseki Sultan	Hânedân Mensubu	Veliahtın annesi
4	Hemşire-i hazret-i halledetü'l-hilafete	Hânedân Mensubu	Padişahın kız kardeşi
5	Baş Kadın	Hânedân Mensubu	Padişahın ilk zevcesi.
6	Baş İkbâl Hanımefendi	Hânedân Mensubu	Padişahın zevcesi
7	İkinci Kadın	Hânedân Mensubu	Padişahın zevcesi
8	Üçüncü Kadın	Hânedân Mensubu	Padişahın zevcesi
9	Dördüncü Kadın	Hânedân Mensubu	Padişahın zevcesi
10	Beşinci Kadın	Hânedân Mensubu	Padişahın zevcesi
11	Altıncı Kadın	Hânedân Mensubu	Padişahın zevcesi
12	Altıncı Kadın	Hânedân Mensubu	Padişahın zevcesi
13	Kethüda Kadın	Hizmet Sınıfı	Haremin hazinedârlık vazifesini gören kadın.
14	Hazinedâr Usta	Hizmet Sınıfı	Kethüda kadın için kullanılan bir diğer vasıf
15	Hazine Vekili	Hizmet Sınıfı	Kadın vekil için kullanılan bir diğer vasıf
16	Vekil Usta	Hizmet Sınıfı	Hazinedâra vekâlet eden usta.
17	Kadın Vekili	Hizmet Sınıfı	Hazinedâr ustaya vekâlet eden kadın.
18	İkinci, Üçüncü, Dördüncü, Beşinci Hazinedârlar	Hizmet Sınıfı	Hazinedâr ustanın yardımcılarının sayıları daha fazla obabilmektedir.

Çizelge 1.3. (devam) Harem-i Hümâyûn'da Kurumsal Hiyerarşi

Harem-i Hümâyûnda Kurumsal Hiyerarşi			
Sıra	**Sıra**	**Sıra**	**Sıra**
19	Baş Kâtip	Hizmet Sınıfı	Haremin kayıtlarının tutulması, yazışmalar, tertib ve düzenden sorumlu usta.
20	Baş İkbal Kalfa	Hizmet Sınıfı	Vazifesinin detayına dair malumat tespit edilemedi.
21	İkinci İkbal Kalfa	Hizmet Sınıfı	Vazifesinin detayına dair malumat tespit edilemedi.
22	Saray Ustası	Hizmet Sınıfı	Haremin sarayla münasebetini tesis eden idarî görevlerden biri.
23	Hastalar Ustası	Hizmet Sınıfı	Hastalak kethüdası için kullanılan bir diğer vasıf.
24	Hastalar Kethüdası	Hizmet Sınıfı	Hasta cariyelerin tedavi işlerinden sorumlu usta kadın.
25	Çamaşır Ustası	Hizmet Sınıfı	Çamaşırhanenin İdaresiyle vazifeli usta.
26	Çaşnigir Ustası	Hizmet Sınıfı	Mutfağın idaresi ve yemeklerin sunumundan, emniyetinden sorumlu usta.
27	İbrikdar Usta	Hizmet Sınıfı	Hânedân mensupları için abdest kuyunun hazılanması ve sunumundan mesul usta.
28	Kilarcı Ustası	Hizmet Sınıfı	Kiler ve mutbak malzemelerinin temin ve idaresinden sorumlu usta.
29	Berber Usta	Hizmet Sınıfı	Haremin berberilk hizmetini gören usta.
30	Kahveci Ustası	Hizmet Sınıfı	Kahve ve sair içeceklerin hazırlanması ve sunumuyla vazifeli usta.
31	Külhancıyan	Hizmet Sınıfı	İhtiyaç duyulan ateşin hazırlanması ve sunumundan sorumlu usta.
32	Kadehkâr Kadın	Hizmet Sınıfı	Şerbetlerin temini ve sumunuyla vazifeli usta.
33	Baş Kaniye	Hizmet Sınıfı	Vazifesinin detayına dair malumat tespit edilemedi.
34	Büyücü Kadın(?)	Hizmet Sınıfı	Vazifesinin detayına dair malumat tespit edilemedi.
35	Su Koyucu Kadın	Hizmet Sınıfı	Su temininden sorumlu usta.
36	Daye Hatun	Hizmet Sınıfı	Sütannelik ve dadılık yapan kadın.
37	Dâye Ustası	Hizmet Sınıfı	Dadı veya daye kadını için kullanılan bir diğer vasıf.
38	Musahibe (?)	Hizmet Sınıfı	Padişahın yakın sohbetine iştirak eden kadın.
39	Baş Odalık	Hizmet Sınıfı	Padişah'ın baş gözdesi
40	Odalık Kadın	Hizmet Sınıfı	Padişah'ın gözdesi

Çizelge 1.3. (devam) Harem-i Hümâyûn'da Kurumsal Hiyerarşi

Harem-i Hümâyûnda Kurumsal Hiyerarşi			
Sıra	**Sıra**	**Sıra**	**Sıra**
41	Ebe Kadın	Hizmet Sınıfı	Şehzade veya hanım sultanların doğumunu gerçekleştiren kadın.
42	Kethüda Kadının Baş Cariyesi	Hizmet Sınıfı	Kethüda kadının hizmetini gören cariye.
43	Hastalar Ağasının Cariyesi	Hizmet Sınıfı	Hastalar ağasının hizmetini gören cariye.
44	Hastalar Kethüdasının Cariyesi	Hizmet Sınıfı	Hastalar kethüdasının hizmetini gören cariye.
45	Baş Kapu Gılmanının Cariyesi	Hizmet Sınıfı	Baş kapu gılmanı ile harem arasındaki münasebet ve hizmeti gören cariye.
46	Horendegân	Hizmet Sınıfı	Hareme alınmış eğitim sürecindeki cariyeleri ifade eder
47	Darüssaade Ağası	Hizmet Sınıfı	Haremin taşra ile münasebetini sağlayan ve Harem'de idârî vazifesi olan ağa.
48	Kapu Ağaları	Hizmet Sınıfı	Haremin taşra ile münasebetini sağlayan vazifelilerden.
49	Müsahip Ağa	Hizmet Sınıfı	Haremin taşra ile münasebetini sağlayan vazifelilerden.
50	Oda Lalası	Hizmet Sınıfı	Haremin taşra ile münasebetini sağlayan vazifelilerden.
51	Ser Gulamyâb	Hizmet Sınıfı	Haremin taşra ile münasebetini sağlayan vazifelilerden.

Özellikle belirtilmesi gereken husus şu ki, vazifeli ağalar dâhil Harem-i Hümâyûn halkının tamamı bu hayata kul kökenli olarak başlamış ve liyakati ölçüsünde tabloda yer alan makam ve hizmet mertebelerine erişmişlerdir. Bununla birlikte padişahla akrabalık münasebeti olanların hânedân üyesi olmaları hasebiyle artık hizmet sınıfından addedilmemektedirler. Padişah değişimiyle birlikte fiilen harem üzerindeki otorite ve ağırlıkları kaybolsa dahî sahip oldukları akrabalık vasfı, dolayısıyla hânedâna mensubiyetleri kalıcı olmaktadır.

Hânedân mensuplarından haremde söz sahibi olanlar doğal olarak bu etkinliklerini padişaha yakınlık ölçüsünde artırmaktadırlar. Bu bağlamda valide sultan bütün harem halkı için anne mesabesinde ve annelik otoritesini haizdir. Padişaha erkek çocuk vermek ve özellikle veliaht annesi olmak (hasekilik) valide sultandan sonra en etkin statüyü ifade eder. Padişah zevcelerinin de hânedâna mensup olmaları itibariyle belli bir ağırlıkları olduğu kuşkusuzdur. Hânedâna mensubiyetleri olmamakla birlikte padişaha sütannelik ve dadılık yapmış daye hatunun veya padişahın sohbetinde bulunma ayrıcalığına sahip musahibe

kadının fiilî otorite ve ağırlıklarının olması anlaşılır bir durumdur. Uzun süreli olmasa da gözde ve odalıkların da bu kabilden fiilî ağırlıklarından söz edilebilir.

Hizmet sınıfına mensup olanlar içinde her dönemde ağırlığı ve otoritesi ön planda olan kethüda kadın veya diğer ifadesiyle hazinedâr ustadır. Kendisine vekâlet eden kadın ve yardımcıları da bu otoriteyi belli ölçüde taşımaktadırlar. Denilebilir ki valide sultan ve haseki sultandan hemen sonra haremdeki en yetkili kişidir.

Haremin gündelik ihtiyaçlarından hareketle tesis edilmiş vazifelerin ve bu vazifelere nezaret eden ustaların kendi aralarında bir hiyerarşik üstünlüğünden bahsetmek için tespit edilmiş bir kayıt yoktur. Kuşkusuz icra ettikleri vazifenin ağırlığı ölçüsünde bir etkinlikten söz edilebilir. Yalnız bunlar içinde baş kâtibenin haremin genel işleyişini, tertip ve düzenini tesis etmek ve görülen vazifeleri denetlemek gibi bir vazifesi ve elinde baston taşıma ayrıcalığı olduğu düşünüldüğünde bütün ustalar üzerinde bir ağırlığının olduğu tahmin edilebilir. Herhangi bir vazife ve vasfı olmayan, henüz eğitim sürecindeki tüm cariyeler horendegân tabiriyle ifade edilmektedir.

Haremdeki ağaların her birinin bir vazifesi olduğu ve başağa olarak darüssaade ağasına tabi oldukları yine incelenen kaynaklardan anlaşılmaktadır. Darüssaade ağasının haremin saray ve dış dünya ile irtibat ve iletişim vasıtası olması hasebiyle belli bir otorite ve ağırlığa sahip olduğu söylenebilir.

Haremde güç kesp etmiş bu mevkilerin zaman içerisinde devlet yönetiminde de belli bir etkinliğe sahip oldukları tarihî bir vakadır. Tezin ikinci bölümünün üçüncü kısmında bu etkinlik değişik açılardan değerlendirmeye tabi tutulacağı için burada genel bir değerlendirme yapmak yeterli olacaktır.

Harem-i hümâyûna dair incelenen 25 defterde geçen belli başlı fizikî bölümler basit bir tablo ile sunulmaktadır.

Çizelge 1.4. Harem-i Hümâyûn'da Yer Alan Mekânlar

Harem-i Hümâyûn'da Yer Alan Mekânlar	
Birimler	**İşlevi**
Hırka-i Şerif Dairesi[283]	Kutsal Emanetlerin Muhafaza edildiği hususî daire
Büyük Oda (Daire-i Aliye)[284]	Valide Sultan İçin
Başkadın ve diğer zevceler için birer oda	Kadınların kendilerine mahsus yatak odaları.
Daire-i Aliyye[285]	Devlet-i(?) Hümâyûn (Doğan çocuk) Dairesi
Cedid Yatak Odası[286]	Padişah için tefriş edilen yatak odası.
Divanhane[287]	Harem dâhilinde yer almakla birlikte devlet ricalinin yönetim işlerini görüştüğü mekân.
Havuzlu Sofra [288]	Valide Sultan'ın odasının ittisalinde kendisi için oturma odası.
Sofalar	Sofalar: Kadın odalarının ittisalinde yer alan oturma odaları
Oda-yı Evvel, Oda-yı Sani, Oda-yı Salis [289]	İşlevlerine dair bilgi tespiti mümkün olmadı.
(İşlevi malum olan diğer bölümler) Matbah (Mutfak), Kiler, Külhan (Ateş ve Isıtma yeri), Hamam, Hattabiye (Odunluk), Çamaşurhane,	

Tablo haremde hânedâna mensup olanlar için hususi oda ve sofaların bulunduğunu göstermektedir. Hizmet sınıfına mensup olanlar için hususi oda veya dairelerin varlığına dair bir kayda rastlanmamaktadır. Ancak, bununla birlikte özellikle idârî vazifeleri olan kadınlar ve maiyetindeki cariyeler için belli bölümlerin tahsis edildiği görülmektedir.

1.4.1. Haremde Kadın Görevlilerin Bürokrasisi

Harem bürokrasisi denilince haremde görevli kadınların icra ettikleri vazifeleri nasıl bir düzen içerisinde yerine getirdikleri ve aralarındaki hiyerarşik yapı en üstten en alt

[283] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.D_02355_0003_00_004.
[284] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.D_00974_0001_00_002.
[285] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.D_00974_0001_00_002.
[286] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.D_02438_0006_00_003.
[287] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.D_00974_0001_00_002.
[288] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.D_02438_0011_00_003.
[289] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.D_02999_0001_00_003.

seviyede çalışanlara kadar ele alınmıştır. Haremde bulunan görevli kadınların kendi içerisinde de hiyerarşik bir yapıya sahip oldukları söylenebilir. Bu yapı çıraklıktan ustalığa kadar giden bir silsile-i meratib neticesinde oluşmaktadır. Kadınların mertebelerini aldıkları maaş ve ihsânlardan, yaptığı işlerden, üstlendikleri sorumluluklardan ve hanedan mensuplarına yakınlık derecelerinden çıkarmak mümkündür.

Harem içerisindeki hiyerarşik yapıyı iki ayrı grupta ele almak mümkündür: Birinci gruptakiler belirli bir vazifeyi uhdesinde bulunduranlardır ve daha çok idarî görevleri temsil etmektedirler. İkinci grupta olanlar ise daha alt seviyede gündelik işleri ve işleyişi sağlamak için istihdam edilmiş, birinci grubun emrinde çalışan hizmetkârlardır.

Bu gruplandırmalar yapılırken birincil kaynak olarak doğrudan Harc-ı Hassa defterleri esas alınmaktadır. Haremde tanımlanmış her vazife için bir unvan ve bu unvanın muhatabına sağladığı bir statü vardır. Unvanlar sahiplerine belirli bir eğitim ve liyakat esasına bağlı olarak verilmektedir. Harem içerisinde bu unvanlar ve statüleri o derece etkilidir ki her unvanın emrine verilecek hizmetkârlar bile bu statüye göre seçilir ve eğitilirdi. Sarayın genelinde olduğu gibi haremde de günlük işleri yapanlar hizmetkârlardır. Padişahın ve hânedân mensuplarının yakın hizmetlerine bakan cariyelere, vazifelerinin gerektirdiği eğitimi vermekle sorumlu olanlar yine haremden yetişmiş yüksek mevkili kadınlardır[290].

Çalışmanın bu bölümünde haremdeki hiyerarşik yapı içerisindeki idarî yapı ve hizmet grubu içerisinde bulunan kadınları statüsüne göre sırasıyla ele alınmaya çalışılacaktır. Harem bürokrasisi için ifa ettikleri vazifere göre protokoldeki yerleri ve özellikle onlara verilen belli nişaneler var ise onlar tespit edilmeye çalışılacaktır. Hiyerarşik yapı itibariyle Osmanlı'da askeriyeye ait bir teşkilat olan harem, aynı zamanda bir eğitim kurumu olması itibariyle doğal olarak kendi içinde bir disiplin ve hiyerarşiye sahiptir. Aşağıda daha yakından incelenecek meslek ve mertebeleri ifade eden statülerde bu hiyerarşinin varlığını ifade etmektedir. Nitekim bu kadınlara yapılan in'âm, ihsan ve maaşların vazife ve mertebelerine göre farklılık arzediyor olması da söz konusu hiyerarşinin bir açıdan sebebi veya neticesi olarak değerlendirilebilir.

[290] Peirce, (2016). ***a.g.e.,*** 184-195.

Nitekim haremde verilen eğitimi anlatırken bu eğitimin enderundaki eğitime paralel bir yapıda olduğu vurgulanmıştır. Haremdeki işleyiş söz konusu olduğunda da enderundaki gibi bir bürokrasi olduğu görülmektedir.

1.4.2. Hazinedâr Usta

Kıymetli çeşitli eşya ve emvâlin konulduğu yere hazine veya hazine odası denilmektedir. Genel tanımıyla hazinedâr, devletin hazinesini, kıymetli eşya ve emvâl depolarını korumakla ve sarfiyatını idare ile görevli kişidir. Hazinedârın sahip olması gereken vasıfların başında dinî ve ahlakî değerlere sahib, zeki, dürüst, emniyet ve sadakat gelmektedir[291].

Osmanlı harеminde de Enderûn'dakine benzer bir hiyerarşik yapı mevcuttur. Bu yapıya göre çıraklıktan yetişen ve layık görülen cariyelerden biri, en üst mevki olan hazinedârlık rütbesine bizzat padişah tarafından atanırdı. Hazinedâr, harem dairesinde bulunan hizmet sınıfına mensup tüm kadınların en üst rütbelisidir. Bu yönüyle hazinedâr usta için haremin sadrazamı denilmektedir. Sultanlar, kadınefendiler, sarayla ilgili bazı hususları ona danışırlardı. Harem bölümünde padişahın şahsi hizmetlerine bakan da yine hazinedâr ustasıdır. Hazinedâr ustanın bir diğer adı ise "*hünkâr kalfası*"dır. Padişahın yemeğini hazırlamak, giydirmek, yatırmak, oda kapısında nöbet tutmak gibi sadakat ve emniyet gerektiren özel hizmetleri bizzat hazinedâr usta yerine getirmektedir[292]. Hazinedâr ustanın yardımcılarına hiyararşik mevkilerine göre "ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci"[293] hazinedâr denir ve dönemine göre sayıları on beşe kadar yükselebilmektedir[294]. Güvenilir, eğitimli, zeki ve ağzı sıkı kadınlar arasından bizzat padişah tarafından görevlendirilen bu kadınlar, padişah değişikliğinde Eski Saray'a gönderilmektedirler. Sayıları genellikle beşe kadar çıkan hazinedârların kendi aralarında hiyararşik bir ilişki vardır ve haremin idarî işlerinde birinci hazinedâra yardımcı olurlar[295].

Harem hazinesinin anahtarı hazinedâr ustada bulunur. Hazinedârların rütbelerine göre maaşları ve kurban bayramlarında ihsân edilen kurbanlıkları vardır. Aynı zamanda hususî

[291] Pakalın, (2004). ***a.g.e.,*** 785-789.
[292] Osmanoğlu, (2015). ***a.g.e.,*** 85-86.
[293] Merçil, E. (1998), "Hazinedâr", ***DİA,*** 17, 141-143.
[294]Pakalın, (2004). ***a.g.e.,*** 786.
[295] Akgündüz, A. (2011). ***Sarayda Harem Saray-Kadın-Aşk,*** Hayat Yay. 344 İstanbul, 171-173.

durumlarda yapılan ihsân ve in'âmlar sayesinde refah bir yaşam sürdükleri söylenebilir. Osmanlı'nın son dönemlerinde Hazinedâr ustalarının birinci rütbe şevket nişanı ve kendilerine özgü kıyafetleri vardır[296]. İstedikleri zaman padişahla görüşebilir, hatta zaman zaman padişaha yarenlik ederlerdi. Hazinedâr ustanın dışındaki yardımcı hazinedârlar padişahla ancak padişah istediği zaman görüşebilmektedirler. Bu kadınlar aynı zamanda padişahın dairesi önünde aralıksız nöbet tutmaktadırlar[297].

103 vakıf içerisinde 11 adet hazinedâr ve hazinedâr usta statüsüyle kurulan vakıf vardır. Bu vakıfların isimleri: Hatice Usta Vakfı[298], Nevres Kadın Vakfı[299], Cevri Usta Vakfı[300], Hazinedâr Suada Vakfı[301], Tabib Usta Vakfı[302], Tayyibe Usta Vakfı[303], Şevkinihal Vakfı[304], Nesimsaba Kadın Vakfı[305], Aşinadil Hanım Vakfı[306], Hazinedâr Rami Kadın[307]. Sayı bakımından kalfa statüsünde vakıf kuran kadınlardan sonra en fazla vakıf kuran kadınlar bu statüdedir.

1.4.3. Daye/Tayye/ Sütanne/ Hatun

Padişahların çocuklarına süt emzirmesi ve büyütülüp yetiştirilmeleri için görevlendirilen cariyelere *"daye, taye veya sütanne*" denir. Bu cariyelerin kendi çocukları varsa onlar genellikle dışarda bakılırdı. Daye ve dadılar şehzade veya hanım sultanları kucaklarına alıp onlarla vakit geçirebilir, onları sevebilirlerdi. Saraydaki diğer görevli kadınların bu çocukları kucaklarına almaları ve sevmeleri yasaktır[308].

Dayeler, rütbe olarak kalfalık rütbesindedirler. Bununla birlikte Harem-i Hümâyûn'un en itibarlı ve etkili kadınları arasındadır. Mevki itibariyle valide sultandan sonra gelirler.

---

[296] Osmanoğlu, (2015). ***a.g.e.,*** 86.
[297] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 132-133; Ayrıca bkz: Ünüvar, S. (2007). ***a.g.e.,*** 88.
[298] Hatice Usta bint Abdullah Vakfı, VGMA, Def:624, sh:424, sr:390.
[299] Nevres Kadın Vakfı, VGMA, Def:637, sh:183-184, sr:5-6.
[300] Cevri Usta ibneti Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def:746, sh:10, sr:6.
[301] Hazinedar Suada binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:733, sh: 85, sr: 48.
[302] Tabib binti Abdullah Vakfı, (2 adet); Birinci Vakfiyesi: VGMA, Def:1649 müstakil defter; İkincisi vakfiyesi: VGMA, Def:1650 müstakil defter.
[303] Tayyibe Usta Vakfı, VGMA, Def:746, sh:412, sr:184.
[304] Şevkinihal ibneti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:987, sh:186, sr:57.
[305] Nesimsaba Kadın ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:747, sh:155, sr:131.
[306] Aşinadil Hanım ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:608-1, sh:250, sr:27.
[307] Hazinedar Rami Kadın Vakfı, VGMA, Def:638, sh:303-305, sr:176-177.
[308] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 138-139.

Nitekim annesi, padişahın kendisinden önce ölürse yerini daye hatun alır ve pek çok konuda padişaha yol gösterir, ona analık yapmaktadır[309].

Padişahlar dayelerine büyük saygı göstermiş ve ihsânlarda bulunmuşlardır. Fatih Sultan Mehmed ve Kanuni Sultan Süleyman'ın dayelerinin kurmuş oldukları "*Daye Hatun camii ve mescidi*" ibaresiyle zikredilen birçok vakıf eseri vardır[310]. Ele alınan Sultan III. Mehmed'in dayesi Halime Hatunun vakfiyesi[311] mevcut ve bu kabil vakıflarla ilgili detaylı bilgiler için önemli bir örnektir. Daye hatunların kurmuş oldukları vakıfların bir kısmının vakfiyesi mevcut değildir ancak değerlendirmeye tabi tutulan vakfiyeden hareketle bu vakıflar hakkında yeterli ve detaylı bilgiler edinmek mümkündür[312]. Daye hatunlar tarafından ihdas edilmiş bu vakıfların bütçeleri itibariyle de ne ölçüde büyük vakıflar olduğu hususu çalışmanın ikinci bölümünde teferruatlı bir şekilde ele alınmıştır.

Yeni doğan çocuk için sütanneye verme geleneği Hz. Muhammed (s.a.v) dönemine kadar uzanmaktadır. İslam dini çocukların sütanneye verilme geleneğinde herhangi bir sakınca görmemiş, hatta kadına ailenin ekonomik gücünün yeterli olması durumunda çocuğu için sütanne talep etme hakkı tanınmıştır. Osmanlı'da da bu gelenek devam etmiş, hânedâna mensup çocukların daha küçük yaştan itibaren kendilerine teslim edilecek kadar güven duyulan dayelerin iyi bir aileden gelmesine özen gösterilmiştir[313]. Dayelerin çocuklarına da sütkardeş olmaları hasebiyle kardeş muamelesi yapılmıştır.

Belgelere göre, dayeler için ayrılan bütçeye bakıldığında oldukça yüklü miktarda kayıtlara rastlanmaktadır. Hicrî 1285 tarihli bir kayıtta daye ve dadı bahası, elbise ve dellaliye ücreti toplamda 29.446 Kuruş olarak zikredilmektedir[314]. Hicrî 1142 tarihli bir başka kayıt da saraya alınan Gürcü daye ve kız kardeşi için İstanbul Gümrüğü malından karşılanmak üzere toplam 64.000 Akçenin mahsup edilmesine dairdir[315]. Dayelerin

[309] Peirce, (2016). ***a.g.e.,*** 184
[310] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 138-139.
[311] Halime Hatunun Vakfı: VGMA, Def: 582-1, sh: 265, sr:182
[312] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 139.
[313] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 61.
[314] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: MB. İ., Dosya No: 22, Gömlek No: 26, 156.
[315] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: AE. SAMD. III, Dosya No: 145, Gömlek No:14117.

ihtiyaçları için ayrılan bu tahsisâtlar gösteriyor ki, saray tarafından kendilerine her zaman ihtimam ve itibar gösterilmiştir.

Teze konu vakıflar içerisinde daye hatun adıyla kurulan vakıf sayısı 6 adettir[316]. Bu dayelerin isimleri şöyledir: Server Hatun, Halime Hatun, Meryem Hatun, Hâce Ayşe Hatun'dur.

1.4.4. Dadı / Bakıcı Kadın

Dadılar, padişah çocuklarının bakımı ve temel eğitimi ile ilgilenen cariyelerdir[317]. Dadılar bazen dayeler arasından seçilirdi. Dayelere yardım eden cariyeler için de bu tabir kullanılmaktadır. Hükümdar çocukları dayeye yardım eden dadılar tarafından büyütülürlerdi. Şehzade veya hanım sultan doğduğunda kendisine bir cariye verilir ve genellikle bu cariyeler aynı zamanda onların dadıları olurdu. Dadılar ve dayeler evlenmek isterlerse önemli kişilerle evlendirilirlerdi. Eğer evlenmez ise ya sarayda kalırlar ya da hanım sultan evlendiğinde onunla birlikte giderlerdi. Dadılarla şehzade veya hanım sultanlar arasında anne – evlad arasındakine benzer çok güçlü bir bağın var olduğunu tahmin etmek mümkündür. Ayşe Sultan da hatıralarını anlattığı kitabında dadısına ne ölçüde derinden bağlı olduğunu özellikle vurgulamaktadır[318]. Dadı adıyla kurulan kurulan vakıf sayısı 1 adettir Vakfiyede dadı olarak geçen vâkıfe ise Alicenab kadındır[319].

1.4.5. Kethüda

Hânedân ile herhangi bir kan bağı bulunmamasına rağmen Harem-i Hümâyûn'un idare sınıfına mensup, tesiri itibariyle hânedân üyelerini bile zaman zaman geride bırakabilen en yetkili kadınlar arasındadır. Harc-ı Hassa defterlerinde kethüdalarla ilgili kayıtlara 17. yüzyılın ikinci yarısından sonra rastlanmaktadır. Bununla birlikte Osmanlı devletinin ilk

[316] Server Hatun binti Abdurrahman Vakfı, 1. VGMA, Def. 1480, sh. 1, sr. 1; İkinci vakfiyesi: VGMA, Def: 2113, sh. 239, sr. 37. Halime Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:582-1, sh: 265, sr:182; Havva Hatun Vakfı, VGMA, Def: BOA. EV. VKF. 05; Meryem Hatun binti Abdullah Vakfı, İMÜT, Ahiçelebi Mahkemesi Def: 4, sh/vrk. 86-87; Hâce Ayşe Hatun ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1652, sh: 1. / Zeyl Vakfiye: Def:1652 sh: 10 / Zeyl Vakfiye: Def:1652, sh:14.
[317] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 61.
[318] Osmanoğlu, (2015). ***a.g.e.,*** 126.
[319] Alicenab Kadın ibneti Abdullah Vakfı, VGMA Def:579, sh:582, sr: 256.

dönemlerinden son yıllarına kadar daye hatun gibi kethüda kadının da saray hayatında önemli bir yeri bulunmaktadır[320].

Kethüda kadın haremde bulunan bütün kadınların eğitim, terfi ve bu konularla ilgili idarî işlerini görmektedir. Ancak en önemli görevi padişahın ve valide sultanın hizmetine bakan cariyelerin eğitimleriyle ilgilenmektir. Doğrudan valide sultan ve padişaha yönelik hizmetleri ve hizmetkârları tayin etmesi itibariyle oldukça geniş bir yetki alanı bulunmaktır. Osmanlı tarihinde ilk resmî kethüda kadın "Canfeda Hatun"dur[321]. Safiye Ünivar'ın hatıralarında rütbe olarak kadınefendiden sonra geldiği ifade edilmektedir[322].

Kethüda kadın haremin teşrifat işlerini idare eder. Düğün, bayram ve doğum gibi günlerde, hususî törenlerde veya teşrifat gerektiren durumlarda harem halkını yönlendirir ve nasıl davranması gerektiği konusunda onları eğitmektedir. Resmî törenlerde salta adı verilen bir kıyafet giymektedir. Elinde gümüş bir asa ve padişaha ait eşyaların muhafaza edilmesinde kullanılmak üzere bir mühür taşımaktadır. Haremde kethüda rütbesi verilen kadın, vazifesini temsilen kürk giyer ve mücevher iğne takmaktadır[323]. İncelenen 103 vakıf içerisinde kethüda rütbesiyle vakıf kuran kadınlar şöyle sıralanabilir: *Kethüda Canfeda Kadın*[324]*, Badısaba Hatun*[325]*, Şekerpare Hatun*[326]*, Şuhi Kadın*[327] vakfı olmak üzere 4 adettir.

1.4.6. Vekil Usta

Bizzat hazinedâr tarafından tayin edilen ve ona vekâlet eden kadındır. Hazinedârların emrinde bulunan cariyelerle birlikte kalır ve icab eden durumlarda onların idaresiyle ilgilenmektedir[328]. Her zaman cariyelerle yakından alakadar olur, onların harem düsturlarına göre yetiştirilmesini sağlamaktadır[329].

---

[320] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 59
[321] Peirce, (2016). ***a.g.e.,*** 184.
[322] Ünüvar, (2007). ***a.g.e.,*** 88.
[323]Uluçay, Harem II, TTK, s. 136-137. Bu konuda Çağatay Uluçay'ın Kethüda kadınla ilgili olarak M. Z. Pakalın'ın Saray Ustası yerine kullanılan bir tabir olduğunu yanlışlar ve saray ustası tabirinin hiçbir belgede geçmediğini anlatır.
[324] Kethüda Canfeda Kadın ibneti Abdülmuhsin Vakfı, TS.MA.D. No: 6938 (1-22) Müstakil Defter.
[325] Badısaba Hatun ibnet-i Abdülhay Vakfı, VGMA; Defter: 740, sh:3, sr:3.
[326] Şekerpare Hatun Vakfı, VGMA, Def:649, sh: 24, sr:65.
[327] Şuhi Kadın binti Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def:744, sh:171, sr:43. Vasiyet vakfiyedir.
[328] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 136.
[329] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 68.

1.4.7. Kâtibe Kadın

Harem-i hümâyûna ait kayıtların tutulması, mektupların yazılması, teşrifatla ilgili işlerin düzenlenmesi, eksiksiz olarak yerine getirilmesi için pek çok işle ilgilenirlerdi. Haremde işlerin tertip, düzen ve denetiminden sorumludur. Bu hizmet grubunda birinciden başlayan hiyerarşik bir sıralama vardır. Kâtibe sınıfı içerisinde bu sıralama dönemine göre beşe kadar çıkmaktadır[330]. Bu kadınlar törenlerde ve kabullerde kethüda kadına, diğer ismiyle saray ustasına yardım ederler ve teşrifat işlerinde birinci derece rol oynamaktadırlar.

Haremdeki disiplin, giriş ve çıkışların kontrolü, olup bitenleri takibi ve sair hususlar için gün boyu harem içinde dolaşırlardı. Kâtibe kadınların da kendilerine özgü kıyafetleri ve otoritelerini ifade etmek üzere ellerinde mücevherli bir bastonları vardır[331].

1.4.8. Kahveci Usta

Başta padişah, valide sultan, haseki ve padişah kızları olmak üzere Harem-i Hümâyûn'un kahve ihtiyacını görmek, maiyetiyle birlikte kahve pişirmek, kahve takımlarının bakımını yapıp hazır bulundurmakla görevli ustadır[332]. Kahveci ustanın da kendine tabi bir maiyeti vardır. Ocak usulünce maiyetinde bulunan acemî cariyeleri kahve pişirme ve sunumu hususunda yetiştirmektedir. Osmanlı'da kahvenin, pişirilmesinden sunumuna kadar her aşaması özenli ve törensel bir havada icra edilirdi. Kahve takımları mücevherlerle işli kıymetli eşyalardır[333]. Kahveci başına ve maiyetine bayramlarda ve hususî törenlerde çok iş düşmektedir. Kahveci ustanın kendine mahsus kıyafeti olur ve padişah ihsânıyla kıyafetleri yapılmaktadır.

Osmanlı'nın son dönemlerinde vazifesini tamamlayan ve emekli olmak isteyen kahvci ustaları Topkapı Sarayı'nda en az bir yıl oturturlar ve sonra emekliye ayırmaktadırlar[334]. Haremin belli başlı mesleklerinden biri olan kahvecilik ocağına mensup kadınlar, Osmanlı'nın son dönemine kadar bu hizmetlerini sürdürmüşlerdir. II. Abdülhamid döneminde ise padişahın kahveci başısının erkek olduğunu, Ayşe Sultan'ın hatıratından anlaşılmaktadır. Ayşe Sultan hatıratında, Kahvecibaşı Halil Efendi II. Abbülhamid'e sık sık

---

[330] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 59.
[331] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 138.
[332] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 60. Bkz: Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 135.
[333] Ünüvar, (2007). ***a.g.e.,*** 88.
[334] Osmanoğlu, (2015). ***a.g.e.,*** 88.

hasta olduğunu yerine birini yetiştirmek istediğini söyler. Padişah bu isteğini kabul edince de kendi yerine damadı Ali Efendiyi hazırlar. Aynı hatıratta II. Abdülhamid'in kahveyi çok sevdiği, kahveyi ne zaman ve kiminle içtiği, kahve içme tarzı ve kahve takımlarının detaylarına varıncaya kadar geniş bilgi verilmektedir[335].

Farklı zamanlarda kahve takımları veya kahve sunumu sırasında kullanılan eşyalar hakkında masraf defterinde şöyle kayıtlar vardır: "Şah Sultan için yaptırılan 1 adet altın kahve tepsisi için 2.296 kuruş üstadiye bedeli[336]; ayrıca kahve ile ilgili yaldızlı nuhâs (bakır) kahve ibriği[337], kahve askılığı[338], kahve (pûşidesi) örtüsü için 90 kuruş[339] ve fincan zarfları için harcamalar yapıldığı görülmektedir. Bu da şunu göstermektedir ki: kahvenin pişirilmesinden sonumuna kadar her türlü detay düşünülmüş ve gerekli özen gösterilmiştir. Teze konu olan 103 vakıf arasında 1 tanesi kahveci usta tarafından kurulmuştur[340].

1.4.9. Çaşnigir/Çeşnigir Usta

Padişaha hazırlanan yemeklerden ve usulüne uygun şekilde sunumundan sorumlu görevli cariyedir. Yemeklerin servis edilmesinde kullanılan sofra takımları da bu kişinin sorumluluğundadır. Diğer meslek erbabları gibi çaşnigir ustalarının da kendilerine özgü kıyafetleri vardır[341]. Saraylılar kendi aralarında çeşnigir de derledi. Bir diğer önemli sorumluluğu da padişahın zehirlenmesi ihtimaline karşın onun güvenliği için tedbir olarak pişirilen yemekleri önce çaşnigir usta tadar, sonra padişaha sunulmaktadır[342]. Çaşnigirler Topkapı Sarayı'nda Çimşirlik dairesinde otururlardı. Diğer ustalarda olduğu gibi Çaşnigir ustanın da hizmete yetecek kadar kalfalardan oluşan bir maiyeti olmaktadır[343]. Bu kalfalardan üst rütbede olan kalfa vefat ederse kendisinden sonra gelen kalfa onun yerini almaktadır[344]. Teze konu olan vakıflar arasında 2 tanesinin çaşnigirlik/çeşnigirlik görevini

---

[335] Osmanoğlu, (2015). ***a.g.e.,*** 35-36.
[336] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d, Dosya No: 2406, Gömlek No:11.
[337] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d, Dosya No: 2434, Gömlek No:112/1.
[338] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d: Dosya No:2427, Gömlek No:11/5.
[339]Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d: Dosya No:2421, Gömlek No:9/2.
[340] Nazlı Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:747, sh:104, sr:104.
[341] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 58.
[342] Ünüvar, (2007). ***a.g.e.,*** 88.
[343] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 133.
[344] Osmanoğlu, (2015). ***a.g.e.,*** 88.

ifa ettiği anlaşılmaktadır. Bu vakfılar: Nursafa ibneti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı[345] ve Cilvenaz Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı'dır[346].

1.4.10. Çamaşırcı Usta

Padişah ve valide sultan dâhil şehzadeler, hanım sultanlar gibi hânedân mensuplarıyla birlikte bütün harem halkının çamaşırlarının yıkanıp, temizlenmesi ve yerleştirilmesiyle vazifeli cariyelerin ustasıdır. Bu işler haremin bodrum katında bulan çamaşırhanede çamaşırcı ustanın emrinde olan yeterli sayıda cariye tarafından yerine getirilmektedir. Padişahın elbiseleri de diğerleri gibi taş teknelerde yıkanırdı. II. Abdülhamid döneminde çamaşırlar 7 ayrı gümüş leğen içerisinde yıkanır, yıkanan elbiseler özel bölümlerde kurutulur, ütülenir, hünkâr dairesine götürülür ve orada bulunan üçüncü veya dördüncü hazinedâra teslim edilmektedir. Teze konu olan 103 vakıf içerisinde 1 adet çamaşırcı ustası vakıf bulunmaktadır[347].

1.4.11. Kilerci Usta

Saray mutfağı harem kısmında yer alırdı. Kilerci ustası, kendi maiyetindeki yeterli sayıda kalfa ile çaşnigir ustası ve maiyetiyle birlikte mutfakta iç içe çalışırdı. Genel anlamda mutfağındaki erzakların tayin, tedarik ve tasarrufundan sorumludur[348]. Kilerde yer alan yemek ve sair mutfak takımlarının muhafazası[349], padişah için hazırlanması gereken şerbet, meyve ve çerezlerin sorumluluğu da vazifesi arasındadır. Diğer ustalarda olduğu gibi kilerci ustasının da kendine özgü kıyafeti vardır[350]. Kilirci ustası olarak 103 vakıf içerisinde 1 adet vakfiye vardır[351].

---

[345] Nursafa ibneti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:747, sh: 43, sr:48.
[346] Cilvenaz Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:582, sh:142, sr: 96.
[347] Ebrubahar Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:747, sh:104, sr:103.
[348] Uluçay,(2001). ***a.g.e.,*** 133.
[349] Osmanoğlu, (2015). ***a.g.e.,*** 88.
[350] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 60.
[351] Feleknaz Usta binti Abdullah Vakfı, VGMA; Def:747, sh:405, sr:275.

1.4.12. Külhancı Usta

Haremde bulunan hamamların ısıtılmasından, padişah için hazırlanan cariyelerin bakım ve süslenmesinden sorumlu ustadır. Maiyetinde yeterli sayıda cariye ile birlikte çalışmaktadır[352].

1.4.13. İbrikdâr Usta

Padişahın elini, yüzünü yıkaması, abdest alması esnasında ibrikten su döken, sabununu ve havlusunu tutan cariyelerin ustasıdır. Bu ustanın da kendi maiyeti vardır[353]. Kıymetli madenden yapılmış ibrik-leğen, sabun ve bizzat padişahın kullandığı havlular ibrikdâr ustanın sorumluluğundadır[354]. Ele alınan 103 vakıf içerisinde ibrikdar usta vakfı 1 adettir[355].

1.4.14. Ebe Kadın

Harem-i Hümâyûn'da bulunan hamile kadınların doğumlarında veya doğumdan sonra anne ve bebekle ilgilenen kadındır. Ebe kadınlar çocuk düşürtme işini de yaptırırlardı. Hareme mahsus maaşla çalışan ebe kadının ve maiyetindeki cariyelerin dışında ihtiyaç olduğunda dışarıdan da ebe getirtilirdi[356]. Hicrî 29 Zilkade 1124 tarihli Müfredat defterinde ebe kadına verilen ücret 50 kuruş olarak geçmektedir[357]. Bu belgede geçen ücret bilgisi dönemine göre azımsanmayacak bir miktardır.

1.4.15. Hastalar Ustası

Hareme mensub kadınlardan hastalananlarla ilgilenen, onlara hekim tavsiyeleri doğrultusunda bakım yapıp iyileşmeleri için gayret eden cariyelerin başındaki ustadır. Bu cariyelere bazı dönemlerde "*nine*" denildiği görülmektedir[358]. Hastalar ustası ile ilgili mevacib defterinde[359] geçen bilgiye göre Eski Saray'da da böyle bir görevli vardır. Bu görevliler için "hastalar ustası veya hastalar kethüdası" da denilmektedir[360]. Ancak Topkapı

---

[352] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 60.
[353] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 136; Ayrıca bkz: Ünüvar, S. (2007), ***a.g.e.,*** 88.
[354] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 59.
[355] Gülruhsar Usta binti Abdullatif Vakfı, VGMA, Def:732, sh:38, sr:24.
[356] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,***. 138.
[357] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.D., Dosya No: 2355, Gömlek No:6.
[358] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 58-59.
[359] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS. MA. D. No: 2999.
[360] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 138.

Sarayı'ndan Dolmabahçe Sarayı'na taşındıktan sonra bu vazifeye dair bir kayıt yoktur. Ayşe Osmanoğlu'nun hatıratında geçen bilgilere göre; bu dönemde hasta olan cariyeler "*tımara çıkma*" denilen bir uygulama ile bir saraylının evinde misafir olur iyileşinceye kadar burada kalırlardı. Yine bu hatıratta ölen şehzade, sultan ve kadınefendilerin cenaze işlemlerinin Topkapı Sarayı'nda yapıldığı da bildirilmektedir[361].

1.4.16. Kadehkâr Kadın

Padişahın ve harem halkının şerbetleri ile ilgilenen ve bu şerbetlerin ikram edilmesi vazifesini yerine getiren cariyelerden sorumlu kadındır. Osmanlı mutfağında şerbetlerin ayrı ve çok önemli bir yeri olmasından ötürü haremde böyle bir meslek ve ihtisaslaşmaya ihtiyaç duyulduğunu düşünebiliriz. Pars Tuğlacı, kadehkar kadın için *"Osmanlı sarayında içki dağıtan gedikli cariyelere verilen ad"* tanımını yapmaktadır. Burada içki ibaresinin şurub veya şerbetin Türkçe karşılığı olarak kullanıldığı ve bugün ki çağrışımıyla alkollü içeceklerle bir ilgisinin olmadığı aşikâardır[362].

1.4.17. Musahibe Kadın

Padişahın mahiyeti arasında olup Harem-i Hümâyûn'un yetişmiş usta kadınları arasından özenle seçilen bilgili, sözü sohbeti yerinde, zarif ve nüktedan cariyelerdir[363].

1.4.18. Kutucu/ Berber Usta

Haremde bulunan kadınefendilerin, ikballerin ve sultanların yani kısaca haremde önde gelen kadınların hamamda yıkanmasına, giyinmelerine ve saçlarının yapılmasına yardımcı olmaları için yetiştirilmiş cariyelerdir. Bunlar eli işe yatkın ve özellikle saç tasarımında maharetli cariyeler arasından seçilmişlerdir[364].

---

[361] Osmanoğlu, (2015). ***a.g.e.,*** 88.
[362] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 59.
[363] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 60.
[364] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 136.

1.5. Saray Kadınlarının Dış Dünyaya Yönelişi

1.5.1. Haremdeki Kadınların Dış Dünya ile Bağlantıları

Burada dış dünya derken çarşı, pazar yahut sokakla birlikte sarayın diğer bölümleri de dâhil harem dışındaki her ortam ve konu özelinde yönetim ve idarî gücün etkinlik alanları kast edilmektedir. Bu anlamda geleneksel bir kabul olarak, haremde bulunan kadınların dış dünya ile irtibatları hemen hemen hiç söz konusu değildi. Dış dünya ile ilişkileri ancak aracılar vasıtasıyla özellikle de harem ağalarıyla mümkün olabilmektedir. Eski Saray'dan, Topkapı Sarayı'na (Yenisaray) taşınmayla birlikte harem halkının siyasete ve yönetim merkezine yakınlığı, dış dünyaya açılmasına da zemin hazırlamıştır. Haremin yönetim anlamında saray ve dış dünya ile irtibatının artması, mensupları arasında ikbâl beklentisi olanların gücünün arttığı anlamına da gelmektedir. Bu süreç Hürrem Sultan'la başlayan ve "*Kadınlar Saltanatı"* olarak isimlendirilen yeni bir yapılanmanın önünü açmıştır. Hayli güçlenen bu yapı belli bir döneme damgasını vurmuş, saray içi entrika ve güç kavgalarıyla neticesi hânedân mensuplarının katli dâhil pek çok vahim sonuçlar doğuran hadiselere yol açmıştır.

Harem mensupları arasındaki münasebetlerde aile yahut kan bağı söz konusu olmadığı için her şeyden önce padişaha ve hânedâna sadakat ve gayretleri ölçüsünde zenginlik, ikbâl ve statü sahibi olabilmektedirler. Aynı şekilde haremde bulunan kadınların statü ve zenginlikleri onlara hizmet edenlerin ikbali üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Haremde bulunan görevli veya hânedân üyesi kadınlar, hizmetkârlarını çok iyi seçer ve sadâkatlerini tedkik eder, bağlılıklarını güçlendirmek için onlara bolca ihsânda bulunmaktadırlar[365].

Osmanlı tarihi içerisinde değişik dönemlerde olmak üzere içerdeki ve dışardaki güçleri birleştiren harem mensubu birçok kadın vardır. Ancak bu kadınların en bilineni XVII. yüzyılda yaşayan Meleki Hatundur. Meleki Hatun valide sultan hizmetinde iken enderundan Şaban Halife ile evlenmiş, Şaban Halife ile birlikte sarayla dış dünyanın bağlantısını sağlamışlardır[366]. Meleki Hatunla ilgili bir diğer bilgi ise sadakati ile ilgilidir. Bu konuda *Naima,* Meleki Hatun ile ilgili verdiği bilgide, Kösem Sultanın en güvendiği kişiler arasında yer alan Meleki Hatunun taraf değiştirip Turhan Sultanın safında yer aldığını belirtmektedir.

[365] Peirce, (2016). ***Harem-i Hümayun...,*** 199-201; Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 145.
[366] İpşirli-Argıt, (2017). ***a.g.e.,*** 156.

Bu hadise can korkusunun en yoğun şekilde yaşandığı yer olan sarayda, güvenin dolayısıyla sadakatin ne denli önemli olduğunu bir kez daha göstermektedir[367].

Dış dünya ile bağlantı kurmada padişah kızlarının evlilikleri de önemlidir. Bu evlilikler sayesinde damadın mensup olduğu ve hareme göre kısmen daha özgür ve etkin bir çevre ile irtibat kurmak, bir tür nüfuz ve etkinlik alanının da genişlemesi anlamına gelmektedir.

Osmanlı'da bürokrasi ve sair alanlardaki işleyişte kurumsal yetkiden çok kişisel yetki ağının geliştiği bir yapıdan söz etmek mümkündür. Dolayısıyla bir kişinin yetkinliğinin artması demek gücün o kişi merkezinde temerküz etmesi, etkinlik alanının artması demektir[368].

Haremin dış dünya ile bağlantılarını sağlayanlar arasında bohçacılık işi ile meşgul olan Yahudi kökenli kadınlardan bahsetmek de yerinde olur. Bunlar arasında Yahudi Ester Kira en bilinenlerindendir[369]. Bu kadınlar harem dışındaki geniş muhite ait ilgi çekici bilgileri, dışardan gelen haber, teklif ve talepleri haremdeki nüfuz sahibi kadınlara ileterek bir nevi dış dünya ile harem arasında kayda değer bir irtibat kanalı oluşturmaktadırlar. Bu tür münasebetler sayesinde haremin nüfuzu dışarıya taşınmış, siyasi ve ekonomik neticeleri olan ilişkilerin kurulması mümkün olabililmektedir. Doğrudan padişahın nüfuzu üzerinden haremin dışındaki muhitle de irtibat kurup etki alanı oluşturmaları söz konusudur.

1.5.2. Evlilik Yolu ile Oluşturulan Saray Kamuoyu

Haremde bulunan cariyelerin birçoğu saraydan çerağ edilme yani evlilik yolu ile ayrılırlardı. Osmanlı'da cariyelerin belli bir hizmet süreleri bulunmaktadır. Bu süre yedi ile dokuz yıl arasında değişmektedir. Hizmet süresini tamamlayan cariyelerin azat edilmesi için evlilik yapmaları şart değildir[370]. Evlenmek isteyen cariyeler dönemin usul ve adetleri gereği genellikle bayramlarda veya kandillerde bu isteklerini kibar bir şekilde dile getirmektedirler. Bu isteklerini "*Kulun isteği bir murad, ihsân efendimindir*" şeklinde bir kâğıda yazarak bağlı olduğu dairenin hanımı görecek biçimde bırakır ve bir daha efendisine görünmemek üzere odasına kapanır ve hizmete çıkmazdı. Nihayetinde uygun bir kısmet çıktığında bu evlilik

[367] Mustafa Naîmâ Efendi, (2007). Târih-i Nâ'imâ (Ravzatü'l-Hüseyn Fî Hulâsati Ahbâr'l Hâfikayn) I-IV, (haz. Mehmet İpşirli), Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara. III, 1326.
[368] Peirce,(2016). ***Harem-i Hümayun...,*** 207.
[369] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 145.
[370] Göncü, C. (2015). ***Osmanlı'da Harem ve Cariyelik,*** Milli Saraylar Yay., 2. Baskı, İstanubul, 112.

gerçekleşmektedir[371]. Cariyelerin evlilik talebi söz konusu olduğunda muratlarına ermeleri için bütün harem halkı uğraşmaktadır. Valide sultandan, cariyenin bağlı olduğu kalfaya kadar bu evlilik için herkes elinden geleni yapmaktadır.

Çerağ edilen cariye evlenip taşraya gittiğinde "Saraylı" olarak anılır ve kendilerine bu vasıflarıyla hitap edilmektedir. Bu kadınlar, haremde uzun yıllar içinde aldıkları adab-ı muaşeret eğitimi sayesinde büyük saygı ve hürmet görmektedirler. Taşıdıkları saraylı sıfatı, her zaman yüksek zümre ve mevki sahibi olanların teveccühüne ve evlilik için rağbet görmelerine vesile olmaktadır.

Saray kadınlarının evliliklerinin sıradan bir evlilik olmaması anlaşılır bir durumdur. Nitekim çoğunlukla, enderûndan çıkma bir paşa ile veya ulemadan, bürokrasiden uygun bir talipli ile evlendirildikleri görülmektedir. Bu geleneğin bir neticesi olarak genellikle cariyeler gibi eşlerinin de kul kökenli olduğu bilinmektedir. Zaman zaman cariyelerin esnaftan veya eşraftan liyakatli bir kişi ile evlendiği de vakidir. Bu evlilikler aynı zamanda muhtelif sebeplerden ötürü Yakındoğu'da siyasi bir gelenek olarak uygulanmaktadır[372].

Bu kadınlarla evlenen kişiler açısından bakıldığında ise kadınların saray ile bağlantılarının devam etmesi çok önemlidir. Çerağ edilen cariyelerin padişahla veya valide sultan ile yakın ilişki içerisinde olmaları sayesinde ikbâl beklentisi içerisinde olan eşler için bulunmaz bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Sultan İbrahim zamanında padişahın musahibesi olarak görev yapan Şekerpare Hatunun, Sultan İbrahim'e üzerindeki etkisi sayesinde, yeniçeri ağası olan eşini sadrazamlık mertebesine yükseltmesi bunun en bilinen örneklerindendir[373].

Cariyelerin evlendirilmesindeki temel amaç sarayın yükünü hafifletmek, cariyenin geleceğini garanti altına almak ve hânedâna duyulan sadâkatin taşraya taşınması veya devam ettirilmesi olarak sıralanabilir[374].

---

[371] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 145.
[372] İpşirli-Argıt, (2017). ***a.g.e.,*** 139-140.
[373] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 145-146.
[374] Ayrıca bkz: Evlilik konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde Betül İpşirli Argıt'ın ***Hayatlarının Çeşitli Safhalarında Harem-i Hümâyûn Cariyeleri 18. Yüzyıl*** adlı eserinde; Cariyelerin evlilikleri üzerene çok teferruatlı bir çalışma yapıldığı görülmektedir. Kitapta cariyelerin veya onun tabiri ile saraylıların evlilikleri incelenmiştir. İncelenen örnekler arasında unvanlarına göre "ağa, beşe, usta, odabaşı, çorbacı, saka veya sipahiyân ve çavuş" gibi unvanlı kişilerle evli olduğu tespit edilmiştir. Bazıları ise esnaf veya eşraftan kişilerle

Cariyelerin saraydaki statüsünün evliliklerinde de etkili olduğu mehir miktarlarından anlaşılmaktadır. Dolayısıyla haremde yüksek mevkie yükselmiş bir cariyenin kendisine denk yüksek düzey vazife veya rütbesi olan bir eşle evlendirildiğini söylemek yanlış olmaz[375].

Çerağ edilen cariyelerin hem saray içinde hem de dışarda hareket alanı genişlemektedir. Bu kadınlar sarayda özellikle darrüssade ağaları ve valide sultan ile olan yakın ilişkileri sayesinde ikbâl bekleyen kişilerin atama veya terfileri konusunda hayli etkindirler. Bazen yönetimle ilgili siyasi bir meselede bile belirleyici olabilmekte, kendilerine arz edilen meseleleri rahatlıkla çözebilmektedirler. Bu maharetlerinin temelinde elbette ki bu kadınların sarayda aldıkları eğitim ve tecrübenin payı büyüktür[376].

Saray nüfuzunun siyasî, börokratik, askerî veya sair alanlara sirayet etmesinde haremden evlilik yoluyla ayrılan bu cariyelerin tesirini anlamak mümkündür. Bulundukları muhitte saray adına bir tür komuoyu oluşturmaları, eşlerinin nüfuzunu sarayın beklentileri doğrultusunda yönlendirmeleri yahut onların saraya olan sadakatlerinin devamlılığını sağlamaları bu tesirin başta gelen örneklerindendir.

Yine saray terbiyesi sayesinde bulundukları muhitte beğenilip, takdir edilmeleri, örnek alınmaları toplumun sevgisini kazanmalarına ve saraya duyulan sadâkat duygusunun geniş halk kitlelerine nüfuz etmesine vesile olmaktadır.

Hareme mensub cariyelerin evlilik konusunda gördükleri rağbetin bir diğer sebebi de şudur: Özellikle askerî sınıfa mensup üst rütbeli kişiler sık ve sürekli yer değiştirdikleri için bulundukları her ortamda saraylı kadınlar ve bunlarla evliliğin müsbet neticelerine dair geniş tecrübeler edinmektedirler[377].

Bu kadınların muhallefâtlarından elde edilen verilerden hareketle kullandıkları mücevherler, giyim kuşam, sahip oldukları ev eşyası ve nukutlarına kadar pek çok detayı öğrenmek mümkündür. Bu sonuçlar, kadının çok yönlü olarak toplumsal statüsünü tahlil

---

evlilik yapmıştır. Mesela yağlıkçı, yorgancı, haffaf, bakırcı, kahveci, kömürcü, kasap gibi. Bir kısmı ilmiye sınıfına mensup veya kaza teşkilatı içerisinde bulunan kadı, müderris, imam gibi kişilerle evlenmiştir. Ayrıca çelebi unvanlı veya şair, alim, kâtip gibi kalem erbabı kişiler de vardır. Küçük bir bölümü şeyhülislam, reisülküttab, silahdar, musahip gibi üst düzey kişilerle evli olanlara da rastlanmaktadır.

[375] İpşirli-Argıt, (2017). ***a.g.e.,*** 152.

[376] İpşirli-Argıt, (2017). ***a.g.e.,*** 155-160.

[377] Ünal, M. A. (2002). ***Osmanlı Müesseseleri Tarihi,*** 5.Baskı, Fakülte Kitapevi, Isparta, 39.

etmeye imkân sunabilmektedir. Saraya mensup bu kadınların bulundukları muhitte birçok açıdan model olarak görülmelerinin neticesinde mesela giyim kuşam konusunda bir tür moda oluşturdukları da düşünülebilir.

Osmanlı geleneğinde cariyeler, ikinci kez evlenme veya boşanma hakkına da sahiptirler. İkinci evliliklerin genellikle sabit bir gelirin olmaması yahut dul kalan kadının yaşının genç olmasıyla yakından ilişkili olduğu söylenebilir[378].

Cariyeler evlenirken kendilerine saraya yakışır kıymette çeyizler hazırlatılmaktadır. Hatta sadece çeyizle yetinilmemiş zorda kalan ve saraya müracaat eden cariyelere yardım edildiği, gerektiğinde sürekli maaş tahsis edildiği kaynaklardan anlaşılmaktadır. Örneğin Hicrî 1293 tarihli belgeye göre: Harem-i hümâyûndan çerağ edilen 14 kalfanın isimleri ve tahsis edilen maaş miktarı şöyledir:

Çizelge 1.5. Harem-i Hümâyûndan Çerağ Edilen Kalfaların İsimleri

Cariyenin Adı	**Çerağlık Maaşı (Kuruş)**	**Cariyenin Adı**	**Çerağlık Maaşı (Kuruş)**
Nazhürram Kalfa	500	Kirvan Kalfa	500
Balater Kalfa	500	Tiranedil Kalfa	300
Safderûn Kalfa	250	Dilfuruz Kalfa	150
Lutfinâz Kalfa	150	Elvire Kalfa	150
Fettandil Kalfa	150	Alagül Kalfa	150
Tarzıressa	150	Tarzıter Kalfa	150
Tazerez Kalfa	150	Fettandil Kalfa	150
Yukarıda isimleri ve maaş miktarı verilen toplam 14 kalfa için maliye hazinesinden üçbindörtyüz (3400) kuruş çerağlık maaşı ihsân buyrulmuştur. İktiza eden berat kendilerine serian tanzim edilerek irsal olunması buyrulmuştur[379].			

[378] İpşirli-Argıt, (2017). ***a.g.e.,*** 155-160.
[379] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: İ.. DH., Dosya No: 734, Gömlek No: 60199.

Çerağ edilen cariyeler için hazırlanan düğün hediyeleri içerisinde *"elmas yüzük ve küpe, altın saat, gümüş zarflar, bir çift kaşık ve evlenip gittiği hanesinde ihtiyaç duyacağı türden eşyalar"* bulunmaktadır. Düğün için efendisi dışında haremdeki arkadaşları da hediye takdiminde bulunmaktadırlar[380]. Yukarıdaki bilgiler ışığında denilebilir ki cariyeler küçük yaşta dâhil oldukları haremden ve saray çevresinden evlilik ve muhtelif sebeplerle ayrıldıklarında bile irtibatlarını hiçbir zaman kalıcı olarak kesmemişlerdir. Maddî ve manevi bağlarını sürekli canlı tutup haremde ilk öğrendikleri husus olan hânedâna sadakatin gereğini bulundukları her ortamda yerine getirmişlerdir. Küçük yaşta geldikleri haremden ayrılmaları zor olmakla birlikte her durumda hânedâna hizmete devam etmişlerdir. Bu evliliklerin saray ve hânedânın nüfuzunun yönetici sınıftan, sıradan halk zeminine kadar toplumun her sınıfına taşınması, hatta tanıtılıp sevilmesi ve takdir edilmesi hususunda çok büyük hizmetleri olmuştur[381].

Teze konu olan 103 vakıf içerisinde özellikle tevliyet (yönetim) hususunda kendisinden sonra, doğrudan eşini veya çocuğunu vakfın yönetiminden sorumlu tutan vâkıfe sayısı 13'dür. Bu vâkıfeler sırasıyla şöyledir: Sanavber Hatun[382], Saraylı Siyavuş Hatun[383], Lalezar Hatun[384], Hatice Hatun[385], Nevruz Hatun[386], Rahime Hatun[387], Dilaram Kalfa[388], Hemrah Hatun[389], Hatice Hatun[390], Rukiye Hatun (İkincisi)[391], Mâhîşeb Kadın[392],Saraylı

[380] Tuğlacı, (1985). ***a.g.e.,*** 146.
[381] Göncü, (2015). ***a.g.e.,*** 112-117.
[382]Sanavber Hatun ibnet-i Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:743, sh: 544, sr:169; şartı "kendisi, eşi Hamza Efendi ve oğlu Ahmed Efendi".
[383] Saraylı Siyavuş Hatun ibneti Adulkerim Vakfı, VGMA, Def:618: sh:171, sr:143; şartı "kendisi, kocası, Haremeyn Evkaf Mütevellisi".
[384]Lalezar ibneti Abdülmennan Vakfı, COA; EV-VKF/14-59; şartı "kendisi, kocası ve azatlı kölesi ve evladları".
[385]Hatice Hatun Binti Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:623: sh:110, sr:120; şartı "eşi Hacı Ebubekir ve evladları".
[386]Nevruz Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:623, sh:345, sr:346; şartı "kendisi ve evladı", kocasını nezaret için şart koşmaktadır.
[387] Rahime Hatun ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:629, sh:731, sr:487; şartı "damadı Abdullah Efendi ve evladları".
[388] Dilara ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:739, sh:237, sr:140; şartı "kendisi ve evlatları".
[389] Hemrah Hatun ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:740, sh:76, sr:28; şartı "kendisi ve sonra çocukları".
[390]Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:48, sr:30; şartı "kendisi, kızları Ayşe ve Fatıma hatun ve evladları".
[391] Rukiye Hatun (İkincisi) Vakfı, VGMA, Def:738, sh:70, sr:46; şartı "eski kocası Türmen Ağa Vakfı mütevellisi
[392] Mâhîşeb Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı, VGMA Def:744, sh:197, sr: 57; VGMA Def:744, sh:200, sr: 58 (Zeyl Vakfiye); şartı "Hayatta oldukça kendisi ve kendisinden sonra batın tertibi üzere büyük evladı".

Fesahat Usta[393], Hatice Hatun[394]. Bu kadınların evli olduklarını hatta bazılarının çocukları olduğu bu şartlara bakarak anlamak mümkündür. Evli, fakat kendi çocuğu olup olmadığı hususunda ise yine şartlarına bakarak bir yorum yapılabilir. Örneğin Lalezar hatunun şartlarına bakıldığında: *"Vakfedilen evde hayatta olduğu sürece kendisi sakin olacak, sonra eşi Ali Ağa ile azatlı kölesi Şakire Hatun oturacak, bunların vefatları halinde hangisinin evladı olursa evde o oturacaktır. Her ikisinin de nesli kesilirse ev kiraya verilip geliri Medine fukarasına gönderilecektir."* denilmektedir[395]. Dolayısıyla kendi çocuğu olsaydı bu şartlarda ona da yer verirdi. Bu minvalde verilebilecek bir diğer örnek ise; Hatice Hatun Vakfı'dır[396]. Vakfiyede geçen şartlara bakıldığında: *"Vakfedilen bahçe ve evler kiraya verilerek, elde edilen gelirden Sultan Bayezıd Camiinde haftada beş gün talebeye ders veren kocası Hasan Efendi'ye günlük 80 akçe, yine sabah namazından sonra aynı camide cemeate vaaz verecek kocası Hasan Efendi'ye günlük 30 akçe, camide Ramazanda kocası Hasan Efendi Delail-i Hayrat okutup günlük 20 akçe verilecek, Kâtib Muslihiddin Camiinde Pazartesi günleri öğleden sonra cemeate vaaz verecek kocası Hasan Efendi'ye günlük 30 akçe, Süleymaniye Camiinde sene de iki defa Mevlid günü Menkıbe-i Veladet okuyacak Hasan Efendi'ye günlük 5 akçe ücret verilecektir. Hasan Efendi kitabet vazifesi olarak günlük 5 akçe, mütevelli ücreti olarak 10 akçe ücret verilecektir."* Hatice Hatun bütün görevler için kocası Hasan Efendi'yi görevlendirmiş ve onun için tahsisat ayırmıştır. Ancak Hasan Efendi'nin vefatından sonra yukarıda sayılan görevlere liyakatı uygun olan evladları atanacaktır denilmektedir. Kendi çocuğu olup olmadığı hususunda başka bir bilgi bulunmamaktadır.

1.6. Harem-i Hümâyûnda Görevli Kadınların Servet Edinimleri ve Maddî Varlıkları

Harem-i Hümâyûnda görevli kadınlar Osmanlı askerî sınıfına mensup oldukları için statü ve hizmetlerine göre maaşları tayin edilmektedir. Osmanlı toplumunun değişik sınıflarına mensup diğer kadınlara göre daha zengindirler. Bu zenginliklerinin tek kaynağı maaşları değildir. Aynı zamanda has tayinleri, padişah değişikliklerinde, hânedâna mensup çocukların doğumlarında, dinî bayramlar, bazı merasim ve törenlerde yapılan in'âm ve

[393] Saraylı Fesahat Usta binti Abdullatif Vakfı, VGMA, Def:732, sh:237, sr:207; şartı "kendisi, evladı, nesli kesilirse Osman Efendi ve evladı".
[394]Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:247, sr:220. ZV:Def:732,sh:247,sr:219; şartı "kendisi, kocası Hasan Efendi ve evladları".
[395] Lalezar ibneti Abdülmennan Vakfı, COA; EV-VKF/14-59.
[396] Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:247, sr:220. ZV:Def:732,sh:247,sr:219.

ihsânların, harem mensupları için hatırı sayılır bir servet ve gelir kaynağına vesile olduğunu söylemek mümkündür.

Harem mensuplarına maaşları Tanzimat'tan önce yevmiye şeklinde; Tanzimat'tan sonra ise aylık olarak ödenmiştir. Ayrıca bağlanan tayinat sayesinde sarayda barınma, yeme-içme ve kıyafet ihtiyaçları karşılandığı için harcama alanları da sınırlıdır. Ekonomik hayat içerisinde bu kadınların biriktirdikleri servetin belli başlı kaynakları olarak, İstanbul gümrük mukataasındaki hisseleri, tahsis edilen has ve vakıf gelirleri veya evlendikleri kişilerden aldıkları yüksek tutarlı mehir bedelleri ve onlardan intikal eden miraslardan söz edilebilir. Bu gelir kaynakları ile hatırı sayılır bir servete sahip oldukları anlaşılmaktadır[397]. Nitekim açtıkları işletmeler, kurdukları vakıflar ve öldükten sonra muhallefâtları içerisinde bulunan mücevher, köle, nakit para, gayrimenkul ve o dönem için lüks ve pahalı eşyalar arasında yer alan saat, yazma kitap ve işlemeli mücevherli muhtelif kıyafetler ne kadar kıymetli servetlere sahip olduklarını ortaya koymaktadır[398].

İslam hukukunun geçerli olduğu Osmanlı hukuk sistemi içerisinde kadın kendi başına dava açabilme hakkına, ticarethane / işletme gibi kazanç kapıları açabilme hakkına sahiptirler[399]. Bu işletmeleri genellikle kendi kölelerinden tayin ettikleri vekilleri vasıtasıyla yönetiyorlardı. Özellikle kırsalda Osmanlı ekonomisinin tarıma dayalı olmasının doğal neticesi olarak kadın iş gücü, tarımsal ekonomiye dâhil edilmiştir. Bu sebeple kırsal kesimdeki kadınlar, eşleri ve çocuklarıyla birlikte tarlada bağda, bahçede birlikte çalışmış üretim yapmışlardır. Müslüman Türk kadını, ilk dönemlerden itibaren sosyal ve iktisadî yapının içerisinde erkeklerle birlikte yerini almıştır[400]. Nitekim üretim mekanizmasının içerisinde olan kadının, hayatında içerisinde olduğunu söylemek mümkündür.

Osmanlı'nın sosyal ve ekonomik toplum yapısında kadının yeri sosyal açıdan müslim ve gayr-i müslim olmak üzere dinine göre şekillenmektedir. Ekonomik statüsünü belirleyen belli başlı faktörler ise şehirli, köylü ve kul (cariye) olma durumudur[401].

---

[397] Göncü, (2015). ***a.g.e.,*** 102.
[398] İpşirli-Argıt, (2017). ***a.g.e.,*** 152.
[399] Gerber, H. (1998). "Bir Osmanlı Şehri Olan Bursa'da Kadın'ın Sosyo-Ekonomik Statüsü (1600-1700)", Çeviren: Hayri Erten, ***Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,*** 8, / 8, 327-343.
[400] Nurullah Karta, (May 26-27, 2016). "Osmanlı Ekonomisinde Kadının Rolü", Press Academia Procedia, ***Global Business Research Congress (GBRC),*** İstanbul, Turkey, 106.
[401] Feriha Karadeniz, (2002). "XVI. ve XVII. yüzyıllarda Farklı Sınıflardaki Osmanlı Kadınına Genel Bir Bakış", ***Türkler,*** Yeni Türkiye Yay. 5, 450-457.

Osmanlı toplumunda kadınlar mali bakımdan diğer toplumlara göre daha özgürdür[402]. Kadınların, ev, dükkân, han, hamam gibi hem gelir getiren hem de mülkiyeti kendilerine ait olan pek çok gayrımenkule sahip oldukları görülmektedir[403]. Tereke kayıtları ve kadı sicillerinde yer alan satış işlemlerinden hareketle bu konuda somut bilgilere ulaşmak mümkündür. Örneğin Simten Hatunun kazancı, şerbetçi, sirkeci, leblebici ve kurşuncu dükkânlarının üçte birine sahip olduğu ve Sepetçiler hanında da hissesi olduğu muhallefât kaydından anlaşılmaktadır[404].

Batılı yazarların bir kısmı Osmanlı kadınını anlatırken nisbeten yanlı bir yaklaşım sergilemişlerdir. Miss Julia Pardoe, Lady W.M. Ramsey, Lady Montaque ve M. De M. D'Ohsson gibi isimler ise meseleye daha objektif yaklaşan ve gözlemlediklerini olduğu gibi aktaran seyyah ve yazarlardır. Bu yazarlar Osmanlı kadınının batılı kadınlara nisbetle çok daha güçlü hukukî haklara sahip olduklarını, sosyal ve ekonomik hayatın içerisinde yer aldıklarını anlatmaktadırlar[405].

Osmanlı topraklarını ziyaret eden seyyahlar bu topraklardaki kadınlardan övgü ile bahsetmektedir. Özellikle XVIII. Yüzyıl'da Osmanlı topraklarına gelen *Lady M. W. Montaqu*'nun seyahatnamesi bu konuda önemli bir kaynaktır. Araştırmalarını yaparken kadın olmasının avantajını da kullanmış, Harem-i hümâyûna kadar girebilmiştir. Montaqu, Avrupa'daki hemcinslerine göre Osmanlı kadınının daha hür olduğunu, dava açabildiklerini, mülk edinebildiklerini, miras hakkı olduğunu ve köle kadınların çalıştırılması durumunda emeklerine karşılık ücret verildiğini belirtmiştir[406]. Osmanlı hareminde ve toplumunda azat edilmeden önce veya hürriyetlerini kazandıktan sonra cariyelerin (kölelerin) hizmetlerine karşılık ücret alma hakkının olması, batı toplumunun aşina olduğu bir uygulama değildir.

Çalışmaya konu olan harem kadınları hakkında hepsinin büyük servetlere mâlik olduklarını söylemek doğru olmayacaktır. Aralarında çok mütevazı bir yaşam sürmüş ve vefat etmiş kadınlar da vardır. Hatta bu kadınların bazıları, ancak vakıflar vasıtasıyla geçimini temin edebilmiştir. Şüphesiz bugünün dünyasıyla veya Türkiye'siyle mukayese

---

[402] Oktar, T. (1998). ***Osmanlı Toplumunda Kadının Çalışma Yaşamı; Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslâmiyesi,*** Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 17-30:
[403] Gittins, D. (1985). Aile Sorgulanıyor, Çeviren: Tuna Erdem, Pencere Yay., İstanbul, 78-80.
[404]İpşirli-Argıt, (2017). ***a.g.e.,*** 239.
[405] Karta, a.g.m. 105-117. Ayrıca bkz: Baysal, A. (2009). ***Batılılar Gözüyle Harem: Gerçek ve Fantezi,*** Turkish Studies, Volume 4/1-1, 591-603.
[406] Lady Montaqu, M. W. ***Türkiye Mektupları 1717-1718,*** Çeviren: Aysel Kurutluoğlu, Tercüman 1001 Temel Eser Serisi, Kervan Kitapçılık A. Ş. Ofset Basım., 128.

etmek yersiz olacaktır fakat ele alınan dönemler itibariyle genel anlamda Osmanlı kadının batı yahut farklı medeniyetlerle mukayese edildiğinde çok daha özgür ve temel haklara sahip bir konumda bulunduğu görülmektedir.

1.6.1. Harem-i Hümâyûn'da Çalışan Kadınların Maaşları

Harem-i hümâyûnda vazifeli kadınların maaşları hakkında söz etmeden önce haremde bulunan cariyelerin sayıları hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Bu konuda çok fazla bilgi bulunmamakla birlikte harem nüfusunda II. Selim ve III. Murad'dan sonra sıra dışı bir artış görülmektedir. Yine I. Ahmed ile birlikte veraset sisteminin değişmesinden dolayı şehzadelerin sancağa çıkmaması üzerine maiyetlerinde bulunan haremlerinin sarayda kalması da harem nüfusunun ciddi şekilde artmasına sebep olmuştur. Haremde bulunan cariyelerin sayısıyla ilgili ilk çalışma ve düzenlemeler I. Mahmud döneminde yapılmıştır. Bu çalışmaya göre hangi dairede kaç cariye olduğu yazılmıştır. Listede I. Mahmud döneminde haremde bulunan cariye sayısı 456'dır. Abdülmecid döneminde bu sayı 688'e ulaşmış, Abdülaziz döneminde ise doğrudan padişahın hizmetinde olan cariyeler hariç 809 cariyenin haremde istihdâm edildiği görülmüştür[407]. Harem nüfusu, padişahın mizacının yanı sıra devletin içinde bulunduğu ekonomik ve siyasî şartlara bağlı olarak sürekli değişmiş ve yine aynı sebeplerden ötürü de hiçbir zaman sabit kalmamıştır.

Harem-i hümâyûnda vazifeli kadınların maaş miktarlarından önce ele alınması gereken bir diğer husus da maaş dışında bu kadınlar için söz konusu olan diğer gelir imkânlarıdır. Haremde çalışan kadınlar, maaşlarının yanı sıra in'âm ve ihsân adı altında özel günlerde birtakım hediyelerle taltif edilirlerdi. Ayrıca senede iki bayram (Ramazan ve Kurban bayramları) olmak üzere elbiselik kumaş, donluk, göyneklik (iç gömleklik) kumaş ve hamamda kullanacakları peştamal, havlu gibi temel ihtiyaçları hazineden harem-i hümâyûna aktarılan paydan karşılanmaktadır. Bu konuya dair Topkapı Sarayı Arşivi'nde bulunan toplam 25 adet in'âm, ihsân, hesap ve mevacib defteri üzerinde inceleme yapılmak suretiyle haremde yer alan kadınların rütbe ve vazifelerine göre gelirlerinin ne olduğu ve bu gelirlerin dönemlere göre gösterdiği değişimler ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu yapılırken haremde belli başlı görevlerde bulunanların maaşları, in'âm ve ihsânları örnek

[407] Uluçay, (2001). ***a.g.e.,*** 19-22.

olarak ele alınacaktır. Dolayısıyla bu kısımda defterler hakkında genel bir değerlendirme yapılacak ve çalışma konusuna ilişkin ayrıntılı liste ekte sunulacaktır.

1.6.2. İnam, İhsân ve Mutad Tahsisâtlar

Çalışmaya esas teşkil eden ve 25 ayrı defterden oluşan kaynaklar belli zaman dilimlerine aittir. Bu zaman dilimleri arasında boşluklar vardır. Belli bir dönemi temsil edecek yeterliliğe sahip olmakla birlikte birbiri ardınca bütün yılların ve hatta bir yıl içinde bütün ayların kayıtlarına eksiksiz sahip değiliz. Dolayısıyla incelememize konu olan zaman dilimleri arasında herhangi bir kayda ulaşamadığımız bir, bazen birkaç on yıl bulunmaktadır. Bu kayıp zaman dilimlerine rağmen tabloda ele alınan dönemlerle ilgili bilgi seviyesi, konunun ele alınış amacı açısından yeterli düzeydedir[408].

Ele alınan 25 defter içinde ulaşabilen ilk bilgiler H. 919 yılına ait ve 4 kayıttan ibaret. Tablodaki diğer veriler H. 1077 / M.1666-67 yılından başlıyor ve H. 1226 / M.1811-12 yılına kadar yayılıyor. Miladî takvimle ifade edilirse XVII. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak XIV. yüzyılın başlarına kadar aradaki boşluklara rağmen genel seyri gösterecek verilere sahiptir. Bu dönem aralığına göre hayli erken sayılan H. 919 / M. 1513-14 yılına ait bilgileri de birkaç veri üzerinden kısa bir mukayese imkânı sunacağı için tabloya dâhil etmek fayda sağlayacaktır.

Tabloda ilk dikkat çeken husus, devamlı veya aylık diyebileceğimiz tahsisâtların çok sınırlı, birkaç kalemden ibaret olmasıdır. Geleneksel bir anlamı olduğu anlaşılan "kaymak ve süd bahası" adıyla kaydedilmiş 34 kuruşluk tahsisât en uzun süre devam eden ödenek olarak görünmektedir. Bir yerde 'valide sultan' adıyla, bir kısmında 'Esma Sultan' adıyla diğer yerlerde de doğrudan 'kaymak ve süd bahası' izahıyla yer almaktadır. Tablodaki bir diğer mutad ve uzun dönemli ödeme "zer-i mahbûb tâmm[409] (2000 Kuruş)", "zer-i mahbûb nısfiyye (4.500 Kuruş)" ve "ecnâs-ı beyaz (1.500 kuruş)" açıklamaları yer almaktadır. 1189'da ilk kaydına rastlanan bu mutad ödemeler 1207 yılındaki kayıtlarda da aynı isim ve

[408] Tabloyu metnin akış ve anlam bütünlüğünü bozmaması açısından tezin sonunda ek olarak sunmanın daha isabetli olacağı düşünülmektedir. Bu tablo ile çalışmanın esasını teşkil eden, haremde cariye olarak başladıkları bir süreci yine haremin muhtelif hizmet mertebelerinde bir cariye olarak tamamlayan ve "Saraylı" vasfıyla anılan harem kadınlarının, ekonomik varlıkları ve zenginliklerinin kaynakları tespit edilmeye ve değerlendirmeye çalışılacaktır.

[409] Develioğlu, ***a.g.e.,*** 1180: II. Mustafa döneminde çıkarılmış eski yirmi beş kuruş değerinde tam altın. 1787 tarihinde üç buçuk kuruş değer konulmuştur.

tutarlarla yer almaktadır. Bu da şunu göstermektedir ki: sarayın harem dairesinde belli gider kalemleri için sürekli ödemelerin yapıldığı görülmektedir.

Tabloda doğrudan haremde bulunan belli şahıs veya vasıflar zikredilerek yapılan kısmen düzenli denilebilecek türden tahsisâtlar da mevcuttur. Yine bayramlarda, hususi günlerde, veladet veya ziyaret gibi olağan üstü durumlarda yapılan ihsânlar da söz konusudur. Fakat şunu söylemek mümkün: Daha çok in'âm veya ihsân açıklamasıyla yapılan bu tahsisâtlar için, istihkak anlamında bir maaş anlayışının olmadığı söylenebilir. Muhtemeldir ki sarayın mutlak otoritesi, padişah veya hânedân mensuplarına sunulan bir hizmet için bedel tayinini, geleneksel anlayışla çok da tercih edilememektedir. Bu anlayıştan hareketle denilebilir ki mutad olanlar da dâhil olmak üzere tüm tahsis ve tayinatlar esasen padişahın cömertliğinin bir neticesi olarak tahakkuk eden ihsân ve in'âmâttan ibarettir. Bu anlayış özellikle harem mensupları söz konusu olduğunda daha bir ön plana çıkmaktadır. Nitekim evlilik ve sair yollarla haremden ayrılan bir cariyenin adeta bir kız evlat gibi çeyiz ve türlü ihsânlarla donatılarak yeni hayatına uğurlandığı görülmektedir. Haremden bir evlat gibi ayrılan bu cariyeler ömürlerinin sonuna kadar hareme ve hânedâna merbutiyet ve sadakatlerini her zaman ön planda tutmuşlardır.

Sıkça kaydına rastlanan ödeme türlerinden biri "*harem-i hümâyûna teslim*" ibaresiyle yapılan nakdî tahsisâtlardır. Bu ibarelerle yapılan ödemelerin çok olmasından hareketle şöyle bir tespit yapmak mümkündür: Haremde muhtelif vazifeleri ifa eden kalfalara yapılan ödemeler, vazifeleriyle ilgili giderler için değil, doğrudan şahıslarına ve belki maiyetindeki sair cariyelere ait olmak üzere yapılmış tahsisâtlar olsa gerek. Yıllar içinde yapılan bu kabil in'âm ve ihsânların (bugünün telakkisiyle maaşların) birikimi neticesinde bu kadınların ahir ömürlerinde tasarruf hakkına sahip oldukları birikmiş nukud veya edindikleri emlakı vakfetmelerinin mümkün olabildiği düşünülmektedir.

Haremde doğrudan şahsa yapılan tahsisâtlar içinde en yüksek meblağlar kuşkusuz hânedâna mensuplarına ait isimlerdir. Bunun istisnası hazinedâr usta veya kethüda kadın olabilmekte; fakat bunlara yapılan tahsisâtların çoğu zaman şahıslarına yönelik ihsânlar olmayıp bir tür 'harcama yetkilisi' olmaları hasebiyle ihtiyaç duyulan meblağların sarf edilmek üzere doğrudan şahıslarına tahsis edildiği anlaşılmaktadır.

Haremde cariyelerden, valide sultana kadar tüm mensuplarının isimleriyle zikredilerek kendilerine yapılan in'âm ve ihsânların yazıldığı kayıtlar sınırlıdır: Hicrî 1175[410], 1213[411], 1214[412] yıllarında ve tarih belirtilmemiş bir diğer kayıtta tüm isimler ve tahsisâtları ayrı ayrı yazılmıştır[413]. Bu yıllar dışındaki kayıtlarda genellikle hânedân mensupları, usta ve kalfalar ismen zikredilmiş, geri kalan bütün cariyeler için de 'horendegân' ibaresi kullanılarak tahsis edilen tutar toptan yazılmıştır.

Hareme mahsus tüm harcama kalemlerinin kaydedilmesinde gösterilen titizliğin arkasında güçlü bir devlet geleneğinin var olduğundan bahsetmek mümkündür. Padişahın mülkünü dilediği gibi tasarruf keyfiyetine rağmen yapılan tüm harcamaların kayıtlı olmasına bakarak, diğer kurumlar gibi haremin işleyişiyle ilgili de kurumsal bir bilincin oluştuğunu söylemek mümkündür. Çalışmanın dönemleri göz önünde bulundurulduğunda hemen her kaydın belli bir defter türüne işlendiği görülmektedir.

İncelenen kayıtlarda nakit türünden in'âmât ve ihsânların doğrudan şahısların kendilerine, genel ihtiyaçlar için ise hazinedâr veya kethüda kadın gibi birkaç istisna dışında hareme tahsis edildiği, yapılan incelemede tespit edilmektedir. Nakit ihsânların yanı sıra kayıtlarda haylice büyük bir yekûn teşkil eden ve zaman zaman ihsân şeklinde zikredilen diğer kalemler de kıyafet, eşya ve ziynetlerdir. Ziynet veya kullanım eşyalarının imali, tezyini ve bazen de tamiri için harem dışından üstadiye hizmeti alınmakta ve bunlar için malzeme giderleri de söz konusu olmaktadır. Fakat kıyafetler söz konusu olduğunda, dışarıdan malzeme temin edip bunların dikimi, tezyini ve muhtelif mücevherlerle işlenmesi yine cariyelerin maharetli elleriyle icra edildiği anlaşılmaktadır. Bu açıdan haremin, saraya mahsus kıyafetler bazen de saraya yakışır hediyeler için adeta bir üretim merkezi gibi çalıştığını söylemek mümkündür. Kayıtlarda Ankara şalisinden[414] bir çakşırın veya canfes bir entarinin haremdeki cariyeler tarafından sırma şerit ve mücevher işlenmek suretiyle sarayın imajına yakışır bir hediyeye dönüştürüldüğü görülmektedir. Denilebilir ki özellikle kıyafet söz konusu olduğunda saray ve yakın çevreler için harem, adeta bir üretim merkezi

[410] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.D_2406.
[411] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.D_2999.
[412] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.D_2999.
[413] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.D_08075_0001_00_001 –10.
[414] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.D_02427_0006_00_003

konumundadır[415]. Bu durum sadece giysiler için değil, yiyecek sebze-meyve-gül ve bazı ilaçlar içinde geçerli olabilir.

Haremde gerçekleştirilen tadilat, tefrişat giderleriyle birlikte kıyafet, mücevher, muhtelif ziynet ve kullanım eşyalarının yer aldığı tablo, 64 sayfalık bir yekûn teşkil etmektedir. Hacminden ve tezin esası açısından teferruat sayılacağından ötürü çalışmaya dâhil edilmedi. Bu uzun listedeki harcamaların yıllara göre toplamlarını gösteren bir tablo oluşturulmak suretiyle saray mensublarının masrafları hakkında bir çıkarım yapmayı mümkün kılmaktadır.

Çizelge 1.6. Harem-i Hümâyûna Teslim Edilen Ziynet, Eşya ve Kıyafetlere Dair Yıl Esaslı İcmal Tablo

Harem-i Hümâyûna Teslim Edilen Ziynet, Eşya ve Kıyafetlere Dair Yıl Esaslı İcmal Tablo					
Defterin Türü	**Sene (Hicrî)**	**Açıklama**	**Kayıt Sayısı**	**Birim**	**Tutar**
Darüssaade Ağası tarafından Rikab-ı Hümâyûn'a Telhis	1089	Muhtelif mücevher, kumaş, boğça, kıyafet, eşya ve obje malzeme ve üstadiyeleri için padişaha arz olunan icmal	15	Akçe	28.597
Masraf Defteri	1109	Efendinin Daye Ustası ve Çaşnigir Ustaya ait altun ve gümüşden mamul buhurdan, gülabdan, şamdan, kuşak ve üstadiyeleri.	6	Akçe	4.200
Masraf Defteri	1110	Haremdeki usta ve kalfalar için muhtelif türde mücevherlerin imali, tezyini taş ve sair işcilikleri ve üstadiyeleri	14	Akçe	4.020
Masraf Defteri	1111	Haremdeki usta ve kalfalar için müecevher, eşya ve kıyafetle ilgili malzeme ve üstadiye masrafı	12	Akçe	15.253
Masraf Defteri	1112	Haremdeki usta ve kalfalar için müecevher, eşya ve kıyafetle ilgili malzeme ve üstadiye masrafı	8	Akçe	1.889
Masraf Defteri	1113	Valide sultan, usta, kalfa ve cariyeler için müecevher, eşya ve kıyafetle ilgili malzeme ve üstadiye masrafı	15	Akçe	15.580
Masraf Defteri	1114	Haremdeki usta ve kalfalar için kutu, kaşık, leğen - ibrik, şamdan, sabunluk, nalinin gümüşlenip, çemşirlenmesi için malzeme ve üstadiye	7	Akçe	5.896
Masraf Defteri	1115	Hadice Kalfa için bir gümüş şamdan yapıldı üstadiyesi	1	Akçe	380
Harc-ı Hassa Hesabı	1122	Harem ve hânedân mensupları için daha çok kıyafet ve buhurdan, gülabdan ve altun bıçak için yapılan malzeme ve üstadiye masrafı	15	Kuruş	1.436

[415] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.D_02438_0001_00_003 – Muhtelif kıyafet ve eşya için malzemelerin alınıp hareme teslim edilmesi; TS.MA.D_02438_0002_00_003 – Muhtelif kumaş ve kıyafetin müceddiden yaptırılması; TS.MA.D_02353_0024_00_002 – Hânedâna mensub kadınlar için yaptırılıp teslim olunan; TS.MA.D_02406_0032_00_001 Hânedân mensupları ve sadrazama hediye edilmek üzere yaptırılan kıyafet ve muhtelif eşyalar.

Çizelge 1.6. (devam) Harem-i Hümâyûna Teslim Edilen Ziynet, Eşya ve Kıyafetlere Dair Yıl Esaslı İcmal Tablo

Harem-i Hümâyûna Teslim Edilen Ziynet, Eşya ve Kıyafetlere Dair Yıl Esaslı İcmal Tablo					
Defterin Türü	**Sene (Hicrî)**	**Açıklama**	**Kayıt Sayısı**	**Birim**	**Tutar**
Harc-ı Hassa Hesabı	1124	Harem ve hânedân mensupları için aha çok kıyafet ve buhurdan, gülabdan ve altun bıçak için yapılan malzeme ve üstadiye masrafı	33	Kuruş	14.297
Harc-ı Hassa Defteri	1125	Harem, hânedân ve ustalar için mücevher, tüfenk, bıçak, kıyafet, eşyaya ait malzeme ve işleme üstadiyeleri	26	Kuruş	7.662
Ceyb-i Hümâyûn Defteri	1168	Harem için kıyafet, eşya malzeme ve üstadiyeleri.	14	Kuruş	534
Ceyb-i Hümâyûn Defteri ve Harc-ı Hassa Defteri	Tarihsiz	Valide Sultan, Baş kadın, ikinci, üçüncü ve ikbal kadın için yapılan derzi ve üstadiye masrafları	8	Kuruş	818
Defter Türü Yok	1175	Şah Sultan ve diğer hânedân mensupları için mücevherli eşya, ziynet, kıyafet malzeme ve üstadiyeleri.	77	Kuruş	342.708
Hesap Pusulası	1181	Harem-i Hümâyûn ve hânedâna mensub kadınlar için kıyafet, mücevher ve ayakkabı türünden masraflar.	18	Kuruş	22.396
Hesap Pusulası	Tarihsiz	Harem-i Hümâyûn için muhtelif kıyafet masrafı	1	Kuruş	225
Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hassa Defteri	1186	Hânedân mensupları ve Harem için muhtelif kıyafet ve mutad aylık ayakkabı masrafı ve üstadiyeleri	17	Kuruş	622
Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hassa Defteri	1187	Haremde hânedân mensubu kadınların odaları için tefrişat ve muhtelif mücevherli eşya, ziynet malzeme ve üstadiyeleri	46	Kuruş	26.480
Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hassa Defteri	1188	Hanım sultanlar, kethüda kadın için muhtelif kürk ve işleme üstadiyeleri	5	Kuruş	1.800
Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hassa Defteri	1189	Hareme alınan veya müceddiden yaptırılan kıyafet masrafları.	4	Kuruş	425
Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hassa Defteri	1190	Harem-i Hümâyûn için iştira oluna, yaptırılıp teslim olunan muhtelif mücevherli eşya, kıyafet, ziynet ve sair malzeme ve üstadiye masrafı	88	Kuruş	40.130
Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hassa Defteri	1196	Harem ve hânedân mensupları için muhtelif mücevher, eşya, kumaş ve ziynet eşyasının malzeme ve üstadiyesi	146	Kuruş	333.814
Veladet-i Hümâyûn Defteri	Tarihsiz	Veladet-i hümâyûn ve devletlü Kadın Hz. ve Harem içün muhtelif mücevher, eşya, kıyafet, tefrişat ve sair masraflar.	55	Kuruş	1.798.310
Hesap, Harc-ı Hassa ve Müfredat Defteri	1203	Esma Sultan ve Harem için muhtelif mücevherli kıyafet, eşya ve ziynet için malzeme ve üstadiye	67	Kuruş	444.927
Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hassa Defteri	1207	Harem ve hânedân mensubu kadınlar için yaptırılan muhtelif eşya, mücevher ve kıyafetin yanı sıra dördüncü kadının odasının tefrişi için masraf. (Özellikle kumaş türünden bazı malzemeler bedelsiz olarak kaydedilmiş.	133	Kuruş	682.049
Harc-ı Hassa Hesabı	Tarihsiz	Harem ve hânedâna mensub hanımlar için muhtelif eşya, kıyafet ve mücevher masrafı. Çoğunun listede bedeli yok.	15	Kuruş	614

Ele alınan defterlerde, her zaman net olarak belirtilmese de hicrî 1115 / miladi 1703-4 yılına kadar olan kayıtlarda akçe ibaresi yer almaktadır. Aradaki yıllara ait herhangi bir kayıt olmayıp, hicri 1122 / miladi 1710-11 yılından sonraki kayıtlarda ise, yine her zaman net ifade edilmese de bazen doğrudan kuruş ibaresi yazılmış bazen de kuruşun sembolüne yer verilmiştir. Birimin açıkca yazılmadığı bazı kayıtları, bu tarihleri esas alarak akçe veya kuruş olarak kabul etmek durumunda kalınmıştır. Bu sebeple birimin açıkça belirtilmediği kayıtlarda yukarıdaki tarihleri esas almanın mahzurlu olmayacağı düşünülmektedir. Bu tablodaki tutarlar asıl çalışmanın konusu olan vakfiyelerin tutarlarıyla doğrudan ilişkili değildir. Ancak hareme mahsus harcamalar hakkında genel bir değerlendirme sunma amacına yöneliktir. Haremde bulunan kadınların gelir ve giderlerinin ne olduğunun tespiti için gerekmektedir.

Bu tabloda, 4'ü tarihsiz olmak üzere toplam 26 farklı yılın toplamları yer almaktadır. Tarihsiz kayıtların sırası, defter numaraları esas alınarak belirlenmiştir. Burada ilk dikkati çeken husus, yapılan masrafların yıllara göre inişli çıkışlı büyük farklar göstermesidir. Bir iki yılda tek veya birkaç kalemlik harcama kayıtları söz konusu iken, bazı yıllarda bu listenin hayli uzun olduğu ve çok yüksek tutarların sarf edildiği görülmektedir. Mesela veladet-i hümâyûnun (Şehzade Mehmed Efendi'nin doğumu üzerine) sarayda tefrişât ve tadilâtlar dâhil tüm harem halkına yapılan in'âmât ve ihsânlarla birlikte, tarihsiz olarak kaydedilen bu yıla ait harcamaların toplam tutarı 1.798.310 kuruştur ki milyonu aşan ölçüde yüksek bir meblağın başka bir örneği yoktur[416].

Haremde kendisi için yeni bir odanın tefriş edildiği kayıtlardan görülen, "saadetlü dördüncü kadın hazretleri' ile ilgili bolca in'âm, ihsân ve masrafların da yer aldığı H. 1207 yılı, 682,049 kuruşluk toplamıyla diğer yıllara nisbetle yine hayli yüksektir[417]. Diğer yıllar için, üç yüz binleri, dört yüz binleri bulan yekûnlara karşılık yüzlerle ifade edilen düşük tutarlı yekûnlar da söz konusudur. Esasen hayli uzun bir listenin icmali olan bu toblonun yıllara göre bu denli farklılıklar göstermesinin sebebi olarak, doğum, evlilik, cülus gibi saray

[416] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d_02427_0071_00_001- Veladet-i hümâyûn (Sultan Mehmed Efendi); TS.MA.D_00974_0001_00_001 – Ebe Kadın cariyelerine ihsân-ı şahane buyurulan; TS.MA.D_08105_0001_00_001 – Veladet-i hümâyûn şeref-vukuunda bermutad Harem-i Hümâyûna takdim olunan; TS.MA.D_00974_0001_00_002 Devlet-i hümâyûn için tanzim olunan daire-i aliyede vaki kebir divanhane ferş olunduk da; Yine bir üst defter (TS.MA.D_00974_0001_00_002): Harem-i Hümâyûn-i şahaneye teslim olunan toplam 70.800 Kuruş.

[417] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d_02438. Bu defterde mefruşatla ilgili oldukça geniş bilgi bulunduğu için bu defter incelmeye tabi tutulmaktadır.

hayatını doğrudan etkileyen hadiseleri göstermek mümkündür. Kuşkusuz bu defterlerin dışında da tertip edilmiş envanter kayıtları olabileceği ihtimal dahilindedir. Ancak saray kadınlarını doğrudan ilgilendiren defterler ele alındığı için diğerleri değerlendirme dışı bırakılmıştır. Dolayısıyla ulaşılan kaynakların dışında farklı kaynakların mevcudiyeti ve buradaki toplam tutarların döneme ait nihai tutarlar olmadıklarını hatırlatmak yerinde olacaktır.

1.6.3. Haremde Görevli Kadınların Muhallefâtı/ Mirası

Hareme mensup cariyeler hakkında buraya kadar nasıl bir eğitim sürecinden geçtikleri, ne tür bir meslek edindikleri ve vazifeler üstlendikleri, vazifelerine karşılık ne kadar ücret aldıkları, harem dışındaki hayatla münasebetleri, toplumsal statüleri ve sair hususlara değinilmiştir. Kadınların vefatından sonra edindikleri servetlerini ne şekilde değerlendirdikleri, kurdukları vakıflar üzerinden tezin ikinci bölümünde ele alınacaktır. Ancak bu noktada, vakıf kurmayanların servetleri ve bu servetlerin ne olduğu hususuna değinmeden geçmenin bir eksiklik olacağı düşüncesinden hareketle muhallefât kayıtlarına bakarak bu servet hakkında kısa bir bilgi vermek gerekmektedir[418].

Muhallefâtta yer alan bilgilere göre; haremde görevli kadınların kimlikleri, kim tarafından çerağ edildikleri, sosyal statüleri ve bazen de bu kayıtlardan hareketle meslekleri, oturdukları mahalleler, varsa varislerinin kim olduğu intikal eden mirasın miktarı, sahip olduğu eşya ve emlakin değerleri hakkında bilgi bulmak mümkündür[419]. Bu konuda yazılan hicrî 29/03/1128 (23 Mart 1716) tarihli belge, Saraylı Mahişeker, Mahitab, Gülgün, Rukiye, Raziye, Eğlence, Şehbaz, Fatma, Hatice, Havva, Mahpeyker, Safiye, Belkıs, Muammer, Handan, Saliha, Daye Ayşe, Hâkime, Şivemkâr(?), isimli hatunların ve yine Eski Saray ağası olan Merhum Mustafa Ağanın çerağı Zeynep, odalık Arife Hatun çerağı Saliha ve merhum Ali Ağa çerağı Fatma Hatun muhallefâtının, Darüssaade Ağası Hacı Beşir tarafından enderun hazinesine teslim edildiği hakkındadır[420]. Bu bilgi doğrultusunda saraylı kadınların ölümünden sonra terekelerinin belli bir kısmının rikab-ı hümâyûna geri döndüğü görülmektedir.

---

[418] İpşirli-Argıt, (2017). ***a.g.e.,*** 118-119.
[419] İpşirli-Argıt, (2017). ***a.g.e.,*** 41.
[420] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.e., Dosya No: 32, Gömlek No: 13

Ayrıca bazı kadınlar ölmeden önce mal varlıklarının bir kısmını vakfettikleri için terekedeki dökümünün, servetin yalnızca bir kısmı olması muhtemeldir. Dolayısıyla gerçek servetin sırf terekedeki emlak, eşya veya nakit dökümünden ibaret olduğunu düşünmek yanıltıcı olabilir. Bazı verilerde ise kayıtların ayrıntılı bir şekilde tutulmuş olduğu görülmektedir. Bir örnek vermek gerekirse: Hicrî 30 Ramazan 1287 (24 Aralık 1870) tarihli muhallefât defterine göre Sultan II. Mahmud'un eski hazinedâr ustalarından Ferahnüma kadının muhallefât kaydında eşyaların adetleri, kıymetleri ve isimleri tek tek yazılmıştır[421].

Haremdeki eğitim ve vazife süresi sona eren cariyelerden bazıları evlenmek suretiyle saraydan çıkarken bazıları da haremdeki görevine devam ediyordu. Cariyelerden evlenmeyenler genellikle sarayda kalıyor ve orada ömrünü tamamlıyorlardı. Bu kadınlar Osmanlı Askerî sınıfına mensup olmaları sebebiyle öldükten sonra mirasçısı varsa malının üçte biri mirasçısına verilmekte, bir kısmı da beytülmale geri dönmektedir[422]. Hicrî 1077 (1666/67) tarihli bir belgede, azat edildikten sonra Mısır ve başka yerlerde çocuksuz ölen harem-i hümâyûn cariyelerin muhallefâtının yarısının zevcine diğer yarısının da rikab-ı hümâyûna devredilmesi hususunda ihmalkârlık görülmesi üzerine darüssaade ağası tarafından gönderilen arizada konuyla ilgili uygulamanın detayları açıkça görülmektedir[423].

Hicrî 18 Zilkade 1121 (19 Ocak 1710) tarihli bir başka muhallefât kaydında ise; Merhume Hatice, Halime ve Muattara Ayşe Hatunların muhallefâtından harem-i hümâyûna kalan mücevherlerinin listesi verilmektedir. Bu listeye göre merhumelerin kaydı ayrı ayrı tutulmuş ve bırakılan mücevherin türü, üzerinde bulunan değerli taşların cinsi ve değeri belirtilmiştir[424]. Hicrî 16 Rebiülahir 1126 (1 Mayıs 1714) tarihli belgeye göre Sultan Mehmed Hanın (aslında belgede belirtilen yıl III. Ahmed dönemidir fakat söz konusu belgede Sultan Mehmed ismi yer alıyor ki IV. Mehmed olsa gerek) hazinedârı Mahpeyker Hatunun muhallefâtının satışından elde edilen gelirden, rikab-ı hümâyûna ve eşine verilmesi gereken hisselerin gönderildiği hususunda bilgi verilmektedir[425]. Bu belgeden hareketle şöyle bir sonuçta çıkarmak mümkündür: Sarayda görevli kadınlar askerî zümreye mensup

[421] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d., No: 8827.
[422]Barkan, Ö.L. (1993). "Edirne Askerî Kassamı'na Âit Tereke Defteri (1545-1659)", ***Belgeler***, III, /5-6, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1-58.
[423] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: İE. DH., Dosya No: 7, Gömlek No: 721.
[424] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.e., Dosya No: 89, Gömlek No: 28.
[425] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.e., Dosya No: 89, Gömlek No: 51.

oldukları için vefat ettiklerinde mal varlıklarının belli bir kısmı rikab-ı hümâyûna geri dönmekte olduğu görülmektedir.

Hicrî 27/12/1188 (28 Şubat 1775) tarihli belgeye göre saraylı Hâcı Rukiye kadının önce muhallefat listesi çıkarılmıştır[426]. Daha sonra Hicrî 29/01/1189 (1 Nisan 1775) tarihli belge de ise Müteveffiye Hâcı Rukiye Hatunun muhallefatının satılıp rikab-ı hümâyûna teslim edilen eşyasının müfredatı çıkarılmıştır[427]. Hicrî 17 Şaban 1283 (25 Aralık 1866) tarihli bir başka muhallefat defteri ise Şemsinur Hanıma aittir. Bu defterde hazinedâr usta Şemsinur'un satılan muhallefâtını ve bunlardan her birinin kimler tarafından satın alındığını gösteren kayıtlar mevcuttur[428]. Benzer belge örneklerini çoğaltmak mümkündür. Bu konuda müstakil olarak tutulmuş muhallefât defterleri Devlet Arşivleri'nde mevcuttur[429]. Bu birkaç örnek üzerinden başta da belirtildiği üzere tezle doğrudan ilgili olmamakla birlikte vakıf kurmayan saraylı kadınların ölümünden sonra mal varlıkları hakkında kısaca bilgi aktarılmıştır. Vefat eden saraylı kadınların mirasının bir kısmı rikab-ı hümâyûna geri dönmektedir. Bir kısmı ise mirasçılarına verilmektedir. Bu konuya dair örnek olması açısından farklı dönemlere ait muhallafât kayıtlarına bakıldığında ortak nokta hepsinin mirasının bir kısmının hazineye geri döndüğü hususunda olduğu görülmektedir.

[426] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.e., Dosya No: 232, Gömlek No: 14. Hâce Rukiye Hatun ibneti Abdullah Vakfı; VGMA, Def:738, sh:70, sr:46

[427] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.e., Dosya No: 401, Gömlek No: 23.

[428] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d., No: 575.

[429] Bkz. Sultan Abdülaziz'in ikici hazinedârı Zerrin Hanım'ın muhallefatı teferruatlı bir şekilde deftere kaydedilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d., Dosya No: 465.

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI SARAYINDA GÖREVLİ KADINLARIN VAKIFLARI

2.1. Vakıf Müessesesinin Tarihi Gelişim Süreci

2.1.1. Vakfın Tanımı

Vakıf kelimesi, Arapça (وقف) "*vkf*" kökünden gelmektedir. Durdurmak, alıkoymak, hapsetmek manasınadır. Bugün de kullandığımız tevkif sözcüğü aynı kökten gelmekte ve yine aynı manaları ifade etmektedir. Türkçe'de vakıf, sözcüğün hem mastar hem de isim manasını ifade için kullanılmıştır. İşlevi bakımından sadaka yerine kullanıldığını da birçok belgede görmek mümkündür. Çoğulu "*evkâf*"dır. Vakıf kuran kişiye "*vâkıf*", vakfedilene "*mevkûf*", vakfı idare eden kişiye "*mütevelli*", mütevelliyi ve vakfın kayıtlarını kontrol edene de "*nâzır*" denir. Vakıflar ekseriya vâkıfın yani kurucusunun adıyla kaydedilir ve isimlendirilir[430].

Vakfın Osmanlı tecrübesindeki anlamını "*bir malın mâliki tarafından dinî, içtimaî ve hayrî bir gayeye ebediyen tahsis*" olarak özetlemek mümkündür. Vakıflar hukukî bir işlem ile kurulmakta ve vakfeden kişinin belirttiği şartlarla kayda bağlanmaktadır. Bu hukuki metin, vakfa dair bütün malumatı ve işleyiş esaslarını ihtiva eden "vakfiye"dir[431].

Kur'an-ı Kerim'de vakıf kavramı ile ilgili doğrudan bir ayet olmamakla birlikte güzel ahlak, iyilik ve hayır işleri ile meşgul olmak gibi Allah rızasına matuf ulvî değerleri emir ve tavsiye eden pek çok ayetten söz edilebilir. Bu değerlerin vücut bulmuş ve müesseseleşmiş hali olmasından ötürü, söz konusu ayetler, mahiyeti itibariyle vakfetmeyi de kapsamaktadır[432]. İfade ettiği mana itibariyle doğrudan vakfetme geleneğine vurgu yapan aşağıdaki ayet, bu teşvik ve tavsiyeyi özetler mahiyettedir. *"Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça gerçek iyiliğe ulaşamazsınız. Her ne harcarsanız Allah onu bilir."* (Âl-i İmrân, 3/92) denilmiştir[433]. İslam hukukuna göre vakıf kurucusunun temlîk ve

[430] Pakalın, M. Z. (2004). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,*** MEB Yay., III, 577.
[431] Ertem, A. (1999). "Osmanlı'dan günümüze vakıflar", ***Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi,*** Sayı 6, 111-150.
[432] Günay, H. M. (2012). "Vakıf", ***DİA,*** 42, 476
[433] Kur'an-ı Kerim Meâli, (Âl-i İmrân, 3/92) DİB, Ankara, 2013; Bkz: Günay, H. M. (2012). "Vakıf", ***DİA,*** 42, 476.

teberruya ehil olması, bir diğer ifade ile âkil, bâliğ, reşid, hür ve hacir altına alınmamış olması gerekmektedir. Sekerât halinde (ölüm hali) iken yapılan vakıflar ise vasiyet niteliğindedir. Vakfedilen malın özel mülk, dinen yararlanılması uygun olan yani haram olmayan, ayrıca sonradan doğabilecek bir anlaşmazlığa yol açmayacak şekilde sabit olması gerekmektedir[434].

2.1.2. Vakıf Müessesesi

Vakıf, İslam toplumlarında kişinin mal varlığının tamamını veya bir kısmını hayır işlerine tahsis arzusunun müesseseleşmesidir. İnsanoğlunun ibadet veya iyilik düşüncesinin bir neticesi olarak hayır yapmaya yönelmesi bütün din ve medeniyetler için müşterek bir erdemdir. İnsanlık tarihi din, coğrafya ve medeniyetlere göre farklılık arzetse de insan hatta tüm canlıların menfaatine adanmış, hayır yapma düşüncesiyle inşa veya tesis edilmiş zengin bir birikimine sahiptir.

Vakıf bu evrensel eğilimin İslam coğrafyasında müesseseseleşmiş halidir. İlk örneklerini Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ve sahabelerinin hayatında müşahade ettiğimiz bu hayır yapma arzusunun temelinde esasen yine güçlü bir dinî motivasyondan bahsetmek mümkündür. Rivayet edilen hadisde kişinin vefatından sonra kapanan amel defterine sevap yazılmasına vesile olacak üç istisnadan birisinin sadaka-i cariye olduğu belirtilmektedir ki burada saraka-i cariyeden kasıt, insan veya hayvanât için faydası kesilmeyen, devam eden hayır ve hasenâtıdır[435]. Bu hayır ve hasenât, vefatından sonra ahiret hayatına uyanacak olan insanın önüne gelecek ve ebedi kurtuluşuna vesile olacaktır. Dolayısıyla vakfetme düşüncesinin temelinde insanın ebedî kurtuluşunu temin etme, ahiret hayatını güzelleştirme ve tabi ki uhrevi cezadan kurtulma inancı yatmaktadır denilebilir[436].

Bir kişi malının bir kısmını veya tamamını kamunun faydalanması için "*vakıf, habs (hubs) ve sadaka-i muharreme*" kelimelerini kullanarak Allah rızası için bağışlarsa bir vakıf tesis etmiş olmaktadır. Kişi vakfı meydana getirirken, *"mülkünü başkalarının ihtiyaçları için Allah'ın mülkü haline getirmektedir"* denilebilir. Dolayısıyla kişinin mülkü artık kendi mülkü olmaktan çıkmıştır ve geri alamaz. Yani *"temlîk ve temellükten alâ vechi't-teb'id*

[434] Günay, H. M. (2012). "Vakıf", ***DİA,*** 42, 476.
[435] Akman, A. (2018). "Eski Vakıflar Hukuku Bağlamında Vakıf Müessesesi ve Günümüzdeki Etkileri", ***Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,*** 26/2, 189-224.
[436] Köprülü, B. (1951). "Tarihte Vakıflar", ***AHFM.,.***VIII/3, Ankara, 479-518.

haps" diyerek geri alınmamak şartıyla bağışladığını açıkça dile getirir. Daha net ifadesiyle, alıp satabildiği, miras bırakabildiği, hibe veya bağış yapabildiği mülkünü ebediyen kendi tasarrufundan çıkararak ihtiyaç sahiplerinin menfaatine sunmaktır. Kişi vakıf tesis etmek suretiyle bir nevi dokunulmazlık temin etmiş, bu yolla hayır ve hasenâtının devamını sağlamak için dinî bir statüye kavuşturarak onu bir nevi sigortalamış olmaktadır[437].

Özünde Allah'ın rızasını ve takdirini kazanma, hiçbir karşılık beklemeden muhtaç birinin yardımına koşma, kendinde olanı ihtiyaç sahipleri ile paylaşma gibi imanın doğasında olan samimiyet ve diyergamlık ilkelerine dayanan vakıf, topluma hizmet ve fayda amacı güden, ekonomik, sosyal ve dinî boyutları olan bir müessesedir[438].

Vakıf kavramını hukukî manasıyla ele alındığında, bir malın kazanç temin etmeden, insanoğlunun veya sair canlıların yararlanması, bilhassa Allah rızası için, belli hukukî şartlara bağlanarak toplumun hizmetine sunulması suretiyle kurulan müessesenin adıdır şeklinde özetlemek mümkündür. *"Menâfi'i ibâdullaha (yararı insanlara) aid olmak üzere tamamıyla haps olunan bir a'yndır[439]" veya "Cenab-ı Hakkın mülkü hükmünde olmak üzere temlîk ve temellükten mahpus ve memnu' kılmaktır[440]."* şeklinde yapılan fıkhî tarifler de vakfın hukukî niteliğine işaret etmektedir.

Ömer Nasuhî Bilmen'e göre vakıf[441]: *"Bir mülkün menfaatini halka tahsis edip aynını Allahu tealânın mülkü hükmünde olarak temlîk ve temellükten müebbeden men' etmektir."* Bilmen'in tarifi, İmameyn'e[442] göre yapılan bir tanımlamadır. İmam-ı Azam'a göre vakıf: *"Bir mülkün aynı sahibinin mülkü hükmünde kalmak üzere menfaatinin bir cihete tasadduk edilmesidir".* Ebu Hanife'nin bu tanımı hukuk lügatinde şu ifadelerle ve aynı manaya işaret etmek üzere yer almaktadır: *"Vakıf, ayn-ı memlükü vâkıfın milkinde hapis ve menfaatlerinin fukaraya ve vucuh-i birre tasadduktur."* Öğrencisi İmam Ebu Yusuf vakfı *itak*a (köle azadı) benzetmiş yani mülkü azat etme olarak nitelendirmiş, diğer önde gelen öğrencisi İmam Muhammed ise sadaka telakkisinden hareketle*, "Ayn-ı memlükü menfaatları insanlara ait*

[437] Kazıcı, Z. (2019). ***Osmanlı'da Vakıf Medeniyeti,*** Kayıhan Yay., İstanbul, 34-35.
[438] Yediyıldız, B. (1999)."Osmanlılar Döneminde Türk Vakıfları ya da Türk Hayrât Sistemi", ***Osmanlı,*** Osmanlı Toplum, V, 17-33.
[439] Öztürk, N. (1983). ***Menşe'i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar,*** Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 27;
[440] Berki, A. H. (1962)."Hukukî ve İçtimaî Bakımdan Vakıf", ***VD***, V, 9-10.
[441] Bilmen, Ö. N. (1977). ***İthaf-Ül Ahlâf Ahkâm-İl Evkaf,*** Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
[442] Ebu Hanife'nin iki öğrencisi İmam Yusuf ve İmam Muhammed İslam hukukunda iki imam anlamında "İmameyn" tabiriyle anılmaktadır.

olmak ve Cenab-ı Hakk'ın mülkü hükmünde bulunmak üzere temlîk ve temellükten te'biden men' ve menfaatlerini insanlara tasadduktur." şeklinde tarif edilmektedir[443]. İmameyn'in tariflerine göre vakf edilen mülk, vâkıftan çıkıyor ve Allah'ın mülkü haline geliyor, ancak hocaları Ebû Hanîfe'ye göre mülk vâkıfın mülkü olmaktan çıkmıyor, menfaati belli bir cihete hasrediliyor. Osmanlı tecrübesinde daha çok İmameyn'in görüşlerinin kabul gördüğü, tetkik edilen vakfiyelerden anlaşılmaktadır. Şafî ve Hanbelî fakihlerinin vakıfla ilgili görüşleri de İmameyn'in görüşüne yakındır[444].

2.1.3. Vakıfların Kuruluş Amacı ve Faydaları

Yardımlaşma ve faydalı olma ilkesine bağlı olarak gelişen dinî ve medenî bir kurum olan vakıflar, soysal yardımlaşma ve dayanışmanın hukukî prensiplerle tesis edildiği en eski müesseselerdir. Fayda amacında sadece insanlara değil ihtiyaç duyan bütün canlılara ve çevreye hizmeti kendisine düstur edinmiş bir kurumudur. İslam toplumlarında vakıf kurumunun neden bu kadar çok gelişmiş olduğu sorusunun cevabını, Hz. Muhammed'in "*İnsanların en hayırlısı, insanlığa faydalı olan; malın en hayırlısı Allah yolunda harcanan, vakfın en hayırlısı da insanların en çok ihtiyaç duyduğu şeyleri karşılamasıdır."* öğüdünde ve yine kendi hayatındaki misallerinde bulmak mümkündür[445]. İslâm'ın temelinde olan yardımlaşma düsturu, zekât ve sadaka kavramlarıyla bir ibadet hüviyetine bürünmüştür. Bu anlayış, Kur'an-ı Kerim ve Sünnetin fiilî ve samimi örnekleriyle hayat bulmuş, tarihsel süreç içerisinde vakıf sisteminin meydana gelmesini ve gelişmesini sağlamıştır. Müminlerin idrakinde sadak-i cariye ile vakıf kelimesi özdeşleşmiş ve birbirinin yerine kullanılır olmuştur. Yukarıda atıfda bulunduğumuz hadis-i şerifde dile getirildiği üzere *"İnsan öldüğü zaman bütün amelleri kesilir; ancak devam eden bir sadak sâhibi, faydalanılan ilim ve kendisine dua eden evlat bırakanların amel defterlerinin hayır hanesi açık kalıp kapanmaz"*[446].

Ali Himmet Berki'ye göre vakıfların faydaları ve gördüğü hizmetin ne olduğuna bakıldığında: vakıf müessesesi insanlığın faydasına sunulmuş eserlerin en hayırlısı olduğu görülmektedir. Büyük şehirlerden en ücra köylere kadar ulaşmış bir müessese ağıdır vakıf.

---

[443] Pakalın, (2004). ***a.g.e.,*** III, 577.
[444] Günay, H. M. (2012). "Vakıf", ***DİA,*** 42, 476.
[445] Kazıcı, Z. (2019). ***Osmanlı'da Vakıf Medeniyeti,*** Kayıhan Yay., İstanbul, 11-12.
[446] Binark, İ. (2015). ***Vakıf Medeniyeti İslâmiyet'te ve Türkler'de Vakıf ve Yabancı Gözü İle Osmanlı Vakıfları,*** Zâhir Yay., İstanbul, 25.

Osmanlı'da basit dinî eğitimler ibadet nevinden olmaları hasebiyle genellikle bir mahallin cami ve mescitlerinde verilmektedir. İleri düzeyde ilim tahsili için ise Selçuklu'dan itibaren hayat bulmuş eğitim kurumları olarak medreseler vazife görmektedir. İlim talebiyle gelen öğrencilerin yeme, içme, barınma ve eğitime dair her türlü ihtiyacının karşılandığı bu kurumların hemen hepsi bir hayır sahibi tarafından bina ve inşa olunmuştur. Ciddi giderlerin söz konusu olduğu bu kurumların ihtiyaç ve masraflarını karşılamak için han, hamam, dükkân, mağaza, bağ, bahçe, arazi gibi yüksek ve yeterli miktarda gelir getiren akarlar tahsis edilmiş yani muhtelif vakıflar tesis edilmek suretiyle bu hizmetlerin devamı sağlanmıştır.

Bu kurumlarda değişik İslâmî ilimlerde yetkin ulema sınıfının yanı sıra, dönemin imkânları ölçüsünde mimarlar, mühendisler, tabip ve eczacılar, filozoflar, edip ve şairler ve maharetli devlet adamları yetişmiştir. İmparatorluğun geniş coğrafyasının idaresinde merkezi otoritenin yetkilerini kullanmanın yanı sıra hâkim ve müftilik gibi adaleti tesiste en önemli vazifeleri ifa eden kadılar hatta aklî ilimlerin merkezi olarak medreseye mukabil manevî ilimleri temsilen tasavvuf sahasında mahir kimi mutasavvıflar da yine bu kurumlarda yetişmiştir.

Bağdat'ta Nizamiye medreseleri İslam medeniyetinin bu yetkin kurumunun ilk örneği olmuştur. Kuruluş tarihi onuncu asrın son çeyreğine kadar tarihlenen el-Ezher medresesi Kahire'de varlığını ve eğitimini hala devam ettirmektedir. Osmanlı'da ise Fatih ve Süleymaniye medreseleri en önemli örnekleridir[447].

Netice itibariyle, toplumlarda yardımlaşma ve dayanışmanın hukukî şartlara bağlanmış en eski müesseselerinden biri olan vakıflar; tarih boyunca birçok toplumda kendini göstermiş, ancak inkişaf ve mütekâmil örneğine Osmanlı döneminde kavuşmuştur. Eski devirlerde devletlerin daha çok güvenliğin temini ile yetindiğini söylemek mümkündür. Bugün sosyal devlet anlayışının ifasını zorunlu kıldığı eğitim, sağlık ve sair pek çok yükümlülüklerin devlet tarafından değil hayırseverlerin tesis etmiş olduğu vakıflar tarafından yerine getirildiği görülmektedir. Modern zamanların sosyal güvenlik, sosyal yardımlaşma ve belediye yüklediği genel anlamda kamu hizmeti diyebileceğimiz pek çok vazifenin vakıflar tarafından üstlendiğini ve yerine getirildiğini söylemek mümkündür.

[447] Berki, A. H. (1965). Vakıfların Tarihi, Mahiyeti, İnkişafı ve Tekâmülü Cemiyet ve Fertlere Sağladığı Faideler, ***VD***, Sayı 6, 12-13.

Bu temel ihtiyaçlar insanoğlunun tarihiyle yaşıttır ve ortak yaşam becerisi kurabilmiş her toplumda niteliği değişmekle birlikte vakıf ve benzeri hayır kurumları var olagelmiştir. İnsanın hem bu dünya hem de ahiret inancına dair beklenti ve ümitlerinin motive ettiği bu hizmetlerin gönüllü hayırseverleri her dönemde de var olmuş ve olacaktır. İnsanda çok derin ve güçlü duygulara hitap ettiği ve bu duygulara istinat ettiği için vakıflar zaman zaman yaşanan siyasî ve idârî istikrarsızlıkların dışında kalabilmeyi, ayakta kalmak suretiyle hitap ettiği toplumsal ihtiyaçları yerine getirme devamlılığını sürdürebilmiştir[448].

2.1.4. Tarihi Süreç İçerisinde: Vakıflar

Kuşkusuz zekât ve sadaka üzerinden sosyal dayanışma ve paylaşım konusundaki teşvikleriyle Kur'an ayetleri, vakıf geleneğinin tesisi ve güçlenerek tüm İslam coğrafyasına yayılmasında en önemli tesire sahiptirler. Yanı sıra Hz. Muhammed'in fiili uygulaması ve teşvikiyle sünnet vasfı kazanan ve İslam'da hayli rağbet gören sadaka-i câriye anlayışı da tarihsel süreç içerisinde vakıfların kurulmasında önde gelen etkenlerden biri olmuştur.[449] Hayber'in fethinden sonra Fedek halkı, barış talep ederek Müslümanlarla anlaşmış ve arazilerinin yarısını bu anlaşmanın neticesi olarak Peygamberimiz'e tahsis etmişlerdir. Peygamberimiz bu arazinin gelirlerini amme işlerine, misafirlere, yolculara ve kendi ehl-i beytinin ihtiyaçlarına sarfetmektedir. Hatta vefatından sonra Hz. Ayşe'den rivayet edilen *"Biz peygamberler miras bırakmayız, bizim bıraktığımız sadakadır."* hadisi[450] üzerine, Fedek arazisinin geliri ammenin ihtiyaçlarına sarf olunmak üzere beytülmale aktarılmıştır. İşte bu hadise, vakıf müessesesine referans teşkil eden ve bizzat Peygamberimiz döneminde başlayıp Hulafa-i Raşidin tarafından da devam ettirilen emsaldir[451]. Menşeini asr-ı saadette de görmenin mümkün olduğu Vakıf müessesesi, kurumsal manada VIII. yüzyıldan başlayarak XIX. yüzyıl sonralarına kadar İslam coğrafyasında dinî, sosyal ve ekonomik hayata dair çok önemli roller icra etmiştir. Bugün bu etki nisbî ölçüde halen devam etmekte ve vakıf müessesesi varlığını sürdürmektedir.

---

[448] Öztürk, (1983). ***Menşe'i ve Tarihi Gelişimi …,*** 1.
[449] Yediyıldız, B. (1986). "Vakıf", ***İA***, 13, 153.
[450] Buhari, Meğâzî, 14, 38
[451] Algül, H. (1995). "Fedek", ***DİA***, 12, 294-295.

Yoğun dinî mahiyetine rağmen vakıf müessesesinin fonksiyonu itibariyle İslam öncesi toplumlarda da var olduğu bilinmektedir. Fuat Köprülü, bu meseleyi tafsilâtlı bir şekilde ele aldığı *"Vakıf Müessesesinin Hukukî Mahiyeti ve Tarihî Tekâmülü"* adlı makalesinde, Musevilerin, Romalıların, Bizanslıların, Sasanilerin hukukî sistemini inceleyerek adı vakıf olmasa da kişinin kendi mülkünü, başkaları ve özellikle muhtaç olanlar için hayra sarfetmesi anlamında vakıf müessesesine benzer hayır kurumlarının var olduğunu tarihî delilleriyle ortaya koymaktadır[452].

Tarihin bilinen dönemleri itibariyle din, ahlak veya hukuk temelli medeniyetler inşa etmiş olan toplumların, mesela Roma, Yunan, Bizans ve geniş anlamıyla İslam ve özellikle Müslüman Türklerin kurumsal anlamda vakıf kültürüne sahip oldukları gözlemlenmektedir. Kuşkusuz tarihin eski çağlarında çok daha basit toplumlarda bu müessesesinin çok daha ibtidaî şekliyle yer alması da söz konusudur. Burada belli ölçüde şehirleşme ve medeniyet hamlesi yapabilmiş toplumlardaki örneklere yer verilmektedir.

Yunan toplumunda bir malın yalnızca tahsis olduğu gayeye göre kullanılması vakıf uygulamasına bir örnek teşkil etmektedir. Tahminen bu mallar vasiyet veya hibe yolu ile, hangi amaç için kullanılacaksa yalnızca o amaç için tahsis edilmektedir. Yunanlılardaki bu uygulama *"donatio sub modo"* olarak isimlendirilmektedir[453].

Romalılarda bu meseleye örnek teşkil edecek uygulamalar şöyle özetlenebilir: Bir gaye için site, vici, pagi, kolej (lonca) gibi kuruluşlara hibe veya vasiyet yolu ile mal bağışında bulunulmaktadır. Ancak bu mallar bağışçının mirasçıları tarafından geriye alınabilmekte olduğundan, bağışların gayesini yerine getirme süreci sekteye uğramış ve sistem aciz kalmıştır. Hibe edilen bu mallar üzerinde kısmen yetkili olan kayyumlar, malların geri alınmasıyla ilgili problemlerin çözümünde mutlak bir yetkiye veya herhangi bir yaptırım gücüne sahip değillerdi. Hukuk sahasında ulaştığı ilkeler açısından pek çok açıdan evrensel bir niteliğe sahip olduğu halde Roma hukuku, bağışlanan mallarla ilgili problemlerin çözümünde yetersiz kalmıştır. Roma örneğinde bağışlanan mallar iki taraflı bir akitle değil bir tarafın irade beyanı ile ortaya çıkan hükmî bir şahsiyettedir[454]. Dolayısıyla

---

[452] Köprülü, F. (1974). "Vakıf Müessesesin Hukukî Mahiyeti ve Tarihî Tekâmülü", ***Vakıflar Dergisi***, Sayı 2, 5-32.
[453] Köprülü, B. (1951). "Tarihte Vakıflar", ***AHFM.***, VIII/3, Ankara, 480.
[454] Köprülü, (1951). a.g.m., 481-482.

hayır için yapılmış bir bağış, bağışçının mirasçıları tarafından bilahare kesintiye uğratılmakta ve süreç sonuçsuz kalmaktadır.

Bizans tecrübesine baktığımızda kiliselerin ve manastırların bünyesinde, kimsesiz çocuklara ve yaşlılara yardım için papazlar tarafından yönetilen bir hayır kuruluşundan bahseden Fuat Köprülü, tesis edilişi, idaresi ve amaçları açısından özellikle bu müesseselerin İslam hukukundaki vakıf sistemine benzer bir uygulama olduğunu belirtmekte ve Bizans uygulamalarıyla ilgili tespitini şöyle özetlemektedir: *"Muayyen bir maksat için bir mal tahsis edilmek suretiyle bu müesseseler hukukî bir şahsiyet mahiyetini alabilir."* İslam hukukunda ise *"Dinî veya hayrî mahiyette olan herhangi bir âmme menfaatine hizmet eden müesseseler için hukukî şahsiyeti vardır."*[455] Daha net ifadesiyle İslam hukukunda bir vakıf bütün detaylarıyla tespit edilip hayata geçirildikten sonra kurucusunun iradesinden bağımsız olarak hizmet sunmakta, yani bağımsız bir hukukî şahsiyet kazanmaktadır. İslam ve Bizans hukukunda vakıf kabilinden hayır kurumları ile ilgili diğer benzerlikler şunlardır: Dinî bir hizmeti yerine getirmek için bağışlanan malların, hiçbir suretle kayıt altına alınması gerekmez. Yine her iki hukuk sistemi açısından bu kurumlara ait mallar hiçbir surette satılamaz. Hem Bizans hukukunda hem de İslam hukukunda hayır kurumunun yönetimini tayin etme hakkı, kurumu tesis eden kişinin tasarrufuna bırakılmış bir keyfiyettir ve müdahale edilmez. Hayır, kurumlarının mallarının kiraya verilmesi hususunda Bizans hukuku 20 yıllık bir üst sınırı kabul eder. Buna karşılık İslam hukukunda vakıf mallarının kiraya verilme süresi hakkında farklı yorumlar söz konusudur[456].

Tüm bu benzerliklere bakıldığında Roma'da herhangi bir hukukî karşılığı olmayan vakfın; Bizans örneğinde hukukî bir zemini olduğu görülmektedir. Roma, Yunan ve Bizans tecrübeleri sonraki dönemlerde batı toplumlarındaki vakıf benzeri kurumların tesis ve işleyişi üzerinde de belirleyici olmuştur[457].

İslam tarihinde vakıf, hayır ve hasenât türünden ferdî bir amel olarak Hz. Peygamber'le birlikte başlasa da müesseseleşme tecrübesi Abbasiler dönemine denk gelmektedir. Endülüs Emevileri zamanında Kurtuba şehrinde hayata geçirilmiş kâmil manada işleyen vakıflar ve vakıf eserleri görülmektedir.[458] Selçuklu döneminde vakıf

[455] Köprülü, F. (2006). "Vakıf Müessesesi", ***Vakıflar Dergisi,*** Sayı 2, Ankara, 7-8.
[456] Köprülü, F. (2006). "Vakıf Müessesesi", ***Vakıflar Dergisi,*** Sayı 2, Ankara, 7-8.
[457] Köprülü, B. (1951). a.g.m., 483-488.
[458] Yediyıldız, **"a.g.mad.",** 160-161.

müessesesi önceki dönemlerine göre daha çok güçlenmiş ve yaygın hizmet ağları kurulmuştur. Mesela Osman Turan'ın "*Kervansaraylar*" adlı makalesinde ele aldığı Karatay Kervansaray'ı, vakfiyesindeki gelir kaynaklarının (akarlarının) zenginliğiyle dikkat çekmektedir. Selçuklular zamanında ticaret güzergâhlarında yer alan kervansaraylarda gelip geçen yolcu ve tüccarlara hiçbir ayrım gözetilmediği, üç gün süreyle herhangi bir karşılık talep etmeden hizmet sunulduğu bilinmektedir.[459]

Selçuklu geleneğinden tevarüs edilen vakıf müessesesi en yüksek seviyesini Osmanlı klasik çağında yani XV. ve XVII. yüzyıllar arasında yaşamıştır. Klasik çağa ait vakıf tahrîr defterlerine bakıldığında ekonominin üçte birini, vakıf gelirlerinin teşkil ettiği görülmektedir[460].

2.2. İslâm Hukukunda Vakıf ve Tesisi

2.2.1. Hukuki Mahiyeti İtibariyle Vakıf

Vakıf müessesesi yardımlaşma düsturundan meydana gelen, imkânı olanların ihtiyaç sahiplerine ulaşması esasına dayanan bir müessesedir. İslamiyet ile birlikte bu müessese daha da gelişmiştir. Hazreti peygamber insanları vakıf yapmaya sözle teşvik etmenin yanı sıra kendisi de Medine-i Münevvere de bulunan yedi parça akarını fakirler için tahsis ettiğini[461] dile getiren Ali Hikmet Berki, vakfın mahiyetini, "*Vakıf bir malı ammenin veya bir başka değişle kamunun mülkü hükmünde olmak şartıyla bir veya birkaç amaç için ebediyen tahsis etmek"* şeklinde tayin etmektedir. Fıkıh kitaplarında bu mana *"Bir malı Allah'ın mülkü hükmünde temlîk ve temellükten alıkoymak"* şeklinde formüle edilmiştir. Hukukî anlamda vakıf tabirini karşılayan da bu ifadedir. Mesela "vakf-ı gayr-i sahîh" olarak nitelendirilen vakıflar, esasen hukukî açıdan vakıf olmayıp, idari yönden vakıf tabirini karşılamaktadır[462].

---

[459] Turan, O. (1946)."Selçuk Kervansarayları", **Belleten,** Cilt X/39, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 471-496.
[460] Barkan, Ö. L.- Ayverdi, E. H.(1970). **İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri 953 (1546) Tarihli**, İstanbul, V-XVI.
[461] Berki, A. H. (1962). "Hukukî ve İçtimaî Bakımdan Vakıf", ***VD***, Sayı V, 10.
[462] Berki, A. H. (1962). "Hukukî ve İçtimaî Bakımdan Vakıf", ***VD***, Sayı V, 9-10. Ayrıca bkz: Özcan, T. (2005). "Osmanlı Vakıf Hukuku Çalışmaları", ***Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi,*** 3/ 5, 513-552.

İslam öncesi farklı coğrafya ve medeniyetlerde benzer örneklerinin varlığına rağmen özgün manasıyla vakıf, İslam coğrafya ve medeniyetinin bir teşkilatıdır. Hukukî anlamda özgün ve hükmî şahsiyete sahip olması itibariyle de benzer örneklerinden ayrılır. Babil'iler ve Romalılar bu tür kurumların zengin olduğu medeniyettirler fakat hukukî şartlara haiz olmadıklarından İslam öncesi dönemle ilgili olarak gerçek ve kalıcı manada bir vakıf sisteminden bahsedilmektedir[463].

İslam sadaka-i cariye anlayışından hareketle hayır ve hasenât hizmetlerinin devamlılığını sistemli hale getirmiştir. Bu sayede toplumda ihtiyaç sahibi olan fakir fukaraya kadar ulaşılmış, sağlık, ilim tahsili gibi hizmetlerinin toplumun her kesimine ulaştırılması mümkün olabilmiştir. Osmanlı'da sınıf ayrımına dayalı toplumsal bir ayrışmanın yaşanmamasında, vakıf hizmetlerinin toplumun her kesimine ulaşmasının önemli bir katkısı olduğunu söylemek mümkündür. Bu sebeple hükümleri malûm ve kat'î surette bir hükme bağlanmış müesseseler olarak vakıfların hukukî ve nizâmî kurumlar haline gelmesi, sistemli bir hayırseverlik faaliyetlerinin yürütülebilmesi İslam tecrübesiyle mümkün olabilmiş[464].

Osmanlı coğrafyasında esas alınan Hanefî fıkhına göre vakfın tahakkuku hususunda da bazı görüş ayrılıkları söz konusudur. İmam-ı Âzam Ebu Hanife vakıf tasarrufu ariyet kabilinden olduğu mütalâasıyla lüzum ifade etmeyeceğini esas alırken İmam Muhammed vakıf olunan mal mütevelliye teslim edilmeden önce vâkıf ve mirasçısının vakıftan rücu edebileceği görüşünü belirtmiş, İmam Yusuf ise vâkıf "vakfettim" demekle vakfın tahakkuk ettiği görüşünü kabul etmiştir. Diğer taraftan mescit vakfı ile makbere (mezarlık) vakfı hususunda imamlar arasında görüş ayrılığı yoktur. Buna göre bir kimse yaptırdığı mescitte namaz kılınmak üzere ve aynı şekilde vakfettiği makbere defnedilmesi için izin vermişse bu hükümden vazgeçilemez[465].

2.2.1.1. Vâkıfta aranan şartlar

Bir vakfın tesisinde vâkıf tarafından kullanılan ibareler şunlardır: *"Malımı vakfettim, malımı habs/ hubs ettim, tasadduk ettim, sadaka-i müebbede ile sadaka ettim."* Mülkünü vakfedecek kişinin temlîk ve teberrua ehil olması yani malını alıp satabilecek veya teberru

[463] Köprülü, B. (1951). a.g.m., 480.
[464] Berki, A. H. (1965). "Vakıfların Tarihi, Mahiyeti, İnkişafı ve Tekâmülü Cemiyet ve Fertlere Sağladığı Faideler", ***VD***, Sayı 6, 10.
[465] Berki, A. H. (1962). "Hukukî ve İçtimaî …", ***VD,*** Sayı V, 12-13.

(bağışlayabilecek) ehliyete sahip olması gerekir. Bu ehliyet ise kişinin âkil, baliğ, hür ve reşid olmasına bağlıdır.

Bu temel esasların yanı sıra tali derecede zikredilen şartları da şöyle sıralanabilir:

Vâkıf, kendi mülkünden vakfetmek ve hayır yapmak suretiyle ibadet ve sevap kazanma niyetine sahip olmalı, öz ifadesiyle Allah rızasına talip olmalıdır. Vakıf kuran kişinin, borçlu, müsrif ve ayyaşlık gibi bir durumda olmaması gerekmektedir. Ayrıca, vâkıfın kendi rızasının olması yani herhangi bir zorlama veya dayatma ile değil tamamen kendi rızasıyla vakfı oluşturmalıdır.

2.2.1.2. Vakfedilen mülkte aranan şartlar

Vakfedilen mal vakfeden kişinin mülkü olmalı, yani bir başkasının malı ile veya bu mal üzerine vakıf tesis edilemez. Vakfedilen mal bir başkasından gelecek deyn (alacak) veya menfaat olmamalı, vakfedilecek malın kişinin elinde olması gerekir. Vakf olunacak malın akâr olması, yani menzil dükkân, arazi, meyve ağacı gibi gelir getiren gayr-ı menkul (taşınmaz) mülk olmalıdır. Hakkında örf ve âdet cari ise gelir getiren taşınır (menkul) mallar da vakfedilebilir. Vakfedilen malın malum ve muayyen olması, mesela sınırları, miktarı veya mahiyetiyle açık ve net birşekilde belirtilmeli ve bilinir olması gerekmektedir. Vakfedilecek bina ve ağaçların mülkiyet ve tasarruf hakkının kesin olması, yıkılmaya veya sökülmeye mahkûm olmaması gerekir. Mesela bir başkasının arsası üzerine yapılmış bina veya tarlasına dikilmiş ağaç gibi. Vakıfta muhayyerlik olamaz. Mesela bir kimse belli bir zaman için vakfı yapma veya yapmama hususunda muhayyer olmak üzere bir malı vakfetse, bu vakıf sahih bir vakıf sayılmaz. Vakıf gelecekteki bir duruma bağlı bulunmamalı, yani vakıf ileride gelmesi beklenen bir olaya veya kazanca bağlanamaz. Vakfın ebedi olması gerekir, yani vakfın devam etmesi için bağışlanan mülkün müebbeden bağışlanması gerekir, (Belli bir süreyle kayıtlı bulunan vakıflar, hukukî bakımdan sahih değildir.) Vakfın ‘meşrutun leh’inin (vakıftan yararlanacak olanlar) belirtilmesi genel bir esastır. Örneğin “Malımı şu hastaneye veya okula vakfettim” dese vâkıfın bu iki müesseseden hangisini kast ettiği kesin olarak bilinemeyeceği için bu vakıf sahih sayılmaz. Bazı istisnai durumlarda

'meşrutun leh'in belirtilmemesi de mümkün olabilmektedir. Vâkıfda ve vakfedilen malda bulunması gereken bu hususların eksik olması durumunda vakıf tahakkuk etmiş sayılmaz[466].

2.2.1.3. Vakfın idaresinde gözetilen hususlar

Vakfiye, vâkıfa verilen tescil belgesidir. Vakfiyeler bugün ki anlamıyla noterlik vazifesini de ifa eden kadılar tarafından Şer'iyye sicil defterlerine kaydedilir ve bir nüshası onaylanarak vakfı tesis edene verilirdi[467]. Bu kayıt ve onay işleminden sonra hukukî mahiyet kazanan vakıf şer'an tahakkuk etmiş sayılırdı. Vakfı kuran şahsın, vakfın işleyişi hususunda belirlediği hüküm ve kaideleri ihtiva eden vakfiyelere hükümdârlar bile dokunamazdı[468]. Vakıfların idarî personelleri arasında yer alan mütevelliler vakfın yönetiminden, nâzırlar ise denetiminden sorumlu kişilerdir.

Hicri ikinci asırda teşekkülünü tamamlayan İslam fıkhı[469], vakıfların teşkilat yapısı ve işleyişi hakkında da kalıcı hükümler ortaya koymuştur [470]. Buna göre vakıfların uygulamalarına dair esaslar vakıf kurucusu tarafından vakfiyede belirtilmektedir. Bu metinde vakfın yönetim ve denetiminin kim tarafından ifa edileceği, mütevelli halefinin kim olacağı, idarî görevlilerin sayısı ve aldıkları ücret açık ve net olarak kayda geçirilmektedir[471]. İdarî görevlilerin alacakları ücret genellikle vakfın gelirine ve amacına göre değişiklik göstermektedir.

Vakıf kurumu her ne kadar toplum yararı ve ihtiyaçlarını ön planda tutsa da istihdam edilecek vazifelilerin tayininde vâkıf isterse kendisini aile bireylerini, akraba ve hatta maişetinden sorumlu olduğu köleleri tercih eder ve bunlara sürekli gelir sağlayacak şartlar vakfiyelerde yer almaktadır[472].

Evkaf Nezâreti kuruluncaya kadar (1826) vakıf yönetiminde doğrudan tasarruf sahibi kişi mütevellidir. Osmanlı uygulamasında farklı herhangi bir şart koşulmamışsa tevliyet

---

[466] Kazıcı, Z. (2019). ***Osmanlı'da Vakıf Medeniyeti,*** Kayıhan Yay., İstanbul, 43-45.
[467] Pakalın, (2004). ***a.g.e.,*** III. 577.
[468]Sami, Ş. (2004). **Kâmûs-ı Türkî**, Çağrı Yay., İstanbul, 1496; Yediyıldız, B. (2003). **XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi,** TTK Yay., Ankara, 4.
[469] Yüksel, H. (1998). ***Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü (1585-1683),*** Dilek Matbaası, Sivas, 55.
[470] Yediyıldız, B. (1981-1982). "XVIII. Asırda Türk Vakıf Teşkilatı", **TED. (Prof. Tayyip Gökbilgin Hatıra Sayısı), İÜEF. Yay.,** 12, İstanbul, 172.
[471] Yediyıldız, (2003). ***XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi…,*** 177-186.
[472]Yüksel, (1998). ***Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında…,*** 55.

ölünceye kadar vakıf kurucusu tarafından ifa edilirdi. Bazen de "*Hayatta oldukça kendisi, vefatından sonra Harem-i Hümâyûn ustalarından uygun birisi mütevelli olacaktır*[473]**"** şeklinde bir ifade ile bu durum vakfiyede açık ve net olarak yer almaktadır.

Mütevellinin tayininde dikkat çeken bir diğer husus, tevliyetin kız çocuklarına ve batın tertibi üzere onların çocuklarına bırakılıyor olmasıdır[474]. Hayatta oldukça vakfa kendisi mütevelli ve mutasarrıf olacak vefatından sonra kızları Ayşe ve Fatma Hatun mütevelli olacak, onlarında batın tertibi üzere evlatları mütevelli ve mutasarrıf olacak[475]. Kadınların vakıf tesisi ve idaresinde bu kadar ön planda olması, herhangi bir zorluk çekmeden mütevelli vazifesini yerine getirmeleri, kanaatimizce Osmanlı'da vakıf sisteminin sağlıklı işleyişine ve hukukî zemininin güçlü olduğuna dair somut bir göstergedir.

Kadınların vakıf kurma ve mütevelli vazifesini bizzat ifa etme hususunda gösterdikleri rağbete bir diğer örnek de aşağıdaki tevliyet şartıdır. Hayatta oldukça vakfa kendisi mütevelli ve mutasarrıf olacak vefatından sonra kocası Hasan Efendi mütevelli olacak. Hasan Efendi'nin vefatından sonra batın tertibi üzere evlatları mütevelli ve mutasarrıf olacak[476]. Bu hassasiyet hayır ve hasenât hizmetlerinde kadınların anlaşılır bir şekilde erkeklerden geri kalmadığını, imkânları ölçüsünde vakıf hizmetlerini adeta şahsî bir ibadet telakkisiyle yerine getirdiklerini göstermektedir.

Bazı tevliyet şartlarının öngörülemeyen durumlardan ötürü yerine getirilmesi mümkün olamamaktadır. Mesela *"Hayatta oldukça Yahya Efendi Dergâhı Şeyhi Mustafa Efendi vefatından sonra evlad-ı evladları vakfa mütevelli olacaktır*[477]*."* şeklinde tayin edilen bir şarttan sonra söz konusu dergâhın şeyhinin ve doğal olarak silsile-i meratibin de değişmesi neticesinde zorunlu olarak vakfın tevliyet şartı da değişmek durumunda kalabilmektedir.

Vakıfların tevliyet ve nezareti hususunda tarihsel bir tecrübeye de değinmek gerekir. Padişah ve hanedan mensuplarının kurduğu külliyetli vakıfların yönetim ve denetimi yine yüksek devlet ricali tarafından, mesela sadrazam, şeyhülislam veya darüssaade ağası, İstanbul kadısı gibi yüksek vazifeliler tarafından icra edilirdi. Dolayısıyla bu işlerin takibi

---

[473] Cilvenaz Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı; VGMA, Def:582, sh:142, sr: 96.
[474] Yediyıldız, (2003). ***XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi…,*** 180.
[475] Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı; VGMA, Def:732, sh:48, sr:30.
[476] Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı: VGMA, Def:732, sh:247, sr:220; Zeyl Vakfiye: VGMA, Def:732, sh:247, sr:219
[477] Aşinadil Hanım ibneti Abdullah Vakfı; VGMA, Def:608-1, sh:250, sr:27.

ve yerine göre denetimi için kendi maiyetlerinde hususi vazifeliler ve müfettişler istihdam eder ve vakıflarla ilgili tevliyet ve nezaret işlerini yürütürlerdi. Yine I. Mehmed devrinde bütün kadılık teşkilatı bir merkeze bağlanıyor ve "hâkimü'l-hükkam" lakabıyla bir kadı tayin edildiği zaman bütün vakıfların murakabesi de ona teveccüh ediyordu. Bu usul Evkaf nezaretinin tesisine kadar devam etmiştir[478].

Saraylı kadınlara ait vakıflarda nezârete tayin edilen makam genellikle Darüssaade ağasıdır[479]. Aynı zamanda Harem-i Hümâyûn ağalarının başı olması itibariyle Darüssaade ağasına yönelik bu teveccühün ekseriyet göstermesi anlaşılır bir durumdur. Bazı vakfiyelerde ise Saray-ı Atik ağası nâzır olarak tayin edilmektedir[480]. Bu tercih de muhtemeldir ki vâkıfenin Saray-ı Atik'e mensubiyetinden ve bu sarayda vazifeli ağaya olan bağlılığından ileri gelmektedir. İhdas edildikten sonra doğrudan Evkâf nâzırının vakfa nâzır olarak tayin edilmesi de incelenen vakfiyelerde karşılaşılan bir durumdur[481]. Sıra dışı nâzır tayinine bir örnek olarak da vakfın hizmet yeri olan köy halkının bizzat vakfa nâzır olarak tayin edilmesi gösterilebilir[482].

Vakfın denetimi kayıtlarının yılsonun da incelenmesi ve varsa artan gelirin defter fazlası olarak kaydedilmesi şeklinde düzenlenen yıllık muhasebe kayıtları üzerinden yapılmakta ve gerektiğinde aksayan yönler düzeltilmektedir. Vakıf kayıtları bazen müstakil bir defter olarak tutulur bazen de taht değişimlerinde tutulan Tahrîr defterleri içinde, her bölgenin vakıf kayıtlarına yer verilir ve yeni düzenlemeler yapılırdı. Bu düzenlemeler genellikle vakfın muafiyetleriyle ilgili kayıtlardır[483].

2.2.2. Osmanlı'da Vakıf Tesisi

Osmanlı döneminde vakıf kurmak üç aşamalı bir süreç olarak gerçekleşmektedir: Önce vakfın işlevi itibariyle fikrî tasvir ve tasavvuru tespit edilmekte, sonra belirlenen amaçlar doğrultusunda "müessesât-ı hayriye" için gerekli binalar inşa ediliyor ve son olarak bu hizmetlerin devamını sağlamak için gelir kaynakları yani akarlar tahsis ediliyordu. İşte bu

[478] Köprülü, F. (2006). "Vakıf Müessesesinin Hukukî Mahiyeti ve Tarihî Tekâmülü", ***VD***, Sayı:2, s.22.
[479] Şekerpare Hatun Vakfı: VGMA, Def:649, sh: 24, sr:65
[480] Badısaba Hatun ibneti Abdülhay Vakfı: VGMA; Defter: 740, sh:3, sr:3.
[481] Saraylı Şevkidide ibneti Abdullah Vakfı: VGMA, Def:747, sh:116, sr:112.
[482]Alemtab Usta ibneti Abdullah ibn Abdulmennan Vakfı: VGMA, Def:747, sh: 42, sr:47; Zeyl Vakfiye: Def:747, sh:160, sr:137.
[483] Barkan, Ö. L. (1944). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Toprak Vakıflarının İdarî-Malî Muhtariyet Meselesi, I, **Türk Hukuk Tarihi Dergisi,** Ankara, 11-25.

üç aşamanın sonunda vakıf senedi veya vakfiye olarak tabir edilen belge hazırlanıyor ve murafaâlı bir duruşma ile kadının onayına sunuluyordu. Eğer mahkeme bu vakfın kurulmasında bir sakınca görmemiş ise vakfiyesi oluşturulan vakıf, Şer'iyye siciline, diğer bir ifade ile Şer'iye kütük defterlerine istinsah edilerek kaydediliyordu. Hazırlanan bu vakfiye onaylanmak suretiyle vakfı kuran kişiye yani vâkıfa verilmektedir[484].

Vakfiyelerin tanzim şekillerini kısaca anlatmak gerekirse şu şekilde oluştuğu görülmektedir: Vakfiyelerin başında, idarî amir durumunda olan sultan, kadı-asker veya kadının tasdiki yer almaktadır. Sonra dua kısmı ve vakfı kurma gerekçelerinin belirtildiği, vâkıfın unvanına göre methiyelerin yer aldığı giriş kısmı gelmektedir. Vâkıfın kim olduğu belirtilir ve ardından vakfın kuruluş amacı açık bir dil ile ifade edilir. Bazı vakfiyelerde dil bakımından oldukça edebi bir üslubun kullanıldığı da görülmektedir. Bazen ayetlerle de bu üslup zenginleştirilir. Vakfedilenin gelir kaynağının ne olduğu, nerede olduğu sınırları ile detaylı olarak yazılmaktadır. Bu titizliğe bir misal olmak üzere örnek bir kayıt aynen aktarıldığında: *"*İzmit'e tabi Selözgır köyünde Seki Deresi mahallinde, içerisinde 20 zeytin ağacı bulunan bir bahçe, Akkaya denen mahalde içerisinde 33 adet zeytin ağacı bulunan bir bahçe, 45 ağaç bulunan diğer bir bahçe, Seki derede Mekaroğlu denen mahalde içerisinde 112 adet zeytin ağacı bulunan bir bahçe, Ovabağlar denen mahalde 70 zeytin ağacı bulunan bir bahçe, Pazarköy Yolu Altı denen mahalde içerisinde 190, 37, 154, 176, 50 adet zeytin ağacı bulunan beş adet bahçe, Dudluca Altı denen mahalde 33 zeytin ağacı bulunan bir bahçe, Pazarköy Yolu üstünde 103 adet zeytin ağacı bulunan bir bahçe" [485]. Bu örnekte de görüldüğü üzere vakfedilen ağaçların sayısı ve bahçenin sınırları detaylı birşekilde uzun uzun anlatılmıştır.

Vakfın şart kısmında ise gelirin vakıf kurucusu tarafından nerelere ve ne şekilde sarf edileceği açık bir şekilde belirtilir: "Bahçelerdeki zeytin ağaçlarının gelirleri ile öncelikle bahçelerin ve ağaçların ıslahı yapılacak, arta kalan gelirden İstanbul Silivri kapısında Sultan Gazi Mehmed Hanın topçubaşılarından Bali Ağa Camiinde menkıbe-i viladet ve akabinde bir hatm-i şerif okunarak sevabı Hazreti Peygamberimiz âl, ashab ve zevceleri bütün mü'minler evliya, ulema, meşayihin ve Nesrin Hanımın ruhuyla Sultan Abdülmecid Hanın ruhlarına hibe edilecek, Sultan Abdülmecid ve vakıf kurucusunun iki cihan saadeti için dua edilecektir. Vakfın gelirinden menkıbe okuyanlara 50 kuruş verilecek, menkıbe ve hatimin

[484] Öztürk, N. (2002). "Osmanlı Döneminde Vakıflar", ***Türkler***, Yeni Türkiye Yayınları, 10, 799.
[485] Furucihan Kalfa ibneti Abdullah; VGMA, Def:583, sh:44, sr:36

sonunda ahaliye şerbet ikramı için 500 kuruş sarf edilecektir"[486]. Şartlarını sırasıyla tek tek belirten vakıf kurucusu, vakfı kimin yöneteceğini, bir diğer deyişle vakfın tevliyetini kime verdiğini söyler: Çemberlitaş'ta Molla Fenari Mahallesinde bulunan Nakşibendi Tekkesine her kim şeyh olursa o vakfa mütevelli olacaktır[487]." Geleneksel vakfiyelere emsal teşkil edecek bir metin üzerinden tanıtılmaya çalışılan bu bölümler açık ve net ifadelerle kayıt altına alınmaktadır. Devamında, vakfın şartlarının İslam hukuku açısından şer'-i şerife uygunluğuna delalet eden fıkhî görüşlere yer verilmektedir. Vakfiyenin gereğinin yerine getirilmesine engel olanlar veya bu görevi kötüye kullananlar hakkında *beddua* metni de vakfiyelerde yer alan bölümlerdendir. Son olarak vakfiyenin "*şuhûdü'l-hâl*" yani şahitlerin huzurunda kabul edildiğini gösteren isim ve mühürler yer almaktadır[488]. Bu kısım bir bakıma vakfiyenin istinad ettiği zümreyi göstermekte, aynı zamanda itibar ve şöhretini ifade etmektedir. Buradaki her bir isim vazifesinin ve unvanının yüksekliği nisbetinde vakıf kurucusunun sahiplenildiğini, akarât ve hayrâtlarının güvenilirliğini göstermektedir. Saraylı kadınların kurduğu vakıflara ait vakfiyelerin şuhûdu'l-hâl kısımları dönemin yüksek mevkilerde vazife gören devlet adamlarının isimleriyle teyid edilmekte ve bugün ki ifadesiyle bir tür güçlü referans ağı meydana getirmektedir.

2.3. Saraylı Vâkıfelerin; Hayır Müesseseleri ve Hizmetleri

2.3.1. Osmanlı Vakıf Geleneğinde Kadının Yeri

Türk İslam medeniyetinde kadınımız görece kendine ait dünyasında izole bir hayat yaşamakla birlikte söz konusu hayır hasenât olduğunda, bulunduğu konum ve ekonomik gücü nispetinde bu faaliyetler içinde yer almış, asırlarca hizmet veren eserleri vücuda getirilmesine vesile olmuşlardır. Selçuklu'dan başlayarak günümüze kadar ulaşmış pek çok cami, imaret, aşhane, köprü, suyolu ve benzeri eserler, banisi olan kadınların adıyla anılmaktadır. Kayseri'deki Hatun Külliyesi Selçuklu döneminde Mahperi Hatun tarafından inşa edilmiştir. Yine Selçuklu Hanım sultanlarından Gevher Nesibe Hatun kendi adıyla anılan şifahaneyi inşa ettirmiştir. Osmanlı Hanım Sultanlarından, Mihrimah Sultan'ın kendi adıyla anılan caminin yanı sıra Mekke suyolunu yenileyip tamir ettirdiği bilinmektedir.

[486] Furucihan Kalfa ibneti Abdullah; VGMA, Def:583, sh:44, sr:36
[487] Furucihan Kalfa ibneti Abdullah; VGMA, Def:583, sh:44, sr:36
[488] Yediyıldız, "Osmanlı Döneminde Türk Vakıfları…", 4-5; Nurdan, S. (2011). XV ve XVI. Yüzyıllarda Ankara Şehri Vakıfları, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Mihrşişah Valide Sultan Vakfı her yönüyle bu eserlerin parlak bir örneğini teşkil etmektedir. Benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür[489]. Konuyla ilgili olarak belirtilmek istenilen husus, Türk tarihinde kadınların tesis ettikleri vakıflar üzerinden hayır kurumları inşa etmekte ve asırlarca devam eden hizmet sunmaktadırlar. Bu yönleriyle söylenmesi gereken belki de dünyada emsali gösterilemeyecek ölçüde çok eser ortaya koyduklarıdır.

Osmanlı dönemi saraylı kadınların vakıf hizmetleri de bu zenginliğin somut örneklerini teşkil etmektedir. Toplumun her kesiminden Osmanlı kadını ekonomik gücü nispetinde yaptırmış olduğu hayırlarla, iksadî ve içtimai hayatın içerisinde yer almıştır. Özellikle kurmuş oldukları vakıflar sayesinde kendilerinin hayırla yâd edilmelerini sağlamışlardır. Osmanlı devletinde hür-özgür ve akil-baliğ olmuş kadınların vakıf kurmalarında bir engel yoktur. Bilakis, harem başta olmak üzere yüksek zümreye mensup pek çok hayır hasenât kurumları inşa etmeyi teşvik etmiş ve vakıf geleneğinin müstesna isimleri arasında yerlerini almışlardır[490].

İslam devletlerinde iyilik ve merhamet hareketi olarak doğan vakıf müessesesi VIII. yüzyıldan XIX. yüzyılın sonlarına kadar sosyal, ekonomik ve kültürel hayatın bir parçası olmuştur. Selçuklularla XI. yüzyılda asıl ürünlerini vermeye başlayan Türk vakıf geleneği Osmanlı devletindeki örnekleriyle en ihtişamlı dönemine kavuşmuştur[491].

Osmanlı devletinde kadınlar tarafından kurulan vakıfların özellikle önde gelen örneklerinin daha çok hanedana mensup hanımlar tarafından meydana getirildiği görülmektedir. Ancak Anadolu'da hanedan mensubu olmayıp maddi durumu yerinde olan birçok kadın tarafından da vakıf kurulduğu görülmektedir. Bu konuda Ömer Lütfi Barkan, Ekrem Hakkı Ayverdi[492], Hasan Yüksel[493], Mary Ann Fay[494], Fariba Zarinebaf Shahr[495] ve

---

[489] Kala, E. S. – Akarçeşme, İ. (2019). ***Mihrişah Valide Sultan Vakfı***, VGM Yay., Ankara.
[490] Karademir, A. (2017). "Harem-i Hümayun'da Sultan Olmayanların İzleri: Cariye Vakıfları", ***Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi,*** 1/ 1, 35-41.
[491]Fahameddin Başar (2019). ***Vakıf Kuran Kadınlar,*** Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 7.
[492] Barkan, Ö. L. – Ayverdi, E. H. (1970). "İstanbul Vakıf Tahrîr Defteri 953 (1546)", ***İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü*** 61. Sayı, Baha Matbaası, İstanbul.
[493] Yüksel, H. (1999). "Osmanlı Toplumunda Vakıflar ve Kadın (XVII. Yüzyıllar)", ***Osmanlı,*** Yeni Türkiye Yayınları, 5, 51-52;
[494] Fay, M. A. (2000). "Kadınlar ve Vakıflar: 18. Yüzyıl Mısır'ında Mülkiyet, İktidar ve Toplumsal Cinsiyetin Nüfuz Alanı", ***Moderleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları,*** Editör: Madeline C. Zilfi, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 27-62.
[495] Zarinebaf-Shahr, (2002). a.g.m., 15-24;

Margaret L. Meriwether'in[496] eserlerinden yola çıkarak kadın vakıf kurucular hakkında detaylı bilgilere ulaşılabilmektedir. Osmanlı örneğinden yola çıkacak olursak, kadınların hayır ve hasenât işlerinde en az erkekler kadar etkin olduklarını söylemek mümkündür. Kadınların kurduğu vakıfların, şehirden şehre değişmekle birlikte vakıf külliyatı içerisindeki oranının %50 seviyesine ulaştığı bilinmektedir. Mesela XVI. yüzyılda İstanbul'da erkeklerin kurduğu vakıf sayısı daha fazla iken Halep şehrinde bu oran kadınlar lehine bir durum arz etmekte ve erkeklerden çok daha fazla vakıf kurdukları görülmektedir[497].

Kadınların sahip oldukları servet, ekonomik imkân ve sosyal statünün erkeklerle mukayese edilemeyecek ölçüde sınırlı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak konu vakıf yoluyla hizmet olduğunda, kadınların çok farklı hizmet alanlarında ortaya koydukları hayır kurumlarıyla erkeklerden çok daha üretken oldukları söylenebilir.

Bu hususa dair yapılmış çalışmalara yakından bakıldığında, 1546 tarihli İstanbul Vakıf Tahrîr defterinde bulunan kayıtlara göre vakıf sahiplerinden baba adı Abdullah olan kadın ve erkeklerin toplam sayısı 2081'dir[498]. XVII. ve XVIII. yüzyıllar içerisinde kadınlar tarafından İstanbul'da kurulan küçük ölçekli vakıf sayısı 1.301 adet olarak tespit edilmiştir[499]. Vakıflar Arşivinde bulunan 26.000 vakfın 2.309'u kadınlar tarafından kurulmuştur[500]. Kadınların kurmuş olduğu bu vakıfların %16,83'lük kısmı XVI. yüzyılda, %30,06'lık kısmı da XVII. yüzyılda ihdas edilmiştir. XVI. ve XVII. yüzyıllarda kadınların kurmuş olduğu vakıfların neredeyse %50'si İstanbul'da tesis edilmiştir[501]. Vakıf kuran kadınların sayısı ve oranı dönemine göre ve coğrafyadan coğrafya değişmekle birlikte %20 ile %50 oranında değişiyor ancak kadınlara ait bu oranın daha çok %30-40 arasında yoğunlaştığı bilgisine yapılan çalışmalardan ulaşılmaktadır[502]. Osmanlı uygulamasında vakıf kurma salahiyeti açısından kadın ve erkek arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Bunun tek istisnası, saraya mensup kadınların vakıf kurmak istediklerinde Eski Saray

---

[496] Meriwether, M. L. (2000). "Yeniden Kadınların ve Vakıf Üstüne: Halep 1770-1840, ***Moderleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları,*** Editör Madeline C. Zilfi, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 122-144.

[497] Meriwether, M. L. (2000).a.g.m.**.** 127.

[498] Ömer Lütfi Barkan-Ekrem Hakkı Ayverdi, (1970). ***İstanbul Vakıf Tahrîr Defteri 953 (1546)***, İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü 61. Sayı, Baha Matbaası, İstanbul, XXVI.

[499] Canatar, M. (2004). İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri 1009 (1600), İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., İstanbul,11-40. Ayrıca bkz: Zarinebaf-Shahr, (2002). a.g.m., 16.

[500] Ancak son yıllarda yapılan vakıf tasnif neticesinde bu sayının katlandığını söylemek mümkümdür.

[501] Yüksel, H. (1999). "Osmanlı Toplumunda Vakıflar ve Kadın (XVII. Yüzyıllar)", ***Osmanlı***, Yeni Türkiye Yayınları, 5, 51-52.

[502] Meriwether, M. L. (2000). a.g.m., 125-126.

ağasının bilgi ve iznine tabi olmalarıdır[503]. Bu durum, sarayın bu tür faaliyetleri kontrol ve kayıt altında bulundurma iradesiyle ilgilidir. Nitekim herhangi bir saray kadının vakıf kurma isteğinin reddedildiğine dair bir kayda rastlanmamaktadır.

Hanedana mensup valide sultanlar, hasekiler ve hanım sultanlar başta olmak üzere saraylı ve saray dışından pek çok kadın, Osmanlı coğrafyasında birçok vakıf kurmuştur. Bu vakıflar, defterlerde yer alan vakıf senetlerinden ve günümüze kadar ulaşmış tarihî eserlerden de anlaşılmaktadır.

Bu noktada özellikle belirtilmesi gereken husus hanedana mensup veya değil, bu kadınlar, kendi isimleriyle anılan vakıfları, devlet hazinesinden veya başka bir kaynaktan değil bizzat kendilerine temlîk edilen veya bağışlanan, yani kendi tasarruflarında olan servetlerinden karşılamak suretiyle kurmuşlardır[504]. Üstelik bu vakıfların birçoğu bizatihi devletin yerine getirmesi gereken beledî hizmetlere talip vakıflardır. Doğrudan halka ve özellikle de ihtiyaç sahiplerine yönelik bu hizmetleriyle halkın gözünde hayırseverlikleri ve cömertlikleri ile takdir görmüş ve hayırla yâd edilmişlerdir.

Zenginlerle fakirler arasında bir köprü vazifesi gören bu vakıf müesseseleri sayesinde birçok eser meydana gelmiştir. İmaretler, darüşşifalar, mektep ve medreseler, suyolları ve kuyuları, çeşmeler, bentler, kemerler gibi amme hizmetine tahsis edilmiş yapıların yanı sıra hayvanlar da dâhil yaratılan her mahlûka hizmet düsturuyla kurulmuş vakıflardır.

Nitekim Osmanlı'da kadınların vakıf kurma hususunda erkeklerden geri kalmadığı yukarıda verilen istatistiklerle gösterilmeye çalışılmıştır. Elbette kadınların bu vakıfları kurabilmesi için menkul veya gayr-ı menkul kabilinden belli bir mal varlığına sahip olmaları gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında Osmanlı kadınının, diğer toplumlara oranla çok daha fazla ekonomik hayata dâhil olduğu, toplum hayatına kayıtsız kalmadığı, bilakis yakından ilgi gösterdiği ve hele hayır hasenât hususunda mukayese kabul etmeyecek ölçüde ön planda olduğunu söylemek mümkündür[505]. Osmanlı'da kadınlar doğrudan mahkemelere başvurabilmekte, miras, hibe, ticari faaliyet ve mehir yolu ile mülk edinebilmektedirler.

---

[503] İpşirli Argıt, (2017). ***a.g.e.,*** 118; Ayrıca bkz; ***Evkaf-ı Hümâyûn Müfettişliği***, nr.109, 20,22,25 (1129/1716 tarihli)

[504] Zarinebaf-Shahr, (2002). a.g.m., 9.

[505] Maydaer, S. (2019). "Osmanlı Toplumunda Vakıf Kuran Kadınlar ve Mal Varlıklarının Kaynakları", ***Vakıf Kuran Kadınlar***, Hazırlayan: Fahameddin Başar, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 143-157.

Şahsî mal varlıklarını istedikleri gibi tasarruf etme hakkına da sahiptirler[506]. Dolayısıyla kadınlar, iktisadî, içtimaî ve dini hayatın gelişmesini devamlılığını sağlamak için birçok vakıf kurmuş ve bu vakıflara akarlar tahsis etmişlerdir. Osmanlı toplumunda eğitimden sağlığa, dinî ve kültürel hayata yönelik birçok vakıf eseri kadınlar tarafından meydana getirilmiştir. Vakıf tesis ederken hemcinslerini de ihmal etmemiş, özellikle dul ve yardıma muhtaç durumdaki yaşlı kadınların bakım ve ihtiyaçlarını dikkate almışlardır.

2.3.2. Saraylı Kadınların Kurduğu Vakıflar

Vakıf kurumuna ve Osmanlı vakıf geleneğine dair yukarıda detaylı bir şekilde bilgi verilmeye çalışılmıştır. Bu noktada tezin asıl inceleme konusunu teşkil eden harem-i hümâyûna mensup, yaygın isimlendirmesiyle saraylı kadınlar adına tescil edilmiş vakıflar üzerinde durulacaktır. Bu vakıfları tesis eden vâkıfelerin eğilimleri, bu eğilimlere bağlı olarak daha çok hangi hizmet alanlarına yöneldikleri üzerinde durulacak, kurdukları vakıfların yönetim, nezaret ve hizmet şartları açısından detaylı bir değerlendirmesi yapılmaya çalışılacaktır. Yine bu vakfiyelere dair oluşturulan tablolar üzerinden saraylı kadınların Osmanlı tarihi seyri açısından yeri ve etkisi irdelenecektir.

Kayıtlarına ulaşılabilen 103 adet vakfiyeyi aşağıdaki kıstaslara göre tablo ve grafikler oluşturmak suretiyle daha sistematik ve planlı bir değerlendirme imkânı sağlayacağı düşünülmektedir.

a) Vakıfların, yıllara göre dağılımı,
b) Vâkıfeler, hizmet alanları ve yerleri,
c) Vakfiyelerde yer alan tevliyet ve nezaret şartları,
d) Vakıflarda yer alan hayratlar.

[506] Gerber, H. (1998). "Bir Osmanlı Şehri Olan Bursa'da Kadın'ın Sosyo-Ekonomik Statüsü (1600-1700), Çeviren: Hayri Erten, ***Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,*** 8/ 8, 327-343; Ayrıca bkz: Maydaer, S. (2006). "Osmanlı Klâsik Döneminde Kadınların Servet Edinme Yolları (Bursa Örneği)", ***Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,*** 15/ 2, 30-40.

2.3.2.1.Vakıfların yıllara göre dağılımı

1539 ve 1914 yılları arasında İstanbul'da kadınlar tarafından kurulan vakıf sayısı toplam 1699 adettir. Belirlenen vakfiyelerin yıllara göre dağılımına bakıldığında:

1549-1551 tarihleri arasında toplam kurulan vakıf sayısı: 7
1602-1637 tarihleri arasında toplam kurulan vakıf sayısı: 337
1642-1688 tarihleri arasında toplam kurulan vakıf sayısı: 264
1699-1733 tarihleri arasında toplam kurulan vakıf sayısı:124
1739-1783 tarihleri arasında toplam kurulan vakıf sayısı: 237
1787-1831 tarihleri arasında toplam kurulan vakıf sayısı: 171
1837-1873 tarihleri arasında toplam kurulan vakıf sayısı:196
1891-1914 tarihleri arasında toplam kurulan vakıf sayısı:74

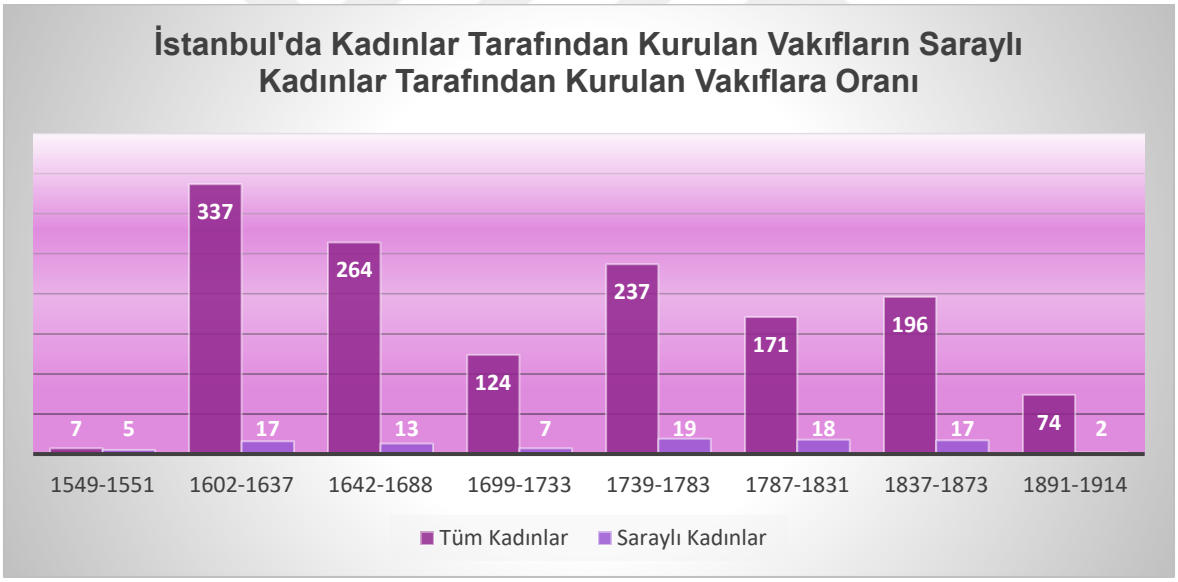

Şekil 2.1. İstanbul'da Kadınlar Tarafından Kurulan Vakıfların Saraylı Kadınlar Tarafından Kurulan Vakıflara Oranı

Bu şekilde, İstanbul'da kadınlar tarafından kurulan vakıf sayısı ile haremde görevli kadınların kurduğu vakıf sayısı verilmektedir. Bu sayılar değişkenlik göstermektedir. Buradan şu sonuca varılabilir: Dönemin siyasi ve ekonomik şartları vakıf kurulmasında etkili olmuştur; ancak saraylı kadınlar için bu şartlar her dönem geçerli olmamış denilebilir. Toplam sayıda azalma olduğu halde, saraylıların kurduğu vakıf sayısında artış vardır. İstanbul'da saraylı olmayan kadınların kurduğu vakıfların sayısındaki azalmanın birçok nedeni olabilir. Osmanlı ekonomisinde meydana gelen durgunluk ise vakıf müessesesini

etkileyen başlıca nedenler arasında gösterilebilir. Bununla birlikte 1585 tarihinde meydana gelen tağşiş ise, ekonomik sebeplerin en başında gelmektedir. Diğer ekonomik sebepler ise şöyle sıralanabilir; Osmanlı ordusunun uzun süren savaşlara girmesi ve bu savaşlarda kaybetmeye başlaması, savaş aletlerini yenileyememesi, timar sisteminde meydana gelen bozulma ve artan asker sayısı, halktan alınan nakdi vergi yükünü artmış olması gibi sebepler sayılabilir. Hem iç hem de dış kökenli askeri, siyasi ve iktisadi gelişmeler bir araya gelince Osmanlı maliyesi uzun süren bir bunalım dönemine girmiş; iç borçlanma artmıştır. Tarihe, Celali Ayaklanması olarak geçen ayaklanma neticesinde kırsaldan şehre göç artmıştır. Bu göçlerin neticesinde ekili dikili alan azalmıştır. Saraydaki tüketim alışkanlığının değişmesi ise ekonomik nedenlerin farklı bir boyutunu göstermektedir. Bu bağlamda güçlü bir ekonomi varsa buna bağlı olarak vakıf kurma geleneği de artmıştır denilebilir. Fakat vakıf kurmadaki bu durgunluğu sadece ekonomik nedenlere bağlamakta doğru olmaz. Taht sürelerinin istikrarsız olması gibi siyasi sebepleri de vardır. Dolayısıyla azalmanın birçok sebebi olabilir ve vakıf sistemi bu olaylardan etkilenmiş olduğu söylenebilir[507].

Aşağıdaki tabloda 103 vakfın hicrî ve milâdî yıllara göre dağılımları görülmektedir. Kurulan vakıf sayısındaki değişimleri daha iyi takip edebilmek için tablo yaklaşık ellişer yıllık tarih aralığında gösterilmektedir:

Çizelge 2.1. Vakıfların Yıllara Göre Dağılım

Hicrî Yıl	**Miladî Yıl**	**Vakıf Sayısı**
956-958	1549-1551	5
1011-1047	1602-1637	17
1051-1099	1642-1688	13
1111-1146	1699-1733	7
1151-1197	1739-1783	19
1201-1246	1787-1831	18
1252-1290	1837-1873	17
1308-1332	1891-1914	2
Tarihsiz		5
956-1332	**1549-1914**	**103**

[507] Pamuk, Ş.(2005).***Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi 1500-1914,*** İletişim Yayınları, İstanbul, 75-130.

İncelenen vakıfların ilki ile sonuncusu arasındaki tarih aralığı hicri 376, miladî 365 yıllık bir süreye tekabül etmektedir. Tabloda yaklaşık elli yıllık periyodlar ile ele alındığında saraylı kadınların (miladi 1549-1551 yılları arası, toplam üç yıllık süreçte) hicri 10. asrın ikinci yarısında kurduğu vakıf sayısı 5'dir; hicri 14. asrın yani 20. asrın ilk 32 yıllık periyodunda ise bu sayı 2'dir ve kurulan vakıf sayısının en düşük olduğu dönemdir. Hicri 12. yüzyılın ilk yarısında ise diğer periyodlara göre yaklaşık yarı yarıya bir düşüş vardır ve kurulan vakıf sayısı 7'dir. Diğer ellişer yıllık periyodlarda kurulan vakıf sayısı 13 ile 19 arasında değişmektedir. En çok vakfın yer aldığı elli yıllık periyod hicri 12. asrın ikinci yarısına aittir. Değerlendirmeleri vakfiyelerde geçen tarih kaydına sadık kalarak hicri seneye göre vermeyi tercih etmekle beraber, miladi olarak tekabül ettiği yılda gösterilmektedir. Dolayısıyla bu sayıların dönemin saray halkına ait ekonomik gücü ve bu gücü hayır hasenât yolunda sarf etme eğilimini nispeten gösterdiği düşünülmektedir.

2.3.2.2. Vâkıfeler, hizmet alanları ve yerleri

Bu başlık altında tamamı "saraylı" namıyla anılan harem-i hümâyûn kadınlarına ait 103 adet vakfiyeyi kurucuları, temel vakfiye bilgileri ve hizmet alanları itibariyle aşağıda tablolaştırmak suretiyle daha net ve sağlıklı bir değerlendirme imkânı ortaya konulmaya çalışılacaktır[508].

103 vakfiye içerisinde bazı kadınların birden fazla vakıf kurması söz konusudur. İstisna olarak bir vakfiyede ise 3 ayrı kadının ismi kurucu olarak yer almaktadır[509]. Vakfiyelerin 40'ında kurucuya ait vazife, makam, mevki veya mensubiyetlerine dair herhangi bir kayıt bulunmamakla birlikte tamamı harem-i hümâyûna mensup olmaları hasebiyle "saraylı" olarak kayıt edilmiştir. Bu kadınların 53'ünün kaydedilmiş statü ve vazifelerine yakından bakıldığında, 7'sinin dadı veya daye statüsünde olduğu görülmektedir. Hazinedâr/ hazinedâr usta statüsünde 11, kethüda 4 statüsünde yer alan kadınların sayısı 15'dir. Başkalfa veya kalfa statüsüyle anılan kadınların sayısı 20, usta statüsüyle anılanların sayısı da 12'dir. Herhangi bir meslek adı olmayan azatlısı ve çerağ olarak kayıt edilenlerin sayıları daha az olmak üzere azatlı olarak anılan 4, padişahın, hanedan mensubunun çerağı veya kadını olarak adlandırılan kadınların sayısı 3'tür. Saray-ı Atik ve Saray-ı Cedid

[508] Teze konu olan vakfiyelerle ilgili vakfın adı, tarihi, yer numarası, türü ve şartlarına dair bilgiler, oluşturulan vakıf analiz formunda yer almaktadır. Dolayısıyla burada ayrıca tekrarına lüzum görülmemektedir.
[509] Ziya Kadın binti Abdullah, Dildare Kadın binti Abdullah, Zevki Kadın binti Abdullah Vakfı; VGMA, Def:629, sh:742, sr: 489.

ifadesiyle birer kadının kaydı bulunmaktadır. Birkaç kayıtta da birden fazla statü, mesela kalfa ve usta veya kalfa ve hazinedâr statüleri bir arada yer almaktadır[510].

Kuruluş yeri bakımından, vakıfların ağırlıklı bir kısmının İstanbul'da kurulduğu görülmektedir. Hizmet yerleri itibariyle de kahir ekseriyeti yine İstanbul'a aittir. Bu vakıfların sayısı 92'dir. İstanbul dışında hizmet veren vakıf sayısı 11'dir. Bu vakıfların; 3'ü Mekke'de, 2'si Medine'de, 1 tanesi Kahire'de hizmet vermektedir. Diğerleri ise; 1 tanesi Boyabad, Söğüdlü'ye bağlı Uluköy'de, 1 tanesi Manisa'ya bağlı Gölmarmara'da, 1 tanesi Nevşehir, Arapsun'a bağlı Göynük köyünde; 1 tanesi Niğde, Yere bağlı Yosun köyünde ve 1 tanesinin de Ürgüp'te bulunan Sulucami'de hizmet verdiği görülmektedir.

Hizmet yeri bakımından İstanbul dışındaki yerlerden Mekke, Medine ve Kahire tercihi doğrudan kutsal mekânlar olmasıyla açıklanabilir. Kutsal topraklara giden hacıların yolculuk, barınma ve yeme-içme gibi ihtiyaçları için kurulmuş vakıflar olduğu görülmektedir. Ancak 92 vakfın İstanbul ve çevresinde kurulmuş olması, İstanbul dışından gelmiş bu kadınların niçin İstanbul'u seçtiklerini tam olarak tayin etmek zordur. Belki aşina oldukları bir muhittir, itibar ettikleri bir hocanın, şeyhin yahut âlimin tavsiye ve teşvikinden de söz etmek mümkün olabilir. Dikkat çeken husus ise incelenen 103 vakfiyede herhangi birinin kendi öz yurduna, yani doğup büyüdüğü ailesinin yaşadığı memlekete yönelik bir vakıf tesis ettiği kaydına rastlanmamış olduğudur. Bu durum uzun bir eğitim neticesinde kendileri için inşa edilen yeni kimliğe duydukları güçlü aidiyet duygusu ile izah edilebilir. Fakat bu meselenin yalnızca bir yönü olabilir. Bu konu farklı yönleriyle ele alınmaya muhtaçtır.

Vakfiyelerin hizmet alanı ile ilgili şartlarını daha yakından ele almadan önce bu hizmet alanlarına dair istatistiki bir tablo ortaya konulmaya çalışılacaktır.

[510] Bkz: Çizelge 2.4. Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları.

Çizelge 2.2. Vakıfların Hizmet Alanları ve Sayısı

Hizmet Alanları	**Vakıf Sayısı**
Din	60
Eğitim	1
Sosyal	5
Eğitim ve Din	4
Sosyal ve Din	25
Sosyal, Askerî, Din	1
Sosyal, Eğitim, Din	7
Toplam	**103**

Yukarıdaki tablodan hareketle saraylıların eğilimleri hakkında bilgi edinmek mümkündür. Vakıf tesis etmenin temelinde dinî inanç olmasının bir neticesi olarak kurulan vakıfların doğrudan dinî hizmetlere tahsis edilenlerin sayısı 60'dır. Esasen sosyal, askeri veya eğitim alanlarından biri ile birlikte yine din ile ilgili hizmet şartı olan vakıfların sayısı 97'dir[511]. Yukarıda üzerinde durulan sadaka-i cariye anlayışı, kişinin vefatından sonra da amel defterinin kapanmaması, uhrevi ve ebedi kurtuluşuna, cennet arzusuna vesile olacak bir sevap kapısının sürekli açık olması düşüncesi vakıf tesisinin en güçlü dayanağıdır. Bunun doğal neticesi olarak 103 vakfiyenin neredeyse tamamında doğrudan din ile ilgili bir hizmet, şart olarak koşulmuştur. Kategorik olarak belirlenen sosyal, askeri, eğitim gibi alanlar tahlil imkânı sunması amacıyla sınıflandırılmıştır. Aslında hiç biri tek yönlü düşünülemez. Yani eğitim, sosyal ve askeri olarak ele alınan kategorilerin içinde de dini bir yön vardır. Ancak burada bir çıkarım yapabilmek için ve hangi alanda kadınların hassasiyeti daha yüksek bunu tespit edebilmek için böyle bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu kategoride yer alan ve dini duyguların her türlü hayırlı amelin üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, bu hizmet alanlarının arkasında da yine bizatihi dinin referans gücünün yer aldığı söylenebilir.

Dolayısıyla, *"halka hizmet, hakka hizmettir"* düsturuyla kurulan vakıflarda sosyal hayata karşı duyarlılık üst düzeydedir. Halka yönelik sosyal ve beledî görevlerin yanı sıra kendi ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan fakir fukaranın temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelmesi vakıfların varoluş sebebiyle doğrudan alakalıdır. Aynı şekilde eğitim de en hayırlı

[511]Sosyal kavramını eğitim ve dinle de ilişkilendirmek mümkündür. Ancak bu çalışmada sosyal olarak değerlendirmeye tabi tutulan hususlar, kamu yararına yapılan, beledî hizmetler, imar ve iskân faaliyetlerini içermektedir.

amel olarak, vakıfların her zaman temel hizmet alanlarından birini oluşturmuştur. Bu bağlamda 38 vakfiyede sosyal, 12 vakfiyede de eğitime dair hizmet şartları yer almaktadır.

Harem-i hümâyûnun Osmanlı devlet teşkilatı içerisinde askerî sınıfta yer almasına karşılık bu kadınların kurduğu vakıfların içerisinde yalnızca bir vakfiyede askeri hizmet alanı tanımlanmıştır. Bunda kadın tabiatının doğal eğilimlerinin yanı sıra, askerî sınıfa yönelik hizmetlerin doğrudan devlet tarafından karşılanması, hatta güvenlik sebebiyle bu hizmetlerin sıkı tutulması etkilidir diye düşünülmektedir.

103 vakfiyenin her birinde yer alan hizmet şartlarının çeşitliliği, içeriği ve hacmi göz önünde bulundurulduğunda tüm bu verileri tablo halinde, çalışmanın sınırlı sayfalarına sığdırmanın imkânsız olduğu görülmektedir. Dolayısıyla burada sunulamayacak ölçüde geniş ölçekli tabloda yer alan hizmet şartların mahiyeti belli ölçüde gruplandırılmak suretiyle basit bir tablo halinde sunulacaktır:

Çizelge 2.3. Vakfiyelerde Şart Olarak Zikredilen Hizmetlerin Mahiyeti ve Sayısı

Vakfiyelerde Şart Olarak Zikredilen Hizmetlerin Mahiyeti	**Vakfiye Sayısı**
Mübarek gün ve gecelerde veya vakfiyede tayin edilen belirli zamanlarda Kur'an-ı Kerim, Mevlid, Delail-i Hayrat, Menâkıb-ı Resul gibi eserlerin okutulması kabilinden dinî ibadet ve hizmetler.	43
Çeşme, tulumba, suyolu, köprü, yol ve sair sosyal ve beledî hizmete yönelik eserlerin inşa, tamir ve bakımı.	15
Doğrudan halka veya bizatihi eğitim gören talebeye ve bu eğitim faaliyetlerinde vazifeli olan muallimlere aynî veya nakdî tahsisatlar.	15
Mübarek gün ve gecelerde cami, mescid veya tekkelerde yapılan ibadetlerden sonra, halka ve fukaraya yapılan ikram hizmetleri.	14
Hayır, kurumlarında kullanılmak üzere Kur'an, muhtelif eşya, zeytinyağı, balmumu, odun, kömür türünden aynî bağışlar veya bunları temin için nakdî tahsisatlar.	12
Cami, mescid, tekke, dergâh gibi doğrudan dinî ibadet ve merasimlerin icra edildiği mekânların inşaat, tamir ve bakımlarına yönelik hizmet şartları.	11
Eğitim faaliyetleri için bina inşa, tamir ve bakım hizmetleri.	10
Fukaraya aynî veya nakdî yardım hizmetleri.	9
Cami, mescid, tekke gibi ibadet mekânlarında mutad vazifeliler için ayrıca yevmiye tahsisatları.	8
Sosyal ve beledî hizmetler veren hayır kurumlarında mutad vazifeliler için ayrıca yevmiye tahsisatları.	5
Mekke-i mükerreme ve Medine-i münevvereye yapılacak hayır ve hasenât hizmetleri.	4
Mekke ve Medine fukarasına nakdî yardımlar.	4
Aile ferdleri ve azadlı köleler için vakıf gelirlerinden tahsisat şartları.	3
Surre ve hac kafilelerinin gidiş, dönüşlerinde ihtiyaç duydukları hizmetler için tahsisatlar.	2

Vakfiyelerdeki hizmet şartlarını mahiyetlerine göre gruplandırarak oluşturulan tabloda, bu hizmetlerin ne olduğu ve kaç vakfiyede hizmet şartı olarak kaydedildiği net olarak görülmektedir. Toplam vakfiye sayısından ötürü aynı zamanda yüzdelik oranları da ifade eden bu rakamlar dikkat çeken birkaç örnek üzerinden değerlendirilmiştir.

Vakfiyelerde en çok rağbet edilen hizmet grubu doğrudan dini ibâdetlerdir. Özellikle mübarek gün ve gecelerde eda edilmesi talep edilen bu ibadetler tam 43 vakfiyenin hizmet şartlarında yer almaktadır. Yine bu vakfiyelerin birçoğunda halkın iştirakiyle yapılan bu ibadetlerden sonra misafirlere ikram edilmek üzere tahsisatlar ayrılması da saraylı kadınların itibar ettiği bir gelenek olarak görülmektedir.

Eğitim faaliyetlerine, bu faaliyetleri veren kurumlara, talebelere hatta muallimlere giyim kuşam, iaşe ve nakid yardımı yapılmasını şart koşan vakfiyelerin sayısı 15'dir ve ikinci en çok rağbet gören hizmet şartlarındandır. Eğitim konusunda Saraylı Hace Tahire Kadın ibneti Abdullah bin Abdülmennan vakfı[512] dikkate şayandır. Miladi 1710 tarihli bu vakfiyede kız çocuklarına Kur'an Kerim eğitimi verecek muallime için günlük 5 akçe tahsisat ayrıldığı görülmektedir. Buradan şöyle bir yorum yapmak mümkündür: Kadınlar için günümüzdeki eğitime benzeyen eğitim ancak XIX. yüzyılın ikinci yarısında verilmeye başlamıştır. Fakat bu vakfiyede kızların o dönemde dini eğitim alabildikleri söylenebilir. Ayrıca kız çocukları için evde verilen eğitimler söz konusudur. Bu eğitimlerin, semtin veya mahallenin örf adap eğitiminde ileri gelen kadınlar tarafından verildiği görülmektedir.

Saraylı kadınların vakfiyelerde Mekke ve Medine'ye, buradaki fukaraya, hac ibadetini eda edenlere özel bir ilgisi olduğu görülmektedir. Mesela Kahire'de muazzam emlakların akar olarak tayin edildiği Kethüda Canfeda Kadın Vakfının[513], gelirlerinin tamamını hac ibadetini yerine getirmek üzere yola çıkan Müslümanların gidiş-dönüş hizmetlerine sarf edildiği bu ilgiye örnek olarak gösterilebilir. Bir başka vakfiyede[514] de Kur'an-ı Kerim'in Mekke'de ikamet eden ağalar tarafından okunması şartı yer almaktadır. Toplamda 10 vakfiyede bu hususlara ve hizmet şartlarına yer verilmektedir. Vakfiyelerde genel olarak gözetilen bir husus da dinî mekânlarda veya hayır kurumlarında mutad vazifeli olanlar için

[512] Tahire Kadın ibneti Abdullah bin Abdülmennan Vakfı: VGMA, Def:745, sh: 229, sr:64.
[513] Kethüda Canfeda Kadın Vakfı; TS.MA.d. No: 6938, 1-22.
[514] Hurşide Hatun ibneti Abdullah Vakfı: Topkapı Sarayı Arşivi Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068, sh. 7-8.

normal gelirlerinin dışında ayrıca yevmiye tahsisatı yapmak suretiyle ekonomik durumlarını iyileştirmeye dönük şartlardır.

Sonuç olarak vakıf geleneğinde hayli rağbet gören beledî ve sosyal hizmetler, saraylı kadınlarının da aynı ölçüde ilgisine mazhar görünmektedir. Dikkat çeken bir diğer husus da fukaraya doğrudan yardım şartına yer veren vakfiye sayısının yalnızca 2 olmasıdır[515]. Bununla birlikte pek çok vakfiyeye düşülen bir kayıt şöyledir: *"Şayet vakıf hizmet şartları yerine getirilmezse gelirler fukaraya harcanacaktır"* denilmektedir. Bu kayıttan hareketle şöyle bir yorum yapmak mümkündür: Vakıf hizmeti, temelde ihtiyaç duyan herkes içindir. İhtiyaçta karşılıklıdır. Vakıf kuran kişinin sevaba, diğerinin ise vakıf tarafıdan yerine getirilen hizmete ihtiyacı vardır. Fakat yanılma, istismar, atalete sevk gibi menfi ihtimallerden ötürü doğrudan ihtiyaç sahibi insanlar yerine bu işleri daha organize ve denetimli olarak yerine getiren kurumlar üzerinden yapılması tercih edilmektedir. Bunun içindir ki bir giyim-kuşam, ikram ve bazen nakid türünden yardımlar genellikle bir tekke şeyhi, vakıf mütevellisi vesilesiyle veya hazır hizmet sunan imaretler üzerinden yapılmaktadır[516].

Tezin ana konusunu teşkil eden saraylı kadınların kurmuş olduğu vakfiyelerle ilgili aşağıdaki tablo, kurucusunun adıyla birlikte vakfa ait temel bilgileri, arşiv kayıt bilgilerini ve vakfiyede dile getirilen (şart koşulan) hizmetlerin ait olduğu alanları göstermeye yöneliktir. Vakfiyelerde yer alan, tevliyet, nezaret, nukut, akarât ve giderlerle ilgili hususlar ayrı ayrı ele alınmak üzere faklı tablolar halinde ayrıca tablolaştırılacaktır.

[515]Söhrab Hatun Vakfı, VGMA, Def:1646, müstakil defter. Bu vakıfta "Eyüb'de Şahsultan Tekkesinde ikâmet eden 7 fukaraya günlük birer akçe verilecek, içlerinden her kim yemek yaparsa günlük 1 akçe daha ilave verilecek. Her hafta 3'er vukuyye koyun eti alınıp tekkede fukara yemeğine ilave edilecektir" denilmektedir. Diğer vakıf: Vecihi Kalfa binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:630, sh:1057, sr:672 (İMÜF: EVKAF MÜFETTİŞLİĞİ DEFTER 350 VRK 3-4);VGMA, Def:1649 müstakil defter; bu vakıf şartında ise: Her sene 5 erkek ve 5 kız öğrenciye ihtiyaçları için 30'ar kuruş (Toplam 300 Krş) harcanmasını istemektedir.

[516] Mâhîşeb Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı, VGMA Def:744, sh:197, sr: 57; VGMA Def:744, sh:200, sr: 58 (Zeyl Vakfiye) Bu vakıftaki şarta göre: . Vakıf kurucusu 1215 tarihli zeyl vakfiyesinde bu şartından vazgeçip günlük on akçenin Eyüp'teki Şeyh Murad Efendi Tekkesi fukarasının yiyeceği için şeyh efendiye verilmesini şart koşmuştur.

Çizelge 2.4. Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları

Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi, Statüsü**	**Vakfın Tanzim Tarihi Hicri ve Miladi**	**Hizmet Yeri**	**Vakfiyenin Kayıt Referans Bilgisi**	**Belge Türü**	**Şurutu İtibariyle Vakfın Türü**	**Hizmet Alanı**
1	Gülfem Hatun binti Abdülmennan / Abdurrahman Vakfı	***	Vakfiye 1: Evail-i Cemaziyelevvel 956/ 28 Mayıs-5 Haziran/ 1549	İstanbul	VGMA; Def: 1550, sh: 58, sr:7	Vakfiye	Hayrî	Din
2	Gülfem Hatun binti Abdülmennan/Abdurrahman Vakfı	***	Vakfiye 2: 25 Rebiülevvel 957/13 Nisan 1550	İstanbul	VGMA; Def: 1550, sh: 59, sr:8	Vakfiye	Hayrî	Din
3	Server Hatun binti Abdurrahman Vakfı (Daye hatun adıyla meşhur)	Daye	1. Vakfiye Tarihsiz (1480, sh. 1, sr. 1) /	İstanbul	1. VGMA, Def. 1480, sh. 1, sr. 1 (Arapça)	Vakfiye	Hayrî	Din
4	Server Hatun binti Abdurrahman Vakfı (Daye hatun adıyla meşhur)	Daye	Vakfiye 2. Gurre-i Muharrem 959 /29 Aralık-07 Ocak 1551-1552	İstanbul	VGMA, Def: 2113, sh. 239, sr. 37 (Arapça)	Vakfiye	Hayrî	Din
5	Gülfem Hatun binti Abdülmennan/Abdurrahman Vakfı	***	Vakfiye 3: Evahir-i Receb 958/ 24 Temmuz-2 Ağustos/ 1551	İstanbul	VGMA; Def: 1550, sh: 57, sr:6	Vakfiye	Hayrî	Din
6	Halime Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı	Daye (III. Mehmed)	Evasıtı Rebiülahir 1011 /27 Eylül-6 Ekim 1602	Manisa	VGMA, Def:582-1, sh: 265, sr:182	Vakfiye	Hayrî	Din
7	Çeşmisiyah Hatun ibneti Abdullah Vakfı		25 Cemaziyelahir 1015 / 28 Ekim 1606	İstanbul	Topkapı Sarayı Arşivi Emanet Hazinesi Kitaplığı No:3068, sh: 8-10	Vakfiye	Hayrî	Din
8	Mahpervin Hatun ibneti Abdullah Vakfı		Evâil-i Şevval 1015/ 30 Ocak-8 Şubat /1607	İstanbul	Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kizaplığı No: 3068 sh. 1-3	Vakfiye	Hayrî	Din
9	Ferhunde Hatun ibneti Abdullah Vakfı		Evâil-i Şevval 1015/ 30 Ocak-8 Şubat /1607	İstanbul	Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kizaplığı No: 3068 sh. 2-4	Vakfiye	Hayrî	Din
10	Payende Hatun ibneti Abdullah Vakfı		Evâil-i Zilhicce 1015/30 Mart-8Nisan /1607	İstanbul	Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kizaplığı No: 3068 sh. 4-5	Vakfiye	Hayrî	Din

Çizelge 2.4. (devam) Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları

Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi, Statüsü**	**Vakfın Tanzim Tarihi Hicri ve Miladi**	**Hizmet Yeri**	**Vakfiyenin Kayıt Referans Bilgisi**	**Belge Türü**	**Şurutu İtibariyle Vakfın Türü**	**Hizmet Alanı**
11	Payidar Hatun ibneti Abdullah Vakfı		Evâil-i Zilhicce 1015/30 Mart-8Nisan /1607	İstanbul	Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kizaplığı No: 3068 sh. 5-6	Vakfiye	Hayrî	Din
12	Hurşide Hatun ibneti Abdullah Vakfı		Evâhir-i Receb 1017/30 Ekim-9Kasım/1608	Mekke	Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kizaplığı No: 3068 sh. 7-8	Vakfiye	Hayrî	Din
13	Simten Hatun ibneti Abdullah Vakfı		Evâhir-i Receb 1017/30 Ekim-9 Kasım/1608	İstanbul	Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kizaplığı No: 3068 sh. 6-7	Vakfiye	Hayrî	Din
14	Kethüda Canfeda Kadın ibneti Abdülmuhsin Vakfı	Kethüda	15 Şaban 1017/24 Kasım 1608	Kahire	TS.MA.D. No: 6938 (1-22) Müstakil Defter (Arapça)	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din
15	Sanavber Hatun ibnet-i Abdulmennan Vakfı	***	Evail-i Muharrem 1038/ 31 Ağustos-9Eylül 1628	İstanbul	VGMA, Def:743, sh: 544, sr:169	Vakfiye	Hayrî	Din
16	Ferişah Hatun ibneti Abdullah Vakfı	Saray-ı Atikden	Evasıt-ı Cemaziyelahir 1038/ 4-14 Şubat 1629	Mekke ve Medine	VGMA, Def:1654, sh:17	Vakfiye	Hayrî	Din
17	Mahidevran Hatun ibneti Abdullah Vakfı	Saray-ı Atikden	Evahir-i Cemaziyelahir 1038/ 14-24 Şubat 1629	Mekke (Kabe) ve İstanbul	VGMA, Def:1654, sh:1-15	Vakfiye	Hayrî	Din
18	Havva Hatun Vakfı	Daye (Sultan Osman)	14 Muharrem 1039/ 3Eylül 1629	Medine	VGMA, Def: BOA. EV. VKF. 05	Vakfiye	Hayrî	Din
19	Hace Havva Hatun binti Abdulmennan Vakfı	Saray-ı Cedidden	20 Receb 1043/ 20 Ocak 1634	İstanbul	VGMA, Def.649, sh:22, sr:4	Vakfiye	Hayrî	Din
20	Kamer Hatun binti Abdulmennan Vakfı	Saray-ı Cedidden	20 Receb 1043/ 20 Ocak 1634	İstanbul	VGMA, Def.649, sh:23, sr:5	Vakfiye	Hayrî	Din

Çizelge 2.4. (devam) Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları

Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi, Statüsü**	**Vakfın Tanzim Tarihi Hicri ve Miladi**	**Hizmet Yeri**	**Vakfiyenin Kayıt Referans Bilgisi**	**Belge Türü**	**Şurutu İtibariyle Vakfın Türü**	**Hizmet Alanı**
21	Raziye Hatun binti Abdulmennan Vakfı	Saray-ı Cedidden	20 Receb 1043/ 20 Ocak 1634	İstanbul	VGMA, Def.649, sh:25, sr:6	Vakfiye	Hayrî	Din
22	Gülale (Gelale) Hatun ibneti Abdullah Vakfı	***	Evail-i Cemaziyelevvel 1047/21-30 Eylül 1637 (Arapça)	İstanbul	COA, EV. VFK. 14/42	Vakfiye	Hayrî / Zürrî	Din
23	Amine Hatun ibneti Abdullah Vakfı	***	20 Zilkade 1051/20 Şubat 1642	İstanbul	COA; EV-VKF 21/21	Vakfiye	Hayrî / Zürrî	Din
24	Saraylı Siyavuş Hatun ibneti Adulkerim Vakfı	***	20-30 Safer 1053/ 10-19 Mayıs 1643	İstanbul	VGMA, Def:618: sh:171, sr:143.	Vakfiye	Zürrî	Din
25	Lalezar ibneti Abdülmennan Vakfı	***	8 Cemaziyelahir 1057 /11 Temmuz 1647	İstanbul	COA; EV-VKF/14-59	Vakfiye	Hayrî / Zürrî	Din
26	Mahitab Hatun ibneti Abdullah Vakfı	***	8 Cemaziyelahir 1062/ 17 Mayıs 1652	İstanbul	COA: EV VKF 17/19	Vakfiye	Hayrî / Zürrî	Din
27	Meryem Hatun binti Abdullah Vakfı	Daye	Gurre-i Ramazan 1066 / 23-25 Haziran 1656	İstanbul	İMÜT, Ahiçelebi Mahkemesi Def: 4, sh/vrk. 86-87	Vakfiye	Hayrî / Zürrî	Din
28	Badısaba Hatun ibnet-i Abdülhay Vakfı	Kethüda	Gurre-i Cemaziyelevvel 1071/ 1-10 Ocak 1661	İstanbul	VGMA; Defter: 740, sh:3, sr:3.	Vakfiye	Hayrî	Din
29	Gülale (Gelale) Hatun ibneti Abdulmennan Vakfı	***	14 Cemaziyelevvel 1077/ 02 Kasım 1666	İstanbul	COA, EV. VFK. 14/42	Vakfiye	Hayrî / Zürrî	Din
30	Marziye Hatun ibneti Abdulmennan Vakfı	***	15 Rebiülevvel 1078/04 Eylül 1667	İstanbul	COA; EV-VKF 16/35	Vakfiye	Hayrî / Zürrî	Din

Çizelge 2.4. (devam) Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları

Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi, Statüsü**	**Vakfın Tanzim Tarihi Hicri ve Miladi**	**Hizmet Yeri**	**Vakfiyenin Kayıt Referans Bilgisi**	**Belge Türü**	**Şurutu İtibariyle Vakfın Türü**	**Hizmet Alanı**
31	Ayşe Hatun ibneti Abdullah Vakfı	***	3 Cemaziyelahir 1081/ 18 Ekim 1670	İstanbul	VGMA, Def:1763, sh:126	Vakfiye	Zürrî	Din
32	Söhrab Hatun ibneti Abdulmennan Vakfı	***	16 Zilkade 1092/ 27 Kasım 1681	İstanbul	VGMA, Def:1646, müstakil defter	Vakfiye	Hayrî	Din
33	Hatice Hatun ibneti Abdullah Vakfı	***	10 Şaban 1096/12 Temmuz 1685	İstanbul	COA, EV. VFK. 6/41	Vakfiye	Hayrî / Zürrî	Din
34	Hatice Hatun Binti Abdulmennan Vakfı	***	12 Şevval 1099/ 10 Ağustos 1688	İstanbul	VGMA, Def:623: sh:110, sr:120	Vakfiye	Hayrî	Din
35	Hatice Hatun Binti Abdulmennan Vakfı	***	12 Şevval 1099/ 10 Ağustos 1688	İstanbul	VGMA, Def:623: sh:110, sr:120	İlâm	Hayrî	Din
36	Nevruz Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı	***	20 Cemâziye'l-ûlâ (evvel) 1111/13 Kasım 1699	İstanbul	VGMA, Def:623, sh:345, sr:346	Vakfiye	Hayrî	Din
37	Tahire Kadın ibneti Abdullah bin Abdülmennan Vakfı	***	3 Şaban 1122/ 27 Eylül 1710	İstanbul	VGMA, Def:745, sh: 229, sr:64	Vakfiye	Hayrî	Din
38	Hâkime Hatun binti Abdülmennan Vakfı	***	21 Rebiülevvel 1126/ 06 Nisan 1714	İstanbul	VGMA, Def:731, sh:3, sr:3	İlâm	Hayrî	Din
39	Rukiye Hatun Vakfı	***	22 Şaban 1132/29 Haziran 1720	İstanbul	VGMA, Def:730, sh:21, sr:9	İlâm	Hayrî	Din
40	Hace Bahri Hatun binti Abdülmennan Vakfı	***	12 Rebiülevvel 1139/07 Kasım 1726	İstanbul	VGMA, Def:1804, sh:31	Vakfiye	Hayrî	Din

Çizelge 2.4. (devam) Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları

Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi, Statüsü**	**Vakfın Tanzim Tarihi Hicri ve Miladi**	**Hizmet Yeri**	**Vakfiyenin Kayıt Referans Bilgisi**	**Belge Türü**	**Şurutu İtibariyle Vakfın Türü**	**Hizmet Alanı**
41	Rahime Hatun ibneti Abdullah Vakfı	***	18 Cemaziye'l-evvel 1146/18 Ekim 1733	İstanbul	VGMA, Def:629, sh:731, sr:487	Vakfiye	Hayrî / Zürrî	Din
42	Fatma Hatun binti Abdullah Vakfı	***	Gurre-i Muharrem 1151/ 1-10 Nisan-Mayıs 1739	İstanbul	VGMA, Def:736, sh: 70 sr: 23	Vakfiye	Hayrî	Din
43	Hatice Usta bint Abdullah Vakfı	Hazinedâr Usta	14 Safer 1158/ 18 Mart 1745	Niğde	VGMA, Def:624, sh:424, sr:390	Vakfiye	Hayrî	Din
44	Dilaram ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa / Azadlı (Esma Sultan)	12 Şevval 1172/ 08 Haziran1759	İstanbul	VGMA, Def:739, sh:237, sr:140	Vakfiye	Hayrî	Din
45	Hemrah Hatun ibneti Abdullah Vakfı	***	22 Muharrem 1173/15 Eylül 1759	İstanbul	VGMA, Def:740, sh:76, sr:28.	Vakfiye	Hayrî / Zürrî	Din
46	Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı	***	13 Cemaziyelahir 1178/ 08 Aralık 1764	İstanbul	VGMA, Def:732, sh:48, sr:30	Vakfiye	Zürri	Din
47	Gülruhsar Usta binti Abdullatif Vakfı	İbrikdar Usta	13 Şaban 1179/ 25 Ocak 1766	İstanbul	VGMA, Def:732, sh:38, sr:24	Vakfiye	Hayrî	Din
48	Ruhveş Kalfa binti Abdullah Vakfı	Kalfa	1181/ 1767-1768	İstanbul	TKİBM- TMSK-3, 168-168B	Vesika	Hayrî	Din
49	Rukiye Hatun Vakfı (İkincisi)	Mısrî el-Hacc Süleyman Ağa Eşi	21 Şevval 1187/ 05 Ocak 1774	İstanbul	VGMA, Def:738, sh:70, sr:46	Vakfiye	Hayrî	Din
50	Fatma Hatun binti Abdullah bin Abdullah Vakfı	***	3 Zilhicce 1187/ 15 Şubat 1774	İstanbul	VGMA, Def:732, sh:111, sr:99	Vakfiye	Hayrî	Sosyal

Çizelge 2.4. (devam) Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları

Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi, Statüsü**	**Vakfın Tanzim Tarihi Hicri ve Miladi**	**Hizmet Yeri**	**Vakfiyenin Kayıt Referans Bilgisi**	**Belge Türü**	**Şurutu İtibariyle Vakfın Türü**	**Hizmet Alanı**
51	Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı	***	9 Zilhicce 1188/ 10 Şubat 1775/ Zeyl Vakfiye 6 Rebiülahir 1193/ 23 Nisan 1779. Zeyl Vakfiye 11 Safer 1195 / 06 Şubat 1781	İstanbul	VGMA, Def:732, sh:145, sr:132: ZV: Def:732, sh:146, sr:133: ZV: Def:732,sh:154,sr:149.	Vakfiye, Zeyl Vakfiye	Hayrî	Eğitim ve Din
52	Mehtab binti Abdullah Vakfı	Kalfa	5 Zilkade 1189/ 28 Aralık 1775	İstanbul	VGMA, Def:741, sh:245, sr:140	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din
53	Ayşe Hatun ibneti Abdullah Vakfı	Daye	3 Muharrem 1189,/ 06 Mart 1775 / Zeyl Vakfiye:25 Cemaziyelahir 1189/ 23 Ağustos 1775 / Zeyl Vakfiye: 18 Safer 1195/ 13 Şubat 1781 / Zeyl Vakfiye: 15 Receb 1197/16 Haziran 1783	İstanbul	VGMA, Def:1652, sh: 1. / Zeyl Vakfiye: Def:1652 sh: 10 / Zeyl Vakfiye: Def:1652, sh:14	Vakfiye / Zeyl Vakfiye	Hayrî	Sosyal, Eğitim, Din
54	Sevgülün Kadın (Nam-ı diğer Ümmahani Kadın) Vakfı	Saliha Sultan Çerağı	11 Şaban 1190 / 25 Eylül 1776	İstanbul	VGMA, Def:741, sh:251, sr:145: ZV: Def:741,sh:252,sr:146	Vakfiye, Zeyl Vakfiye	Hayrî	Din
55	Hasibe Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı		13 Muharrem 1192 / 11 Şubat 1778	İstanbul	VGMA, Def: 86, sh: 295.	Vakfiye	Hayrî	Din
56	Hasibe Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı		13 Muharrem 1192 / 13 Şubat 1778	İstanbul	VGMA, Def: 86, sh: 298.	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din
57	Mihrişah Usta Vakfı	Usta	25 Muharrem 1193 /12 Şubat 1779	İstanbul	VGMA, Def: 86, sh: 316.	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din
58	Mirad Kalfa Vakfı		25 Muharrem 1193 / 12 Şubat 1779	İstanbul	VGMA, Def: 86, sh: 318.	Vakfiye	Hayrî	Din

Çizelge 2.4. (devam) Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları

Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi, Statüsü**	**Vakfın Tanzim Tarihi Hicri ve Miladi**	**Hizmet Yeri**	**Vakfiyenin Kayıt Referans Bilgisi**	**Belge Türü**	**Şurutu İtibariyle Vakfın Türü**	**Hizmet Alanı**
59	Hatice Nam-ı Diğer Dürri Yekda binti Abdullah Vakfı	Sultan Osman Çerağı	27 Safer 1196/ 11 Şubat 1782	İstanbul	VGMA, Def:732, sh:171, sr:152	Vakfiye	Hayrî	Eğitim ve Din
60	Nevres Kadın Vakfı	Hazinedâr / 3. Kadın/ I. Abdülhamid	15 Şevval 1197 / 25 Receb 1202 / 13 Eylül 1783 / 01 Mayıs 1788	Boyabad	VGMA, Def:637, sh:183-184, sr:5-6	Vakfiye, Zeyl Vakfiye	Hayrî	Sosyal, Eğitim, Din
61	Mâhîşeb Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı		22 Şevval 1201 / 7 Ağustos 1787	İstanbul	VGMA Def:744, sh:197, sr: 57; VGMA Def:744, sh:200, sr: 58 (Zeyl Vakfiye)	Vakfiye, Zeyl Vakfiye	Hayrî	Eğitim ve Din
62	Fatma Mahcube Hatun Vakfı	Azadlı (I. Abdülhamid)	15 Receb 1202/ 21 Nisan 1788	İstanbul	VGMA, Def:733, sh:87, sr:51	Vakfiye	Hayrî	Sosyal
63	Saraylı Fesahat Usta binti Abdullatif Vakfı	Usta / III. Selim'in kadınlarından	23 Rebi'ü'l-ahir 1206/ 20 Aralık 1791	İstanbul	VGMA, Def:732, sh:237, sr:207	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din
64	Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı	***	27 Şaban 1208/ 30 Mart 1794	İstanbul	VGMA, Def:732, sh:247, sr:220. ZV: Def:732,sh:247,sr:219.	Vakfiye, Zeyl Vakfiye	Hayrî/Zürrî	Eğitim ve Din
65	Nazperver Kadın binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Usta	29 Cemaziye'l-ahir 1208/01 Şubat 1794	İstanbul	VGMA, Def:743, sh:171, sr:40	Vakfiye	Hayrî	Sosyal, Eğitim, Din
66	Ziya Kadın binti Abdullah, Dildare Kadın binti Abdullah, Zevki Kadın binti Abdullah Vakfı	***	20 Rebiülahir 1215/ 10 Eylül 1800	İstanbul	VGMA, Def:629, sh:742, sr: 489	Vakfiye	Hayrî	Askeri, Sosyal, Din
67	Nahlinaz Usta ibneti Abdullah Vakfı	Usta	9 Rebiü'l-evvel 1220/07 Haziran1805	İstanbul	VGMA, Def:629, sh:715, sr:480	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din

Çizelge 2.4. (devam) Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları

Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi, Statüsü**	**Vakfın Tanzim Tarihi Hicri ve Miladi**	**Hizmet Yeri**	**Vakfiyenin Kayıt Referans Bilgisi**	**Belge Türü**	**Şurutu İtibariyle Vakfın Türü**	**Hizmet Alanı**
68	Alicenab Kadın ibneti Abdullah Vakfı	Dadı (Esma Sultan)	3 Cemaziye'l-evvel 1226/ 26 Mayıs 1811	İstanbul	VGMA Def:579, sh:582, sr: 256	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din
69	Cevri Usta ibneti Abdülmennan Vakfı	Hazinedâr Usta	23 Receb 1231/ 19 Haziran 1816	İstanbul	VGMA, Def:746, sh:10, sr:6	Vakfiye	Hayrî	Sosyal, Eğitim, Din
70	Hâce Fesahat Hanım ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	25 Safer 1235/ 13 Aralık 1819	İstanbul	VGMA, Def:580, sh:183, sr:87	Vakfiye	Hayrî / Zürrî	Sosyal ve Din
71	Sabrişah binti Abdullah Vakfı	Kalfa	3 Şaban 1234/28 Mayıs 1819	İstanbul	VGMA, Def:733, sh:72, sr:36.	Vakfiye	Hayrî	Sosyal, Eğitim, Din
72	Vecihi Kalfa binti Abdullah Vakfı	Azadlı / Kalfa	1236/ 1820-1821	İstanbul	VGMA, Def:630, sh:1057, sr:672 (İMÜF: Evkaf Müfettişliği Defter 350 Vrk. 3-4)	Vakfiye	Hayrî	Sosyal, Eğitim, Din
73	Penbe Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	27 Rebi'ü'l-evvel 1242/ 29 Ekim 1826	İstanbul	VGMA, Def:43, sh: 482, sr:168	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din
74	Zeyneb Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	27 Rebi'ülevvel 1242/ 29 Ekim 1826	İstanbul	VGMA, Def:43, sh:484, sr:169	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din
75	Hazinedâr Suada binti Abdullah Vakfı	Hazinedâr	3 Cemaziyelahir 1241/13 Ocak 1826	İstanbul	VGMA, Def:733, sh: 85, sr: 48	Vakfiye	Hayrî	Din
76	Tabib binti Abdullah Vakfı	Hazinedâr Usta (II. Mahmud)	6 Rebiülahir 1246/ 24 Eylül 1830	İstanbul	VGMA, Def:1649 müstakil defter	Vakfiye	Hayrî	Din

Çizelge 2.4. (devam) Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları

Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi, Statüsü**	**Vakfın Tanzim Tarihi Hicri ve Miladi**	**Hizmet Yeri**	**Vakfiyenin Kayıt Referans Bilgisi**	**Belge Türü**	**Şurutu İtibariyle Vakfın Türü**	**Hizmet Alanı**
77	Emine Hanım Vakfı	II. Mahmud Çerağlarından	3 Şaban 1246 / 17 Ocak 1831	İstanbul	VGMA, Def:634, sh:67, sr:11	Vasiyet Vakfiyesi	Hayrî	Eğitim
78	Tabib binti Abdurrahman Vakfı	Hazinedâr Usta (II. Mahmud)	6 Rebiülahir 1246 /24 Eylül 1830	İstanbul	VGMA, Def:1650 müstakil defter	Vakfiye	Hayrî	Sosyal
79	Tayyibe usta Vakfı	Hazinedâr Usta	9 Zilhicce 1252/ 17 Mart 1837	İstanbul	VGMA, Def:746, sh:412, sr:184	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din
80	Şevkinihal ibneti Abdurrahman Vakfı	Hazinedâr Usta	Gurre-i Zilhicce 1261/ 1-10 Aralık 1845	Tekirdağ	VGMA, Def:987, sh:186, sr:57	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din
81	Ebrubahar Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Çamaşır Ustası	19 Zilkade 1262/08 Kasım 1846	Ürgüp	VGMA, Def:747, sh:104, sr:103	Vakfiye	Hayrî	Din
82	Nazlı Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Kahveci Ustalarından	12 Zilhicce 1262/ 01 Aralık 1846	Nevşehir	VGMA, Def:747, sh:104, sr:104	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din
83	Nursafa ibneti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Çaşnigir Ustası	22 Safer 1262/ 19 Şubat 1846	İstanbul	VGMA, Def:747, sh: 43, sr:48	Vakfiye	Hayrî	Din
84	Saraylı Şevkidide ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	9 Receb 1262/ 03 Temmuz 1846	İstanbul	VGMA, Def:747, sh:116, sr:112	Vakfiye	Hayrî	Sosyal
85	Nesimsaba Kadın ibneti Abdullah Vakfı	Hazinedâr Usta (Esma Sultan)	20 Safer 1267/ 25 Aralık 1850	İstanbul	VGMA, Def:747, sh:155, sr:131	Vakfiye	Hayrî	Din

Çizelge 2.4. (devam) Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları

Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi, Statüsü**	**Vakfın Tanzim Tarihi Hicri ve Miladi**	**Hizmet Yeri**	**Vakfiyenin Kayıt Referans Bilgisi**	**Belge Türü**	**Şurutu İtibariyle Vakfın Türü**	**Hizmet Alanı**
86	Alemtab Usta ibneti Abdullah ibn Abdulmennan Vakfı	Usta / 3. Kadın / II. Mahmud	29 Şevval 1261; / 28 Ekim 1845 / Zeyl Vakfiye: 9 Şaban 1267/09 Haziran 1851	Nevşehir	VGMA, Def:747, sh: 42, sr:47 / Zeyl Vakfiye: Def:747, sh:160, sr:137,	Vakfiye, Zeyl Vakfiye	Hayrî	Din
87	Cilvenaz Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Çeşnigir Usta	5 Receb 1268/ 25 Nisan 1852	İstanbul	VGMA, Def:582, sh:142, sr: 96	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din
88	Saraylı Goncater ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa / Hazinedâr Usta	19 Zilhicce 1272/ 21 Ağustos 1856	İstanbul	VGMA, Def:747, sh:217, sr:181	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din
89	Saydıcinan Kalfa (Fatma binti Abdullah) Vakfı	Kalfa / Azadlı (II. Mahmud)	6 Muharrem 1275/ 16 Ağustos 1858	İstanbul	VGMA, Def: 581, sh: 419, sr:407	Vakfiye	Hayrî	Din
90	Furucihan Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	19 Rebi'ü'l-evvel 1277/ 28 Eyül 1860	İstanbul	VGMA, Def:583, sh:44, sr:36	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din
91	Hediye binti Abdullah bin Abdülmennan Vakfı	Usta	7 Safer 1281/ 12 Temmuz 1864	İstanbul	VGMA, Def:609, sh:136, sr: 170	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din
92	Şemsi Cemal Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa/ Hazinedâr (Pertevniyel Valide S.)	17 Şaban 1280/ 27 Ocak 1864	İstanbul	VGMA, Def:747, sh:262, sr:210.	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din
93	Nurissetr binti Abdullah Vakfı	Kalfa	21 Cemaziyelahir 1281/21 Kasım 1864	İstanbul	VGMA, Def:1648, müstakil defter	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din
94	Nazlıseza Kalfa binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Başkalf / Pertevniyal Valide Sultan	25 Zilkade 1285/ 09 Mart 1869	İstanbul	VGMA, Def:747, sh:347, sr:242	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din

Çizelge 2.4. (devam) Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları

Vâkıfeler, Vakfiyeler ve Hizmet Alanları								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi, Statüsü**	**Vakfın Tanzim Tarihi Hicri ve Miladi**	**Hizmet Yeri**	**Vakfiyenin Kayıt Referans Bilgisi**	**Belge Türü**	**Şurutu İtibariyle Vakfın Türü**	**Hizmet Alanı**
95	Feleknaz Usta binti Abdullah Vakfı	Kilerci Ustası	22 Rebiülahir 1290/ 19 Haziran 1873	İstanbul	VGMA; Def:747, sh:405, sr:275	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din
96	Nermdil (Bezmdil) kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa, 3. Kâtip	7 Cemaziye'l-ahir 1308 / 18 Ocak 1891	İstanbul	VGMA Def:572, sh:71, sr: 25	Vakfiye	Hayrî	Din
97	Aşinadil Hanım ibneti Abdullah Vakfı	Hazinedâr (Abdülhamid Han)	25 Receb 1310/ 30 Ocak 1893	İstanbul	VGMA, Def:608-1, sh:250, sr:27	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din
98	Bülbülzar Kalfa Vakfı	Kalfa / Çamaşır Ustası	19 Rebiülevvel 1332/ 15 Şubat 1914	İstanbul	VGMA, Def:610, sh:202,sr:42	Vakfiye	Hayrî	Din
99	Sazkâr Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	19? Rebiülevvel ….okunamadı	İstanbul	VGMA, Def:583, sh:54, sr:43	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din
100	Hazinedâr Rami Kadın Vakfı	Hazinedâr / I. Mahmud'un 6. Kadını	Gurre-i Şevval 1165/ 12-21 Ağustos 1752; Zeyl Vakfiye: 9 Şaban 1168/ 21 Mayıs 1755	İstanbul	VGMA, Def:638, sh:303-305, sr:176-177	Vakfiye, Zeyl Vakfiye	Hayrî	Sosyal, Eğitim, Din
101	Şekerpare Hatun Vakfı	Kethüda	***	İstanbul	VGMA, Def:649, sh: 24, sr:65	Vakfiye Hülesası	Hayrî	Sosyal ve Din
102	Şuhi Kadın binti Abdülmennan Vakfı	Kethüda	27 Muharrem 1299/ 19 Aralık 1881	İstanbul	VGMA, Def:744, sh:171, sr:43	Vasiyet Vakfiyesi	Hayrî	
103	Zülfinerkis binti Abdullah Mehdî Vakfı	Başkalfa	1290 / 1873-74	İstanbul	VGMA, Def:747, sh: 406, sr:276	Vakfiye	Hayrî	Sosyal ve Din

2.3.2.3. Tevliyet ve nezâret şartları itibariyle vakıflar

Bu aşamada vakıf müessesesinin daha iyi anlaşılması için idaresiyle ilgili vazifelilere biraz daha yakından bakmak yerinde olacaktır. Vakıf idarisinde mütevelli başta olmak üzere hemen her vakıfta olan idari görevliler ve yaptıkları işler sıra ile anlatılacaktır.

Mütevelli: Arapça veli kökünden, sözcük olarak velayet eden, bir başkası adına iş gören anlamlarına gelmektedir. Terim olarak mütevelli, vakfiye şartları, şer'i hükümler ve mer'î mevzuat açısından vakıf işlerini idare etmek için görevlendirilen kişidir[517]. Osmanlı'da kadınların tevliyete tayininin önünde herhangi bir engel yoktur[518]. Kurulan vakıflara erkek çocuklar gibi kız çocukları da mütevelli tayin edilebilmektedir[519]. Mütevelli vakfın idaresinde kendisine çizilen sınırlar içerisinde tasarruf ve yerine göre insiyatif kullanma hakkına sahiptir. Vakfı borçlandırma, işlevsiz yerlerin tasfiyesi veya vakıf çalışanlarının maaşının arttırılması hususunda vakfiyede bir şart yok ise bu tasarruflar için hâkime başvurması ve onay alması gerekmektedir.

Mütevellinin görevini ana hatlarıyla çizmek gerekirse vakfiyede belirtilen hizmetlerin kesintiye uğratılmadan yerine getirilmesi, binaların bakım ve onarımının yapılması, vakıf personelin tayinleri, verimli çalışmaları, ücretlerinin zamanında ve eksiksiz ödenmesi, akarlarının rayiç bedeli üzerinden değerlendirilmesi, vâridâtın toplanması ve şart koşulan sarfiyatların yapılması, hesapların tutması ve yılsonunda ilgili makamlara hesap defterlerinin verilmesi gibi yükümlülüklerinden bahsedilebilir. Mütevellinin kaçınması gereken hususlar ise vakıf malını rehin vermek, teberru etmek, bedelsiz yararlandırmak, teminat ve kefilsiz ödünç vermek, taksim etmek ve vakıf malı üzerinde hakkı olmadan mülkiyet iddiasında bulunmak kabilinden vakfa zarar getirebilecek her türlü işlerden sakınması gerekmektedir. Mütevelli kusur ve ihmalinden kaynaklanan zararlardan veya zararlı işlerden -vekili yapmış olsa bile- sorumdur ve zararı karşılamakla yükümlüdür[520]. Vakfın kurallarına göre tayin edilen mütevelli, vakfa açıkça ihanet etmedikçe vazifesinden ihraç edilemez, ancak vakfa

[517] Öztürk, N. (2006). "Mütevelli", ***DİA,*** 36, 217-219.
[518] Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:48, sr:30. Vakfiyenin tevliyet şartı için, "Kendisi, Kızları Ayşe ve Fatıma hatun ve evladları" olarak belirtilmiştir.
[519] Yüksel, H.(1999). "Osmanlı Toplumunda Vakıflar ve Kadın (17. Yüzyıllar)", ***Osmanlı,*** 5, 51-52.
[520] Öztürk, N. (2006). "Mütevelli", ***DİA***, 36, 219.

zarar verecek bir iş yaptığı, hâkimin veya sultanın iznine tabi işleri başına buyruk yaptığı takdirde azledilebilmektedir.

Kısacası mütevellinin görevini, vakfın genel idaresini ifa etmek, kendisine emanet edilmiş vakıf mülkünü her türlü zarar ve ziyandan korumak, kollamak ve gözetmek; vakıf hizmetinin devamını sağlamak üzere vakfiyede kayıtlı şartları yerine getirmek şeklinde özetlemek mümkündür[521]. Zor ve sorumluluk isteyen bir vazife olmasına rağmen tevliyet, Osmanlı vakıf sisteminde önemli ve tevdi edildiğinde fedakârlıkla ifa edilen bir görev olmuştur. Saray çevresinin vakıflarındaki tevliyet ücretleri bile düşük düzeyde, genellikle kâtip, cabi görev ücretlerine yakın miktarlarda tayin edilmiştir. Buradaki fedakârlığın mukaddes bir vazife addedilmesinde, Hz. Peygamber'in ifadesiyle sadaka-i câriye olarak nitelendirilen vakıf kurumunun manevi değerinde görmek mümkündür[522].

Netice itibariyle vakıf tesis eden bir vâkıfe, kendi vakfına dair şartları tayinde mutlak yetki sahibidir. Bununla birlikte incelemeye konu olan ve aşağıda tablo halinde sununulan saraylı kadınların vakfiyelerinde ortak bazı eğilimlerin belirleyici olduğu görülmektedir. Tevliyet ve nezâret tayininde de bu böyledir. Toplamda 103 adet vakfiyenin tevliyet ve nezaret şartlarıyla ilgili sayısal birtakım sonuçları vermek bu konudaki eğilimlerin daha net anlaşılmasını sağlayacaktır.

103 Vakıf içerisinde; vakfiyelerde tevliyet ve nezaret için tayin olunan şartlar;

- Hayatta oldukça vakfın kurucusunun mütevelli tayin edildiği vakfiye sayısı 29'dur,
- Doğrudan isim zikredilerek belli bir şahsın mütevelli tayin edildiği vakfiye sayısı 12'dir[523],
- Bir başka vakfın mütevellisinin tevliyete tayin edildiği vakfiye sayısı 15'tir[524],

[521] Yediyıldız, (2003). ***18. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi…,*** 177-186.
[522] Ayrıca bkz: Tezin 3. Bölümünde idarî görevliler detaylı bir şekilde ele alınmıştır.
[523]Amine Hatun ibneti Abdullah Vakfı, COA; EV-VKF 21/21; Hakime Hatun binti Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def:731, sh:3, sr:3; Rukiye Hatun Vakfı, VGMA, Def:730, sh:21, sr:9; Hatice Usta bint Abdullah Vakfı, VGMA, Def:624, sh:424, sr:390; Hatice Nam-ı Diğer Dürri Yekda binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:171, sr:152; Ziya Kadın binti Abdullah, Dildare Kadın binti Abdullah, Zevki Kadın binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:629, sh:742, sr: 489; Nahlinaz Usta ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:629, sh:715, sr:480; Emine Hanım Vakfı, VGMA, Def:634, sh:67, sr:11; Ebrubahar Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:747, sh:104, sr:103; Alemtab Usta ibneti Abdullah ibn Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:747, sh: 42, sr:47 / Zeyl Vakfiye: Def:747, sh:160, sr:137; Hediye binti Abdullah bin Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def:609, sh:136, sr: 170; Şuhi Kadın binti Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def:744, sh:171, sr:43.
[524] Rukiye Hatun (İkincisi) Vakfı, VGMA, Def:738, sh:70, sr:46; Hasibe Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def: 86, sh: 295; Hasibe Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def: 86, sh: 298; Mihrişah Usta

- Saray, harem veya herhangi bir kurumda belli bir rütbe veya görevi olanların mütevelli olarak tayin edildiği vakfiye sayısı 21'dir[525],
- Tevliyet kısmında herhangi bir şart belirtmeyen vakfiye sayısı 12'dir[526],
- Belli bir dergâh veya tekke şeyhini mütevelli tayin eden vakfiye sayısı 7'dir[527],
- Darüssaade ağasını mütevelli tayin eden vakfiye sayısı 3'tür[528],
- Evkaf nazırını mütevelli tayin eden vakfiye sayısı 2'dir[529],

Vakfı, VGMA, Def: 86, sh: 316; Mirad Kalfa Vakfı, VGMA, Def: 86, sh: 318; Nevres Kadın Vakfı, VGMA, Def:637, sh:183-184, sr:5-6; Alicenab Kadın ibneti Abdullah Vakfı, VGMA Def:579, sh:582, sr: 256; Sabrişah binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:733, sh:72, sr:36; Tabib Usta binti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:1650 müstakil defter; Nazlı Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:747, sh:104, sr:104; Nesimsaba Kadın ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:747, sh:155, sr:131; Feleknaz Usta binti Abdullah Vakfı, VGMA; Def:747, sh:405, sr:275; Bülbülzar Kalfa Vakfı, VGMA, Def:610, sh:202,sr:42; Hazinedâr Rami Kadın Vakfı, VGMA, Def:638, sh:303-305, sr:176-177; Zülüfnerkis binti Abdullah Mehdî Vakfı, VGMA, Def:747, sh: 406, sr:276.

[525] Mahpervin Hatun ibneti Abdullah Vakfı, Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068 sh. 1-3; Ferhunde Hatun ibneti Abdullah Vakfı, Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068 sh. 2-4; Payende Hatun ibneti Abdullah Vakfı, Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068 sh. 4-5; Payidar Hatun ibneti Abdullah Vakfı, Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068 sh. 5-6; Hurşide Hatun ibneti Abdullah Vakfı, Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068 sh. 7-8; Simten Hatun ibneti Abdullah Vakfı, Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068 sh. 6-7; Ferişah Hatun ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1654, sh:17; Havva Hatun Vakfı, VGMA, Def: BOA. EV. VKF. 05; Hâce Havva Hatun binti Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def.649, sh:22, sr:4; Kamer Hatun binti Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def.649, sh:23, sr:5; Meryem Hatun binti Abdullah Vakfı, İMÜT, Ahiçelebi Mahkemesi Def: 4, sh/vrk. 86-87;Badısaba Hatun ibnet-i Abdülhay Vakfı, VGMA; Defter: 740, sh:3, sr:3; Hatice Hatun Binti Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:623: sh:110, sr:120; Gülruhsar Usta binti Abdullatif Vakfı, VGMA, Def:732, sh:38, sr:24;Mehtab binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:741, sh:245, sr:140; Penbe Kalfa ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:43, sh: 482, sr:168; Hazinedâr Suada binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:733, sh: 85, sr: 48; Tabib Usta binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1649 müstakil defter; Tayyibe usta Vakfı, VGMA, Def:746, sh:412, sr:184;Saraylı Şevkidide ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:747, sh:116, sr:112; Saraylı Goncater ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:747, sh:217, sr:181; Şekerpare Hatun Vakfı, VGMA, Def:649, sh: 24, sr:65.

[526]Bkz: Gülfem Hatun'a ait 3 adet vakfiyede: Gülfem Hatun binti Abdülmennan / Abdurrahman Vakfı, VGMA; Def: 1550, sh: 58, sr:7; VGMA; Def: 1550, sh: 59, sr:8; VGMA; Def: 1550, sh: 57, sr:6; Mahidevran Hatun ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1654, sh:1-15; Raziye Hatun binti Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def.649, sh:25, sr:6; Gelale (Gülale) Hatun'a ait 2 adet vakfiyede: Gülale (Gelale) Hatun ibneti Abdullah Vakfı, COA, EV. VFK. 14/42; Ayşe Hatun ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1763, sh:126: Hatice Hatun ibneti Abdullah Vakfı, COA, EV. VFK. 6/41; Ruhveş Kalfa binti Abdullah Vakfı, TKİBM- TMSK-3, 168-168B; Fatma Mahcube Hatun Vakfı, VGMA, Def:733, sh:87, sr:51; Zeyneb Kalfa ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:43, sh:484, sr:169.

[527] Söhrab Hatun ibneti Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:1646, müstakil defter; Şevkinihal ibneti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:987, sh:186, sr:57; Furucihan Kalfa ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:583, sh:44, sr:36; Şemsi Cemal Kalfa ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:747, sh:262, sr:210; Nermdil (Bezmdil) kalfa ibneti Abdullah Vakfı, VGMA Def:572, sh:71, sr: 25; Aşinadil Hanım ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:608-1, sh:250, sr:27; Sazkâr Kalfa ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:583, sh:54, sr:43.

[528] Tahire Kadın ibneti Abdullah bin Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def:745, sh: 229, sr:64; Hâce Bahri Hatun binti Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def:1804, sh:31; Hâce Fesahat Hanım ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:580, sh:183, sr:87.

[529] Nursafa Usta ibneti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:747, sh: 43, sr:48; Tayyibe usta Vakfı, VGMA, Def:746, sh:412, sr:184.

- Bir vakfiyede de herhangi bir makam, mevki ve isim belirtilmeden dindar, samimi ve dürüst birinin mütevelli olması şart koşulmaktadır[530].

Mütevelli tayininde saraylı kadınların ekseriyetle kendilerini tercih ettiği görülmektedir.

"Server Hatun[531] , Halime Hatun[532], Çeşmisiyah Hatun[533], Kethüda Canfeda Kadın[534], Saraylı Siyavuş Hatun[535], Sanavber Hatun[536], Hatice Hatun[537], Nevruz Hatun[538], Lalezar Hatun[539], Mahitab Hatun[540], Marziye Hatun[541], Fatma Hatun[542], Dilara Kalfa[543], Hemrah Hatun[544], Hatice Hatun[545], Fatma Hatun[546], Hatice Hatun[547], Ayşe Hatun[548], Sevgülün Kadın nam-ı diğer Ümmahani Kadın)[549], Mâhîşeb Kadın[550], Saraylı Fesahat Usta[551], Hatice Hatun[552], Nazperver Kadın[553], Cevri Usta[554], Vecihi Kalfa[555], Cilvenaz Usta[556], Saydıcinan Kalfa (Fatma)[557], Nurissetir Kalfa[558] Nazlıseza Kalfa[559]"

[530] Server Hatun binti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def: 2113, sh. 239, sr. 37. Vakfiyede şöyle denilmektedir: *"Dindar, dürüst, emanet sahibi bir kişi vakfına mütevelli olacaktır".*
[531] Server Hatun binti Abdurrahman Vakfı, 1. VGMA, Def. 1480, sh. 1, sr. 1.
[532] Halime Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:582-1, sh: 265, sr:182.
[533] Çeşmisiyah Hatun ibneti Abdullah Vakfı, Topkapı Sarayı Arşivi Emanet Hazinesi Kitaplığı No:3068, sh: 8-10.
[534] Kethüda Canfeda Kadın ibneti Abdülmuhsin Vakfı, TS.MA.D. No: 6938 (1-22) Müstakil Defter.
[535] Saraylı Siyavuş Hatun ibneti Adulkerim Vakfı, VGMA, Def:618: sh:171, sr:143.
[536] Sanavber Hatun ibnet-i Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:743, sh: 544, sr:169
[537] Hatice Hatun Binti Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:623: sh:110, sr:120.
[538] Nevruz Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:623, sh:345, sr:346.
[539] Lalezar ibneti Abdülmennan Vakfı, COA; EV-VKF/14-59.
[540] Mahitab Hatun ibneti Abdullah Vakfı, COA: EV VKF 17/19.
[541] Marziye Hatun ibneti Abdulmennan Vakfı, COA; EV-VKF 16/35.
[542] Fatma Hatun binti Abdullah bin Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:111, sr:99
[543] Dilaram ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:739, sh:237, sr:140.
[544] Hemrah Hatun ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:740, sh:76, sr:28.
[545] Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:145, sr:132: ZV: Def:732, sh:146, sr:133: ZV:Def:732,sh:154,sr:149.
[546] Fatma Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:736, sh: 70 sr: 23.
[547]Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:48, sr:30.
[548] Ayşe Hatun ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1652, sh: 1. / Zeyl Vakfiye: Def:1652 sh: 10 / Zeyl Vakfiye: Def:1652, sh:14.
[549] Sevgülün Kadın (Nam-ı diğer Ümmahani Kadın) Valfı, VGMA, Def:741, sh:251, sr:145: ZV:Def:741,sh:252,sr:146.
[550] Mâhîşeb Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı, VGMA Def:744, sh:197, sr: 57; VGMA Def:744, sh:200, sr: 58 (Zeyl Vakfiye).
[551] Saraylı Fesahat Usta binti Abdullatif Vakfı, VGMA, Def:732, sh:237, sr:207.
[552] Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:247, sr:220. ZV:Def:732,sh:247,sr:219.
[553] Nazperver Kadın binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:743, sh:171, sr:40.
[554] Cevri Usta ibneti Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def:746, sh:10, sr:6.
[555] Vecihi Kalfa binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:630, sh:1057, sr:672 (İMÜF: EVKAF MÜFETTİŞLİĞİ DEFTER 350 VRK 3-4).
[556] Cilvenaz Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:582, sh:142, sr: 96.
[557] Saydıcinan Kalfa (Fatma) binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def: 581, sh: 419, sr:407.
[558] Saraylı Nurissetir Kalfa binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1648, müstakil defter.
[559] Nazlıseza Kalfa binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:747, sh:347, sr:242.

Sonuç olarak, 103 vakıf içerisinde, 29 vakfiyede (%28,16), vâkifeler kendisini mütevelli tayin etmektedir. Kendisinden sonra da aile yakınları, azatlıları veya yukarıda zikredilen makam, mevki veya vazifeliler mütevelli olarak tercih edildiği görülmektedir. Bu bağlamda vâkıfelerden 4 tanesi kendisinden sonra eşini, 7 tanesi de kendisinden sonra evladlarından birini mütevelli tayin etmektedir. Kendisinden ve eşinden sonra azadlısını mütevelli tayin eden vâkıfelerin sayısı ise 5'tir[560].

Geriye kalan 62 (%60,19) vakfiyede ise kendisinden sonra mütevelli tayin edilenler cami imamı, darüssaade ağası, kızlarağası, belli bir dergâhın şeyhi veya farklı bir vakfın mütevellisi gibi muhtelif makam sahibi veya vazifelilerdir.

Genel olarak saray ve çevresinden, özellikle haremde vazifesi olan ağalardan mütevelli tayininde insanî bir eğilim görmek de mümkündür. Saraylı kadınlar bir bakıma kendileriyle aynı kaderi paylaşan, aile ocağından mahrum, köle olarak başladıkları harem hayatını kendilerine bir tür aile ocağı olarak görüyor olmalılar ki, bu bağlılığın neticesi olarak harem ağalarını, haremden veya enderundan yetişme vazifelileri kurdukları vakıflarda istihdam etmektedirler.

Mütevelli tayinindeki diğer tercihler de yukarıda yine sayısal olarak verilmiştir. Bu tayinlerinde farklı vakıfların mütevellilerinden, şeyh, postnişin, imam gibi dinî çevrelerden veya yine bu çevrelerden olmak üzere doğrudan ismi zikredilerek belli şahısların tercih edilmesinden hareketle, mütevelli tercihinde tecrübe, güven ve tanışıklığın belirleyici olduğunu söylemek mümkündür. Aynı zamanda bir gelir vesilesi olması itibariyle mütevelli tayininin bir tür teveccüh ve lütuf olarak değerlendirilmesi de mümkündür.

Tevliyet tayinine dair vakfiyede herhangi bir kayıt olmayan vakfiyelerin sayısı 12'dir. Böyle durumlarda mütevelli tayini hakem tarafından belirlenmektedir. Hanefi fıkhı tevliyetin belirtilmemesi durumunda kurucunun veya vasisinin iradesine bağlı olarak kendisini mütevelli tayin etme hakkını tanımaktadır[561].

[560] Bkz; Çizelge 2.5. Tevliyet ve Nezaret (Yönetim ve Denetim) İtibariyle Vakıflar.
[561] Bilmen, Ö. N. (1977). ***İthaf-Ül Ahlâf Ahkâm-İl Evkaf,*** Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 85-87.

Vakfiyelerin tevliyet şartına dair bu değerlendirmenin bir benzerini nezâret şartı için yapmak yerinde olacaktır.

Nazır: Sözcük olarak *"bakmak, görmek, hüküm vermek, incelemek"* gibi anlamlara da gelmektedir[562] Genel anlamıyla nâzır "*bir idarenin yahut dairenin umur ve muamelâtına nezaret eden en büyük memura verilen unvandır*[563]*".* Bazı İslam coğrafyalarda mütevelli yerine nâzır kavramının kullanılmıştır. Osmanlı vakıf sisteminde ise vakfın usulüne uygun işleyişini denetleme yetkisiyle tayin edilen vazifelidir. Tutulan kayıtları inceleyen, muhtemel aksaklık ve usulsüzlükler için gerektiğinde incelemeyi başlatan görevlidir.

Görev tanım ve kapsamını şöyle tarif etmek mümkündür: Vakfın muhasebe kayıtlarını belli aralıklarla kontrol etmek, vakfın idaresine dair zabıt tutmak, gerekli hallerde inceleme başlatmak[564]. Vakıf kurumu açısından nâzır, mütevellinin ifa ettiği bütün işleri denetleme yetkisine sahiptir. Bundan ötürü tevliyet ve nezâret vazifesinin aynı kişide bulunması söz konusu değildir. Nazırın ücreti mütevelli gibi vakfiyede belirtilirdi. Tevliyetten farklı olarak nadir birkaç vakfiyede nezaret vazifesinin ücretsiz olarak yerine getirilmesi kaydına da rastlanmıştır. Bu vazifeyle ilgili takdir edilen ücretlere dair malumat bölüm sonunda verilen tablo ile birlikte ele alınacaktır.

103 vakıf içerisinde nezaret şartı boş olan vakfiye sayısı 44'tür. Tevliyetin boş bırakılmasının kurucunun kendisine işaret ettiğini kabul etmek mümkündür ve bunun hukukî zemini mevcuttur. Bu türden bir mukayese ile nezaret tayini yapılmayan vakfiyeler için, mutad denetim kurumu olarak kadılığın doğal vazifeli olarak görüldüğünü ve ayrıca ücret tahsis etmeye lüzum görülmediğini düşünmek mümkündür.

Vakfiyeler arasında doğrudan isim tasrih edilerek yapılmış bir nezâret tayini yok. Ailenin tercihine dair tek örnek bir vakfiyede nezarete vakıf kurucusunun kendi kocasını tayin etmesidir[565]. Denetim görevi için tarafsızlığın şart olduğunu düşünürsek aile çevresinden nezaret tayin edilmemesi anlaşılır bir durumdur. Bu tek istisnanın da özel bir

[562] Tomar, C. (2006). "Nâzır", ***DİA***, 32, 449
[563] Pakalın, (2004). ***a.g.e.,*** II, 666.
[564] Orbay, K. (2004). "Vakıf Muhasebe Defterlerine Aynî Toplanan Tarımsal Gelirler ve Aynî Giderlerin Fiyatlandırılması ve Tarihsel Fiyatlar Endekslemeleri Konusunda", ***Osmanlı Araştırmaları,*** XXIV (24), 289-305.
[565] Nevruz Hatun ibneti Abdurrahman; VGMA, Def:623, sh:345, sr:346

sebepten kaynaklandığını düşünmek mümkündür. Bu vakfiyede kocasından sonra nazırlık yapacak kişi şeyhülislam olarak tayin edilmiştir.

Nezaret şartı olan vakıflar ise sırasıyla şöyledir: *"Server Hatun 2 adet vakfında*[566]*, Halime Hatun*[567]*, Çeşmisiyah Hatun*[568]*, Mahpervin Hatun*[569]*, Ferhunde Hatun*[570]*, Payende Hatun*[571]*, Payidar Hatun*[572]*, Hurşide Hatun*[573]*, Simten Hatun*[574]*, Kethüda Canfeda Kadın*[575]*, Sanavber Hatun*[576]*, Ferişah Hatun*[577]*, Mahidevran Hatun*[578]*, Havva Hatun*[579]*, Hace Havva Hatun*[580]*, Kamer Hatun*[581]*, Raziye Hatun*[582]*, Meryem Hatun*[583]*, Badısaba Hatun*[584] *Söhrab Hatun*[585]*, Hatice Hatun*[586]*, Hatice Hatun*[587]*, Nevruz Hatun*[588]*, Tahire Kadın*[589]*, Hâce Bahri Hatun*[590]*, Fatma Hatun*[591]*, Hatice Usta*[592]*, Dilaram Kalfa*[593]*, Hatice Hatun*[594]*, Fatma Hatun*[595]*, Hatice Hatun*[596]*, Ayşe Hatun*[597]*, Sevgülün Kadın (Nam-ı diğer Ümmahani Kadın)*[598]*, Hasibe Kadın*

---

[566] Server Hatun binti Abdurrahman Vakfı, 1. VGMA, Def. 1480, sh. 1, sr. 1; İkinci Vakfiyesi: VGMA, Def: 2113, sh. 239, sr. 37;
[567] Halime Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:582-1, sh: 265, sr:182.
[568] Çeşmisiyah Hatun ibneti Abdullah Vakfı, Topkapı Sarayı Arşivi Emanet Hazinesi Kitaplığı No:3068, sh: 8-10.
[569] Mahpervin Hatun ibneti Abdullah Vakfı, Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068 sh. 1-3.
[570] Ferhunde Hatun ibneti Abdullah Vakfı, Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068 sh. 2-4.
[571] Payende Hatun ibneti Abdullah Vakfı, Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068 sh. 4-5.
[572] Payidar Hatun ibneti Abdullah Vakfı, Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068 sh. 5-6.
[573] Hurşide Hatun ibneti Abdullah Vakfı, Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068 sh. 7-8.
[574] Simten Hatun ibneti Abdullah Vakfı, Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068 sh. 6-7.
[575] Kethüda Canfeda Kadın ibneti Abdülmuhsin Vakfı, TS. MA. D. No: 6938 (1-22) Müstakil Defter.
[576] Sanavber Hatun ibnet-i Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:743, sh: 544, sr:169.
[577] Ferişah Hatun ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1654, sh:17.
[578] Mahidevran Hatun ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1654, sh:1-15.
[579] Havva Hatun Vakfı, VGMA, Def: BOA. EV. VKF. 05.
[580] Hace Havva Hatun binti Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def.649, sh:22, sr:4.
[581] Kamer Hatun binti Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def.649, sh:23, sr:5.
[582] Raziye Hatun binti Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def.649, sh:25, sr:6.
[583] Meryem Hatun binti Abdullah Vakfı, İMÜT, Ahiçelebi Mahkemesi Def: 4, sh/vrk. 86-87.
[584] Badısaba Hatun ibnet-i Abdülhay Vakfı, VGMA; Defter: 740, sh:3, sr:3.
[585] Söhrab Hatun ibneti Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:1646, müstakil defter.
[586] Hatice Hatun Binti Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:623: sh:110, sr:120.
[587] Hatice Hatun Binti Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:623: sh:110, sr:120.
[588] Nevruz Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:623, sh:345, sr:346.
[589] Tahire Kadın ibneti Abdullah bin Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def:745, sh: 229, sr:64.
[590] Hâce Bahri Hatun binti Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def:1804, sh:31.
[591] Fatma Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:736, sh: 70 sr: 23.
[592] Hatice Usta bint Abdullah Vakfı, VGMA, Def:624, sh:424, sr:390.
[593] Dilaram ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:739, sh:237, sr:140.
[594] Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:48, sr:30.
[595] Fatma Hatun binti Abdullah bin Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:111, sr:99.
[596] Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:145, sr:132: ZV: Def:732, sh:146, sr:133: ZV: Def:732,sh:154,sr:149.
[597] Ayşe Hatun ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1652, sh: 1. / Zeyl Vakfiye: Def:1652 sh: 10 / Zeyl Vakfiye: Def:1652, sh:14.
[598] Sevgülün Kadın (Nam-ı diğer Ümmahani Kadın) Vakfı, VGMA, Def:741, sh:251, sr:145: ZV:Def:741,sh:252,sr:146.

2 adet vakfında[599]*, Mihrişah Usta*[600]*, Mirad Kalfa*[601]*, Hatice Nam-ı Diğer Dürri Yekda*[602]*, Mâhîşeb Kadın*[603]*, Saraylı Fesahat Usta*[604]*, Hatice Hatun*[605]*, Nazperver Kadın*[606]*, Nahlinaz Usta*[607]*, Alicenab Kadın*[608]*, Cevri Usta*[609]*, Sabrişah Kalfa*[610]*, Vecihi Kalfa*[611]*, Penbe Kalfa*[612]*, Hazinedar Suada*[613]*, Tabib Usta*[614]*, Saraylı Şevkidide*[615]*, Alemtab Usta*[616]*, Saraylı Goncater Kalfa*[617]*, Furucihan Kalfa*[618]*, Nurussetir Kalfa*[619]*, Sazkâr Kalfa*[620]*, Şekerpare Hatun*[621]*, Zülüfnerkis Başkalfa*[622] vakfı olmak üzere toplam 59 adettir.

Sonuç olarak 103 vakıf içerisinde yer alan 59 vakfiyede nezaret için bir şart belirtilmiştir. Yüzdelik oranlarına bakıldığında nezaret şartı koşulan %57,28 nezaret şartı bulunmayan ise %42,72 oranındadır. Herhangi bir vazife veya makam adı zikredilerek nezaret tayin edilmiş vakfiye sayısı ise 15'dir. Tevliyet tayininde olduğu gibi nezaret tayininde de saray çevresine yakın makamlar veya dinî vasfı ön planda olan hadis hocası, imam, türbedar gibi vazifeliler tercih edilmektedir. Saray-ı Atik ağasının nazır tayin edilmesi 6 vakfiyede görülmektedir. Buna karşılık darüssaade ağasının nezârete tayini saraylı kadınlar arasında hayli yaygın bir gelenek olmalı ki, vakfiyelerden 29 tanesinde nezaret tercihi darüssaade ağası olarak tayin edilmiştir. 3 vakfiyede de Evkaf nazırı nezarete tayin edilmiştir. Tevliyetteki nisbî yaygınlığına rağmen nezaret için tekke şeyhi tercihi sadece iki

[599] Hasibe Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def: 86, sh: 295; İkincisi vakfiyesi: VGMA, Def: 86, sh: 298.
[600]Mihrişah Usta Vakfı, VGMA, Def: 86, sh: 316.
[601] Mirad Kalfa Vakfı, VGMA, Def: 86, sh: 318.
[602] Hatice Nam-ı Diğer Dürri Yekda binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:171, sr:152.
[603] Mâhîşeb Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı, VGMA Def:744, sh:197, sr: 57; VGMA Def:744, sh:200, sr: 58 (Zeyl Vakfiye).
[604] Saraylı Fesahat Usta binti Abdullatif Vakfı, VGMA, Def:732, sh:237, sr:207.
[605] Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:247, sr:220. ZV: Def:732,sh:247,sr:219.
[606] Nazperver Kadın binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:743, sh:171, sr:40.
[607]Nahlinaz Usta ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:629, sh:715, sr:480.
[608] Alicenab Kadın ibneti Abdullah Vakfı, VGMA Def:579, sh:582, sr: 256.
[609] Cevri Usta ibneti Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def:746, sh:10, sr:6.
[610] Sabrişah binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:733, sh:72, sr:36.
[611] Vecihi Kalfa binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:630, sh:1057, sr:672 (İMÜF: EVKAF MÜFETTİŞLİĞİ DEFTER 350 VRK 3-4).
[612] Penbe Kalfa ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:43, sh: 482, sr:168.
[613] Hazinedar Suada binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:733, sh: 85, sr: 48.
[614]Tabib Usta binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1649 müstakil defter.
[615] Saraylı Şevkidide ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:747, sh:116, sr:112.
[616] Alemtab Usta ibneti Abdullah ibn Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:747, sh: 42, sr:47 / Zeyl Vakfiye: Def:747, sh:160, sr:137.
[617] Saraylı Goncater ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:747, sh:217, sr:181.
[618] Furucihan Kalfa ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:583, sh:44, sr:36.
[619] Nurussetir Kalfa binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1648, müstakil defter.
[620] Sazkâr Kalfa ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:583, sh:54, sr:43.
[621] Şekerpare Hatun Vakfı, VGMA, Def:649, sh: 24, sr:65.
[622] Zülüfnerkis binti Abdullah Mehdî Vakfı, VGMA, Def:747, sh: 406, sr:276.

vakfiyede söz konusudur. Yine iki vakfiyede de vakfın hizmet yeri olan köy halkı nezaret için tayin edilmektedir[623]. Nezaret tayininde dikkat çeken bir husus da tevliyet vazifesi tayinlerine pek rastlanmayan kadılık makamının iki vakfiyede nezaret için zikredilmiş edilmiş olmasıdır[624].

Tevliyet ve nezaret vazifeleri için tahsis edilen ücretler çalışmanın Üçüncü Bölümünde ayrıntılı olarak ele alınacağından burada ayrıca üzerinde durulmamaktadır.

2.3.2.4. Şurût türlerine göre vakıflar

Osmanlıda tesis edilen bir vakıf türü olarak evladiyelik vakıflara da kısaca değinmek gerekmektedir. Bu vakıflar hayrînin mukabili olarak, kişinin kendi neslinden olanlara hizmet etmek üzere tahsis ettiği zürrî vakıflardır. Zaman zaman yaşanan ve dönemin şartlarına göre sebepleri değişen güvensizlik ortamlarının evladiyelik vakıfların sayısını artırdığı söylenebilir. İktidar-güç dengeleri, ekonomik riskler, gözden düşme, mülkün müsaderesi gibi kaygılar insanları evladiyelik vakıflar kurmaya yöneltmiş, çocukları için sabit ve kalıcı bir gelir imkânı tesis etmek istemişlerdir. Bunu temin için vakfın tercih edilme sebepleri arasında, hükümdar otoritesi dâhil her türlü güce karşı masuniyeti ve dokunulmazlığının olması da belirtilebilir. Evladiyelik vakıfların tesisinde etkin olan bir diğer sebep ise, miras hakkı dışında veya bazen mirası devre dışı bırakacak şekilde bazı çocukların lehine tasarruf yapma düşüncesidir. Mesela kız çocuklarını mirastan mahrum etmek, bazen de erkek çocuklara karşı kız çocuklarının istifadesini mümkün kılmak için vakıflar kurulmuş ve vakfiye şartları ona göre düzenlenmiştir. Bu tür vakıfların kadınların lehine olan bir diğer özelliği, idarî sınıf / yönetim mekanizması içerisinde yer alabildikleri yegâne kurum olmasıdır[625].

Genellikle vakıf kurucuların evlad ü iyali için devamlı bir gelir kapısı temin etme eğiliminin saraylı kadınlarda çok yaygın olmadığı görülmektedir. Zürrî vakıfların sayısının hayli düşük olmasını, bu kabil gelirlere ihtiyaç duymayacak bir zümreye mensup olmalarıyla veya cariye olmaları hasebiyle birçoğunun doğal bir aile çevresinden mahrum olmalarıyla

[623]Hatice Usta bint Abdullah Vakfı; VGMA, Def:624, sh:424, sr:390: Alemtab Usta ibneti Abdullah ibn Abdulmennan; VGMA, Def:747, sh: 42, sr:47, Zeyl Vakfiye: Def:747, sh:160, sr:137
[624] Bkz: Çizelge 2. 5. Tevliyet ve Nezaret (Yönetim ve Denetim) İtibariyle Vakfiyeler.
[625] Yüksel, H. (1999). "Osmanlı Toplumunda Vakıflar ve Kadın (XVII. Yüzyıllar)", ***Osmanlı,*** Yeni Türkiye Yayınları, 5, 49-55.

da izah etmek mümkündür. Bir diğer sebep ise bu kadınların genellikle ya geç evlilik yaptıkları için çocuk sahibi olamamaları ya da hiç evlenmedikleri için bir aileye sahip olmadıkları söylenebilir. Nitekim bu durum gelir tahsisine dair şartlardan da anlaşılmaktadır.

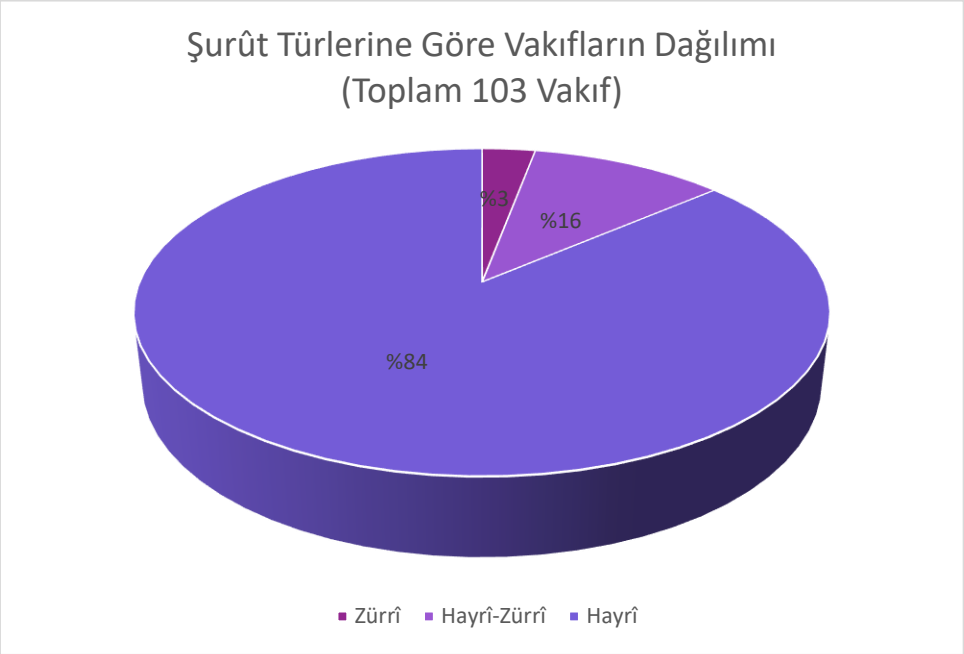

Şekil 2.2. Şurût Türlerine Göre Vakıfların Dağılımı

103 vakfın; 3 tanesi zürrî, 16 tanesi hem hayrî hem de zürrî, hayrî ve zürrî olanların toplam sayısı 19'dur. Geriye kalan 84 tanesi ise hayrî olarak tayin edilmiştir.

Zürrî vakıf statüsünde olanlar; Saraylı Siyavuş Hatun Vakfı[626], Ayşe Hatun Vakfı[627] Hatice Hatun Vakfı[628].

Hayrî-Zürrî statüsünde olanlar; Sanavber Hatun Vakfı[629], Gülale (Gelale) Hatun'un[630] iki adet vakfı vardır; her ikiside hayrî-zürrî kategoridedir. Nevruz Hatun Vakfı[631], Mahişeb Hatun[632] Lalezar Hatun Vakfı[633], Mahitab Hatun Vakfı[634], Saraylı Meryem Hatun Vakfı[635],

[626] Saraylı Siyavuş Hatun ibneti Adulkerim Vakfı, VGMA, Def:618: sh:171, sr:143.
[627] Ayşe Hatun ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1763, sh:126.
[628] Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:48, sr:30.
[629] Sanavber Hatun ibnet-i Abdulmennan Vakfı VGMA, Def:743, sh: 544, sr:169
[630] Gülale (Gelale) Hatun ibneti Abdullah Vakfı, COA, EV. VFK. 14/42.
[631] Nevruz Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:623, sh:345, sr:346
[632] Mahişeb Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı, VGMA Def:744, sh:197, sr: 57; Zeyl Vakfiye: Def:744, sh:200, sr: 58.
[633] Lalezar ibneti Abdülmennan Vakfı, COA; EV-VKF/14-59.
[634] Mahitab Hatun ibneti Abdullah Vakfı, COA: EV VKF 17/19.
[635] Saraylı Meryem Hatun ibneti Abdullah Vakfı, İMÜT, Ahiçelebi Mahkemesi Def: 4, sh/vrk. 86-87.

Amine Hatun Vakfı[636], Marziye Hatun Vakfı[637], Hatice Hatun Vakfı[638], Rahime Hatun Vakfı[639], Hatice Hatun Vakfı[640], Dilaram Kalfa Vakfı[641], Hemrah Hatun Vakfı[642], Hâce Fesahat Hanım Vakfı[643].

[636] Amine Hatun ibneti Abdullah Vakfı, COA; EV-VKF 21/21.
[637] Marziye Hatun ibneti Abdulmennan Vakfı, COA; EV-VKF 16/35
[638] Hatice Hatun ibneti Abdullah Vakfı, COA, EV. VFK. 6/41
[639] Rahime Hatun ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:629, sh:731, sr:487
[640] Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:247, sr:220;Zeyl Vakfiye: Def:732, sh:247, sr:219
[641] Dilaram ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:739, sh:237, sr:140.
[642] Hemrah Hatun ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:740, sh:76, sr:28.
[643] Hâce Fesahat Hanım ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:580, sh:183, sr:87.

Çizelge 2.5. Tevliyet ve Nezaret (Yönetim / Denetim) İtibariyle Vakıflar

Tevliyet ve Nezaret (Yönetim / Denetim) İtibariyle Vakıflar								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi/ Statüsü**	**Senesi Hicrî Miladî**	**Hizmet Yeri**	**Belge Türü**	**Tevliyet**	**Nezaret**	**Şurutu İtibariyle Türü**
1	Gülfem Hatun binti Abdülmennan / Abdurrahman Vakfı	***	956 1549	İstanbul	Vakfiye	***	***	Hayrî
2	Gülfem Hatun binti Abdülmennan/Abdurrahman Vakfı	***	957 1550	İstanbul	Vakfiye	***	***	Hayrî
3	Server Hatun binti Abdurrahman Vakfı (Daye hatun adıyla meşhur)	Daye	Tarihsiz	İstanbul	Vakfiye	Vakfiye1: Kendisi, Azadlısı Ferhad b. Abdullah ve evladı;	İstanbul Saray-ı Atik Ağası olanlar vakfa nâzır olacaktır.	Hayrî
4	Server Hatun binti Abdurrahman Vakfı (Daye hatun adıyla meşhur)	Daye	959 1551	İstanbul	Vakfiye	Vakfiye 2: Dindar, dürüst, emanet sahibi bir kişi	İstanbul Saray-ı Atik Ağası olanlar vakfa nâzır olacaktır.	Hayrî
5	Gülfem Hatun binti Abdülmennan/Abdurrahman Vakfı	***	958 1551	İstanbul	Vakfiye	***	***	Hayrî
6	Halime Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı	Daye (III. Mehmed)	1011 1602	Manisa	Vakfiye	Kendisi, Darüssaade Ağaları, Salih Kimse	Darülhadiste Hoca olan kişi vakfın nazırı olacaktır.	Hayrî
7	Çeşmisiyah Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1015 1606	İstanbul	Vakfiye	Kendisi, Saray Hasırhanesi odabaşı	Saray Hasırhanesinde kim olursa hoca ve bölükbaşı	Hayrî
8	Mahpervin Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1015 1607	İstanbul	Vakfiye	Teberdarân Ocağına her kim kethüda olursa vakfa mütevelli olacaktır.	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nâzır olacaktır.	Hayrî
9	Ferhunde Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1015 1607	İstanbul	Vakfiye	Teberdarân Ocağına her kim kethüda olursa vakfa mütevelli olacaktır.	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nâzır olacaktır.	Hayrî
10	Payende Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1015 1607	İstanbul	Vakfiye	Teberdarân Ocağına her kim kethüda olursa vakfa mütevelli olacaktır.	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nâzır olacaktır.	Hayrî
11	Payidar Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1015 1607	İstanbul	Vakfiye	Teberdarân Ocağına her kim kethüda olursa vakfa mütevelli olacaktır.	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nâzır olacaktır.	Hayrî

Çizelge 2.5. (devam) Tevliyet ve Nezaret (Yönetim / Denetim) İtibariyle Vakıflar

Tevliyet ve Nezaret (Yönetim / Denetim) İtibariyle Vakıflar								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi/ Statüsü**	**Senesi Hicrî Miladî**	**Hizmet Yeri**	**Belge Türü**	**Tevliyet**	**Nezaret**	**Şurutu İtibariyle Türü**
12	Hurşide Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1017 1608	Mekke	Vakfiye	Teberdarân Ocağına her kim kethüda olursa vakfa mütevelli olacaktır.	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nâzır olacaktır.	Hayrî
13	Simten Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1017 1608	İstanbul	Vakfiye	Teberdarân Ocağına her kim kethüda olursa vakfa mütevelli olacaktır.	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nâzır olacaktır.	Hayrî
14	Kethüda Canfeda Kadın ibneti Abdülmuhsin Vakfı	Kethüda	1017 1608	Kahire	Vakfiye	Kendisi, Vekili Kızlarağası Abdullah Ağa, Kahire kadısının tayin edeceği azadlı kölelerden en yetkin ve salih olanı.	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nâzır olacaktır.	Hayrî
15	Sanavber Hatun ibnet-i Abdulmennan Vakfı	***	1038 1628	İstanbul	Vakfiye	Kendisi, Eşi Hamza Efendi ve oğlu Ahmed Efendi	Darüssaade Ağası	Hayrî/ Zürrî
16	Ferişah Hatun ibneti Abdullah Vakfı	Saray-ı Atikden	1038 1629	Mekke ve Medine	Vakfiye	Bevvabî Sultânî olan kişi vakfa mütevelli olacaktır.	Saray-ı Atik Ağası olan kişi her kim olursa vakfa nazır olacak	Hayrî
17	Mahidevran Hatun ibneti Abdullah Vakfı	Saray-ı Atikden	1038 1629	Mekke (Kâbe) ve İstanbul	Vakfiye	***	Saray-ı Atik Ağası olan kişi her kim olursa vakfa nazır olacak	Hayrî
18	Havva Hatun Vakfı	Daye (Sultan Osman)	1039 1629	Medine	Vakfiye	Harameyn Nazırı vakfa mütevelli olacaktır.	Harem Şeyhi vakfa nazır olacaktır.	Hayrî
19	Hace Havva Hatun binti Abdulmennan Vakfı	Saray-ı Cedidden	1043 1634	İstanbul	Vakfiye	Atik Sarayda Teberdarân Kethüdası	Darüssaade Ağası	Hayrî
20	Kamer Hatun binti Abdulmennan Vakfı	Saray-ı Cedidden	1043 1634	İstanbul	Vakfiye	Atik Sarayda Teberdarân Kethüdası	Darüssaade Ağası	Hayrî
21	Raziye Hatun binti Abdulmennan Vakfı	Saray-ı Cedidden	1043 1634	İstanbul	Vakfiye		Atik Saray Ağası	Hayrî
22	Gülale (Gelale) Hatun ibneti Abdullah Vakfı	***	1047 1637	İstanbul	Vakfiye	***	***	Hayrî / Zürrî

Çizelge 2.5. (devam) Tevliyet ve Nezaret (Yönetim / Denetim) İtibariyle Vakıflar

Tevliyet ve Nezaret (Yönetim / Denetim) İtibariyle Vakıflar								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi/ Statüsü**	**Senesi Hicrî Miladî**	**Hizmet Yeri**	**Belge Türü**	**Tevliyet**	**Nezaret**	**Şurutu İtibariyle Türü**
23	Amine Hatun ibneti Abdullah Vakfı	***	1051 1642	İstanbul	Vakfiye	Mustafa Efendi, evladı, nesli kesilirse Haremeyn Evkafı mütevellisi	***	Hayrî / Zürrî
24	Saraylı Siyavuş Hatun ibneti Adulkerim Vakfı	***	1053 1643	İstanbul	Vakfiye	Kendisi, Kocası, Haremeyn Evkaf Mütevellisi	***	Zürrî
25	Lalezar ibneti Abdülmennan Vakfı	***	1057 1647	İstanbul	Vakfiye	Kendisi, Kocası ve azatlı kölesi ve evladları	***	Hayrî / Zürrî
26	Mahitab Hatun ibneti Abdullah Vakfı	***	1062 1652	İstanbul	Vakfiye	Kendisi, azadlısı ve azadlısının çocukları	***	Hayrî / Zürrî
27	Meryem Hatun binti Abdullah Vakfı	Daye	1066 1656	İstanbul	Vakfiye	Her kim Uncubaşı olursa vakfa mütevelli olacaktır.	Her kim Bostancıbaşı olursa vakfa nazır olacaktır.	Hayrî / Zürrî
28	Badısaba Hatun ibnet-i Abdülhay Vakfı	Kethüda	1071 1661	İstanbul	Vakfiye	Atik Saray Ağa Babası her kim olursa vakfa mütevelli olacaktır.	Atik Saray Ağası her kim olursa vakfa nazır olacaktır.	Hayrî
29	Gülale (Gelale) Hatun ibneti Abdulmennan	***	1077 1666	İstanbul	Vakfiye	***	***	Hayrî / Zürrî
30	Marziye Hatun ibneti Abdulmennan Vakfı	***	1078 1667	İstanbul	Vakfiye	Kendisi, azadlısı ve azadlısının çocukları	***	Hayrî / Zürrî
31	Ayşe Hatun ibneti Abdullah Vakfı	***	1081 1670	İstanbul	Vakfiye	***	***	Zürri
32	Söhrab Hatun ibneti Abdulmennan Vakfı	***	1092 1681	İstanbul	Vakfiye	Tekkede her kim şeyh olursa vakfada o kişi mütevelli olacaktır.	Her kim saray ağası olursa vakfa nazır olacaktır.	Hayrî
33	Hatice Hatun ibneti Abdullah Vakfı	***	1096 1685	İstanbul	Vakfiye	***	***	Hayrî / Zürrî
34	Hatice Hatun Binti Abdulmennan Vakfı	***	1099 1688	İstanbul	Vakfiye	Eşi Hacı Ebubekir ve evladları	Saray Atik Ağası	Hayrî
35	Hatice Hatun Binti Abdulmennan Vakfı	***	1099 1688	İstanbul	İlâm	Mektebin hocası	Saray Atik Ağası	Hayrî

Çizelge 2.5. (devam) Tevliyet ve Nezaret (Yönetim / Denetim) İtibariyle Vakıflar

Tevliyet ve Nezaret (Yönetim / Denetim) İtibariyle Vakıflar								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi/ Statüsü**	**Senesi Hicrî Miladî**	**Hizmet Yeri**	**Belge Türü**	**Tevliyet**	**Nezaret**	**Şurutu İtibariyle Türü**
36	Nevruz Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı	***	1111 1699	İstanbul	Vakfiye	Kendisi ve Evladı	Kocası ve sonrasında Şeyhülislam	Hayrî/Zürrî
37	Tahire Kadın ibneti Abdullah bin Abdülmennan Vakfı	***	1122 1710	İstanbul	Vakfiye	Darüssaade Ağası Beşir Ağa, sonra uygun görülen kişi	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nazır olacaktır.	Hayrî
38	Hâkime Hatun binti Abdülmennan Vakfı	***	1126 1714	İstanbul	İlâm	Ali Efendi bin Hüseyin, Oğlu ve onun evladları	***	Hayrî
39	Rukiye Hatun Vakfı	***	1132 1720	İstanbul	İlâm	Hüseyin Ağa bin Mehmed ve evladları	***	Hayrî
40	Hâce Bahri Hatun binti Abdülmennan Vakfı	***	1139 1726	İstanbul	Vakfiye	Darüssaade Ağası olanlar dilediği bir kişiye mütevelli olarak atayacaklardır.	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nazır olacaklardır.	Hayrî
41	Rahime Hatun ibneti Abdullah Vakfı	***	1146 1733	İstanbul	Vakfiye	Damadı Abdullah Efendi ve evladları	***	Hayrî / Zürrî
42	Fatma Hatun binti Abdullah Vakfı	***	1151 1739	İstanbul	Vakfiye	Kendisi, Yakupağa Mahalle Mescid İmamı	Darüssaade Ağaları vakfa hasbi nazır olacaktır.	Hayrî
43	Hatice Usta bint Abdullah Vakfı	Hazinedâr Usta	1158 1745	Niğde	Vakfiye	Köy sakinlerinden Ali Çelebi bin Ahmed sonra evlatları	Köy Halkı ücretsiz nazır	Hayrî
44	Dilaram ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa / Azadlı (Esma Sultan)	1172 1759	İstanbul	Vakfiye	Kendisi, Evladı	Darüssaade Ağaları vakfa hasbi nazır olacaktır.	Hayrî/Zürrî
45	Hemrah Hatun ibneti Abdullah Vakfı	***	1173 1759	İstanbul	Vakfiye	Kendisi ve sonra çocukları	***	Hayrî / Zürrî
46	Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı	***	1178 1764	İstanbul	Vakfiye	Kendisi, Kızları Ayşe ve Fatıma hatun ve evladları	Darussaade Ağası	Zürri
47	Gülruhsar Usta binti Abdullatif Vakfı	İbrikdar Usta	1178 1766	İstanbul	Vakfiye	17 Cemaziyelevvel 1178 tarihli vakıfta mütevelli olanlar	***	Hayrî
48	Ruhveş Kalfa binti Abdullah Vakfı	Kalfa	1181 1767	İstanbul	Vesika	***	***	Hayrî

Çizelge 2.5. (devam) Tevliyet ve Nezaret (Yönetim / Denetim) İtibariyle Vakıflar

Tevliyet ve Nezaret (Yönetim / Denetim) İtibariyle Vakıflar								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi/ Statüsü**	**Senesi Hicrî Miladî**	**Hizmet Yeri**	**Belge Türü**	**Tevliyet**	**Nezaret**	**Şurutu İtibariyle Türü**
49	Rukiye Hatun Vakfı (İkincisi)	Mısrî el-Hac Süleyman Ağa Eşi	1187 1774	İstanbul	Vakfiye	Eski kocası Türmen Ağa Vakfının Mütevellisi	***	Hayrî
50	Fatma Hatun binti Abdullah bin Abdullah Vakfı	***	1187 1774	İstanbul	Vakfiye	Kendisi, Seyid Ahmed Ağa ve evladları	Darüssaade Ağası	Hayrî
51	Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı	***	1188 1779	İstanbul	Vakfiye, Zeyl Vakfiye	Kendisi, Mehmed Sadık Efendi, sonra Hâkimin uygun göreceği müstakim ve dindar bir kimse	Darüssaade Ağası ücretsiz olarak nezaret edecek	Hayrî
52	Mehtab binti Abdullah Vakfı	Kalfa	1189 1775	İstanbul	Vakfiye	Zülüflü Teberdâran Ocağı Kethüdası vakfa mütevelli olacaktır.	***	Hayrî
53	Ayşe Hatun ibneti Abdullah Vakfı	Daye	1189 1775	İstanbul	Vakfiye / Zeyl Vakfiye	Kendisi, Kendisinden sonra azadlı kölelerinin en büyüğü ve salihi ve evladları	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nazır olacaklardır.	Hayrî
54	Sevgülün Kadın (Nam-ı diğer Ümmahani Kadın) Vakfı	Saliha Sultan Çerağı	1190 1776	İstanbul	Vakfiye, Zeyl Vakfiye	Kendisi, Saliha Sultan Vakfı Mütevellisi	Darüssaade Ağası olanlarda vakfa nazır olacaktır.	Hayrî
55	Hasibe Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı		1192 1778	İstanbul	Vakfiye	Sultan Abdülhamid Vakfı Mütevellisi	Darüssaade Ağası	Hayrî
56	Hasibe Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı		1192 1778	İstanbul	Vakfiye	Sultan Abdülhamid Vakfı Mütevellisi	Darüssaade Ağası	Hayrî
57	Mihrişah Usta Vakfı	Usta	1193 1779	İstanbul	Vakfiye	Mirat Kalfa Vakfı Mütevellisi	Bostancı Ocağı Ağası	Hayrî
58	Mirad Kalfa Vakfı		1193 1779	İstanbul	Vakfiye	Mirat Kalfa Vakfı Mütevellisi	Bostancı Ocağı Ağası	Hayrî
59	Hatice Nam-ı Diğer Dürri Yekda binti Abdullah Vakfı	Sultan Osman Çerağı	1196 1782	İstanbul	Vakfiye	es-Seyyid Ahmed ve çocuklarının büyüğü	Darussaade Ağası	Hayrî

Çizelge 2.5. (devam) Tevliyet ve Nezaret (Yönetim / Denetim) İtibariyle Vakıflar

Tevliyet ve Nezaret (Yönetim / Denetim) İtibariyle Vakıflar								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi/ Statüsü**	**Senesi Hicrî Miladî**	**Hizmet Yeri**	**Belge Türü**	**Tevliyet**	**Nezaret**	**Şurutu İtibariyle Türü**
60	Nevres Kadın Vakfı	Hazinedâr / 3. Kadın/ I. Abdülhamid	1197 1202	Boyabad	Vakfiye, Zeyl Vakfiye	I. Abdülhamid Vakfı Mütevellisi	***	Hayrî
61	Mâhîşeb Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı		1201 1787	İstanbul	Vakfiye, Zeyl Vakfiye	Hayatta oldukça kendisi ve kendisinden sonra batın tertibi üzere büyük evladı	Darüssaade Ağası	Hayrî/Zürrî
62	Fatma Mahcube Hatun Vakfı	Azadlı (I. Abdülhamid)	1202 1788	İstanbul	Vakfiye	***	***	Hayrî
63	Saraylı Fesahat Usta binti Abdullatif Vakfı	Usta / III. Selim'in kadınlarından	1206 1791	İstanbul	Vakfiye	Kendisi, Evladı, Nesli Kesilirse Osman Efendi ve evladı	Darüssaade Ağası	Hayrî
64	Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı	***	1208 1794	İstanbul	Vakfiye, Zeyl Vakfiye	Kendisi, Kocası Hasan Efendi ve evladları	Şeyhülislam olanlar ücretsiz nezaret edecek	Hayrî/ Zürrî
65	Nazperver Kadın binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Usta	1208 1794	İstanbul	Vakfiye	Kendisi, Hamdullah Beyefendi ve çocukları	Darüssaade ağası	Hayrî
66	Ziya Kadın binti Abdullah, Dildare Kadın binti Abdullah, Zevki Kadın binti Abdullah Vakfı	***	1215 1800	İstanbul	Vakfiye	Ocak Ağası Mehmed Ağa ve evladları	***	Hayrî
67	Nahlinaz Usta ibneti Abdullah Vakfı	Usta	1220 1805	İstanbul	Vakfiye	Seyyid Hafız Mehmed Emin Ağa ve Büyük Evladı	İstanbul Kadıları	Hayrî
68	Alicenab Kadın ibneti Abdullah Vakfı	Dadı (Esma Sultan)	1226 1811	İstanbul	Vakfiye	Aziz Mahmud Hüdai Tekkesi Vakfı Mütevellisi	Aziz Mahmud Hüdai Tekkesi Şeyhi	Hayrî
69	Cevri Usta ibneti Abdülmennan Vakfı	Hazinedâr Usta	1231 1816	İstanbul	Vakfiye	Kendisi, Sultan II. Mahmud Vakfı mütevellisi	Her kim Darüssaade Ağası olursa o vakfa nazır olacaktır.	Hayrî

Çizelge 2.5. (devam) Tevliyet ve Nezaret (Yönetim / Denetim) İtibariyle Vakıflar

Tevliyet ve Nezaret (Yönetim / Denetim) İtibariyle Vakıflar								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi/ Statüsü**	**Senesi Hicrî Miladî**	**Hizmet Yeri**	**Belge Türü**	**Tevliyet**	**Nezaret**	**Şurutu İtibariyle Türü**
70	Hace Fesahat Hanım ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	1235 1819	İstanbul	Vakfiye	Darüssaade Ağası	***	Hayrî / Zürrî
71	Sabrişah binti Abdullah Vakfı	Kalfa	1234 1819	İstanbul	Vakfiye	Hazine Vekili Osman Ağa Vakfına her kim mütevelli olursa bu vakfada o kimse mütevelli olacaktır	Hadim Müftileri	Hayrî
72	Vecihi Kalfa binti Abdullah Vakfı	Azadlı / Kalfa	1236 1820	İstanbul	Vakfiye	Kendisi ve Hacı Mehmed Said Efendi Vakfı Mütevellisi	Reisülküttab olan kişi	Hayrî
73	Penbe Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	1242 1826	İstanbul	Vakfiye	Matbah-ı Amire Emini Mütevelli /	Haremeyn-i Şerife Müfettişi Nazır	Hayrî
74	Zeyneb Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	1242 1826	İstanbul	Vakfiye	***	***	Hayrî
75	Hazinedâr Suada binti Abdullah Vakfı	Hazinedâr	1241 1826	İstanbul	Vakfiye	Teberdaran Ocağı Vekil-Harc'ı	Darussaade Ağası	Hayrî
76	Tabib binti Abdullah Vakfı	Hazinedâr Usta (II. Mahmud)	1246 1830	İstanbul	Vakfiye	Eyyüb Camiin birinci her kim olursa o kişi vakfa mütevelli olacaktır.	Galata kadıları vakfa nazır olacaklardır.	Hayrî
77	Emine Hanım Vakfı	II. Mahmud Çerağlarından	1246 1831	İstanbul	Vasiyet Vakfiyesi	Mütevelli Esseyyid Mehmed Rağıb Efendi ibn es-Seyyid el-Hac Mehmed Halil	***	Hayrî
78	Tabib binti Abdurrahman Vakfı	Hazinedâr Usta (II. Mahmud)	1246 1831	İstanbul	Vakfiye	Mevaliden Abdülkerim Efendi Vakfı Mütevellisi	***	Hayrî
79	Tayyibe Usta Vakfı	Hazinedâr Usta	1252 1837	İstanbul	Vakfiye	Her kim Evkaf Nazırı olursa vakfa mütevelli ve nazır olacaktır.	***	Hayrî
80	Şevkinihal ibneti Abdurrahman Vakfı	Hazinedâr Usta	1261 1845	Tekirdağ	Vakfiye	Zikri geçen tekkede her kim şeyh olursa vakfada o kişi mütevelli olacaktır.	***	Hayrî
81	Ebrubahar Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Çamaşır Ustası	1262 1846	Ürgüp	Vakfiye	Süleyman Ağa bin Ahmed ve çocukları	***	Hayrî

Çizelge 2.5. (devam) Tevliyet ve Nezaret (Yönetim / Denetim) İtibariyle Vakıflar

Tevliyet ve Nezaret (Yönetim / Denetim) İtibariyle Vakıflar								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi/ Statüsü**	**Senesi Hicrî Miladî**	**Hizmet Yeri**	**Belge Türü**	**Tevliyet**	**Nezaret**	**Şurutu İtibariyle Türü**
82	Nazlı Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Kahveci ustalarından	1262 1846	Nevşehir	Vakfiye	Alemtab Kadın Vakfı Mütevellisi	***	Hayrî
83	Nursafa ibneti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Çaşnigir Ustası	1262 1846	İstanbul	Vakfiye	Evkaf Nazırı	***	Hayrî
84	Saraylı Şevkidide ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	1262 1846	İstanbul	Vakfiye	Evkaf Nezaretinde Zimmet Halifesi olan	Evkaf Nazırı olan kişi bu vakfa da nazır (denetçi) olacaktır.	Hayrî
85	Nesimsaba Kadın ibneti Abdullah Vakfı	Hazinedâr Usta (Esma Sultan)	1267 1850	İstanbul	Vakfiye	Ayşe Sineperver Valide Sultanın VakfI Mütevellisi	***	Hayrî
86	Alemtab Usta ibneti Abdullah ibn Abdulmennan Vakfı	Usta / 3. Kadın / II. Mahmud	1261 1845	Nevşehir	Vakfiye, Zeyl Vakfiye	Vefaköy ahalisinden Hüseyin Efendi ve çocukları	Köy Halkı vakfa nazır olacak	Hayrî
87	Cilvenaz Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Çeşnigir Usta	1268 1852	İstanbul	Vakfiye	Kendisinin vefatından sonra Harem-i Hümâyûn Ustalarından Biri	***	Hayrî
88	Saraylı Goncater ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa / Hazinedâr Usta	1272 1856	İstanbul	Vakfiye	Harem-i Hümâyûn hademesi koğuşu ağası vakfa mütevelli olacaktır.	Harem-i Hümâyûn Zabıtanı bulunan kimseler	Hayrî
89	Saydıcinan Kalfa (Fatma binti Abdullah) Vakfı	Kalfa / Azadlı (II. Mahmud)	1275 1858	İstanbul	Vakfiye	Kendisinin vefatından sonra Nakşibendi Dergâhı Şeyhi	***	Hayrî
90	Furucihan Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	1277 1860	İstanbul	Vakfiye	Çemberlitaş Nakşibendi Şeyhi	Evkaf Nazırı	Hayrî
91	Hediye binti Abdullah bin Abdülmennan Vakfı	Usta	1281 1864	İstanbul	Vakfiye	Süleyman bin Süleyman ve Evladları	***	Hayrî
92	Şemsi Cemal Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa/ Hazinedâr (Pertevniyel Valide S.)	1280 1864	İstanbul	Vakfiye	Keşfî Cafer Efendi Tekkesi Şeyhi	***	Hayrî
93	Nurissetr binti Abdullah Vakfı	Kalfa	1281 1864	İstanbul	Vakfiye	Kendisi, Hz. Eyüp 1. Türbedarı	Hz. Eyüp 9 Türbedarı ve I. İmamı	Hayrî

Çizelge 2.5. (devam) Tevliyet ve Nezaret (Yönetim / Denetim) İtibariyle Vakıflar

Tevliyet ve Nezaret (Yönetim / Denetim) İtibariyle Vakıflar								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi/ Statüsü**	**Senesi Hicrî Miladî**	**Hizmet Yeri**	**Belge Türü**	**Tevliyet**	**Nezaret**	**Şurutu İtibariyle Türü**
94	Nazlıseza Kalfa binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Başkalfa/Pertevniyal Valide Sultan	1285 1869	İstanbul	Vakfiye	Kendisi, Evkaf-ı Hümâyûn Nazırı bulunan kişilere meşruttur.	***	Hayrî
95	Feleknaz Usta binti Abdullah Vakfı	Kilerci Ustası	1290 1873	İstanbul	Vakfiye	Pertevniyel Valide Sultan Vakfı Mütevellisi	***	Hayrî
96	Nermdil (Bezmdil) kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa, 3. Kâtip	1308 1891	İstanbul	Vakfiye	Pazarbaşı (Kazzaz Mehmed Efendi) Dergâhı Postnişini	***	Hayrî
97	Aşinadil Hanım ibneti Abdullah Vakfı	Hazinedâr (Abdülhamid Han)	1130 1893	İstanbul	Vakfiye	Yahya Efendi Dergâhı Şeyhi Mustafa Efendi ve Evladları	***	Hayrî
98	Bülbülzar Kalfa Vakfı	Kalfa / Çamaşır Ustası	1332 1914	İstanbul	Vakfiye	Pertevniyel Valide Sultan Vakfı Mütevellisi	***	Hayrî
99	Sazkar Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	?/?	İstanbul	Vakfiye	Tekke Şeyhi Ali Efendi, Evlatları, Halifeleri	Evkaf Nazırı	Hayrî
100	Hazinedâr Rami Kadın Vakfı	Hazinedâr / I. Mahmud'un 6. Kadını	1165 1752	İstanbul	Vakfiye, Zeyl Vakfiye	I. Mahmud Vakfı Mütevellisi	***	Hayrî
101	Şekerpare Hatun Vakfı	Kethüda	***	İstanbul	Vakfiye Hülesası	Helvahanede Helvacılar Bölükbaşı olanlar vakfa mütevelli olacaktır.	Darüssaade Ağası olanlarda vakfa nazır olacaktır.	Hayrî
102	Şuhi Kadın binti Abdülmennan Vakfı	Kethüda	1299 1881	İstanbul	Vasiyet Vakfiyesi	Bevvabi sultanı Mehmed Halife bin Asaf ve oğulları	***	Hayrî
103	Zülfinerkis binti Abdullah Mehdî Vakfı	Başkalfa	1290 1873/74	İstanbul	Vakfiye	Pertevniyal Valide Sultan Vakfı Mütevellisi	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nazır olacaktır.	Hayrî

2.3.2.5. Hayratları itibariyle vakfiyeler

Bir tablo çervevesinde değerlendirilen üçüncü husus da doğrudan bir hayrat tesis eden vakfiyeler üzerinedir.

İncelenen 103 vakfiyenin 23'ünde bir hayrat inşası veya harab olmuş bir hayır kurumunun ihyası için yeniden bina edilmesi şart koşulmuştur. Nukud veya akarat gelirleri açısından daha hacimli olan bu vakfiyelerin, dolayısıyla vâkıfeler olarak saraylı kadınların ne türden hayratlara yöneldiklerini tespit için birkaçına daha yakından bakmak fayda sağlayacaktır.

Gülfem Hatun vakfında ise Üsküdar'da inşa ettirdiği imaret ve cami için oldukça yüklü miktarda nukud vakfettiği görülmektedir[644]. III. Mehmed'in dayesi Halime Hatun, Manisa-Gölmarmara'da 1 cami, namazgâh, 10 oda ve 1 dershaneden müteşekkil medrese, darulhadis, kütüphane, imaret ve misafirhane inşaatıyla adeta külliye vücuda getirmektedir[645]. Hatice Hatun binti Abdülmennan tarafından hicri 12 Şevval 1099/ miladi 1688 tarihli vakfiyesiyle 214.000 akçe ile bir mektep ve muallim ve talebe için 9 oda inşa ettirmiştir[646]. Saraylı Hace Nevruz Hatun vakfında ise Süleymaniye nezdinde mektep ve çeşme, Eyüp Cebeci Köyü yanında kanalları ile birlikte su kaynağı ve hazinesi inşa ettirmiştir[647]. Cilvenaz Usta, hicri 5 Receb 1268 tarihli vakfiyesinde, 10.650 kuruşu nemalandırmak suretiyle Ürgüp'ün Zelve köyünde bir cami bina ve inşa ediyor. Yine Ürgüp merkezdeki Cami-i Kebir'e cüz okunmak üzere mushaf-ı şerif ve Rebiülevvel ayında (mevlid kandili) ziyarete açılmak üzere Lihye-i Saadetle (Sakal-ı Şerif) birlikte tombak, buhurdan, gülabdan, iki adet güğüm, saplı tas, 17 adet maşraba ve 2 dökme şamdan hediye ediyor. Bu ziyarete mahsus olmak üzere ayrıca bir hatim ve mevlid okutulup, Sakal-ı Şerif ziyareti için ud, bal, buhurdan, gülsuyu alınıp ziyaretçilere güzel koku ve şerbet ikram edilecek. Bütün bu işler için her sene 260 kuruş haracanacaktır[648]. Hazinedâr Ramî Kadın, sair hususlarda oldukça uzun bir hayır listesiyle birlikte Beşiktaş'ta matbah-ı âmireden ifraz olunan arazi üzerine bir mekteb ve çeşme yaptırmış, ayrıca Bahçekapısı mahallinde su

[644] Gülfem Hatun binti Abdülmennan bin Abdurrahman Vakfı: VGMA; Def: 1550, sh: 57, 58, 59, sr:6, 7, 8.
[645] Halime Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı; VGMA, Def:582-1, sh: 265, sr:182.
[646] Hatice Hatun Binti Abdulmennan Vakfı; VGMA, Def:623: sh:110, sr:120.
[647] Saraylı Hace Nevruz Hatun Vakfı: VGMA, Def:623, sh:345, sr:346.
[648] Şevkinihal Usta ibneti Abdurrahman Vakfı; VGMA, Def:987, sh:186, sr:57.

bentleri, Tophane'de iki masura tatlı su ve kanalları inşa ettirmiştir[649]. Hace Tahire Kadın ibneti Abdullah bin Abdülmennan'nın kurduğu vakıf şartı içerisinde, *Hocapaşa Mahallesinde 10.000 kuruş ile kız çocuklarının eğitimi için bir mektep inşaası* ibaresi dikkete değer bir husus teşkil etmektedir. Dönemi dikkate alındığında, kız çocuklarının eğitimi için hatırı sayılır ölçüde para tahsis edilmesi kadın eğitimine verilen önemi göstermektedir[650].

Tüm bu hayratlara bakıldığında ortak nokta saraylı kadınlar tarafından inşa edilen bu hayratların kamu yararına olması ve vakıfların sosyal yardımlaşmaya verdiği önemin bir göstergesi sayılmasıdır. Ayrıca bu hizmet binalarının bir kısmının günümüze kadar ulaştığı görülmektedir. Hayrat inşa eden vakıflarla ilgili bir hususu da belirtmek yerinde olur. Vakıf kurmanın diğer maksatı ise hizmetin devamlılığını temindir. Dolayısıyla bu hayratların ihtiyacı olan geliri temin etmek için yeterli düzeyde akarlar hayratlarla birlikte vakfedilmiş ve sistemin uzun ömürlü olması sağlamıştır.

[649] Hazinedâr Rami Kadın Vakfı; VGMA, Def:638, sh:303-305, sr:176-177
[650] Tahire Kadın ibneti Abdullah bin Abdülmennan Vakfı: VGMA, Def:745, sh: 229, sr:64.

Çizelge 2.6. Hayrâtları İtibariyle Vakfiyeler

Hayrâtları İtibariyle Vakfiyeler								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi Statüsü**	**Hicrî**	**Miladî**	**Hizmet Yeri**	**Belge Türü**	**Vakfın Türü**	**Vakfın Hayratı**
1	Gülfem Hatun binti Abdülmennan bin Abdurrahman Vakfı		956	1549	İstanbul	Vakfiye	Hayrî	Üsküdar'da cami ve imaret
2	Gülfem Hatun binti Abdülmennan bin Abdurrahman Vakfı		957	1550	İstanbul	Vakfiye	Hayrî	Üsküdar'da cami ve imaret
3	Gülfem Hatun binti Abdülmennan bin Abdurrahman Vakfı		958	1551	İstanbul	Vakfiye	Hayrî	Üsküdar'da cami ve imaret
4	Server Hatun binti Abdurrahmen Vakfı (Daye Hatun ismiyle maruf)	Daye	959	1551	İstanbul	Vakfiye	Hayrî	4 Adet Mushaf-ı Şerif, Kırk, Kırküç ve Onyedi vukiyye ağırlıklarında 3 kazan; Onbeş vukiyye arığılığında bir tencere, Yirmibir ve Yirmiyedi vukiyye ağırıllığında iki saç ayağı ve iki adet kepçe.
5	Halime Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı	Daye (III. Memed)	1011	1602	Manisa	Vakfiye	Hayrî	Manisa Gölmarmara'da bir cami, on oda ve bir dershane olan bir medrese, darulhadis, kütüphane, cami ve imarette birer çeşme, musluk imaret ve han (misafirhane), namazgah
6	Hatice Hatun binti Abdülmennan Vakfı		1099	1688	İstanbul	Vakfiye	Hayrî	Sinan Paşa Mahallesinde 1 Mektep 9 Oda inşa edilmiştir.
7	Nevruz Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı	***	1111	1699	İstanbul	Vakfiye	Hayrî	Süleymaniye nezdinde mektep (menzil) ve çeşme, Eyüp Cebeci Köyü yanında kanalları ile birlikte su kaynağı ve haziresi
8	Tahire Kadın ibneti Abdullah bin Abdülmennan Vakfı	Hace	1122	1710	İstanbul	Vakfiye	Hayrî	Hocapaşa Mahallesinde 10.000 Kuruş ile kız çocuklarının eğitimi için bir mektep inşaası.
9	Gülruhsar Usta binti Abdullatif Vakfı	İbrikdar Usta	1179	1766	İstanbul	Vakfiye	Hayrî	Kasımpaşa'da Büyük Piyale Paşa Hamamı yanında bir tulumba inşaatı.
10	Ruhveş Kalfa binti Abdullah Vakfı	Kalfa	1181	1767	İstanbul	Vakfiye	Hayrî	Mustaf-ı Şerif (Nereye vakfedildiği belirtilmemiştir)

Çizelge 2.6. (devam) Hayrâtları İtibariyle Vakfiyeler

Hayrâtları İtibariyle Vakfiyeler								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi Statüsü**	**Hicrî**	**Miladî**	**Hizmet Yeri**	**Belge Türü**	**Vakfın Türü**	**Vakfın Hayratı**
11	Fatma Hatun binti Abdullah bin Abdullah Vakfı		1187	1774	İstanbul	Vakfiye	Hayrî	Molla Hüsrev Mahallesinde bir çeşme ve yarım masura bir hilal su inşaası.
12	Nevres Kadın Vakfı	I. Abdülhamid'in Üçüncü Kadını	1197	1783	Boyabat	Vakfiye	Hayrî	Uluköy'deki harap camiinin yaptırılması, cami ve yanındaki mektebin muhtelif giderlerinin vakfın gelirleriyle karşılanması. (Mekteb'in vakıf tarafından inşa ettirip ettirilmedi net tespit edilemedi)
13	Saraylı Nazperver Kadın binti Abdullah Vakfı	Usta	1208	1794	İstanbul	Vakfiye	Hayrî	Davudpaşa İskelesinde Sülüklü Çeşme (Söğütlü Çeşme) de kendi arsası üzerine yaptırdığı mektep, mektep bahçesi, çeşme yine arsa içerisinde Müslümanların definleri için ayrılan hazire,
14	Cevri Usta ibneti Abdülmennan Vakfı	Hazinedâr	1231	1816	İstanbul	Vakfiye	Hayrî	Tophane'de ve Bahçeköy'de yaptırdığı birer çeşme ve suyolları inşaası.
15	Tabib Usta Kadın binti Abdurrahman Vakfı	Hazinedâr	1246	1830	İstanbul	Vakfiye	Hayrî	Üsküdar'a bağlı İstavroz köyünde mevaliden Abdülkerim Efendinin yaptırdığı iki adet çeşmenin ve suyollarının tamir ve ihyası.
16	Alemtab Usta ibneti Abdullah ibn Abdülmennan Vakfı	Kahveci Usta	1261	1845	İstanbul	Vakfiye	Hayrî	Nevşehir, Arapsun (Gülşehir), Göynük köyünde cami inşaası
17	Şevkinihal Usta ibneti Abdurrahman Vakfı	Hazinedâr Usta	1261	1845	İstanbul	Vakfiye	Hayrî	Tekirdağ'da Nebizâde Mahallesinde Sadiye Dergâhına (Şeyh İbrahim Tekkesine) bir çekmece içerisinde sarılı olarak konulan bir Lihye-i Saadet (Sakal-ı Şerif), gülabdan ve buhurdan
18	Saraylı Şevkidide ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	1262	1846	İstanbul	Vakfiye	Hayrî	Galata'ya bağlı Tophane'de Cihangir Mahalllesinde Köycüoğlu Sokağında Saraylı Cevri Ustanın yaptırmaya başladığı ancak tamamlayamadan vefat ettiği çeşme Şevkidide Kalfa tarafından tamamlanmıştır.
19	Cilvenaz Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Usta	1268	1852	Mekke	Vakfiye	Hayrî	Ürgüp'e bağlı Zelve Köyünde cami inşaası, Ürgüp merkezinde bulunan Cami-i Kebir'e Lihye-i Saadet (Sakal-ı şerif), Musaf-ı Şerif, bir adet tombak, bir adet gülabdan, bir adet buhurdan, iki adet bakır güğüm, bir adet saplı tas, on yedi adet maşrapa ve iki dökme şamdan tahsisi.

Çizelge 2.6. (devam) Hayrâtları İtibariyle Vakfiyeler

Hayrâtları İtibariyle Vakfiyeler								
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Vâkıfenin Görevi Statüsü**	**Hicrî**	**Miladî**	**Hizmet Yeri**	**Belge Türü**	**Vakfın Türü**	**Vakfın Hayratı**
20	Şuhî Kadın binti Abdülmennan Vakfı	Kethüda	1299	1881	İstanbul	Vasiyet Vakfiye	Hayrî	Üsküdar'da Fenerbahçe yakınında çeşme, Maltepe, bostanlar içinde köprü inşası.
21	Server Hatun binti Abdurrahmen Vakfı (Daye Hatun ismiyle maruf)	Daye	958(?)	1551	İstanbul	Vakfiye	Hayrî	Mahmud Paşa imareti civarında bir mescit, imam ve müezzin odaları inşası.
22	Hazinedâr Rami Kadın Vakfı	Hazinedâr	1165	1752	İstanbul	Vakfiye	Hayrî	Bekiştaş'da Matbah-ı Âmire'den ifraz edilen arazi üzerine bir mektep ve çeşme; Bahçekapısı'nda su bendleri, Tophane'de iki mesura su kanalı ve çeşme inşası.
23	Sazkâr Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	Tarih	Tarihsiz	İstanbul	Vakfiye	Hayrî	Sultam Mehmed Han Gazi topçubaşılarından Bali Ağanın Silivrikapu, İbrahim Paşa Mahallesinde bina eylediği ancak zamanla harap olan camiinin yeninedn inşa ve ihyası.

2.3.2.6. Vakfiyelerde bulunan şuhudu'l-hal kısmının değerlendirmesi

Şuhûdü'l-hâl, vakfiyelerin sonunda yer alan ve vakfın kuruluşuna şahitlik edenlerin isimlerinin yazılı olduğu kısımdır. Bu isimler yazılırken beraberinde nisbet edildikleri baba adı ve bazılarında meslek bilgisine de yer verilmektedir. Vakıf kurucusunun statüsü ile şuhûdü'l-hâl kısmındaki isimlerin statüsü arasında belirgin bir paralellik olduğu gözlemlenmektedir. Harem-i hümâyûna dolayısıyla yüksek zümreye mensub bu kadınların vakfiyelerinde yer alan isimler yine yüksek memuriyet ve vazifelere sahip saray çevresine mensup isimlerdir. Mesela; Esma Sultan'ın dadısı Alicenab Kadın Vakfiyesi'nin şuhudu'l-hal kısmında şu isimler yer almaktadır: "es-Seyyid Emrullah Efendi, Mustafa Efendi bin Hasan, Başçukadar el-Hac Mehmed Ağa ibn Abdullah, Mektubi el-Hac Ali Ağa bin Hüseyin, Kethüda es-Seyyid el-Hac Ebubekir Efendi bin Hüseyin, Mehmed Raşit Efendi bin el-Hac Ahmed, eş-Şeyh Abdullah Efendi bin eş-Şeyh Mehmed Ruşen Efendi, es-Seyyid Mustafa Dede bin Osman, ser-debbağ Mustafa Dede bin Ahmed, Molla Mehmed bin Mehmed, Molla Abdullah bin Mehmed Emin, Molla Mustafa bin Osman[651]" Emsallerine göre hayli kalabalık sayılan bu listedeki isimler Alicenab Kadın'nın dayelik payesi ölçüsünde yüksek zümreye mensub isimlerdir.

İncelemeye konu olan vakfiyelerden bazılarında ise şuhûdü'l-hâl kısmı bulunmamakta, yani vakfın kuruluşuna şahitlik edenlerin isimlerine yer verilmemektedir. Bu durum vakfın tesisine ve vakıf olma vasfına herhangi bir halel getirmemektedir. Bazı vakfiyelerde de şuhudu'l-hal kısmına birtakım isimler yazıldıktan sonra, vakfın kuruluşuna şahitlik yapan fakat isimleri yazılmayanlar için ve diğerleri anlamında *"ve gayrıhum"* ibaresine yer verilmektedir. Saraya mensub bir vakfiyede yer alan isimlere emsal teşkil etmek üzere "*ve gayrihum"* ifadesi yer alan bir örneği de vermek yerinde olur. "kâtib-i Hazret-i Ağayı darüssaadetü'ş-şerîfe saadetlü Hafız Yusuf Efendi ibn el-Hac Osman Ağa saadetlü Abdulkadir Efendi kisedâr-ı kalem-i muhasebe-i haremeyn-i muhteremeyn, saadetlü es-Seyyid Mehmed Said Efendi halife-i sergi-i haremeyn-i muhteremeyn, Mehmed Emin Efendi ibn Yusuf vekil-i mütevelli-i vakf-ı Ayasofya-i Kebir, Teberdâr el-Hac Osman Halife ibn Mehmed, Teberdâr Ahmed Halife ibn diğer Mehmed ve gayrıhum[652]".

[651] Alicenap Kadın Vakfı: VGMA Def:579, sh:582, sr: 256.
[652] Sabrişah Kalfa binti Abdullah Vakfı; VGMA, Def:733, sh:72, sr:36.

Netice itibariyle; 103 vakfiye içerisinde şahitleri yazılmamış 16 vakfiye mevcuttur. Bu vakıfların isimleri şöyledir: Şekerpare Hatun[653], Nesimsaba Kadın[654], Tabib Usta[655], Vecihi Kalfa[656], Nahlinaz Usta[657], Ziya/Ziba? Kadın, Dildade Kadın, Zevki Kadın[658], Ruhveş Kalfa[659], Hatice Usta[660], Rahime Hatun[661], Hâce Bahri Hatun[662], Nevruz Hatun[663], Hatice Hatun[664], Hatice Hatun[665], Ayşe Hatun[666], Saraylı Siyavuş Hatun[667], Gülfem Hatun[668], bu kadınlara ait vakfiyelerde şuhûdü'l-hâl kısmı yazılmamıştır.

2.3.2.7. Vakfiyesi olmayan vakıflar

Çalışma ile ilgili kaynak taramalarında rastlanan fakat vakfiyesi olmadığı için tez açısından detaylı veri imkânı sunmayan ve yine harem-i hümâyûna mensub çalışan kadınlar tarafından tesis edilmiş vakıflardır. Burada örnek olması hasebiyle vakfiyesi olmayan ancak vakıf kaydı olan vakfiyeler bir liste halinde sunulmaktadır.

Ulaşılan bu belgeler şahsiyet-i atik, yeni şahsiyet, tevcih kaydı ve vakıf hülasası türünden kayıtlardır. Çalışmanın muhtelif bölümlerinde yeri geldikçe bu vakıflara da atıf yapılacaktır. Vakfiyesi olmayan bu kabil vakıflar hakkında, onay sürecinde şer'iye sicillerine kaydedildikleri için daha detaylı bilgiler bulmak mümkündür. Aynı şekilde muhasebe kayıtlarından da bu tür vakıfların bilgisine erişmek mümkündür. Çalışmanın sınırlarını aştığı için genel değerlendirme listesine dâhil edilmeyen bu 78 vakfın arşiv kayıt bilgilerini vermekle ve dikkat çeken birkaç hususa vurgu yapmakla yetinilecektir.

---

653 Şekerpar Hatun Vakfı, VGMA, Def:649, sh: 24, sr:65.
654 Nesimsaba Kadın Vakfı, VGMA, Def:747, sh:155, sr:131.
655 Tabib Usta Vakfı, VGMA, Def:1650 müstakil defter.
656 Vecihi Kalfa Vakfı, VGMA, Def: 630, sh:1057, sr:672.
657 Nahlinaz Usta Vakfı, VGMA, Def: 629, sh:715, sr:480.
658 Ziya/Ziba? Kadın, Dildade Kadın, Zevki Kadın Vakfı, VGMA, Def:629, sh:742, sr:489.
659 Ruhveş Kalfa Vakfı, TKİBM-TMSK-3, 168A-168B.
660 Hatice Usta Vakfı, VGMA, Def:624, sh:424, sr:390.
661 Rahime Hatun Vakfı, VGMA, Def:629, sh:731, sr:487.
662 Hâce Bahri Hatun Vakfı, VGMA, Def:1804, sh:31.
663 Nevruz Hatun Vakfı, VGMA, Def:623, sh:345, sr:346.
664 Hatice Usta Vakfı, VGMA, Def:623, sh:110, sr:120.
665 Hatice Usta Vakfı, VGMA, Def:623, sh:110, sr:120.
666 Ayşe Hatun Vakfı, VGMA, Def:1763, sh:126.
667 Saraylı Siyavuş Hatun Vakfı, VGMA, Def:618, sh:171, sr:143.
668 Gülfem Hatun Vakfı, VGMA, Def:1550, sh:57,58,59, sr:6,7,8.

Bu kayıtlarda bazılarının vakfiyesine ek yapılmak için vakıf hülasası düzenlenmiş olduğu, şahsiyet kaydında ise vakfiyesi olmadığı[669] ancak hayratı için atama yapıldığı görülmektedir[670]. Yine vakfiyelerde olduğu gibi bazılarında şartlar açıkca yazılmış, bazılarında ise mevcut bir vakfa ek yapıldığı için ayrıca şart kısmı yoktur. Bazı kayıtlarda hizmet ve bağışlanan para miktarı açık bir şekilde verilirken bazılarında ise sadece isimleri zikredilmiştir. Araştırmamızı sürdürürken bu kabil kayıtların sayısının pek çok olduğunu müşahade ettik. Dikkatimizi çeken bir husus da şahsiyet kaydı olarak geçen kayıtlarda, hayratlara yapılan atamalardan böyle bir tesis olduğu anlaşılmaktadır. Bu vakıfların hizmet alanlarını tayin ederken asıl incelemeye konu olan vakfiyelerde yapılan tasnif usulü esas alınmaktadır.

Vakfiyesi olmayan ancak ulaşılan kayıttan vakıf kurduğu anlaşılan, bu kadınların 78 vakfına dair birkaç hususu değerlendirmek gerekmektedir. Hizmet alanı itibariyle 3 vakıf yalnızca sosyal hizmetlere mahsus şartlar içermektedir. Hem dini hem de sosyal alanlara dair hizmet şartı içeren vakfiye sayısı 8'dir. Yalnızca dini hizmet şartı içeren vakıf sayısı 32, mevcut bilgiler itibariyle hizmet alanı boş olan veya tespit edilemeyen vakıf sayısı ise 31'dir.

Vakıfların yıl olarak dağılımı hicrî XI. ve XIII. asır arasında ve daha çok XI. asırda yoğunlaşmaktadır. Hizmet şartlarına yakından bakıldığında ana tabloda zikredilen hizmetlerle benzerlik taşıdığı görülmektedir. Pekçok vakıfta, nukud değerinin murabaha usulüyle nemalandırılması, elde edilen gelirlerle cami, tekke, su kuyularının bakım ve onarımlarına sarfedilmesi şartı yer almaktadır. Yine camilerde hususi zaman dilimlerinde mevlid, cüz ve evrad okunması, bu dini merasimler sonunda ikramların yapılması gibi hizmetler şart koşulmuştur. Farklı olarak bir vakıf şartı, vakıf sahibinin kabrinin başına musluk yapılması olduğu belirtilmektedir. Netice itibariyle bu vakıf kayıtlarından da anlaşılıyor ki; bir kısım belgenin vakfiyenin özeti mahiyetinde olduğu söylenebilir. Bir kısmının ise oldukça büyük vakıf olduğu şahsiyet atiklerden yani atama kayıtlarından anlaşılmaktadır. Ayrıca vakfiyesi günümüze ulaşmamış ancak farklı kayıtlarla kayıt altına alınmış vakıfların da olduğunu örneklemek açısından önemlidir.

---

[669] Vakfiyesi olmayan demekle kastedilen, vakfiyesinin günümüze ulaşmamış demektir. Dolayısıyla yapılan arşiv taramalarında ulaşılamamış demektir.

[670] Çam, M. (2017). "Vakıf Araştırmaları Açısından Vakıf Hazine (Atik) Defterleri ve Önemi", ***Vakıflar Dergisi,*** 47, 45-65.

Çizelge 2.7. Vakfiyesi Olmayan Harem Vakıfları

Sıra	Vakıf Adı	Belge Türü	Belge Tarihi	Defter. Sayfa/Sıra	Vakfın Tesis Yer	Vakfın Akar ve Hayratı	Vâkıfın Şartları	Hizmet Alanı	Açıklamalar
1	Saraylı Şahbaz Hatun	Vesika	3 Şaban 1099	VGM 649, 5	İstanbul	Yok	Nahilbent Hacı Hasan Camii için	Dini	
2	Saraylı Ayşe Hatun	Vesika	---	VGM 649, 5	İstanbul	800 kuruş			Nişancı Paşa kurbunda
3	Kethüda Rahime Kadın	Vesika	1101	VGM 649, 5	İstanbul	250 kuruş	Daye Hatun Camii için	Dini	
4	Saraylı Hace Havva Hatun binti Abdulvehhab	Tevcih kaydı	Receb 1114	VGM 649, 6	Üsküdar	Üsküdar Kazasker Mahallesinde bir ev	Evin önünde kabrinin yakınına musluk	Sosyal	
5	Hurşid Hatun	Vakfiye Hülasası	1035	VGM 649, 28	İstanbul	30.000 akçe	Her sene 2400 akçe surre olarak gönderilecektir.	Dini	
6	Saraylı Yasemin Hatun	Vakfiye Hülasası	1017	VGM 649, 29	İstanbul	12.000 akçe	Para murabaha ile değerlendirilerek geliri cüz okunmasına ve görevli giderlerine sarf edilecektir	Dini	
7	Payende Hatun	Vakfiye Hülasası	Safer 1015	VGM 649, 29	İstanbul	15.900 akçe	Para murabaha ile değerlendirilerek geliri cüz okunmasına ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini	
8	Payidar Hatun	Vakfiye Hülasası	Muharrem 1015	VGM 649, 29	İstanbul	24.000 akçe	Para murabaha ile değerlendirilerek geliri cüz okunmasına ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini	
9	Mahpervin Hatun	Vakfiye Hülasası	Muharrem 1015	VGM 649, 29	İstanbul	24. 000 akçe	Para murabaha ile değerlendirilerek geliri cüz okunmasına ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini	
10	Ferhunde Hatun	Vakfiye Hülasası	Muharrem 1015	VGM 649, 29	İstanbul	17.000 akçe	Para murabaha ile değerlendirilerek geliri cüz okunmasına ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini	
11	Ferhunde Hatun	Vakfiye Hülasası		VGM 649, 31	İstanbul	27.000 akçe	Para murabaha ile değerlendirilerek geliri cüz okunmasına ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini	
12	Zâkiye Hatun	Vakfiye Hülasası		VGM, 649, 31	İstanbul	500 altın	Altın nemalandırılarak geliri cüz okunmasına ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini	

Çizelge 2.7. (devam) Vakfiyesi Olmayan Harem Vakıfları

Sıra	Vakıf Adı	Belge Türü	Belge Tarihi	Defter. Sayfa/Sıra	Vakfın Tesis Yer	Vakfın Akar ve Hayratı	Vâkıfın Şartları	Hizmet Alanı	Açıklamalar
13	Saray-ı Atik Kethüdası Emine Hatun, Raziye Hatun, Fatma Hatun	Vakfiye Hülasası		VGM, 649, 32	İstanbul	Emine: 71.000 akçe, Razıye: 12.000 akçe, Fatma: 12.000	Para murabaha ile değerlendirilerek geliri cüz okunmasına ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini	
14	Zermeyan Hatun	Vakfiye Hülasası		VGM, 649, 32	İstanbul	200 altın	Altın nemalandırılarak geliri cüz okunmasına ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini	
15	Saraylı Emine Hatun	Vakfiye Hülasası		VGM, 649, 32	İstanbul	282 kuruş	Para murabaha ile değerlendirilerek geliri cüz okunmasına ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini	
16	Perviz Hatun	Vakfiye Hülasası		VGM, 649, 32	İstanbul	200 altın	Altın murabaha ile değerlendirilerek geliri cüz okunmasına ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini	
17	Şemsiduha Hatun	Vakfiye Hülasası		VGM, 649, 33	İstanbul	855 kuruş	Para murabaha ile değerlendirilerek geliri cüz okunmasına ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini	
18	Saraylı Sabiha Hatun	Vakfiye Hülasası		VGM, 649, 33	İstanbul	50 altın	Altın nemalandırılarak geliri cüz, sure okunmasına, Saray-ı Atik helvacılarının yeme içme ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini ve Sosyal	
19	Mihri Hatun, Şemsisimah Hatun, Abide Hatun	Vakfiye Hülasası	Evail-i Muharrem 1031	VGM, 649, 33	İstanbul	Mihri: 23333 akçe Şemsisima: 25683 Abide: 35333	Para murabaha ile değerlendirilerek geliri cüz okunmasına ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini	
20	Saraylı Raziye Hatun	Vakfiye Hülasası	Rebiulevvel 1039	VGM, 649, 33	İstanbul	200 kuruş	Para murabaha ile değerlendirilerek geliri cüz okunmasına ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini	
21	Saraylı Rıdvan Hatun	Vakfiye Hülasası		VGM, 649, 35	İstanbul	20.000 akçe	Para murabaha ile değerlendirilerek geliri cüz okunmasına ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini	
22	Münteha ve Saime Hatun	Vakfiye Hülasası		VGM, 649, 36	İstanbul	740 kuruş (Münteha Hatun: 500 kuruş), (Saime Hatun:240 kuruş).	Para murabaha ile değerlendirilerek geliri Saray-ı Atik Helvahanesinde cüz okunmasına ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini	

Çizelge 2.7. (devam) Vakfiyesi Olmayan Harem Vakıfları

Sıra	Vakıf Adı	Belge Türü	Belge Tarihi	Defter. Sayfa/Sıra	Vakfın Tesis Yer	Vakfın Akar ve Hayratı	Vâkıfın Şartları	Hizmet Alanı	Açıklamalar
23	Şemsirana Hatun	Vakfiye Hülasası	Evâil-i Cemâziyelevvel sene 1061	VGM, 649, 36	İstanbul	1200 kuruş	Para murabaha ile değerlendirilerek geliri Saray-ı Atik Helvahanesinde cüz okunmasına ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini	
24	Hatice Hatun	Vakfiye Hülasası		VGM, 649, 37	İstanbul	350 kuruş	Para murabaha ile değerlendirilerek geliri Saray-ı Atikde cüz okunmasına ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini	
25	Şemsiperi Hatun	Vakfiye Hülasası		VGM, 649, 37	İstanbul	240 kuruş	Para murabaha ile değerlendirilerek geliri Ramazan ayında helvacıların fukaraları ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini ve Sosyal	
26	Şemsiduha Hatun	Vakfiye Hülasası		VGM, 649, 37	İstanbul	855 kuruş	Para murabaha ile değerlendirilerek geliri Saray-ı Atikde cüz okunmasına ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini	
27	Raziye ve Rabia Hatun	Vakfiye Hülasası		VGM, 649, 38	İstanbul	888,5 kuruş	Para murabaha ile değerlendirilerek geliri Saray-ı Atikde Tabbahin Camiinde cüz okunmasına ve görevli giderlerine sarf edilecektir.	Dini	
28	Daye Hatun	Vesika	15 Şaban 1174	VGM, 649, 38	İstanbul	-			28-36. Sıradaki bu kayıtlarda bağışlanan miktar ve şartları yok
29	Gülahmer Hatun	Vesika		VGM, 649, 38	İstanbul	-			
30	Sittişah Hatun	Vesika		VGM, 649, 38	İstanbul	-			
31	Ferişan Hatun ve Mahidevran Hatun	Vesika		VGM, 649, 38	İstanbul	-			
32	Mahıenver Hatun	Vesika		VGM, 649, 38	İstanbul	-			
33	Emine Hatun	Vesika		VGM, 649, 39	İstanbul	-			
34	Zakiye Hatun	Vesika		VGM, 649, 39	İstanbul	-			
35	Mihrivefa Hatun (Receb Ağa Zevcesi)	Vesika		VGM, 649, 39	İstanbul	-			

Çizelge 2.7. (devam) Vakfiyesi Olmayan Harem Vakıfları

Sıra	Vakıf Adı	Belge Türü	Belge Tarihi	Defter. Sayfa/Sıra	Vakfın Tesis Yer	Vakfın Akar ve Hayratı	Vâkıfın Şartları	Hizmet Alanı	Açıklamalar
36	Becim Hatun (Kâtib-i kiler)	Vesika		VGM, 649, 39	İstanbul	500 kuruş			
37	Hazinedâr Muammer Hatun	Vesika	22 Ramazan 1079	VGM, 649, 40	İstanbul	1000 esedi kuruş	-		
38	Bad-ı Saba ve Fatma Hatun	Vesika	18 Zilkade 1079	VGM, 649, 40	İstanbul	500 esedi kuruş	-		
39	Zülfikar Hatun	Vesika		VGM, 649, 40	İstanbul	700 kuruş	-		
40	Firuz Hatun	Vesika		VGM, 649, 40	İstanbul		-		
41	Eğlence Hatun	Vesika		VGM, 649, 40	İstanbul	450 kuruş	-		
42	Bad-ı Saba Hatun	Vakfiye hülasası	Zilkade 1091	VGM, 649, 40	İstanbul	600 kuruş	Para nemalandırılacak, geliri Helvacılar Hamamına her yıl 5000 akçelik odun alınacak yıllık 1080 akçe cüz okunmasına ve görevli giderleri için sarf olunacak	Dini ve Sosyal	
43	Emine Hatun	Vakfiye hülasası	Zilkade 1091	VGM, 649, 41	İstanbul	300 kuruş	Para nemalandırılacak, gelirinden Aşçıların Abdest musluğuna su çekilen kapının tamirine 120 akçe, cüz okunmasına yıllık 1080 akçe, mütevelli, nazır ve kâtip olanlara yıllık 360 şar akçe verilecektir.	Dini ve Sosyal	
44	Saraylı Hoca Söhrab Kadın	Vakfiye hülasası	1092	VGM, 649, 41	İstanbul	800 kuruş	Para nemalandırılacak, geliri Eyyüp yanında Şahsultan Tekkesi dervişleri fukarasına sarf edilecektir.	Dini ve Sosyal	Vakfiyesi Dolap: 98'dedir. 1646 nolu bir vakfiyesi vardır.
45	Saraylı Muazzeze Hatun	Vakfiye Hülasası	1090	VGM, 649, 41	İstanbul	500 kuruş	Para onu on bir buçuk üzere nemalandırılacak elde edilen gelir camide cüz okunması için sarf edilecektir.	Dini	
46	Kethüda Şekerpare Hatun	Vakfiye Hülasası		VGM, 649, 42	İstanbul	600 kuruş	Para nemalandırılıp geliri ile akrep macunu alınıp isteyen halvahane fukarasına verilecek, kalan kısım helvahanede cüz okunmasına ve mescidin ışıklandırma (mum) giderlerine sarf olunacaktır.	Dini ve Sosyal	

Çizelge 2.7. (devam) Vakfiyesi Olmayan Harem Vakıfları

Sıra	Vakıf Adı	Belge Türü	Belge Tarihi	Defter. Sayfa/Sıra	Vakfın Tesis Yer	Vakfın Akar ve Hayratı	Vâkıfın Şartları	Hizmet Alanı	Açıklamalar
47	Saraylı Gencihan Hatun	Vakfiye Hülasası		VGM, 649, 42	İstanbul	600 kuruş	Para onu on bir hesabı üzere nemalandırılıp geliri Hasırcılar Ocağın Mescidinde cüz okunması, Hasırcılar Ocağı neferlerinin yemek giderleri ile vakfın yönetici giderlerine sarf olunacaktır.	Dini ve Sosyal	
48	Saraylı Neyzen Mahbülent	Vakfiye Hülasası	1146	VGM, 649, 42	İstanbul	İstanbul Altımermerde Uzunyusuf Mahallesinde on iki adet oda	-		
49	Emine Hatun	Vakfiye Hülasası	Cemaziyelahir 1150	VGM. 649, 43	İstanbul	300 kuruş	Vakfedilen para nemalandırılıp, elde edilen gelir, Aşçılar Ocağındaki musluğa abdest için su taşıyan ferraşın, ocakta cüz okunmasına ve görevli giderleri için sarf olunacaktır.	Dini ve Sosyal	
50	Şemsirana Hatun	Vesika	Gurre-i Cemaziyelevvel 1061	VGM, 649, 48	İstanbul	800 kuruş	-		
51	Şemsiduha Hatun	Vesika	Gurre-i Şevval 1050	VGM, 649, 48	İstanbul	855 kuruş	-		
52	Rahime Hatun	Vesika		VGM, 649, 48	İstanbul	500 kuruş	Para nemalandırılıp elde edilen gelirle, her Cuma gecesi Teberdaran bölüğünde pilav pişecektir.	Dini ve Sosyal	
53	Rahime Hatun	Vesika		VGM, 649, 48	İstanbul	887,5 kuruş	Para nemalandırılıp elde edilen gelirle, Saray-ı atik Tabakçılar Mescidinde cüz okutulacak ve görevli giderlerine sarf olunacaktır.	Dini	
54	Gençmihri Hatun	Vesika	8 Rebiulevvel 1096	VGM, 649, 50	İstanbul	400 kuruş	Para nemalandırılıp elde edilen gelirle, hayır hizmetleri ve görevli giderlerine sarf olunacaktır.	Dini ve Sosyal	
55	Kethüda Badısaba Hatun	Vesika	12 Rebiulevvel 1096	VGM, 649, 50-81	İstanbul	340 kuruş Galata'da ve Tophane'de Tophanedeki cami imamlarına altı üstlü iki menzil, kenif ve bahçe	Para nemalandırılıp elde edilen gelirle, Fındıklı'daki kazdırdığı kuyuların bakım onarım ve görevli giderlerine sarf olunacaktır.	Dini ve Sosyal	

Çizelge 2.7. (devam) Vakfiyesi Olmayan Harem Vakıfları

Sıra	Vakıf Adı	Belge Türü	Belge Tarihi	Defter. Sayfa/Sıra	Vakfın Tesis Yer	Vakfın Akar ve Hayratı	Vâkıfın Şartları	Hizmet Alanı	Açıklamalar
56	Kamer Hatun	Vesika	Gurre-i Rebiulevvel 1096	VGM, 649, 52	İstanbul	1085 kuruş	Para nemalandırılıp elde edilen gelir, Hüseyipaşa Camii görevlilerine sarf edilecektir.	Dini	
57	Hatice Hanım	Vesika	Gurre-i Rebiulevvel 1096	VGM, 649, 52	İstanbul	1156 kuruş	Para nemalandırılıp elde edilen gelir, Hüseyipaşa Camii görevlilerine sarf edilecektir.	Dini	
58	Kethüda Badısafa Hatun	Vesika	7 Şaban 1096	VGM, 649, 52	İstanbul	172,5 kuruş	Para nemalandırılıp elde edilen gelir, vakfın görevli ücretlerine sarf olunacaktır.	Dini	
59	Çamaşırcı Hatice Usta	Vesika		VGM, 649, 55	İstanbul		-	-	
60	Kethüda Ümmügülsüm Kadın	Vesika	21 Zilkade 1227	VGM, 649, 71	İstanbul	100 kuruş	Para nemalandırılıp elde edilen gelir Aşçılar Ocağı Mescidinde her sene Berat gecesi ışıklandırma giderleri için sarf olunacaktır.	Dini ve Sosyal	
61	Feyza Hatun	Vesika	Ramazan 1155	VGM, 649, 74	İstanbul	328 kuruş	Süleymaniye yanındaki kuyu için.	Sosyal	
62	Saraylı Beyhan Hatun	Vesika	15 Şevval 1165	VGM, 649, 77	İstanbul	400 kuruş	Sultan Bayezid Mahallesinde Kamer Hatun Mektebi için.	Eğitim	
63	Saraylı Ayşe Hatun	Vesika		VGM, 649, 81	İstanbul	Koca Mustafapaşa Hacıhamza Mashallesi Küçüklanga kurbunda bir ev.	Evin geliri mahalledeki cami imam ve müeezzinine verilecektir.	Dini	
64	Saraylı Gülgün Hatun	Vesika	20 Muharrem 1111	VGM, 649, 164 ve 165, VGM. 32, 166	İstanbul	200 kuruş	Geliri Mimar Ayas Camii görevlilerine sarf edilecektir.	Dini	
65	Saraylı Şekerpare Hatun (Anpaz Mehmed Paşa Zevcesi)	Vesika	Gurre-i Şaban 1111	VGM, 649, 164	İstanbul	236 kuruş	-	-	
66	Saraylı Hatice Hatun	Vesika	Gurre-i Receb 1108	VGM, 649, 165	İstanbul	500 kuruş	-		
67	Saraylı Faize Hatun	Vesika	Gurre-i Receb 1108	VGM, 649, 165	İstanbul	305 kuruş ve Mollagürani Mahallesinde bir ev.	Elde edilen gelir Molargürani Mahahallesinden üç adet tatlı su kuyusunun levazımına sarf olunacaktır.	Sosyal	

Çizelge 2.7. (devam) Vakfiyesi Olmayan Harem Vakıfları

Sıra	Vakıf Adı	Belge Türü	Belge Tarihi	Defter. Sayfa/Sıra	Vakfın Tesis Yer	Vakfın Akar ve Hayratı	Vâkıfın Şartları	Hizmet Alanı	Açıklamalar
68	Saraylı Rami Kalfa	Yeni Şahsiyet Kaydı		VGM, 108, sh. 170, sr. 447	İstanbul	Nükut			
69	Saraylı Dilberengiz (Emine Kadın)			VGM, 108, sh. 170, sr. 450	İstanbul	Nükut			
70	Saraylı Dürriyan Kadın			VGM, 108, sh. 82, sr. 62	İstanbul	Nükut			
71	Saraylı Esma Hanım			VGM, 108, sh. 16, sr. 223	İstanbul	Nükut			
72	Saraylı Hatice Nevrez Hanım			VGM, 108, sh. 154, sr. 277	İstanbul	Nükut			
73	Goncater Kalfa			VGM, 108, sh. 154, sr. 278	İstanbul	Nükut			
74	Goncater Kalfa			VGM, 108, sh. 86, sr. 74	İstanbul	Nükut			
75	Şemsinur Kalfa			VGM, 108, sh. 146, sr. 227	İstanbul	Nükut	Üsküdar'da Fenai Tekkesi için		
76	Saraylı Şamdan (Şahdan) Kalfa			VGM, 108, sh. 222, sr. 684	İstanbul	Nükut			
77	(Bu kayıttaki isimler tablo sınırlarını zorladığı için yan tarafta verilmiştir.)	Muhasebe Kaydı	15 Receb 1243	VGM, 733, sh. 91.	İstanbul	Nükut Asl-ı Mal-ı Vakf: 11754, Senelik Neması: 1279,5 Toplam: 13033,5 Vezaif ve mesarif: 1176—11857,5	Nevbahar Usta, Dellal el-Hac Mustafa Ağa, Osman Ağa, Şekerpara, Ümmügülsüm, Nurzad, Diğer Ümmügülsüm, Sünbül Ağa, Dolapçı Ahmed Ağa, Fatma Hatun, Fatma Azm Hatun, Şemsiduha Hatun, Raziye Hatun, Rabia Hatun, Mehmed Said Ağa, Şimşir Hatun, Valide Sultan, Muzaffer Ağa, İbrahim Celaleddin Ağa		
78	Şahdâye Hatun	Atik Esas kaydı	18 Zilkade 1203	VGMA Def. 5, Sh. 355, sr. 120.	İstanbul				

2.4. Osmanlı Hareminin Moderleşmesi ve Saray Kadınları

2.4.1. Türk Kadının Siyasî, Sosyal ve Ekonomik Hayat İçerisindeki Serüveni

Osmanlı hareminin modernleşmesine geçmeden önce, bir mukayese sunması açısından Türk kültüründe ve özellikle Anadolu'da kadının hayatına daha genel bir ifade ile hayat içerisindeki yerine kısaca bakmak konuya giriş bakımından gerekmektedir.

İslam öncesi Türk kültüründe kadın, yaratılış destanına ilham kaynağı olmuş bir unsur olarak ele alınmaktadır. Şamanist öğretide kadına kutlu bir yer verilmiştir. Hatta bazı şaman kadınların varlığından bahsedilmektedir.[671] Dolayısıyla kadının Türk geleneğinde etkin bir konumundan söz edilebilir. Nitekim yine İslam öncesi Türk siyasi geleneğinde kağanın eşi "Hatun" olarak anılmış ve devleti idare eden hükümdarın yardımcısı olarak yönetim erkinde aktif bir görev aldığı söylenebilir[672].

Hatun, Talas yazıtlarında eş anlamındadır. Çince'de "k'o-tun" telaffuzuyla yer alan hatun, kraliçe veya prenses manasında kullanılmıştır. Karahanlılar hatun yerine daha çok "terken" kelimesini kullanmıştır. Dede Korkut hikâyeleri, kadına kocasının yanında saygın bir yer verir, bilgisi, görgüsü ve erdemiyle onu yüceltmektedir[673].

Türklerin İslamiyet'i kabulü ile kadınların hukuki, sosyal ve iktisadi bakımdan etkinliği ve değeri artmıştır. İslam hukukunun sağladığı zeminde kadınlar eş seçim hakkını kullanabilmekte, nikâh aktinde evleneceği kişiye tek eş olma şartını koşabilmektedir. Ayrıca miras alabilmekte, servetlerini müstakil olarak idare edebilmektedirler[674].

Selçuklularda özellikle Anadolu Selçuklularında ve Beylikler döneminde yüksek zümreye mensub kadınların yoğun olarak vakıf hizmetlerinde yer aldığı bilinmektedir. Bugüne kadar ulaşan pek çok tarihi eserin banisinin kadın olduğu ve bu eserlerin onların adıyla anıldığını tezin önceki bölümlerinde zikredilmiştir. Aşıkpaşazade'nin zikrettiği gibi Bacıyân-ı Rum (Anadolu Bacıları) adı altında teşkilatlanmak suretiyle, erkekler tarafından tesis edilen Ahiyân-ı Rum'un kadınlar kolu olarak hayatın içinde aktif olarak yer

---

[671] İnan, A. (1934). "Türk Mitolojisinde ve Halk Edebiyatında Kadın", Türk Yurdu, Ankara, 4 (22), 274-275.
[672] İzgi, Ö. (1975)."İslamiyetten Önce Türk Kadınları", ***Türk Kültürü Araştırmaları,*** Ankara, 145.
[673] Ergin, M. (2017). ***Dede Korkut Hikayeleri,*** 55.Baskı, Boğaziçi Yay., İstanbul, 33.
[674] Esin, E. (1991). "Katun (Türk Kadınına Dair)", ***Erdem,*** 7 (20), 471-483.

almışlardır[675]. Bu kadınlar statülerine göre ülke yönetiminde, savunmasında ve geniş halk kitleleri olarak üretimde, kısaca her alanda hayatın içerisinde olmuştur. İslam öncesi Türk tarihine kadar uzanan bir süreç içerisinde Orta Asya geleneğinde, Selçuklularda ve Osmanlının kuruluş yıllarında hatunlar kocalarının yanında olmuş veya yokluklarında onları temsil etmiş, eşleri gibi sosyal, ekonomik ve yerine göre politik alanlarda da yer almışlardır.

Bununla birlikte özellikle Osmanlı toplumunda kadınların izole bir hayat yaşadığı ve aşırı baskı altında olduğuna dair yaygın bir kanaat vardır**.** Belli dönemler için kısmen hak verilebilecek bu eleştiriye rağmen mesela sultan eşleri, padişahın olmadığı durumlarda yabancı elçileri kabul edebiliyor ve gerektiğinde devlet yönetiminde insiyatif alabiliyorlardı. Bu durum dönemi itibariyle batı da dâhil, bütün medeniyetler içinde kadın için istisna teşkil edecek ölçüde nadirdir[676]. Dolayısıyla Türk kadınının, tarihin pek çok döneminde statüsüne göre her yönüyle hayatın içinde olduğunu, üstelik etkin bir rol üstlendiğini söylemek mümkündür. Mesela hicrî 1133 tarihli bir kayıt, İstanbul'da tesis edilmiş Kethüda Canfeda Hatun vakfının dükkân ve zemin mukataası borç bilgilerine dairdir[677]. Belgeden anlaşılacağı üzere Türk kadını kurduğu vakıflarla aktif bir ticari hayat sürdürmekte, elde ettiği kazanç ve işlettiği iş yerleri üzerinden vergi ödemektedir.

Esasen, bütün Türk tarihi içerisinde kadınlar sosyal ve ekonomik hayattan kopmuş değillerdir. İmkânları ölçüsünde ticari faaliyetlerde bulunmuşlar, borç alıp vermişler, işletmeler açmışlardır. Kanuni devrinde bazı kadınların çamaşırhane açtıkları, hatta bazılarının köle ticaretiyle uğraştıkları, gayrimenkul alıp satabildiklerini dönemin belgelerinden (şer'iye sicilleri ve fermanlardan) öğrenilebilmektedir[678]. Bu gayrimenkul alışverişinden erkekler kadar olmasa da hatırı sayılır oranlarda para kazanmışlardır. Şer'iye sicillerinde gayrimenkul alımından çok satış yaptıkları görülmektedir. Bu durumun nedeni ise şöyle izah edilebilir, irsen malik oldukları gayrimenkulleri (miraslarını) elden çıkarmalarından kaynaklandığı veya miras kalan haklarını korudukları anlaşılmaktadır. Örneğin, Hicrî 988/1580 tarihli belgeye göre, Bursa yakınlarında Oruç Bey'in yerini Ali Bey kiralamış ve ardından vefat etmiştir. Kızları Fatma ve Emine babalarının kira anlaşmasından

[675] Aşıkpaşazade, ***Tevarih-i Âli Osman,*** Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Âşıkpaşazade Nüshası, Mikrofilm No: 250/89A.
[676] Kurt, A. (1999). "Osmanlı'da Kadının Sosyo-Ekonomik Konumu", ***Osmanlı,*** 5, Yeni Türkiye Yay. 434-449.
[677] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: EV_HMH_d_02332_02.
[678] Kurt, (1999). a.g.m., 434- 449.

doğan haklarını kullanmak için talepte bulunmaktadırlar[679]. Görüleceği üzere gerektiğinde kız evlatlar babalarının ticari faaliyetlerine sahip çıkmakta ve bu faaliyetleri devam ettirme yönünde talepte bulunabilmektedirler.

Tarım faaliyetlerinin yaygın olarak yaşandığı Anadolu coğrafyasında sıradan halkın ve doğal olarak kadının daha çok tarımda üretici vasfıyla yer alması anlaşılır bir durumdur. Fakat özellikle şehirler söz konusu olduğunda kadınlar sadece tarım alanında değil aynı zamanda ticarethaneler işletmek suretiyle doğrudan ekonomik hayatın içerisinde de yerlerini almışlardır. Bursa bu konuda güzel bir örnektir[680]. Bu şehirde bulunan ipek üretimi ve dokuma işlerinde kadınların payı hiç azımsanmayacak mahiyettedir. Aynı şekilde Ankara'da sof dokumacılarının kadın ağırlıklı olduğunu söylemek mümkündür[681]. Bu örneklerden hareketle kadınların özellikle tekstil işine hâkim oldukları, işcilik ve nisbeten işletme anlamında bu sektörü ellerinde tuttutklarını söylemek mümkündür[682]. Kadınların yoğun olarak çalıştıkları sektörlerden biri de mum imalathaneleridir[683].

Fiilen bugün de devam eden bir durum olarak, her dönemde kadınlar evde kendi elleriyle ürettikleri veya bostanlarında yetiştirdikleri ürünleri istedikleri gibi pazarlarda satabilmektedirler[684]. Mesela ürünlerini pazarda satmalarına rağmen vergiden muaf oluşları lonca teşkilatındaki erkekler tarafından sık sık dava konusu edilmiş ancak açılan davalar her seferinde kadınlar lehine neticelenmiştir. Burada devlet yönetiminin modern zamanların tabiriyle kadınlar lehine bir tür pozitif ayrımcılık veya teşvikinden söz etmek mümkündür[685]. İstanbul ve Anadolu'nun birçok yerinde "Avrat/Avret Pazarı" adıyla kadınlara mahsus pazarlar mevcuttur[686]. Kadınların sosyal ve ekonomik statülerine dair detaylı kayıtlar için en güvenilir kaynaklardan biri de yine şer'iye sicilleri (kadı defterleri) içinde yer alan tereke kayıtlarıdır. Bu kayıtlarda kadınlar isimleriyle birlikte varsa şayet meslekleriyle anılmaktadır. Değinilen bu örneklerden hareketle kadınların ekonomik faaliyet ve kazanç

---

[679] Bursa Şer'iyye Sicili: BŞS., A_117/137, 24b_5.
[680] Maydaer. (2006). a.g.m., 30-40. Ayrıca bkz: Faroqhi, S. (2006). ***Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayatı,*** Çeviren: Emine Sonnur Özcan, Doğu Batı Yay., Ankara, 18.
[681] Faroqhi, S. (2011). ***Osmanlı Zanaatkârları,*** Çeviren: Zülal Kılıç, Kitap Yay., İstanbul, 137-161. Ayrıca bkz: Ankara ve Kayseri'de üretilen ürünler hakkında çok tafsilatlı bilgi bulunmaktadır: Bkz; Faroqhi, S. (2014). ***Orta Halli Osmanlılar 17. Yüzyıllarda Ankara ve Kayseri'de Ev Sahipleri ve Evler,*** 2. Baskı, İşbankası Kült. Yay., İstanbul.
[682] Oktar, T. (1998). ***Osmanlı Toplumunda Kadının Çalışma Yaşamı,*** Bilim Teknik Yay., İstanbul, 17-30.
[683] Kurt, (1999). a.g.m., 434- 449.
[684]Dingeç, E. (2010). "Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları", History Studies, Volume 2/1, s.9-30.
[685] Gerber, (1998). a.g.e., 327-343. Ayrıca bkz: Keleş, H. (2001). "Vakfiyelere Göre XV. Yüzyılda Bursa'da İmar Faaliyetleri", ***G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi,*** 21 (1), 177-188.
[686] Erturul, Ö. (1991). "Avrat Pazarı", ***DİA***, 4, 125.

sağlama hususunda erkekler kadar rahat olmasalarda, çağdaşları olan birçok kadına göre daha serbest oldukları söylenebilir. Tarihi tecrübeler ve tereke kayıtları bu kanaati teyid eder mahiyettedir[687].

Türk kadınlarının yüzyılların tecrübesiyle meydana gelmiş halk hekimliğini geçmişten tevarüs ederek bulundukları ortamda icra ettikleri de bilinmektedir. Bu konuda Ebusuud Efendinin bir hükmü vardır[688]. Ebe kadınlar aslî vazifelerinin yanında geleneksel halk hekimliğine ait pek çok bilgi ve maharete sahiptiler ve bulundukları bölgelerde rahatlıkla topluma şifa hizmeti sunabilmekteydiler.

Kuşkusuz Türk kadınının hayatına asıl ve kalıcı yenilikler Tanzimat'la birlikte girecektir. İlim, sanat, edebiyat da dâhil her alanda Türk kadını kendi kimliğini ve yerini inşa edecek ve Cumhuriyet'in sağladığı imkânlarla modernleşme serüvenini belli bir noktaya taşıyacaktır. Aşağıda bu serüvene zemin hazırladığı düşünülen harem-i hümâyûn kadınlarına, kendi kabuklarını kırıp dış dünya ile mümkün olan her alanda kurdukları münasebetlere daha yakından bakılmaya çalışılacaktır.

2.4.2. Osmanlı Harem Kadınının Pre-Modern Dönemi

Yukarıda verilmeye çalışılan, Türk kadınının sosyal ve ekonomik hayat içerisindeki serüveni esas alındığında, kabul etmek gerekir ki; harem-i hümâyûna dâhil olan kadınlar, geniş halk kesimlerindeki hemcinslerine göre dışa dönük bir hayattan mahrumdular. Daha çok kendi dünyalarında izole bir hayat yaşadıklarını söylemek mümkündür.

Mukayese sunması açısından yapılan bu genel değerlendirmelerden sonra Pre-Modern olarak ele alınan, XVI. yüzyıldan itibaren harem kadınının hem nüfuz bakımından hem de ekonomik anlamda güçlenmeye başladığı görülmektedir. Harem örneğinden hareketle kadının modernleşme deneyimlerine zemin hazırladığı söylenebilir. Bu modernleşme girişimini hazıryan etkenlerden ve vakıf geleneğindeki yerini, vakıflar üzerinden sosyal,

---

[687] Kurt, A. (1999). "Osmanlı'da Kadının Sosyo-Ekonomik Konumu", ***Osmanlı,*** 5, Yeni Türkiye Yay.434-449.

[688] D'olısson, M. De M., ***XVIII. Yüzyıl Türkiye'sinde Örf ve Adetler***, Çeviren: Zerhan Yüksel, Tercüman 1001 Eser, 194-195.

ekonomik ve hatta zaman zaman politik hayatla kurduğu münasebetleri incelenmeye çalışılacaktır.

Modernleşme deyimi, Osmanlı tarihinde daha çok askerî düzenlemeleri, yine askeriye üzerinden temelleri atılan çağdaş eğitim kurumlarını ifade etmek için kullanılmaktadır[689]. Bir eğitim kurumu olan harem-i hümâyûnun bu yenileşme ve modernleşme girişimlerinin neresinde olduğu, bu eğilimlerden ne ölçüde etkilendiği meselesi üzerinde pek durulmamıştır. Bunun nedeni hareme dair arşiv vesikaları ve seyahatnameler dışında başvurulabilecek kaynakların kısıtlı olması olabilir. Osmanlı'ya dair doğrudan gözlem kaynakları olmaları itibariyle rağbet gören seyahatnamelerin haremle ilgili verdiği bilgiler ise, seyyahların, haremin kendilerine kapalı olan kapıların dışından duyduklarından ibarettir[690]. Daha çok dedikodulara dayanan bu bilgilere, batılıların hala terk edemedikleri bir hastalık olarak oryantalist yaklaşımını, fantezi ve hayalî tasavvurları dâhil edildiğinde güvenilirlik vasfını yitirmektedir. Haremin kapalı kapıları kendisine açılan *Lady Montagu'*nun harem hakkında verdiği bilgilerle birlikte, batının haremle ilgili yargılarında önemli değişimler meydana gelmiştir.

Osmanlı klasik çağları pek çok açıdan tekâmülü ifade etmektedir. Buna haremin kurumsallaşması ve devletin geniş gelir kaynaklarından istifadesi de dâhil edilebilir. Bu kurumsallaşma ve ekonomik güç birikimi, haremde güçlü ve etkisi haremin hatta sarayın dışına taşan güçlü kadın aktörlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Hemen belirtmek gerekir ki, hareme ait bu güç ve etkinliğin Osmanlı tarihi açısından müsbet ve menfi neticelerini değerlendirmek bu çalışmanın kapsamı dışındadır. Tarihsel bir olgu olarak haremin sahip olduğu sosyal, ekonomik ve bunlara bağlı olarak gelişen politik gücün nasıl değiştiğini anlatmak gerekmektedir.

Kısmen iddialı bir anlam taşıyan 'Harem'in Modernleşmesi' deyimi, çalışma açısından çerçevesini çizmek gerekirse, genel anlamda Osmanlı modernleşmesi için bile erken sayılabilecek bir dönem olarak 16. yüzyılın ortalarına doğru, haremin alışılmış izole

---

689 Sancar, S. (2014). ***Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar,*** 3. Baskı, İletişim Yay., İstanbul; Ayrıca bkz: Avcı, M. (2016). "Osmanlı Devleti'nde Kadın Hakları ve Kadın Haklarının Gelişimi İçin Mücadele Eden Öncü Kadınlar", ***A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED],*** 55, 225-254; Kurnaz, Ş. (1991). ***Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923),*** Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara.

690 Thévenot, J. (2014). ***Thévenot Seyahatnamesi, Editör Stefanos Yerasimos,*** Çeviri: Ali Berktay, 2. Baskı, Kitap Yayınevi, İstanbul, 105.

hayatından sıyrıldığı görülmektedir. Saltanat ve siyaset işlerinde yavaş yavaş söz söylemeye başlayan kadınların, dış dünya ile irtibatının da arttığını söylemek mümkündür. Detaylarını çalışmanın I. Bölüm'ünde ve çalışmanın sonunda ek olarak verilen tabloda da görmenin mümkün olduğu in'âm, ihsan, temlik, hediye ve bizzat padişahın hususî teveccüh ve bağışları sayesinde haremde zaman içerisinde oluşmuş ciddi bir sermaye birikiminden bahsetmek mümkündür. Dindarlık ve hayırseverliği her zaman ön planda tutan harem kadınlarının bu sermaye gücünü hayır ve hasenât işlerinde kullanmaları kişisel eğilimlerinin doğal bir neticesidir. Kaldı ki Selçuklu örneğinde olduğu gibi Türk devlet geleneğinde hanedan ve yüksek zümreye mensub kadınların hayır ve hasenât adına ortaya koydukları eserler Anadolu'nun her yerinde canlı bir tarih olarak yaşamakta ve bugün olduğu gibi o gün de bu eserlerin banisi olan kadınlara hayranlık ve saygı uyandırmaktadır.

Harem-i hümâyûna mensup veya oradan ayrılmış (çerağ, evlilik veya hizmetini tamamlamak suretiyle) kadınların sahip oldukları imkânlarıyla vakıf işlerine yönelmeleri bir açıdan sosyal ve beledî hizmetlere el atmak anlamı taşımaktadır. Toplumda, ihtiyacı olan insanlarla doğrudan kurdukları bu temas geniş halk kitleleri üzerinde ciddi bir takdir hissi ve sosyal itibar meydana getirmektedir. Kurdukları vakıfların sayıları arttıkça ve hizmetleri yaygınlaştıkça sahip oldukları sosyal itibar ve etkinlik de artmaktadır. Bu durum, onların askerî (daha çok Yeniçeri) ve bürokrasi çevreleriyle de güçlü ilişkiler kurmalarına ve devlet erkânı üzerinde neticeleri yönetim işlerine müdahaleye varacak ölçüde nüfuz tesis etmelerine zemin hazırlanmaktadır.

Ana hatları çizilmeye çalışılan bu etkinlik ve nüfuz ilişkilerinin harem kadınını siyaset dâhil toplumun her kesimiyle münasebet kurmaya yönlendirdiği, vücuda getirdikleri vakıflardan da anlaşılmaktadır. İşte kısmen izole bir hayat yaşadığı haremin kendi kabuğunu kırıp dış dünya ile her alanda münasebete geçmesi neticesinde edindiği etkinlik ve nüfuzu, dönemin harem kadını için bir tür modernleşme olarak değerlendirmek mümkündür. Neticesi devlet yönetiminde söz sahibi olmaya (Kadınlar Saltanatı) kadar gidecek bir süreçten bahsedilebilir[691]. Haremin şahsında Osmanlı kadınının, sınırları farklı coğrafyalara kadar ulaşan bu etkinliğini pre-modernleşme olarak nitelendirmenin bir diğer sebebi ise, ele alınan dönemler itibariyle farklı coğrafya ve medeniyetlerde, kendi şahsiyet ve kimliğiyle bu ölçüde hayatın içinde yer alan, sosyal, ekonomik ve politik her sahada kendini

[691] Altınay, A. R. (2015). ***Kadınlar Saltanatı Kösem Sultan,*** Yeditepe Yay., İstanbul.

göstermektedir. Dünyadaki çağdaşlarınına bakıldığında Osmanlı kadını ile mukayese imkânı sağlayacak örnekler azdır[692]. Kısacası haremin içerisinde Osmanlı kadını çağının ötesinde bir özgürlük ve etkinlik alanı kazanmış denilebilir.

Bu noktada pre-modernleşme olarak nitelendirilen harem hayatındaki değişimlere, tarihsel süreci içerisinde biraz daha yakından bakmak gerekmektedir. Bu değişim sürecini Hürrem Sultan'la başlatmak genel bir kabuldür. İlk olarak bunun sebeplerinin ne olduğu hususu üzerinde durulabilir:

Osmanlı hanedan erkeklerinin evliliklerinde başlangıçtan itibaren riayet ettikleri, Orta Asya Türklüğünde var olan bir gelenek, bir bakıma bir sistem vardı. Padişah veya şehzadeler diğer Türkmen beylerinin veya nüfuzlu ailelerin kızlarıyla evlenmek ve akrabalık tesis etmek suretiyle bölgesel güç dengeleri üzerinde belirleyici bir ağırlık ve etkinliğe sahip olurlardı[693]. Ne var ki bu durum taht değişimlerinde kardeşler arasında dış müdahalelere zemin teşkil ediyor, ciddi taht kavgaları ve dramatik kıyımlara sebebiyet vermektedir. Fatih Sultan Mehmed'in devleti merkezileştirme siyasetinin ve taht değişimlerindeki acı tecrübelerin neticesinde kul kökenli cariyelerle evlilikler ön plana çıkmakta ve bir usul olarak benimsenmektedir. Herhangi bir toplumsal nüfuzu veya iktidar mücadelesine müdahil olacak bir aile çevresi olmayan bu cariyelerin taht değişimleri üzerinde herhangi bir iddia veya tesiri söz konusu olmamış dolayısıyla bu usul belli ölçüde maksada hizmet etmiştir[694]. Harem hayatı için daha çok içe dönük hatta ilk kuruluş yıllarına göre içe kapalı, izole bir süreçten bahsetmek mümkündür.

Yukarıda gerekçeleriyle izah edilmeye çalışılan, haremdeki kalıcı değişimlerin Hürrem Sultan ile başlatılması, tam da bu usulün terkedilmesiyle, nikâh kıyılmak suretiyle resmi eş sıfatını ve gücünü temsil etmeye başlamasıyla ve bunun ilk örneğinin Hürrem Sultan olmasıyla ilgilidir. Eski Saray'da (Saray-ı Atik) bulunan haremin, Hürrem Sultan'la Yeni Saray'a (Topkapı Sarayı) taşınmasıyla birlikte harem halkı idare ve yönetim merkezine daha yakın olmuştur[695]. Bu yakınlık zamanla kadınların siyaset içerisinde daha etkili

---

[692] ***Kadınların Tarihi,*** (2005).(Özgün Adı: A History of Women in The West III. Renaissance and Enlightenment Paradoxes Copyright, 1993, by the President and Fellows of Horvard College), Çeviren: Ahmet Fethi, İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul, 101-127.
[693] Uluçay, M. Ç. (1959). ***Osmanlı Saraylarında Harem Hayatının İçyüzü,*** İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 82.
[694] Neciboğlu, (2007). ***a.g.e.,*** 208-233.
[695] Peirce, (2019). ***Hürrem…,*** 13.

olmalarının yolunu da açmıştır[696]. Mesela Hürrem Sultan, Polonya krallığına diplomatik ilişkiler çerçevesinde elçiler gönderiyor, Polonya Kralı I. Sigismund Hürrem Sultan'ın nüfuzu sayesinde Osmanlılarla barış içerisinde diplomatik ilişkiler kurabiliyordu. Yine Hürrem Sultan'ın Safevi Hükümdarı Şah Tahmasp'ın kız kardeşi ile mektuplaşarak iki ülke arasında diplomasinin gelişmesini sağladığı bilinmektedir. Bu sayede iki devlet arasında karşılıklı hediyeleşmeler ve barış tesis edilebilmiştir[697]. Hürrem Sultan'ın gelini Nurbanı Sultan Fransa Kralı III. Henri'nin annesi ile mektuplaşmış, yine Nurbanı Sultan'dan sonra Safiye Sultan Venedik lehine diplomatik açıdan barışla neticelenen olumlu sonuçların alınmasında etkili olmuşlardır. Bu sultanların İngiltere kraliçesi ile mektuplaşmaları ve birbirlerine karşılıklı hediyeler göndermeleri de bu kabil örneklerdendir[698].

Dönemin güçlü valide sultanları olan Hürrem, Nurbanu, Safiye ve Kösem sultanların uzun süre gücü ellerinde bulundurmaları haremin bu nüfuzunu daha tesirli ve görünür hale getirmiştir[699]. Valide sultanların sahip oldukları bu gücün, bir tezahürü olarak haremde maiyetlerine aldıkları kadınların yanı sıra saray ve yüksek zümreden irtibat kurdukları insanların iş birliğine dayandığı söylenebilir. III. Murad döneminde kethüdalık vazifesini ifa eden Canfeda Hatun böyle bir iş birliğinin gücünü ve nüfuzunu kullanan kadınlardan biridir[700]. Farklı dönemlerde nüfuzlu kadınlar ise Sultan III. Mehmed'in musahibesi Raziye, Sultan İbrahim ve Sultan IV. Mehmed dönemlerinde Şekerpare ve Melekî (Mülkü) hatunlardır. Bu kadınlar, Osmanlı hareminde oldukça etkili olmuş isimler arasında yer almaktadırlar[701]. Ahmed Refik tarafından "Kadınlar Saltanatı" olarak isimlendirilen bu dönemde harem kadınlarının nüfuz ve gücünün artmasında dönemin şartlarından kaynaklanan farklı sebepler vardır[702]. Bunların en bilinenleri, tahtla ilgili oturmuş bir veraset sisteminin olmaması ve tecrübesiz, çocuk yaşta padişahların tahta oturması olarak sıralanabilir[703]. Dolayısıyla haremde valide sultan maddi ve nüfuz bakımından ne kadar güçlü ise mahiyetinde bulunan kadınlarda o derecede güçlüdür.

---

[696] Kocaaslan, M. (2014). ***IV. Mehmed Saltanatında Topkapı Sarayı Haremi İktidar, Sınırlar ve Mimari,*** Kitap Yayınları, İstanbul, 87 ve devamı.
[697] Peirce, ***Harem-i Hümayun …,*** 306-317.
[698] Peirce, (2019). ***Hürrem…,*** 362-368.
[699]Ayrıca bkz: Altınay, A. R. (2000). ***Onuncu Asr-ı Hicrîde İstanbul Hayatı,*** Hazırlayan: Abdullah Uysal, T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara; 28 yıllık Kösem Sultan'ın dönemi hakkında zamanın müverrihleri tarafından da çok tartışılmış bir konudur. Bu konuda bkz: Kocaaslan,(2014), ***a.g.e.,*** 49-58.
[700] Kethüda Canfeda Kadın ibnet-i Abdülmuhsin Vakfı: TS.MA.d. No: 6938 (1-22).
[701] Esin, (1991). a.g.m., 479.
[702] Altınay, A. R. (2000). ***Kadınlar Saltanatı I-II,*** Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
[703] Kocaaslan,(2014) . a.g.e., 31; Bkz: Peirce, ***Harem-i Hümayun …,*** 368-392.

Saray kadınlarının geçirdiği değişim ve dönüşümü yalnızca yönetim işlerine duydukları ilgiyle sınırlı tutmak doğru olmaz. Tesis ettikleri vakıfların hizmet şartlarında da bu değişimi izlemek mümkündür. Mesela toplumsal yapıdaki eğilime uygun olarak, çeşme hizmetiyle yetipmeyip, talebelerin pikniğe (mesire yerlerine) götürülmesi şartını koyan Hazinedâr Rami Kadın[704] gibi dönemine göre farklı sayılabilecek bu vakıf hizmetlerinin vakfiyelerde yer alması toplumdaki değişime ve bu kadınların değişime ayak uydurmalarına örnek olarak gösterilebilir. Saraylı kadınların vakıflarında dikkat çeken bir diğer örnek ise 1710 tarihli Tahire Kadın[705] vakfında kız çocuklarının Kur'an öğrenmeleri için bir muallime hanıma günlük 5 akçe verilmesi şartı oldukça dikkate şayandır. Bir başka vakıfta ise erkek çocukları, için kılık kıyafet şartını koşarken, kız çocuklarını da dâhil etmiştir. Şarta göre: *"5 adet erkek ve kız fakir öğrencilere her sene 30'ar kuruşluk giyecek"* denilmiştir[706]. İkramlarda meydana gelen değişim mevlütlerde dağıtılan şerber yerine kahvenin geçmesiyle gösterilebilir[707]. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür; ancak birer örnek vermekle yetinilmiştir. Buraya kadar sosyal hayattaki değişim ve dönüşüm ele alınmıştır. Ancak değişim ve dönüşüm sadece sosyal hayatla sınırlı kalmamış; bunun bir de maddi boyutu meydana gelmiştir. Yani kadınların maddi dünyalarındaki değişim ve dönüşümün, ne boyutlarda olduğunu irdelemek gerekmektedir.

Dünyadaki gücün bir tezahürü nüfuz bir diğeri maddi varlıktır. Bu bölümde izah edilmeye çalışılan, haremin modernleşme sürecini daha somut verilerle ortaya koyabilmektir. İncelemeye konu olan ve daha çok I. Bölüm'de üzerinde durulan hareme ait kayıtların tutulduğu defterlerde yer alan in'âm, ihsan, mevâcib, hediye edilen kıymetli eşya, mücevher, mücevher işlemeli kıyafet ve nihayet birtakım temlîklere bakılabilir. Bu verilerden hareketle, harem kadının değişim ve dönüşümüne zemin hazırlayan maddî imkânlarının ne olduğu daha rahat anlaşılacaktır.

I. Bölümde verilen *"Harem-i Hümâyûna Teslim Edilen Ziynet, Eşya ve Kıyafetlere Dair Yıl Esaslı İcmal Tablo"* ile yıl bazında harem-i hümâyûndaki kadınlara yapılan ihsanların yekûnları verilmektedir[708]. Muhtelif defterlerdeki bu kayıtlarda, yıllara göre akçe ve kuruş olarak verilen bedellerin toplam tutarlarını burada zikretmek, harem-i

[704] Hazinedâr Rami Kadın Vakfı: VGMA, Def:638, sh:303, sr:176; Zeyl Vakfiye Def:638, sh: 305, sr:177.
[705] Tahire Kadın ibneti Abdullah bin Abdülmennan Vakfı: VGMA, Def:745, sh: 229, sr:64.
[706] Vecihi Kalfa binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:630, sh:1057, sr:67. Evkaf Müfettişliği Defter (İMÜF): 350 VRK 3-4.
[707] Şevkinihal Usta ibneti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:987, sh:186, sr:57.
[708] Bkz: Ek-2. Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri.

hümâyûn'daki kadınlara yapılan ihsanların genel tutarını tahmin etmek açısından bir fikir verecektir. Bu kayıtların yalnızca belli yıllara ait ve tespit edilebilen kayıtlardan ibaret olduğunu da belirtmekte fayda vardır.

Hicri 1089'dan 1115 yılına kadar, kayıtlarına ulaşılan 8 senenin yekûnu 75.815 akçedir. Kuruş olarak karşılığı (75.815/120) 632'dir. Hicri 1122'den 1207 yılına kadar, bir kayıt da tarihsiz olmak üzere, kayıtlarına ulaşılan 18 senenin yekûnu toplamda 3.719.247 kuruştur. 75.815 akçenin kuruş karlığı olan 632'yi de eklediğinde 26 yılın ulaşılan kayıtları itibariyle harem-i hümâyûna hediye edilen kıymetli eşya, mücevher, giyim kuşam ve sair in'âm ve ihsanların toplamı 3.719.879 kuruştur. Bu tutara nakid ihsanlar dâhil değildir. Bu tutar hakkında bir fikir vermesi açısından Hicri 1207 yılı Zilhicce ayına ait, TS. MA.d_02438_0045_00_001 numaralı defterde, harem-i hümâyûn için iştira olunan 300 adet kurban bahası olarak 2.550 kuruş ihsan edildiğine dair kayıt vardır. Bu kayda göre bir kurbanın fiyatı 8 buçuk kuruşa denk gelmektedir. Kayıtlarda açıkca belirtilmese de kurbanın küçükbaş hayvan olduğunu, geleneksel olarak küçükbaş hayvanların kurban edildiği bilinmektedir.

Harem-i hümâyûna nakid olarak yapılan in'âm, ihsan ve bazen kayıtlarda zikredildiği üzere aylık veya mevâciblerin yekûnunu hesaplamak pek mümkün görünmemektedir. Saraylı kadınların vakıf kurmak için kullandıkları sermayenin kaynağını bulmak amacıyla farklı tarihlerde tutulan 25 defter üzerinde çalışılmıştır. Toplamda 13 sayfa ve yüzlerce satırdan oluşan bu tablodaki tutarlar akçe, kuruş, kise, lira hatta bazen filori, zolta gibi yabancı birimler üzerinden kaydedilmiştir[709]. Tek bir birim üzerinden hesaplanması mümkün olmayan yekûnlar yerine, muhtelif yıllarda doğrudan harem kadınlarına yönelik ihsanlardan bazı örnekleri tablodan buraya aktarmak suretiyle nisbeten bir tahmin imkânı oluşturulmaya çalışılacaktır.

Çizelge 2.8. Harem-i Hümâyûna Teslim Edilen İnam-İhsan ve Maaş Miktarı

Sene (Hicrî)	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
919	Hazreti Hatun-i Muazzama	Akçe	150	Günlük
919	Hemşire-i hazret-i halledetü'l-Hilafete	Akçe	40	Günlük
919	Daye Hatun	Akçe	10	Günlük
919	Saray-ı Amire'nin sair halkı içün	Akçe	30	Günlük

[709] Bkz: Defterlere geçen para birimi cinsi ne yazılmışsa, tezde bulunan tabloya da o şekilde alınımıştır.

Çizelge 2.8. (devam) Harem-i Hümâyûna Teslim Edilen İnam-İhsan ve Maaş Miktarı

Sene (Hicrî)	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
1089	Şevketlü Efendimizin horendesine ihsan	Kuruş	2.500	
Tarihsiz	Kethüda Kadın Hazretlerine	Kise	6	
Tarihsiz	Cümle Horendelere	Kise	25	
Tarihsiz	Haseki Sultan Hazretlerine	Kise	2	
1124	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine ihsan	Kise	20	
1124	Saadetlü Baş Kadın Hazretleri	Kise	3	
1124	Saadetlü İkinci Kadın Hazretleri	Kise	2	
1124	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretleri	Kise	2	
1124	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretleri	Kise	2	
1124	Saadetlü Beşinci Kadın Hazretleri	Kise	2	
1124	Saadetlü Altıncı Kadın Hazretleri	Kise	2	
1124	İzzetlü Kethüda Kadın Hazretleri	Kise	1	
1125	Saadetlü Emetullah Sultan	Kise	2	Haremeyn Dolabından İhraç Olunan
1125	Saadetlü Ümmü Gülsüm Sultan	Kise	2	
1125	Saadetlü Hadice Sultan	Kise	2	
1125	Saadetlü Atike Sultan	Kise	2	
1125	Saadetlü Rukiye Sultan	Kise	2	
1125	Saadütlü Baş Kadın Hazretleri	Kise	10	
1125	Saadetlü İkinci Kadın Hazretleri	Kise	5	
1125	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretleri	Kise	4	
1125	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretleri	Kise	4	
1125	Saadetlü Beşinci Kadın Hazretleri	Kise	4	
1125	Saadetlü Altıncı Kadın Hazretleri	Kise	4	
1125	Saadetlü Kethüda Kadın Hazretleri	Kise	10	
1125	İzzetlü Daye Kadın Hazretleri	Kise	3	
1125	Horendegâna	Kise	18	
1125	Yeni Saray Ustasına	Kise	1	
1168	Saadetlü Baş Kadın Hazretlerine	Kise	10	
1168	Saadetlü İkinci Kadın Hazretlerine	Kise	4	
1168	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretlerine	Kise	4	
1168	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretlerine	Kise	4	
1168	Saadetlü Beşinci Kadın Hazretlerine	Kise	4	
1168	Beş nefer ikbâlân(?) hazretlerine	Kuruş	2.500	
1168	Sultan Osman validesi kadın hazretlerine	Kise	3	
1168	İzzetlu Kethüda Kadına	Kise	7	
1168	Saray-ı cedid-i amirede mevcud cümle horendegân kullarına	Kise	19	
1168	Saray Ustasına	Kise	1	
1168	Hazinedâr Ustaya	Kise	1	
1168	Altı nefer şehzadegan hazeratının daye ve dadılarına	Kuruş	1.050	
1175	189 Cariye için	Kuruş	6.847	54 Cariye bedelsiz olarak yazılmış
1187	İsmetlu Beyhan Sultan	Kuruş	2.000	Harem-i Hümâyûnun in'âmât-ı tamm
1187	İsmetlü Hadice Sultan	Kuruş	2.000	
1187	Saadetlü Kethüda Kadın	Kuruş	2.500	
1187	Saray Ustasına	Kuruş	500	
1187	Hazinedâr Ustaya	Kuruş	500	
1190	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	Bera-yı Şehriye Harem-i Hümâyûn

Çizelge 2.8. (devam) Harem-i Hümâyûna Teslim Edilen İnam-İhsan ve Maaş Miktarı

Sene (Hicrî)	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
1190	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
1190	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
1190	Saadetlü Baş Kadın Hazretlerine	Kuruş	1.000	
1190	İsmetlu Hadice Sultan Hazretleri	Kuruş	500	
1190	Saadetlü Hazinedâr Kadın Hazretleri	Kuruş	300	
1190	Saadetlü İkinci Kadın Hazretleri	Kuruş	300	
1190	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretleri	Kuruş	300	
1190	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretleri	Kuruş	300	
1196	Hassa-i Hümâyûndan	Kuruş	5.000	
1196	İsmetlu Esma Sultana teslim ve irsal	Kuruş	5.000	Bostancıbaşı caizesi
1196	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	2.500	
1196	Zerr-i mahbûb	Kuruş	2.500	
1196	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.500	
1207	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
1207	Zerr-i mahbûb Nısfiyesi	Kuruş	4.500	
1207	Ecnâs-ı beyaz	Kuruş	1.500	
1207	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	1.000	Nakid
1207	İsmetlu Esma Sultan Hazretlerine	Kuruş	100	Nakid
1207	İsmetlu Hibetullah Sultan Hazretlerine	Kuruş	100	Nakid
1207	Saadetlü Daye Kadın Hazretlerine	Kuruş	500	Nakid
1207	Saadetlü İkinci Kadın Hazretlerine	Kuruş	300	Nakid
1207	Saadetlü Üçünü Kadın Hazretlerine	Kuruş	300	Nakid
1207	Saadetlü Hazinedâr Usta Hazretlerine	Kuruş	500	Nakid
1226	Kethüda Kadın	Kuruş	2.000	1226 Senesi Harem-i Hümâyûn ismet makrunun inâmât-ı tammı olmak üzere tertib olunub Harem-i Muhteremeye teslim olunan
1226	Saray Ustasına	Kuruş	500	
1226	Hazinedâr Usta	Kuruş	3.000	
1226	Kadın Vekili	Kuruş	300	
1226	Câmeşûy Ustasına	Kuruş	500	
1226	Berber Usta	Kuruş	300	
1226	Kilarcı Ustasına	Kuruş	300	
1226	Çaşnigir Ustasına	Kuruş	300	
1226	Kahveci Usta	Kuruş	300	
1226	İbrikdar Usta	Kuruş	300	
1226	Baş Kâtip	Kuruş	115	
1226	İkinci Hazinedâr	Kuruş	300	
1226	İkinci Kâtip	Kuruş	115	
1226	İkinci Câmeşûy	Kuruş	100	
1226	İkinci Çaşnigir	Kuruş	100	
1226	İkinci Kahveci	Kuruş	100	
1226	İkinci Sabuncu	Kuruş	100	
1226	277 Cariyeye ihsan (30 ile 80 Kuruş arası ihsanlar)	Kuruş	10.865	

Ortalama gelirler hakkında bir fikir vermesi amacıyla muhtelif yıllardan derlenen bu örneklerin pek çoğunun devamlı ve aylık olarak ihsan edildiğini tezin sonunda ek olarak verilen tablonun tamanında görmek mümkündür. Mesela aşağıdaki kalemler, kaydına en çok rastlanan mutad ihsanlardan biridir.

Çizelge 2.9. Defterlerde En Fazla Geçen Kalemler

1190	Zerr-i mahbûb tamm[710]	Kuruş	2.000
1190	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500
1190	Ecnas-ı beyaz[711]	Kuruş	1.500

Yukarıda da belirtildiği gibi ödeme birimleri sürekli farklılık gösteren bu tutarlardan belli bir birim itibariyle yekûnünü hesaplamak dolayısıyla burada harem-i hümâyûn kadınlarına yapılan ihsan, in'âm ve maaşâtın tamamını yaklaşık da olsa tayin etmek mümkün gözükmemektedir. Fakat buraya alınan örnekler ve daha geniş bir liste olarak tezin sonunda yer alan tablodaki kalemler, kurumsal varlığı devam ettiği sürece haremdeki kadınlara yapılan bu ihsanların, asıl inceleme konusu olan vakıfların tesisi için gereken sermaye birikimini sağlayacak ölçüde zengin olduğunu göstermektedir. Kurulan bu vakıfların mali değerleri, harem kadınlarına gerek hediye kabilinden sunulan son derece değerli eşya, kıyafet ve mücevherlerin gerekse doğrudan nakid olarak yapılan ihsanların ne ölçüde zengin bir sermaye birikimine vesile olduğunu somut olarak göstermektedir. Bu verileri ortaya koymak suretiyle harem kadınlarının yalnızca mali gücünü değil, bu mali güç üzerinden ve konumlarının kendilerine sağladığı yönetim erkinden istifade ile bürokrasi ve askeriye üzerindeki nüfuzunu, geniş halk kitlelerinin gözünde sahip oldukları sosyal itibar temellendirilmeye çalışılmaktadır. Bu ölçüde tahakkuk etmiş, bir güç birikiminin ulaşabildiği her alanda kendi tesirini icra etmesi doğal hatta kaçınılmazdır.

Osmanlı'da kadının modernleşmesiyle ilgili daha çok Tanzimat ve sonrası işaret edilmektedir. Yukarıdaki izahlardan sonra pre-modern ile modernlik ölçüsü olarak alınan ve bir takım haklı/somut sebeplere dayanarak modernlik ölçüsünü bugünün insanın zihnindeki kıstaslarla sınırlı tutmayarak XVI. asra kadar çekilebileceği sonucuna varılmaktadır. Nitekim haremin dış dünyaya açılmak ve etkinlik alanını genişletmek suretiyle dinî yaşamdan kültürel ve sosyal hayatın farklı alanlarına kadar, mesela giyim kuşam, müzik, hat, tezhib gibi sanatın farklı dallarına varıncaya kadar kadın için bir rol model olmuş, taşıdığı saraylı kimliğiyle her hal ve tavrıyla örnek alınmıştır. Bu rolüyle, harem dışında özellikle yüksek zümreyle kurdukları münasebetler üzerinden toplumun her katmanına

[710] Develioğlu, ***a.g.e.,*** 1180: II. Mustafa döneminde çıkarılmış eski yirmi beş kuruş değerinde tam altın. 1787 tarihinde üç buçuk kuruş değer konulmuştur. Ayrıca bkz: Pamuk, Ş. Pamuk, Ş. (2007). ***Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları Seçme Eserler I.*** İstanbul: İş Bankası Yayınları. Pamuk, Ş. (2005). ***Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi 1500-1914.*** İstanbul: İletişim Yayınları.

[711] Yapılan taramalarda ecnas-ı beyaz diye tabir edilen bir para birimine rastlanmadı. Ancak beyaz akçe olarak tabir edilen para cinsi ile aynı olabilir.

kadar sirayet eden bir estetik birikime vesile oldukları görülmektedir. Hatta bu tesirin moda halinde geniş Osmanlı coğrafyasının sınırlarını aşıp batı aristokrasisine kadar ulaştığı da bilinmektedir. Her zaman canlı bir hayat merkezi olarak haremin asırlar içinde biriktirdiği estetik değerlerle, Tanzimat ve sonrası kadının modernleşme hamlelerini mümkün kılacak zengin bir kültüre zemin hazırladığı görülmektedir.

Batılıların gözünde her zaman bir muamma olan harem türlü fantastik hikâyelere konu olmuş başlı başına bir merak konusu teşkil etmiştir. Resim sanatında ve gravür sanatında[712], tiyatroda, operada şark tasvirleri ve harem canlandırmaları büyük ilgi görmüştür. Özellikle hayalî olarak yapılan harem resimleri bir dönemin en çok satan sanat eserleri arasında yerini almış, şarka seyahatler ilgi çekici hale gelmiştir[713]. Bu seyyahların en meşhurlarından birini olan *Lady Mary Montaqu*'nun (1717-1718) yılları arasında Osmanlı payitahtına ve Türk kültürüne dair batıya aktardıkları büyük ilgi görmüştür. Lady Mary Montaqu'nun hareme kadar girmesi, bilgilerin güvenirliği açısından ayrıca çok önemlidir. İngiltere'ye gönderdiği mektupları vasıtasıyla çiçek hastalığına Türklerin bulduğu pratik tedaviyi öğretmenin yanı sıra, Türk kıyafetleriyle ilgili de ciddi bir ilgi ve merak uyandırmıştır[714]. Özellikle Türk kırmızısı, Türk motifleri ve kaftan tarzı giysiler, şark halıları ve yastıkları onun tanıtımı sayesinde büyük rağbet görmüştür[715]. XIX. yüzyılda Fransa'da *Turkomani*'ye karşı İstanbul'da da *Fransmanni* olarak adlandırılan bir akım başdı. Bu ilgi ve alaka akımı Fransa Kraliçesinin (Euguenie) İstanbul'da Sultan Abdülaziz tarafından ağırlanmasıyla başlamıştır. Pier Loti, bizzat İstanbul'da yakinen tanıdığı ve sevdiği Türk kültürünü Avrupa'ya tanıtmış ve sevdirmiş, geniş çevrelerde büyük ilgi uyandırmıştır. Şark ekspresi, daha çok Paris'li zengin yolcularını doğunun gizemli dünyasına taşımıştır[716]. Sonuç olarak haremin modernleşmesi yüzyıllar içerisinde gerçekleşmiştir. Tüm bu yukarıda anlatılanların ışığında XVI. yüzyılın ortalarından itibaren modernleşmenin yavaş yavaş gerçekleştiği söylenebilir.

---

[712] Öndeş, O. – Makzume, E. (2000). ***Lale Devri Ressamı Jean Baptiste Van Mour,*** İstanbul: Akyol Yayıncılık, İstanbul.
[713] Aksoy-Groutier, A. (2009). ***Harem Gizemli Dünya,*** Türkçesi: Leyla Özcengiz, 2.Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul, 168-204.
[714] Lady Montaqu, ***a.g.e.,*** 109-117.
[715] Aksoy-Groutier, (2009). ***a.g.e.,*** 168-204. Ayrıca bkz: İnalcık, H. (2008). ***Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar,*** İşbankası Kültür Yay, İstanbul.
[716] Barın-Akman, F. (2017). ***Batılı Kadın Seyyahların Gözüyle Osmanlı Kadını,*** Kopernik Kitap Yay., İstanbul, 21-42.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SARAYDA GÖREVLİ KADINLARIN VAKIF İŞLETMELERİ

3.1. Osmanlı Vakıf Ekonomisi

Vakıf kurumunun İslam coğrafyasında son derece yaygın ve güçlü olmasını iki açıdan izah etmek mümkündür. Birincisi vakıf düşüncesinin dayandığı dinî ve insanî boyutudur. Yaratıcıya yönelmek isteyen insanın, bu yönelişini yaratılanlara hizmet etmek suretiyle gerçekleştirmesi, Allah rızası ve ebedi kurtuluşunu, insanî bir erdem ve iyilikle kazanmaya çalışmasıdır. İkincisi ise tesis edilen bu vakıfların hukukî ve malî temellerinin çok sağlam olmasıdır. Fıkıh kitapları kurulan vakfın devamlılığını sağlayacak şartları zarurî görmüştür. Yani bir vakfın gelirlerini ifade eden akarlar (menkul ve gayrimenkuller), hizmet şartları olan giderleri karşılayacak düzeyde olmak durumundadır[717]. Vakıf senedi olan vakfiyelerde akar ve hizmet şartları açık ve net bir şekilde, tamamen kişinin kendi mülkünden mevkuf olmak üzere yazılıdır.

Tezin ikinci bölümünde vakfiyelerin hukukî niteliği ve mahiyeti üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Bu bölümde ise vakıfların gelir ve giderlerini incelemek suretiyle iktisadi boyutu üzerinde durmaya çalışılacaktır. Vakıfların devamlılığını sağlamak üzere menkul ve gayrimenkullerden oluşan akarlarının ekonomik değerinin muhafazasına yönelik tedbirler, diğer bir ifade ile işletme usulleri ele alınmaktadır.

Bu noktada öncelikle vakıf kurumunun Osmanlı iktisadî hayatı içerisindeki yerine ve rolüne dair ulaşılabilen verilere değinmek gerekmektedir. İncelemeye konu olan 103 vakfiyenin akarlarının hangi kalemlerden oluştuğu, nasıl işletildiği ve nerelere sarf edildiği üzerinde durulacaktır. Gerektiğinde tablolar yardımıyla daha net ve analiz imkânı sunan sonuçlar ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Osmanlı toplum yapısı, esas itibariyle reaya ve askerî kesimden müteşekkildir. Toplumun hemen tamamını ifade eden reayanın (klasik dönemde bu oran yaklaşık %90 ve %95 olarak gösterilmektedir) kendi içinde ciddi ekonomik uçurumlar oluşturacak bir sınıf çeşitliliği yoktur. Bu oran tarihçilerin, Osmanlı'nın eşitlikçi bir toplum tasavvuruna sahip

[717] Yediyıldız, (2003). ***18. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi…,*** 91-150.

olduğuna dair genel kabulünü desteklemektedir[718]. Reayanın kendine yetecek, yani bir ailenin vergisini verdikten sonra geçimini temin edecek kadar bir gelir kaynağı vardır. Ekonominin bütün sektörlerinde hâkim üretim birimleri küçük ölçeklidir. Yürütülen faaliyetin çeşitliliğine bağlı olarak reaya; köylü, esnaf ve tüccar sınıfından meydana gelmektedir. Askerî kesimde de durum pek farklı değildir. XVII. Yüzyılın ortalarına kadar sağlıklı çalışan devşirme sistemi içerisinde yetişen bürokratlar, kabiliyetleri ve zekâlarına göre devletin en üst makamlarına kadar yükselebilme imkânına sahiptirler[719].

Osmanlı ekonomisi içerisindeki eşitlikçi yapı reaya ve askeriyenin kendi içerisinde de söz konusudur. Bu ekonomik yapı içerisinde askeri zümre emekli olurken gelir seviyesi 1/10 seviyesine kadar düşmektedir. Askerî sınıf için geçerli olan uygulamalara bakıldığında, makul ölçülerin üstünde birikim yapanların mallarının müsadere edilebildiği gibi terekelerinin de belli oranı hazineye geri dönmekte olduğu görülmektedir. Devletin bu geniş yetkilerini kullanmak yerine askerî zümreyi vakıf tesisine yönlendirdiği görülmektedir. Bu usulün servet birikimine sahip çevreler tarafından adeta gönüllü denilebilecek bir rağbetle kabul görmesi anlaşılır bir durumdur. Çünkü vakıf tesis etmek suretiyle ismiyle anılacak devamlılığı olan bir hizmet kurumu vücuda getirmenin yanı sıra, mutlak bir irade ile belirlediği hizmet şartları üzerinde istemesi halinde kendi aile ve akraba çevresine mutad ve sürekliliği olan gelirler tahsis edilebilmektedir. Hatta vakıf kurumu sayesinde evlad ü iyali[720] için bu kabil gelirleri garanti altına alıyordu demek de mümkündür[721].

Vakıfların sosyal ve beledî hizmetleri yerine getirmek suretiyle topluma sağladığı yararlar aynı zamanda ekonomik hayatı canlandıracak türden ciddi hizmetlerdi. Mesela köylerde ormanların ziraat alanına dönüştürülmesi, bataklıkların kurutulması, sulama kanallarının açılması gibi hizmetler toplum için önemli ve kalıcı iyileştirmelerdendi. Diğer taraftan özellikle para vakıfları üzerinden küçük esnafa, devlet kontrolündeki belli oranlarla sermaye teminiyle boyahane, debbağhane, sabunhane gibi işletmeler desteklenmiştir. Vakıflar tarafından inşa edilen çarşı, bedesten, han ve kervansaray gibi tesisler yine

[718] Genç, M. (Aralık-2014). "Klâsik Osmanlı Sosyal-İktisadî Sistemi ve Vakıflar", ***Vakıflar Dergisi***, 42, 9-18.
[719] Barkan, Ö. L. (1993). "Edirne Askerî Kasamı'na Âit Tereke Deferleri (1545-1659)", ***Belgeler,*** III (5-6), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1-45.
[720] Develioğlu, (2009).400; Bir kimsenin geçindirmek zorunda olduğu kimseler.
[721]Genç, M. (5-9 Mayıs 2014) "Vakıf ve İktisat", ***Vakıf ve İktisat Sempozyum Kitabı***, VGM. Yay., Ankara, 26.

doğrudan ekonomik ve ticarî hayatı canlandırmaya yönelik hizmetlerdir[722]. Bu sayede ekonomi canlı tutulmaktadır. Ayrıca nukut vakıflar vasıtasıyla sermaye desteği sağlanmaktadır. Köylerde avarız vakıfları meydana getirerek köylünün vergisini rahat ödemesi sağlanmış ve böylece devlet vergisini toplamakta zorlanmamıştır[723]. Dolayısıyla vakıfların devlet ekonomisi içerisinde de büyük yeri ve önemi vardır.

Bunu daha somut bir şekilde ortaya koyan Osmanlı iktisadi hayatı içerisindeki vakıfların rolüyle ilgili değişik dönemlerde (XVI. ile XIX. yüzyıl aralığında) yapılan çalışmalarda yer alan istatistikler şöyledir:

Ö. Lütfi Barkan'ın 1530-1540 (XVI.yy) tarihleri arasını kapsayan tahrir defterleri üzerinde yaptığı çalışmaya göre Anadolu eyaletlerinden sağlanan 79.784,960 akçelik yıllık gelirin % 17'lik kısmı vakıflar sayesindedir. Aynı dönemde toplam gelirlerine nisbetle Rum vilayetinde bu oran % 15,7, Halep ve Şam vilayetlerinde % 14, Zülkadiriye'de % 5, Rumeli'de % 5,4'dür[724].

Hasan Yüksel'in XVII. yüzyıl Osmanlı vakıfları üzerine yaptığı çalışmaya göre Osmanlı ekonomisi içerisinde vakıfların payı: %15,97'dir[725].

Bahaddin Yediyıldız, XVIII. yüzyıl vakıfları üzerine sondajlama metodu ile yaptığı araştırmada, genel bütçe içerisindeki vakıfların payının % 26,80'e yükseldiğini vurgulamaktadır[726].

Nazif Öztürk'ün XIX. yüzyıl vakıfları üzerine yine sondajlama metodu ile yaptığı araştırmasında vakıfların payının % 15,77'ye gerilediği tespiti yapılmaktadır[727].

Farklı dönemlerde iktisadi hayat üzerindeki etkisine dair yapılan bu çalışmalarda vakıfların ziraî işletmecilik, imalat sanayi, canlı ticarî faaliyetler, imar, inşaat, istihdam ve

---

[722] Çizakça, M. (2019). "İktisat Tarihi Açısından Vakıflar", ***Vakıflar Dergisi 80. Yıl Özel Sayısı,*** VGM Yay., Ankara, 73-84.
[723] İpşirli, M. (1991). "Avarız Vakıfları", ***DİA***, 4, 109.
[724] Barkan, Ö.L. (Ekim 1962-Şubat 1963). "Şehirlerin Teşekkül ve İnkişafı Tarihi Bakımından: Osmanlı İmparatoruluğunda İmâret Sitelerinin Kuruluş ve İşleyiş Tarzına Âit Araştırmalar", ***İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası,*** 23, (1-2), 239-296.
[725] Yüksel, (1998). ***Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında…,*** 103-125.
[726] Yediyıldız, (2003). ***XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi …,*** 91-150
[727] Öztürk,(1995). ***Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde…,*** 27.

para temini hususunda devlet ekonomisinde ciddi bir paya sahip olduğu görülmektedir. Osmanlı iktisadi hayatındaki bu paylarının yanı sıra kamu ihtiyacı üzerine tesis edildikleri için, icra ettikleri hizmetler itibariyle devletin yükünü ciddi oranda hafifletmişlerdir[728].

Vakıflar; kervansaraylar, köprüler inşa etmiş, yolcu ve hayvanlar için iaşe temini gibi muhtelif hizmetlerle ülke coğrafyasında ulaşım ağını sürekli aktif ve güvenli tutmuşlardır. Bu sayede üretim, nakliye ve ticâret canlanmış, geniş ülke coğrafyasının her alanına yayılma imkânı bulmuştur. Bu kervansaraylarda her kesimden yolculara 3 gün boyunca bedelsiz hizmet sunulmakta idi[729]. Bunun yanı sıra şehir merkezinde tüccarların mallarını pazarlayacakları iş hanları ve çarşılar da genellikle vakıflar vasıtasıyla yapılmış ve yaşatılmıştır[730].

Örnek olması açısından, 953/1546 yılına ait İstanbul Vakıf Tahrir Defterleri'ne göre sultan vakıfları hariç İstanbul'da amme vakıflarının elinde gelir kaynağı olarak 4000'in üzerinde ev, 5717 dükkân, 28 kervansaray, 19 han, 38 bezhane, 18 mahsen, 14 bodrum, 68 fırın, 199 köy, 40 mezra ve 228 değirmen bulunmaktadır[731].

1456-1546 tarihleri arasındaki yüz yıllık dönemde İstanbul'da kurulan 1150 para vakfının anapara (sermaye) miktarı 21.385.784 akçe olarak kaydedilmiştir[732].

968/1561 tarihli Hüdavendigar Livası Tahrir Defteri'nde verilen bilgiye göre Bursa'da bulunan nukûd vakıflarının nakit hacmi 3.349.046 akçeyi, yıllık geliri ise 333.119 akçeyi bulmaktadır. Aynı yıllarda gayrimenkul işletmelerden Bursa'da 547.734 akçelik gelir elde edilmiştir[733].

1258/1842 – 1260/1844 yılları arasında 3 yıllık selâtin vakıflarının toplam geliri 11.929.914 kuruştur. Vakfiyelerde öngörülen bütün harcamalar yapıldıktan sonra artan para

---

[728] Faroqhi, S. (2000). ***Osmanlı'da Kentler ve Kentliler,*** Çeviren: Neyyir Kalaycıoğlu, 3. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 37-39.
[729] Turan, O. (1946). "Selçuklu Kervansarayları", ***Belleten,*** X/39, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 474.
[730] Güran, C. (1978). ***Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi,*** VGM Yay., Ankara, 1-155; Ayrıca bkz: Tuncer, O. C. (2007). ***Anadolu Kervan Yolları,*** VGM Yay., Ankara, 11-41.
[731] Barkan- Ayverdi, (1970). İstanbul Vakıf Tahrir Defteri 953 (1546) …., XI-XII; Ayrıca bkz: Yediyıldız, (1989). a.g.m. 39.
[732] Barkan- Ayverdi, (1970). İstanbul Vakıf Tahrir Defteri 953 (1546) …, XXXI.
[733] Barkan, Ö. L. - Meriçli, E. (1988). ***Hüdavendigar Livası Tahrir Defteri,*** Türk Tarih Kurumu Yay., XXXIV.

2.794.086 kuruştur. Sultan Abdülmecid vakfının Mart 1267/1850 ve Mart 1269/1852 tarihleri arasında 2 yıllık geliri 4.177.315,5 kuruş, gelir fazlası ise 2.065.102 kuruştur[734].

Yapılan araştırmalar neticesinde; XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kurulan vakıflar arasında nukûd vakıflarının oranı sürekli artmaktadır. 801/1456 - 958/1551 tarihleri arasında İstanbul'da kurulan 2517 vakıftan 1161 âdeti, yani % 46'lık kısmı nukûd vakfıdır[735]. XVIII. yüzyılda kurulan vakıfların %31,77'si,[736] XIX. yüzyılda kurulan vakıfların ise % 56,81'i[737] nukûd vakfıdır[738].

3.2. Vakıfların Akarları

Tezin bu bölümünde vakıfların gelirleri (akarlar) ve giderleri (hizmet şartları) üzerinde durulmaya çalışılacağı yukarıda belirtilmiştir. Vakıf hizmetleri kurucunun vakfiyede tayin ettiği mütevelli tarafından icra edilir, nazır tarafından ise bu hizmetlerin vakfiyede belirtilen şartlara göre icra edilip edilmediği denetlenirdi. Nezaret konusunda hususi yetkili kadılıkların ihdas edilmesi, vakıf kurumunun hukukî denetime tabi tutulmasını ve bu sayede disiplinli ve uzun ömürlü hizmet imkânını sağlanmıştır.

Vakfiyeler incelendiğinde vakfedilen malların cinsi, işletme ve idareleri, istihdam edilen personelin görev ve nitelikleri, hizmet alanları ve bu hizmetten yararlanacak kesimler oldukça geniş bir yelpaze teşkil etmektedir. Kamu yararı merkeze alınarak cami, mescit, mektep, medrese, darüşşifa, imaret, misafirhane, çeşme, köprü, yol, su kuyuları, sebil, kütüphane gibi hizmetler bilâ ücret insanlığın hizmetine sunulduğu görülmektedir[739]. Bila ücretle sunulan bu hizmetin devamının sağlanması için akarların belli kurallar çerçevesinde işletilmesi gerekmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi vakıfların işletilme usullerinin ne olduğu üzerinde durulacaktır.

---

[734] Öztürk, (1995). ***Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf …,*** 26.
[735] Barkan- Ayverdi, (1970). İstanbul Vakıf Tahrir Defteri 953 (1546)…, XXX.
[736] Yediyıldız, B. (1984), "XVII. Asır Türk Vakıflarının İkdisâdi, Boyutu", ***Vakıflar Dergisi,*** Sayı: XVIII, VGM Yay., Önder Matbaası, 5-41.
[737] Öztürk, (1995). ***Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf…,*** 26.
[738] Barkan, Ö. L. (1941-1942). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Toprak Vakıflarının İdarî-Malî Muhtariyeti Meselesi", ***Türk Hukuk Tarihi Dergisi,*** I, Ankara, 1944, 11-25.
[739] Çam, M. (5-9 Mayıs 2014). "Vakfiyelere Göre İktisadi Teşekküller", ***Vakıf ve İktisat Sempozyum Kitabı***, VGM Yay., Ankara, 38.

Nitekim gelir olmadan vakıf kurulamayacağı için vakıfların gelir kalemlerinin ne olduğuna bakmak gerekmektedir. Gelir kalemlerini menkul ve gayr-ı menkul olmak üzere iki kısıma ayrılmaktadır mümkündür. 103 vakıf içerisinde bulunan sadece gayr-ı menkul cinsinden vakıf akarı olan vakfiye sayısı 34, hem gayr-ı menkul hem de nukut vakfı olan ise 10 adettir. Sadece nukut vakfı olarak kurulan vakfiye sayısı ise toplam 58 adettir. İncelemeye konu olan 103 vakfiyedeki işletme usulleri üzerinden gelirleri "*müstegallât, müsakkafât ve nukûd"* olmak üzere üç kategori üzerinden değerlendirilmeye çalışılacaktır.

3.2.1. Kira Gelirleri/Musakkafât

Müsakkafât çatılı yer anlamında sakifeden türetilmiştir. Çeşitli ticari faaliyetlerin yürütüldüğü arasta, çarşı, dükkân, mesken, han/kervansaray gibi gelir getiren vakıf akarlarını ifade etmektedir[740]. Bu kategoride ele alınan müsakkafât cinsi akarların işletilme usullerinin başında kiralama gelmektedir. Vakıflarda kiralama usulleri şunlardır: "*İcare-i vahide*", kira süresi 1 ile 3 yıl arasında değişen usuldür. İkincisi *"icâreteyn"* usulüdür. Bu usülde kira iki yolla alınmaktadır; "*icâre-i muaccele"* peşin kiralama usulü ve "*icâre-i müeccele*" kirası yıldan yıla ödenen usuldür. Diğer bir usül de *mukataalı* kiralamadır. Bu kiralama usulüne göre kiraya verilen ve zemininin mülkiyeti vakfa ait olmak üzere dikilen ağaç ve inşa edilen binanın mülkiyeti mutasarrıfa ait olan ve vakfa zemin kirası ödeyerek tasarruf hakkına sahip olunan usüldür". Zamanla "*icâreteyn ve mukataalı*" kiralama usulleri sorunlara yol açmış hatta vakıf mallarının tasfiyesine neden olmuştur[741].

Ele alınan vakfiyelerde menzil başta olmak üzere dükkân, oda, mahzen, değirmen, çarşı, bedesten, han, çamaşırhane, boyahane, şekerci, fırın gibi emlaklerin kiralanmak suretiyle vakıflara akar olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Yukarıda da zikredildiği gibi toplam 103 vakıf içerisinde yer alan 44 vakfiyede gayr-ı menkul bağışı vardır. Bu menkullerin işletme usulü olarak hemen hemen hepsinde kiraya verilmek üzere şart koşulmuştur. Vakfiyelerde, kira usulü olarak icare ve icaretyn tabiri kullanılmıştır. Bu usul ile kiraya verilen gayr-ı menkulün toplamı 25 adet olarak

[740] Öztürk, (1995). ***Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf…,*** 116-117.
[741] Çam, M. (5-9 Mayıs 2014). "Vakfiyelere Göre İktisadi Teşekküller", ***Vakıf ve İktisat Sempozyum Kitabı,*** VGM Yay., Ankara,38-39.

geçmektedir[742]. Havva Hatun Vakfında ise müştemilatıyla birlikte bağışlanan 7 evde ise Harem-i şerif nazırı ve şeyhi kalabilecekler, diğer evlerde ise Harem-i şerifte Kur'an okuyan hafızların kalması şartı vardı[743]. Saraylı Siyavuş Hatun Vakıf şartında vakfolunan 3 evde hayatta olduğu sürece kendisi ve kocası vefatlarından sonra ise azatlı kölesinin oturması şart koşulmuştur[744]. Kira gelirleri günümüzde olduğu gibi kiraya verilen mülkün semtine, fiziki durumuna ve şehrine göre rayiç bedelleri değişmektedir.

Bu hususta akaratı en geniş vakfiyelerden biri Kethüda Canfeda Kadın tarafından tesis edilen vakfa ait ve şu kayıtlara yer verilmiştir: "Kahire haricinde Nil kenarında, 5 kapılı, çok sayıda oturma ve yatak odaları, kiler, matbah, sofa ve altında müteaddid dükkânları havi gayet muazzam bina ve Kahire Moseki mahallesinde vaki büyük bina, tarlalar ve arazilerin gelirleri" vakfiye şartlarına göre: "Tüm bu emlaklar kiraya verilmek suretiyle gelir elde edilecek ve bu gelirle her sene Kahire'den hacca gidecek kafilenin gidiş ve dönüş ihtiyaçları temin edilecektir[745]." denilmektedir.

Vakıfların kira gelirleri arasında, 4 vakfiyede değirmeni olan, vâkıfe vardır. Vecihi Kalfa[746] içerisinde evi olan 2 göz değirmen, Hazinedâr Rami Kadın[747] 1 göz değirmen, Sanavber Hatun[748] 2 göz değirmen ve Daye Server Hatun'un[749] 1 göz değirmenden kira geliri vardır. Ayrıca Hemrah Hatun'un 1 yağhanesi ve Rahime Hatun'un Kuzguncuk'da 1 göz kayıkhaneside, kira gelirleri arasında sayılabilir.

---

[742] Gülfem Hatun Vakfı, VGMA, Def:1550, sh:58, sr:7; Server Hatun Vakfı, VGMA, Def:1480, sh:1, sr:1; Kethüda Canfeda Hatun Vakfı, TS.MA.D. No:6938 (1-22); Sanaber Hatun Vakfı, VGMA, Def:743, sh:544, sr:169; Hatice Hatun Vakıf, VGMA, Def:623, sh:110, sr:120: Tahire Kadın Vakfı, VGMA, Def:745, sh:229, sr:64: Hakime Hatun Vakfı, VGMA, Def:731, sh:3, sr:3: Hace Bahri Hatun Vakfı, VGMA, Def:1804, sh:31; Dilaram Hatun Vakfı, VGMA, Def:739, sh:237, sr:140: Hemrah Hatun Vakfı, VGMA, Def:740, sh:76, sr:28: Hatice Hatun Vakfı, VGMA, Def:732, sh:48, sr:30: Rukiye Hatun Vakfı, VGMA, Def:738, sh:70, sr:46: Fatma Hatun Vakfı, VGMA, Def:732, sh:111, sr:99: Hatice Hatun Vakfı, VGMA, Def:732, sh:154, sr:149: Ayşe Hatun Vakfı, VGMA, Def:1763, sh:126:Sevgülün Kadın (Ümmahani) Vakfı, VGMA, Def:741, sh:251/252, sr:145/146: Hatice (Dürri Yekda) Vakfı, VGMA, Def:732, sh:171, sr:152: Mâhîşeb Kadın Vakfı, VGMA Def:744, sh:197, sr: 57: Hatice Hatun Vakfı, VGMA, Def:732, sh:247/, sr:220/221: Nazperver Kadın Vakfı, VGMA, Def:743, sh:171, sr:40: Ziya Kadın-Dildade Kadın-Zevki Kadın Vakfı, VGMA, Def:629, sh:742, sr:489: Cevri Usta Vakfı, VGMA, Def:746, sh:10, sr:6: Vecihi Kalfa Vakfı, VGMA, Def:630, sh:1057, sr:672: Hazinedâr Rami Kadın Vakfı, VGMA, Def:638, sh:303/305, sr:176/177: Şuhi Kadın Vakfı, VGMA, Def:744, sh:171, sr:43.

[743] Havva Hatun Vakfı, VGMA, Def: BOA. EV. VKF. 05.

[744] Saraylı Siyavuş Hatun Vakfı, VGMA, Def:618, sh:171, sr:143.

[745] Kethüda Canfeda Hatun Vakfı, TS. MA.D. No:6938 (1-22).

[746] Vecihi Kalfa Vakfı, VGMA, Def:630, sh:1057, sr:672.

[747] Hazinedâr Rami Kadın Vakfı, VGMA, Def:638, sh:303/305, sr:176/177.

[748] Sanavber Hatun ibnet-i Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:743, sh: 544, sr:169

[749] Server Hatun Vakfı, VGMA, Def:1480, sh:1, sr:1.

3.2.2. Zirai Gelirler/Müsteğallât

Müstegallât galleden türetilmiş bir kelimedir. Ziraî faaliyetlerin yapıldığı, çiftlikler, zeytinlikler, meyve bahçeleri, bostan, tarla, bağ ve bahçe gibi tarım alanlarından ve besicilik gibi hayvansal üretimden gelen gelirlerdir. [750] Tez içerisinde yer alan zirai gelir kaynaklarına bakıldığında: Mesela Sanavber Hatun'un vakfiyesinde[751] Ayazma'da büyük bir çiftliğin, yanında bir bostanın ve yine 5100 filoriye satın aldığı bir bahçenin vakfedildiği görülmektedir. Ziya, Dildare ve Zevki[752] adlı üç kadının adıyla tesis edilen vakfiyede Çengar Köyü (Çengelköy) Çakaldağı'nda 300 adet meyve ağacı bahçesiyle birlikte vakfedildiğini görülmektedir. Furucihan Kalfa[753] ise 1029 adet zeytin ağacını vakf ettiği görülmektedir.

Vecihi Kalfanın vakfiyesi de muhtevası itibariyle güzel bir örnek teşkil etmektedir: *"Mihaliç Kasabasında (çok sayıda oda, mutfak, buğday ve arpa ambarı, samanlık, su kuyusu ahırlar bulunan) Çiftlik, 12 Dönüm Bağ, 6 Dönüm dut, 2 Dönüm meyve bahçesi, 8 Dönüm Sebze Bahçesi, evi bulunan 2 gözlü değirmen, (Aynî olarak çiftlikteki hayvanların 3/5 hissesi.[754]"* Nevres Kadın'ın[755] ise Mora Adasında Holomiş Kazasında Bergosbey çiftliğinin ¼ hisseseni sahiptir. Server Hatun'un[756] Mihalburgazı denilen köyde 2 adet bağ ve bahçesi olduğu vakfiyesinden anlaşılmaktadır. Halime Hatun'un[757] akarları arasında ise; Gölmarmara'da 2 adet sebze bahçesi ve İzmir'de bahçesiyle birlikte bir evi olduğu görülmektedir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür; ancak gelirlerle ilgili ayrıntılar tabloda verileceği için birer örnek verilerek geçilmiştir. 103 vakfiye için zirai gelir kaynağının daha çok meyve ve zeytin ağaçlarından meydana geldiği görülmektedir. 103 vakfiyenin akar değerlendirmesi içerisinde 17 adet zirai gelir getiren akar vardır. Kira gelirleri ve nukut akarlarla karşılaştırıldığında, en az gelir kaynağının, ziraatten olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

[750] Öztürk, (1995). ***Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf…,*** 116-117.
[751] Sanavber Hatun Vakfı, VGMA, Def:743, sh:544, sr:169.
[752] Ziya Kadın-Dildade Kadın-Zevki Kadın Vakfı, VGMA, Def:629, sh:742, sr:489.
[753] Furucihan Kalfa Vakfı, VGMA, Def:583, sh:44, sr:36.
[754] Vecihi Kalfa Vakfı, VGMA, Def:630, sh:1057, sr:672.
[755] Nevres Kadın Vakfı, VGMA, Def:637, sh:183, sr:5.
[756] Server Hatun Vakfı, VGMA, Def:1480, sh:1, sr:1.
[757] Halime Hatun Vakfı, VGMA, Def:582-1, sh: 265, sr:182.

3.2.3. Nema Gelirleri/Nukud

Nukud, bir hizmet türüne sarf edilmek üzere veya bir amacın yerine getirilmesi için vakfedilen nakit paradır. Genellikle bağışlanan paranın vakfiyelerde belirtilen usul üzere nemalandırılması suretiyle gelir elde edilmesi esasına dayanır. Bir bakıma bugün ki bankacılık sistemine benzer bir sistem olduğunu söylemek mümkündür. Vakfın sahip olduğu nukud, senelik onu onbirbuçuk hesabıyla (%15) kefil ve rehin tedbirleriyle ihtiyaç sahiplerine verilmekte ve gelir elde edilmektedir. Nukûd vakıfları para ihtiyacının karşılanması suretiyle ticârete canlılık ve süreklilik kazandırarak bugün ki bankacılık sertörünün işlevini görmüş, ihtiyacı olanlara makul düzeyde kredi temin edilmiştir[758].

Para vakıfları Osmanlı'da XVI. yüzyıldan itibaren görülmeye başlamış ve sayıları hızla artmıştır. Para vakıflarının nakit parayı işletmek suretiyle gelir elde etmesi ulema arasında tartışma konusu olmuştur. Osmanlı daha çok Hanefî mezhebi imamlarından olan *İmam Muhammed bin Hasan eş-Şeybânî*'nin bu işlemlere cevaz veren görüş ve fetvalarını esas almıştır[759]. Nukud vakıfları, nakit para ihtiyacını karşılamaları bakımından çok büyük önemi haizdirler. Bundan ötürü, yapılan tartışmalara rağmen hayır ve hasenat düşüncesiyle tesis edilen bu kurumların faaliyetleri devam etmiştir. Değişen ekonomik şartlar karşısında vakfın sahip olduğu nukudun değerininin erimemesi için de bu usule riayet edildiği söylenebilir. Çünkü vâkıfın, vakfettiği malın (sermayenin) zamanın muhtemel zararlarına karşı değerini muhafaza etmesi, bunun için birtakım tedbirler alması gerekmektedir[760]. Mülk nevinden akarlar için bu, zamanın tahribatının giderilmesi için bakım ve onarım kaynaklarının tespit edilmesidir. Nukud vakıfları için ise paranın enfilasyonist tesirlere karşı değerini muhafaza etmesidir. Bunun yolu da vakfın mülkü olan sermayenin dönemin rayiç ve izin verilen oranı üzerinden taliplilere borç verilmek suretiyle nemalandırılmasıdır.

Nukudun hangi oranlarla nemalandırılacağı şartı pek azı hariç, ekseriyetle vakfiyelerde açık ve net olarak yazılıdır. Yüzyıllara göre nemalandırma oranları şöyledir: XVI. ve XVII. yüzyıllarda nemalandırma oranı "*onu onbuçuk*" (%5) veya "*onu onbir"*

---

[758] Özcan, T. (2003). ***Osmanlı Para Vakıfları Kanûnî Dönemi Üsküdar Örneği,*** Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 76-92. Ayrıca bkz: Demir, A. (2017). "Osmanlı Devleti'nin Balkan Mirâsında Para Vakıflarının Yeri: Prizren Örneği", ***Adam Akademi***, 7(2), 195-208.
[759] Çam, (5-9 Mayıs 2014). a.g.m., 46.
[760] Öztürk, (1983). ***Menşei ve Tarihi Gelişimi…,*** 138.

(%10) iken, XVIII. yüzyıldan sonra bu oran "*onu onbir buçuk*" (%15), Osmanlı'nın son dönemlerinde ise "*onu oniki"* (%20) seviyelerine çıkmıştır[761].

İncelenen vakfiyelerde nemalandırma oranlarıyla ilgili genellikle yüzde 15 oranı uygulanmış ve "Onu onbir hesabı üzere nemalandırılacaktır"[762] kaydı düşülmüştür. Bazen de bir oran belirtmek yerine nemalandırma yöntemi kaydedilmiştir. Galata Mahkemesi başkâtibi ve mütevelli devrin hukukuna göre nemalandırılacak[763]" veya "Devrin hukukî şartları gereği değerlendirilecektir"[764] gibi. Böyle durumlarda genel uygulama esas alınmış yani devrin rayiç oranları veya yürürlükte olan nizamnameler dikkate alınarak nemalandırma usulü belirlenmiştir[765].

Nukud vakfında paranın işletilmesi suretiyle elde edilecek gelirin ne şekilde veya hangi hizmetlere sarfedileceği hususu da vakfiyelerde açık ve net bir şekilde belirtilmektedir. Örneğin "*Görevli giderleri karşılandıktan sonra vakfın tamir ve termimine"*[766], *"Vakfın anaparasına katılması"*[767] veya aydınlatma türünden sürekliliği olan bir hizmetin yerine getirilmesi[768], vakıf için bir mülk satın alınması[769] veya *"Evkaf-ı hümâyûn hazinesinde hıfz olunması"*[770] gibi şartların kaydedildiği görülmektedir. İncelemeye tabi tutulan bazı vakfiyelerde aynı vakıf için hem nukud hem de mülk akarlarının birlikte vakfedilmek suretiyle gelir temini de söz konusudur[771].

---

[761] Özcan, T. (2003). ***a.g.e.,10-15;*** Ayrıca bkz: Keleş, H. (2006). ***Erzurum Vakıfları H.988 (M. 1580-1581) Tarihli Evkâf Defterine Göre,*** Gündüz Eğitim ve Yay., Ankara.

[762] Nazlıseza Kalfa binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı; VGMA, Def:747, sh:347, sr:242.

[763] Tabib Usta binti Abdullah: VGMA, Def:1649 müstakil defter.

[764] Nazlıseza Kalfa binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı; VGMA, Def:747, sh:347, sr:242.

[765] Çam, (2014). a.g.m., 48.

[766]Alicenab Kadın ibneti Abdullah Vakfı; VGMA Def:579, sh:582, sr: 256: "Aziz Mahmud Hüdai Vakfı mütevellisinde hıfz olunacak ve gerektiğinde Karaki Mahallesinin Mescidi, mescidin duvarları ve suyolları bakım ve onarımı için sarf olunacaktır

[767]Ebrubahar Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı; VGMA, Def:747, sh:104, sr:103: "Hizmetler ifa edildikten sonra kalan fazla vakfın asıl malına eklenecektir."

[768] Nahlinaz Usta ibneti Abdullah Vakfı; VGMA, Def:629, sh:715, sr:480: "Artan gelirle cami-i şerifin ışıklandırması için rugan-ı zeyd satın alınacaktır." denilmektedir.

[769]Hasibe Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı: VGMA, Def: 86, sh: 295: Vakfedilen 2500 kuruş ile akar satın alınacaktır ancak akar satın alınana kadar nemalandırlacaktır, Gelir daha da fazla olursa vakfın mütevellisi hayır işleri için harcayacaktır.

[770] Şevkinihal Usta ibneti Abdurrahman Vakfı; VGMA, Def:987, sh:186, sr:57 Hizmetlerden sonra arta kalan nemadan 450 kuruş Evkaf-ı Hümâyûn hazinesinde hıfz olunacaktır.

[771] Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı; VGMA, Def:732, sh:145, sr:132: ZV: Def:732, sh:146, sr:133: ZV: Def:732,sh:154,sr:149: "Örtek Kasap Mahallesinde bir arsa, Davutpaşa Mah. Bir arsa, Dua Meydanı Terziler Sk. Çukacı Dükkânının 4/3 hissesi ve 1000 Kuruş"

Netice itibariyle, 103 vakfiye üzerinde yapılan değerlendirmelerde nukut vakıf sayısı toplam 58 adettir. Bu nukut vakıflarını bağışladıkları para cinsi üzerinden değerlendirildiğinde ise: Filori cinsinden olan 5 adet, 1 adet sikke-i hasene, akçe cinsinden 7 adet, riyal-i kuruş 2 adet, Esedi kuruş 2 adet, mecid-i altın 2 adet, Liray-ı Osmanî 2 adet, sadece kuruş olarak geçen ise 37 adet olduğu görülmektedir. Nemalandırma şekli ise genellikle "onu onbir buçuk hesabı üzerinden" yapılması şartı koşulmuştur. Bu vakıfları para cinsini dikkate alarak nemalandırılmış şekilleri ise şöyledir:

Gülfem Hatun Vakfı[772] 1000 filori, yıllık neması "devrin hukuki şartlarına göre" ifadesi olduğu için onu onbir buçuk hesabı üzerinden alınmıştır. Yıllık neması:150 filoridir. Nemalandırma şekli ve para birimi aynı (filori veya sikke-i filori) olan diğer 4 vakfın isimleri ise şöyledir: Mahpervin Hatun Vakfı[773], Payende Hatun Vakfı[774], Payidar Hatun Vakfı[775], Simten Hatun Vakfı[776]. Bu kadınların filori/sikke-i filori cinsinden bağışladıkları toplam para miktarı 1713 filoridir. Yıllık nemasının toplamı ise:221 filoridir. Hurşide Hatun Vakfı[777], ise 200 sikke-i hasene vakfetmiş ve yıllık neması 20 sikke-i hasene olarak geçmektedir.

Para birimi akçe olan ve nemalandırma şekli itibariyle "devrin hukuki şartlarına göre" ibaresi ile Gülfem Hatun Vakfı'nın[778] 50.000 akçelik bir vakfı daha vardır. Yıllık neması onu onbir buçuk hesabı üzerinden alındığında 7.500 akçe yapmaktadır. Akçe cinsinden olan ve nemalandırma şekli itibariyle aynı olan diğer 6 kadının vakfı ise; Çeşmisiyah Hatun

[772] Gülfem Hatun Vakfı, VGMA; Def: 1550, sh: 57, sr:6. Gülfem Hatun Vakfının nemalandırma şekli diğer 5 kadından farklı olduğu için böyle hesaplanmıştır.
[773] Mahpervin Hatun Vakfı, Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kizaplığı No: 3068 sh. 1-3. Vakfedilen: 200 sikke-i filori, onu onbir buçuk hesabı üzerinden yıllık neması 20 filori yapmaktadır.
[774] Payende Hatun Vakfı, Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kizaplığı No: 3068 sh. 4-5. Vakfedilen: 133 sikke-i filori, onu onbir buçuk hesabı üzerinden yıllık neması 13 filori yapmaktadır.
[775] Payidar Hatun Vakfı, Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kizaplığı No: 3068 sh. 5-6. Vakfedilen: 200 sikke-i filori, onu onbir buçuk hesabı üzerinden yıllık neması 20 filori yapmaktadır.
[776] Simten Hatun Vakfı, Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kizaplığı No: 3068 sh. 6-7. . Vakfedilen: 180 sikke-i filori, onu onbir buçuk hesabı üzerinden yıllık neması 18 filori yapmaktadır.
[777] Hurşide Hatun Vakfı, Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kizaplığı No: 3068 sh. 7-8. Vakfedilen: 200 sikke-i hasene (altın para), onu onbir buçuk hesabı üzerinden yıllık neması 20 sikke-i hasene yapmaktadır.
[778] Gülfem Hatun Vakfı, VGMA; Def: 1550, sh: 57, sr:6. Gülfem Hatun Vakfının nemalandırma şekli diğer 6 kadından farklı olduğu için böyle hesaplanmıştır.

Vakfı[779], Ferhunde Hatun Vakfı[780], Ferişah Hatun Vakfı[781], Mahidevran Hatun Vakfı[782], Hace Havva Hatun Vakfı[783], Raziye Hatun Vakfı[784], para cinsi ve nemalandırması aynı vakfiyelerdir. Akçe cinsinden bağışlanan toplam rakam 127.818 akçedir. Yıllık nemalarına bakıldığında ise 25.323 akçe olduğu görülmektedir.

Riyal-i kuruş para cinsinden ve onu onbir buçuk hesabı üzerinden nemalandırılan 2 vakıf vardır. Bunlardan birincisi Kamer Hatun Vakfı[785], ikincisi ise Meryem Hatun Vakfıdır[786]. Toplam bağış miktarı 2.700 ve yıllık nemasının toplamı 405 riyal-i kuruştur. Esed-i kuruş para cinsinden ve nemalandırma şekli itibariyle aynı olan Badısaba Hatun Vakfı[787] ve Söhrab Hatun Vakfı'nın[788], toplam bağış miktarı 1.150, yıllık nemaası ise 173 Esed-i kuruş yapmaktadır. İki vakıfta Mecidi altın cinsinden vakıf kurulmuştur. Nazlıseza Kalfa Vakfı[789], 200 Mecid-i altın; yıllık nemaası 30 Mecid-i altın etmektedir. Bülbülzar Kalfa Vakfı'nda[790] ise 40 adet yüzlük Mecid-i altın bağışlanmış ve yıllık nemaası 6 adet yüzlük Mecid-i altın yapmaktadır. Osmanlı altını bir diğer ifade ile Lira-yı Osmanî nukut cinsinden Nermdil (Bezmdil) Kalfa Vakfı[791] ve Aşinadil Hanım Vakfı[792] kurulmuş. Toplam 200 Lira-

[779] Çeşmisiyah Hatun Vakfı, Topkapı Sarayı Arşivi Emanet Hazinesi Kitaplığı No:3068, sh: 8-10. Vakfedilen: 12.000 akçe, onu onbir buçuk hesabı üzerinden yıllık nemaası 1.800 Akçe yapmaktadır.
[780] Ferhunde Hatun Vakfı, Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kizaplığı No: 3068 sh. 2-4. Vakfedilen: 27.000 Akçe, onu onbir buçuk hesabı üzerinden yıllık nemaası 2.700 akçe yapmaktadır.
[781] Ferişah Hatun Vakfı, VGMA, Def:1654, sh:17. Vakfedilen: 22.000 Akçe, onu onbir buçuk hesabı üzerinden yıllık nemaası 3.300 akçe yapmaktadır.
[782] Mahidevran Hatun Vakfı, VGMA, Def:1654, sh:1-15. Vakfedilen: 15.000 akçe, onu onbir buçuk hesabı üzerinden yıllık nemaası 2.250 akçe yapmaktadır.
[783] Hace Havva Hatun Vakfı, VGMA, Def.649, sh:22, sr:4. Vakfedilen: 1.818 Akçe, onu onbir buçuk hesabı üzerinden yıllık nemaası 273 akçe yapmaktadır.
[784] Raziye Hatun Vakfı, VGMA, Def.649, sh:25, sr:6. Vakfedilen: 50.000 akçe, onu onbir buçuk hesabı üzerinden yıllık nemaası 7.500 akçe yapmaktadır.
[785] Kamer Hatun Vakfı, VGMA, Def.649, sh:23, sr:5. Vakfedilen: 1.200 riyal-i kuruş, onu onbir buçuk hesabı üzerinden yıllık nemaası 180 riyal-i kuruş yapmaktadır.
[786] Meryem Hatun Vakfı, İMÜT, Ahiçelebi Mahkemesi Def: 4, sh/vrk. 86-87. Vakfedilen: 1.500 riyal-i kuruş, onu onbir buçuk hesabı üzerinden yıllık nemaası 225 riyal-i kuruş yapmaktadır.
[787] Badısaba Hatun Vakfı, VGMA; Defter: 740, sh:3, sr:3. Vakfedilen: 350 esed-i kuruş, onu onbir buçuk hesabı üzerinden yıllık nemaası 53 esed-i kuruş yapmaktadır.
[788] Söhrab Hatun Vakfı, VGMA, Def:1646, müstakil defter. Vakfedilen: 800 esed-i kuruş, onu onbir buçuk hesabı üzerinden yıllık nemaası 120 esed-i kuruş yapmaktadır.
[789] Nazlıseza Kalfa Vakfı, VGMA, Def:747, sh:347, sr:242. Vakfedilen: 200 Mecid-i altın, devrin hukuki şartlarına göre nemalandıracak denilmektedir. Dolayısıyla genel kabul gören onu onbir buçuk hesabı üzerinden yıllık nemaası 30 Mecid-i altın etmektedir. Bu vakfiyede Mecid-i altının kaçlık olduğu yazmamaktadır.
[790] Bülbülzar Kalfa Vakfı, VGMA, Def:610, sh:202,sr:42. Vakfedilen: 40 adet yüzlük Mecid-i altın, "İstirbah ve irbah (kazanç) edilerek" gelir elde edilecektir" denilmektedir. Dolayısıyla genel kabul gören onu onbir buçuk hesabı üzerinden yıllık nemaası 6 adet yüzlük Mecid-i altın etmektedir.
[791] Nermdil (Bezmdil) Kalfa Vakfı, VGMA Def:572, sh:71, sr: 25. Vakfedilen: 100 Lira-yı Osmanî, yıllık nemaası 15 Lira-yı Osmanî etmektedir.
[792] Aşinadil Hanım Vakfı, VGMA, Def:608-1, sh:250, sr:27. Vakfedilen: 100 Lira-yı Osmanî, yıllık nemaası 15 Lira-yı Osmanî etmektedir.

yı Osmanî bağışlanmış, bunun yıllık neması onu onbir buçuk hesabı üzerinden 30 Lira-yı Osmanî yapmaktadır.

103 vakıf içerisinde nukut vakıfları arasında, 37 adet kuruş cinsinden para vakfı tespit edilmiştir. Bu vakıflar sırasıyla şöyledir:

Fatma Hatun Vakfı[793], 400 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 60 kuruş,

Fatma Hatun Vakfı[794], 500 Vakfedilen parayla uygun yerlerden akar alınıp icareteyn usulüyle kiraya verilecek, yıllık para hesabı üzerinden neması 75 Kuruş yapmaktadır.

Mehtab Hatun Vakfı[795], 1.000 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 150 kuruş,

Hasibe Kadın Vakfı[796], 2500 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 375 kuruş,

Hasibe Kadın Vakfı[797], 750 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 113 kuruş,

Mihrişah Usta Vakfı[798],1.000 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 150 kuruş,

Mirad Kalfa Vakfı[799],1.003 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 150 kuruş,

Fatma Mahcube Hatun Vakfı[800], 368 Kuruş, (vasiyet vakfiye niteliğinde bir vakıftır ve terekesinin 1/3'ü olarak alınmıştır) onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 55 kuruş,

Saraylı Fesahat Usta Vakfı[801], 4.500 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 675 kuruş,

Nahlinaz Usta Vakfı[802], 500 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 75 kuruş,

---

[793] Fatma Hatun Vakfı, VGMA, Def:736, sh: 70 sr: 23.
[794] Fatma Hatun Vakfı, VGMA, Def:732, sh:111, sr:99.
[795] Mehtab Hatun Vakfı, VGMA, Def:741, sh:245, sr:140.
[796] Hasibe Kadın Vakfı, VGMA, Def: 86, sh: 295.
[797] Hasibe Kadın Vakfı, VGMA, Def: 86, sh: 298. Sadece nemalandırılacak diye yazılmış; ancak teamül gereği onu / on birbuçuk hesabı üzerinden hesaplandı.
[798] Mihrişah Usta Vakfı, VGMA, Def: 86, sh: 316.
[799] Mirad Kalfa Vakfı, VGMA, Def: 86, sh: 318.
[800] Fatma Mahcube Hatun Vakfı, VGMA, Def:733, sh:87, sr:51.
[801] Saraylı Fesahat Usta Vakfı, VGMA, Def:732, sh:237, sr:207.
[802] Nahlinaz Usta Vakfı, VGMA, Def:732, sh:237, sr:207.

Alicenab Kadın Vakfı[803], 2500 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 375 kuruş,

Cevri Usta Vakfı[804], 40.000 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 6000 kuruş,

Hacce Fesahat Hanım Vakfı[805], 10.500 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 1575 kuruş,

Sabrişah Hatun Vakfı[806], 7.000 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 825 kuruş,

Penbe Kalfa Vakfı[807], 2.500 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 375 kuruş,

Hazinedar Suada Vakfı[808], 504 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 76 kuruş,

Tabib Usta Vakfı[809], 2.500 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 375 kuruş,

Emine Hanım Vakfı[810], 2.500 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 375 kuruş,

Tabib Usta Vakfı[811], 5.000 Kuruş, vakfedilen para beher kesesi yıllık 60 kuruş hesabı üzere mütevelli tarafından nemalandırılır, bu hesaba göre yıllık nema miktarı 600 kuruş,

Tayyibe Usta Vakfı[812], 10.500 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 1575 kuruş,

Şevkinihal Usta Vakfı[813], 3.000 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 450 kuruş,

---

[803] Alicenab Kadın Vakfı, VGMA Def:579, sh:582, sr: 256.
[804] Cevri Usta Vakfı, VGMA, Def:746, sh:10, sr:6.
[805] Hacce Fesahat Hanım Vakfı, VGMA, Def:580, sh:183, sr:87.
[806] Sabrişah Hatun Vakfı, VGMA, Def:733, sh:72, sr:36.
[807] Penbe Kalfa Vakfı, VGMA, Def:43, sh: 482, sr:168.
[808] Hazinedar Suada Vakfı, VGMA, Def:733, sh: 85, sr: 48.
[809] Tabib Usta Vakfı, VGMA, Def:1649 müstakil defter. Galata Mahkemesi başkâtibi ve mütevelli devrin şartlarına göre nemalandıracak.
[810] Emine Hanım Vakfı, VGMA, Def:634, sh:67, sr:11.
[811] Tabib Usta Vakfı, VGMA, Def:1650 müstakil defter. Vakf edilen para Beher Kesesi yıllık 60 kuruş hesabı üzere mütevelli tarafından nemalandırılır.
[812] Tayyibe Usta Vakfı, VGMA, Def:746, sh:412, sr:184.
[813] Şevkinihal Usta Vakfı, VGMA, Def:987, sh:186, sr:57.

Ebrubahar Usta Vakfı[814], 5.000 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 750 kuruş,

Nazlı Usta Vakfı[815], 5.000 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 750 kuruş,

Nursafa Usta Vakfı[816], 3.000 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 450 kuruş,

Saraylı Şevkidide Kalfa Vakfı[817], 5.000 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 750 kuruş,

Nesimsaba Kadın Vakfı[818], 5.000 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 750 kuruş,

Alemtab Usta Vakfı[819], 15.000 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 2.250 kuruş,

Cilvenaz Usta Vakfı[820], 10.650 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 1.598 kuruş,

Saraylı Goncater ibneti Abdullah Vakfı[821], 6.000 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 900 kuruş,

Saydıcinan Kalfa (Fatma) Vakfı[822], 1.000 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 150 kuruş,

Hediye Usta Vakfı[823], 5.000 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 750 kuruş,

---

[814] Ebrubahar Usta Vakfı, VGMA, Def:747, sh:104, sr:103.
[815] Nazlı Usta Vakfı, VGMA, Def:747, sh:104, sr:104.
[816] Nursafa Usta Vakfı, VGMA, Def:747, sh: 43, sr:48.
[817] Saraylı Şevkidide Kalfa Vakfı, VGMA, Def:747, sh:116, sr:112.
[818] Nesimsaba Kadın Vakfı, VGMA, Def:747, sh:155, sr:131.
[819] Alemtab Usta Vakfı, VGMA, Def:747, sh: 42, sr:47 / Zeyl Vakfiye: Def:747, sh:160, sr:137.
[820] Cilvenaz Usta Vakfı, VGMA, Def:582, sh:142, sr: 96. Sadece nemalandırılacak diye yazılmış; ancak teamül gereği onu / on birbuçuk hesabı üzerinden hesaplandı.
[821] Saraylı Goncater ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:747, sh:217, sr:181
[822] Saydıcinan Kalfa (Fatma) Vakfı, VGMA, Def: 581, sh: 419, sr:407
[823] Hediye Usta Vakfı, VGMA, Def:609, sh:136, sr: 170

Şemsi Cemal Kalfa Vakfı[824], 10.000 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 1500 kuruş,

Nurissetr Kalfa Vakfı[825], 8.500 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 1275 kuruş,

Feleknaz Usta Vakfı[826], 15.000 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 2.250 kuruş,

Şekerpare Hatun Vakfı[827], 600 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 90 kuruş,

Şuhi Kadın Vakfı[828], 2.000 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 300 kuruş,

Zülfinerkis Başkalfa Vakfı[829], 15.000 Kuruş, onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak, yıllık nema miktarı 2.250 kuruş,

Nitekim kuruş para biriminden kurulan 37 adet nukut vakfın toplam değeri: 210.274 kuruş yapmaktadır. Bu vakıfların yıllık nema oranlarını onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak olursak yıllık nema miktarı 31.166 kuruş tutmaktadır.

Tez içerisinde geçen 103 vakfiyeyi, akarat bilgileri açısından, emlak, nukud ve sair gelirlerini görme imkânı sunacak şekilde aşağıdaki tablo oluşturulmuştur. Oluşturulan bu tablo üzerinden, değerlendirmeler yapılmıştır.

[824] Şemsi Cemal Kalfa Vakfı, VGMA, Def:747, sh:262, sr:210.
[825] Nurissetr Kalfa Vakfı, VGMA, Def:1648, müstakil defter
[826] Feleknaz Usta Vakfı, VGMA; Def:747, sh:405, sr:275
[827] Şekerpare Hatun Vakfı, VGMA, Def:649, sh: 24, sr:65
[828] Şuhi Kadın Vakfı, VGMA, Def:744, sh:171, sr:43
[829] Zülfinerkis Başkalfa Vakfı, VGMA, Def:747, sh: 406, sr:276

Çizelge 3.1. Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi

Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi							
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Lakabı Vazifesi**	**Kurul Senesi**	**Hizmet Yeri**	**Akarât (Emlak veya Nukud)**		**İşletme / Nemalandırma Şekli**
1	Gülfem Hatun binti Abdülmennan / Abdurrahman Vakfı		956 1549	İstanbul	Bu para ile Yavaşça Şahin Mahallesinde altlı üstlü 20 oda bulunan bir konak ile 5 adet ev ve müştemilatı satın alınmıştır	205.000 Akçe	Ev ve konak kiraya verilecek.
2	Gülfem Hatun binti Abdülmennan/Abdurrahman Vakfı		957 1550	İstanbul		50.000 Akçe	Devrin hukuki şartlarına göre nemalandırılacak.
3	Server Hatun binti Abdurrahman Vakfı (Daye hatun adıyla meşhur)	Daye	958(?) 1551	İstanbul	Vakfiye 1: Mahmutpaşa İmaretin yakından bir ev, Samanviran Mahallesinde müştemilatıyla birlikte bir ev, Hocaüveys Mahallesinde bir değirmen, Mihalburgazı denel köyde birbirine bitişik odalar, değirmen, iki bahçe, bağ ve müştemilatları.		Devrin şartlarına göre uygun şekilde kiraya verilecek.
4	Server Hatun binti Abdurrahman (Daye hatun adıyla meşhur)	Daye	959 1551	İstanbul	Vakfiye 2: İstanbul Azapler Mahallesinde bir fırın, Küçükçekmece'de bir fırın.	100.600 Gümüş Dirhem.	Fakir çocukların Kur'an eğitimi için mektep yaptırılacak. Onbin lira bin lira getirecek şekilde işletilecek
5	Gülfem Hatun binti Abdülmennan/Abdurrahman Vakfı		958 1551	İstanbul		1.000 Flori	Devrin hukuki şartlarına göre nemalandırılacak.
6	Halime Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı	Daye (III. Mehmed)	1011 1602	Manisa	Gölmarmara'da Darulhadis civarında Haffaflar Çarşısında 40 dükkân, imarete bitişik altta altı adet bakkal dükkânı ve üstünde kahvehane ve misafirhane, iki ekmek fırını, mektebe bitişik dört bakkal dükkânı, iki adet sebze bahçesi, İzmir'de eve ve bahçe.	10.000 Sikke Altın (1.200.000 Akçe), Bazı köylerin öşürleri.	Vakfedilen para ile münasip yerlerde akar satın alınacak. Akar satın alınmazsa devrin hukukuna göre işletilecekdir.
7	Çeşmisiyah Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1015 1606	İstanbul		12.000 Akçe	Onu / onbir buçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak.
8	Mahpervin Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1015 1607	İstanbul		200 Sikke-i Filori (24.000 Akçe)	Onu / onbir hesabı üzerinden nemalandırılacak.

Çizelge 3.1. (devam) Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi

Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi							
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Lakabı Vazifesi**	**Kurul Senesi**	**Hizmet Yeri**	**Akarât (Emlak veya Nukud)**		**İşletme / Nemalandırma Şekli**
9	Ferhunde Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1015 1607	İstanbul		27.000 Akçe	Onu / onbir hesabıyla nemalandırılacak. Murabaha usulüyle işletilecek 2000 akçe yedek akçe olarak tutulacak.
10	Payende Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1015 1607	İstanbul		133 Filori (15.960 Akçe)	Onu / onbir hesabı üzerinden nemalandırılacak.
11	Payidar Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1015 1607	İstanbul		200 Sikke-i Filori (24.000 Akçe)	Onu / onbir hesabı üzerinden nemalandırılacak.
12	Hurşide Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1017 1608	Mekke		200 Sikke-i Hasene	Onu / onbir hesabı üzerinden nemalandırılacak.
13	Simten Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1017 1608	İstanbul		180 Filori	Onu / onbir hesabı üzerinden nemalandırılacak.
14	Kethüda Canfeda Kadın ibneti Abdülmuhsin Vakfı	Kethüda	1017 1068	Kahire	Kahire haricinde Nil kenarında, 5 kapılı, çok sayıda oturma ve yatak odaları, kiler, matbah, sofa ve altında müteaddid dükkânları havi gayet muazzam bina ve Kahire Moseki mahallesinde vaki büyük bina, tarlalar ve araziler.		Kiraya verilerek gelir elde edilecek
15	Sanavber Hatun ibnet-i Abdulmennan Vakfı		1038 1628	İstanbul	Mimarsinan Mah. 17 Bab oda, 3 oda, Aksaray'da 16 oda, Ayamama Köyünde büyük bir çiftlik, yanındaki bostan ve değirmen, Rumelihisarı'nda kocasından 5100 filoriye satın aldığı bir bahçe		Vakfedilen odalar kiraya verilecek. Diğer akarların işletme gelirleri.
16	Ferişah Hatun ibneti Abdullah Vakfı	Saray-ı Atikden	1038 1629	Mekke ve Medine		22.000 Akçe	Onu/ onbir buçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
17	Mahidevran Hatun ibneti Abdullah Vakfı	Saray-ı Atikden	1038 1629	Mekke ve İstanbul		15.000 Akçe	Onu/ onbir buçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak

Çizelge 3.1. (devam) Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi

Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi							
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Lakabı Vazifesi**	**Kurul Senesi**	**Hizmet Yeri**	**Akarât (Emlak veya Nukud)**		**İşletme / Nemalandırma Şekli**
18	Havva Hatun Vakfı	Daye (Sultan Osman)	1039 1629	Medine	Medine'de müştemilatıyla birlikte yedi ev,		Vakfedilen evlerde dilerlerse Harem-i Şerif Nazırı ve şeyhi kalabileceklerdir, diğer evlerde ise Harem-i Şerif'de Kur'an okuyan hafızlar kalacaktır.
19	Hâce Havva Hatun binti Abdulmennan Vakfı	Saray-ı Cedidden	1043 1634	İstanbul		1.818 Akçe bir urb' (1/4) Akçe	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
20	Kamer Hatun binti Abdulmennan Vakfı	Saray-ı Cedidden	1043 1634	İstanbul		1.200 Adet Riyal Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
21	Raziye Hatun binti Abdulmennan Vakfı	Saray-ı Cedidden	1043 1634	İstanbul		50.000 Akçe	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
22	Gülale (Gelale) Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1047 1637	İstanbul	İstanbul'da Nahilbend Mahallesinde müştemilatıyla birlikte bir ev.		
23	Amine Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1051 1642	İstanbul	İstanbul'da Eyyüb Kiremitçi Süleyman Mahallesinde müştemilatıyla birlikte bir ev.		
24	Saraylı Siyavuş Hatun ibneti Adulkerim Vakfı		1053 1643	İstanbul	İst. Akbıyık Mahallesinde 3 Büyük Ev ve müştemilatı		Konaklarda hayatta olduğu sürece kendisi, kocası Suhte Mehmet Ağa bin Rüstem ve vefatından sonra Azatlı Köleleri oturacak.
25	Lalezar ibneti Abdülmennan Vakfı		1057 1647	İstanbul	İstanbul'da Ördek Kasap Mahallesinde müştemilatıyla birlikte bir ev.		
26	Mahitab Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1062 1652	İstanbul	İstanbul'da Kızılmusluk kurbunda Ali Bey Mahallesinde müştemilatıyla birlikte bir ev.		
27	Meryem Hatun binti Abdullah Vakfı	Daye	1066 1656	İstanbul		1.500 Riyali Kuruş	Onu / onbirbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak.

Çizelge 3.1. (devam) Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi

Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi							
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Lakabı Vazifesi**	**Kurul Senesi**	**Hizmet Yeri**	**Akarât (Emlak veya Nukud)**		**İşletme / Nemalandırma Şekli**
28	Badısaba Hatun ibnet-i Abdülhay Vakfı	Kethüda	1071 1661	İstanbul		350 Esedi Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
29	Gülale (Gelale) Hatun ibneti Abdulmennan Vakfı		1077 1666	İstanbul	İstanbul'da Ali Paşayı Atîk Mahallesinde müştemilatıyla birlikte bir ev.		
30	Marziye Hatun ibneti Abdulmennan Vakfı		1078 1667	İstanbul	İstanbul'da Kürkçübaşı Mahallesinde müştemilatıyla birlikte bir ev.		
31	Ayşe Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1081 1670	İstanbul	İstanbul Kasımpaşa'da el-Hacc Şaban Mahallesinde müştemilatıyla birlikte bir ev.		
32	Söhrab Hatun ibneti Abdulmennan Vakfı		1092 1681	İstanbul		800 Adet Esedi Kuruş	Onu/ onbir buçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
33	Hatice Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1096 1685	İstanbul	İstanbul'da Hoca Kasım Gönani Mahallesinde müştemilatıyla birlikte bir ev.		
34	Hatice Hatun Binti Abdulmennan Vakfı		1099 1688	İstanbul	1 Mektep (Medrese) ve 9 Oda (214 Bin Akçe ile inşa edilmiş)		9 Odadan birinde Muallim oturacak, diğerleri icâreteyn usulüyle kiralanacak.
35	Hatice Hatun Binti Abdulmennan Vakfı		1099 1688	İstanbul	1 Mektep (Medrese) ve 9 Oda (214 Bin Akçe ile inşa edilmiş) 1 yük yüzbin akçeye tekabül eder.		9 Odadan birinde Muallim oturacak, diğerleri icâreteyn usulüyle kiralanacak.
36	Nevruz Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı		1111 1699	İstanbul	Bahçeli 1 menzil ve Altında 2 Dükkân ve Muallimhane olan büyük 1 menzil, 1 bahçe ve arsa, arsa ve büyük 1 menzil		
37	Tahire Kadın ibneti Abdullah bin Abdülmennan Vakfı		1122 1710	İstanbul	11 Bin Esedi Kuruş (bu paranın 10.000 kuruşu ile bir mektep yaptırılmıştır ve akarı 1000 kuruş kalmıştır.)	1.000 Kuruş	Münasib mahallerde akar satın alınıp, icâre ve icâreteyn usulüyle kiraya verilecek.

Çizelge 3.1. (devam) Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi

Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi							
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Lakabı Vazifesi**	**Kurul Senesi**	**Hizmet Yeri**	**Akarât (Emlak veya Nukud)**		**İşletme / Nemalandırma Şekli**
38	Hakime Hatun binti Abdülmennan Vakfı		1126 1714	İstanbul	Davuştpaşa semtinde suyu ve müştemilatıyla bir ev.		Vakfedilen ev kiraya verilecek.
39	Rukiye Hatun Vakfı		1132 1720	İstanbul	Vakfedilen 350 kuruş ile 325 kuruşa Kızıltoprak'da bir bağ, 25 Kuruşa da Nerdibanlı mevkiinde bir dükkân alınmıştır.	350 Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
40	Hace Bahri Hatun binti Abdülmennan Vakfı		1139 1726	İstanbul	Bir ev, Kaymakçı Dükkânı, Helvacı Dükkânı, Kahvehane ve Kasap Dükkânı		Vakfedilenler kiraya verilecek.
41	Rahime Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1146 1733	İstanbul	Kuzguncuk'da bir göz kayıkhane		Kızı Şerife Hatunun ve vefatından sonra kendi mezarının başında Kur'an okunması
42	Fatma Hatun binti Abdullah Vakfı		1151 1739	İstanbul		400 Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
43	Hatice Usta bint Abdullah Vakfı	Hazinedâr Usta	1158 1745	Niğde	Aynî Vakıflar: Kazan, Maşraba, Sedir, Tabut, Tabut Örtüsü, Çarşaf, Kâbe Örtüsü (Adetler muhtelif)	120 Kuruş	Nemalandırılacak
44	Dilaram ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa / Azadlı (Esma Sultan)	1172 1759	İstanbul	Esma Sultan Yalısı aşağısında 6 dükkân, Yeni Yalı civarında 2 dükkân		Vakfedilen dükkânlar kiraya verilecek.
45	Hemrah Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1173 1759	İstanbul	Kumkapı'da Nişancıpaşayı Atik Mahallesinde 5 ev, 1 yağhane		Evler ve yağhane kiraya verilecek.
46	Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı		1178 1764	İstanbul	Dülbentçi Hüsam Mahallesinde bahçe ve müştemilatıyla birlikte bir ev.		Kiraya verilerek geliri Medine Fukarasına harcanacak.
47	Gülruhsar Usta binti Abdullatif Vakfı	İbrikdar Usta	1178 1766	İstanbul	Muhtelif semtlerde 4 ev (2'si bahçeli) ayrıca 2 bahçe ve ev olmak üzere toplam 6 ev, 2 bahçe.		
48	Ruhveş Kalfa binti Abdullah Vakfı	Kalfa	1181 1767	İstanbul	Aynî Vakıf: Mushaf-ı Şerif		

Çizelge 3.1. (devam) Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi

Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi							
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Lakabı Vazifesi**	**Kurul Senesi**	**Hizmet Yeri**	**Akarât (Emlak veya Nukud)**		**İşletme / Nemalandırma Şekli**
49	Rukiye Hatun Vakfı (İkincisi)	Mısrî el-Hacc Süleyman Ağa Eşi	1187 1774	İstanbul	Üsküdar'da Mirahur Mahallesinde müştemilatıyla bir ev, Atikvalide Sultan'da müştemilat ve bahçesiyle bir ev ve bostan		Vakfedilen akar kiraya verilecek.
50	Fatma Hatun binti Abdullah bin Abdullah Vakfı		1187 1774	İstanbul		500 Kuruş	Vakfedilen parayla uygun yerlerden akar alınıp icâreteyn usulüyle kiraya verilecek
51	Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı		1188 1779	İstanbul	ZV: Ördek Kasap Mahallesinde bir arsa, Davutpaşa Mah. Bir arsa, Dua Meydanı Terziler Sk. Çukacı Dükkânının 4/3 hissesi	1.000 Kuruş	Nakit 1000 Kuruş ile münasip mahallerde akar satın alınacak, diğer akarlarla birlikte icâre ve icâreteyn usulüyle kiraya verilecek.
52	Mehtab binti Abdullah Vakfı	Kalfa	1189 1775	İstanbul		1.000 Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
53	Hâce Ayşe Hatun ibneti Abdullah Vakfı	Daye	1189 1775	İstanbul	Muhtelif semtlerde toplam 8 ev	330 Kuruş 900 Kuruş 3.000 Kuruş 1.000 Kuruş	Vakfedilen evler icâreteyn usulü ile kiralanıp, peşin alınan para ile münasip mahallerden vakfa akar satın alınacak ve kiraya verilecek.- 900 Kuruşluk nukut vakfıında münasip semtlerden vakfa akar alınması şartı yer alıyor. - Vakfedilen 1000 Kuruş Onu / onbirbuçuk hesabıyla nemalandırılacak.
54	Sevgülün Kadın (Nam-ı diğer Ümmahani Kadın)	Saliha Sultan Çerağı	1190 1776	İstanbul	Eyüp'de büyük bir bahçe, Hoca İlyas ve Zeyl Vakfiyede belirtilen Üsküdar'da birer ev		Evler ve bahçe kiraya verilecek.

Çizelge 3.1. (devam) Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi

Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi							
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Lakabı Vazifesi**	**Kurul Senesi**	**Hizmet Yeri**	**Akarât (Emlak veya Nukud)**		**İşletme / Nemalandırma Şekli**
55	Hasibe Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı		1192 1778	İstanbul		2.500 Kuruş	Nemalandırılacak
56	Hasibe Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı		1192 1778	İstanbul		750 Kuruş	Nemalandırılacak
57	Mihrişah Usta Vakfı	Usta	1193 1779	İstanbul		1.000 Kuruş	Onu / on birbuçuk nemalandırılacak
58	Mirad Kalfa Vakfı		1193 1779	İstanbul		1.002.20 Kuruş (Binikibuçuk)	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
59	Hatice Nam-ı Diğer Dürri Yekda binti Abdullah	Sultan Osman Çerağı	1196 1782	İstanbul	Şeyh Ebulvefa Mollaküçük Mahallesinde bahçe ve sair müştemilatıyla bir ev		İcareteyn usulüyle kiraya verilecek. Dilerse kendisi günlük 3 akçe müeccel ile oturacak.
60	Nevres Kadın Vakfı	Hazinedâr / 3. Kadın/ I. Abdülhamid	1197 1202	Boyabad	Mora Adasında Holomiç Kazası, Bergosbey Çiftliğinin 1/4 Hissesi		
61	Mâhîşeb Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı		1201 1787	İstanbul	Denizabdal, el-Hac Evliya, Seydibey, Caferağa, Cihangir, Hobyar, İbrahimpaşa, Aşıkpaşa ve el-Hac Muhyiddin mahallelerinde birer ev, Seyyidömer mahallesinde bir ev ve ittisalinde bir berber dükkânı		Evler ve dükkân kiraya verilerek gelir elde edilecek.
62	Fatma Mahcube Hatun Vakfı	Azadlı (I. Abdülhamid)	1202 1788	İstanbul		367,20 Kuruş (Terekenin 1/3'ü)	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
63	Saraylı Fesahat Usta binti Abdullatif Vakfı	Usta / III. Selim'in kadınlarından	1206 1791	İstanbul		4500 Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak

Çizelge 3.1. (devam) Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi

Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi							
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Lakabı Vazifesi**	**Kurul Senesi**	**Hizmet Yeri**	**Akarât (Emlak veya Nukud)**		**İşletme / Nemalandırma Şekli**
64	Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı		1208 1794	İstanbul	Muhtelif semtlerde 11 bahçe, 5 ev, 3 dükkân		Vakfedilen bahçe ve evler dükkânlar kiraya verilecek.
65	Nazperver Kadın binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Usta	1208 1794	İstanbul	Sülüklü Çeşmede(Söğütlü Çeşme) 1 Han, 2 büyük ev, han ve mektebe getirttiği su kanalları, Kasımpaşa'da 4 ev		Vakıflar icâre ve icâreteyn usulüyle kiraya verilecek. Peşin alınan kira ile vakfa yeni akarlar satın alınacak.
66	Ziya Kadın binti Abdullah, Dildare Kadın binti Abdullah, Zevki Kadın binti Abdullah Vakfı		1215 1800	İstanbul	Çengar Köy(Çengelköy), Çakaldağında 300 Adet meyve ağacı bulunan bahçe ve bahçivan odası		Bahçe kiraya verilecek
67	Nahlinaz Usta ibneti Abdullah Vakfı	Usta	1220 1805	İstanbul		500 Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
68	Alicenab Kadın ibneti Abdullah Vakfı	Dadı (Esma Sultan)	1226 1811	İstanbul		2500 Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
69	Cevri Usta ibneti Abdülmennan Vakfı	Hazinedâr Usta	1231 1816	İstanbul		40.000 Kuruş	Münasib mahallerde akar satın alınıp, icâre ve icâreteyn usulüyle kiraya verilecek.
70	Hacce Fesahat Hanım ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	1235 1819	İstanbul		10.500 Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
71	Sabrişah binti Abdullah Vakfı	Kalfa	1234 1819	İstanbul		7.000 Kuruş	5500 Kuruşu Onu / onbirbuçuk hesabıyla nemalandırılacak.

Çizelge 3.1. (devam) Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi

Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi							
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Lakabı Vazifesi**	**Kurul Senesi**	**Hizmet Yeri**	**Akarât (Emlak veya Nukud)**		**İşletme / Nemalandırma Şekli**
72	Vecihi Kalfa binti Abdullah Vakfı	Azadlı / Kalfa	1236 1820	İstanbul	Mihaliç Kasabasında (çok sayıda oda, mutfak, buğday ve arpa ambarı, samanlık, su kuyusu ahırlar bulunan) Çiftlik, 12 Dönüm Bağ, 6 Dönüm dut, 2 Dönüm meyve bahçesi, 8 Dönüm Sebze Bahçesi, evi bulunan 2 gözlü değirmen, (Ayni olarak çiftlikteki hayvanların 3/5 hissesi.		Çiftlik, Bahçe ve Değirmen kiraya verilecek
73	Penbe Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	1242 1826	İstanbul		2.500 Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
74	Zeyneb Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	1242 1826	İstanbul	Ayni Vakıf. 5 Maşraba, 2 Güğüm, 2 Tonbak, 1 Buhurdan	2.000 Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
75	Hazinedâr Suada binti Abdullah Vakfı	Hazinedâr	1241 1826	İstanbul		504 Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
76	Tabib binti Abdullah Vakfı	Hazinedâr Usta (II. Mahmud)	1246 1830	İstanbul		2.500 Kuruş	Galata Mahkemesi başkâtibi ve mütevelli devrin şartlarına göre nemalandıracak.
77	Emine Hanım Vakfı	II. Mahmud Çerağlarından	1246 1831	İstanbul		2.500 Kuruş	Onu onbirbuçuk hesabıyla nemalandırılacak
78	Tabib binti Abdurrahman Vakfı	Hazinedâr Usta (II. Mahmud)	1246 1831	İstanbul		5.000 Kuruş	Vakf edilen para Beher Kesesi yıllık 60 kuruş hesabı üzere mütevelli tarafından nemalandırılır
79	Tayyibe usta Vakfı	Hazinedâr Usta	1252 1837	İstanbul		10.000 Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
80	Şevkinihal ibneti Abdurrahman Vakfı	Hazinedâr Usta	1261 1845	Tekirdağ		3.000 Kuruş	Onu/ onbir buçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak

Çizelge 3.1. (devam) Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi

Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi							
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Lakabı Vazifesi**	**Kurul Senesi**	**Hizmet Yeri**	**Akarât (Emlak veya Nukud)**		**İşletme / Nemalandırma Şekli**
81	Ebrubahar Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Çamaşır Ustası	1262 1846	Ürgüp		5.000 Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
82	Nazlı Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Kahveci ustalarından	1262 1846	Nevşehir		5.000 Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
83	Nursafa ibneti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Çaşnigir Ustası	1262 1846	İstanbul		3.000 Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
84	Saraylı Şevkidide ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	1262 1846	İstanbul		5.000 Kuruş	Onu/ onbir buçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
85	Nesimsaba Kadın ibneti Abdullah Vakfı	Hazinedâr Usta	1267 1850	İstanbul		5.000 Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
86	Alemtab Usta ibneti Abdullah ibn Abdulmennan Vakfı	Usta / 3. Kadın / II. Mahmud	1261 1845	Nevşehir		10.000 + 5.000 =15.000 Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
87	Cilvenaz Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Çeşnigir Usta	1268 1852	İstanbul		10.650 Kuruş	
88	Saraylı Goncater ibneti Abdullah Vakfı Vakfı	Kalfa / Hazinedâr	1272 1856	İstanbul		6.000 Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
89	Saydıcinan Kalfa (Fatma binti Abdullah) Vakfı	Kalfa / Azadlı (II. Mahmud)	1275 1858	İstanbul		1.000 Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
90	Furucihan Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	1277 1860	İstanbul	1029 Zeytin Ağacı		
91	Hediye binti Abdullah bin Abdülmennan Vakfı	Usta	1281 1864	İstanbul		5.000 Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak

Çizelge 3.1. (devam) Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi

Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi							
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Lakabı Vazifesi**	**Kurul Senesi**	**Hizmet Yeri**	**Akarât (Emlak veya Nukud)**		**İşletme / Nemalandırma Şekli**
92	Şemsi Cemal Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa/ Hazinedâr	1280 1864	İstanbul		10.000 Kuruş	Onu/ onbir buçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
93	Nurissetr binti Abdullah Vakfı	Kalfa	1281 1864	İstanbul		8.500 Kuruş	Onu/ onbir buçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
94	Nazlıseza Kalfa binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Başkalfa/Pertevniyal Valide Sultan	1285 1869	İstanbul		200 Adet Mecidi Altın (20.000 Kuruş)	Devrin hukukuna göre nemalandırılacak.
95	Feleknaz Usta binti Abdullah Vakfı	Kilerci Ustası	1290 1873	İstanbul		15.000 Kuruş	Döneminin geçerli şartlarına göre nemalandırılacak
96	Nermdil (Bezmdil) kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa, 3. Kâtip	1308 1891	İstanbul		100 Lira-i Osmani (10.000 Kuruş)	
97	Aşinadil Hanım ibneti Abdullah Vakfı	Hezinedar (Abdülhamid Han)	1130 1893	İstanbul		100 Osmanlı Altını (10.000 Kuruş)	Hukuki usullere göre nemalandırılacak
98	Bülbülzar Kalfa Vakfı	Kalfa/Çamaşır Ustası	1332 1914	İstanbul		40 Adet Yüzlük Mecidi Altın	İstirbah ve irbah edilerek gelir elde edilecek
99	Sazkâr Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	***	İstanbul	Çok odalı Bahçeli iki konak, 1 Menzil(üst katta 7 oda, alt katta 3 abdesthane, tuvalet, kiler, mutfak, kargir su hazinesi ve avlu)	15.000 Kuruş	Onu / on birbuçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak
100	Hazinedâr Rami Kadın Vakfı	Hazinedâr / I. Mahmud'un 6. Kadını	1165 1752	İstanbul	Aydın, Bozdoğan'da bir han ve etrafında dükkânlar, Dereköy'de değirmen, 6 Adet Zeytinlik, Beşiktaş'da 2 dükkân,1 attar, 1 kalaycı, 1 fırın; Zeylî vakıf: Kızıltaş'da 16 Menzil		Akarat olarak vakfedilenler kiraya verilecek.
101	Şekerpare Hatun Vakfı	Kethüda		İstanbul		600 Kuruş	600 Kuruş nemalandırılacak

Çizelge 3.1. (devam) Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi

Akarâtları İtibariyle Vakfiye Listesi							
Sıra No	**Vâkıfenin/Vakfın Adı**	**Lakabı Vazifesi**	**Kurul Senesi**	**Hizmet Yeri**	**Akarât (Emlak veya Nukud)**		**İşletme / Nemalandırma Şekli**
102	Şuhi Kadın binti Abdülmennan Vakfı	Kethüda	1299 1881	İstanbul		2.000 Kuruş	Münasib mahallerde akar satın alınıp, icâre ve icâreteyn usulüyle kiraya verilecek.
103	Zülfinerkis binti Abdullah Mehdî Vakfı	Başkalfa	1290 1873/74	İstanbul		15.000 Kuruş	Devrinde geçerli hukuka göre nemalandırılacak.

Sonuç olarak, yukarıdaki tabloyu meydana getiren saraylı 103 kadına ait vakfiyelerden 58 tanesi yalnızca nakit değer olarak tesis edilmiş para vakfıdır, 34 vakfın akaratı ise nakit dışında emlak ve sair gelir getiren mülklerden oluşmaktadır, 10 vakfın akaratı ise hem emlak hem de nakit değerlerden meydana gelmektedir. Vakfiyelerden iki tanesinde ise Mushaf-ı Şerif vakfedilmiştir.

Vakfedilen nakit değerler genellikle kuruş ve daha az sayıda akçe biriminden oluşuyor. Bu ikisi dışında esedî kuruş (2 adet), filori (6 adet), mecidî altun (2 adet), sikke-i hasene (1 adet), para birimi bulunmaktadır. Sikke-i filori, gümüş dirhem, Osmanlı altunu, lira-yı Osmanî, sikke altun, rub, riyalî kuruş birimleri de vakfiyelerde nukud birimi olarak geçmektedir. Burada dikkat çeken bir hususu örnekler üzerinden açıklamaya çalışalım. Birim olarak sikke altın, filori veya diğerleri zikredilse de verilen rakam akçe veya kuruş değerini ifade etmektedir. Mesela vakfiyede 200 sikke-i filori kaydının yanı sıra ayrıca 24.000 akçe bilgisi verilmiş[830]. 24.000/120=200 kuruş. Bir başka örnek 10.000 sikke altın birimiyle yapılan kayıttır. Bu kayıtta da 1.200.000 akçe kaydı var ve kuruşa çevirdiğimizde yine 10.000 kuruş etmektedir[831]. 133 filori kaydıyla yapılmış bir vakıfda da 15.960 akçe kaydı var[832] ve 133 kuruşa tekabül etmektedir[833].

Bu örneklerden hareketle şöyle bir sonuca ulaşılmaktadır. Vakfedilen nukudun enfilasyon etkisi karşısında değerini yitirmemesi için kuruş veya akçeye göre değerini daha çok koruyan hatta belki bugün olduğu gibi değer kazanmasına vesile olan birimler tercih edilmekteydi. Dolayısıyla kayıtta 133 filori bilgisi yer alsa da aslında 133 kuruşluk filori olarak anlaşılması gerekmektedir. Bu durumun kuruş veya akçe cinsinden karşılığı belirtilmeyen birimler için de geçerli olduğunu varsayılabilir.

Bu varsayım dikkate alındığında nakit değerler içinde vakfedilen en yüksek meblağ 40.000 kuruşluk nukud vakfıdır[834]. Nakit itibariyle sonraki en yüksek meblağlar 200 adet mecidi altın ve 200 sikke-i hasene tutarlarıdır ki her ikisi de altın birimleri olarak 20.000 kuruşa tekabül etmektedir[835]. Nakit veya emlak akaratına veya her ikisine birden sahip olan

[830] Mahpervin Hatun ibneti Abdullah Vakfı, Topkapı Sarayı Arşivi Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068, sh. 1-3.
[831] Halime Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:582-1, sh: 265, sr:182
[832] Payende Hatun ibneti Abdullah Vakfı, Topkapı Sarayı Arşivi Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068, sh. 4-5.
[833] Bu hesaplamalar vakfiyelerde geçmektedir.
[834]Cevri Usta ibneti Abdülmennan Vakfı; VGMA, Def:746, sh:10, sr:6.
[835] Nazlıseza Kalfa binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı; VGMA, Def:747, sh:347, sr:242.

vakfiyelerin malî değeri için en yüksek kıymeti haiz vakfiye şudur demek pek mümkün görünmemektedir. Çünkü gayrimenkul akarların nakit değerlerini tahmin etmek ancak hata payı çok yüksek bir varsayımı göze almakla mümkündür. Dolayısıyla nakit veya gayrimenkullerin mahiyetine dair bilgi vermenin daha isabetli olacağı düşünülmektedir.

Gayrimenkuller ele alındığında han, muhtelif dükkân, değirmen, çiftlik, fırın, konak, ev, bahçeli ev, oda, bağ, bostan, bahçe, zeytinlik, tarla, arazi, muhtelif meyve veya zeytin ağaçları türünden akarlar karşımıza çıkmaktadır. İlginç akarlara örnek olarak bir göz balıkhane, yağhane, canlı hayvan akarlarından söz edilebilir. Bir akar vesilesi olmasa da aynî olarak ihtiyaç duyulan eşyaların vakfedildiği birkaç kayıtta mevcuttur. Mushaf-ı Şerif, Kâbe örtüsü, sedir, tabut, kazan, gülabdan, buhurdan, tonbak, maşraba, güğüm kayıtlarımızda yer alan, cami ve mektep için yapılmış aynî mevkuflardır.

Hazinedâr Rami Kadının vakfiyesinin akarat kısmı, zengin içeriği ve emsal teşkil etmesi bakımından burada verilmektedir: "*Aydın'da Bozdoğan kasabasında bir adet han ve etrafında dükkânlar ve Dereköy'de bir değirmen, Salavatlı köyü dâhilinde 6 adet zeytinlik, Beşiktaş'ta yaptırdığı mektebin altında bulunan 2 dükkân, mektebin yanında 1 fırın, 1 adet attar ve 1 adet kalaycı dükkânı. Zeyl Vakfiye: İstanbul'da Kızıltaş'da zemini Çağalzade Rüstem Paşa Vakfına mukatalı arsa üzerine yaptırılan 16 menzil*[836]*."* Akarlar arasındaki gayrimenkullerin değerlerini tespit etmek farklı bir çalışmanın alanına girmektedir. Fakat bu konuda yapılan İstanbul Şer'iyye Sicilleri üzerinde yapılan taramada şu sonuca varılmıştır: Günümüzdeki rayiç bedelleri gibi o dönemde de farklı semtlerde gayrimenkulün durumuna, yerine, konumuna göre bedelinin değiştiği görülmektedir[837].

Gelirinin tamamı Kahire'den hac ibadeti için yola çıkan kafilenin gidiş dönüş hizmetlerine tahsis edilmiştir. Kethüda Canfeda Kadın'a ait bu vakfiyedeki akarlar ise şöyle sıralanmaktadır: *"Kahire şehri haricinde Nil nehri kenarında halıcı karşısında ipek boyama binası karşısında hudud ve evsafı tafsilatlı olarak yazılı dördü kavisli ve biri kare şeklinde kapıları havi ve her kapıdan girildikçe ayrı ayrı dairelere çıkan diğer kapılar geçildikten sonra çok sayıda oturma, yemek, yatma odalarını, sofaları, dehlizleri, matbah, kiler ve saireyi ve altlarında müteaddit dükkânları havi gayet muazzam bir bina; yine Kahire'de*

[836] Hazinedâr Rami Kadın Vakfı; VGMA, Def:638, sh:303-305, sr:176-177.
[837] Bu konuda İstanbul Şer'iyye Sicilleri üzerinde yapılan taramada aynı özelliklere sahip bir evin değerinin sempten sempte değiştiği tespit edilmiştir.

Moseki tabir olunan mahalde vaki büyük bir bina, hududu malum ve sahaları muayyen tarlalar ve Kahire yakınlarında bir takım araziyi vakfetmiştir[838]." Aynı zamanda bu vakfiyenin içeriği farklı coğrafyadan akar tahsisine iyi bir örnektir.

Netice itibariyle nukud vakıflarıyla mukayese edildiğinde gayrimenkul akaratından oluşan vakıfların malî gücünün çok daha yüksek olduğunu bu ve benzeri kayıtlardan tahmin edilebilmektedir. Bununla birlikte tarihi seyri içinde nukud vakıflarının çok rağbet gördüğünü, sayılarının her yüzyılda daha fazla arttığını da zikretmek gerekmektedir. Bu rağbetin diğer bir sebebi ise gayrimenkul alımına yetmeyecek ölçüde düşük meblağlarla bile vakıf tesisinin mümkün olmasıdır. Mesela incelemeye konu olan vakfiyeler içinde 120 kuruş akarla tesis edilmiş nukud vakfı da mevcuddur[839]. Gayrimenkul ve nukudların işletilmesi ve gelir elde edilme usulleriyle ilgili yukarıda izah verildiği için burada ayrıca tekrar verilmemektedir.

3.3. Vakıfların Giderleri

Osmanlı toplumunun siyasi, sosyal, kültürel ve nihayet iktisadî yapısını anlamak büyük ölçüde bu toplumda carî olan vakıf sistemini anlamakla mümkündür. Geniş Osmanlı coğrafyasında işlenebilir toprağın üçte birinin vakıf mülkü olduğu, dolayısıyla bu kurumun iktisadî ve sosyal hayatın bel kemiğini oluşturduğu görülmektedir[840]. Temel motivasyonunu dinîn hayır ve hasenat teşvikinden alan vakıf sistemi, Allah ve insan sevgisinden beslenen, insanı dayanışma ruhu içinde iki dünya saadetine kavuşturan her türlü davranış ve eser olarak algılanmış ve bu sistem çerçevesinde uygulanmıştır[841].

Osmanlı iktisadi yapısının hatırı sayılır bir kısmını oluşturan vakıfların işleyişini anlamak ve anlatabilmek için istihdam edilen vazifelilerin yanısıra, istifade eden "mürtezika" yani vakıftan rızıklananlara da değinmek yerinde olacaktır. Mürtezika'yı temelde üç gruba ayırmak mümkün: Vakıfta ifa ettiği bir hizmet karşılığında kazanç elde edenler doğrudan istifade edenlerdir. Dolaylı olarak istifade edenler ise, vakfa ait bir mülkü işlemek veya mülk üzerinde bir işletmeyi işletmek suretiyle kazanç elde edenler. Üçüncü bir

[838] Kethüda Canfeda Kadın ibnet-i Abdülmuhsin; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.D. No: 6938 (1-22).
[839] Hatice Usta bint Abdullah Vakfı; VGMA, Def:624, sh:424, sr:390.
[840] Öztürk, N. (2002). "Osmanlı Döneminde Vakıflar", ***Türkler***, Yeni Türkiye Yayınları, 10, 812.
[841] Yediyıldız, (2002). "Klasik Dönemde Osmanlı Toplumu; Klasik Dönem Osmanlı"…, ***Türkler,*** 10, 374.

grup ise vakfın hizmetinden yararlananlardır. Örneğin bir vakıf medresesinden eğitim almak ve/veya eğitim süresince burs almak suretiyle kendisine rızık sağlanan bir talebe de mürtezika sınıfına dâhildir[842].

Çalışmanın bu aşamasında vakfiyelerde yer alan gider kalemlerinden istihdam edilen vazifelileri ve bunlar için tahsis edilen giderler ele alınmaya çalışılacaktır. Vakıfların gider kalemleri aynı zamanda vakfiyede belirtilen ana hizmeti ifade etmektedir. Genellikle sosyal hayata yönelik beledî hizmetlerden oluşan bu şartların dışında bir de hemen her vakfiyede geçerli olan bir takım personel giderleri söz konusudur. Bu giderler mütevelli, nazır, kâtip, cabi gibi doğrudan vakfın işleyişiyle ilgili giderler olduğu gibi, hizmetin gerektirdiği nitelikte ilmî, dinî veya müteferrik vazifeliler için de olabilmektedir. Mesela Kur'an veya mevlid okutulması, vaz u nasihat edilmesi, hadis veya tefsir dersinin yapılması yahut aşcılık, ikram, temizlik veya günlük mutad ameli hizmetler için tahsis edilmiş giderler de söz konusudur.

Aşağıda vakfiyelerde zikredilen vazifelilere ve genel özelliklerine kısaca değindikten sonra bu vazifelilere yapılan tahsisatlara değinilecektir. Ayrıca istihdamın hangi alanlarda olduğuna dair genel bir değerlendirme yapılacaktır.

İyilik ve erdem düşüncesinin bir neticesi olarak tesis edilmiş vakıflarda istihdam edilen personelde olması gereken özellikleri, zaman zaman vakfiyelerde zikredilen kayıtlardan hareketle samimi, ihlaslı, güzel ahlaklı, emin, sözüne sadık, iyi huylu, kalp incitmekten imtina eden vasıflar olarak özetlemek mümkündür. Denilebilir ki; bütün bir vakıf sistemi olarak sürekliliği ve verimliliği sağlayan en temel ilke, bu vasıflara sahip işinin ehli insanların istihdam edilmiş olmasıdır. Emsal teşkil etmesi açısından bir vakfiyede muallimlik ve imarette görevli kişiler için şart koşulan vasıflar şöyle sayılmaktadır: Faziletli, ilim ve ifan sahibi, aklî ve fen bilimlerinde bilgili, naklî ilimlerde seçkin, aslî ve fer'î ilimlerde akranlarından üstün ve sevimli olmak[843]. İmaretleri çekip çevirecek şeyhler için *"güler yüzlü, iyi huylu, doğru, dindar, halim, mütevazi, kanaâtkar, yumuşak sözlü, uysal, kalp kırmaktan kaçınan, asabi değil geniş kalpli olma"*[844] şartları aranmaktadır. Bütün vakıf kurumları ama özellikle imaret türleri, bu vazifeliler ve hitap ettiği halk kitleleri üzerinde

[842] Hazinedâr Rami Kadın Vakfı, VGMA, Def:638, sh:303-305, sr:176-177.
[843] Öztürk, (1983). ***Menşe'i ve Tarihi Gelişimi Açısından…,*** 1-25.
[844] Yediyıldız, "Klasik Dönemde Osmanlı Toplumu; Klasik Dönem Osmanlı Toplumuna…," ***Türkler,*** 10, 376.

belli normların, dini, ahlaki ve kültürel değerlerin benimsenmesini sağlamak suretiyle ortak bir kimliğin inşasını ve dolayısıyla sosyal bütünleşmeyi sağlamaktadır. Dolayısıyla insani ilişkileri ve kendi tutum ve davranışları örnek olacak şekilde olmalıdır[845]. 103 vakfiye içerisinde imareti olan iki vâkıfe vardır. Biri Gülfem Hatun[846], diğeri Halime Hatun'dur[847]. Bu kadınların, vakfiyelerinde imaret giderleri için tahsisat yapıldığı görülmektedir. Gülfem Hatun vakfında imaret için koşalan şart şöyledir: *"Cuma geceleri ve Ramazan ayı boyunca imarette pişirilen yemek sayısı arttırılarak gelen misafir, yolcu, fakir ve fukaraya ikram edilecektir"* denilmektedir.

Çalışma konusu açısından değinilmesi gereken bir diğer kavram cihet'tir. *"Vakıfların çeşitli dinî, sosyal ve kültürel hizmetlerini sürdürebilmeleri için tahsis edilmiş olan görevliye verilmiş addır*[848] şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, vakıflarda istihdam edilen hizmet personelini iki grupta incelemek mümkündür: Birincisi "*cihât-ı ilmiye*" olarak ifade edilen ve ifası için belli düzeyde birikim ve uzmanlık gerektiren vazifelerdir. İkincisi ise ilim tahsiline ihtiyaç duyulmadan yapılan basit vazifelerdir ve "*cihât-ı bedeniyye"* olarak isimlendirilir. Örneğin basit hizmetçilik, ferdî veya ilmî bir kabiliyetin şart olmadığı bir vazifedir. Vakıfların yönetim ve denetimi hususunda verdiği hizmetler için ise ayrıca "*meşruta cihetler*" ifadesi kullanılmaktadır.

Tesis edilen bir vakfın idaresi için gerekli olan mütevelli, nazır, cabi, kâtip gibi vazifelilerin yanı sıra hizmet şartlarının gerektirdiği muallim, müderris, imam, tabib türünden hizmetler de birikim ve uzmanlık gerektiren görevler olarak cihât-ı ilmiye sınıfını oluşturmaktadırlar. Ferraşlık, suyolcu, mahyacı, bevvab gibi vazifeler ise müteferrik hizmetler olmaları itibariyle özel bir ilmî ihtisasın şart olmadığı vazifelerdir ve cihât-ı bedeniyeye ait vazifelerdir. Bununla birlikte idari, ilmî veya müteferrik bütün personelin görevi, işini en iyi şekilde yapmak suretiyle vakfın varlık ve kuruluş gayesine hakkıyla hizmettir. Bu personellerin istihdamı hususunda, sahip olmaları gereken vasıfları da içeren *"tevcih-i cihât"* veya *"tevcih-i berat"* evrakı hazırlanmak suretiyle layık görülen kişinin ataması yapılmaktadır. Evkaf nezareti kuruluncaya kadar bu tevcih kayıtları tamamen vakıf kurucusu tarafından belirlenmekte iken Nezaret kurulduktan sonra belli nizamnamelerle

[845]Yediyıldız, "Klasik Dönemde Osmanlı Toplumu; Klasik Dönem Osmanlı Toplumuna…," ***Türkler,*** 10, 378.
[846] Gülfem Hatun binti Abdülmennan bin Abdurrahman Vakfı: VGMA; Def: 1550, sh: 57, 58, 59, sr:6, 7, 8.
[847] Halime Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı: VGMA, Def: 582-1, sh: 265, sr:182.
[848] İpşirli, M. (1993). "Cihet", ***DİA***, 7, 546-548.

vakıf personelinde olması gereken özellikler tespit ve tayin edilmiştir[849]. Vakıflarda istihdam edilen personelin sayı ve ücretleri bu bölümün son kısmıda gerekli tablolar hazırlanmak suretiyle ele alınacaktır.

3.3.1. Vakıf Personel Giderleri

Vakfiyelerde zikri geçen vazifelilerle ilgili bu temel bilgi ve değerlendirmelerden sonra aşağıdaki tablo ile bu vazifelilerle ilgili giderler incelenmeye çalışılmıştır. Tezin temel inceleme konusu olan 103 vakfiyeden 80 tanesinin hizmet şartları arasında personel gideri bulunmaktadır. Gülfem Hatun'un vakfiyesinde[850] personel gideri mevcut fakat mütevelli, imam ve mutfak görevlilerine daha önce tahsis edilmiş gündelik ücretlere yapılacak ilave zam ile ilgili şartlardan ibarettir. Asıl ücretin yer aldığı vakfiyeye ulaşılamadığı için listeye dâhil edilememiştir. Server Hatun'un vakfiyesinde[851] ise Halkalı köyü cami imamına günlük 4 dirhem ve mektep muallimine 4, yardımcısı için günlük 2 dirhem şartı yer almaktadır. Dirhem olarak verilen bu ücretler önce akçe para birimine sonra kuruşa dönüştürülerek hesaplandı. Diğer akçe para biriminden yapılan personel giderleri ise kuruşa çevrilerek hesaplanmıştır.

Boyutlarından ötürü teze dâhil edilemeyen, ancak çok daha geniş bir tablo ile tüm personel giderlerini vazifelere göre detaylı olarak listelenmiştir. Vakfiyelerde ücretler günlük, haftalık, aylık ve bazen de yıllık olarak kuruş veya akçe cinsinden tayin edilmektedir. Ücretler üzerinde bir takım analiz ve değerlendirmeler yapabilmek amacıyla idarî, dini, ilmi ve ameli görevler olmak üzere ana gruplar halinde ve ücretleri de yıllık bazında kuruş cinsinden hesaplayarak ayrıca tablolaştırıldı. Oluşturulan bu ikinci tabloda yer alan 80 vakfiyedeki personel giderlerini ana gruplar halinde analiz ve değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Bu genel değerlendirmelere geçmeden önce bütün vakıflar için geçerli olan tevliyet ve nezaret ücretlerini, diğer vazifelere emsal teşkil etmek üzere ayrıca detaylı olarak ele almak gerekmektedir.

---

[849] Öztürk, (1995). ***Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf…,*** 169-175)

[850] Gülfem Hatun binti Abdülmennan bin Abdurrahman; VGMA; Def: 1550, sh: 58, sr:7, VGMA; Def: 1550, sh: 59, sr:8, VGMA; Def: 1550, sh: 57, sr:6

[851] Server Hatun binti Abdurrahman; VGMA, Def. 1480, sh. 1, sr. 1; VGMA, Def: 2113, sh. 239, sr. 37. 1586 devialüsyunundan önce; 100 dirhemden 420 akçe kesilmektedir. Server Hatun Vakfı ise 1551 tarihli olduğu için dirhemi akçeye çevirirek hesaplandı. Ayrıca bkz: Kütükoğlu, M. (2018). ***Osmanlı'nın Sosyo-Kültürel ve İktisâdî Yapısı,*** TTK Yay., Ankara,331-344.

Vakfiyelerde mütevelli tayin edilenlere tahsis edilen ücretler günlük bir akçeden başlıyor ve çoğunlukla 2 ile 5 akçe arasında değişiyor. Günlük 10 akçe ve daha fazla tahsisatlar da nadir olarak mevcut. Senelik olarak yapılan tahsisatlar ise 15 kuruşdan başlamakta ve genellikle 50-70 kuruş arasında değişmektedir. İstisna olarak 15 bin kuruşluk bir nukud vakfının mütevellisi için senelik 250 kuruş[852], 5 bin kuruşluk bir nukud vakfının mütevellisi için de senelik 400[853] kuruş ücret tahsis edilmiştir. En yüksek ücret olan 400 kuruş, ay yılı hesabıyla 360 gün üzerinden hesaplandığında günlük 133,33 Akçe'ye denk gelmektedir. Tevliyet için bu kadar yüksek tutar tayin eden her iki vakfiyenin nezaret için ücret tayin etmediği görülmektedir.

Vakfiyelerde tevliyet ücreti kısmı boş olan, yani herhangi bir ücret tahsisi belirtilmemiş vakfiye sayısı 54'dür. Bir vakfiyede ise "yeterli miktarda[854]" kaydı düşülerek sabit bir ücret tahsis edilmemiştir. Bizatihi kurucusu mütevelli tayin edilen vakfiyelerdeki tevliyet ücretleri ise, çoğunlukla 2 akçe ile 5 akçe arasında değişmektedir. Bunlardan en yüksek tahsisat ise günlük 20 akçedir. Senelik 60 kuruş olan bu tahsisatın, akçe hesabıyla günlüğü 20 akçeye denk gelmektedir. Nezaret vazifesi için ücret tahsis eden vakfiye sayısı 12'dir. Günlük 1 akçeden senelik 100 kuruşa kadar bu ücretler değişmektedir[855]. Günlük 2 akçe 4 vakfiyede zikrediliyor ve tevliyette olduğu gibi nezarette de en yaygın olan günlük ücret tutarıdır. Diğer tutarlar bir veya iki defa geçmektedir.

Tevliyet tayinlerinde ücretsiz (hasbi veya bila-ücret olarak ifade edilen) hizmet talebi söz konusu değil iken, vakfiyede nezaret vazifesinin ücretsiz yapılması şartı dikkat çekmektedir. Bu vakfiyeler; Hatice Usta bint Abdullah Vakfı[856], "Köy halkı vakfa ücretsiz nazır olacaklardır" şartı vardır. 6 kadının vakfiyesinde ise: Fatma Hatun binti Abdullah Vakfı[857] Dilaram ibneti Abdullah Vakfı[858], Hazinedar Suada Usta binti Abdullah Vakfı[859], Hatice Hatun binti Abdullah Vakfında[860], Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı[861], Hatice

[852] Alemtab Usta ibneti Abdullah ibn Abdulmennan Vakfı; VGMA, Def:747, sh: 42, sr:47 / Zeyl Vakfiye: Def:747, sh:160, sr:137.
[853] Nazlı Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı: VGMA, Def:747, sh:104, sr:104.
[854] Hatice Hatun Binti Abdulmennan Vakfı; VGMA, Def:623: sh:110, sr:120. Bu kadına ait vakfiyede mütevelli ücreti için "yeteri miktarda" ibaresi vardır.
[855] Nurussetr binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1648, müstakil defter.
[856] Hatice Usta bint Abdullah Vakfı; VGMA, Def:624, sh:424, sr:390.
[857] Fatma ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:736, sh: 70 sr: 23.
[858] Dilaram ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:739, sh:237, sr:140
[859] Hazinedar Suada Usta binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:733, sh: 85, sr: 48.
[860]Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:48, sr:30.
[861] Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:145, sr:132;Zeyl Vakfiye: Def: 732, sh: 146, sr:133; Zeyl Vakfiye: Def: 732, sh: 154, sr:149.

Nam-ı Diğer Dürri Yekda binti Abdullah[862] darrüssaade ağası olanların bila ücret/ücretsiz olarak vakfa nazır olmaları istenilmiştir. 1 tanesinde ise Hatice Hatun binti Abdullah Vakfında[863], "şeyhülislam olanlar ücretsiz olarak vakfa nazır olacaktır" şartı vardır. Söz konusu olan hizmetler için belli gruplandırmalar, istihdam edilen personel sayıları ve yıllık tahsisatları olmak üzere değerlendirmeler yapılacaktır. Bu noktada kuruşla ilgili bir detayı belirtmek gerekmektedir. Ondalık kısmındaki tutarlar 1 Kuruş =120 akçe o da eşittir = 40 Para hesabıyla dönüştürülmüştür[864]. Hesap yapılırken hangi para biriminden yazmış ise onu kuruş cinsine çevirerek yıllık miktarı kuruş cinsinden bulunmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla aşağıdaki hesaplamalarda mesela aslında 57,73 olan bir tutar 57 kuruş 29 Para'ya tekabül ettiği için 57,29 kuruş olarak verilmiştir. Hesaplamalarda özellikle kişi sayısı ile ücretler karşılaştırıldığında ufak tefek sapmalar olabilmektedir.

3.3.1.1. İdarî görevliler

İdarî görvliler olarak oluşturulan bu başlık altında şu vazifeler yer almaktadır: Mütevelli, nazır, kâtip, câbi, muhzıriyye ve genellikle kâtibin tasarrufuna verilen harc-ı muhasebe. Mütevelli ve nazır tezin ikinci bölümünde tevliyet ve nezaret kısmında detaylı olarak incelenmiştir.

Kâtip: Mütevellinin yardımcısı ve vakıflarla ilgili yazışma ve muhasebat işlerinden sorumlu olan görevlidir[865]. İdarî görevliler arasında iş dağılımı açısından mütevelli, nazır, kâtip ve câbinin görevleri birbirini tamamlayan bir mahiyeti vardır. Vakıflarda mütevelli ve nazırdan sonra en çok tahsisat yapılan personeldir.

Câbi: Osmanlı'da câbi *"vergi ve haraç toplayan"* vazifeliyi ifade ederken, zaman içinde vakıflara ait gelirleri toplayan ve gerekli kayıtları tutan görevli manası ön plana çıkmıştır. Câbilerin yaptığı işe *"cibâyet"* denilmektedir. Câbinin başlıca görevi vakıfların gelirlerini toplamak, giderlerini kadıya onaylattığı bir defterde tanzim etmek ve bu defterleri belli aralıklarla vakfın nazırına denetlemsi için tam ve eksiksiz bir şekilde göstermektir[866]. Cabilerin sayısı görev yaptıkları vakfın büyüklüğüne ve iş yüküne göre değişmekte aynı

[862] Hatice Nam-ı Diğer Dürri Yekda binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:171, sr:152.
[863] Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:247, sr:220; Zeyl Vakfiye: Def:732, sh:247, sr:219.
[864] Pamuk, Ş. (2002). "Kuruş", ***DİA,*** 26, Ankara, 458-459. Ayrıca Bkz: Halil Sahillioğlu'nun kitap ve makalelerinde konuya dair bilgi bulunmaktadır.
[865] Alkan, M. (2014). Adana Vakıfları İnsan, Vakıf ve Şehir, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 89-120.
[866] Pakalın, (2004). ***a.g.e.,*** I, 253.

zamanda bir cabi birden fazla vakıfta da görev alabilmekteydi[867]. İnsan ve para unsurunun bir araya geldiği câbilik görevinin ifasında zaman zaman yolsuzluklar ve suistimaller de olmuştur[868]. Ancak dini mahiyeti güçlü birer hayrat kurumu olaması itibariyle bu türden istismarların istisna olduğunu, genellikle sadakat ve emniyet kurallarına uyulduğunu söylemek mümkündür. Nitekim incelenen dönemlere ait vakıf kayıtlarında bu konuya dair herhangi bir şikâyete rastlanmamaktadır.

103 vakfiye içinde idarî görevliler için ücret tahsis eden vakfiye sayısı 59'dur. Bu vakfiyelerin 44 adedinde idari görevli ile ilgili bilgi yoktur. Bu 59 vakfiyede toplam idarî görevli sayısı 120'dir. Vakfiyeler içerisinde örneğin Hazinedâr Rami Kalfa'nın vakfında kendi vakfı için mütevelli ve nazır tayin etmemiş ve I. Mahmud Vakfı mütevellisi olan kişinin onun vakfına da mütevelli olmasını şart koşmuştur[869]. Feleknaz Usta Vakfı'nda ise, Pertevniyel Valide Sultan Vakfı Mütevellisi olan kişinin kendi vakfına da mütevelli olmasını istemektedir. Feleknaz Usta Vakfı'nda[870] geçen ifadeye göre; Pertevniyal Valide Sultan Camiinde nazırına 25 kuruş, cami kâtibine 25 kuruş verilmesi şartı vardır. Bu şartta belirtilen miktarın aylık mı yıllık mı olduğu belirtilmemiştir. Ancak vakfiye de geçen şartları itibariyle vakfın doğrudan idari görevlisi olarak tanımlayamadığımız; fakat idari görevli statüsünde olması hasebiylede idari personel sayısı toplamına eklemek zorunda kalındığını belirtmek gerekmektedir. Hatice Hatun Vakfı'nda[871] ise; kâtip için aylık 20 akçe, mütevelli ücreti için "yeterli miktarda" ifadesi kullanılmıştır. Server Hatun'un[872] iki adet vakfiyesi vardır. Vakfiyelerin birincisinde giderleri akçe para birimi üzerinden verirken, ikinci vakfiyesinde dirhem para cinsini kullanmakta ve kâtip için *"günde yarım dirhem verilecektir*" şartı koşulmaktadır. Hurşide Hatun Vakfı'nda ise mütevelli ücreti için; *"kalan miktar mütevelli ücreti olacaktır"* denilmektedir[873]. Tabib Usta Vakfı'nın[874] iki vakfiyesi vardır. Birinci vakfiyesinde görevli ücreti için yıllık 45 kuruş tahsisat vardır. Ancak 1831 tarihli ikinci vakfiyesinde sadece tamirat giderleri için aylık 10 kuruş ve müteferrik hizmet olan suyolcusu için aylık 5 kuruş tahsisat vardır. Dolayısıyla personel giderleri hesaplanır iken 45+5=50

[867] İpşirli, M. (1992). "Câbi", ***DİA***, 6, 529-530.
[868] İpşirli, M. (1992). "Câbi", ***DİA***, 6, 530.
[869] Hazinedâr Rami Kadın Vakfı, VGMA, Def:638, sh:303-305, sr:176-177.
[870] Feleknaz Usta binti Abdullah Vakfı, VGMA; Def:747, sh:405, sr:275.
[871] Hatice Hatun Binti Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:623: sh:110, sr:120. Hatice Hatun vakfiyesinde mütevelli ücreti için "yeterli miktarda" şartı vardır.
[872] Server Hatun binti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def: 2113, sh. 239, sr. 37.
[873] Hurşide Hatun ibneti Abdullah Vakfı, Topkapı S.A. Emanet Hazinesi Kizaplığı No: 3068 sh. 7-8.
[874] Tabib Usta binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1649 müstakil defter. Diğeri: Tabib Usta binti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:1650 müstakil defter.

olarak değerlendirilmiştir. Vecihi Kalfa Vakfı'nda[875] *"Hacı Mehmed Said Efendi Vakfının kâtip, cabi, sebilci ve diğer görevlilerine eşit şekilde dağıtılmak üzere her yıl 100 kuruş sarf edilecektir"* ibaresi yer almaktadır. Personel maaşlarını hesaplamaya dâhil edildi; ancak kişi sayısı hususunda diğer görevliler dediği kaç kişi bu kısım belli değildir. Dolayısıyla hesaplamalarda bu gibi şartlara bağlı olarak sapmalar olabilmektedir.

Netice itibariyle tamamı için ödenen yıllık ücret ise 27.235 kuruştur. Kişi başına düşen yıllık ücret ortalaması (27.298 /120) 22,74 yani yaklaşık 23 kuruştur. Kişi ve ücret toplamlarının 59 vakfiyeye bölümüyle elde edilen oranlar şöyledir: Vakfiye başına düşen görevli sayısı (120/59) 2,03 yani yaklaşık 2 kişidir. Vakfiye başına idarî görevliler için tahsis edilen ortalama yıllık ücret ise (27,298 / 59) 46,26 kuruştur. 59 vakfiye için ulaşılan 46,26 kuruşluk bu sonuç, bu ücretleri vakfiyesinde net olarak belirtmeyen vakıflar için, yaklaşık bir miktar olarak kabul edilebilir[876].

3.3.1.2. Din görevlileri

Bu ana grupta yer alan vazifeler hayli çeşitlidir. Ancak, vakfiyelerde bazen hafız bazen de cüzhan olarak zikredilen görevler nihayetinde Kur'an okuma vazifesini ifade etmektedir. Aynı şekilde menakıbname, mevlid, dua, zikir, evrad okuyucuları da mevlidhan olarak almak mümkündür. Bu kabil vazifeleri birleştirildiğinde bu ana grupta yer alan vazifeleri şöyle sıralanabilir: İmam, hatip, müezzin, kayyım, vaiz, şeyh, devirhan, mahyacı, türbedar, mevlidhan ve Kur'an okuyucular.

103 vakfiye içerisinde 64 adet vakfiyede din görevlisi için tahsisat yapılmıştır. 410 kişinin görevli olduğu bu grup; sayı bakımından en çok görevli sayısına sahiptir. Hem görevli sayısı bakımından hem de bunun doğal bir sonucu olarak ücret açısından bu grupta rakamlar yüksektir. Tabloda değerlendiremediğimiz ancak din görevlileriyle ilgili vakfiyelerde geçen rakamsal ifadeler vardır. Bunlardan biri Hâce Ayşe Hatun Vakfı'dır[877]. Bu vakfiyede Hâce Ayşe Hatun; "*Hizmeti ile şeref duyduğum Feraşet-i şerifenin vekili olan Babüsselam müezzini Seyyid Ebu Bekir Efendiye her sene 2 İstanbul altını gönderilecektir"*

[875] Vecihi Kalfa binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:630, sh:1057, sr:672 (İmüf: Evkaf Müfettişliği Defter 350 Vrk 3-4).
[876] Bkz: Çizelge 3.2. 81 Vakfiye Üzerinden Tespit Edilen Sonuçlar. Ayrıca: Çizelge 3.3. Vakfiyelerde Yer Alan Personel Giderleri.
[877] Hâce Ayşe Hatun ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1652, sh: 1. / Zeyl Vakfiye: Def:1652 sh: 10 / Zeyl Vakfiye: Def:1652, sh:14.

şartı yer almaktadır. Tabloda yer alan ücret bilgisi kuruş cinsinden verildiği için hata payı yüksek olan altını kuruşa çevirme işlemi yapılmadı. Görevliler açısından diğer vakıflardan farklı bir vakıf ise Nevres Kadın Vakfı'dır[878]. Bu vakfiyede din görevlileri için iki görev birden verilmiştir. Örneğin*; "müezzinlerden biri günlük 2 akçe ile aynı zamanda ferraşlık, 2 akçe ile kandilcilik görevlerini ifa edecektir". Diğer müezzin ise yine 2 akçe ile ferraşlık görevi, 2 akçe ile de bevvablık görevini ifa edecektir."* denilmektedir. Alicenab Kadın Vakfı'nda[879] ise; *"62,5 kuruşu Aziz Mahmud Hüdai Hz. Tekkesinde görevli kişiler arasında dağıtılacak, aylık 7 kuruşu (yıllık 84 kuruşu)"* verilecektir şartı yer almaktadır. Şemsi Cemal Kalfanın Vakfı'nda [880], aşırhan ve menkıbeyi okuyan kişiler için ayrıca ücret tahsis etmemiş, cemate ikram edilecek gülsuyu ve şerbet için toplam 700 kuruş sarfedilmesini şart koşmuştur. Dolayısıyla burada aşırhan ve menkıbeyi okuyan kişi sayısı ve verilecek para miktarı belirtilmediği için değerlendirilememiştir. Aynı şekilde Nazlıseza Kalfa'nın[881] vakfında da *"hizmet eden dervişhana 160 kuruş"* ifadesi geçmektedir. Dervişhanın kaç kişi olduğu belirtilmemiştir. Aşinadil Hanım Vakfı'nda[882] ise; "*dergâh post-nişini olan kişiye 50 kuruş, dervişlerin fukarasına yıllık 100 kuruş",* verilmesi şartı koşulmuştur. Vakfiyedeki bilgiler doğrultusunda post-nişin için verilen ücret post-nişinin dua etmesi için verilmektedir. Dervişlere verilen paranın sadaka olarak dağıltıldığı vakfiyedeki bilgilerden çıkarılmaktadır. Dolayısıyla tabloya sadece post-nişin için verilen ücret alınmıştır.

Sonuç olarak bu vazifeler için ücret tahsisi yapılan vakfiye sayısı 64, ücret tahsis edilen kişi sayısı 410'dur. Toplam tahsis edilen yıllık ücret tutarı da 110.502 kuruştur. Kişi başına düşen yıllık ücret ortalaması (110.502 / 410) 26,95 kuruştur. Kişi ve ücret toplamlarının vakfiye bazında ortalaması ise şöyledir: Vakfiye başına düşen kişi sayısı (410 / 64) 6,40 yani yaklaşık 7 kişidir. Dinî görevliler için vakfiye başına düşen ortalama harcama miktarı ise (110.502 / 64) 172,65 kuruştur.

3.3.1.3. İlmî görevliler

Bu grupta, yer alan vazifelilerin vasıfları muallim/muallime, halife (muallim yardımcısı) müderris/ulema (bu kavramlar kurumsal anlamlarından bağımsız olarak, ilim

[878] Nevres Kadın Vakfı, VGMA, Def:637, sh:183-184, sr:5-6.
[879] Alicenab Kadın ibneti Abdullah Vakfı, VGMA Def:579, sh:582, sr: 256. Bu vakfiyede şart koşulan tekkeye dağıtılacak miktarı görevli sayısı belirtmediği için tabloya aktarırken 1 birim olarak aldım.
[880] Şemsi Cemal Kalfa ibneti Abdullah bin Abdullah Vakfı, VGMA, Def:747, sh:262, sr:210.
[881] Nazlıseza Kalfa binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:747, sh:347, sr:242.
[882] Aşinadil Hanım ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:608-1, sh:250, sr:27.

sahibi, hadis, tefsir ve sair alanlarda ders veren anlamında kullanılmıştır) hafız-ı kütüb (kütüphaneci) olarak gruplandırılmıştır.

103 vakfiye içerisinde eğtimle ilgili personel gideri olan 19 vakfiye şu şekilde sıralanabilir: *"Server Hatun Vakfı*[883]*, Halime Hatun Vakfi*[884]*, Hâce Havva Hatun Vakfi*[885]*, Hatice Hatun Vakfı*[886]*, Nevruz Hatun Vakfi*[887]*, Tahire Kadın Vakfi*[888]*, Rukiye Hatun Vakfi*[889]*, Gülruhsar Vakfi*[890]*, Hatice Hatun Vakfi*[891]*, Hatice Hatun Vakfi*[892]*, Hâce Ayşe Hatun Vakfi*[893]*, Hatice Nam-ı Diğer Dürri Yekda Vakfi*[894]*, Nevres Kadın Vakfi*[895]*, Mâhîşeb Kadın Vakfi*[896]*, Hatice Hatun Vakfı*[897]*, Nazperver Kadın Vakfı*[898]*, Vecihi Kalfa Vakfi*[899]*, Hazinedar Rami Kadın Vakfi*[900]*, Zülüfnerkis Vakfi*[901] . Bu vakfiyelerde ilmi görevlinin çoğunluğunun Kur'an öğretmek için görevlendirilen hocalar olduğu görülmektedir. Dönemini dikkate alarak bakıldığında hatırı sayılır bir tahsisat yapıldığı tespit edilmektedir. Örneğin; Server Hatun'un 1551 tarihli vakfiyesinde muallim ve yardımcısı için tahsis edilen miktar 4+2=6 dirhemdir. Kuruş karşılığı ise yıllık 75,6'dır. Bu vakfiyede imam için tahsis edilen tutar ile muallim için tahsis edilen tutar aynıdır. Her ikisi için günlük 4 dirhem verilmesi şart koşulmuştur. Bir diğer örnek; Halime Hatun vakfında hoca için ayrılan tahsisat miktarı şöyle geçmektedir: *"Darulhadiste talebeye akli ve nakli ilimler öğreten hocaya günlük 40 akçe ve yiyecek verilecektir".* Günlük 40 akçe, 40x30=1200 akçe aylık, 1200x12=12.400 akçe yıllık ücret verilmektedir. Kuruş olarak ise yıllık 120 kuruşa tekabül etmektedir. Aynı vakfiyede imamın aldığı ücret ise günlük 5 akçedir. Kuruş çevrildiğinde 15 kuruş etmektedir. Her ne kadar

[883]Server Hatun binti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def: 2113, sh. 239, sr. 37.
[884] Halime Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:582-1, sh: 265, sr:182.
[885] Hâce Havva Hatun binti Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def.649, sh:22, sr:4.
[886] Hatice Hatun Binti Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:623: sh:110, sr:120.
[887] Nevruz Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:623, sh:345, sr:346.
[888] Tahire Kadın ibneti Abdullah bin Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def:745, sh: 229, sr:64.
[889] Rukiye Hatun Vakfı, VGMA, Def:730, sh:21, sr:9.
[890] Gülruhsar Usta binti Abdullatif Vakfı, VGMA, Def:732, sh:38, sr:24.
[891] Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:145, sr:132: ZV: Def:732, sh:146, sr:133: ZV: Def:732,sh:154,sr:149.
[892] Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:741, sh:245, sr:140.
[893] Hâce Ayşe Hatun ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1652, sh: 1. / Zeyl Vakfiye: Def:1652 sh: 10 / Zeyl Vakfiye: Def:1652, sh:14.
[894] Hatice Nam-ı Diğer Dürri Yekda binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:171, sr:152.
[895] Nevres Kadın Vakfı, VGMA, Def:637, sh:183-184, sr:5-6.
[896] Mâhîşeb Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı, VGMA Def:744, sh:197, sr: 57; VGMA Def:744, sh:200, sr: 58 (Zeyl Vakfiye).
[897] Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:247, sr:220. ZV:Def:732,sh:247,sr:219.
[898] Nazperver Kadın binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:743, sh:171, sr:40.
[899] Vecihi Kalfa binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:630, sh:1057, sr:672 (İMÜF: EVKAF MÜFETTİŞLİĞİ DEFTER 350 VRK 3-4).
[900] Hazinedar Rami Kadın Vakfı, VGMA, Def:638, sh:303-305, sr:176-177.
[901] Zülüfnerkis binti Abdullah Mehdî Vakfı, VGMA, Def:747, sh: 406, sr:276.

yaptıkları iş farklı olsa da; dönemin görevlendirlen personel maaşı hakkında bir çıkarım yapma imkânı sağlayabilir. 19 vakfiye içerisinde hafız-ı kütüp veya diğer adıyla kütüphaneci için iki vakfiyede tahsisat yapılmıştır. Bunlardan birincisi, Halime Hatun Vakfı[902], günlük 2 akçe vazife ile (yıllık 6 kuruş) 1 kişi görevlendirilmektedir. Diğeri ise Zülüfnerkis Vakfı[903]dır. Bu vakıfta, 2 kütüphaneci vardır; her biri için ayrılan tahsisat 15 kuruş, yıllık toplam tutar 30 kuruştur.

Netice itibariyle tabloda yer alan 80 vakfiye içerisinde ilmiye görevlilerine ücret tahsis eden vakfiye sayısı 19'dur. Bu grupta ücret tahsis edilen vazifeli sayısı 34, toplam yıllık ücret ise 14,296 kuruştur. Vazifeli başına düşen ortalama ücret (14,296 / 34) 42,04 kuruştur. Bu tahsisatı yapan vakfiyeler bazında ortalamalar ise şöyledir: Vakfiye başına düşen kişi sayısı (34/19) 1,78; yıllık ücret ortalaması ise (14,296 / 19) 75,24 kuruştur.

3.3.1.4. Müteferrik görevliler

Bu ana grupta toplanan ve incelemeye konu olan vakfiyelerde bahsi geçen görevliler şunlardır: Bekçi, suyolcu, miftah gulamı, sirâci, bevvab, ferraş, akbeş, saatçi, noktacı, sermahfil, sebilci. Bunların dışında belli bir tanımı olmayan mesela bakım, onarım, ikram sırasında getir götür türünden muhtelif hizmetliler de vardır.

Görevli giderleri olan 80 vakfiye içerisinde müteferrik hizmet olarak nitelendirilen ve yukarı da ifade edilen çeşitli hizmet grupları şu şekildedir: Muhtelif hizmeler olarak değerlendirilen 18, suyolcu: 16, sebilci 7, noktacı (cüzleri dağıtan-toplayan görevli) 6, ferraş 4, abkeş (temizlik için su çeken görevli) 2, siraci (kandilci) 2, bevvab (kapıcı) 2, mahfil-i hümâyûn (hükümdarın namaz kılacağı yer ile ilgilenen görevli) 2, sermahfil (sarayda müezzinbaşının yardımcısı) 1, miftâh gulamı (anahtarlardan sorumlu kişi)[904] 1, saatçi 1 hizmetli sınıfı olarak vakfiyelerde geçmektedir[905].

---

[902] Halime Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:582-1, sh: 265, sr:182.
[903] Zülüfnerkis binti Abdullah Mehdî Vakfı, VGMA, Def:747, sh: 406, sr:276.
[904] Bkz: Vakfiyelerde kullanıldığı yere göre: Suat Ballar, (2018). ***Vakıflar Sözlüğü,*** Der Yay. İstanbul; Fehmi Yılmaz, (2017). ***Osmanlı Tarihi Sözlüğü***, Gökkubbe Yay. İstanbul. Sözlüklerden istifade edildi.
[905] Bu görevlilerin bulunduğu vakfiyeler: Halime Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:582-1, sh: 265, sr:182; Sanavber Hatun ibnet-i Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:743, sh: 544, sr:169; Kamer Hatun binti Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def.649, sh:23, sr:5; Meryem Hatun binti Abdullah Vakfı, İMÜT, Ahiçelebi Mahkemesi Def: 4, sh/vrk. 86-87; Badısaba Hatun ibnet-i Abdülhay Vakfı, VGMA; Defter: 740, sh:3, sr:3; Nevruz Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:623, sh:345, sr:346; Hace Bahri Hatun binti Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def:1804, sh:31; Fatma Hatun binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:736, sh: 70

Saka ve sebilci iş olarak aynı işi yapmaktadırlar; ancak vakfiyedeler hangi isim altında alınmış ise ona riayet edilerek değerlendirmeye alınmıştır. Gülfem Hatun'un vakfiyesinde müteferrik hizmet olarak geçen aşçı ve yardımcısı için verilen ücret hakkında daha önce kurmuş olduğu vakfa atıf yaparak belirttiği aşçı ve aşçı yamağı için sadece zam miktarı verilmiştir. Tabloya aktarılırken ve hesaplamalar yapılırken bu miktar zam üzerinden değerlendirilmiştir. Meryem Hatun Vakf'ında[906] ise sebilci için 3 altın tahsisat yapılmıştır. Bu altın hesaplamaya alınmamıştır. Muhtelif hizmet olarak geçen bu görevleri ifa edenlerin sayıları ve bu hizmet karşılığında aldıkları ücret oranları aşağıda verilmektedir.

103 vakfiyenin 37'sinde müteferrik hizmetler için vazifeliler istihdam edilmiş ve ücret tahsisatları yapılmıştır. Toplam istihdam edilen vazifeli sayısı 131 kişidir. Tahsisatların yıllık toplamı 24.025 kuruştur. Vakfiye bazında istihdam edilen hizmetli sayısı (131/37) 3,54 yani yaklaşık dört kişidir. Görevli başına düşen yıllık ortalama ücret (24.025 / 131) 18,33 kuruştur. Yıllık toplam tutardan vakfiye başına düşen ortalama tahsisat miktarı (24.025 / 37) 64,93 kuruştur.

Netice itibariyle bu ana grup toplamları içinde yer alan görevli sayısı, tahsis edilen yıllık toplam ücret ve kişi başına düşen ücret ortalamasını küçük bir tablo halinde sunmak suretiyle kendi aralarında basit bir mukayese imkânı sunulmaktadır:

---

sr: 23; Dilara ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:739, sh:237, sr:140; Hemrah Hatun ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:740, sh:76, sr:28; Gülruhsar Usta binti Abdullatif Vakfı, VGMA, Def:732, sh:38, sr:24; Rukiye Hatun (İkincisi) Vakfı, VGMA, Def:738, sh:70, sr:46; Fatma Hatun binti Abdullah bin Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:111, sr:99; Hâce Ayşe Hatun ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1652, sh: 1. / Zeyl Vakfiye: Def:1652 sh: 10 / Zeyl Vakfiye: Def:1652, sh:14; Sevgülün Kadın (Nam-ı diğer Ümmahani Kadın) Vakfı, VGMA, Def:741, sh:251, sr:145: ZV:Def:741,sh:252,sr:146; Hasibe Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def: 86, sh: 295; Hasibe Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def: 86, sh: 298; Mihrişah Usta Vakfı, VGMA, Def: 86, sh: 316; Mirad Kalfa Vakfı, VGMA, Def: 86, sh: 318; Nevres Kadın Vakfı, VGMA, Def:637, sh:183-184, sr:5-6; Saraylı Fesahat Usta binti Abdullatif Vakfı, VGMA, Def:732, sh:237, sr:207; Nazperver Kadın binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:743, sh:171, sr:40; Nahlinaz Usta ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:629, sh:715, sr:480; Alicenab Kadın ibneti Abdullah Vakfı, VGMA Def:579, sh:582, sr: 256; Cevri Usta ibneti Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def:746, sh:10, sr:6; Vecihi Kalfa binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:630, sh:1057, sr:672 (İMÜF: EVKAF MÜFETTİŞLİĞİ DEFTER 350 VRK 3-4);VGMA, Def:1649 müstakil defter; Emine Hanım Vakfı, VGMA, Def:634, sh:67, sr:11; Tabib binti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:1650 müstakil defter; Tayyibe Usta Vakfı, VGMA, Def:746, sh:412, sr:184; Saraylı Şevkidide ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:747, sh:116, sr:112; Saraylı Goncater ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:747, sh:217, sr:181; Nurussetr binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1648, müstakil defter; Nazlıseza Kalfa binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:747, sh:347, sr:242; Feleknaz Usta binti Abdullah Vakfı, VGMA; Def:747, sh:405, sr:275; Nermdil (Bezmdil) kalfa ibneti Abdullah Vakfı, VGMA Def:572, sh:71, sr: 25; Hazinedar Rami Kadın Vakfı, VGMA, Def:638, sh:303-305, sr:176-177; Şuhi Kadın binti Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def:744, sh:171, sr:43; Zülüfnerkis binti Abdullah Mehdî Vakfı, VGMA, Def:747, sh: 406, sr:276.

[906] Meryem Hatun binti Abdullah Vakfı, İMÜT, Ahiçelebi Mahkemesi Def: 4, sh/vrk. 86-87.

Çizelge 3.2. 80 Vakfiye Üzerinden Tespit Edilen Sonuçlar

80 Vakfiye Üzerinden Tespit Edilen Sonuçlar			
Ana Gruplar	**Görevli Sayısı**	**Yıllık Tahsisat (Kuruş)**	**Ortalama Ücret (Kuruş)**
İdarî Görevliler	120	27,298	22,74
Din Görevlileri	410	110,502	26,95
İlmî Görevliler	34	14,296	42,04
Müteferrik Görevliler	131	24,025	18,33
Genel Toplamlar	**695**	**176.121**	**110.06**

Farklı yıllara ait toplam 80 vakfiyedeki personel giderleriyle ilgili oluşturulan ana gruplar, bu basit tablo üzerinden mukayese etmenin çok anlamlı sonuçlar vermesi mümkündür. Bunlardan ilk dikkat çeken husus, istihdam edilen görevli sayısının azlığına rağmen (695 görevliden yalnızca 34'ü ilmî vasfı olan vazifelilere ait) tahsis edilen en yüksek ücret ortalaması 42,04 kuruş ile ilmiye vazifelilerine ait olmasıdır.

Sonuç olarak; hem görevli sayısının (410) hem de tahsis edilen tutarın (110.502 kuruş) en yüksek düzeyde dinî vazifelilere ait olması, temel motivasyonunu dinden alan bir hayır kurumu olarak vakıflar için anlaşılır bir durumdur. Doğrudan dinî hizmetler için bu rakamlar, toplam vazifeli sayısının ve tahsisat tutarlarının üçte ikilik bir oranına sahip. Daha net bir ifade ile belirtmek gerekirse: toplam personelin %58,99'u; toplam ücretin % 62,74'ü dinî vazifelilere tahsis edilmiştir. Toplam personel sayısı ve ücretlerin yüzde oranları ise şu şekildedir: İlmi personelin %5,9'u, toplam ücretin ise %8,12'sidir. İdari personelin %17,27'si, toplam ücretin %15,50'sidir. Müteferrik personelin ise %18,85'ini, toplam ücretin %13,64'ü kapsamaktadır. Bu oranlar dikkate alındığında din görevlilerinden sonra en yüksek oran; müteferrik hizmet, idari personel ve ilmi personel oranı gelmektedir.

Tabloda 80 vakfiye içerisinde bulunmayan giderler yukarıda ayrı ayrı verilmiştir. Dolayısıyla bu basit tablodaki genel toplamlar ele alındığında; 80 vakfiyeye yaymak suretiyle yapılacak istatistikî yorumlar, nisbî sapmalar içermekle birlikte aşağıdaki tahminleri yapabilmeyi de mümkün kılmaktadır:

- Vakfiye başına düşen görevli sayısı (5695/80) 8,68 kişidir.
- Görevliler için vakfiye başına düşen tahsisat miktarı (176.121/80) 220,15 kuruş.

- Bir vazifeli için tahsis edilen ortalama yıllık ücret (176.121/695) 25,34 kuruş.

Personel giderleri kaydına yer veren 80 vakfiye üzerinden yapılan bu değerlendirmelerin dışında konuya dair daha detaylı bilgiler aşağıda yer alan tabloda incelenebilir.

Çizelge 3.3. Vakfiyelerde Yer Alan Personel Giderleri

Vakfiyelerde Yer Alan Personel Giderleri											
Sıra No	Vâkıfenin ve Vakfın Adı	Vazifesi / Namı	Senesi	İdarî Görevliler		Din Görevlileri		İlmî Görevliler		Müteferrik Görevliler	
			Hicrî Miladî	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)
1	Gülfem Hatun binti Abdülmennan / Abdurrahman Vakfı	Saraylı	956 1549	1	6	1	6			2	6
2	Server Hatun binti Abdurrahman Vakfı (Daye hatun adıyla meşhur)	Daye	Tarihsiz	5	36,3	6	87,9				
3	Halime Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı	Daye (III. Mehmed)	1011 1602	2	9	31	225	4	147	18	33
4	Çeşmisiyah Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1015 1606	1	3	2	12				
5	Mahpervin Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1015 1607	1	6	2	12				
6	Ferhunde Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1015 1607	1	6	2	12				
7	Payende Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1015 1607	1	6	2	12				
8	Payidar Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1015 1607	1	6	2	12				
9	Hurşide Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1017 1608	1	Kalan para	1	15				
10	Simten Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1017 1608	1	6	1	6				
11	Sanavber Hatun ibnet-i Abdulmennan Vakfı		1038 1628			14	74,8			2	12
12	Ferişah Hatun ibneti Abdullah Vakfı	Saray-ı Atikden	1038 1629	1	6	2	12				

Çizelge 3.3. (devam) Vakfiyelerde Yer Alan Personel Giderleri

Vakfiyelerde Yer Alan Personel Giderleri										
Sıra No	Vâkıfenin ve Vakfın Adı	Vazifesi / Namı	Senesi	İdarî Görevliler		Din Görevlileri		İlmî Görevliler		Müteferrik Görevliler	
			Hicrî Miladî	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)
13	Mahidevran Hatun ibneti Abdullah Vakfı	Saray-ı Atikden	1038 1629			2	12				
14	Hâce Havva Hatun binti Abdulmennan Vakfı	Saray-ı Cedidden	1043 1634	3	42	10	60	1	30		
15	Kamer Hatun binti Abdulmennan Vakfı	Saray-ı Cedidden	1043 1634	2	21	5	30			1	3
16	Raziye Hatun binti Abdulmennan Vakfı	Saray-ı Cedidden	1043 1634	4	24	4	24				
17	Meryem Hatun binti Abdullah Vakfı	Daye	1066 1656	1	30					3	3 altın +0,125
18	Badısaba Hatun ibnet-i Abdülhay Vakfı	Kethüda	1071 1661	2	9					2	12
19	Söhrab Hatun ibneti Abdulmennan Vakfı		1092 1681	2	6	2	6				
20	Hatice Hatun Binti Abdulmennan Vakfı		1099 1688	3	4			1	12		
21	Nevruz Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı		1111 1699	2	33			3	75	1	6

Çizelge 3.3. (devam) Vakfiyelerde Yer Alan Personel Giderleri

Vakfiyelerde Yer Alan Personel Giderleri											
Sıra No	Vâkıfenin ve Vakfın Adı	Vazifesi / Namı	Senesi	İdarî Görevliler		Din Görevlileri		İlmî Görevliler		Müteferrik Görevliler	
			Hicrî Miladî	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)
22	Tahire Kadın ibneti Abdullah Vakfı bin Abdülmennan Vakfı		1122 1710					1	15		
23	Hakime Hatun binti Abdülmennan Vakfı		1126 1714	1	6	1	24				
24	Rukiye Hatun Vakfı		1132 1720	3	12			2	12		
25	Hâce Bahri Hatun binti Abdülmennan Vakfı		1139 1726	1	6					1	3
26	Rahime Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1146 1733			1	18				
27	Fatma Hatun binti Abdullah Vakfı		1151 1739	3	9	5	33			1	1,5
28	Hatice Usta bint Abdullah Vakfı	Hazinedâr Usta	1158 1745	1	3	2	6				
29	Dilaram ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa / Azadlı (Esma Sultan)	1172 1759	1	6	6	60			1	6
30	Hemrah Hatun ibneti Abdullah Vakfı		1173 1759	2	9	2	9			1	3
31	Gülruhsar Usta binti Abdullatif Vakfı	İbrikdar Usta	1178 1766					1	12	1	6

Çizelge 3.3. (devam) Vakfiyelerde Yer Alan Personel Giderleri

Vakfiyelerde Yer Alan Personel Giderleri											
Sıra No	Vâkıfenin ve Vakfın Adı	Vazifesi / Namı	Senesi	İdarî Görevliler		Din Görevlileri		İlmî Görevliler		Müteferrik Görevliler	
			Hicrî Miladî	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)
32	Fatma Hatun binti Abdullah Vakfı bin Abdullah Vakfı		1187 1774	2	12					2	9
33	Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı		1188 1779	3	18			3	195		
34	Mehtab binti Abdullah Vakfı	Kalfa	1189 1775	3	24	1	75	1	100		
35	Hâce Ayşe Hatun ibneti Abdullah Vakfı	Daye	1189 1775	4	53	7	72+2 İst.altını	1	60	2	9
36	Sevgülün Kadın (Nam-ı diğer Ümmahani Kadın) Vakfı	Saliha Sultan Çerağı	1190 1776			1	36			1	3
37	Hasibe Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı		1192 1778			30	180			1	6
38	Hasibe Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı		1192 1778			1	12			1	12
39	Mihrişah Usta Vakfı	Usta	1193 1779			33	93			3	9
40	Mirad Kalfa Vakfı		1193 1779			30	90			1	3
41	Hatice Nam-ı Diğer Dürri Yekda binti Abdullah Vakfı	Sultan Osman Çerağı	1196 1782	1	3			1	6		

Çizelge 3.3. (devam) Vakfiyelerde Yer Alan Personel Giderleri

Vakfiyelerde Yer Alan Personel Giderleri										
Sıra No	Vâkıfenin ve Vakfın Adı	Vazifesi / Namı	Senesi	İdarî Görevliler		Din Görevlileri		İlmî Görevliler		Müteferrik Görevliler	
			Hicrî Miladî	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)
42	Nevres Kadın Vakfı	Hazinedâr / 3. Kadın/ I. Abdülhamid	1197 1202			4	159	2	81	44	1027
43	Mâhîşeb Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı		1201 1787	3	12			1	30		
44	Saraylı Fesahat Usta binti Abdullatif Vakfı	Usta / III. Selim'in kadınlarından	1206 1791	3	30	61	364			4	12
45	Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı		1208 1794	2	45	4	240	1	240		
46	Nazperver Kadın binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Usta	1208 1794	5	36			3	60	3	24
47	Ziya Kadın binti Abdullah, Dildare Kadın binti Abdullah, Zevki Kadın binti Abdullah Vakfı		1215 1800	1	30	1	9				
48	Nahlinaz Usta ibneti Abdullah Vakfı	Usta	1220 1805	1	3	4	42			1	3
49	Alicenab Kadın ibneti Abdullah Vakfı	Dadı (Esma Sultan)	1226 1811			2	108				
50	Cevri Usta ibneti Abdülmennan Vakfı	Hazinedâr Usta	1231 1816	3	120	5	115			6	48

Çizelge 3.3. (devam) Vakfiyelerde Yer Alan Personel Giderleri

Vakfiyelerde Yer Alan Personel Giderleri										
Sıra No	Vâkıfenin ve Vakfın Adı	Vazifesi / Namı	Senesi	İdarî Görevliler		Din Görevlileri		İlmî Görevliler		Müteferrik Görevliler	
			Hicrî Miladî	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)
51	Hacce Fesahat Hanım ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	1235 1819	5	140						
52	Vecihi Kalfa binti Abdullah Vakfı	Azadlı / Kalfa	1236 1820	2	100	2	460	1	90	4	72
53	Penbe Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	1242 1826			3	30				
54	Zeyneb Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	1242 1826			3	30				
55	Tabib binti Abdullah Vakfı	Hazinedâr Usta (II. Mahmud)	1246 1830	4	45	5	96			1	60
56	Emine Hanım Vakfı	II. Mahmud Çerağlarından	1246 1831			1	240			1	24
57	Tayyibe Usta Vakfı	Hazinedâr Usta	1252 1837			12	370			1	60
58	Şevkinihal ibneti Abdurrahman Vakfı	Hazinedâr Usta	1261 1845			2	20				
59	Ebrubahar Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Çamaşır Ustası	1262 1846	1	60	4	625				
60	Nazlı Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Kahveci ustalarından	1262 1846	1	400	4	250				

Çizelge 3.3. (devam) Vakfiyelerde Yer Alan Personel Giderleri

Vakfiyelerde Yer Alan Personel Giderleri										
Sıra No	Vâkıfenin ve Vakfın Adı	Vazifesi / Namı	Senesi	İdarî Görevliler		Din Görevlileri		İlmî Görevliler		Müteferrik Görevliler	
			Hicrî Miladî	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)
61	Nursafa ibneti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Çaşnigir Ustası	1262 1846			1	360				
62	Saraylı Şevkidide ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	1262 1846	2	70					1	120
63	Nesimsaba Kadın ibneti Abdullah Vakfı	Hazinedâr Usta (Esma Sultan)	1267 1850			3	432				
64	Alemtab Usta ibneti Abdullah Vakfı ibn Abdulmennan Vakfı	Usta / 3. Kadın / II. Mahmud	1261 1845	1	250	5	1450				
65	Cilvenaz Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Çeşnigir Usta	1268 1852			5	840				
66	Saraylı Goncater ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa / Hazinedâr Usta	1272 1856	3	80	10	130			2	35
67	Saydıcinan Kalfa (nam-ı diğer Fatma) binti Abdullah Vakfı	Kalfa / Azadlı (II. Mahmud)	1275 1858	1	30	1	20				
68	Furucihan Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	1277 1860			2	50				
69	Hediye binti Abdullah bin Abdülmennan Vakfı	Usta	1281 1864	1	40	5	240				
70	Şemsi Cemal Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa/ Hazinedâr	1280 1864	2	100	2	400				

Çizelge 3.3. (devam) Vakfiyelerde Yer Alan Personel Giderleri

Vakfiyelerde Yer Alan Personel Giderleri										
Sıra No	Vâkıfenin ve Vakfın Adı	Vazifesi / Namı	Senesi	İdarî Görevliler		Din Görevlileri		İlmî Görevliler		Müteferrik Görevliler	
			Hicrî Miladî	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)
71	Nurissetr binti Abdullah Vakfı	Kalfa	1281 1864	3	210	6	360			7	70
72	Nazlıseza Kalfa binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı	Başkalfa/Pertevniyal Valide Sultan	1285 1869	1	50	10	600			2	160
73	Feleknaz Usta binti Abdullah Vakfı	Kilerci Ustası	1290 1873	2	50	10	180			1	10
74	Nermdil (Bezmdil) Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa, 3. Kâtip	1308 1891	2	100	2	170			3	420
75	Aşinadil Hanım ibneti Abdullah Vakfı	Hazinedâr (Abdülhamid Han)	1130 1893	3	205	5	170				
76	Sazkâr Kalfa ibneti Abdullah Vakfı	Kalfa	Tarihsiz			1	840				
77	Hazinedâr Rami Kadın Vakfı	Hazinedâr /I. Mahmud'un 6. Kadını	1165 1752					3	159	5	96
78	Şekerpare Hatun Vakfı	Kethüda	Tarihsiz	4	21	1	4,5				
79	Şuhi Kadın binti Abdülmennan Vakfı	Kethüda	1299 1881	2	21					1	6

Çizelge 3.3. (devam) Vakfiyelerde Yer Alan Personel Giderleri

Vakfiyelerde Yer Alan Personel Giderleri											
Sıra No	Vâkıfenin ve Vakfın Adı	Vazifesi / Namı	Senesi	İdarî Görevliler		Din Görevlileri		İlmî Görevliler		Müteferrik Görevliler	
			Hicrî Miladî	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)	Kişi Sayısı	Yıllık Tahsisat (Kuruş)
80	Zülfinerkis binti Abdullah Mehdî Vakfı	Başkalfa	1290 1873/74	2	50	17	320	2	30	1	10

3.3.2. Diğer Giderler

Ele alınan vakfiyelerde dini, askeri, sosyal ve eğitime mahsus ana hizmetler yerine getirilirken, bu hizmetlerin gereği olarak şart koşulmuş muhtelif giderler de söz konusudur. Birkaç başlık altında toplamak suretiyle tali sayılabilecek bu hizmetlere de çalışmada yer vermek gerekmektedir[907].

103 vakfiye içerisinde cari giderler arasında herhangi bir yere koyulamayan bazı harcamalar vardır. Bu harcamaları vakfiyelerinde yer alan bilgiye göre burada değerlendirmek gerekmektedir. Server Hatun vakfiyesinde[908] *"mektepte okuyan yetim öğrencilere 100 dirhem elbise parası verilecektir"* denilmektedir. Sanavber Hatun Vakfı'nda[909] geçen; *"Mahmud Paşa Camii merdiveni ağzında üç yol ağzında bulunan Çizmecibaşı Muallimhanesinde Kur'an öğrenen çocukların giyim-kuşamı için her sene 3000 akçe sarf edilecektir ve muallimede bir kapama alınacaktır"* şartı ile diğer giderlerden farklıdır. Hatice Usta Vakfı'ında[910] ise; *"vakfedilen kazan, maşrapa, sedir, tabutlar ve tabut örtüsü Niğde'ye bağlı Yere Yosun köyünde hıfzedilecek ve gerektiğinde kadın ve erkek cenazelerinde kullanılacaktır"* denilmektedir. Alicenab Kadın Vakfı'nda[911] zemin mukata gideri olarak yıllık 10 kuruş ödemesi, Nevres Kadının[912]; *"İstanbul'dan Sinop iskelesine, Sinoptan İstanbul'a gelecek malzeme için nakliye parası, 2040 akçe verilecek"* nakliye masraflarını karşılaması diğer giderlerden farklıdır. Hazinedâr Rami Kadın Vakfı[913]; *"Her sene Ramazan ayında mektepte bulunan 70 adet öğrenci ile hocaları ve asistan baştan ayağa (kapama, enteri, çintiyan, fes, kuşak, mest, zaçuka, çakşır, destar, kovuk, çuka, karaca ve pabuç) giydirilecek ve diğer ihtiyaçları için 20'şer para verilecektir.* Öğrencilerin ve hocaların ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan bu harcama güzel bir örnek teşkil etmektedir. Ayrıca öğrencilerin, "*Her sene talebeler ve hocalar pikniğe götürülecek, piknikteki yeme içme ve sair masrafara 40 kuruş sarf edilecek"* denilmektedir. Bir diğer vakfiyede, *"Artan paranın bir kısmı nemalandırılmak üzere verilecek ve geliri fakir ve fukaranın cenaze*

[907] Vakfiyelerle ilgili hazırlamış olan ve tez için gerekli bilgilerin alındığı analiz formu ekte verileceği için birkaç örnek verilecektir.
[908] Server Hatun binti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def. 1480, sh. 1, sr. 1; VGMA, Def: 2113, sh. 239, sr. 37.
[909] Sanavber Hatun ibnet-i Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:743, sh: 544, sr:169.
[910] Hatice Usta bint Abdullah Vakfı, VGMA, Def:624, sh:424, sr:390.
[911] Alicenab Kadın Vakfı, VGMA Def:579, sh:582, sr: 256.
[912] Nevres Kadın Vakfı, Vakfiye:15 Şevval 1197 / 25 Receb 1202 Zeyl Vakfiye:13 Eylül 1783 / 01 Mayıs 1788.
[913] Hazinedâr Rami Kadın Vakfı, VGMA, Def:638, sh:303, sr:176, Zeyl Vakfiye Def:638, sh: 305, sr:177.

masrafları ve yetimlerin giydirilmesi iyiliklere sarf edilecektir" denilmektedir[914]. Vecihi Kalfa Vakfı'nda[915], 5 adet erkek ve kız fakir öğrencilere her sene 30'ar kuruşluk giyecek" alınması bu gider türüne örnek gösterilebilir. Farklı gider türüne son örnek ise; Halime Hatun Vakfı'nda[916] bulunan ve köleleri için koyduğu şarttı. Buna göre; *"Gelir fazlasından sekiz adet azatlı kölelerinden her birine günlük 2 akçe ücret verilecektir"* denilmektedir. Bu giderlerin bir kısmı ise ya doğrudan varolan bir hayır kurumunun, mesela bir caminin bakım onarım veya ısınma, aydınlatma nevinden mutad giderleri ya da bizatihi vakfedilen emlâkin mesela vakfın imkânlarıyla inşa edilmiş bir çeşmenin veya bir suyolunun bakım-onarımıyla ilgili olabilmektedir. Bakım ve onarımla ilgili kısımda bu vakfiyeler ele alınacaktır. Ancak diğer giderlerden farklı sayılabilecek türde olan çeşmenin zemin mukataası için yıllık 10 kuruş sarfedilmesi bu tür giderler için güzel bir örnek teşkil etmektedir[917].

3.3.2.1. İkram giderleri

Bu kabil giderler genellikle belirli bir zamana mahsus dinî hizmetlerin, mesela kandil gecelerinde Kur'an, mevlid, evrad u ezkar[918] okunmasının ardından cemaate sunulan ikramlar, tekkelerde ve imaretlerde fukaraya verilen mutad yemekler, mekteplerde eğitim gören çocukların iaşeleri türünden hizmetlerdir. Bazen ikram edilecek yemeğin miktarını artırmaya bazen de mutad verilen bir yemeğin belli bir zaman diliminde (Ramazan, Kandil, Bayram vs) mesela koyun eti alınıp pişirilmesi veya aşure pişirilip yemekle birlikte sunulmak suretiyle daha güzel bir ikrama dönüştürmeye matuf şartlardır[919].

Vakfiyelerin fukaraya mutad iaşe hizmetleriyle yetinmeyip, Türk misafirperverliğine yakışır şekilde ikram geleneğine bolca yer vermeleri, saraylı kadınların sosyal ve kültürel değerlere olan duyarlılıklarının yoğunluğunu göstermektedir. Mesela Hazinedâr Rami Kadın vakfiyesinde[920] *"Temmuz ve Ağustos aylarında sebillerde soğuk su içirilmesi için kar satın alınması için yıllık 80 kuruş harcanacaktır"* yaz aylarında soğuk su için kar satın alınmasının zikredilmesi bu kabil bir inceliğin sonucu olsa gerek. Buhurdan, gülabdan nevinden güzel

[914] Saraylı Şevkidide ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:747, sh:116, sr:112.
[915] Vecihi Kalfa binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:630, sh:1057, sr:672, Evkaf Müfettişliği Defter (İMÜF): 350 VRK 3-4.
[916] Halime Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:582-1, sh: 265, sr:182.
[917] Saraylı Şevkidide ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:747, sh:116, sr:112.
[918] Develioğlu,(2009). ***a.g.e.,*** 242; Okunması adet olunan dini dualar.
[919] Özellikle bu vakıf içerisinde oldukça yüklü bir meblağ ikram için ayrılmıştır. Bkz: Cevri Usta ibneti Abdülmennan; VGMA, Def:746, sh:10, sr:6.
[920] Hazinedâr Rami Kadın; VGMA, Def:638, sh:303-305, sr:176-177.

koku eşyalarının ve gül suyu ikramının vakfiyelerde sıkçı yer alması da bahsi geçen bu duyarlılığın neticesidir. Server Hatun[921] *"Muharrem ayında aşure kaynatılıp fukaraya dağıtılması için 500 dirhem",* bağışlamıştır. Halime Hatun'un[922] vakfiyesinde bulunan şart gereğince: *"Her sene Muharrem ayında Kerbela şehitleri ve cümle şehitler için aşure pişirilip ahaliye ikram edilecektir",* ölmüşlerin ruhu için dua edilirken ikram geleneğinin de olduğunu göstermektedir. Tayyibe Usta Vakfı'nda[923]; *"mevlüte katılan ahaliye dağıtılacak şerbet ve sair ikramlar için yıllık 300 kuruş, mevlüte katılan meşayıh, dedeler ve dervişlere et ve pilav pişirilmesi ve tatlı ikramı için senelik 500 kuruş"* harcanması şart koşulmuştur. Bir diğer örnek ise: Nermdil (Bezmdil) Kalfa'nın 1891 tarihli vakfiyesinde yer almaktadır[924]. Buna göre; *"Mevlit için toplanan ahaliye elvan şekeri dağıtılması için 150 kuruş, mevlidin akabinde şerbet için 120 kuruş, 10 kuruş güzel koku için, 30 kuruş kahve pişirilmesi için sarfedilecektir"* denilmektedir. Kahve ikramına bir diğer örnek ise, Aşinadil Kalfa'nın[925] 1893 tarihli vakfiyesinde *"menkıbeye gelen cemaate şerbet için 250 kuruş, kahve için 20 kuruş sarfedilmesi"* şartı yer almaktadır. Dönemleri itibariyle bir birine yakın olan bu iki vakfiyede de görüldüğü üzere; toplantılarda ikram geleneği içerisine gülsuyu, şerbet, aşure ve pilav gibi alışık olunandan farklı olarak, kahve ikram etme geleneğinin de başladığı görülmektedir. İkram giderleri arasında genellikle ikram edilecek her ne ise tafsilatlı bir şekilde açıklanmaktadır. Örneğin pişirilecek pilav için kaç okka et veya pirinç kullanılacağı açıkça yazılmaktadır[926]. Nazlıseza Kalfa'nın[927] vakfiyesinde *"törene katılan cemate şeker, şerbet, gülsuyu ikramı ve malzemeleri için 240 kuruş ve diğer masraflar için 20 kuruş sarf edilecektir"* denilmektedir. Sarayî Goncater Kalfa[928] vakfında *"harem-i hümâyûn hademesi odasına Ramazan ayında iftariyelik alınması 100 kuruş",* bağışlamaktadır. İkram giderlerine ve ne ikram edildiği hususunda vakfiyelerde geçen bilgiye bakıldığında; toplantılarda (toplu halde yapılan ibadetlerde) edilecek dua kadar mühim bir yere sahip olduğu sonuca varılabilir[929].

---

[921]Server Hatun binti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def. 1480, sh. 1, sr. 1; VGMA, Def: 2113, sh. 239, sr. 37.
[922] Halime Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:582-1, sh: 265, sr:182.
[923] Tayyibe Usta Vakfı, VGMA, Def:746, sh:412, sr:184.
[924] Nermdil (Bezmdil) Kalfa ibneti Abdullah bin Abdurrahman Vakfı, VGMA Def:572, sh:71, sr: 25.
[925] Aşinadil Hanım ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:608-1, sh:250, sr:27.
[926] Tayyibe Usta Vakfı, VGMA, Def:746, sh:412, sr:184.
[927] Nazlıseza Kalfa binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:747, sh:347, sr:242.
[928]Saraylı Goncater Kalfa ibneti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:747, sh:217, sr:181.
[929] Bkz: Vakfiyelerinde ikram giderleri bulunan ancak yukarıda ismi zikredilmeyen kadınlar şunlardır: Cevri Usta, Sabrişah Kalfa, Vecihi Kalfa, Penbe Kalfa, Zeyneb Kalfa, Şevkinihal Usta, Nazlı Usta, Cilvenaz Usta, Furicihan Kalfa, Hediye Usta, Şemsi Cemal Kalfa, Feleknaz Usta, Bülbülzar Kalfa, Zülfinerkis Başkalfa.

3.3.2.2. Tamirat giderleri

Türk-İslam geleneğinde hizmet amacıyla yapılmış her binanın uzun ömürlü ve sürekli hizmet imkânından mahrum olmaması için tedbirlerin alındığını, hatta bazı vakıfların sırf bu amaca matuf tesis edildiğini yukarıda muhtelif örnekler ile zikredilmektedir. Vakfiyeler bazen varolan cami, çeşme, köprü, suyolu ve sair bir hayratın bazen de bizatihi vakfın kendi imkânlarıyla inşa edilmiş bir hayratın yıllık bakım ve onarımını hizmet şartı olarak zikretmişlerdir. Vakıf bir eser kurmak kadar onun bakım ve tamirini yapmak önemlidir. Vakfiyelerde yer alan örneklerde cami, çeşme ve suyollarının tamir ve düzenli bakımlarının yapılması için açık ve net şartlar yer almıştır.

103 vakfiye içerisinde bakım onarım için tahsisat ayıran vâkıfeler şu şekilde sıralanabilir: *"Server Hatun[930] suyolu tamiri; Halime Hatun[931] suyolların bakımı; Sanaber Hatun[932] çeşmenin bakım ve onarımı; Amine Hatun[933] evin bakım ve onarımı; Badısaba Hatun[934] kuyuların ve odaların bakımı; Hâce Ayşe Hatun[935] evlerin ve çeşmenin bakım-onarım; Hatice Hatun[936] mektep ve odaların tamiri; Hakime Hatun[937] bahçe ve evin bakımı; Dilara Kalfa[938] dükkânların bakımı; Ayşe Hatun[939] evin bakım ve onarımı; Hatice Usta[940] artan para, bakım ve onarım; Hazinedâr Rami Kadın[941] harcamalardan sonra kalan para, çeşme, mektep, sebil ve suyollarının bakım ve onarımlarına; Hâce Fesahat Hanım[942] ribattaki iki adet çalar saatin tamirleri, ribattaki değirmen çeşmesinin bakımı; Fatma Hatun[943] su kuyularının onarılması; Hatice nam-ı diğer Dürri Yekda[944] evin bakım onarımı; Nevres Kadın[945] caminin bakım ve tamiri; Sarayî Nazperver Hatun[946] mektebin ve suyolunun*

[930] Server Hatun binti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def. 1480, sh. 1, sr. 1; VGMA, Def: 2113, sh. 239, sr. 37.
[931] Halime Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:582-1, sh: 265, sr:182.
[932] Sanavber Hatun ibnet-i Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:743, sh: 544, sr:169.
[933] Amine Hatun ibneti Abdullah Vakfı, COA; EV-VKF 21/21.
[934] Badısaba Hatun Vakfı, VGMA; Defter: 740, sh:3, sr:3.
[935] Hâce Ayşe Hatun ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1652, sh: 1:Zeyl Vakfiye: Def:1652 sh: 10;Zeyl Vakfiye: Def:1652, sh:14.
[936]Hatice Hatun Binti Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:623: sh:110, sr:120.
[937]Hakime Hatun binti Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def:731, sh:3, sr:3.
[938] Dilaram ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:739, sh:237, sr:140.
[939] Ayşe Hatun ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1763, sh:126.
[940] Hatice Usta bint Abdullah Vakfı, VGMA, Def:624, sh:424, sr:390.
[941] Hazinedâr Rami Kadın Vakfı, VGMA, Def:638, sh:303, sr:176; Zeyl Vakfiye Def:638, sh: 305, sr:177
[942]Hâce Fesahat Hanım ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:580, sh:183, sr:87.
[943] Fatma Hatun binti Abdullah bin Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:111, sr:99
[944] Hatice Nam-ı Diğer Dürri Yekda binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:732, sh:171, sr:152.
[945] Nevres Kadın Vakfı, VGMA, Def:637, sh:183, sr:5; Zeyl Vakfiye: Def:637, sh:184, sr: 6.
[946] Sarayî Nazperver Kadın binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:743, sh:171, sr:40

tamiri; Alicenab Kadın[947] *mescit duvarlarının ve suyollarının bakımı; Sabrişah Kalfa*[948]*, 1500 kuruşu Anadolu'da Hadim Kasabasında Hadim müftüsü Seyyid Hacı Mehmed Efendinin bina eylediği camii, medrese, şadırvan ve suyollarının bakım ve onarımları; Vecihi Kalfa*[949] *suyolunu tamiri için 50 akçe; Tabib Usta*[950] *2 adet çeşmenin ve suyolların bakımı için aylık 15 kuruş; Saraylı Şevkidide*[951] *artan para, bakım ve onarım; Alemtab Usta*[952] *arta kalan gelir fazlası, caminin bakım ve onarımına; Saydıcinan Kalfa* [953] *dervişler için yapılan odaların bakım ve onarımı; Şuhi Kadın*[954] *çeşmenin ve köprünün bakımı; Sazkâr Kalfa*[955] *bakım ve onarım için; Cilvenaz Usta* [956] *Zelve köyünde yaptırdırdığı caminin bakım ve onarımı; Gülruhsar Usta*[957] *kendi hayratı olan tulumbanın düzenli bakım onarımını; Furucihan Kalfa*[958]*, kendi vakfı olan 1029 adet zeytin ağacının bakımının yapılması"* şart koşulmuştur.

Netice itibariyle, kurdukları vakıflar için, vakfiyelerinde tamir, bakım ve onarım şartı koşan bu kadınlar; hiçte azımsanamayacak sayıdadır. 103 vakfiye içerisinde 29 tanesinde tamir, bakım ve onarım şartlar vardır. Oransal olarak ifade etmek gerekirse %28,16'ya tekabül etmektedir. Yukarıdaki sıralanan vakıflardan da anlaşılacağı üzere bakım ve onarım şartının, vâkıfeler için diğer giderlere oranla; öncelik sırasında olduğu görülmektedir.

3.3.2.3. Isıtma ve aydınlatma giderleri

Bu kabil giderler çoğunlukla cami, tekke ve mektep gibi hizmet binalarının ısınma ve aydınlatma ihtiyaçlarının teminine yöneliktir. Vakfiyelerde zikredilen ısınma kalemleri hattabiye (odun) ve kömürden ibarettir. Aydınlatma için ise revgan-ı zeyt (zeytinyağı) zikredilmektedir[959]. Bu giderler senelik mutad tahsisatlar olabildiği gibi, belli bir hizmete,

---

[947] Alicenab Kadın Vakfı, VGMA Def:579, sh:582, sr: 256.
[948] Sabrişah Hatun Vakfı, VGMA, Def:733, sh:72, sr:36.
[949] Vecihi Kalfa binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:630, sh:1057, sr:672, Evkaf Müfettişliği Defter (İMÜF): 350 VRK 3-4.
[950]Tabib Usta Vakfı, VGMA, Def:1650 müstakil defter.
[951] Saraylı Şevkidide ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:747, sh:116, sr:112
[952] Alemtab Usta ibneti Abdullah ibn Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:747, sh: 42, sr:47; Zeyl Vakfiye: Def:747, sh:160, sr:137,
[953] Saydıcinan Kalfa (Nam-ı diğer Fatma) Vakfı, VGMA, Def: 581, sh: 419, sr:407
[954] Şuhi Kadın binti Abdülmennan Vakfı, VGMA, Def:744, sh:171, sr:43.
[955] Sazkâr Kalfa ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:583, sh:54, sr:43.
[956] Cilvenaz Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:582, sh:142, sr: 96.
[957] Gülruhsar Usta binti Abdullatif; VGMA, Def:732, sh:38, sr:24.
[958]Furucihan Kalfa ibneti Abdullah; VGMA, Def:583, sh:44, sr:36.
[959] Ebrubahar Usta binti Abdullah bin Abdulmennan; VGMA, Def:747, sh:104, sr:103.

mesela bir kandil gecesi yapılacak dini merasime mahsus olarak da vakfiyelerde yer almaktadır.

103 vakfiye içerisinde geçen, ısınma ve ışıklandırma için ayırdıkları tahsisat miktarları ve şartları şöyledir:

"Halime Hatun Vakfi[960]*kandil ve ışıklandırma giderleri için günlük 25 akçe; Tabib Usta Vakfi*[961]*, camiinin ışıklandırma giderleri için yıllık 30 kuruş; Ebrubahar Usta Vakfi*[962]*, caminin ışıklandırma giderleri için senelik 110 kuruşluk şem-i asel ve rugan-ı zeyt; Cilvenaz Usta Vakfi*[963]*, ışıklandırma giderlerine aylık 16 kuruş; Hazinedâr Rami Kadın Vakfi*[964]*, Ramazan ayında kandil yakılması için revgan-ı zeyt ücreti olarak yıllık 53 kuruş sarf olunması, her sene ısınma için 30 kuruşluk kömür satın alınması; Nevres Kadın Vakfi*[965]*; Caminin ışıklandırılması için yıllık 2160 akçelik bal mumu, mihrab için 1200 akçelik revgan-ı şem ve 1200 akçelik revgan-ı zeyt satın alınması, Fatma Mahcube Hatun Vakfi*[966]*, vakfedilen 1/3 terekesinin olan 367,5 kuruş, onu onbirbuçuk hesabıyla istirbah olunub elde edilen gelirle şem-i revgan alınması ve Teberdâran Ocağı hastaları odası ışıklandırılması; Nahlinaz Usta Vakfi*[967] *artan gelirle cami-i şerifin ışıklandırması için rugan-ı zeyd satın alınması; Söhrab Hatun Vakfi*[968]*, her sene iki adet 3'er vukuyye şem-i asel satın alınıp Şaban ayının 15. Gecesinden itibaren mihrabın iki tarafında yakılması; Şekerpare Hatun Vakfi*[969]*, mescide senede dört adet beyaz balmumu satın alınması; Hazinedâr Suada Usta Vakfi*[970]*, her sene Ramazan ayında 4 vukıyye şem-i bal (bal mumu) satın alınması ve Teberdâran Ocağı içerinsindeki Mescidde kandil yakılması"*olarak belirtilmektedir.

Netice itibariyle 103 vakfiyenin 11 tanesinde ışıklandırma ve ısınma için tahsisat yapılmış olduğu görülmekedir.

---

[960] Halime Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı, VGMA, Def:582-1, sh: 265, sr:182.
[961] Tabib Usta binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:1649 müstakil defter
[962] Ebrubahar Usta binti Abdullah bin Abdulmennan; VGMA, Def:747, sh:104, sr:103.
[963] Cilvenaz Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:582, sh:142, sr: 96.
[964] Hazinedâr Rami Kadın; VGMA, Def:638, sh:303-305, sr:176-177.
[965] Nevres Kadın Vakfı, Vakfiye:15 Şevval 1197 / 25 Receb 1202 Zeyl Vakfiye:13 Eylül 1783 / 01 Mayıs 1788.
[966] Fatma Mahcube Hatun Vakfı, VGMA, Def:733, sh:87, sr:51.
[967]Nahlinaz Usta ibneti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:629, sh:715, sr:480.
[968] Söhrab Hatun ibneti Abdulmennan Vakfı, VGMA, Def:1646, müstakil defter.
[969] Şekerpare Hatun Vakfı, VGMA, Def:649, sh: 24, sr:65
[970] Hazinedâr Suada Usta binti Abdullah Vakfı, VGMA, Def:733, sh: 85, sr: 48.

3.3.2.4. Temizlik giderleri

Vakıfların suyu hayatî bir nimet olarak hayatın her alanına taşıması ana hizmet alanlarındandır. Vakfiyelerde sıkça çeşme, suyolu inşa ve bakım onarım şartlarının zikredilmesinde, suyun hayati bir ihtiyaç olmasının yanında İslam geleneğinin ön planda tuttuğu temizlik düsturunun da önemli bir payı olduğu kuşkusuzdur.

Hazinedâr Rami Kadın Vakfı[971];*"Sebillere konan tasların kalay masrafı, sebilin ve mektebin sünger, süpürge, peştamal ve sair ihtiyaçları karşılanması"* şartı yer almaktadır. Saraylı Nurissetir Kalfa Vakfı'nda[972] ise *"Hazreti Eyyüb Türbesinin 7 ferraşına onar kuruş"* tahsisat ayırması temizlik giderleri arasında sayılabilir. Hayata değer veren bir gelenek olarak vakıflar suyu her alana, her canlıya ulaştırmayı bir gaye edinmiştir. Dahası kabristanlarda su kuyularının açılmasına dair bir şartı Hemrah Hatun'un vakfiyesinde[973] görülmektedir. Kabristanlarda mezarların ayakucunda hayvanat için bir su birikintisi sağlanması, servi başta olmak üzere muhtelif ağaç ve her türden çiçeklerle bu ölüler diyarının canlandırılması İslam ve özellikle Müslüman Türk medeniyetinin nadir inceliklerindendir.

[971] Hazinedâr Rami Kadın; VGMA, Def:638, sh:303-305, sr:176-177.
[972]Saraylı Nurissetir Kalfa binti Abdullah, VGMA, Def:1648, müstakil defter.
[973] Hemrah Hatun ibneti Abdullah; VGMA, Def:740, sh:76, sr:28.

SONUÇ

Osmanlı Sarayında Görevli Kadınlar ve Vakıfları konulu çalışma, bu konuda literatürde görülen eksikliğin giderilmesine katkı sağlaması amacıyla ortaya konuldu. Konunun araştırma safhasında saray kadınlarının icra ettikleri mesleklere yönelik birkaç çalışma dışında, bu zümreye ait kapsamlı bir araştırmanın yapılmadığı görülmüştür. Bu eksikliğin giderilmesine yönelik; etkisi günümüze kadar süren, bir kısmının varlığı ve hizmeti halen devam eden, saraylı kadınların kurdukları vakıflara ait vakfiyeler, bu kadınlara ulaşmak için çalışmanın merkezine alınmıştır. Söz konusu vakfiyeler, kadınların bizzat kendi isteklerini dile getiren ve maddi güçlerini gösteren hukuki mahiyeti de olan belgelerdir. Dolayısıyla haremin kapalı yapısını açabilecek ve bu kadınlar hakkında fikir verebilecek türden vesikalardır. Nitekim vakfiyelerde geçen şartlar incelendiğinde, vakıf sahibi bir kadının; dinî, sosyal, toplumsal ve insanî vasıfları anlaşılabilmektedir. Ayrıca saraylı kadınlar tarafından kurulmuş ancak vakfiyesi günümüze ulaşmamış vakıflardan da örnekler verilmiştir. Bu örneklere dair bilgiler şahsiyet kayıtlarından ve vakıf hülasalarından elde edilmiş ve bir tabloda değerlendirilmiştir. Çıkarılan sonuç ise; vakfiyelerde olduğu gibi, detaylı bilgi verilmemiş olmamasına rağmen, vakfiyenin özü mahiyetinde olan vakfın akarı, harcanması gereken yeri ve tutar bilgisinin verilmiş olmasıdır.

Osmanlı hareminin önemli bir unsurunu teşkil eden hizmet sınıfına mensup saraylı kadınlar, arşiv belgeleri ve bu zümrenin tesis ettiği vakıf kurumlarına ait vakfiyeler vasıtasıyla, grup biyografisi metodu çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmanın temelini teşkil eden kaynaklar; nesnel ve envanter niteliğe sahip, resmi arşiv belge/defterlerden meydana gelmektedir. Bunlara ilave olarak sahaya ait birçok seyahatname, hatırat ve telif eserin araştırılması suretiyle çalışma objektif, bilimsel zemine oturtulmaya çalışılmıştır. Arşivlerde bulunan birçok belge ve defterin çözümlenmesi neticesinde, saraylı kadınların kimliklerine dair bilgiler, hareme dâhil oluş şekilleri, uzun ve usta çırak ilişkisi içerisinde yaşayarak öğrenmeye dayalı eğitimleri, toplumun kendilerine yakıştırdığı saraylı vasfının ifade ettiği anlam, saray hayatı içerisinde ifa ettikleri vazifeler, makamları ve mevkileri, sahip oldukları sermaye birikimleri ana hatlarıyla ortaya konulmuştur. Aynı şekilde bu birikimler neticesinde tesis ettikleri vakıfların vakfiyelerinde açıklanan hizmet alanları ve şartları gibi hususlar bize saraylı kadınların iç dünyalarında yaşattıkları dinî, siyasî ve sosyal temayüllerin neler olduğuna dair bilgiler de vermektedir.

Saraylı kadınlara hakkında ortaya konulan grup biyografi çalışmasında, söz konusu kadınların; bireysel ve kamusal kimlikleri, sosyal, dini ve insani temayülleri, saray içerisindeki idarî ve hizmet vazifeleri ile hiyerarşik yapıları ve toplumsal statülerine dair birçok hususiyetleri tespit edilmiştir. Bu hususiyetleri ana hatlarıyla şöyle sıralamak mümkündür:

Saraylı kadınların baba adlarının Abdullah, Abdulmennan gibi genellikle köle kökenli kişiler için kullanılan isimler olması bu kadınların hepsinin köle kökenli olduğunu gösterir mahiyettedir. Ulaşılan bir diğer sonuç ise; saraylı kadınlar saraya dâhil oluş şekilleri itibariyle köle olabilirler; ancak yaşam şekilleri ve sahip oldukları imkânlar dünyadaki diğer köleler gibi olmadığı tetkik edilen belgelerden anlaşılmıştır.

Harem-i hümâyûna dâhil olan bu kadınların, saraylı vasfını haiz olmak için nasıl bir eğitim sürecinden geçtiğine dair birçok veri tespit edilmiştir. Bu veriler telif eserlerle karşılaştırılarak, haremdeki kadınların tıpkı enderunda olduğu gibi sıkı bir eğitime tabi tutulduğu ve enderunda bulunan ocak sisteminin haremde de olduğu görüşünü destekleyecek nitelikte olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer bir ifadeyle, saraylı kadınların aldıkları eğitim süreci sonucunda maharet kesp ettikleri alanlar, sahip oldukları makam, mertebe ve meşgul oldukları vazifelerin ortaya konulması ve ifa ettikleri vazifeler neticesinde bağlı oldukları bir ocak olduğu ve bu ocağın enderundaki ocak sistemi gibi işlediği görülmüştür. Nitekim aldıkları bu eğitim sonucunda toplum içerisinde saygın bir görev ve sosyal statüye sahip oldukları görülmüştür.

Kadınların, haremde yerine getirdikleri vazifeler karşılığında elde ettikleri gelirin türü, bu gelirin miktarının tespiti ve ne sıklıkla aldıkları, çalışılan 25 farklı tarihli inam, ihsan, mevacib ve masraf defteri üzerinden ortaya konulmuştur. Bu çerçevede sürekli olduğu anlaşılan gelirleri kadınların bir nevi maaşı gibi addedilmiştir. Nitekim bu durum, saray kadınlarının varlıklı bir yapıya sahip olduklarını göstermektedir. Saraylı olmaları hasebiyle bu kadınların gerek kurdukları vakıflar ve gerekse devlet ileri gelenleriyle yaptıkları evlilikler sayesinde Osmanlı toplum hayatı içerisinde saygın bir yere sahip oldukları anlaşılmaktadır. Saraylı kadınların harem içerisindeki günlük yaşamlarına dair bilgiler, giyim kuşamları gibi konular da ayrıca incelenmiştir. Bu kapsamda in'âm ve ihsan

defterlerindeki bilgilere dayanılarak kadınların giysileri için verilen kumaşların cinsi ve miktarı hakkında bir çıkarım yapma imkânı elde edilmiştir. Nitekim arşiv kaynaklarının sunduğu bu verilerden hareketle, saraylı kadınların zamanla saray dışına çıkarak, giyim-kuşamda model olabilecek öncü rolü oynadıkları kanaatine varılmıştır. Ayrıca bu kadınların gelirlerinin yanı sıra sarayda yaşadıkları ve masrafların çoğu hazine tarafından karşılandığı için gider kalemlerinin sınırlı olduğu söylenilebilir. Dolayısıyla bu kadınların zengin olmaları, onları vakıf kurmaya iten sebepler arasında sayılabilir.

Saraylı kadınlara ait 103 vakfiye içerisinde 6 kadının birden fazla vakıf kurması söz konusudur. İstisna olarak bir vakfiyede ise 3 ayrı kadının ismi kurucu olarak yer almaktadır. 3 vakıf ise vasiyet vakıf niteliğinde kurucusunun vasiyeti üzerine oluşturulmuş "vasiyet vakfiye" niteliğindedir. Vakfiyelerin 40'ında kurucuya ait vazife, makam, mevki veya mensubiyetlerine dair herhangi bir kayıt bulunmamakla birlikte tamamı harem-i hümâyûna mensup olmaları hasebiyle "saraylı" olarak kayıt edilmiştir. Bu kadınların 53'ünün kaydedilmiş statü ve vazifelerine yakından bakıldığında, 7'si dadı veya daye statüsünde olduğu görülmektedir. Hazinedâr/ hazinedâr usta statüsünde 11, kethüda 4 statüsünde yer alan kadınların sayısı 15'dir. Başkalfa veya kalfa statüsüyle anılan kadınların sayısı 20, usta statüsüyle anılanların sayısı da 12'dir. Herhangi bir meslek adı olmayan azatlısı ve çerağ olarak kayıt edilenlerin sayıları daha az olmak üzere azatlı olarak anılan 4, padişahın, hanedan mensubunun çerağı veya kadını olarak adlandırılan kadınların sayısı 3'tür. Saray-ı Atik ve Saray-ı Cedid ifadesiyle birer kadının kaydı bulunmaktadır. Birkaç kayıtta da birden fazla statü, mesela kalfa ve usta veya kalfa ve hazinedâr statüleri bir arada yer almaktadır.

Yapılan araştırma ile Osmanlı hareminde hizmet sınıfına mensup kadınların kapalı dünyası kurdukları vakıflar vasıtasıyla aralanmaya çalışılmıştır. 1549 ve 1914 yılları arasında İstanbul'da kadınlar tarafından kurulan 1699 vakıf tespit edilmiştir. Bu sayı içerisinde vakfiyesine ulaşılabilen 103 vakfın haremde görevli kadınlar tarafından kurulduğu tespit edilmiştir. Nitekim 1699 vakıf içerisinde bulunan 103 vakfın, yıllara göre oranına bakıldığında, haremde görevli kadınların kurduğu vakıf sayısı ile doğru orantılı olmadığı görülmüştür.

Kapalı kapıların ardındaki dünyada, kadınların nasıl bir hayat yaşadıklarına dair bir kanaat oluşturmak için bizzat kendileri tarafından oluşturulan her şartını kendilerinin belirlediği vakfiyeler dikkatle incelenmiştir. Yapılan tetkiklerde vakıfların hayratının olup

olmadığı, yani doğrudan kendi kaynakları ile inşa edilen bir mektep, çeşme ve benzeri hayır kurumunun olup olmadığı hususu araştırılmıştır. Bu araştırma neticesinde 103 vakıf içerisinde 23 (%22,33) vakfın hayratı olduğu tespit edilmiştir.

Kurulan vakıfların hizmet alanlarının hangi kategoride olduğu yani sosyal, dinî, eğitim ve askerî alanların tercih oranları tespit edilmiştir. Hizmet alanlarının yoğunluğu: 103 vakıf içerisinde 60 (%58,25) tanesinin din ile ilgili bir hizmeti yerine getirmek için kurulduğu görülmüştür. Bu sıralama neticesinde ikinci sırada sosyal, üçüncü sırada eğitim ve en son askeri hizmet için vakıf kurulduğu belirlenmiştir. Bu sıralama, aynı zamanda saraylı kadınların hayır faaliyetlerindeki eğilimlerini ortaya koyması açısından oldukça önemlidir. Eğilimlerin tespit edilmesi ile saraylı kadınlarla ilgili bir kanaate varılmıştır: Saraylı kadınların dini duygularının yoğun ve hizmet açısından da sayı bakımından da buna yönelik vakıfların ağırlıkta olduğu görülmüştür. Netice itibariyle bu vakıflar sayesinde hem sosyal ve siyasi statü kazanmış hem de samimi bir dindar olarak hayır yapmanın, aldıkları dinî ve ahlakî terbiyenin bir neticesi olarak; "kendilerini öteki dünyada ebedi kurtuluşa hazırlamanın iç huzurunu yaşamışlardır", demek mümkündür.

Vakıflar içerisindeki tevliyet (yönetim) şartlarına bakıldığında: 29 vakfiyede (%28,16), vâkifeler kendisini mütevelli tayin etmektedir. Kendisinden sonra da aile yakınları, azatlıları veya yukarıda zikredilen makam, mevki veya vazifeliler mütevelli olarak tercih edildiği görülmektedir. Bu bağlamda vâkıfelerden 4 tanesi kendisinden sonra eşini, 7 tanesi de kendisinden sonra evlatlarından birini mütevelli tayin etmektedir. Kendisinden ve eşinden sonra azatlısını mütevelli tayin eden vâkıfelerin sayısı ise 5'tir. Geriye kalan 62 (%60,19) vakfiyede ise kendisinden sonra mütevelli tayin edilenler cami imamı, darüssaade ağası, kızlarağası, belli bir dergâhın şeyhi veya farklı bir vakfın mütevellisi gibi muhtelif makam sahibi veya vazifeliler olduğu görülmüştür.

Vakfiyelerde yer alan nezaret (denetim) şartında ise: 59 vakfiyede nezaret için bir şart belirtilmiştir. Yüzdelik oranlarına bakıldığında nezaret şartı koşulan %57,28 nezaret şartı bulunmayan ise %42,72 oranındadır. Herhangi bir vazife veya makam adı zikredilerek nezaret tayin edilmiş vakfiye sayısı ise 15'dir. Tevliyet tayininde olduğu gibi nezaret tayininde de saray çevresine yakın makamlar veya dinî vasfı ön planda olan hadis hocası, imam, türbedar gibi vazifeliler tercih edilmektedir. Saray-ı Atik ağasının nazır tayin edilmesi 6 vakfiyede görülmektedir. Buna karşılık darüssaade ağasının nezârete tayini saraylı kadınlar arasında hayli yaygın bir gelenek olmalı ki, vakfiyelerden 29 tanesinde nezaret tercihi

darüssaade ağası olarak tayin edilmiştir. 3 vakfiyede de Evkaf nazırı nezarete tayin edilmiştir. Tevliyetteki nisbî yaygınlığına rağmen nezaret için tekke şeyhi tercihi sadece iki vakfiyede söz konusudur. Yine iki vakfiyede de vakfın hizmet yeri olan köy halkı nezaret için tayin edilmektedir. Nezaret tayininde dikkat çeken bir husus da tevliyet vazifesi tayinlerine pek rastlanmayan kadılık makamının iki vakfiyede nezaret için zikredilmiş edilmiş olmasıdır.

Çalışmanın önemli problemlerinden birisi de vakfın tümüyle kamu yararına tesis edilip edilmediği hususudur. Burada aile yakınlarının vakıf hizmetlerine katılımları araştırılmıştır. Ağırlıklı bir kısmının hayrî vakıf olduğu yani kamu yararına kurulduğu ve bu vakıfların %3'lük bir oranının ise zürrî vakıf olduğu tespit edilmiştir. Zürrî vakıf oranının bu kadar düşük olması ise bize şu çıkarımı yaptırabilir. Bu kadınların, ya hiç evlenmemiş ya da geç evlenmiş olduğu kanaatine varılabilir. Dolayısıyla çocuk sahibi olamadıklarını söylemek mümkündür.

Vakfiyelerin sonunda yer alan şuhûdü'l-hâl kısmının (şahitlerin) kimlerden oluştuğu da ayrıca incelenmiştir. Bu kısımda yer alan bilgilere bakıldığında vakfiyede vakıf kurucusunun statüsüne göre şahitlerin de yüksek mevkide olduğu görülmüştür.

Yapılan bu çalışma aynı zamanda bir zümrenin yani haremde görevli olan kadınların tarihine ışık tutacak mahiyettedir. Dolayısıyla bu kadınların hayatlarında meydana gelen değişim ve dönüşümün ne olduğu üzerinde durulması gerekmektedir. Bu değişim ve dönüşüme çok yönlü bakıldı. 103 vakıf ve farklı yılları kapsayan hareme yapılan tahsisatı içeren 25 defter üzerinden yapılan değerlendirmeye göre: sarayda görevli kadınların vakfiyelerine yansıyan değişim ve dönüşümün nasıl olduğu araştırılmıştır. Bu araştırma neticesinde sarayda görevli kadınların 1550'lerden itibaren sosyal ve ekonomik hayat içerisinde yavaş yavaş yerini almaya başladığı görülmüştür. Bu değişim ve dönüşümün ne olduğu ise vakfiyelerinde yer alan şartlarında açıkça görülmektedir. Örneğin ikram geleneğinde olan şerbetin yerini kahve almış, öğrencilerin kılık kıyafeti için harcamanın yanı sıra öğrencilerin pikniğe götürülmesi şartı yerini almıştır. Bu koşulan şartlar ile harcama kalemlerindeki değişimi görmek mümkündür. Tanzimat'la birlikte kadınların modernleşmesi başlamış ancak modernleşmenin temeli sarayda görevli kadınlar için 1550'lerde başlamıştır denilebilir.

Vakfın gelir ve gider kalemlerinin nelerden meydana geldiği araştırılmış ve bunların tespiti yapılmıştır. Yani akaratı ve câri giderlerinin ne olduğu hususu detaylı tablolarla ve değerlendirmelerle ele alınmıştır. Tesis edilen vakıflarda kimlerin hangi özellikleriyle görev aldığı ve tahsis edilen ücret miktarları tespit edilmiştir. Vakfiyede genel hizmet şartları dışında özel bir şartın yer alıp almadığına bakılmıştır. Bu çerçevede her vakfiye tek tek ele alınmış ve özel bir hizmet şartı olmadığı görülmüştür. Yukarıda da belirtildiği üzere en çok hizmet din alanında olduğu için bunun doğal bir sonucu olarak en fazla gider bu grupta yer almaktadır.

Akarlarla ilgili olarak; saraylı kadınlara ait 103 vakfiyeden 58 tanesi yalnızca nakit değer olarak tesis edilmiş para vakfıdır, 34 vakfın akaratı ise, nakit dışında emlak ve sair gelir getiren mülklerden oluşmaktadır, 10 vakfın akaratı, hem emlak hem de nakit değerlerden meydana gelmektedir. İncelemeye konu olan 103 vakfiyedeki işletme usulleri üzerinden gelirleri *"müstegallât (zirai), müsakkafât (kira) ve nukûd (nema)"* olmak üzere üç kategori üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Nukut vakıflarını bağışladıkları para cinsi üzerinden değerlendirildiğinde ise: Filori cinsinden olan 5 adet, 1 adet sikke-i hasene, akçe cinsinden 7 adet, riyal-i kuruş 2 adet, Esedi kuruş 2 adet, mecid-i altın 2 adet, Liray-ı Osmanî 2 adet, sadece kuruş olarak geçen ise 37 adet olduğu görülmektedir. Yukarıda da zikredildiği gibi toplam 103 vakıf içerisinde yer alan 44 vakfiyede gayr-ı menkul bağışı vardır. Bu menkullerin işletme usulü olarak hemen hemen hepsinde kiraya verilmek üzere şart koşulmuştur. 103 vakfiyenin akar değerlendirmesi içerisinde 17 adet zirai gelir getiren akar vardır. Kira gelirleri ve nukut akarlarla karşılaştırıldığında, en az gelir kaynağının, ziraatten olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

Tezin temel inceleme konusu olan 103 vakfiyeden 80 tanesinin hizmet şartları arasında personel gideri bulunmaktadır: 103 vakfiye içerisinde 64 adet vakfiyede din görevlisi için tahsisat yapılmıştır. 410 kişinin görevli olduğu bu grup; sayı bakımından en çok görevli sayısına sahiptir. Bu vazifeler için ücret tahsisi yapılan vakfiye sayısı 64, ücret tahsis edilen kişi sayısı 410'dur. Toplam tahsis edilen yıllık ücret tutarı da 110.502 kuruştur. Kişi başına düşen yıllık ücret ortalaması (110.502 / 410) 26,95 kuruştur. 80 vakfiye içerisinde ilmiye görevlilerine ücret tahsis eden vakfiye sayısı 19'dur. Bu grupta ücret tahsis edilen vazifeli sayısı 34, toplam yıllık ücret ise 14,296 kuruştur. 103 vakfiyenin 37'sinde müteferrik hizmetler için vazifeliler istihdam edilmiş ve ücret tahsisatları yapılmıştır. Toplam istihdam edilen vazifeli sayısı 131 kişidir. Tahsisatların yıllık toplamı 24.025 kuruştur. Sonuç olarak;

hem görevli sayısının (410) hem de tahsis edilen tutarın (110.502 kuruş) en yüksek düzeyde dinî vazifelilere ait olması, temel motivasyonunu dinden alan bir hayır kurumu olarak vakıflar için anlaşılır bir durumdur. Doğrudan dinî hizmetler için bu rakamlar, toplam vazifeli sayısının ve tahsisat tutarlarının üçte ikilik bir oranına sahip. Daha net bir ifade ile belirtmek gerekirse: toplam personelin %58,99'u; toplam ücretin % 62,74'ü dinî vazifelilere tahsis edilmiştir. Toplam personel sayısı ve ücretlerin yüzde oranları ise şu şekildedir: İlmi personelin %5,9'u, toplam ücretin ise %8,12'sidir. İdari personelin %17,27'si, toplam ücretin %15,50'sidir. Müteferrik personelin ise %18,85'ini, toplam ücretin %13,64'ü kapsamaktadır. Bu oranlar dikkate alındığında din görevlilerinden sonra en yüksek oran; müteferrik hizmet, idari personel ve ilmi personel oranı gelmektedir.

Nitekim bu çalışmanın gelecek kuşaklar için faydası Osmanlı haremine dair bilgi kirliliğinin önüne geçmektir. Osmanlı haremi fantastik hikâyelere konu olması ve kapalı yapısından dolayı her zaman merak uyandırması bakımından ilgi çekicidir. Fakat Osmanlı haremdeki kadınların yaşamına dair, harem mensupları tarafından yazılmış kaynakların yetersiz olması bu hikâyelerin çürütülmesini son derece zorlaştırmış ve araştırmanın kaynak bakımından temel problemini meydana getirmiştir. Bizzat kendilerinin yazdığı hatırat, anı ve günlük gibi eserlerin olmaması, ayrıca mekân itibariyle haremin kapalı bir yapıya sahip olması bilgiye doğrudan ulaşmayı engellemiştir. Dolayısıyla belli bir yerde aynı şartlarda çalışan saraylı kadınların hayatına dair kısıtlı bilgiler olması aynı zamanda çalışmanın temel problematiğini beraberinde getirmiştir denilebilir.

Netice itibariyle, söz konusu çalışma ile bu kadınların hayatına dair bilgiler, arşiv vesikalarından elde edilerek, Osmanlı hareminde görevli kadınların bir portresi çıkarılmaya çalışılmıştır. Haremde görevli kadınların aldıkları eğitim sayesinde, Osmanlı toplumundaki kadınlara rol model oldukları görülmüştür. Haremde görevli kadının nasıl bir yaşamı vardı?, günümüzde izlenen dizilerde ve popüler tarih kitaplarında yazıldığı gibi bu kadınlar haremde sadece yiyip-içip entrika peşinde mi koşuyorlardı?, … gibi sorularla, günümüzde topluma yanlış aktarılan bilgilerin önüne geçilmek istenilmiştir. Nitekim bu kadınların aslında iyi eğitim almış, dönemine göre iyi maaşlarla çalışan ve toplumun saygın kesimi olarak ifade edilebilecek bir statüde hayatlarını geçirmiş oldukları görülmüştür.

Maddi ve manevi kültür, sosyal tarih ve toplumsal cinsiyet çalışmaları bağlamında, kurdukları vakıflar vasıtasıyla haremde çalışan kadınların iç ve dış dünyalarına dair bir portre çıkarılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Afyoncu, E. (1994). "Defterhâne", *DİA*, 9, 100-104.

Afyoncu, E. (2004). "Mevâcib", *DİA,* 29, 418-420.

Akgündüz, A. (2002). "Bir Aile ve Hizmet Müessesi Olarak Osmanlı'da Harem", *Türkler,* Ankara: Yeni Türkiye Yay., 10, 315-347.

Akgündüz, A. (2006), *İslam Hukukunda Kölelik-Cariyelik Müessesi ve Osmanlı'da Harem,* (6. Baskı). İstanbul: OSAV (Osmanlı Araştırmaları Vakfı) Yay., 267-275.

Akgündüz, A. (2011). *Sarayda Harem Saray-Kadın-Aşk.* İstanbul: Hayat Yay. 344 171-173.

Akgündüz, A.- Öztürk, S. (2000). *Bilinmeyen Osmanlı.* İstanbul: OSAV (Osmanlı Araştırmaları Vakfı), 112-116.

Akman, A. (2018). "Eski Vakıflar Hukuku Bağlamında Vakıf Müessesesi ve Günümüzdeki Etkileri", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* 26(2), 189-224.

Aksoy-Groutier, A. (2009). *Harem Gizemli Dünya,* Türkçesi: Leyla Özcengiz, (2. Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi, 168-204.

Akyıldız, A. (2001). "Kadınefendi", *DİA,* 24, 94-95.

Akyıldız, A. (2017). *Haremin Padişahı Valide Sultan Harem'de Hayat ve Teşkilat,* İstanbul: Timaş Yay., 44.

Akyıldız, A. (2019). *Saray Harem ve Mahrem*, İstanbul: Timaş Yay., 33-34.

Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları, (2002). *Topkapı Sarayı'nda Yaşam,* (Çev. Ali Berktay), İstanbul: Kitap Yay.

Alkan, M. (2007). "Türk Tarihi Araştırmaları Açısından Vakıf Kayıtlar Arşivi", *Vakıflar Dergisi,* Ankara: VGM Yay., 30, 2-34.

Alkan, M. (2014). *Adana Vakıfları İnsan, Vakıf ve Şehir,* Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.

Alkan, M. (2014). *Osmanlı Devleti'nde Merkez Teşkilatı, Osmanlı Teşkilat Tarihi El Kitabı*. Ankara: Yayınevi, 17-83.

Altınay, A. R. (2000). *Kadınlar Saltanatı I-II*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Altınay, A. R. (2000). *Onuncu Asr-ı Hicrîde İstanbul Hayatı,* Hazırlayan: Abdullah Uysal, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Altınay, A. R. (2015). *Kadınlar Saltanatı Kösem Sultan,* İstanbul: Yeditepe Yay.

Altındağ, Ü. (1994). "Darüssaade", *DİA*, 9, 1-3.

Altındal, M. (1999). *Osmanlı'da Harem,* (2. Baskı). İstanbul: Altın Kitapları.

Angiolello, G. M. (2011). *Fatih'in İçoğlanı Anlatıyor Fatih Sultan Mehmed,* Orijinal Adı: Historia Turchesca, Çev. Pınar Gökpınar, İstanbul: Profil Yay., 128, 132.

Angiolello, M. G. (2007). *Seyyahların Gözüyle Sultanlar ve Savaşlar,* (Çeviri ve Notlar: Tufan Gündüz). İstanbul: Yeditepe Yay.

Anhegger-Eyüboğlu, M. (1981). "Fatih Devrinde Yeni Saray'da da Harem Dairesi (Padişah Evi) Var Mıydı?" *Sanat Tarihi Yıllığı,* 8, 23-36.

Ant, M. (2019). *16. Yüzyıl'da İstanbul/Kent-Saray-Günlük Yaşam.* (4.Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Kült.Sanat Yay., 257-274.

Arıkan, Z. (1984). "Guillaume Postel ve De La Bepublique Des Turcs", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 2(1), 68-82.

Arslan, M. (1999). *Türk Edebiyatında Manzum Sürnameler (Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri),* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Arslan, N. (1992). *Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul.* İstanbul: İBB Yayınevi, 124-135.

Arslan, N. (1994), "Sahilsaraylar", *Dünden Bügüne İstanbul Ansiklopedisi,* 6, 409.

Arslan, N. (1994). "Sa'dâbâd Sarayı", *Dünden Bügüne İstanbul Ansiklopedisi,* 6, 388.

Artan, T. (1994), "Beşiktaş Sarayı", *Dünden Bügüne İstanbul Ansiklopedisi,* 2, 171-173.

Aşıkpaşazade, *Tevarih-i Âli Osman,* Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Âşıkpaşazade Nüshası, Mikrofilm No: 250/89A.

Atçıl, A. (2003/2). "Osmanlı Haremine Dört Farklı Bakış", *Divân İlmi Araştırmalar,* 15, 247-258.

Avcı, M. (2016). "Osmanlı Devleti'nde Kadın Hakları ve Kadın Haklarının Gelişimi İçin Mücadele Eden Öncü Kadınlar", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED],* 55, 225-254.

Aydın, M. A.- Hamîdullah, M. (2002). "Köle", *DİA,* 26, 237-246.

Aydüz, S. (2008). "Medrese ve Tekke Dışındaki Eğitim Müesseseleri Tarihi Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi,* 6(12), 139-180.

Ayverdi, E. H. (1953). *Fatih Devri Mimarisi.* İstanbul: İstanbul Matbaası.

Balcı, R. (2009). *Bilinmeyen Yönleriyle Osmanlı Sarayı ve Harem Hayatı Sarayın Sırları (Abdurrahman Şeref).* İstanbul: Türdav Yay., 172.

Ballar, S. (2018). *Vakıflar Sözlüğü,* İstanbul: Der Yay.

Barın Akman, F. (2017). *Batılı Kadın Seyyahların Gözüyle Osmanlı Kadını*, İstanbul: Kopernik Kitap Yay., 21-42.

Barkan, Ö. L. - Meriçli, E. (1988). *Hüdavendigar Livası Tahrir Defteri.* İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yay., XXXIV.

Barkan, Ö. L. (1944). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Toprak Vakıflarının İdarî-Malî Muhtariyet Meselesi, I", *Türk Hukuk Tarihi Dergisi,* 11-25.

Barkan, Ö. L. (1993). "Edirne Askerî Kasamı'na Âit Tereke Deferleri (1545-1659)", *Belgeler,* III (5-6), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1-45.

Barkan, Ö. L., Ayverdi, E. H. (1970). "İstanbul Vakıf Tahrîr Defteri 953 (1546)", *İstanbul Fetih Cemiyeti İstanbul Enstitüsü,* (61. Sayı), İstanbul: Baha Matbaası, XXVI.

Barkan, Ö.L. (Ekim 1962-Şubat 1963). "Şehirlerin Teşekkül ve İnkişafı Tarihi Bakımından: Osmanlı İmparatorluğu'nda İmâret Sitelerinin Kuruluş ve İşleyiş Tarzına Âit Araştırmalar", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası,* 23(1-2), 239-296.

Bassano, L. (2015). *Kanunî Dönemi Osmanlı İmparatorluğu'nda Gündelik Hayat,* (3. Baskı). (Çev. Selma Cangi), İstanbul: Yeditepe Yay., 53.

Bassano, L. (2015). *Kanunî Dönemi Osmanlı İmparatorluğu'nda Gündelik Hayat,* (Çev. Selma Cangi), (3.baskı). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Baş, E. (2006). *Arşiv Belgelerinden Hareketle XVIII. Yüzyıl Osmanlı Toplum Hayatında Kadın.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Başar, F. (2019). *Vakıf Kuran Kadınlar*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., 7.

Baysal, A. (2009). "Batılılar Gözüyle Harem: Gerçek ve Fantezi", *Turkish Studies,* 4(1-1), 591-603.

Behar, C. (2011). *Osmanlı Musiki Geleneği, Türkiye Tarihi Geç Osmanlı İmparatorluğu 1603-1839,* S. Faroqhi (Ed.), (Çev. Fethi Aytuna), İstanbul: Kitap Yayınevi, 3, 465-466.

Berki, A. H. (1962)."Hukukî ve İçtimaî Bakımdan Vakıf", *VD,* V, 9-10.

Berki, A. H. (1965). Vakıfların Tarihi, Mahiyeti, İnkişafı ve Tekâmülü Cemiyet ve Fertlere Sağladığı Faideler, *VD,* 6, 12-13.

Bilmen, Ö. N. (1977). *İthaf-Ül Ahlâf Ahkâm-İl Evkaf.* Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Binark, İ. (2015). *Vakıf Medeniyeti İslâmiyet'te ve Türkler'de Vakıf ve Yabancı Gözü ile Osmanlı Vakıfları.* İstanbul: Zâhir Yay., 25.

Bozkurt, F. (2016). *III. Mustafa Dönemine Ait Bir Kadınefendinin Masraf Defteri.* İstanbul: Metamorfoz Yay., 12.

Bursa Şer'iyye Sicili: BŞS., A_117/137, 24b_5, (Arşiv Kaynakları).

Busbecq, O. C. (1939). *Türk Mektupları*, (Tercüme: Hüseyin Cahit Yalçın). İstanbul: Remzi Kitabevi, 81.

Canatar, M. (2004). *İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri 1009 (1600).* İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yay.,

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: A} DVN., Dosya No: 132, Gömlek No: 3, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: AE. SAMD. III, Dosya No: 145, Gömlek, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: AE. SMMD. IV., Dosya No: 46, Gömlek No: 5203, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: AE. SMMD. IV., Dosya No: 32, Gömlek No: 3634, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: AE. SMMD. IV., Dosya No: 45, Gömlek No: 5154, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: AE. SMMD. IV., Dosya No: 45, Gömlek No: 5159, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: C.. SM, Dosya No:80, Gömlek No: 4027, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: EV_HMH_d_02332_02, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: EV_VKF_05, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: EV_VKF_6, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: EV_VKF_14_42, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: EV_VKF_14_59, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: EV_VKF_ 17; 21, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: Fon Kodu: C. MTZ., Dosya No: 18, Gömlek No: 889, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: HAT, Dosya No: 1560, Gömlek No: 62, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: HAT; Dosya No: 1653, Gömlek No: 14, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: İ.. DH., Dosya No: 734, Gömlek No: 60199, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: İE. SM., Dosya No:3, Gömlek No:219, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: İE. SM, Dosya No: 3, Gömlek No: 219, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: İE. SM, Dosya No: 13, Gömlek No: 1265, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: İE. SM, Dosya No: 10, Gömlek No: 999, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: İE. SM, Kutu No: 9, Gömlek No: 871, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: İE. SM., Dosya No: 13, Gömlek No: 1317, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: İE. DH., Dosya No: 7, Gömlek No: 721, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: İMÜT, Ahiçelebi Mahkemesi Def: 4, sh/vrk. 86-87, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: MB. İ., Dosya No: 22, Gömlek No: 26, 156, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d: 10052, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d: 2406, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:1219_3, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:9556, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:2355, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:2418, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:2352, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:9962, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:8030, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:2412, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:2421, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:2353, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:10393, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:2434, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:2417, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:2427, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:2999, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:2438, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:1224, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:974, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:4792, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:8105, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:2399, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:676, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d:8075, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d., No: 575, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d., No: 465, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d. No: 6938 (1-22) , (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.d., No: 8827, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS. MA. d. No:9962, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS. MA. e., Dosya No: 586, Gömlek No: 1, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.e., Dosya No: 89, Gömlek No: 28, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.e., Dosya No: 89, Gömlek No: 51, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.e., Dosya No: 232, Gömlek No: 14, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.e., Dosya No: 401, Gömlek No: 23, (Arşiv Kaynakları).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı; Osmanlı Arşivi: TS.MA.e., Dosya No: 32, Gömlek No: 13, (Arşiv Kaynakları).

Çakır, M. (2012). "Osmanlı Hanedanında Doğum: Velâdet-i Hümâyûn", *Topkapı Sarayı Harem-i Hümâyûnu. Harem. Padişahın Evi*, İstanbul: Sergi kitabı, 64-67.

Çam, M. (2014, 5-9 Mayıs). *Vakfiyelere Göre İktisadi Teşekküller.* Vakıf ve İktisat Sempozyum Kitabı, Ankara: VGM Yay., 38.

Çam, M., Başol, S. (2009, 13-16 Ekim). *Osmanlı Devleti'nde Kadınlara Yönelik Kurulan Vakıflar.* 21.Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar –Değişim ve Güçlenme- Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi, İzmir, 196-205.

Çam, M., Turhan, İ. ve Akçatepe, R.E. (2020). *Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv Rehberi,* Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1-39.

Çelebi, E. (2006). Evliya Çelebi Seyahatnâmesi: Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 304 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini, (Haz. Zekeriya Kurşun, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı), (2. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, II, 10.

Çizakça, M. (2019). "*İktisat Tarihi Açısından Vakıflar"*. *Vakıflar Dergisi 80. Yıl Özel Sayısı,* Ankara: VGM Yay., 73-84.

D'ohsson, I.M. (1972). "Harem-i Hümâyûn", (Çev. Ayda Düz), *Hayat Tarih Mecmuası İlavesi,* 2(9), 1-32.

D'ohsson, I.M. (yıl). *XVIII. Yüzyıl Türkiye'sinde Örf ve Adetler,* (Çev. Zerhan Yüksel), Tercüman 1001 Temel Eser.

Davis, F. (2005). *Osmanlı Hanımı,* (Çev. Bahar Tırnakçı), İstanbul: YKY.

Demir, A. (2017). "Osmanlı Devleti'nin Balkan Mirâsında Para Vakıflarının Yeri: Prizren Örneği", *Adam Akademi*, 7(2), 195-208.

Develioğlu, F. (2009). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (29. Baskı). Ankara: Aydın Kitapevi Yay., 949.

Dingeç, E. (2010). "Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları", *History Studies*, 2(1), 9-30.

Duby, G-Perrot, M.-Davis, Z.N.-Farge, A. (2005). *Kadınların Tarihi,* (Özgün Adı: A History of Women in The West III. Renaissance and Enlightenment Paradoxes Copyright, 1993, by the President and Fellows of Horvard College), (Çev. Ahmet Fethi). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 101-127.

Durmuş, İ. (2010). "Tabakat", *DİA*, 39, 288-290.

Ebu Abdullah bin Muhammed ibn Batuta Tanci (2016). *İbn Batuta Seyyahatnâmesi,* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Eldem, S. H. (1977), *Sa'dabat,* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Eldem, S.H. (1974), "Köşkler ve Kasırlar", *İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi,* II, 124-150, 212-222.

Eldem, Y. H. (2004). *Osmanlıda Köleliğin Sonu, 1800-1909.* İstanbul: Kitap Yayınevi,

Engin, N. (1998). *Osmanlı Devleti'nde Kölelik,* İstanbul: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Engin, N. (2002). "Osmanlılar'da Kölelik", *DİA,* 26, 246-248.

Ergin, M. (2017). *Dede Korkut Hikayeleri.* (55.Baskı), İstanbul: Boğaziçi Yay., 33.

Ertem, A. (1999). "Osmanlı'dan günümüze vakıflar", *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi,* 6, 111-150.

Ertuğrul, Ö. (1991). "Avrat Pazarı", *DİA*, 4, 125.

Esemenli, D. (1971). "Esir, Esirciler", *İstanbul Ansiklopedisi*, C.10, İstanbul: Koçu Yayınları, 5269-5274.

Esemenli, D. (1997). "Harem, Türk-İslâm Mimarisinde Harem", *DİA,* 16, 138-152.

Esin, E. (1991). "Katun (Türk Kadınına Dair)", *Erdem,* 7 (20), 471-483.

Evren, B.- Can Girgin, D. (1997). *Yabancı Gezginler ve Osmanlı Kadını.* İstanbul: Milliyet Yayınları.

Eyice, S. (1994). "Edirne Sarayı", *DİA,* 10, 431-433;

Faroqhi, S. (2000). *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler,* (Çev. Neyyir Kalaycıoğlu), (3. Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 37-39.

Faroqhi, S. (2006). *Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayatı,* (Çev. Emine Sonnur Özcan), Ankara: Doğu Batı Yay., 18.

Faroqhi, S. (2011). *Osmanlı Zanaatkârları,* (Çev. Zülal Kılıç), İstanbul: Kitap Yay., 137-161.

Faroqhi, S. (2014). *Orta Halli Osmanlılar 17. Yüzyıllarda Ankara ve Kayseri'de Ev Sahipleri ve Evler,* (2. Baskı). İstanbul: İş Bankası Kült. Yay.

Fay, M. A. (2000). "Kadınlar ve Vakıflar: 18. Yüzyıl Mısır'ında Mülkiyet, İktidar ve Toplumsal Cinsiyetin Nüfuz Alanı", *Moderleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları,* Editör: Madeline C. Zilfi, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 27-62.

Fendoğlu, H. T. (1996). *İslam ve Osmanlı Hukukunda Kölelik ve Cariyelik.* İstanbul: Beyan Yayınları.

Fresne-Canaye, du P. (2017). *Fresne-Canaye Seyahatnamesi 1573.* (Çev. Teoman Tunçdoğan). (2. Basım). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Galland, A. (1998). *İstanbul'a Ait Günlük Hâtıralar (1672-1673), I. II. Cilt*, (3. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Genç, M. (2014, 5-9 Mayıs). *Vakıf ve İktisat. Vakıf ve İktisat Sempozyum Kitabı,* Ankara: VGM. Yay., 26.

Genç, M. (Aralık-2014). "Klâsik Osmanlı Sosyal-İktisadî Sistemi ve Vakıflar", *Vakıflar Dergisi*, 42, 9-18.

Gerber, H. (1998). "Bir Osmanlı Şehri Olan Bursa'da Kadın'ın Sosyo-Ekonomik Statüsü (1600-1700)", (Çev. Hayri Erten), *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 8(8), 327-343.

Gerlach, S. (2017). *Türkiye Günlüğü 1573-1576 / 1577-1578,* 1-2 Cilt, Editör: Kemal Beydili, (Çev. Türkis Noyan), İstanbul: Kitap Yayınevi.

Gittins, D. (1985). *Aile Sorgulanıyor,* (Çev. Tuna Erdem), İstanbul: Pencere Yay., 78-80.

Gökbilgin, T. (1979). "Saray", *İA,* 10, 205-206.

Göncü, C. (2015). *Osmanlı'da Harem ve Cariyelik,* (2. Baskı). İstanbul: Milli Saraylar Yay., 112.

Göncü, T. C. (2011). "Harem-i Hümâyûn'da Cariyelik 19. Yüzyıl", *Milli Saraylar Kültür-Sanat-Tarih Dergisi*, 8, 105-106.

Gülsoy E. – Taştemir, M. (2007). *Vakıf ve Mülk Defteri.* Ankara: AKDTYK Türk Tarih Kurumu Yay.

Günay, H. M. (2012). "Vakıf", *DİA,* 42, 476.

Güran, C. (1978). *Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi.* Ankara: VGM Yay., 1-155.

Hammer, V. J. (2011). *İstanbul ve Boğaziçi I,* (Tercüme: Senail Özkan). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Heritier, F., Perrot, M., Agacinski, S., Bacharen, N., (2020). *Kadınların En Güzel Tarihi* (7. Baskı) Çev. Yonca Aşçı Dalar, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hierosolimitano, D. (2017). *Bir Yahudi Doktorun Harem, Saray ve İstanbul Hatıraları,* Erhan Afyoncu-Uğur Demir (Editör), (Çev. Esma Selçuk Demir). İstanbul: Yeditepe Yayınları.

İnalcık, H. (2008). *Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar,* İstanbul: İş Bankası Kültür Yay.

İnan, A. (1934). "Türk Mitolojisinde ve Halk Edebiyatında Kadın", *Türk Yurdu,* 4(22), 274-275.

İnternet: İnalcık, H. "Harem Bir Fuhuş Yuvası Değil, Bir Okuldu", 7-15. Web: http://www.academia.edu adresinden 30 Ağustos 2020'de alınmıştır.

İpşirli, M. (1991). "Avarız Vakıfları", *DİA*, 4, 109.

İpşirli, M. (1993). "Cihet", *DİA*, 7, 546-548.

İpşirli, M. (1995). "Enderun", *DİA,* 11, 185-187.

İpşirli-Argıt, B. (2017). *Hayatlarının Çeşitli Safhalarında Harem-i Hümâyûn Cariyeleri 18. Yüzyıl*, İstanbul: Kitap Yayınları, 186-187.

İrepoğlu, G. (2011). *Cariye.* (6. Baskı). İstanbul: Doğan Kitap.

İrtem, S. K. (2018). *Osmanlı Sarayı Haremin İçyüzü Muzika-i Hümâyun ve Saray Tiyatrosu,* (2. Baskı). Yayına Hazırlayan: Osman Selim Kocahanoğlu, İstanbul: Temel Yay,. 227-333.

İzgi, Ö. (1975). "İslamiyetten Önce Türk Kadınları", *Türk Kültürü Araştırmaları,* 145.

Kala, E. S., Akarçeşme, İ. (2019). *Mihrişah Valide Sultan Vakfı*. Ankara: VGM Yay.

Kançal Ferrari, N. (2009). "Türk-Osmanlı Saray Literatürü (12. – 20. Yüzyıl)", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi,* 7(13), 205-240.

Karaca, F. (2000). "İn'âm", *DİA*, 22, 259-260.

Karademir, A. (2017). "Harem-i Hümayun'da Sultan Olmayanların İzleri: Cariye Vakıfları", *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi,* 1(1), 35-41.

Karadeniz, F. (2002) "XVI. ve XVII. yüzyıllarda Farklı Sınıflardaki Osmanlı Kadınına Genel Bir Bakış", *Türkler,* Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 5, 450-457.

Karta, N. (May 26-27, 2016). "Osmanlı Ekonomisinde Kadının Rolü", Press Academia Procedia, *Global Business Research Congress (GBRC),* İstanbul, Turkey, 106.

Kazan, H. (2007). *XV ve XVI. Asırda Osmanlı Sarayının Sanatı Himayesi.* Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kazan, H. (2007). *XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Sarayının Sanatı Himayesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 49-122.

Kazıcı, Z. (2019). *Osmanlı'da Vakıf Medeniyeti.* İstanbul: Kayıhan Yay., 34-35.

Keleş, H. (2001). "Vakfiyelere Göre XV. Yüzyılda Bursa'da İmar Faaliyetleri", *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 21 (1), 177-188.

Keleş, H. (2006). *Erzurum Vakıfları H.988 (M. 1580-1581) Tarihli Evkâf Defterine Göre.* Ankara: Gündüz Eğitim ve Yay.

Kia, M. (2013). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Gündelik Yaşam,* İstanbul: Pozitif Yayınları.

Kocaaslan, M. (2012). "Topkapı Sarayı Haremi: 1665 Yangını Sonrası Yenileme Projesi", *Belleten,* LXXVI, (275), 45-75.

Kocaaslan, M. (2014). *IV. Mehmed Saltanatında Topkapı Sarayı Haremi İktidar, Sınırlar ve Mimari.* İstanbul: Kitap Yayınları, 87.

Koyuncu Kaya, M. (2010). *Osmanlı Kadını ve Para Vakıfları: 18. Yüzyıl İkinci Yarısı Bursa Örneği*. (Editör: F. Döşkaya), 21. Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar Değişim ve Güçlenme, Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi (13-16 Ekim 2009), 5, 122-129.

Kömürcüyan, E. Ç. (1988). *İstanbul Tarihi: XVII. Asırda İstanbul,* (Çev. H.D Andreasyan, Neşr. Kevork Pamukciyan), İstanbul: Yayınevi.

Köprülü, B. (1951). "Tarihte Vakıflar", *AHFM.,* VIII/3, Ankara, 480.

Köprülü, F. (1974). "Vakıf Müessesesin Hukukî Mahiyeti ve Tarihî Tekâmülü", *Vakıflar Dergisi,* 2, 5-32.

Köprülü, M. F. (2004). *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Kuban, D. (1994), "Topkapı Sarayı", *Dünden Bügüne İstanbul Ansiklopedisi,* 7, 280.

Kuban, D. (1994). "Saraylar", *Dünden Bügüne İstanbul Ansiklopedisi,* İstanbul, 6. 463.

Kur'an-ı Kerim Meâli, (Âl-i İmrân, 3/92), DİB, Ankara, 2013.

Kurnaz, Ş. (1991). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923).* Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

Kurt, A. (1999). "Osmanlı'da Kadının Sosyo-Ekonomik Konumu", *Osmanlı,* Ankara: Yeni Türkiye Yay., 5, 434- 449.

Kütükoğlu, M. (2018). *Osmanlı'nın Sosyo-Kültürel ve İktisâdî Yapısı.* Ankara: TTK Yay., 331-344.

Lady Montaqu, M. W. *Türkiye Mektupları 1717-1718,* (Çev. Aysel Kurutluoğlu), Tercüman 1001 Temel Eser Serisi 12. İstanbul: Kervan Kitapçılık A. Ş. Ofset Basım.

Mantran, R. (1990). *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul Kurumsal, İktisadi, Toplumsal Tarih Denemesi,* I.II. cilt, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay- Enver Özcan), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi,

Mantran, R. (1991). *XVI. ve XVII. Yüzyılda İstanbul'da Gündelik Hayat,* (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). İstanbul: Eren Yayıncılık.

Maydaer, S. (2002). *Şer'iye Sicillerine Göre Bursa'da Kadın (1575-1600).* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Maydaer, S. (2006). "Osmanlı Klâsik Döneminde Kadınların Servet Edinme Yolları (Bursa Örneği)", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 15(2), 30-40.

Maydaer, S. (2019). "Osmanlı Toplumunda Vakıf Kuran Kadınlar ve Mal Varlıklarının Kaynakları", *Vakıf Kuran Kadınlar*, Hazırlayan: Fahameddin Başar, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., 143-157.

Melek Hanım, (1996). *Haremden Mahrem Hatıralar Melek Hanım,* (Çev. İsmail Yerguz), İstanbul: Oğlak Yayıncılık.

Menavino, G A. (2011), *Türklerin Hayatı ve Âdetleri Üzerine Bir İnceleme.* İstanbul: Dergâh Yay., 112.

Merçil, E. (1998), "Hazinedâr", *DİA,* 17, 141-143.

Meriwether, M. L. (2000). "Yeniden Kadınlar ve Vakıf Üstüne: Halep, 1770-1840"; (Editör: Madeline. C. Zılfı). *Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 127.

Meriwether, M. L. (2000). Yeniden Kadınların ve Vakıf Üstüne: Halep 1770-1840. Zilfi, M. C. (Editör). *Moderleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları.* İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 122-143.

Necipoğlu, G. (2014), *15. Ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı Mimarî, Tören ve İktidar*, (2. Baskı). (Çev. Ruşen Sezer). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Nurdan, S. (2011). *XV ve XVI. Yüzyıllarda Ankara Şehri Vakıfları.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Nutku, Ö. (1987). *IV. Mehmed'in Edirne Şenliği (1675)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ocak, A. Y. (1992). Osmanlı İmparatorluğunda Sûfîlik: *Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar).* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.

Ok, S. (2017). *Haremde Esir Yaşayanlar (Cariyeler, Hadımlık, Haremağaları),* İstanbul: Ulak Yay.

Oktar, T. (1998). *Osmanlı Toplumunda Kadının Çalışma Yaşamı; Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslâmiyesi.* İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi, 17-30.

Orbay, K. (2004). "Vakıf Muhasebe Defterlerine Aynî Toplanan Tarımsal Gelirler ve Aynî Giderlerin Fiyatlandırılması ve Tarihsel Fiyatlar Endekslemeleri Konusunda", *Osmanlı Araştırmaları,* XXIV (24), 289-305.

Orhonlu, C. (1988). *Derviş Abdullah'ın Darussaade Ağaları Hakkında Bir Eseri: Risale-i Teberdariye Fî Ahvâl-ı Dâru's-saâde Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan* (2. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Orhonlu, C. (1998). "Hazine", *DİA*, 17, 130-133.

Ortaylı, İ. (2008). *Osmanlı Sarayında Hayat.* İstanbul: Yitik Hazine Yay.

Osman, R. (1984). "Osmanlı Toplum Yaşayışıyla İlgili Belgeler-Bilgiler: Kölelik", *Tarih ve Toplum,* 56-63.

Osman, R. (1989). *Edirne Sarayı,* (Der. A. Süheyl Ünver). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.

Osmanoğlu, A. (2015). *Babam Sultan Abdülhamid.* İstanbul: Timaş Yay.

Öndeş, O., Makzume, E. (2000). *Lale Devri Ressamı Jean Baptiste Van Mour.* İstanbul: Akyol Yayıncılık.

Ösen, S. (2015). *Osmanlı Devlet ve Toplum Hayatında Mevlevilik 19. Yüzyıl.* İstanbul: Kitap Yayınları, 53-55.

Özcan, A. (1992). "Birun", *DİA,* 6, 205.

Özcan, T. (2003). *Osmanlı Para Vakıfları Kanûnî Dönemi Üsküdar Örneği.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 76-92.

Özcan, T. (2005). "Osmanlı Vakıf Hukuku Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi,* 3(5), 513-552.

Özel Hayatın Tarihi 3 Rönesans'tan Aydınlanma'ya, (2006). Hazırlayanlar: Philippe Ariès-Georges Duby, (Özgün Adı: Histoire de la vie privèe 3 – De la Renaissance aux Lumieres) (Çev. Devrim Çetinkasap), İstanbul: YKY.

Özmutlu, G. (2012). *IV. Mehmed Dönemi Osmanlı Saray Hareminde Sanatçı Cariyeler (1677-1687).* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 75-85.

Özmutlu, G. (2014, Aralık). "Harem Cariyelerinin Musiki ve Seyirlik Oyunlardaki Eğitimleri (1677-1687)", *Belleten,* LXXVIII/283, Ankara.

Öztuna, Y. (2000). *Osmanlı Hareminde Üç Haseki Sultan.* İstanbul: Ötüken Yay.

Öztuna, Y. (2000). *Türk Mûsikîsi Kavram ve Terimleri Ansiklopedisi.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Öztuna, Y. (Mart 1977). "Osmanlı Türk Toplumunda Köleler ve Cariyeler", *Hayat Tarih Mecmuası,* 25(3), 10.

Öztuna, Y. (Mart 1977). "Osmanlı-Türk Toplumunda Köleler ve Cariyeler", *Hayat Tarih Mecmuası,* 25(3), 8-12.

Öztuna, Y. (Nisan 1977). "Osmanlı-Türk Toplumunda Köleler ve Cariyeler", *Hayat Tarih Mecmuası,* 25(4), 9-14.

Öztürk, N. (1983). *Menşe'i ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar.* Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., 27.

Öztürk, N. (1995). *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi.* Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Öztürk, N. (1999). "Sosyal Siyaset Açısından Osmanlı Dönemi Vakıfları", *Osmanlı,* (5, ed. Güler Eren). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Öztürk, N. (2002). "Osmanlı Döneminde Vakıflar", *Türkler,* Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 10, 812.

Öztürk, N. (2006). "Mütevelli", *DİA,* 36, 217-219.

Öztürk, S. (1999). "Osmanlı Toplumunda Çok Evliliğin Yeri", *Osmanlı,* (Ed. Güler Eren), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 5, 407-411.

Pakalın, M. Z. (2004). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I,* (16.Baskı), İstanbul: M.E.B. Yay., 742.

Pamuk, Ş. (2005). *Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi 1500-1914.* İstanbul: İletişim Yayınları, 75-130.

Pamuk, Ş. (2007). *Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları Seçme Eserler I.* İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Parla, J. (1985). *Efendilik, Şarkiyatçılık, Kölelik.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Parlatır, İ. (2016). *Osmanlı Türkçe'si Sözlüğü* (8. Baskı). Ankara: Yargı Yay., 35-36.

Peirce, L. P. (2016). *Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümranlık ve Kadınlar* (7. Baskı). (Çev. Ayşe Berktay), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Peirce, L. P. (2019). *Hürrem Sultan,* (Çev. Renan Akman), İstanbul: İşbankası Yayınları, 97-117.

Penzer, M.N. (2000). .*Harem*, (Çev. Doğan Şahin). İstanbul: Say Yayınları.

Penzer, N. M. (2015). *Harem*, (Çev. Hakan Abacı). İstanbul: Alfa Basım Yayım.

Ralamb, C. (2017). *İstanbul'a Bir Yolculuk 1657-1658.* (3. Basım), (Çev. Ayda Arel), İstanbul: Kitap Yayınevi.

Sahillioğlu, H. (1981). "Onbeşinci Yüzyıl'ın Sonu ile Onaltıncı Yüzyıl'ın Başında Bursa'da Kölelerin Sosyal ve Ekonomik Hayattaki Yeri", *ODTÜ Gelişim Dergisi, 1979-1980 Özel Sayısı,*112.

Sakaoğlu, N. (2000). "Saraylardan Konaklara Cariyeliğin Binbir Yüzü", *Popüler Tarih*, 26-31.

Sakaoğlu, N. (2002). *Saray-ı Hümayun Topkapı Sarayı,* İstanbul: Yayınevi.

Sakaoğlu, N. (2009). *Bu Mülkün Kadın Sultaları.* İstanbul: Oğlak Yayınları.

Sakaoğlu, N.(1994) "Harem", *İstanbul Ans.,* 3, 551-556.

Sami, Ş. (2009). *Kâmûs-ı Türkî, Harem.* İstanbul: Çağrı Yayınları, 545.

Sancar, A. (2009). *Osmanlı Kadını Efsane ve Gerçek.* İstanbul: Kaynak Kitaplığı.

Sancar, S. (2014). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar* (3. Baskı). İstanbul: İletişim Yay.

Sarıcık, M. (1999). *Batılı Kölelik Anlayışı Karşısında Osmanlı'da Kölelik, Cariyelik ve Harem*, Isparta: Tuğra Matbaası.

Sayers, D. S. (2013). *Tıflî Hikâyeleri.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Saz, L. (2012), *Harem'de Yaşam Saray ve Harem Hatıraları* (2. Baskı). İstanbul: Dün Bugün Yarın Yay.

Schweigger, S. (2004). *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581,* (Yayına Hazırlayan ve Notlayan: Heidi Stein), (Çev. S. Türkis Noyan), İstanbul: Kitap Yayınevi.

Selânikî Mustafa Efendi, (1999). *Tarih-i Selânikî (1003-1008/ 1595-1600) II.* (Hazırlayan: Mehmet İpşirli). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sevengil, A. R. (1990). *İstanbul Nasıl Eğleniyordu.* İstanbul: İletişim Yay.

Seyfettin, Ö. (2017). *Harem.* İstanbul: Kültürperest Yayınları.

Singer, A. (2018). *Müslüman Toplumlarda Hayırseverlik.* (Çev. Ali Özdamar). İstanbul: Alfa Yay.

Şahin, M., Kaya, N. E. (2004). "Valide Sultanların Kurduğu Vakıfların Kadına Yönelik Sosyal Hizmetleri", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(12), 36-65.

Şakir, Z. (2011). *Osmanlıda Harem Ağaları ve Bir Harem Masalı.* İstanbul: Akıl Fikir Yay.

Şen, F. (yıl). "Padişahların Cariyelerle Evlenmesi", *USBD Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi (IJSS International Journal of Social Sciences)*, ISSN 2548-0685, 45-50.

Şeref, A. (2009). *Sarayın Sırları Bilinmeyen Yönleriyle Osmanlı Sarayı ve Harem Hayatı,* Derleyen: Ramazan Balcı. İstanbul: Türdav Yay., 187.

Tahiroğlu, B. (1982) "Osmanlı İmparatorluğunda Kölelik", *İ.Ü. Hukuk Fakültesi Mecmuası, Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan*, XLV-XLVII, 1-4, 649-676.

Taneri, A. (2003). *Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Hükümdarlık Kurumunun Gelişmesi ve Saray Hayatı-Teşkilâtı,* İstanbul: MEB Yay. Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi, 820, 195.

Tanernier, J. B. (2010). *17. Yüzyılda Topkapı Sarayı,* (Ed. Necdet Sakaoğlu, Çev. Teoman Tunçdoğan). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi: TKİBM- TMSK-3, 168b, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Tarım-Ertuğ, Z. (2009). "Saray", *DİA*, 36, 117.

Tarihimizde Vakıf Kuran Kadınlar- Hanım Sultan Vakfiyeleri, (1990). (Editör. Tülay Duran), İstanbul: Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı, İstanbul Araştırma Merkezi.

Tavernier, J. B. (2014). *17. Yüzyılda Topkapı Sarayı,* (4. Baskı). (Editör: Necdet Sakaoğlu, Çev. Teoman Tunçdoğan), İstanbul: Kitap Yayınevi.

Tektaş, N. (2004). *Haremden Taşanlar.* İstanbul: Çatı Kitapları.

Terzioğlu, A. H. (2015). *Habeşistan Dağlarından Osmanlı Sarayına Bir Acı Hayat: Harem Ağası*. Ankara: Panama Yay.

Terzi-Tozduman, A. (1998). "Hazîne-i Hâssa", *DİA,* 17, 137-141.

Thévenot, J. (2014). *Thévenot Seyahatnamesi,* (2. Baskı). (Editör: Stefanos Yerasimos, Çev. Ali Berktay), İstanbul: Kitap Yayınevi.

Thévenot, J. (2014). *Thévenot Seyahatnamesi, Editör Stefanos Yerasimos,* (2. Baskı). (Çev. Ali Berktay), İstanbul: Kitap Yayınevi, 105.

Toledano, E. R. (1994). *Osmanlı Köle Ticareti 1840-1890.* (Çev. Hakan Erdem), İstanbul: Türkiye Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 6938, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Topoz, H. (2016). *Meyyâle* (İkinci Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.

Tournefort, de J. (2013). *Tournefort Seyahatnamesi,* (4. Baskı), (Editör: Stefanos Yerasimos, Çev. Birinci Kitap; Ali Berktay), İkinci Kitap; Teoman Tunçdoğan, İstanbul: Kitap Yayınevi.

Tuğlacı, P. (1985). *Osmanlı Saray Kadınları 3.* İstanbul: Cem Yayınları.

Tuncer, O. C. (2007). *Anadolu Kervan Yolları.* Ankara: VGM Yay., 11-41.

Turan, A. N. (1999). "Mahremiyetin Muhafızları Darüssaade Ağaları", *Osmanlı Araştırmaları*, XIX.

Turan, O. (1946)."Selçuk Kervansarayları", Belleten, X(39), 471-496.

Uluçay, M. Ç. (1956). *Harem'den Mektuplar I.* İstanbul: İstanbul Vakit Matbaası.

Uluçay, M. Ç. (2001) *Harem II* (4. Baskı), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 143.

Uluçay, M. Ç. (2001). *Harem II* (4. Baskı), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Uluçay, M. Ç. (2001). *Padişahların Kadınları ve Kızları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Uluçay, M. Ç. (2011). *Harem II,* Ankara: Ötüken Yay., 243-252.

Uzunçarşılı, (1977). "Osmanlılarda Musiki Hayatı", *Belleten,* XLI, (161), 93-95.

Uzunçarşılı, İ. H. (1978). "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", *Belleten,* XLII, (165), 67-93.

Uzunçarşılı, İ. H. (1987), "Haseki", *İA*, VI, 337-339.

Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı*, (4. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 9.

Uzunçarşılı, İ.H. (2009). *Osmanlı Tarihi,* III/I. - II. Ankara: TTK Basımevi.

Üçok, B. (1981). *İslam Devletlerinde Türk Naibeler ve Kadın Hükümdarlar.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Ünal, M. A. (2002). *Osmanlı Müesseseleri Tarihi,* (5.Baskı). Isparta: Fakülte Kitapevi, 39.

Ünüvar, S. (2007). *Saray Hatıralarım* (2. Baskı). İstanbul: L&M Yay.

Ünver, S. (1989). *Edirne Sarayı.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2-13.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 1480, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 1550, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 1644, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 1648, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 1649, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 1650, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 1652, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 1654, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 1763, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 43, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 572, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 579, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 623, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 637, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 649, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 733, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 740, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 741, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 743, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 745, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 86, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA): 987, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):1646, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):1804, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):580, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):581, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):582, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):583, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):608, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):609, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):618, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):624, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):629, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):630, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):634, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):638, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):730, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):731, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):732, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):736, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):739, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):744, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):746, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi: (VGMA):747, (Vakfiyelerin Defter Numaraları).

Wiesner-Hanks, M.E. (2020). *Tarihte Toplumsal Cinsiyet.* (Çev. Meral Çiyan Şener), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Withers, R. (1996). *Büyük Efendi'nin Sarayı* (Çev. Cahit Kayra). İstanbul: Pera Turizm ve Ticaret A.Ş.

Withers, R. (2010). *Büyük Efendi'nin Sarayı* (Çev. Cahit Kayra). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Yayan, G. (2011). *Dolmabahçe Sarayı Tarihi Sarayda Çocuk Eğitimi ve Araçları.* Ankara: Ankara Ofset Yay.

Yediyıldız, B. (1981-1982). "XVIII. Asırda Türk Vakıf Teşkilatı", *TED*. (Prof. Tayyip Gökbilgin Hatıra Sayısı). İstanbul: İÜEF. Yay., 12, 172.

Yediyıldız, B. (1984), "XVII. Asır Türk Vakıflarının İkdisâdi, Boyutu", *Vakıflar Dergisi,* XVIII, 5-41.

Yediyıldız, B. (1999). "Osmanlılar Döneminde Türk Vakıfları ya da Türk Hayrât Sistemi", *Osmanlı, Osmanlı Toplum,* V, 17-33.

Yediyıldız, B. (2002). "Klasik Dönemde Osmanlı Toplumu; Klasik Dönem Osmanlı Toplumuna Genel Bir Bakış", *Türkler,* Yeni Türkiye Yayınları, 10, 368.

Yediyıldız, B. (2003). *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Yılmaz, F. (2017). *Osmanlı Tarihi Sözlüğü*. İstanbul: Gökkubbe Yay.

Yüksel, H. (1998). *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü (1585-1683).* Sivas: Dilek Matbaası,

Yüksel, H. (1999). "Osmanlı Toplumunda Vakıflar ve Kadın (XVII. Yüzyıllar)", *Osmanlı*, 5, 51-52.

Zarinebaf-Shahr, F. (2002). "Kentsel Alana Kadının Katılımı: XVII. Yüzyıl İstanbul'unda Kadın Vakıfları", *Türkler*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 14, 15-24.

Zilfi, M. C. (2018). *Osmanlı İmparatorulu'unda Kölelik ve Kadınlar (1700-1840).* (Çev. Ebru Kılıç). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

EKLER

EK-1. Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Gülfem Hatun binti Abdülmennan bin Abdurrahman Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1		
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		Vakfiye 1: Evail-i Cemaziyelevvel 956/ 28 Mayıs-5 Haziran/ 1549 Vakfiye 2: 25 Rebiülevvel 957/13 Nisan 1550 Vakfiye 3:Evahir-i Receb 958/ 24 Temmuz-2 Ağustos/ 1551	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA; Def: 1550, sh: 58, sr:7 VGMA; Def: 1550, sh: 59, sr:8 VGMA; Def: 1550, sh: 57, sr:6	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1		
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		**1.Vakfiye:** Kiraya verilen konak ve evlerin gelirinden elde edilecek gelirle; 3 akçe olan aşcı başının ücretine 1/5 akçe, 2 akçe olan ekmekcinin görevine yarım akçe, eklenecek ve imarette pişen yemek sayısı arttırılacaktır. Artan fazla gelir vakfın anaparasına eklenecektir. **2.Vakfiye:** Vakfedilen 50.000 akçe devrin hukukî şartlarına göre nemalandırılıp elde edilen gelirle Cuma geceleri ve Ramazan ayı boyunca imarette pişirilen yemek sayısı arttırılarak gelen misafir, yolcu, fakir ve fukaraya ikram edilecektir. **3.Vakfiye:** Vakfedilen 1000 Flori devrin hukukî şartlarına göre nemalandırılıp elde edilen gelirle Cuma geceleri ve Ramazan ayı boyunca imarette pişirilen yemek sayısı arttırılarak gelen misafir, yolcu, fakir ve fukaraya ikram edilecektir. Elde edilen gelirden mütevelli ücretine 2 akçe, caminin imamına 2 akçe, aşcı yardımcılarına birer akçe, ekmekci yardımcısına 1 akçe ilave edilecek, günlük bir buçuk akçelik fonda? Alınacak.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Sosyal ve Dini	
10	H A Y R A T I		Üsküdar'da imaret ve Camii	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

11	**VAKFIN AKARI**		**1.Vakfiyenin Akarı:** 205.000 akçe vakfedilmiştir. (Bu para ile Yavaşça Şahin Mahallesinde altlı üstlü 20 oda bulunan bir konak ile 5 adet ev ve müştemilatı vakıf için satın alınmıştır.) **2.Vakfiyenin Akarı:** 50.000 akçe vakfedilmiştir. **3. Vakfiyenin Akarı:** 1000 Flori vakfedilmiştir.
12	**TAHSİSAT**		
13	**GALLE FAZLASI**		
14	**AÇIKLAMA**		
15	**ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)**		

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Server Hatun binti Abdurrahman Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**(Daye hatun adıyla meşhur)**	
		2	**Daye**	
3	VAKFİYE TARİHİ		1.Vakfiye tarihsizdir. 2.Vakfiye: Gurre-i Muharrem 959/29 Aralık-07 Ocak 1551-1552	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def. 1480, sh. 1, sr. 1 (Arapça) VGMA, Def: 2113, sh. 239, sr. 37 (Arapça)	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	**Vakfiye 1**: Vakfa hayatta oldukça kendisi vefatından sonra azatlı kölesi Ferhat bin Abdullah onun da vefatından sonra evlad-ı evladlarının en salih olanı mütevelli olacaktır. **Vakfiye 2**: Dindar, dürüst, emanet sahibi bir kişi vakfına mütevelli olacaktır.	
		2	İstanbul Saray-ı Atik Ağası olanlar vakfa nâzır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayri	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		**1.Vakfiye:** Vakfedilen akarlar devrin şartlarına göre uygun şekilde kiraya verelerek elde edilen gelirle, camiye atanan imama günlük 5 akçe, müezzine günlük 3 akçe, kayyuma günlük 1 buçuk akçe, cüzhan ve aşırhanlara günlük 1'er buçuk akçe ve vakfın idari görevlileleri mütevelliye günlük 5 akçe, nazıra günlük 2 akçe, cabiye günlük 2 akçe ve kâtibe günlük 1 akçe ücretleri verilecektir. **2.Vakfiye:** Vakfedilen para ile öncelikle fakir çocukların Kur'an okumaları ve öğrenmeleri için bir mektep yatırılacaktır. Kalan para her on bini, bin lira getirecek şekilde nemalandırılacak elde gelir nema ve vakfedilen iki fırının kirasından gelecek parayla; Regaib, Berat geceleri ve Muharrem ayında aşure kaynatılıp fukaraya dağıtılması için 500 dirhem, mektepte okuyan yetim öğrencilere 100 dirhem elbise parası verilecektir. Çekmece'ye bağlı Halkalı köyünün suyolları tamir edilecektir. Halkalı köyü mescidinde imamına günlük 4 dirhem ve mektep muallimine günlük 4 dirhem, mektebin kalfasına günde 2 dirhem, kâtibe günde yarım dirhem verilecektir. Yukarıda sayılan hizmetler yerine getirildikten sonra artan para 12 dirheme ulaştığında günlük 1 buçuk dirhem ücret ile beş adet cüz okuyan kimselere beş kişi daha ilave edilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini, Sosyal ve Eğitim	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

10	H A Y R A T I		**Vakfiye 1.** Mahmut Paşa imareti civarında bir mescit, imam ve müezzin odaları. **Vakfiye 2.** Vakfedilen para ile yaptırılan bir mektep ve mescide konulan dört adet mushaf-ı şerif. Ayrıca kırk vukıyye ağırlığında bir kazan, kırk üç vukıyye ağırlığında bir kazan, on yedi vukıyye ağırlığında bir kazan, on beş vukıyye ağırlığında bir tencere, biri yirmi yedi, biri yirmi bir vukıyye ağırlığında iki saç ayağı ve iki adet kepçe.
11	VAKFIN AKARI		**Vakfiye 1:** Mahmutpaşa İmaretin yakından mescidi civarında müştemilatıyla birlikte bir ev, Samanviran Mahallesinde müştemilatıyla birlikte bir ev, Hocaüveys Mahallesinde Hocapaşa Hamamı civarında bir değirmen, Mihalburgazı denel köyde birbirine bitişik odalar, değirmen, iki bahçe, bağ ve müştemilatları vakfedilmiştir. **Vakfiye 2:**100.600 gümüş dirhem. İstanbul Azapler Mahallesinde bir fırın, Küçükçekmece'de bir fırın vakfedilmiştir.
12	TAHSİSAT		
13	GALLE FAZLASI		
14	AÇIKLAMA		Arapça
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		**Vakfiye 1:**El-Cenabü'l-ali Makarrü'l-mefair-i ve'l-meâli Hazreti Selman Ağa, Fahrü'l-akran el-Hacc Ali bin Abdurrahman, Kethüdai'l-bevvab el-Hacc Mahmud bin Abdullah el-bevvab, el-Hacc Ahmed bin Abdullah el-bevvab, el-Hacc Aydın bin Abdullah, Muslihiddin bin Abdullah el-bevvab, Abdi bin Abdullah, Hasan bin Abdullah el-bevvab, Murad bin Abdullah, Mahmud bin Abdullah et-Tabbah, Murad bin Abdullah el-Âhar, Zahrü'l-fuzala Mevlana Yahya Çelebi el-Müderris, Mevlana Abdi el-imam, Mevlana Şeyhi bin Ahmed el-müezzin, Fahrü'l-akran Bali Bey bin Abdurrahman, Hasan Bey bin Abdullah, Şah Süle Bey bin Abdullah, Haydar bin Ali el-Bennak, Hasan Ağa bin Abdullah ez-Zevvak, Haro Bey bin Abdullah, Mustafa Bey bin Abdullah, Mehmed Çelebi bin Abdullah, Mustafa Bey bin Mehmed Paşa. **Vakfiye 2:** Mevlana Abdullatif bin Ahmed el-İmam, Haydar bin Ali, Rüstem Bey es-Silahî, el-Hacc Ali bin Abdullah, el-Hacc Mustafa bin Abdullah el-Bevvab, Mustafa bin Ahmed el-Müezzin, Hüsrev bin Abdullah, Cafer bin Abdullah, Davud bin Abdullah el-Bevvab, Mustafa bin Abdullatif.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Halime Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**III. Sultan Mehmed'in dayesi**	
		2	**Daye**	
3	VAKFİYE TARİHİ		Evasıt-ı Rebiülahir 1011 /27 Eylül-6 Ekim 1602	**İli:** Manisa/Gölmarmara
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:582-1, sh: 265, sr:182	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça vakfa kendisi mütevelli olacaktır. Vefatından sonra Darüssaade Ağası olanlar veya kasabada hâkim olan kişinin seçeceği dindar, güvenilir bir kişi vakfa mütevelli olacak ve kendisine günlük on beş akçe ücret verilecektir.	
		2	Darulhadiste Hoca olan kişi vakfın nazırı olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

8	**ŞARTLARI ve HARCAMALARI**		Vakfedilen para ile münasip yerlerde akar satın alınacaktır. Akar satın alınmazsa para devrin hukuk kurallarına göre işletilecektir. Para ve elde edilen kira gelirlerinden; caminin hatibine günlük 5 akçe, imamına 5 akçe, Darulhadiste talebeye akli ve nakli ilimler öğreten hocaya günlük 40 akçe ve yiyecek verilecektir. Darulhadiste odalarda kalan ve ilim tahsil eden talebelerden her birine günlük 2 akçe verilip yemekleri vakıftan karşılanacaktır. Kapıcıya günlük 2 akçe, Cuma vaizine günlük 8 akçe, 2 müezzine günlük 4'er akçe, Cuma günleri hatim okuyacak 5 adet hafız devirhanların reislerine günlük 2'şer akçe diğer 4 kişiye 1'er akçe, muarrife (hayır sahiplerinin ismini sayan derviş veya müezzin) günlük 1 akçe, kayyum ve çerağcıya günlük 2'şer akçe, ferraşa 2 akçe, caminin hasır, kandil ve ışıklandırma giderleri için günlük 25 akçe, sabah namazından sonra aşır ve cüz okuyacak 15 cüzhana günlük 2'şer akçe, noktacıya 1 akçe, saatçiye günlük 2 akçe, külliyenin suyolları ve sair tamirlerine gözeten mühendise günlük 4 akçe ve yiyecek, muallimhanede muallim olan kişiye günlük 5 akçe yardımcısına 2 akçe ve imaretten yemek, imarette aşçı olan günlük 5 akçe, yardımcısına günlük 3 akçe ve yemek, imaret şeyhine günlük 4 akçe ve yemek, imaretin nakibine günlük 2 akçe, kilerciye günlük 1 akçe, imaretteki yemekleri misafirlere sunan iki kişiye 2'şer buçuk akçe ve yemek, buğday dövüp pirinç ayıklayan ve sair mutfak işlerini yapan hizmetçiye günlük 2 akçe ve yemek, vakfın hesap kitabını tutan kâtibe günlük 5 akçe, muhasebeciye günlük 3 akçe, tahsildara günlük 5 akçe ve yemek, İstanbul ve İzmir'de vakfın gelirlerini toplayan tahsildarlara günlük 3'er akçe, buğday dövücüye (ekmekçi) günlük 4 akçe yardımcısına günlük 1 akçe ücret verilecektir. Her sene Ramazan ayında kasabadaki yetimlere giyecek alınacaktır. Her sene Muharrem ayında Kerbela şehitleri ve cümle şehitler için aşure pişirilip ahaliye ikram edilecektir. Rebiulevvel ayında mevlitler okunup, okuyan kimselere 400 akçe verilecektir. Mevlide katılan cemaate şeker, şerbet ve yemekler ikram edilecektir. Caminin kütüphanesindeki kütüphaneciye günlük 2 akçe, buhurcuya günlük 1 akçe ve buhur için yıllık 300 akçe sarf edilecektir. Bütün bunlar yerine getirildikten sonra artan gelir fazlası olursa kasabadaki harap mescitlerin tamirine sarf olunacaktır. Gelir fazlasından sekiz adet azatlı kölelerinden her birine günlük 2 akçe ücret verilecektir.
9	**DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL**		Eğitim, Dini ve Sosyal
10	**H A Y R A T I**		Manisa Gölmarmara'da bir cami, on oda ve bir dershane olan bir medrese, darulhadis, kütüphane, cami ve imarette birer çeşme, musluk imaret ve han (misafirhane), namazgâh.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

11	VAKFIN AKARI		Gölmarmara'da Darulhadis civarında Haffaflar Çarşısında 40 dükkân, imarete bitişik altta altı adet bakkal dükkânı ve üstünde kahvehane ve misafirhane, iki ekmek fırını, mektebe bitişik dört bakkal dükkânı, iki adet sebze bahçesi, İzmir'de ev ve bahçe vakfedilmiştir. 10.000 sikke altın (1.200.000 akçe). Bazı köylerin öşür gelirleri vakfedilmiştir.
12	TAHSİSAT		
13	GALLE FAZLASI		
14	AÇIKLAMA		
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Fahru'l-ulemaıl fuhul camiul fer'i vel-usul mevlâna Mustafa Efendi hoce hazreti şeyhzâde Tale bakahu, fahrul-atibba Yusuf Halil eş-şehr-bi Bakkalzâde, Fahru'l-kudatil müteşerriin mevlâna Ahmed efendi bin İsmail Kudvetü ulemai'l-müteverriin mevlâna Mustafa efendi ibn Derviş Mehmed, Kudvetü'l-Kudati ve Umdetü'l-vullati mevlâna Mehmed Efendi eş-şehr-bi Bakkal Zade.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Çeşmisiyah Hatun ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1		
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		25 Cemâziyelâhir1015/28 Ekim 1606	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		Topkapı Sarayı Arşivi Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068, sh. 8-10.	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça vakfa vakıf kurucusu vefatından sonra her kim Saray Hasırhanesinde odabaşı olursa vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Her kim Saray Hasırhanesinde hoca ve bölükbaşı olursa vakfa nâzır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para onu on bir buçuk üzere nemalandırılacak elde edilen nemadan vakfın mütevellisine günlük 1 akçe, vakıf kurucusunun ruhu için hatim okuyacak iki kişiye günlük 2'şer akçe ücret verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		12.000 akçe vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Mustafa Bin Abdullah Hasırî, Mustafa bin Abdullah, Hüseyin Bey bin Abdullah, Hasan Bey bin Abdullah, Osman Bey bin Hasan Hasırî, Hüseyin Bey bin Ahmed Hasîri, Hasan Hakkı Muhzır, Abdulbari bin Mustafa Bevvâb-ı Ayasofya, Ahmed bin Halil Muhzır, Mehmed bin Süfyan ve gayruhum mine'l-hâzirîn.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Mahpervin Hatun ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1		
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		Evâil-i Şevval 1015/ 30 Ocak-8 Şubat /1607	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		Topkapı Sarayı Arşivi Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068, sh. 1-3.	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Teberdarân Ocağına her kim kethüda olursa vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nâzır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para onu on bir hesabı ile nemalandırılıp elde edilen gelirle; mütevelliye günlük iki akçe, her gün vakıf kurucusunun ruhu için cüz okuyacak iki kişiye günlük 2'şer akçe ücret verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		200 sikke-i Flori vakfedilmiştir. (24.000 akçeye muadildir.)	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Abdulkerim Efendi bin Hasan el-Hatîb, İskender Ağa ibn Abdurrahman, Hamza Bey bin Yusuf el-Bevvâb, İsmail Bey ibn el-Bevvâb, Ali Çelebi ibn İlyas, Hasan Bey bin Mehmed el-Bevvâ ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Ferhunde Hatun ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1		
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		Evâil-i Şevval 1015/ 30 Ocak-8 Şubat /1607	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		Topkapı Sarayı Arşivi Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068, sh. 2-4.	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Teberdarân Ocağına her kim kethüda olursa vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nâzır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen parasını 25000 akçesi onu on bir üzere nemalandırılacak ve murabaha usulüyle işletilecek 2000 akçe yedek olarak tutulacak, elde edilen nemadan vakfın mütevellisine günlük iki akçe, vakıf kurucusunun ruhu için hatim yapacak iki kişiye günlük 2'şer akçe ücret verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		27.000 akçe vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Abdulkerim Efendi bin Hasan el-Hatîb, İskender Ağa ibn Abdurrahman, Hamza Bey bin Yusuf el-Bevvâb, İsmail Bey ibn el-Bevvâb, Ali Çelebi ibn İlyas, Hasan Bey bin Mehmed el-Bevvâ ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Payende Hatun ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1		
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		Evâil-i Zilhicce 1015/30 Mart-8Nisan /1607	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		Topkapı Sarayı Arşivi Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068, sh. 4-5.	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Teberdarân Ocağına her kim kethüda olursa vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nâzır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para onu on bir üzere nemalandırılacak elde edilen nemadan vakfın mütevellisine günlük 2 akçe, vakıf kurucusunun ruhu için hatim okuyacak bir kişiye günlük 2 akçe ücret verilecektir. Artan vakfın asıl parasına eklenecektir. Gelir elde edildikçe aynı usul ve ücret ile cüz okuyucusu artırılacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		133 sikke-i Flori vakfedilmiştir. (15.960 akçeye muadildir.)	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Abdulkerim Efendi bin Hasan el-Hatîb, İskender Ağa ibn Abdurrahman, Hamza Bey bin Yusuf el-Bevvâb, İsmail Bey ibn el-Bevvâb, Ali Çelebi ibn İlyas, Hasan Bey bin Abdullah.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Payidar Hatun ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1		
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		Evâil-i Zilhicce 1015/30 Mart-8Nisan /1607	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		Topkapı Sarayı Arşivi Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068, sh. 5-6.	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Teberdarân Ocağına her kim kethüda olursa vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nâzır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para onu on bir üzere nemalandırılacak elde edilen nemadan vakfın mütevellisine günlük 2 akçe, vakıf kurucusunun ruhu için hatim okuyacak iki kişiye günlük 2'şer akçe ücret verilecektir. Artan vakfın asıl parasına eklenecektir. Gelir elde edildikçe aynı usul ve ücret ile cüz okuyucusu artırılacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		200 sikke-i Flori vakfedilmiştir. (24.000 akçeye muadildir.)	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Abdulkerim Efendi bin Hasan el-Hatîb, İskender Ağa ibn Abdurrahman, Hamza Bey bin Yusuf el-Bevvâb, İsmail Bey ibn el-Bevvâb, Ali Çelebi ibn İlyas, Hasan Bey bin Mehmed el-Bevvâb ve gayruhum mine'l-hâzırîn.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hurşide Hatun ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1		
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		Evâhir-i Receb 1017/30 Ekim-9Kasım/1608	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		Topkapı Sarayı Arşivi Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068, sh. 7-8.	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Teberdarân Ocağına her kim kethüda olursa vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nâzır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para onu on bir üzere nemalandırılacak elde edilen nemadan Mekke-i Mükerreme'de sakin Rumi İbrahim Halife'ye her sene 15 sikke Flori gönderilecek, o dahi bunun karşılığı olarak vakıf kurucusunun ruhu için her gün bir cüz okuyacak, kalan miktar mütevelli ücreti olacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		200 sikke-i hasene vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Fahru'l-Emâcid ve'l-Ekâbir Hüseyin Efendi bin Bayezid Kâtibi'l-Bevvâbî, Osman Efendi el-Mukataacı, Mehmed Efendi bin Haşim el-Muhâsib, İskender Bey bin Abdullah ve gayruhum..	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Simten Hatun ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1		
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		Evâhir-i Receb 1017/30 Ekim-9 Kasım/1608	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		Topkapı Sarayı Arşivi Emanet Hazinesi Kitaplığı No: 3068, sh. 6-7.	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Teberdarân Ocağına her kim kethüda olursa vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nâzır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para onu on bir üzere nemalandırılacak elde edilen nemadan vakfın mütevellisine günlük 2 akçe, vakıf kurucusunun ruhu için hatim okuyacak Saray-ı Atik-i Sultani teberdarlarından bir nefere günlük 2 akçe ücret verilecektir. Vakfın artan parası mütevelliye ait olacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		180 Flori vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Fahru'l-Emâcid ve'l-Ekârtim Hüseyin Efendi bin Bayezid, Fahru'l-A'yân Osman Efendi Eminü'l-Mukâta'a, İskender Bey bin Abdullah el-Bevvâbi's-Sultânî, Hamza Bey bin Yusuf el-Bevvâb.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Kethüda Canfeda Kadın ibneti Abdülmuhsin Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Kethüda**	
		2	**III. Murad'ın Kethüda Kadını**	
3	VAKFİYE TARİHİ		15 Şaban 1017/24 Kasım 1608	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		TS.MA.d. No: 6938 (1-22) Müstakil Defter (Arapça)	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Tevliyet hayatta oldukça kendisine, vefatından sonra vekili Kızlar Ağası Abdullah Ağa, Abdullah Ağa'nın vefatından sonra Kahire Hâkimi tarafından azarlı kölelerinin en yetişkin ve salih olanı.	
		2	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen akarlar kiraya verilecek ve elde edilen gelirle her sene Mısır'dan hacca gidecek olan kafilenin Mısır'dan Mekke ve Medine'ye varıncaya ve oradan tekrar Mısır'a avdetlerine değin iaşeleri, yolda susuz kalmamaları için kendilerine birer meşin kırba alınması ve su ihtiyaçlarının temini için görevlendirilecek sakaların ve görevlilerin giderleri karşılanacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		Kahire şehri haricinde Nil nehri kenarında halıcı karşısında ipek boyama binası karşısında hudud ve evsafı tafsilatlı olarak yazılı dördü kavisli (yuvarlak) ve biri kare şeklinde kapıları havi ve her kapıdan girildikçe ayrı ayrı dairelere çıkan diğer kapılar geçildikten sonda çok sayıda oturma, yemek, yatma odalarını, sofaları, dehlizleri, matbah, kiler ve saireyi ve altlarında müteaddit dükkânları havi gayet muazzam bir binayı, yine Kahire'de Moseki tabir olunan mahalde vaki büyük bir binayı, hududu malum ve sahaları muayyen tarlaları ve Kahire yakınlarında bir takım arazi vakfetmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz hale gelirse vakfın geliri Müslüman fakir ve miskinlere sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Kâtib Mehmed bin Mehmed el-İmâm, Yahya bin Mehmed Dürri.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Sanavber Hatun ibneti Abdulmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		Evail-i Muharrem 1038/ 31 Ağustos-9 Eylül 1628	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:743, sh: 544, sr:169	
5	BELGE TÜRÜ			
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça vakfa kendisi vefatından sonra eşi Hamza Efendi onun da vefatından sonra Hamza Efendinin oğlu Ahmed Efendi vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî-Zürrî	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

8	**ŞARTLARI ve HARCAMALARI**		Vakfedilen odalar kiraya verilecek ve elde edilen gelirden; Hacı Kasım Camii Mescidinde günlük 2 akçe ile her gün bir cüz okunacaktır. Vakfettiği çeşmenin bakım ve onarımı yapılacak ve suyolcusuna günlük 2 akçe verilecektir. Aksaray'da vakfettiği 6 odanın gelirininden Çakır Ağa Mescidinde üç kişi üç cüz okuyacak her birine günlük 2'şer akçe, Çakır Ağa Camiinde her kim imam olursa her gece akşam namazından sonra "Mülk Süresi" okuyacak ve aylık 50 akçe verilecektir. Çakır Ağa Camiinde Ramazan gecelerinde sesi güzel makamdan anlayan 3 kişi tesbihan olup Ramazan ayı boyunca Nat ve tesbih okuyacaklar kendilerine aylık 200'er akçe verilecektir. Hazret-i Eyyüb civarında Ferudun Paşa Türbesinde türbedar olan kimseye türbenin örtülerini temizleyecek ve her gün türbede bir Fatiha ve bir İhlas birer Felak ve Nas süresi okuyacak ve kendisine günlük 2 akçe verilecektir. Aksaray'da vakfettiği 16 adet odanın 8 adet odasında ise nesilden nesile köleleri ve evlatları oturacaklardır. Nesli kesilen kölelerin kaldıkları odalar vakfa ilave edilip kiraya verilecektir. Yine vakfın gelirinden Yaycızâde Hamza Efendi ruhu için günlük 2 akçe vazife ile cüz okunacaktır. Kendi ruhu için günlük 2 akçe vazife ile cüz okunacaktır. Ayamama Köyündeki çiftliğin gelirinden güzel sesli ve makam bilir üç kişi günlük 2'şer akçe vazife ile biri Ayasofya Camiinde biri Mahmudpaşa Camiinde biri Sultan Bayezıd Camiinde Aşır okuyup sevabını Hz. Peygamber ashab ve eşlerine hibe edeceklerdir. Değirmen ile bostanın kirasından 2000 akçe değirmen ve bostanın bakım onarımına sarf edilecek kalan 600 akçe ile her sene Berat gecesinde her biri üçer vukuyyelik iki adet bal mumu satın alınarak birisi Hoca Kasım Mescidinde birisi Çakır Ağa Mescidindeki kandiller için kullanılacaklardır. Ve evlerinin yakınında olan Şeyh Zeydan Zaviyesine her sene 400 akçelik zeytinyağı alınacak, Mahmud Paşa Camii merdiveni ağzında üç yol ağzında bulunan Çizmecibaşı Muallimhanesinde Kur'an öğrenen çocukların giyim-kuşamı için her sene 3000 akçe sarf edilecektir ve muallimede bir kapama alınacaktır. Galada'da vakfettiği bahçeden elde edilen günlük 15 akçe kira Medine-i Münevvereye gönderilecek ve orada günlük 5 akçe ile üç cüz okunacaktır.
9	**DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL**		Dini, Sosyal ve Eğitim
10	**H A Y R A T I**		-

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

11	VAKFIN AKARI		İstanbul'da Mimarsinan Mahallesinde 17 bab oda ve çeşme üzerinde ocak olan 3 oda vakfedilmiştir. Aksaray'da 16 adet oda vakfedilmiştir. Ayamama Köyünde içerisinde evler, odalar, ahır, sofa, kenif bulunan büyük bir ev ile çiftlik vakfedilmiştir. Çiftliğin yanında bostan yeri ve geçen nehir üzerindeki iki göz değirmen vakfedilmiştir. Galata'da Rumeli Hisarı yanında Kayalar Mahallesinde kocası Hamza Efendiden 5100 sikke floriye satın aldığı müştemilatıyla birlikte satın aldığı bir bahçe vakfedilmiştir.
12	TAHSİSAT		
13	GALLE FAZLASI		
14	AÇIKLAMA		
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Fahru'l-a'yân Ahmed Bey ibn Abdullah, Zikru'l-ekrân Salim Ağa ibn Abdulmennan el-Müteferrik, Abdurrahmân Efendi ibn Nasuh el-Kâdî, Karduppest ibn Abdullah er-râcil, el-Hâcc Süleyman bin Abdullah er-Râcil, Mustafa Bey ibn Nasuh el-Haydî, Ahmed Çelebi ibn Hızır, Mustafa bin Abdullah, Mustafa Çelebi ibn Şükrullah, Mustafa Bey ibn Zülfikar el-Cündî, Üstad Hüseyin bin Nurullah el-Hallâk, el-Hâcc Mehmed bin Ferhad, el-Hâcc Ahmed Beşe ibn Mehmed Yesâri, Mustafa ibn Hamza, Hasan bin Bali Çavuş, Mehmed Ağa bin Abdullah ser-Bevvâbîn-i Kenan Paşa, Mustafa Çelebi Mehmed el-Kâtib, eş-Şeyh Haydar bin Abdullah, Ahmed Çavuş bin Abdullah, Piyâle Çavuş, İslâm Ağa Kethudâ-yı Sultâni'l-Cündî, Muaharremi Efendi ibn Hasan İmâm-ı Mercan, Kurd Beşe ibn Abdullah ez-Zâcil, Ahmed Ağa ibn Mehmed Efendi, Yusuf bin Abdullah, Sinan Efendi ibn Abbas el-Müderris, Ali Bey ibn Abdullah el-Cündî, Fahru'l-akrân Derviş Ağa ibn Ramzan el-Kâidi's-Sultânî, Ömer Çavuş ibn Ali

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Ferişah Hatun ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Eski Saray sakinlerinden**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		Evasıt-ı Cemaziyelahir 1038/ 4-14 Şubat 1629	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:1654, sh:17	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Bevvabî Sultânî olan kişi vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Saray-ı Atik Ağası olan kişi her kim olursa vakfa nazır olacak	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakf edilen para onu onbir buçuk hesabı üzere nemalandırılacak elde edilen gelirden mütevelliye günlük 2 akçe, Mekke'de bulunan Resulullah Mescidinde hergün bir cüz okuyacak ve hâsıl olan sevabı Resullulahın ruhu şeriflerine gönderecek, şeyh efendiye günlük 2 akçe, Medine'de hergün bir cüz okuyacak ve hâsıl olan sevabı vakıf kurucusunun ruhuna hibe eyleyecek kişiye günlük 2 akçe verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		22.000 akçe vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Bu vakfa ait vesika kaydı 649 numaralı defterin 164. Sayfa 103. sırasında kayıtlıdır.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		İftiharü'l-emacid ve'l-emasil İsmail Ağa ser-Bölük-i Teberdârân-ı Atîk, Mefharü'l-emasi'l-ve'l-akrân Mehmed Ağa Kethüda-yı Ağayân-ı Saray-ı Atîk, Ahmed Halife bin Abdullah el-Bevvâbi's-Sultânî, Abdurrahman Bey el-Bevvâbi's-Sultânî, Ali Bey el-Bevvâbi's-Sultânî, Hüseyin Bey el-Bevvâbi's-Sultânî, Mustafa Çelebi el-Bevvâbi's-Sultânî, Kürd Mehmed Bey el-Bevvâbi's-Sultânî, Mehmed Bey el-Bevvâbi's-Sultânî.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Mahidevran Hatun ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saray-ı Atîk Sakinlerinden**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		Evahir-i Cemaziyelahir 1038/ 14-24 Şubat 1629	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:1654, sh:1-15	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1		
		2	Saray-ı Atik Ağası olan kişi her kim olursa vakfa nazır olacak	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakf edilen para onu onbir buçuk hesabı üzere nemalandırılacak elde edilen gelirden; Kâbe'de günlük bir cüz okuyacak bir kişiye günlük 2 akçe, İstanbul'da günlük bir cüz okuyacak bir kişiye günlük 2 akçe ücret verilecektir. Fazla kalan 60 akçe mütevelli elinde hıfz edilerek uygun olan bir hayır hizmetine sarf edilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		15.000 akçe vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Bu vakfa ait vesika kaydı 649 numaralı defterin 164. Sayfa 103. sırasında kayıtlıdır.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		İftiharü'l-emacid ve'l-emasil İsmail Ağa ser-Bölük-i Teberdârân-ı Atîk, Mefharü'l-emasi'l-ve'l-akrân Mehmed Ağa Kethüda-yı Ağayân-ı Saray-ı Atîk, Ahmed Halife bin Abdullah el-Bevvâbi's-Sultânî, Abdurrahman Bey el-Bevvâbi's-Sultânî, Ali Bey el-Bevvâbi's-Sultânî, Hüseyin Bey el-Bevvâbi's-Sultânî, Mustafa Çelebi el-Bevvâbi's-Sultânî, Kürd Mehmed Bey el-Bevvâbi's-Sultânî, Mehmed Bey el-Bevvâbi's-Sultânî.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Havva Hatun Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Sultan Osman'ın sütannesi**	
		2	**Daye**	
3	VAKFİYE TARİHİ		14 Muharrem 1039/ 3 Eylül 1629	**İli:** Medine
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def: BOA. EV. VKF. 05	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Harameyn Nazırı vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Harem Şeyhi vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen evlerde dilerlerse Harem-i Şerif Nazırı ve şeyhi kalabileceklerdir, diğer evlerde ise Harem-i Şerif'de Kur'an okuyan hafızlar kalacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		Medine'de müştemilatıyla birlikte yedi ev vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Arapça	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Mehmed bin Kasım, Yakut el-Muhzır, Ağa Cevher Hazînedâr-ı Hücre-i Nebeviyye, Hüseyin Ağa Ağâti'l-Alakati bi'l-Medîneti'l-Münevvere ve Vekîl-i Şeyhu'l-Harem, Kasım bin Muhyiddin Mreîs-i Muallimân ve Müderrisîni'l-Hanefî, Ali Tercüman el-Efendi.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hâce Havva Hatun binti Abdulmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saray-ı Cedid Sakinlerinden**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		20 Receb 1043 /20 Ocak 1634	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA. Def. 649, Sh. 22, Sr. 4	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Atik Sarayda Teberdarân Kethüdası olanlar vakfa mütevelli olacaklardır.	
		2	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nazır olacaklardır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para onu on bir akçe hesabı üzere nemalandırılacak, elde edilen gelirle; Saray-ı Atik Teberdarân ocağından 10 kişiye günlük 2'şer akçe verilecek ve bu kişiler odalarında birer cüz Kur'an okuyacaklar ve sevabını Hz. Peygamberin ve vakıf kurucusunun ruhuna hibe edecekler. Ulemadan Muslihiddin Efendi'ye günlük 10 akçe ücret verilecek ve bu kişi teberdarân odalarında Kur'an öğrenmek isteyen kişilere Kur'an öğretecek ve derslerin bitiminde üçer İhlas ve bir Fatiha okunarak sahabelerin ruhlarına hibe edilecektir. Vakfın gelirinden nâzır olanlara günlük 3 akçe, mütevelli olan 7 akçe ve kâtip olan kişiye 4 akçe ücret verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Eğitim	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		1818 akçe vakfedilmiştir. Bir rub (1/4) akçe	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Fahru'l-Emâsil ve'l-Ekâbir Muhammed Ağa ibn Abdulmennan, Zuhru'l-Emâsil ve'l-Emsâl Ömer ibn Abdulmüteâl, Kıdevetü'l-Emâcid ve'lA'yân Abdulkadır Ağa ibn Abdulmennan, Fahru'l-Emâsil ve'l-Akrân Selim Halife Kâtib-i Teberdârâ-ı Saray-ı Atîk, Zuhru'l-Akrân Bey ibn Durak, Kıdvetü'l-Akrân Rıdvan Bey ibn Abdullah el-Bevvâb, Fahru'l-Eşbâh Mustafa Bey ibn Kurd, Zuhru'l-Akrân Hasan Bey ibn Hüseyin el-Bevvâb, Zuhru'l-Akrân Ömer Bey ibn Osman el-Bevvâbi's-Sultânî ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Kamer Hatun binti Abdulmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saray-ı Cedid Sakinlerinden**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		20 Receb 1043 /20 Ocak 1634	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA. Def. 649, Sh. 23, Sr. 5	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Atik Sarayda Teberdarân Kethüdası olanlar vakfa mütevelli olacaklardır.	
		2	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nazır olacaklardır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para onu on bir buçuk akçe hesabı üzere nemalandırılacak, elde edilen gelirle; Saray-ı Atik Teberdarân ocağından 5 adet kimseye günlük 2'şer akçe verilecek ve bu kişiler odalarında her gün akşam namazından sonra toplanarak birer cüz Kur'an okuyacaklar ve sevabını Hz. Peygamberin ve vakıf kurucusunun ruhuna hibe edecekler. Vakfın gelirinden mütevelli olan 5 akçe, kâtip olan kişiye günlük 2 akçe, noktacıya günlük 1 akçe ücret verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Eğitim	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		1200 adet riyal kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Fahru'l-Emâsil ve'l-Ekâbir Muhammed Ağa ibn Abdulmennan, Zuhru'l-Emâcid ve'l-Emsâl Ömer ibn Abdulmüteâl, Kıdevetü'l-Emâcid ve'l-A'yân Abdulkadır Ağa ibn Abdulmennan, Fahru'l-Emâsil ve'l-Akrân Selim Halife Kâtib-i Teberdârâ-ı Saray-ı Atîk, Zuhru'l-Akrân Bey ibn Durak, Kıdvetü'l-Akrân Rdvan Bey ibn Abdullah el-Bevvâb, Fahru'l-Eşbâh Mustafa Bey ibn Kurd, Zuhru'l-Akrân Hasan Bey ibn Hüseyin el-Bevvâb, Zuhru'l-Akrân Ömer Bey ibn Osman el-Bevvâbi's-Sultânî ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Raziye Hatun binti Abdulmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saray-ı Atik Sakinlerinden**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		Gurre-i Receb 1043/1-3 Ocak 1634	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA. Def. 649, Sh. 25, Sr. 6	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1		
		2	Atik Saray Ağası olanlar vakfa nazır olacaklardır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para onu on bir akçe hesabı üzere nemalandırılacak, elde edilen gelirle; Saray-ı Atik Teberdarân ocağından dört kişiye günlük 2'şer akçe verilecek ve bu kişiler Teberdaran Ocağı Tabbahin Mescidinde sabah namazından sonra toplanarak birer cüz Kur'an okuyacaklar ve sevabını Hz. Peygamberin ve vakıf kurucusunun ruhuna hibe edecekler. Vakfın gelirinden nâzır olanlara günlük 2 akçe, mütevelli olana günlük 2 akçe, kâtip olana günlük 2 akçe, cabi olana günlük 2 akçe ücret verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Eğitim	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		50.000 akçe vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Fahru'l-Emâsil ve'l-Ekârim Hasan Ağa Kethüdâ-i Teberdârân, Fahru'l-Emâsil ve'l-Akrân Muhammed Ağa Kethüdâ-i Bevvâbân, Zuhru'l-Emâsil ve'l-Ekârim Ahmed Ağa bin Abdulmennan el-Bevvâb, Fahru'l-Eşbâh Ali Bey ibn Abdulmennan ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Gülale (Gelale) Hatun ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Sarayh**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		Evail-i Cemaziyelevvel 1047/21-30 Eylül 1637 (Arapça)	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		COA, EV. VFK. 14/42	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1		
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî-Zürrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen evde hayatta olduğu müddetçe kendisi mutasarrıf olacak, vefatından sonra azatlı köleleri Saliha binti Abdullah ve Belkıs binti Abdullah mutasarrıf olacak, Azatlı kölelerinin vefatından vakfın geliri Medine-i Münevvere ve Ravza-i Mutahhare fukarsına gönderilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		İstanbul'da Nahilbend Mahallesinde müştemilatıyla birlikte bir ev vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Arapça	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Umdetü'l-emasili ve'l-akran Abdi Ağa Rahtuvân-i Sultanî, Zübdetü'l-ayan Yusuf Ağa bin Abdülmennan, Mefharü'l-eşbâ Mehmed Efendi el-Kâtib, Korucu Ali Beşe bin Abdullah, Hüseyin Bey bin es-Suruc, Ali Bey el-Bevvabi's-Sultanî, Osman Çelebi bin Mehmed el-Bevvabi's-Sultanî, Hasan Bey bin Abdullah el-Bevvabi's-Sultanî, Mustafa Çulha, Hüseyin Çelebi bin Ömer, Perviz el-Müezzin, Hüseyin Berber ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Amine Hatun ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		20 Zilkade 1051/20 Şubat 1642	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		COA; EV-VKF 21/21	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Vakfa hayatta oldukça Mustafa Efendi mütevelli olacak, sonra onun en salih evladı mütevelli olacak Mustafa Efendinin nesli kesilince Haremeyn Evkafına her kim mütevelli olursa bu o mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî-Zürrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Hayatta oldukça kendisi sakin olacak vefatından sonra azatlısı köleleri Şahbula ve Kamile binti Abdullah sakin olacak onların vefatlarından sonra nesli kesilinceye kadar çocukları sakin olacaklardır. Onlarında nesli kesinlince ev kiraya verilerek evin geliri evin bakım onarımı yapıldıktan sonra kalan gelir Medine fukarasına gönderilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Sosyal ve Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		İstanbul'da Eyyüb Kiremitçi Süleyman Mahallesinde müştemilatıyla birlikte bir ev vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Mustafa Efendi ibn Yiğit el-İmam, Abdurrahman Efendi ibn Cafer el-Hatib, Halil bin İsak Çelebi el-İmam, Halil Efendi ibn es-Said Hatib, İbrahim Çelebi ibn Ahmed Çavuş el-Müderris, Bektaş Bey bin Mehmed ve gayruhum mine'l-huzzâr.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Saraylı Siyavuş Hatun ibneti Adulkerim Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		20-30 Safer 1053/ 10-19 Mayıs 1643	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:618: sh:171, sr:143.	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Kendisi, kocası ve azatlı kölelerinden sonra Haremeyn evkafı mütevellisi bu vakfada mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Zürrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakıf kurucusunun vakfettiği evde hayatta olduğu sürece kendisi vefatından sonra eşi Suhte Mehmed Ağa bin Rüstem ve onun da vefatından sonra azatlı köleleri Ali Halife bin Abdullah, Rahime binti Abdullah, Fatma binti Abdullah ve diğer azatlı köleleri oturacaktır. Kölelerinde nesli kesilirse Haremeyn-i şerifeyn evkaf-ı mütevellisi vakıftan elde edilecek geliri Medine fukarasına gönderecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		İstanbul'da Akbıyık Mahallesinde çift katlı içerisinde ve müştemilatında mutfak, sundurma, su kuyusu, mahzenler, tuvaletler bulunan 3 tane büyük ev ve müştemilatı vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Arapça	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)			

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Lalezar ibneti Abdülmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		8 Cemaziyelahir 1057 /11 Temmuz 1647	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		COA; EV-VKF/14-59	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça kendisi vefatından sonra kocası ve azatlı kölesinin evladları mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî-Zürrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen evde hayatta olduğu sürece kendisi sakin olacak, sonra eşi Ali Ağa ile azatlı kölesi Şakire Hatun oturacak, bunların vefatları halinde hangisinin evladı olursa evde o oturacaktır. Her ikisinin de nesli kesilirse ev kiraya verilip geliri Medine fukarasına gönderilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		İstanbul'da Ördek Kasap Mahallesinde müştemilatıyla birlikte bir ev vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Arapça	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Mustafa Efendi ibn Abdurrahman Efendi el-Kadı, Receb Efendi ibn el-İmam, Mehmed Halife ibn el-Müezzin, el-Hacc Hasan ibn el-Hacc Hürrem, Mehmed Çelebi bin Ömer, el-Hacc Mustafa ibn Ömer, Yusuf Efendi ibn Ebubekir el-Hatib, Hasan Efendi ibn Hamza el-İmam, İbrahim Çelebi ibn Süleyman el-Müezzin, Halil Bey ibn Mehmed el-Cündî, Abdulnebi Halife bin el-Kayyum, Ahmed Beşe bin Abdullah er-Racil ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Mahitab Hatun ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		8 Cemaziyelahir 1062/ 17 Mayıs 1652	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		COA: EV VKF 17/19	
5	BELGE TÜRÜ			
6	TEVLİYET NEZARET	1	Vakfa hayatta oldukça kendisi vefatından sonra azatlısı ve azatlısının çocukları mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî - Zürrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Hayatta oldukça vakf edilen evde kendisi sakin olacak vefatından sonra Eşi Ali Beşe onun da vefatından sonra azatlı erkek ve kadın köleleri, onların da vefatından sonra azatlı kölelerinin evlad-ı evlatları oturacak. Azatlı kölelerinin nesli kesilirse ev kiraya verilerek geliri Medine fukarasına gönderilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Sosyal ve Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		İstanbul'da Kızılmusluk kurbunda Ali Bey Mahallesinde müştemilatıyla birlikte bir ev vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz hale gelirse vakfın geliri Müslüman fakirlere sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Resul Efendi el-İmam, Mehmed Emin el-Cündi, Musa Beşe Nalıncı, Mehmed Beşe bin Abdullah er-Râcil, Ahmed Karamanî, Mahmud Halife el-Müezzin, Mustafa Subaşı, Ahmed Çavuş, Ömer bin Bayram, Hüseyin el-Müezzin-i Câmi-i Sultânî, Ahmed Beşe bin Abdullah er-Râcil ve gayruhum mine'l-huzzâr-i ecmaîn.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Saraylı Meryem Hatun ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2	**Daye**	
3	VAKFİYE TARİHİ		Gurre-i Ramazan 1066 / 23-25 Haziran 1656	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		İMÜT, Ahiçelebi Mahkemesi Def: 4, sh/vrk. 86-87	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Her kim Uncubaşı olursa vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Her kim Bostancıbaşı olursa vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî-Zürrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen nakit para onu on bir buçuk üzere nemalandırılarak elde edilen gelirle; Medine-i Münevvrede ferraşlık yapan iki kişiye her sene 15'şer akçe, Ravza-i Mutahhare'de yakılacak kandil için senelik 5 altın, sebilciye 3 altın gönderilecek, mütevelliye günlük 10 akçe ücret verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		1500 riyali kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI		Harcamalardan arta kalan gelir fazlasına hayatta oldukça vakıf kurucusu, vefatından sonra oğlu Ali Çelebi, onun da vefatından sonra onun evladı evladı evladı mutasarrıf olacaktır.	
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz hale gelirse vakfın geliri Medine fukarasına sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Mevlâna Zeynelâbidin Efendi bin Abdulhalim, eş-Şeyh Ömer Efendi zîde takvâhu Beşiktaş, Küçükyazıcı Ali Bey bin Mustafa, Ömer Çelebi bin Mehmed, Kadri Efendi el-Kâtib ve gayruhum mine'l-huzzâr.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Badısaba Hatun ibneti Abdülhay Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Kethüda**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		Gurre-i Cemaziyelevvel 1071/ 1-10 Ocak 1661	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA; Defter: 740, sh:3, sr:3.	
5	BELGE TÜRÜ			
6	TEVLİYET NEZARET	1	Atik Saray Ağa Babası her kim olursa vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Atik Saray Ağası her kim olursa vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para onu on bir hesabıyla nemalandırlacak elde edilen gelirle; günlük 2 akçe mütevelliye, günlük 2 akçe İstanbul'da Sultan Bayezid Kadınlar Hamamının karşısında müteehhilin odaları içersinde Ziba Hatunun kazdırdığı ve vakf eylediği suyun abkeşine, günlük 3 akçe yine Ziba Hatunun Tophanede Fındıklı nam mahallede kazdırdığı kuyunun abkeşine, günlük 1 akçe vakfa nezaret eden Atik Saray Ağasına verilecektir. Gelirden fazla kalan olursa müteehhilin odaları ile kuyuların bakım ve onarım giderlerine sarf olunacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		340 Esedi kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Ali Çelebi ibn Emrullah, Delali Mehmed Bey Evvab, Şaban Bey bin Ahmed Teberdar, İbrahim Çelebi bin Şaban el-Bevvab, Mehmed Bey bin Sefer el-Bevvab, Receb Bey bin Mehmed Bevvab-ı Sultanî, el-Hacc Mustafa Ağa Ser-Kilarî, Umdetü'l-Etibba Teberdârî, Fahrü'l-eşbah Yusuf Ağa Ser-Bölük, Hasan Bey bin Abdullah ve Gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Gülale (Gelale) Hatun ibneti Abdulmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		14 Cemaziyelevvel 1077/ 02 Kasım 1666	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		COA, EV. VFK. 14/42	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1		
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî-Zürrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen evde hayatta olduğu müddetçe kendisi mutasarrıf olacak, vefatından sonra azatlı köleleri Muammer ve Eğlence mutasarrıf olacak, onlarında vefatlarından sonra nesilleri kesilinceye kadar evlatlarına mutasarruf olacaktır. Azatlı kölelerinin nesli kesilirse vakfın geliri Medine-i Münevvere ve Ravza-i Mutahhare fukarsına gönderilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		İstanbul'da Ali Paşayı Atîk Mahallesinde müştemilatıyla birlikte 1 ev vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		İki tane vakfiyesi vardır.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Umdetü'l-Havassi Ve'l-mukarrebin Abdülkerim Ağa ibn Abdülmuin Ağa-yı Saray-ı Atîk, Umdetü'l-emasil-i Ve'l-Ekarim el-Hacc Hasan Ağa, Serbölük-i Teberdârân, Fahrü'l-akran el-Hacc Mehmed Bey ser-kilari-i teberdârân, Fahrü'l-küttab Mehmed Çelebi ibn Mustafa Kâtib-i Saray-ı Atîk, Fahrü'l-akran el-Hacc Hüseyin Bey Ağababası, Ahmed Efendi ibn Yusuf el-İmam, Mustafa Çelebi ibn Rıdvan el-Müezzin, Ömer Çelebi ibn Mustafa, Mehmed bin Mahmud, Yusuf bin Abdullah, Abdi Bey bin Mehmed el-Bevvabi's-Sultanî, Receb Bey bin Mehmed el-Bevvabi's-Sultanî, Süleyman Çelebi bin Mehmed el-Bevvabi's-Sultanî, Üsküdarî Ahmed Bey bin Abdullah el-Bevvabi's-Sultanî ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Marziye Hatun ibneti Abdulmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Sarayh**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		15 Rebiülevvel 1078/04 Eylül 1667	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		COA; EV-VKF 16/35	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Vakfa hayatta oldukça kendisi vefatından sonra azatlısı ve azatlısının çocukları mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî-Zürrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Hayatta oldukça kendisi sakin olacak vefatından sonra azatlısı Meryem binti Abdullah sakin olacak onun da vefatından sonra Mehmed bin Ömer sakin olacak onun da vefatından sonra nesli kesilinceye kadar çocukları sakin olacaklardır. Mehmed bin Ömer'in nesili kesinlince ev kiraya verilerek evin geliri Medine fukarasına gönderilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Sosyal ve Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		İstanbul'da Kürkçübaşı Mahallesinde müştemilatıyla birlikte bir ev vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Umdetü'l-emasil ve'l-eşbah el-Hacc Hasan Ağa, Ser-Bölük-i Teberdârân, Fahrü'l-küttâb Süleyman Çelebi ibn Mehmed Kâtib-i Saray-ı Atik, Mustafa Efendi bin Şaban el-İmam, Mehmed Çelebi bin Mehmed el-Müezzin, Mustafa Halib bin Mehmed el-Müezzin, Ali Çelebi bin Mustafa, es-Seyyid Mehmed Çelebi ibn es-Seyyid Yusuf Reis-i Müezzinin-i Ahmed Paşa, Mehmed Bey bin Abdullah el-Bevvâbi's-Sultânî, Receb Bey bin Mahmud el-Bevvâbi's-Sultânî, Mir Mehmed Çelebi, Ali bin Receb ve gayruhum mine'l-huzzâr.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Ayşe Hatun ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		3 Cemaziyelahir 1081/ 18 Ekim 1670	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:1763, sh:126	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1		
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Zürrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen evde hayatta oldukça kendisi vefatından sonra eşi Halil Ağa onun vefatından sonra Halil Ağanın oğlu Ahmed ve onun vefatından sonra batın tertibi üzere nesli kesilinceye kadar Ahmed'in çocukları oturacak, evde oturanlar Cuma gecelerinde birer Fatiha ve üçer İhlas okuyup Hazreti Peygamberin ruhuna hibe edeceklerdir. Nesilleri kesilirse ev kiraya verilip bakım ve onarımından fazla kalan miktar hersen hacılar ve surre ile Medine fukarasına gönderilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		İstanbul Kasımpaşa'da el-Hacc Şaban Mahallesinde müştemilatıyla birlikte bir ev vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)			

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Söhrab Hatun ibneti Abdulmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Sarayî**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		16 Zilkade 1092/ 27 Kasım 1681	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:1646, müstakil defter	
5	BELGE TÜRÜ			
6	TEVLİYET NEZARET	1	Tekkede her kim şeyh olursa vakfada o kişi mütevelli olacaktır.	
		2	Her kim saray ağası olursa vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 800 esedi guruş onu onbir buçuk hesabıyla nemalandırılacak elde edilen gelirden; Eyüb'te Şahsultan Tekkesinde ikâmet eden 7 fukaraya günlük 1'er akçe verilecek, içlerinden her kim yemek yaparsa günlük 1 akçe daha ilave verilecek, Şahsultan'ın tekke içerisinde yaptırdığı caminin kayyumuna günlük 1 akçe, sabah namazı sonrası kendi ruhu için on iki Selavat, bir Fatiha ve üç İhlas okuyacak müezzine günlük 1 akçe, her hafta 3'er vukuyye koyun eti alınıp tekkede fukara yemeğine ilave edilecektir. Her sene iki adet 3'er vukuyye şem-i asel satın alınıp Şaban ayının 15. Gecesinden itibaren mihrabın iki tarafında yakılacaktır. Vakfın mütevelli ve nazırına günlük 1'er akçe verilecektir. Artan gelir fazlası olursa vakfın ana malına eklenecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		800 adet Esedi kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Fahru'l-Eşbah ve'l-Emsal Zülfikar Efendi ibn Hüseyin tâbi'-i Kâimimakâm İbrahim Paşa, Fahru'l-Emsâl ve'l-Akrân Ali Ağa ibn Abdurrahman Kethüdâ-i Gevherhan Sultan, Fahru'l-Eşbâh el-Hâc Yusuf Ağa ser-Bölük-i Teberdârân-ı Saray-ı Mezkûr, Fahru'l-Emsâl el-Hâc Ali ser-Kilârî-i Saray-ı mezkûr, Hüseyin Efendi Halîfe Kilârî, İsmail Efendi Kâtib-i Saray-ı mezkûr, Murtaza Bey ibn Ahmed el-Anbârî, Mehmed Bey bin Cafer Teberdâr-ı Hâssa, Tokâdî Mehmed Bet Teberdâr-ı Hâssa ve gayruhum mine'l-hâzirîn.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hatice Hatun ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		10 Şaban 1096/12 Temmuz 1685	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		COA, EV. VFK. 6/41	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1		
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî-Zürrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen evde hayatta olduğu müddetçe kendisi mutasarrıf olacak, vefatından sonra azatlı köleleri Ferah ve Şahbaz mutasarrıf olacak, onlarında vefatlarından sonra nesilleri kesilinceye kadar evlatlarına mutasarrıf olacaktır. Azatlı kölelerinin nesli kesilirse vakfın geliri Medine fukarasına gönderilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		İstanbul'da Hoca Kasım Gönani Mahallesinde müştemilatıyla birlikte bir ev vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		El-Hacc Abbas Ağa Serbölük-i Teberdâran-ı Saray-ı Atîk, el-Hacc Ahmed Ağa Seroda-i Teberdâran-ı Saray-ı mezkûr, Baba Ömer Bey bin Hasan el-Bevvâbi's-Sultanî, İsmail Efendi ibn Ahmed el-Kâtib, el-Hacc Osman Beşe Teberdârân-ı Hassa, Acem Mehmed Bey ibn Ali el-Bevvâbi's-Sultanî, Şaban Bey ibn Hürrem el-Bevvâbi's-Sultanî, Mehmed Bey bin Sefer el-Bevvâbi's-Sultanî, Receb Bey bin Sefer el-Bevvâbi's-Sultanî, Ali Bey bin Ramazan el-Bevvâbi's-Sultanî, Mustafa bin Mehmed el-İmam, Mehmed bin Musli el-Müezzin, Receb Efendi bin el-Hacc İbrahim, Hüseyin bin Mustafa er-Racil, Mustafa Çelebi bin Mehmed el-Kâtib, Abdulbaki Efendi bin Mehmed ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hatice Hatun binti Abdulmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		12 Şevval 1099/ 10 Ağustos 1688	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:623: sh:110, sr:120	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Vakfa hayatta oldukça eşi Hacı Ebubekir eşinin vefatından sonra evlatları mütevelli olacak.	
		2	Saray atik ağası olan kişi vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 9 odadan birinde mektebde muallim-i sıbyan olan kişi oturacak, diğer odalar icareteyn (çitf kira) usuluyle kiraya verilecek, elde edilen muacceleden (peşin alınan) muallime günlük 4 akçe, vakfın kâtibine aylık 20 akçe ve mütevelliye de yeterli miktarda ücret verilecek, yine elde edilen muecceleden (taksitler halinde olan kiradan) mektebin ve odaların bakım ve onarımları yapılacaktır,	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Eğitim	
10	H A Y R A T I		Vakfedilen para ile Sinan Paşa Mahallesinde bir mektep ve dokuz adet oda yapılmış.	
11	VAKFIN AKARI		214 bin akçe ile yapılan 9 adet oda vakfedilmiştir. (Ayrıca medresede bu parayla inşa edilmiştir.)	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)			

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hatice Hatun binti Abdulmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		12 Şevval 1099/10 Ağustos 1688	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:623, sh:110, sr:120	
5	BELGE TÜRÜ		İlam	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Mektebin hocası vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Saray-ı atik ağası vakfa nazır olacak	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen parayla İstanbul'da Sinanpaşa Mahallesinde 9 oda ve dükkânlar bulunan bir bina inşa edilmiş olup, bu odalardan birinde muallim-i sıbyan olan kişi oturacak, diğer 1 oda mektep olarak kullanılacak, kalan odalar ile dükkânlar ise kiraya verilerek gelirinden muallime günlük 4 akçe, kâtibe aylık 20 akçe verilecektir. Vakfa ait oda ve dükkânlar icareteyn (çift kira) usulu ile kiraya verilirse alınan peşin para işletilip vakfa gelir sağlanacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Eğitim	
10	H A Y R A T I		İstanbul Sinanpaşa Mahallesinde Mektep	
11	VAKFIN AKARI		İki yük[1] on dört bin akçe vakfedilmiştir. (214.000 akçe)	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)			

[1] Yüz bin akçe bir yüke tekabül etmektedir.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Nevruz Hatun ibneti Abdurrahman Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı, Hâce**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		20 Cemâziye'l-ûlâ (evvel) 1111/ 13 Kasım 1699	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:623, sh:345, sr:346	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça vakfa kendisi, vefatından sonra evladı mütevelli olacak	
		2	Hayatta oldukça vakfa kocası eski Reisülküttab Ebubekir Efendi onun vefatından sonra her kim Şeyhülislam olursa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Muallimhanede, mektep de Kur'an öğreten hocaya günlük 15 akçe, hocanın yardımcısı halifeye 8 akçe, haftada iki gün talebeye sülüs ve nesih hatlarını öğreten kişiye günlük 2 akçe, hesap bilir yazıya hâkim olan kâtibe günlük 3 akçe, cabiye (tahsildar) günlük 8 akçe, mektebin kömür ve hasır ihtiyacı için yıllık 1800 akçe, mektebin bahçesindeki çeşmenin suyolcusuna günlük 2 akçe verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Eğitim ve Sosyal	
10	H A Y R A T I		Süleymaniye nezdinde mektep ve çeşme, Eyüp Cebeci Köyü yanında kanalları ile birlikte su kaynağı ve hazinesi	
11	VAKFIN AKARI		İstanbul'da Molla Gürani Mahallesinde bahçeli bir menzil, Sırmakeş Mahallesinde bahçeli, hamamlı, havuzlu bir menzil, Süleymaniye Camii yanında; altında muallimhane ve 2 dükkân, 1 bahçe ve arsa olan, arsa ve arsaya bitişik büyük 1 menzil vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT		Mektebe bitişik müştemilatıyla bir menzilde mektebin hocası oturacaktır.	
13	GALLE FAZLASI		Galle fazlası akar ve hayratın tamirine sarf edilecek.	
14	AÇIKLAMA		Gün gelir şartlar uygulanamaz olursa vakfın geliri Müslüman fakirlere verilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)			

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Tahire Kadın ibneti Abdullah bin Abdülmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Sarayh, Hâce**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		3 Şaban 1122/ 27 Eylül 1710	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:745, sh: 229, sr:64	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Vakfa hayatta oldukça Darüssaade Ağası olan Beşir Ağa mütevelli olacak vefatından sonra uygun görülen bir kişi mütevelli olarak atanacaktır.	
		2	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Mektep yaptırıldıktan sonra kalan 1000 Esedi kuruşla münasip mahallerde akar satın alınacak ve icare ve icareteyn sitemi ile kiraya verilecektir. Elde edilen gelirden; mektepte kız çocuklarına Kur'an öğreten bir hatun muallime günlük 5 akçe, Kur'an öğreten muallime vefat ederse yerine başka bir muallime aynı şartlarda istihdam edilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Eğitim	
10	H A Y R A T I		Vakfedilen 11.000 (on bir bin) Esedi Kuruşun 10.000 (on bin) kuruşu ile Hocapaşa Mahallesinde bir mektep inşa edilmiştir.	
11	VAKFIN AKARI		11 Bin Esedi kuruş vakfedilmiştir. (Bu paranın 10.000 kuruşu ile bir mektep yaptırılmıştır ve akarı 1000 kuruş kalmıştır.)	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz olursa vakfın geliri Haremeyn fukarası için sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Es-Seyyid el-Hacc Mehmed Ağa bin Ahmed Ağa, Hacegan-ı Divan-ı Hümayundan Osman Efendi ibn-i Mehmed Ağa, Silahşör-i Hazret-i Şehriyari Mehmed Said Ağa bin Ali Ağa, Silahşör-i Hazret-i Şehriyari Mustafa Ağa bin Selim Ağa, Yusuf Ağa bin Hüseyin, Osman Ağa bin Mustafa, Ali Ağa bin Yunus, el-Hacc Mustafa bin Ali Ağa, el-Hacc Hurşid Mehmed Ağa ibn Abdullah.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hâkime Hatun binti Abdülmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		21 Rebiülevvel 1126/ 06 Nisan 1714	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:731, sh:3, sr:3	
5	BELGE TÜRÜ		İlâm	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça vakfa Ali Efendi bin Hüseyin mütevelli olacak vefatından sonra oğlu, onun vefatından sonra evlatları vakfa mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen ev ile bahçe kiraya verilecek, elde edilen gelir ile Aksaray civarında Muradpaşa Camiine koyduğu kürsüde Pazar günleri öğleden sonra vaaz ve nasihat eden kimseye günlük 8 akçe, mütevelliye günlük 2 akçe ücret verilecek, kalan para ile bahçe ve evin bakım ve onarımı yapılacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		Davudpaşa Mahallesinde suyu ve sair müştemilatı bulunan 1 ev ile bahçe vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Umdetü'l-meşayıh eş-Şeyh Ali Efendi Köstendili, es-Seyyid Ali Efendi ibn eş-Şeyh Ali Efendi, Fahrü'l-kuzzad Mehmed Efendi, Yusuf Efendi ibn Hüseyin Efendi, el-Hacc Mehmed Ağa ibn Mustafa Çavuşzade, Ebubekir bin Abdullah, el-Hacc bin Abdullah, Halil Efendi, Hüseyin bin Abdullah, Mehmed bin Mustafa ve gayruhum mine'l-hazirin.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Rukiye Hatun Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		22 Şaban 1132/29 Haziran 1720	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:730, sh:21, sr:9	
5	BELGE TÜRÜ		İlâm	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça Hüseyin Ağa bin Mehmed vakfa mütevelli olacak vefatından sonra evlatları mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 350 kuruş onu on bir buçuk hesabı üzerinden nemalandırılacak elde edilen gelirle (elde edilen kirayla); Atmeydanı'nda Parmaklı Mescid yanında bulunan mektepte muallim-i sıbyan ve halife olanlara günlük 2'şer akçe, mütevelliye 2 akçe, cabi ve kâtibine 1'er akçe ücret verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Eğitim	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		350 kuruş vakfedilmiştir. (Bu para ile daha sonra 25 kuruşa Kadıköy'de Kızıltoprak'ta bir bağ, 325 kuruşa yine Kadıköy'de Nerdibanlı (Merdivenli) denen mevkide diğer bir bağ satın alınmıştır.)	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Osman Efendi bin Hacı Mehmed Efendi, Seyyid Mehmed Çelebi bin İsmail, el-Hacc Ali bin Hasan Kule Sucusu, Mehmed Efendi bin Mehmed, el-Hacc Mehmed bin Ali Cabi-i Sultan Ahmed, Yahya Çelebi bin Hasan.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hâce Bahri Hatun binti Abdülmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Sarayh, Hâce**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		12 Rebiülevvel 1139/07 Kasım 1726	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:1804, sh:31	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Darüssaade Ağası olanlar dilediği bir kişiye mütevelli olarak atayacaklardır.	
		2	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nazır olacaklardır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen ev, dükkân ve mahzen kiraya verilerek, elde edilen gelirle Hazret-i Eyyüb Camii şerifinde mevlid-i şerif masrafına kifayet mikdarı para sarf edilecek. Hazreti Eyyüb civarında mezarının yanında bulunan suyun suyolcusuna günlük 1 akçe, vakfın mütevellisine günlük 2 akçe verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		İstanbul'da Çelebioğlu Mahallesinde arsası Mesih Paşa Vakfına mukatalı müştemilatıyla birlikte bir ev vakfedilmiştir. İstanbul Eyyüb'te Camii Kebir yanında arsası Alipaşayı Atîk Vakfına mukataalı kaymakçı dükkânı. Camii Kebir kurbunda helvacı dükkânı, kahvehane ve kasap dükkânı vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamazsa vakfın geliri Müslüman fukaralar için sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)			

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Rahime Hatun ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		18 Cemaziye'l-evvel 1146/18 Ekim 1733	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:629, sh:731, sr:487	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Vakfına hayatta oldukça damadı Abdullah Efendi onun vefatından sonra evlatları mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî-Zürrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Kızı Şerife Meryem hanımın mezarında hergün cüz okuyan görevliye günlük 2 akçe, kocası Seyyid Fetullah Efendinin ruhu için cüz okuyan görevliye günlük 2 akçe, vefatından sonra kendi ruhu için cüz okuyacak kişiye günlük 2 akçe ücret verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		İstanbul'da Üsküdar'a bağlı Kuzguncuk köyünde bir göz kayıkhane vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI		Cüz okuyanlara ücretleri verildikten sonra kalan fazla nesli kesilinceye kadar evlatları arasında eşit şekilde paylaştırılacaktır.	
14	AÇIKLAMA		Saraylı Rahime Hatun ibneti Abdullah Kayınvalide-i faziletlu Abdullah Efendi kadı-i Halebü'ş-şehba sabıkan necli'l-merhumi'l-mebrur şeyhü'l-islam Mahmud Efendi'nin (kayınvalidesi)	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)			

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Fatma Hatun binti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		Gurre-i Muharrem 1151/ 1-10 Nisan-Mayıs 1739	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:736, sh: 70 sr: 23	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça vakfa kendisi mütevelli olacak, vefatından sonra Yakub Ağa Mahallesi Mescidine her kim imam olursa o kişi mütevelli olacaktır.	
		2	Darüssaade Ağaları vakfa hasbi nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 400 kuruş onu on bir buçuk hesabıyla nemalandırılıp elde edilen gelirden Yakup Ağa Mahallesi Mescidinde imam olan kişiye günlük 5 akçe, devirhana günlük 2 akçe, Na'athana (gazel okuyana) günlük 1 akçe, Cuma müezzinine günlük 2 akçe, kayyuma 1 akçe, cabiye günlük 1 akçe, abkeş yarım akçe, mütevelliye 1 akçe, kâtibe günlük 1 akçe ücret verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		400 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Derviş Mehmed ibn Mustafa, Muhidddin Efendi, Osman Efendi bin Eyüb, Mustafa Ağa ibn Abdurrahman, es-Seyyid bin Ali, Osman Efendi bin Mustafa, Ahmed Ağa bin Kasım, Hafız Mustafa Efendi bin Osman, Süleyman Efendi bin Mustafa, Mahmud Ağa bin Mustafa, Ahmed Ağa bin Salih, Baltacızade Mehmed Ağa bin Mustafa, Mustafa Efendi bin Hasan, Hafız Yakub Efendi bin Hasan, Mehmed Ağa bin Hacı İbrahim, Hasan Ağa bin Hacı Ali Ağa, Hacı Ömer bin Hafız İsmail.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hatice Usta bint Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Usta**	
		2	**Hazinedar**	
3	VAKFİYE TARİHİ		14 Safer 1158/ 18 Mart 1745	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:624, sh:424, sr:390	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Köy sakinlerinden Ali Çelebi bin Ahmet vakfa mütevelli olacaktır, vefatından sonra evlatları mütevelli olacaktır.	
		2	Köy halkı vakfa ücretsiz nazır olacaklardır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen kazan, maşrapa, sedir, tabutlar ve tabut örtüsü Niğde'ye bağlı Yere Yosun köyünde hıfzedilecek ve gerektiğinde kadın ve erkek cenazelerinde kullanılacaktır. 120 kuruş nakit para ise nemalandırılıp elde edilen gelirden mütevelliye günlük 1 akçe, köy imamına günlük 1 akçe, müezzine günlük 1 akçe verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Sosyal ve Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		On vukıyyelik bakır bir kazan, iki bakır maşrapa, bir demir sehpa ve ıhlamur tahtasından beş adet sedir, beş adet tabut, bir tabut örtüsü çarşaf ve bir Kâ'be örtüsüyle ile 120 kuruş nakit para vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI		Görevli ücretleri verildikten sonra vakfın gelir fazlası vakfedilen eşyaların bakım ve onarımları için harcanacaktır.	
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)			

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hazinedâr Rami Kadın Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Sultan I. Mahmud'un altıncı Kadını**	
		2	**Hazinedar**	
3	VAKFİYE TARİHİ		Gurre-i Şevval 1165/ 12-21 Ağustos 1752; Zeyl Vakfiye: 9 Şaban 1168/ 21 Mayıs 1755	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:638, sh:303, sr:176 Zeyl Vakfiye Def:638, sh: 305, sr:177	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye Zeyl Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Sultan I. Mahmud Vakfına her kim mütevelli olursa bu vakfa da o kişi mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen dükkânlar, bahçe, zeytinlinlik, değirmen kiraya verilecek elde edilen gelirle; Mektebin muallim-i sıbyanına günlük 30 akçe, halifeye (asistan) günlük 15 akçe, hat hocasına günlük 8 akçe, sebicisine günlük 4 akçe, saka-yı mektebe günlük 5 akçe, öğrenciye ve ahaliye su veren 2 adet sebilciye günlük 10'ar akçe, su kanallarını ve çeşmenin suyollarını onaran kişiye günlük 3 akçe verilecek. Her sene Ramazan ayında mektepte bulunan 70 adet öğrenci ile hocaları ve asistan baştan ayağa (kapama, enteri, çintiyan, fes, kuşak, mest, zaçuka, çakşır, destar, kovuk, çuka, karaca ve pabuç) giydirilecek ve diğer ihtiyaçları için 20'şer para verilecektir. Her sene ısınma için 30 kuruşluk kömür satın alınacak. Her sene 40 kuruş talebelerin ve hocalarının pikniğe götürülülerek piknikteki yeme içme ve sair masrafara sarf edilecek. Sebillere konan tasların kalay masrafı, sebilin ve mektebin sünger, süpürge, peştamal ve sair ihtiyaçları ile Ramazan ayında kandil yakılması için revgan-ı zeyt ücreti olarak yıllık 53 kuruş sarf olunacak, Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında sebillerde soğuk su içirilmesi için kar satın alınması için yıllık 80 kuruş harcanacaktır. Harcamalardan sonra kalan para çeşme, mektep, sebil ve suyollarının bakım ve onarımlarına sarf edilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini, Eğitim ve Sosyal	
10	H A Y R A T I		Beşiktaş'ta Sahil Sarayı yanında Matbah-ı Amireden ifraz olunan arazi üzerine yaptırdığı çeşme ve mektep, Bahçekapısı mahallinde su bentleri, Tophane'de iki masura tatlı su ve kanalları, çeşme.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

11	VAKFIN AKARI		Aydın'da Bozdoğan Kasabasında bir adet han ve etrafında dükkânlar ve Dereköy'de bir değirmen, Salavatlı köyü dâhilinde 6 adet zeytinlik, Beşiktaş'ta yaptırdığı mektebin altında bulunan 2 dükkân, mektebin yanında 1 fırın, 1 adet attar ve 1 adet kalaycı dükkânları. **Zeyl Vakfiye:** İstanbul'da Kızıltaş'da zemini Çağalzade Rüstem Paşa Vakfına mukatalı arsa üzerine yaptırılan 16 menzil (ev) vakfedilmiştir.
12	TAHSİSAT		
13	GALLE FAZLASI		
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz hale gelirse vakfın geliri fakir Müslümanlara sarf edilecektir.
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Umdetü Erbabü't-tahriri Ve'l-kalem Ruznamçe-i evvel Saadetlü Halil Efendi, Hala muhasib-i mukata-i Haremeyn İzzetlü Mehmed Emin Efendi, Zübde-i Erbabü't-tastiri ve'r-rakam Kâtib-i Silahtar Hasan Efendi, Hala Kıdvetü'l-küttâp Mevkûfatî Abdullah Efendi, Zübde-i Erbab-ı Ehl-i Rakam Kâtib-i Darüssaade İzzetlü Osman Efendi, Kıdvetü'l-emasil el-Hacc Mustafa Ser-Hasekiyan-ı Teberdaran.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Dilaram ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Esma Sultan Azatlılarından**	
		2	**Kalfa**	
3	VAKFİYE TARİHİ		12 Şevval 1172/ 08 Haziran1759	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:739, sh:237, sr:140	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça vakfa kendisi vefatından sonra evladının en büyüğü vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Darüssaade Ağaları vakfa hasbi nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî/Zürrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen dükkânlar kiraya verilerek elde edilen gelirden; Kadırga Limanı yanında Bostan Camiine koyduğu kürsüde her hafta Pazartesi günleri vaaz edecek kimseye günlük 10 akçe, sabah namazı sonrası camide günlük birer cüz okuyarak 6 günde bir hatim yapacak 5 kişiye günlük 2'şer akçe, cüz okuyucuların başında bulunan ve cüzleri koruyan, noktacı olacak kişiye günlük 2 akçe, mütevelliye günlük 2 akçe ücret verilecek, Dükkânların tamiri için günlük 6 akçe mütevelli elinde hıfz edilecek ve bakım onarım gerektiğinde dükkânlar tamir edilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		Kadırga Limanı yanında Bostancıbaşı Ali Ağa Mahallesinde Esma Sultan yalısı aşağısında 6 dükkân, yine yalı civarında diğer 2 dükkân vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

15	**ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)**		Hafız İbrahim Efendi ibni el-Hac Hüseyin, Hafız Abdürrezzak Efendi ibni el-Hac Hüseyin, Hafız Ali Efendi ibni el-Hac Hüseyin, Hafız Mehmed Efendi ibni Abdülkerim İmam-ı Camii Mezkûr, es-Seyyid Mehmed Efendi ibni Hüseyin Müezzin-i Mahalle-i Mezbûr, Hüseyin Efendi ibni İbrahim, Kayyım-ı Camii Mezkûr, Mustafa Efendi ibni Hasan, Molla Mustafa bin Mahmud, Arif Mehmed bin Mahmud, es-Seyyid Mehmed bin Hüseyin Salumi Sultan-ı Müşarün İleyh, Molla Ali bin Mehmed Halveti, es-Seyyid Abdullah bin Osman, Molla Ebubekir bin Ali, Mehmed Ağa ibni Süleyman, Arabacı-yı Evvel-i Eyyüb Çavuş Ağa ibni Şükrullah, Molla Ali bin Mehmed Halveti ve gayrıhum.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hemrah Hatun ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Sarayh**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		22 Muharrem 1173/15 Eylül 1759	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:740, sh:76, sr:28.	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Vakfa hayatta oldukça kendisi vefatından sonra kız veya erkek çocuklarının en büyüğü mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî - Zürrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen evler ve yağhane kiraya verilecek elde edilen gelirden; günlük 1/5 akçe ruhu için cüz okuyan iki kişiye verilecek, Üsküdar mezaristanında kazdırdığı kuyunun suyolcusuna günlük 1 akçe, vakfın hesabını tutacak kâtibe günlük 1 akçe, vakfın mütevellisine günlük 2 akçe ücret verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		Kumkapı'da Nişancıpaşayı Atik Mahallesinde 5 ev, 1 yağhane vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI		Hayatta oldukça galle fazlası vefatından sonra çocuklarına verilecektir.	
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz olursa vakfın geliri Haremeyn fukarasına sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Umdetü'l-mülazimin Ahmed Kahir Efendi bin el-Hacc İbrahim Hanif Efendi, Hafız Ahmed Efendi bin el-Hacc Mehmed Ağa, Mustafa Efendi bin Feyzullah, Samanzâde Eyyüb Ağa bin Süleyman Ağa, Hasan bin Mahmud, Kara Mehmed bin Hasan, Mustafa bin Hasan.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1		
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		13 Cemaziyelahir 1178/ 08 Aralık 1764	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:732, sh:48, sr:30	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça vakfa kendisi mütevelli ve mutasarrıf olacak vefatından sonra kızları Ayşe ve Fatma Hatun mütevelli olacak onlarında batın tertibi üzere evlatları mütevelli ve mutasarrıf olacak	
		2	Darüssaade ağası olanlar ücretsiz olarak vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Zürrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Hayatta oldukça vakfa kendisi mütevelli ve mutasarrıf olacak vefatından sonra kızları Ayşe ve Fatma Hatun mütevelli olacak onlarında batın tertibi üzere evlatları mütevelli ve mutasarrıf olacak. Çocuklarının nesli tamamen kesilirse Haremeyn-i muhteremeyn vakıflarına mütevelli olanlar vakfedilen evi kiraya vererek, gelirini Medine fukarasına gönderecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Eğitim	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		Dülbentci Hüsam Mahallesinde bahçe ve müştemilatıyla birlikte bir ev vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz ise vakfın geliri Müslüman fakirler için sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Süleyman Ağa ibn Abdullah, Mustafa Ağa bin Süleyman, Numan ibn Abdurrahman Cabi, Süleyman bin Çukadar, Hasan bin Abdullah, el-Hacc Osman bin Ahmed ve gayruhum mine'l-hazirîn.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Gülruhsar Usta binti Abdullatif Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Usta**	
		2	**İbrikdar Usta**	
3	VAKFİYE TARİHİ		13 Şaban 1179/ 25 Ocak 1766	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:732, sh:38, sr:24	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Vakfiyede vakfın tevliyeti 17 Cemaziyelevvel 1178 tarihli vakıfta mütevelli olanlara bırakılmaktadır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen evlerin gelirinden Eyüb'de Servi Mahallesinde Zeyneb Hatun Mektebine koyduğu Kur'an-ı Kerimden muallim-i sıbyan olan kişi her gün bir cüz okuyarak ayda bir hatim yapacak ve kendisine görevi karşılığı günlük 4 akçe, Kasımpaşa Büyük Pilalepaşa Hamamı yanında bina ettirdikleri tulumbanın abkeşi olan kimseye günlük 2 akçe, tulumbanın tamirine yıllık 360 akçe ücret verilecek, ev ve bahçeler zaman içerisinde mahlûl olursa icareteyn tahvil edilecek ve elde gelirle münasib mahallerde ev dükkân ve sair akar satın alınacak, gelir artarsa muallimin ücretine günlük 2 akçe daha ilave edilecek, vakfın galle fazlası ile mütevelli uygun bulduğu yerlere taş musluklar koyacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Eğitim, Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		Kasımpaşa'da Seferikoz Mahallesinde bir ev, Kasımpaşa'da es-Seyyi Ali Çelebi Mahallesinde bahçeli iki ev, Kasımpaşa'da Yahya Kethüda Mahallesinde bahçeli bir ev, Kasımpaşa'da Sirkeci Muslihiddin Mahallesinde bahçe ve ev, Kasımpaşa el-Hacc Hüsrev Mahallesinde bahçe ve ev vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Not: belgede 17 Cemaziyelevvel 1178 tarihli bir vakfiyeden daha söz edilmekte ve Kasımpaşa'da el-Hacc Hasan Mescidi ve Şeyh Süleyman Efendi Mescidi şeriflerine musluk (tulumba) koyduğundan bahsedilmektedir. Bu vakfiyeye bakıldı ancak bulunamadı. Şartlar uygulanamazsa Müslüman fakirlere sarf edilecektir.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

15	**ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)**		Fahrü'l-müderrisini'l-Kirâm Mehmed Sanih Efendi ibn el-Müvella'l-Merhûm Mustafa Efendi, es-Seyyid İbrahim Arif Efendi bin el-Hacc Ömer Efendi, es-Seyyid Ali Efendi ibn Mehmed, es-Seyyid Mustafa Efendi ibn es-Seyyid Hasan, İsmail Efendi ibn el-Hacc Ahmed, Hüseyin Ağa bin Ali tabi'i Müfettiş Efendi, Hasan bin Mehmed ve gayruhum.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Ruhveş Kalfa binti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1		
		2	**Kalfa**	
3	VAKFİYE TARİHİ		1181/ 1767-1768	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		TKİBM- TMSK-3, 168-168B	
5	BELGE TÜRÜ		Vesika	
6	TEVLİYET NEZARET	1		
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI			
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL			
10	H A Y R A T I		Mushaf-ı şerif	
11	VAKFIN AKARI			
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Esma Sultan'a tabi Ruhveş kalfa tarafından bir Kur'an-ı kerim vakf edilmiştir ancak nereye vakfedildiği belirtilmemiştir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)			

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hâce Rukiye Hatun ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2	**Mısrî el-Hacc Süleyman Ağanın Eşi**	
3	VAKFİYE TARİHİ		21 Şevval 1187/ 05 Ocak 1774	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:738, sh:70, sr:46	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Eski Kocası Türkmen Ağası Mehmet Ağanın vakfına her kim mütevelli olur o kişi bu vakıfta da mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen ev kiraya verilerek geliri önceki kocası Türkmen Ağası Mehmet Ağanın Çeşmesi suyolcusuna verilecektir. Vakfedilen Bostan yeri geliriyle kendi ve eski kocası Mehmet Ağanın ruhu için mevlüt okutulacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Sosyal ve Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		Üsküdar'da Mirahur Mahallesinde müştemilatıyla birlikte 1 ev, Atik Valide Sultan Mahallesinde bahçesi, bağ ve müştemilatıyla birlikte 1 ev ve bostan vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz hale gelirse vakfın geliri Müslüman fukaraya sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Silahşör-i Hazret-i Şehriyari Umdetü'l-emacid ve'l-ekarim İzzetlü el-Hacc Mısrî Süleyman Ağa ibn Abdullah, Fahrü'l-eşbah Mehmed Çavuş Ağa ibn Musa, Çukadar el-Hacc Mehmed Ağa ibn İsmail, Çukadar Mustafa Ağa ibn Mehmed, Çukadar Halil Ağa ibn el-Hacc Ali.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Fatma Hatun binti Abdullah bin Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		3 Zilhicce 1187/ 15 Şubat 1774	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:732, sh:111, sr:99	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça vakfa kendisi vefatından sonra manevi oğlu es-Seyyit Ahmet Ağa onun da vefatından sonra Ahmed Ağanın çocukları vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nazır olacaklar,	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para ile satın alınıp kiraya verilecek akarın gelirinden Molla Hüsrebey Mahallesindeki çeşme ile Çorlulu Ali Darü'l-hadisinde yaptırdığı su kuyusu onarılacak, suyolcusuna günlük 2 akçe, miftah gulamına (kapıcı) günlük 1 akçe, vakıf kâtibi ve cabisine günlük 2 akçe ücret verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Sosyal	
10	H A Y R A T I		İstanbul'da Molla Hüsrevbey Mahallesinde çeşme, yarım masura bir hilal su.	
11	VAKFIN AKARI		500 kuruş vakfedilmiştir. (Vakfedilen para münasip yerlerde akar satın alınacak ve icareteyn usulü ile kiraya verilecektir.)	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Fahrü'l-akran el-Hacc Hüseyin Ağa ibn el-Hacc Mahmud, Fahrü'l-eşbah Ahmed Ağa ibn Hasan, Mefharü'l-eşbah Ebubekir Ağa ibn Mehmed, Fahrü'l-kuzati'l-kiram es-Seyyid Mustafa Efendi ibn es-Seyyid Hasan Ağa, Bevvab-ı Sultanî Abdülcelil Halife ibn el-Hacc İbrahim, Ali Efendi ibn Ahmed ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		9 Zilhicce 1188/ 10 Şubat 1775 Zeyl Vakfiye: 6 Rebiülahir 1193/ 23 Nisan1779 Zeyl Vakfiye: 11 Safer 1195 / 06 Şubat 1781	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:732, sh:145, sr:132 Zeyl Vakfiye: Def: 732, sh: 146, sr:133 Zeyl Vakfiye: Def: 732, sh: 154, sr:149	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye Zeyl Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça vakfa kendisi mütevelli ve mutasarrıf olacak vefatından sonra Molla Gürani Mahallesinden Hacegân-ı Divân-ı Hümâyûndan Mehmed Sadık Efendi mütevelli olacak onun da vefatından sonra hâkimin uygun göreceği müstakim ve dindar bir kimse mütevelli olacaktır.	
		2	Darüssaade ağası olanlar ücretsiz olarak vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 1000 guruş ile İstanbul'da münasib mahallerde akar satın alınarak, zeyl vakfiyelerde vakf edilen arsalarla ve dükkân hissesi ile birlikte icare veya icareteyn usulu ile kiraya verilerek elde edilen gelirden Kızılmusluk yanında Kâtib Muslihiddin Camiinde talebeye ilim öğretecek ulemadan bir kişiye günlük 7 akçe, Sultan Mehmed Camiinde hafızlara kıra'at-i Aşere öğretecek kişiye günlük 7 akçe, Sultan Bayezıd Camiinde talebeye ilim öğretecek ulemadan bir kişiye günlük 7 akçe, mütevelliye günlük 4 akçe, kâtibe günlük 3 akçe ve cabiye günlük 2 akçe ücret verilecektir. **Zeyl Vakfiye:** Vakıf kurucusu bu zeyl vakfiye ile Sultan Mehmed Camiinde kıraât-ı Aşere hocasına günlük 8 akçe, Sultan Bayezıd Camiinde talebeye ilim öğreten hocaya günlük 7 akçe verilmesi şartlarından vazgeçmiştir. Ayrıca 3 akçe verilmesini şart koştuğu kâtibe 2 akçe, 4 akçe verilmesini şart kıldığı mütevelliye 2 akçe verilmesini şart kılmış olup diğer şartları ise şöyledir: Kargir bir adet mahsen, bir parçacı dükkânı ve çukacı dükkânındaki hissesi kiraya verilecek, elde edilen gelirle Aksaray civarında Kâtib Muslihiddin Camiinde 7 akçe olan talebeye eğitim veren hocanın ücreti 8 akçe olacak, Sultan Mehmed Camiinde haftada beş gün talebeye ilim öğretecek hocaya günlük 50 akçe verilecektir.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Eğitim
10	H A Y R A T I		
11	VAKFIN AKARI		**Vakfiye:** 1000 kuruş, **Zeyl Vakfiye:** İstanbul'da Ördek Kasab Mahallesinde bir arsa. Davudpaşa Mahallesinde bir arsa, **Zeyl Vakfiye:** İstanbul'da Dua Meydanında Terziler sokağında Çukacı Dükkânının 4/3 hissesi vakfedilmiştir.
12	TAHSİSAT		
13	GALLE FAZLASI		
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz ise vakfın geliri Medine fukarası için sarf edilecektir.
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Molla Ahmed bin Mehmed, Molla Mustafa bin Mehmed, Molla Salih bin Ahmed, es-Seyyid el-Hacc Hüseyin bin Burhaneddin, Ahmed Efendi, Hüseyin Efendi bin Mustafa, İmam el-Hacc Mehmed Efendi bin Ahmed, İmam İsmail Efendi ve gayruhum mine'l-hazirîn. **Zeyl Vakfiye:** Avcıbey İmamı es-Seyyid Yahya Efendi ibn Ahmed Efendi, İmam Mustafa Efendi bin Mehmed, Koltukcu Mustafa ibn Ali, Tüfekcibaşı Mehmed Ağa ibn İbrahim, Simkeş Ali bin Mehmed, Ebubekir Ağa bin Mustafa, Berber Molla Hasan bin Ali, Serbölük es-Seyyid Halil Ağa bin Kasım, Muhzır Ömer Çelebi bin Osman, Ali Çelebi bin Hasan, es-Seyyid Osman bin Mustafa, el-Hacc İbrahim bin Ahmed, Mehmed Çelebi bin Hasan ve gayrguhum. **Zeyl Vakfiye:** Hafız Abdullah Efendi ibn İbrahim, Hüseyin Efendi ibn Osman, İsmail Efendi ibn Mustafa, es-Seyyid Hafız Mehmed Efendi ibn es-Seyyid Hüseyin, es-Seyyid Mehmed Efendi ibn İbrahim, Mehmed Efendi ibn Ahmed, Bevvâb-i Sultanî Asafzâde Mehmed Halife ve gayruhum.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Mehtab Kalfa binti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Sultan I.Abdülhamid Han hizmetinde iken vefat eden: Kalfa**	
		2	**Kalfa**	
3	VAKFİYE TARİHİ		5 Zilkade 1189/ 28 Aralık 1775	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:741, sh:245, sr:140	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Zülüflü Teberdâran Ocağı Kethüdası her kim olursa vakfa mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para onu onbir hesabıyla nemalandırılıp elde edilen gelirden; sarayda Zülüflü Teberdân-ı Ocağında haftada iki gün eğitim verecek kişiye yıllık 100 kuruş ve akabinde üç İhlas ve bir Fatiha okuyup ruhuna hibe edecek kişiye günlük 25 akçe, mütevelliye günlük 4 akçe, kâtibe günlük 2 akçe (Ocak mescidinin imamı kâtib olacaktır), cabiye (tahsildara) günlük 2 akçe ücret verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Eğitim	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		1000 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz hale gelirse vakfın geliri Haremeyn fukarası için vakf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Alaaddin Efendi bin Osman, Ahmed Efendi bin Molla Ali, Fahrü'l-emasil ve'l-akran Mehmed bin Mehmed Ayasofya Mütevellisi, Umdetü't-devlet-i ve'l-ikbal Hasan bin mukatacı Mehmed Emin bin İbrahim Erbab-ı Tahrir-i ve'l-kalem Muhasebeci-i Haremeyn-i Şerifeyn Mehmed Efendi bin Ali, Memiş Ağa bin Hasan Teberdâr, el-Hacc İbrahim bin el-Hacc İbrahim Teberdâr, el-Hacc Ali bin Ömer Teberdâr, Hafız Ali bin Mustafa Teberdâr, Ali bin Osman ve Gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hâce Ayşe Hatun ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Hâce**	
		2	**Daye**	
3	VAKFİYE TARİHİ		Vakfiye: 3 Muharrem 1189,/ 06 Mart 1775 Zeyl Vakfiye: 25 Cemaziyelahir 1189/ 23 Ağustos 1775 Zeyl Vakfiye: 18 Safer 1195/ 13 Şubat 1781 Zeyl Vakfiye: 15 Receb 1197/16 Haziran 1783	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:1652, sh: 1. Zeyl Vakfiye: Def:1652 sh: 10 Zeyl Vakfiye: Def:1652, sh:14	
5	BELGE TÜRÜ			
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça vakfa kendisi mütevelli olacaktır vefatından sonra Azatlı erkek kölelerinin en büyük ve en salih olanı mütevelli olacak onlarında vefatından sonra çocuklarının en yetişkin ve büyük olanı mütevelli olacaktır.	
		2	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nazır olacaklardır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

8	**ŞARTLARI ve HARCAMALARI**		Vakfedilen evler icareteyn (çitf kira) usulu ile kiraya verilecek elde edilen muaccele (peşin para) ve vakf edilen nakit para ile vakıf için münasip mahallerde akar satın alınarak kiraya verilecektir. Elde edilen gelirle Kemerler yanında Yedikamerler civarında Çiftalan köyünde inşa edeceği çeşmeye yeterli miktar su satınalınıp suyolcusuna günlük 2 akçe, mütevelliye günlük 2 akçe, cabiye ve kâtibe günlük 1'er akçe, ücretler verildikten sonra artan gelir olursa münasip mahallerde akar satın alınarak vakfın asıl malına eklenecektir. **Zeyl Vakfiye:** 18 Safer 1195 tarihli zeyl vakfiye ile günlük 1 akçe olan cabi maaşına yıllık 20 kuruş maişed ve 6 kuruş kırtasiye masrafı ilave edilecek, nazıra günlük 8 akçe, erkek azatlı kölesi olan duaguya günlük 4 akçe, kadın azatlı kölesi olan duacıya günlük 4 akçe, kadın azatlı kölesinin kızına duaguy görevi karşılığında günlük 4 akçe, hizmetçisi Zeliha binti Ahmed'e günlük 4 akçe duaguy ücreti, kapı yoldaşı Fatma Hatun binti Abdullaha günlük 4 akçe duaguy ücreti verilecektir. Her sene Rebiülevvel'de hizmetçisi olduğum Sakal-ı şerifin ahaliye ziyaret ettirilmesi sırasında Aşr-ı şerif, üç İhlas-ı şerif ve Salavat-ı şerif okuyacak kimseye günlük 4 akçe, ziyaret esnasında kullanılacak buhur için 3 kuruş ücret ödenecektir. Hizmeti ile şeref duyduğum Feraşet-i şerifenin vekili olan Babüsselam müezzini Seyyid Ebu Bekir Efendiye her sene 2 İstanbul altını gönderilecektir. **Zeyl Vakfiye:** 15 Receb 1197 tarihli zeyl vakfiye göre: vakf edilen 1000 kuruş onu onbir buçuk hesabıyla nemalandırılacak elde edilen gelirle Sultan Bayezıd Camiinde haftada bir gün talebeye Kur'an öğretecek kişiye günlük 20 akçe, Kur'an öğretecek kişinin minder ve seccadesini serip toplayacak kişiye günlük 1 akçe, ücretler verildikten sonra artan para ile oturduğum eve yakın Afife Rüstem Hatun Mektebi bitişiğinde olan çeşmeye hazine yapılacak ve çeşmenin tamiri yapılacaktır.
9	**DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL**		Eğitim, Sosyal ve Dini
10	**H A Y R A T I**		
11	**VAKFIN AKARI**		Galata bağlı Tophane'de Hüseyin Ağa Mahallesinde bir ev, Sakabaşı ve Firuzağa Mahallelerinde üç ev, Kasımpaşa Küçükpiyale, Sahaf Muslihiddin, Çatmamescid ve El-Hac Hüsrev Mahallelerinde birer ev olmak üzere toplam 8 adet ev (menzil), 330 kuruş nakid para vakfedilmiştir. **Zeyl Vakfiye:** 900 kuruş (Şartlar önceki vakfiye ile aynı olup, vakf edilen 900 kuruş ile münasip mahallerde vakfa akar satın alınması hüküm altına alınmaktadır. **Zeyl Vakfiye:** 3000 kuruş vakfedilmiştir. **Zeyl Vakfiye:** 1000 kuruş vakfedilmiştir.
12	**TAHSİSAT**		
13	**GALLE FAZLASI**		

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

14	AÇIKLAMA		
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Ali Efendi bin Mehmed, Hoca Mustafa Efendi, Mehmed Efendi bin Ali, Hasan Efendi bin Abdullah, es-Seyyid Abdullah Ağa bin Ömer, Osman Efendi bin Abdullah. **Zeyl Vakfiye:** Hocam Mustafa Efendi bin Mustafa, Zaim Ömer Ağa bin Mehmed, Ali Ağa bin Mehmed, Hafız İsmail Efendi bin İbrahim, Mehmed Emin Efendi bin Ali, Mustafa Ağa bin Mahmud, Hasan Efendi bin Ahmed, Halil Halife Müezzin-i Mahalle, Ahmed bin Abdullah. **Zeyl Vakfiye:** Mehmed Tahir Efendi İmam-ı Evvel-i Camii Sultan Mustafa, Hoca Mustafa Efendi bin Mustafa, Bezazziztânî el-Hac Ahmed Ağa, Hacı Ahmed Ağa bin Ali, Mustafa Ağa bin Mahmud, Zaim Ömer Ağa bin Mehmed, Hasan Efendi bin Ahmed, Halil Efendi Müezzin-i Camii Çobançavuş, Osman Efendi Müezzin-i Camii Çobançavuş, es-Seyyid Abdullah Ağa bin Ömer, es-Seyyid Lütfullah Efendi Halife-i Muhasebe-i Haremeyni'ş-şerifeyn, İmamzâde Yahya Efendi bin Mehmed Tahir, es-Seyyid Sadullah Efendi bin Sunullah, es-Seyyid Mehmed Avnullah bin Sunullah, Hasan Efendi bin Abdullah, Bevvab-ı Sultânî Asafzâde Mehmed Ağa. **Zeyl Vakfiye:** Mercimek Camii İmamı Mustafa Efendi bin İbrahim, Hafız İbrahim Efendi bin Yusuf, el-Hac Ahmed Ağa bin Ali, es-Seyyid Avnullah Efendi bin Sunullah.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Saraylı Sevgülün Kadın (Nam-ı diğer Ümmahani Kadın) Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı, Saliha Sultan Çerağlarından**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		11 Şaban 1190,/25 Eylül 1776 Zeyl Vakfiye Tarih: 21 Zilkade 1191/ 21 Aralık 1777	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:741, sh:251, sr:145 Zeyl Vakfiye VGMA, Def: 741, sh:252, sr: 146	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye, Zeyl Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça vakfa kendisi, vefatından sonra Saliha Sultan Vakfına her kim mütevelli olursa bu vakfada o kişi mütevelli olacaktır.	
		2	Darüssaade Ağaları vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen bahçe kiraya verilerek elde edilen gelirden; Nuriosmaniye Camiinde vaaz ettiği kürsüde haftada bir gün vaaz verecek kimseye günlük 12 akçe, vaiz efendinin minder ve seccadesini serip toplayacak kişiye günlük 1 akçe ücret verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		Havass-ı Refiada (Eyüb'de) Avas Köyünde müştemilatıyla birlikte büyük bir bahçe, Hoca İlyas Mahallesinde 1 ev vakfedilmiştir. **Zeyl Vakfiye:** Üsküdarda Düğmeciler Mahallesinde bir ev vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI		Vakfın galle fazlasına hayatta oldukça kendisi mutassarıf olup vefatından sonra Saliha Sultanın Vakfındaki şartlara sarf olunacaktır.	
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamazsa vakfın geliri Müslüman fukaraya sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		İsmail Efendi ibn el-Hacc İbrahim, el-Hacc Mustafa Ağa ibn İbrahim, Mehmed Ağa ibn Ahmed, Ömer Halife ibn İsmail Tabi-i Emin Efendi, Mustafa Beşe ibn Hüseyin Rah-abi-i (Suyolcusu) Süleymaniye, Molla Mustafa Beşe Tabi-i Müfettiş Efendi, Mehmed Halife Bevvab-i Sultanî **Zeyl Vakfiye:** Mehmed Ağa ibn Ahmed, Ali Efendi bin İbrahim, es-Seyyid Mustafa Efendi bin es-Seyyid Ahmed, Ömer Halife bin İsmail, Halil Ağa bin Mehmed.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hasibe Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2	**Sultan Abdülhamit Han hareminde görevli**	
3	VAKFİYE TARİHİ		13 Muharrem 1192 / 11 Şubat 1778	**İli:** İstanbul
4	Vakfiyenin Kayılı bulunduğu yer		VGMA, Def: 86, sh: 295.	
	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
5	TEVLİYET NEZARET	1	Sultan Abdülhamid'in vakfına her kim mütevelli olursa bu vakfada o kişi mütevelli olacaktır.	
		2	Darüssaade ağası olanlar vakfın nazırı olacaktır.	
		3		
6	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
7	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 2500 kuruş ile akar satın alınacaktır ancak akar satın alınana kadar nemalandırlacaktır. Gerek paranın nemasından gerekse satın alınan akarın kirasından elde edilecek gelirle Teberdaran-ı Hassa Ocağından 30 kişi bir sandıkla oraya konulan 30 adet cüzden birer cüz okuyup hatim yapacaklar her birine günlük 2 akçe verilecek, bir kimse sandıkçı ve bir kimse noktacı olup görevlerini edadan sonra günlük 2'şer akçe verilecek, gün gelir vakfın geliri artarsa yukarıdaki görevlilerin ücretlerine zam yapılacak. Gelir daha da fazla olursa vakıfın mütevellisi hayır işleri için harcayacaktır.	
8	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
9	H A Y R A T I		-	
10	Vakfın AKARI		2500 kuruş nakit para vakfedilmiştir.	
	TAHSİSAT			
11	GALLE FAZLASI		Görevli ücretleri verildikten sonra fazla kalan miktar vakfın asıl malına eklenecektir.	
12	Açıklama		Gün gelir vakfın şartları uygulanamaz hale gelirse vakfın geliri Müslüman fukara için harcanacaktır.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

	Şuhûdü'l-hâl (Şahitler)		Umdetü'l-endar Nazım Mehmed Efendi katib-i nazırı darbhane, Fahrü'l-küttab Ebubekir Efendi Kâtib-i Darbhane-i Amire, Zübdetü's-sulehai'l-müteverri'in Mehmed Efendi hoca-i konağı hazret-i Silahdar-ı Şehriyârî, Zuhru'l-emsal el-hac Mustafa Ağa Cabi-i Evkaf-ı Camii Şerif-i Laleli, Zubdetü'l-eşbah el-hac Osman Ağa Kethüda-i İmaret-i Hümayun, Fahrü'l-akran el-Hac Mehmed Sadık Efendi Mühürdar-ı Emin-i Darbhane-i Amire, Çukadar Mustafa Ağa ibn Ali tabi'i Nazır-ı Darbhane, Fahrü'l-eşbah es-Seyyid Ahmed Efendi vekilharcı İmaret-i Hümayun, Zuhru'l-emsal es-Seyyid el-Hac İsa Reis-i Tabbahin-i İmaret-i Hümayun.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hasibe Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2	**Sultan Abdülhamit Han hareminde görevli**	
3	VAKFİYE TARİHİ		15 Muharrem 1192 / 13 Şubat 1778	**İli:** İstanbul
4	Vakfiyenin Kayılı bulunduğu yer		VGMA, Def: 86, sh: 298.	
	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
5	TEVLİYET NEZARET	1	Sultan Abdülhamid'in vakfına her kim mütevelli olursa bu vakfada o kişi mütevelli olacaktır.	
		2	Darüssaade ağası olanlar vakfın nazırı olacaktır.	
		3		
6	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
7	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 750 kuruş nemalandırılarak, elde edilen gelirinden Teberdaran-ı Hassa Ocağında siraci olan kimse günlük 4 akçe karşılığında ocakta akşamları dört adet kandili yakacaktır. Bir kişi her akşam Şeyda Kadın ruhi için üç İhlas bir Fatiha okuyacak ve kendisine günlük 4 akçe verilecektir. Kandil yağı için günlük 12 akçe, şamandıra için 4 akçe ve kandil fitili için 4 akçe sarfedilecektir.	
8	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
9	H A Y R A T I		-	
10	Vakfın AKARI		750 kuruş nakit para vakfedilmiştir.	
	TAHSİSAT			
11	GALLE FAZLASI			
12	Açıklama			
	Şuhûdü'l-hâl (Şahitler)		Bu vakfiyede de önceki vakfiyedeki adları yazılı kişilerin şahitlik ettiği belirtilmiştir. (eş-Şahidüne's-sabikun= önceki vakfiyeye atıf)	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Mihrişah Usta Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Usta**	
		2	**Sultan Abdülhamit Han hareminde görevli**	
3	VAKFİYE TARİHİ		25 Muharrem 1193 /12 Şubat 1779	**İli:** İstanbul
4	Vakfiyenin Kayılı bulunduğu yer		VGMA, Def: 86, sh: 316.	
	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
5	TEVLİYET NEZARET	1		
		2	Mirat Kalfa'nın vakfına mütevelli olanlar bu vakfa da mütevelli olacaklar ve vakfın muhasebesini Bostancı Ocağı ağasıyla göreceklerdir.	
		3		
6	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
7	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 1000 kuruş Bostancılar Ocağında ona onbir buçuk hesabı ile nemalandırılıp elde edilen gelirden kendi ruhu için Bostancılar Ocağında cüz okuyacak 30 kişiden her birine günlük 1'er akçe, hatim okuyan noktacıya günlük 1 akçe, cüzleri dağıtan ve toplarak sandığa koyan 3 görevliye günlük 1'er akçe, güzel koku için 1 akçe verilecektir.	
8	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
9	H A Y R A T I		-	
10	Vakfın AKARI		1000 kuruş nukud para vakfedilmiştir.	
	TAHSİSAT			
11	GALLE FAZLASI		Görevli ücretleri verildikten sonra gelir fazlası vakıf kurucususun vakfettiği otuz adet cüzün tamiri için, daha da fazla kalırsa vakıf mütevellileri kendileri için kullanılacaktır.	
12	**Açıklama**			
	Şuhûdü'l-hâl (Şahitler)		Helvâi Mehmed Ağa bin Hüseyin, Kilârî Mehmed Ağa bin Ahmed, Teberdâr-ı Hâssa el-Hâc Hasan Ağa ibn Mustafa, Zuhru'l-emâsil Hazînedâr Hüseyin Ağa ibn Ali, Fahru'l-Akrân Çukadâr-ı Şehriyârî Abdullah Efendi ibn Abdulkerim.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Mirad Kalfa Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Sarayî, kalfa**	
		2	**Sultan Abdülhamit Han hareminde görevli kalfa.**	
3	VAKFİYE TARİHİ		25 Muharrem 1193 / 12 Şubat 1779	**İli:** İstanbul
4	Vakfiyenin Kayılı bulunduğu yer		VGMA, Def: 86, sh: 318.	
	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
5	TEVLİYET NEZARET	1		
		2	Mirat Kalfa'nın vakfına mütevelli olanlar bu vakfa da mütevelli olacaklar ve vakfın muhasebesini Bostancı Ocağı ağasıyla göreceklerdir.	
		3		
6	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
7	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 1002,5 (bin iki buçuk) kuruş Bostancılar Ocağında ona onbir buçuk hesabı ile nemalandırılıp elde edilen gelirden kendi ruhu için Bostancılar Ocağından hatim için cüz okuyacak 30 kişiden her birine günlük 1'er akçe, cüzleri dağıtan ve toplarak sandığa koyan 1 görevliye günlük 1 akçe, güzel koku için 1 akçe verilecektir.	
8	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
9	H A Y R A T I		-	
10	Vakfın AKARI		1002,5 (bin iki buçuk) kuruş nukud para vakfedilmiştir.	
	TAHSİSAT			
11	GALLE FAZLASI		Görevli ücretleri verildikten sonra gelir fazlası vakıf kurucususun vakfettiği otuz adet cüzün tamiri için, daha da fazla kalırsa vakıf mütevellileri kendileri için kullanılacaktır.	
12	Açıklama			
	Şuhûdü'l-hâl (Şahitler)		Helvâi Mehmed Ağa bin Hüseyin, Kilârî Mehmed Ağa bin Ahmed, Teberdâr-ı Hâssa el-Hâc Hasan Ağa ibn Mustafa, Zuhru'l-emâsil Hazînedâr Hüseyin Ağa ibn Ali, Fahru'l-Akrân Çukadâr-ı Şehriyârî Abdullah Efendi ibn Abdulkerim.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hatice Nam-ı Diğer Dürri Yekda binti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı, Sultan II. Osman çerağlarından**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		27 Safer 1196/ 11 Şubat 1782	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:732, sh:171, sr:152	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Es-Seyyid Ahmed hayatta oldukça vakfa mütevelli olacak vefatından sonra çocuklarının en büyüğü mütevellik olacak, Ahmed Ağanın nesli kesilirse mevcüt olursa azatlı kölesi çocuklarının en büyüğü mütevelli olacaktır.	
		2	Darüssaade ağası olanlar ücretsiz olarak vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen ev ve müştemilatı icareteyn usulü kiraya verilecek, elde edilen icare-i müecceleden günlük 2 akçe Nahilbend (Nalband) kurbunda Alipaşa Mektebinde Kur'an öğretecek ve akabinde üç İhlas, bir Fatiha okuyacak muallim-i sıbyana verilecektir. Günlük 1 akçe mütevelliye verilecektir. Vakfettiği evde günlük 3 akçe müeccele ile dilerse kendi oturacak evin bakım ve onarımı kiradan karşılanacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Eğitim	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		Şeyh Ebulvefa Molla Küçük Mahallesinde bahçe ve sair müştemilatıyla 1 ev vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		9 Şaban 1194 tarihli bir vakfiyeden bahsedilmektedir ancak bu vakfiyeye ulaşılamadı. Şartlar uygulanamaz ise vakfın geliri Müslüman fakirler için sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Hafız Ali Efendi bin Hüseyin, İshak Efendi bin Mesud Efendi, Hoca Ali Efendi bin Ahmed, es-Seyyid Mehmed Ağa bin es-Seyyid Mustafa, Ahmed Ağa bin Abdullah, Abdulmennan Halife bin Ahmed Bevvabi Sultani, Mehmed Efendi bin Ali ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Nevres Kadın Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Sultan I. Abdülhamid Han'ın üçüncü kadını,**	
		2	**Hazinedar**	
3	VAKFİYE TARİHİ		Vakfiye:15 Şevval 1197 / 25 Receb 1202 Zeyl Vakfiye:13 Eylül 1783 / 01 Mayıs 1788	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:637, sh:183, sr:5 Zeyl Vakfiye: Def:637, sh:184, sr: 6	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye Zeyl Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Sultan I. Abdülhamit Vakfına her kim mütevelli olursa bu vakfa da o kişi mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

8	**ŞARTLARI ve HARCAMALARI**		Boyabad Kazasına bağlı Söğütlü nahiyesine tabi Uluköy'de Hacı Hasan tarafından yapılan ancak zaman içerisinde harap olan camii yeniden imar edilen caminin, imamına günlük 20 akçe, hatibine günlük 25, iki müezzin için günlük 6'şar akçe verilecek, müezzinlerden biri günlük 2 akçe ile aynı zamanda ferraşlık, 2 akçe ile kandilcilik görevlerini ifa edecektir. Diğer müezzin ise yine 2 akçe ile ferraşlık görevi, 2 akçe ile de bevvablık görevini ifa edecektir. Bir kimse günlük 3 akçe ile kayyumluk görevini, söz konusu kayyum günlük 2 akçe hafız-ı kaliçe (halıları ve sergileri koruma) görevini eda edecek, Cami yanında bulunan mektebin muallim-i sıbyanına günlük 20 akçe, halifesine (asistan) günlük 7 akçe ücret verilecek, halife olan kimse aynı zamanda mektebin kapıcılığınıda yapacak bu görevi karşılığında kendisine günlük 3 akçe verilecektir. Caminin ışıklandırılması için yıllık 2160 akçelik bal mumu, mihrab için 1200 akçelik revgan-ı şem ve 1200 akçelik revgan-ı zeyt satın alınacaktır. İstanbul'dan Sinop iskelesine, Sinoptan İstanbul'a gelecek malzeme için nakliye parası, 2040 akçe verilecek. Vakfın nazırı ve mütevellisi tarafından caminin kandil, süpürge, sergi ve muhtelif ihtiyaçları için her sene 600 akçe gönderilecektir. Cami ve mektebin tamiri vakfın geliriyle yapılacaktır. Vakfın gelirinden yıllık 2000 kuruş Mekke ve Medine fukarasına, dervişlere ve ayrıca surre olarakta 25 kuruş gönderilecektir. 1000 kuruş dahi kırk nefer sakacı fukaraya verilecektir, yine 25 kuruş Kâ'be civarındaki 40 fukaraya verilecektir. Mekke ve Medine kadıları dağıtılan paraları ve bu paraları kimlere verildiğini defterlere kayıt edecek hâkimlerde bu kayıtları kontrol edeceklerdir. **Zeyl Vakfiye**: Çiftliğin hasılatından yıllık 280 kuruş ayrılarak bu paranın Medine'de görev yapan 40 adet ağaya verilmesi ve ağaların her birinin günde bir cüz okuması hükmüde yer almaktadır.
9	**DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL**		Dini, Eğitim ve Sosyal
10	**H A Y R A T I**		Boyabad Kazasına bağlı Söğütlü nahiyesine tabi Uluköy'de Hacı Hasan tarafından yapılan ancak zaman içerisinde harap olan camii yeniden imar edilen camii ve yanında mektep.
11	**VAKFIN AKARI**		Mora Adasında Holomiç Kazasında Bergosbey Çiftliğinin ¼ hissesi vakfedilmiştir.
12	**TAHSİSAT**		
13	**GALLE FAZLASI**		Vakfın galle fazlasına hayatta oldukça kendisi mutasarrıf olacak vefatından sonra Sultan I.Abdülhamid vakfına eklenecektir.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

14	**AÇIKLAMA**		Şartlar uygulanamaz ise gelir Müslüman fukaralar için sarf edilecektir.
15	**ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)**		Yazıcı Hacı Mehmed Efendi, Hacı Ali Ağa Kethüda-yı Teberdaran-ı Saray-ı Atik, Mehmed Arif Efendi Ser-Halife-i Kâtib-i Ağa-yı Darüssaadeti'ş-şerife, Hacı İbrahim Ser-Haseki-i Yazıcı, Ali Efendi Halife-i sani, Mehmed Emin Efendi Halife-i salis, Hacı Mehmed Sadık Efendi Halife-i hamis, Hacı Ali Ağa Baba-i Ağa-yı Darüssaadeti'ş-şerife, Hacı Mehmed Said Halife Haseki-i Bab.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Mahişeb Kadın ibneti Abdülmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		22 Şevval 1201 / 7 Ağustos 1787	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA Def:744, sh:197, sr: 57 Zeyl Vakfiye: Def:744, sh:200, sr: 58	
	BELGE TÜRÜ		Vakfiye Zeyl Vakfiye	
5	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça vakfa kendisi, vefatından sonra batın tertibi üzere evladı evladı evladının en büyüğü mütevelli olacaktır.	
		2	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nazır olacaklardır.	
		3		
6	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
7	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen ev, dükkân, bahçe ve bostan kiraya verilerek elde edilen gelirle; Zeyrek kurbunda Timurhane Mahallesindeki Pir Mehmedpaşa Camiinde Çarşamba günleri tefsir, hadis ilminde mahir vaaz/ öğreten veren kişiye günlük 10 akçe verilecektir. (Vakıf kurucusu 1215 tarihli zeyl vakfiyesinde bu şartından vazgeçip günlük on akçenin Eyüp'teki Şeyh Murad Efendi Tekkesi fukarasının yiyeceği için şeyh efendiye verilmesini şart koşmuştur.) Vakfa mütevelli olana günlük 2 akçe, katib ve cabiye günlük 1'er akçe verilecektir.	
8	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Eğitim	
9	H A Y R A T I		-	
10	VAKFIN AKARI		Denizabadal Mahallesi bir adet menzil, Yenikapı Mevlevihanesi civarında el-Hac Evliya Mahallesinde bahçeli bir menzil, Şeyhulislam Mollagürani Camii (Ahmed Efendi Camii) kurbunda Seydibey mahallesinde bahçeli ev, Şehremini kurbunda Cafer Ağa Mahallesinde bahçeli ev, Galata'da Cihangir mahallesinde bahçeli ev, Avratpazarı kurbunda Hobyar mahallesinde bahçeli 1 ev, İbrahimpaşa mahallesinde 1 ev, Aşıkpaşa mahallesinde 1 ev, Seyyidömer mahallesinde bahçeli 1 ev ile bitişiğinde berber dükkânı, el-Hac Muhyiddin mahallesinde 1 ev olmak üzere toplam 10 adet bahçe ve bostanı olan 1 ev vakfedilmiştir.	
	TAHSİSAT			
11	GALLE FAZLASI		-	
12	AÇIKLAMA		Gün gelir vakfın şartları uygulanamaz hale gelerse vakfın geliri Haremeyn-i muhteremeynde mücavir olan fukaraya harç ve sarf olunacaktır.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

13	**ŞUHUDU'L-HAL (ŞAHİTLER)**		Müderrisin-i Kirâmdan Boluvi Mehmed Efendi ibn ibrahîm, Dersiâm Ahmed Efendi ibn el-Hac Halîl Efendi, Eş-Şeyh Numan Efendi ibn Ali Çelebi, eş-Şeyh Mustafa Efendi ibni Abdullah, Eşrefzâde Es-Seyyid Sadeddin Bey Efendi ibn Es-Seyyid Mehmed Bey, Müderrisîn-i Kirâmdan Es-Seyyid Aziz Bey Efendi ibn Sadeddin, Ebubekir Efendi bin el-Hac Mehmed Çelebi, Silivride Pirpaşa Katîbi Hasan Efendi ibn Mustafa Çelebi, Muallim-i Sıbyân Hâfız Ahmed Efendi ibni Hüseyin Çelebi, Vekîl-i Harczâde es-Seyyid Mehmed Ağâ ibn el-Hac Ahmed Çelebi, Erzincâni es-Seyyid İbrahîm Efendi ibn Halil Çelebi, İstanbul'un Pirpaşa Katîbi Halîl Efendi ibn el-Hac Mehmed Ağa, Cihângiri Mehmed Sadık Efendi ibn el-Hac Mehmed Ağa, Pirpaşa Câbisi Osman Ağa ibn İbrahim Ağa, Soğukkuyu İmâmı Abdüllatif Efendi ibn İbrahîm Efendi, Nalburzâde Mustafa Ağa ibn el-Hac İsmail Ağa, Müezzin Hâfız Molla Hasan ibn Ahmed Çelebi, Nalburzâde Mehmed Ağa ibn el-Hac İsmail Ağa, Eşrefzâde es-Seyyid Hayreddin Efendi ibn es-Seyyid Ali Efendi, Mustafa Muhtâr Ağa ibn Hattat İbrahîm Tâhir Efendi, es-Seyyid Yahya Efendi ibn Ali Çelebi, Molla İbrahim ibn Ebubekir Çelebi, Çukadar Süleyman ibn Mehmed Emin Ağa ve gayruhum. **Zeyl Vakfiye:** es-Seyyid el-Hac Mehmed Emin Halîfe Bevvâb, Ali Ağa ibn Ahmed, Ömer Ağa ibn Halil, el-Hac Hüseyin Ağa ibn Ahmed, Numan Ağa ibn Ahmed, Osman Ağa ibn Ahmed, Hâfız İsmail Efendi bin Halil ve gayruhum.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Saraylı Fesahat Usta binti Abdullatif Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Sultan III. Selim Kadınlarından, Usta**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		23 Rebiülahir 1206/ 20 Aralık 1791	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:732, sh:237, sr:207	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta vakfa kendisi, vefatından sonra evlad-ı evladının en büyük ve salih olanı nesli kesilirse Osman Efendi onun da vefatından sonra Osman Efendinin evlad-ı evladının en büyük ve salih olanı vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Darüssaade Ağaları vakfın nazırı olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen (4500 kuruş) para onu onbir buçuk hesabıyla nemalandırılıp elde edilen gelirden; Soğuk çeşme ocağına vakf ettiği otuz cüzü, her gün otuz kişi birer cüz şeklinde okuyarak hatim yapacaklar ve her birine günlük 2'şer akçe, noktacıya günlük 1 akçe, ser-mahfile günlük 1 akçe ücret verilecektir. Diğer ocağa koyduğu yine otuz cüzü yine ocak neferlerinden otuz kişi birer cüz şeklinde okuyup hatim yapacaklar ve hâsıl olan sevabı Saraylı Aynihayat Ustanın ruhuna hibe edecekler ve her birine günlük 2'şer akçe, noktacı ve ser-mahfile 1'er akçe ücret verilecektir. Ulemadan bir kişi Hassa Bostancılar Ocağında Ortacami denen camide haftada bir gün vaaz edip karşılığında 10 akçe ücret alacak, vakfın mütevellisine günlük 5 akçe, kâtibine günlük 3 akçe, cabisine günlük 2 akçe verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		4500 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

15	**ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)**		Halil Ağa bin Hüseyin, Mehmed Ağa bin Abdullah, Mehmed Ağa bin Ali, Ali Ağa bin İbrahim, el-Hac Ali Ağa bin el-Hac Süleyman, Silahşör Hazret-i Darüssaade'ş-Şerife, Diğer Ali Ağa bin Mustafa, Silahşör Hazret-i Şehriyari Ali Ağa bin Mehmed.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hatice Hatun binti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		Vakfiye: 27 Şaban 1208/ 30 Mart 1794 Zeyl Vakfiye: 11 Şevval 1208/ 12 Mayıs 1794	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:732, sh:247, sr:220 Zeyl Vakfiye: Def:732, sh:247, sr:219	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye Zeyl Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça vakfa kendisi mütevelli ve mutasarrıf olacak vefatından sonra kocası Hasan Efendi mütevelli olacak Hasan Efendinin vefatından sonra batın tertibi üzere evlatları mütevelli ve mutasarrıf olacak.	
		2	Şeyhülislam olanlar ücretsiz olarak vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî-Zürrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen bahçe ve evler kiraya verilerek, elde edilen gelirden Sultan Bayezıd Camiinde haftada beş gün talebeye ders veren kocası Hasan Efendi'ye günlük 80 akçe, yine sabah namazından sonra aynı camide cemeate vaaz verecek kocası Hasan Efendi'ye günlük 30 akçe, camide Ramazanda kocası Hasan Efendi Delail-i Hayrat okutup günlük 20 akçe verilecek, Kâtib Muslihiddin Camiinde Pazartesi günleri öğleden sonra cemeate vaaz verecek kocası Hasan Efendi'ye günlük 30 akçe, Süleymaniye Camiinde sene de iki defa Mevlid günü Menkıbe-i Veladet okuyacak Hasan Efendi'ye günlük 5 akçe ücret verilecektir. Hasan Efendi kitabet vazifesi olarak günlük 5 akçe, mütevelli ücreti olarak 10 akçe ücret verilecektir. **Zeyl Vakfiye:** Hasan Efendinin vefatından sonra yukarıda sayılan görevlere liyakatı uygun olan evladları atanacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Eğitim	
10	H A Y R A T I			

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

11	VAKFIN AKARI		Molla Şeref Mahallesinde 2784 ziraa arsalı bir bostan ile karşısında etrafı duvarlı ve suyu bulunan 120 ziraa arsası olan bir bahçe, Ördek Kasab Mahallesinde bir bahçe, Koğacı Dede Mahallesinde bir bostan, Topkapı yakınında Kürkçübaşı Mahallesinde 6000 ziraa arsalı bir bahçe, Havassı Refia Kasabasına bağlı Karika köyünde 8 dönüm bahçe, Üsküdar'da Hasan Ağa Mahallesinde 3000 ziraa bir bahçe, İstavroz köyünde bir bahçe, Ördek Kasab Mahallesinde bir bahçe ve bostan, yine aynı mahallede içerisinde bahçıvan odası ve havuz bulunan etrafı taş duvarla çevrili bir bahçe olmak üzere toplam 11 adet bahçe, Kızıltaş Mahallesinde 1 ev, Kırkçeşme yanında Sekbanbaşı İbrahim Ağa Mahallesinde 1 bab ev, Ördek Kasab Mahallesinde Mahmudpaşa Mahallesinde 2 ev ile altlarında 1 adet dükkân, 17 ziraa iki parmak arsalı 1 yazıcı dükkânı 8,5 ziraa iki parmak arsalı 1 lüleci dükkânı, Üsküdar'da Bulgurlu Mahallesinde müştemilatıyla birlikte 5 menzil bulunan 1 ev vakfedilmiştir.
12	TAHSİSAT		
13	GALLE FAZLASI		
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz ise vakfın geliri Müslüman fakirler için sarf edilecektir.
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Molla Hasan bin Osmân, Hasan Efendi bin Osmân, İbrâhim Efendi bin İsmâil, Derviş Mehmed Ağa bin Abdullâh, Sâlih Efendi bin İsmâil, Hâfız Ali Efendi, Hasan Efendi bin Abdullâh ve gayruhum. **Zeyl Vakfiye:** Molla Hasan bin Osmân, Hasan Efendi bin Osmân, Hüseyin Efendi bin Abdullâh, İbrâhim Efendi bin İsmâil, Derviş Mehmed Ağa bin Abdullâh, Sâlih Efendi bin İsmâil, es-Seyyid Mehmed Ağa ve gayruhum.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Fatma Mahcube Hatun Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Sultan I. Abdülhamid Han Azatlılarından**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		15 Receb 1202/ 21 Nisan 1788	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:733, sh:87, sr:51	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye (Vasiyet Vakfiye)	
6	TEVLİYET NEZARET	1		
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 1/3 terekesinin olan 367,5 kuruş, onu onbirbuçuk hesabıyla istirbah olunub elde edilen gelirle şem-i revgan alınacak ve Teberdâran Ocağı hastaları odası ışıklandırılacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		Terekesinin 1/3 olan 367, 5 kuruş vakfetimiştir. (Bu gösteriyor ki: vakıf hukukuna göre ölümünden sonra 1/3 den fazlası vakfedilemez)	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz ise vakfın geliri Müslüman fakirler için sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Teberdar Hasan Ağa ibn Mehmed, Teberdar Yusuf Ağa ibn Musa, Teberdar Halil Ağa ibn Hüseyin, Teberdar Kovancı Tayyib Ağa bin Süleyman.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Sarayî Nazperver Kadın binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Sarayî, Usta**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		29 Cemaziye'l-ahir 1208/01 Şubat 1794	**Kurulduğu Yer:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:743, sh:171, sr:40	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça vakfa kendisi mütevelli olacaktır. Vefatından sonra Hamdullah Beyefendi onun da vefatından sonra batın tertibi üzere çocukarının en büyüğü mütevelli olacaktır.	
		2	Her kim Darüssaade Ağası olursa vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Evler ile han ve bahçe taliplilerine icare veya icareteyn usulu ile kiraya verilecek, icareteyn usulu ile kiraya verilen akarlardan elde edilen peşin kirayla vakfa yeni akarlar satın alınacak ve vakfa ilave edilecektir. Bütün kiralardan elde edilen gelirden mektepte öğrencilere hafızlık ve Kur'an öğretecek kişiye günlük 10 akçe, yardımcısına günlük 5 akçe, öğrencilere hat öğretecek kimseye günlük 5 akçe, mektebin sucusuna günlük 2 akçe, mektebin suyollarını tamir eden kimseye günlük 4 akçe, çeşmenin taslarını koyacak ve kaldıracak kişiye günlük 2 akçe, mütevelliye günlük 4 akçe, kâtibe günlük 3 akçe, cabiye günlük 2 akçe, vakfın harc-ı muhasebesi için günlük 1 akçe, nazırına günlük 2 akçe ücret verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Eğitim, Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I		Davudpaşa İskelesinde Sülüklü Çeşme (Söğütlü Çeşme) de kendi arsası üzerine yaptırdığı mektep, mektep bahçesi, arsa içerisinde çeşme ve Müslümanların definleri için ayrılan mezarlık yeri.	
11	VAKFIN AKARI		Davudpaşa İskelesinde Sülüklü Çeşme (Söğütlü Çeşme) de mektep yakınında altlı üslü 29 odalı, 7 kenif, 1 abdesthane, 1 kahvehane, 1 bakkal dükkânı ve 1 berber dükkânından oluşan han, müştemilatıyla birlikte 2 büyük ev, Kırkçeşme Suyundan düşettiği han ve mektebe su getirdiği kanallar vakfedilmiştir. Kasımpaşa'da Büyük Piyalepaşa Mahallesinden müştemilatıyla birlikte 4 ev vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

13	**GALLE FAZLASI**		Vakfın galle fazlasıyla münasip yerlerde akar satın alınıp vakfa ilave edilecektir.
14	**AÇIKLAMA**		Şartlar uygulanamazsa vakfın geliri Haremeyn fukarasına gönderilecektir.
15	**ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)**		Süleyman Ağa ibn Ebubekir, Abdullah Efendi bin Abdullah, Hüseyin Ağa bin Yusuf, Mehmed Ağa bin İsmail, Mehmed Said Efendi bin Abdullah, Ömer Ağa bin Mehmed, es-Seyyid Ataullah Efendi bin Seyyid Osman, el-Hac Sunullah Ağa bin Abdullah, Mustafa Ağa bin İbrahim, Ahmed Ağa bin Halil, Hüseyin Ağa bin İbrahim.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Harem-i Hümayun Cariyelerinden; Ziya/ Ziba? Kadın binti Abdullah, Dildare Kadın binti Abdullah, Zevki Kadın binti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1		
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		20 Rebiülahir 1215/ 10 Eylül 1800	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:629, sh:742, sr: 489	
5	BELGE TÜRÜ			
6	TEVLİYET NEZARET	1	Ocak ağası Mehmed Ağa hayatta oldukça vakfa mütevelli olacak vefatından sonra erkek çocuklarının en büyük ve en salih olanı mütevelli olacak neslinin kesilmesinden sonra ocak başı her kim olursa vakfa o kişi vakfa mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Bahçe kiraya verilecek ve elde edilen gelirle Yeni sarayda Has fırın ocağında acem oğlanlarına ait odada 10 kişinin katılacağı bir mecliste Fetih süresi okunacak ve hasıl olan sevap Hz. Peygamberin ve bütün ehl-i imanın ruhlarına hibe edilecektir. Yine zikr edilen ocakta her sene bir hatim yapılacak hâasıl olan sevap Hz. Peygamberin ve bütün ehl-i imanın ruhlarına hibe edilecek ve hatim okuyan kişiye günlük 3 akçe, vakıf mütevellisine günlük 10 akçe ücret verilecek, Görevli ücretleri verildikten sonra arta kalan para acemi oğlanları neferlerinin yiyecek ihtiyaçlarına sarf edilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Sosyal ve Askeri	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		Üsküdar'a bağlı Çengar karyesi (Çengelköy) haricinde Çakaldağı denen yerde içerisinde 300 adet çeşitli meyve ağacı, taş havuz ve bahçıvan odası bulunan bahçe vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamazsa vakfın geliri Müslüman fakirler sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)			

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Nahlinaz Usta ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Usta**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		9 Rebiü'l-evvel 1220/07 Haziran1805	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:629, sh:715, sr:480	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça Seyyid Hafız Mehmed Emin Ağa vefatından sonra ise en büyük evlad-ı evlad mütevelli olacak,	
		2	İstanbul kadıları vakfa nazır olacaklardır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ			
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 5 kuruş (600 akçe) onu onbir buçuk hesabıyla nemalandırılacak elde edilen gelirden İstanbul'da Aydın Kethüda mahallesinde Yakubzade Mescidinde Cuma kılınmak için bir minber konulacak ve aynı caminin hatibine günlük 8 akçe, devirhana 2 akçe, sala müezzinine 2 akçe, diğer devirhana 2 akçe, sucuya 1 akçe, kâtibe 1 akçe ücret verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		500 kuruş vakfedilmiştir. (600 bin akçe; 120 =1 kuruş)	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI		Artan gelirle cami-i şerifin ışıklandırması için rugan-ı zeyd satın alınacaktır.	
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)			

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Alicenab Kadın ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Dadı**	
		2	**Esma Sultan'ın dadısı**	
3	VAKFİYE TARİHİ		3 Cemaziye'l-evvel 1226/ 26 Mayıs 1811	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA Def:579, sh:582, sr: 256	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Aziz Mahmud Hüdai Tekkesi Vakfı mütevellisi bu vakfa da mütevelli olacaktır.	
		2	Aziz Mahmud Hüdai Tekkesi şeyhi vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 2500 kuruş mütevelli tarafından onu onbir buçuk hesabı ile nemalandırılıp elde edilen 375 kuruşun 62,5 kuruşu battaliye ve kesr-i murabaha için ayrılacak, 62,5 kuruşu Aziz Mahmud Hüdai Hz. Tekkesinde görevli kişiler arasında dağıtılacak, aylık 7 kuruşu (yıllık 84 kuruşu) Karaki Mahallesi mescidinde vaiz ve nasih olan kimseye, aylık 2 kuruş (yıllık 24 kuruşu) mescidin suyolcularına, yıllık 10 kuruş mescidin yanına yaptırdığı duvarın mukataa (zemin kirası) bedeli ödenecek, kalan 130 kuruş Aziz Mahmud Hüdai Vakfı mütevellisinde hıfz olunacak ve gerektiğinde Karaki Mahallesinin Mescidi, mescidin duvarları ve suyolları bakım ve onarımı için sarf olunacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		2500 kuruş nakit para vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Es-Seyyid Emrullah Efendi, Mustafa Efendi bin Hasan, Başçukadar el-Hac Mehmed Ağa ibn Abdullah, Mektubi el-Hac Ali Ağa bin Hüseyin, Kethüda es-Seyyid el-Hac Ebubekir Efendi bin Hüseyin, Mehmed Raşit Efendi bin el-Hac Ahmed, eş-Şeyh Abdullah Efendi bin eş-Şeyh Mehmed Ruşen Efendi, es-Seyyid Mustafa Dede bin Osman, ser-debbağ Mustafa Dede bin Ahmed, Molla Mehmed bin Mehmed, Molla Abdullah bin Mehmed Emin, Molla Mustafa bin Osman.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Cevri Usta ibneti Abdülmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Usta**	
		2	**Hazinedar**	
3	VAKFİYE TARİHİ		23 Receb 1231/ 19 Haziran 1816	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:746, sh:10, sr:6	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça vakfa kendisi, vefatından sonra Sultan II. Mahmud Vakfına her kim mütevelli olursa bu vakfada o mütevelli olacaktır.	
		2	Her kim Darüssaade Ağası olursa o vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Kiraya verilen vakıf akarlarının gelirinden Sultan Mahmud'un yaptırdığı Hidaye Camiinde her sen Rebiülevvel ayının girişinde güzel sesli ve usul ve name bilen kişiler tarafından Mevlid-i Şerif ve Menkıbe-i Viladet-i Nebevi okunacak, senede bu iş için 50 kuruş sarf edilecektir, mevlid akabinde camii imamları ve birkaç hafız Aşır okuyup mukabelesinde onlara 40 kuruş verilecektir. El-Hidaye Camiinde Cuma günleri vaaz eden kişiye senede 25 kuruş verilecek, mevlid-i şerifte ahaliye ve fukaraya şerbet, su ve diğer ikramlar için her yıl 1855 kuruş harcanacaktır. Şeker ve şerbet dağıtan temiz ve pak dört kişiye yıllık 20 kuruş verilecektir. Mevlidin okunduğu gün caminin kapısını açıp kapatan ve etrafı temizleyen kayyumlara senede 10 kuruş verilecektir. Sefer Kethüda Mescidinde müezzin bulunan ve çeşmenin tasını sabah takıp akşam çıkaran kimseye günlük 6 akçe verilecektir. Sanatında mahir olup çeşme ve suyollarını tamir eden ve temizleyen suyolcuya günlük 6 kuruş verilecektir. Vakfın kâtibine günlük 10 akçe, cabisine günlük 10 akçe ücret verilecektir. Mekke'de sakin kırk nefer Harem-i Şerif ağalarına yıllık 500 kuruş Vakfın mütevellisine günlük 20 akçe ücret verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini, Sosyal ve Eğitim	
10	H A Y R A T I		Tophane'de yaptırdığı 1 çeşme, Bahçeköy'de yaptırdığı çeşme ve suyolları.	
11	VAKFIN AKARI		40.000 kuruş vakfedilmiştir. (Vakfedilen para ile münasip mahallerde akar satın alınarak icare ve icareteyn usulü ile kiraya verilecektir.)	
12	TAHSİSAT			

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

13	GALLE FAZLASI		
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz hale gelirse vakfın geliri Haremeyn fukarasına sarf olunacaktır.
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Mehmed Said Ağa bin Abdurrahman, Süleyman Ağa bin Abdullah, es-Seyyid Ahmed Halife Kâtib-i Hazreti Ağa-yı Darüssaadeti'ş-şerife.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hâce Fesahat Hanım ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı**	
		2	**Kalfa**	
3	VAKFİYE TARİHİ		25 Safer 1235/ 13 Aralık 1819	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:580, sh:183, sr:87	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Her kim Darrüssaade ağası olursa vakfına mütevelli olacaktır	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî-Zürrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para onu onbir buçuk üzere nemalandırlacak ve elde edilen gelirden; mütevelliye yıllık 75 kuruş, nazıra 20 kuruş, kâtibe 25 kuruş, katib muhasebecisine 10 kuruş, defteri tanzim edecek kişiye 10 kuruş verilecektir. Vakfedilen nukudtan Mekke'ye gönderilerek Cibril kapısı yanında bulunan Surre Dolabına konulacak ve senede 250 kuruşu Hacı Ahmed Ağa ile beraber yaptırdıkları ribatta Rebiülevvel ayının 12. Gecesi (Mevlid Kandili) de okunacak menkıbe, aşr-ı şerif ikram edilecek şerbet hizmetleri ve ribatta bulunan su küplerinin doldurulması ve ahaliye su dağıtılması ribattaki bakır eşyaların kalaylanması ribattaki iki adet çalar saatin tamirleri, ribattaki değirmen çeşmesinin bakımı için kullanılacak kalan 750 kuruş ise vakıf kurucusunun istediği şekilde harcanacaktır. Vakfın gelirlerinden öz kızı saraylı Dilşan hanım, Ümmügülsüm hanım ribatta kalmak isterlerse kalacaklar ve 750 kuruşu istedikleri gibi tasarruf edeceklerdir. Ribatta saray kadınlarından olup eşi olmayanlar ile azatlı köleleri ve kocasının azatlı köleleri kalabileceklerdir. Şayet odalar boş kalırsa Anadolu'dan gelen mucabirler sakin olacaklardır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		10.500 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Gün gelir vakfın şartları uygulanamaz hale gelirse vakfiye şartlarına uygun şekilde mütevelli tarafından sarfedilecektir. Hâce Fesahat Hanım Binti Abdullah (Babüssaade Ağası Ahmed Ağa Zevcesi)	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

15	**ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)**		Bâbü's-sa'âde Ağası Kâtib Mustafa Ragıb Efendi bin İbrahim, Vâkıfenin Damadı es-Seyyid Ahmed Ağa bin el-Hac Abdullah Ağa, Kuyucu Kadari Ali Ağa bin Mustafa, Hafız Mustafa Ağa bin Ömer es-Seyyid, Bostanî es-Seyyid İsmail Ağa, Ahmed Ağa ibn Mehmed, es-Seyyid Mehmed Ağa ibn Mustafa, Gulanî Ali Ağa bin Hüseyin.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Sabrişah Kalfa binti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Kalfa**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		3 Şaban 1234/28 Mayıs 1819	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:733, sh:72, sr:36.	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hazine Vekili Osman Ağa Vakfına her kim mütevelli olursa bu vakfada o kimse mütevelli olacaktır.	
		2	Hadim müftüleri vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 7000 kuruşun 1500 kuruşu Anadolu'da Hadim Kasabasında Hadim müftüsü Seyyid Hacı Mehmed Efendinin bina eylediği camii, medrese, şadırvan ve suyollarının bakım ve onarımları için sarf edilecektir. 3500 kuruş caminin mütevellisi tarafından onu onbirbuçuk hesabıyla nemalandırılıp cami-i şerifin ışıklandırılması için yeterli miktarda şem-i revgan ve revgan-ı zeyt satın alınacak fazla kalan para asıl mala eklenecektir. Yine anaparadan kalan 2000 kuruş aynı şekilde nemalandırılıp cami-i şerifte Rebiülevvel ayının on ikinci gecesi akşamdan sonra Mevlüt ve Sureler okunup hâsıl olan sevap Hazreti Peygamberin ruhuna hibe edilerek, Mevlüt ve Sureleri okuyan kişilere yeterli miktarda ücret verilecek ve Mevlide katılan cemaata bal şerbeti ikram edilecektir. Her sene Receb ayının ilk gecesi Hadim'de bulunan talebelere icazet meclisinde hocalara ve talebelere yemek ikram edilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini, Eğitim ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		7000 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamazsa Müslüman fukaralar için sarf edilecektir.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

15	**ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)**		Kâtib Hazret-i Ağayı Darüssaadetü'ş-şerîfe Saadetlü Hafız Yusuf Efendi ibn el-Hac Osman Ağa, Saadetlü Abdulkadir Efendi Kisedâr-ı Kalem Muhasebe-i Haremeyn-i Muhteremeyn, Saadetlü es-Seyyid Mehmed Said Efendi Halife-i Sergi-i Haremeyn-i Muhteremeyn, Mehmed Emin Efendi ibn Yusuf Vekil-i Mütevelli-i Vakf-ı Ayasofya-i Kebir, Teberdâr el-Hac Osman Halife ibn Mehmed, Teberdâr Ahmed Halife ibn diğer Mehmed ve gayrıhum.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Vecihi Kalfa binti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Beyhan Sultan ve Hatice Sultanın valideleri Adilşah Kadının azatlılarından**	
		2	**Kalfa**	
3	VAKFİYE TARİHİ		1236/ 1820-1821	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:630, sh:1057, sr:672 Evkaf Müfettişliği Defter (İMÜF): 350 VRK 3-4.	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Vakfa hayatta oldukça kendisi vefatından sonra Hacı Mehmed Said Efendi vakfına her kim mütevelli olursa o kişi mütevelli olacaktır.	
		2	Reisülküttab olan kişi vakfın mütevelli ve nazırı olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Çiftlik; bahçe ve değirmen kiraya verilerek elde edilen gelirden her sene 100 kuruş Mekke fukarasına, 100 kuruş Medine fukarasına, Mercan Ağa Camiinde vaaz edecek kişiye günlük 20 akçe, vaiz efendinin seccadesini serip-toplayan kayyıma günlük 4 akçe, Süleymaniye Camiinde haftada iki gün talebelere ilim öğreten hocaya günlük 30 akçe, Hacı Mehmed Said Efendinin sebili karşısında bina eylediği Mastariye Çeşmesi denen çeşmenin suyolcusuna günlük 12 akçe, çeşmenin tasını koruyan kişiye günlük 4 akçe, sebilci olan kişiye günlük 4 akçe, çeşmenin suyollarını tamir eden kişiye her sene 50 kuruş (tamir yapması karışlığında) 5 adet erkek ve kız fakir öğrencilere her sene 30'ar kuruşluk giyecek, azatlı kölesi Necmi Ziya Kadına her sene 400 kuruş duagûylük ücreti, (kadının vefatından sonra bu ücret ihtiyaç sahibi, fakir 10 kişiye eşit bir şekilde dağıtılacaktır.) Rebiülevvel ayının 12 gecesi (Mevlit Kandillerinde) Mercan Ağa Camiinde Mevlid-i şerif akabinde ahaliye ikram edilecek şerbet ve gülsuyu için her sene 120 kuruş, fakirlere tasadduk olunmak üzere her sene 100 kuruş, Hacı Mehmed Said Efendi Vakfının kâtip, cabi, sebilci ve diğer görevlilerine eşit şekilde dağıtılmak üzere her yıl 100 kuruş sarf edilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini, Eğitim ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		Mihalıç kasabasında içerisinde çok sayıda oda, mutfak, buğday, yulaf ve arpa ambarı, samanlık, su kuyusu, ahırlar ve ambarlar, 12 dönüm bağ, 6 dönüm dut, 2 dönüm meyve bahçesi, bulunan Sığırlık çiftliği denen çiftlik, gümrük bitişiğinde bahçıvan odası, dolab, su bulunan 8 dönüm sebze bahçesi ile iki gözlü ve evi bulunan değirmen, çiftlik içerisinde bulunan hayvanların 5/3 hissesi vakfedilmiştir.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

12	**TAHSİSAT**		
13	**GALLE FAZLASI**		
14	**AÇIKLAMA**		Şartlar uygulanamazsa vakfın geliri Müslüman fukaraya sarf edilecektir.
15	**ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)**		

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Penbe Kalfa ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1		
		2	**Kalfa**	
3	VAKFİYE TARİHİ		27 Rebi'ü'l-evvel 1242/ 29 Ekim 1826	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:43, sh: 482, sr:168	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Matbaah-ı Amire Emini vakfa mütevelli olacak	
		2	Haremeyn-i şerife evkaf müfettişi vakfa nazır olacak	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 2500 kuruş onu onbir buçuk üzere nemalandırılacak elde edilen gelirden Beşiktaş'daki Yeni Sarayda bir kişi Rebiülevvel ayında uygun görülen bir günde tevsir ve hadis sohbeti yapıp kendisine yıllık 5 kuruş, ulemadan bir kimse sohbetin devamında menkıbetname-i hazret-i Resül-i Ekrem okuyacak ve kendisine yıllık 15 kuruş, aşır okuyacak hafızlara yıllık 10 kuruş verilecektir. Aşırın arkasından cemata dağıtılmak üzere şerbet hazırlanarak ikram edilecek ve toplu olarak devletin devamı padişahın adaleti için dua edilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		2500 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamazsa vakfın geliri Müslüman fakirler için harcanacaktır.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Serhaseki-i Hazret-i Ağa-yı Müşarün-ileyh es-Seyyid Mehmed Emin Ağa ibn Abdurrahman, Kâtib-i Ağa-yı Müşarün-ileyh Ahmed Reşid Efendi ibn İsmail Zühdü.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Zeyneb Kalfa ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1		
		2	**Kalfa**	
3	VAKFİYE TARİHİ		27 Rebi'ülevvel 1242/ 29 Ekim 1826	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:43, sh:484, sr:169	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1		
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 2000 guruş onu onbir buçuk üzere nemalandırılacak elde edilen gelirden Beşiktaş'daki Yeni Sarayda bir kişi Rebiülevvel ayında uygun görülen bir günde tevsir ve hadis sohbeti yapıp kendisine yıllık 5 kuruş, ulemadan bir kimse sohbetin devamında menkıbetname-i hazret-i Resül-i Ekrem okuyacak ve kendisine yıllık 15 kuruş, aşır okuyacak hafızlara yıllık 10 kuruş verilecektir. Aşırın arkasından cemata dağıtılmak üzere şerbet hazırlanarak ikram edilecek ve toplu olarak devletin devamı padişahın adaleti için dua edilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		2000 kuruş, 5 aded bakır şerbet maşrabası, 2 aded şerbet güğümü, 2 aded tonbak, 1 adet buhurdan vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz hale gelirse fakir Müslümanlara sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Serhaseki-i Hazret-i Ağa-yı Müşarün-ileyh es-Seyyid Mehmed Emin Ağa ibn es-Seyyid Abdurrahman, Kâtib-i Hazret-i Ağa-yı Müşarün-ileyh Ahmed Reşid Efendi ibn İsmail Zühdü	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hazinedâr Suada Usta binti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Usta**	
		2	**Hazinedar**	
3	VAKFİYE TARİHİ		3 Cemaziyelahir 1241/13 Ocak 1826	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:733, sh: 85, sr: 48	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Teberdâran Ocağında Vekil-i Harç olan kimse vakfa mütevelli olacak	
		2	Darüssaade Ağaları hasbi nazır olacaklardır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 504 kuruş onu onbirbuçuk hesabıyla nemalandırılacak hâsıl olan gelirinden her sene Ramazan ayında 4 vukıyye şem-i bal (bal mumu) satın alınacak ve Teberdâran Ocağı içerinsindeki Mescidde kandil yakılacaktır. Kalan galle fazlası vakfın ana malına eklenecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		504 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz ise Müslüman fukara için sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Teberdâr Ahmed Halife ibn Davud, Teberdâr el-Hacc Osman ibn Ömer, Teberdâr el-Hacc Mehmed ibn Ali, Hasekî-i Bab Süleyman Halife ibn Süleyman, Hasekî Başı Mehmed Emin Halife ibn Abdurrahman, Sergi Halifesi es-Seyyid Mehmed Said Efendi ibn Osman Ağa.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Tabib Usta binti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Sultan II. Mahmud'un Hazinedar Ustalarından**	
		2	**Hazinedar**	
3	VAKFİYE TARİHİ		6 Rebiülahir 1246/ 24 Eylül 1830	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:1649 müstakil defter	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Eyyüb Camiin birinci her kim olursa o kişi vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Galata kadıları vakfa nazır olacaklardır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para Galata Mahkemesi başkâtibi ve mütevelli devrin hukukuna göre nemalandırılacak elde edilen gelirden; Eyyüb Caminin birinci imamı Mirac Gecesinde, ikinci imamı Berat Gecesi, üçüncü imamı Regaib Gecesinde birer Hatim yapıp usulü üzere hibe edecekler ve herbirine yıllık 25'er kuruş, nöbetçi bulunan türbedar her gün akşam vakıf kurucusunun ruhu için sureler okuyacak ve kendisine yıllık 12 kuruş verilecek, caminin tarifhana (cüz dağıtan) türbede vakıf kurucusu için dua edecek kendisine yıllık 9 kuruş, Müeyyedzâde Camiinin ışıklandırma giderleri için yıllık 30 kuruş, mütevelliye yıllık 15 kuruş, kâtibe yıllık 25 kuruş, muhasebeciye yıllık 3 kuruş, muhzırıyye yıllık 2 kuruş ücret verilecektir. Artan para vakfın ana parasına ilave edilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		2500 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz hale gelirse vakfın geliri Müslüman fukaralar için sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Eşref-i Kuzâttan Abdulgaffar Efendi ibn el-Hâc Mustafa Efendi, İmam es-Seyyid Mehmed İzzed Efendi bin Mehmed, Muhasebe-i Kâtib Mehmed Ataullah Efendi bin Mehmed Sadullah, Kâtibü'l-hurûf es-Seyyid Mehmed Raşid bin Mehmed, Mukayyid Yamağı es-Seyyid Süleyman Arif Efendi bin Mahmud, Hafız Ali Efendi bin Mustafa.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Tabib Usta binti Abdurrahman Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Sultan II. Mahmud'un Hazinedar Ustalarından**	
		2	**Hazinedar**	
3	VAKFİYE TARİHİ		6 Rebiülahir 1246 /24 Eylül 1830 Not: tarih yoktur ancak bir önceki vakfiyesinin tarihi esas alınmıştır.	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:1650 müstakil defter	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Mevaliden Abdulkerim Efendinin vakfına her kim olursa o kişi bu vakfa da mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakf edilen para Beher Kesesi yıllık 60 kuruş hesabı üzere mütevelli tarafından nemalandırılıp elde edilen gelirden; Vakıf kurucusu Üsküdar'a bağlı İstavroz Köyünde Mevaliden Abdulkerim Efendinin yaptırdığı iki adet çeşme ile çeşmenin suyollarının bakım onarımı yapacak suyolcuya aylık 5 kuruş, tıkanan suyollarını açmak için aylık 10 kuruş ücret sarf edilecek, çeşmelerin tamiri gerektiğinden vakıf tarafından tamir edilecek ve harcamalardan arta kalan para vakfın ana parasına eklenecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Sosyal	
10	H A Y R A T I		Vakıf kurucusu Üsküdar'a bağlı İstavroz Köyünde Mevaliden Abdulkerim Efendinin yaptırdığı iki adet çeşme ile çeşmenin suyollarını tamir eylemiştir.	
11	VAKFIN AKARI		5000 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz hale gelirse vakfın geliri Müslüman fukaralar için sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)			

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Saraylı Emine Hanım Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Sultan II. Mahmud Çerağlarından**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		3 Şaban 1246/17 Ocak 1831	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:634, sh:67, sr:11	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye: Vasiyet-i Vakfiye (yani ölümünden sonra kurulmuştur.)	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Mütevelli Esseyyid Mehmed Rağıb Efendi ibn es-Seyyid el-Hac Mehmed Halil	
		2		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 2500 kuruş onu onbir buçuk hesabıyla Evkaf-ı Hümayun kaymakamları eliyle istirbâh olunub, hâsıl olan gallesinden, Tophane-i Âmire'de kâin cami-i şerifte beher hafta yevm-i salıda ba'de's-salvât-ı zuhr ilm-i tefsir ve hadiste meleke ve iktidar ve bâhirü'l-envar bir zat hazır olan cemaat-i müslimine va'z u nasihat ve nakl-i âyât-ı va'd ve vaîd ve tahkîk-i âsâr-ı tebşîr ve tehdîd ve hitam-ı va'zda üç ihlas-ı şerîf kırâ'at ve sevâbını merhume-i mumaileyhanın ruhuna ihda eyleye. Beher şehr vazifeye 20 kuruş; vâ'iz-i mezburun seccadesini ferş ve ref' ve hıfz eyleyen kayyuma dahi beher şehriye 2 kuruş verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Eğitim	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		2500 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Halen Evkaf-ı Hümayun Kalem Kisedarı Mehmed Şerif Raif Beyefendi ibn Osman (….), Halen zimmet(?) halifesi Mehmed Arif Efendi ibn el-Hacc Mehmed, Kalem-i Mezkûr halifesinden Mehmed Said Efendi bin İbrahim Edhem, Yine Kalem-i Mezkûr halifesinden diger Mehmed Said Efendi ibn Abdunnafi	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Tayyibe Usta Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Hazinedar Usta**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		9 Zilhicce 1252/ 17 Mart 1837	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:746, sh:412, sr:184	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Her kim Evkaf Nazırı olursa vakfa mütevelli ve nazır olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para onu onbir buçuk hesabı üzere nemalandırılacak ve elde edilen gelirle; İstanbul'da Çeragi Hasan Ağa Mahallesinde Feyzüddin Camiinde Rebiülevvel ayının evvelinde menkıbe-i hazret-i Peygamber ve Mevlid-i şerif okunacak, okuyan kişiye her sene 40 kuruş, mevlüte katılan ahaliye dağıtılacak şerbet ve sair ikramlar için yıllık 300 kuruş, mevlüte katılan meşayıh, dedeler ve dervişlere et ve pilav pişirilmesi ve tatlı ikramı için senelik 500 kuruş, mevlid gününde hatim yapan on hafıza 5'er kuruştan yıllık 150 kuruş, Küçük Şeyh Efendi denen şeyh hazretlerine camiide haftada bir gün vaaz vermesi karşılığı aylık 15 kuruş, cami civarında bulunan Küçükçeşme'ye sabahları tası koyan ve akşamları tası alan taskeşe aylık 5 kuruş verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		10.000 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI		Hizmetler yerine getirildikten sonra artan para vakfın anaparasına eklenecektir.	
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz olursa vakfın geliri fukarayı ehl-i iman ve İslama sarf olunacaktır.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Muhzır es-Seyyid Ahmed Ağa, Muhasebe Kâtibi Süleyman Fazıl Efendi, Gedikler Kâtibi es-Seyyid Mehmed Said Efendi, Evkaf-ı Hümayun Mülhakat Zimmetî Mehmed Efendi, Muhzır Osman Ağa bin Mehmed, Çukadar Hasan Ağa bin Ahmed, Çukadar Mehmed Ağa bin Abdullah.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Şevkinihal Usta ibneti Abdurrahman Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Hazinedâr Usta**	
		2	**Hazinedâr**	
3	VAKFİYE TARİHİ		Gurre-i Zilhicce 1261/ 1-10 Aralık 1845	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:987, sh:186, sr:57	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Zikri geçen tekkede her kim şeyh olursa vakfada o kişi mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para Evkaf-ı Hümayun hazinesince onu onbir buçuk hesabıyla nemalandırılacaktır. Her sene Rûz-ı Kasım haftası ikinci gecesinde Sakal-ı Şerif tekkede ziyarete açılıp ahaliye ziyaret ettirilecektir. Elde edilen gelirden her yıl 100 kuruş sarf edilerek ziyaretçilere yemek ikram edilecektir. 15 kuruş ile gülsuyu alınıp ahaliye gülsuyu dağıtılacaktır. Ziyaret sonrası hafızlardan bir kişi bir Aşr-ı şerif okuyacak ve kendisine 10 kuruş, duacıya 10 kuruş, tekkenin kömür ve odun ihtiyaçları için yıllık 190 kuruş, tekkede ikram edilecek kahve için yıllık 100 kuruş sarf edilecektir. Hizmetlerden sonra arta kalan nemadan 450 kuruş Evkaf-ı Hümayun hazinesinde hıfz olunacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I		Tekirdağ'da Nebizâde Mahallesinde Sadiye Dergâhına (Şeyh İbrahim Tekkesine) bir çekmece içerisinde sarılı olarak konulan bir Lihye-i Saadet (Sakal-ı Şerif), gülabdan ve buhurdan.	
11	VAKFIN AKARI		3000 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		El-Hacc Reşid Ağa, Mustafa Kamil Ağa, Züyür Ağa, Ahmed Ağa ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Ebrubahar Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Harem-i Hümayun Çamaşır Ustalarından**	
		2	**Çamaşır Ustası**	
3	VAKFİYE TARİHİ		19 Zilkade 1262/08 Kasım 1846	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:747, sh:104, sr:103	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça Süleyman Ağa bin Ahmed vefatından sonra evlad-ı evlad-ı evladının kız erkek fark etmeksizin en büyük ve en salih olan kişi mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 5000 kuruş onu on bir buçuk hesabıyla nemalandırılarak elde edilen gelirden; Ürgüb Kasabasında Kayalıkapı Mahallesinde yaptırarak minber koyduğu camide Sulu Camii dimekle bilinen camii imamı ve hatibine senede 375 kuruş, müezzinine senelik 175 kuruş, kayyumuna senelik 75 kuruş, vakfın mütevellisine senelik 60 kuruş görev ücreti verilecektir. Camiinin ışıklandırma giderleri için senelik 110 kuruşluk şem-i asel ve rugan-ı zeyt alınacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		5000 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI		Hizmetler ifa edildikten sonra kalan fazla vakfın asıl malına eklenecektir.	
14	AÇIKLAMA		Vakfın şartları uygulanamaz olursa gelir müslüman fukaralar için sarf olunacaktır.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		İsmail Ali, Abdullah, Züyur Ağa, Hüseyin Ağa, Ahmed Ağa Ve Gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Nazlı Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Harem-i Hümayun Kahveci Ustalarından**	
		2	**Kahveci**	
3	VAKFİYE TARİHİ		12 Zilhicce 1262/ 01 Aralık 1846	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:747, sh:104, sr:104	
5	BELGE TÜRÜ			
6	TEVLİYET NEZARET	1	Alemtab Kadın Vakfına her kim mütevelli olursa bu vakfa da o kişi mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 5000 kuruş onu on bir buçuk hesabıyla nemalandırılarak elde edilen gelirden; Alemtâb Usta'nın Nevşehir Arapsun'a (Gülşehir) bağlı Göynük köyünde yaptırdığı caminin imamına senelik 100 kuruş, vaizine senelik 75 kuruş, müezzin ve kayyımına senelik 75 kuruş, senelik mütevellisine 400 kuruş, senelik mevlit okunması için 100 kuruş sarf olunacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		5000 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI		Hizmetler ifa edildikten sonra kalan fazla vakfın asıl malına eklenecektir.	
14	AÇIKLAMA		Vakfın şartları uygulanamaz olursa gelir müslüman fukaralar için sarf olunacaktır.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Hüseyin Ağa bin Ali, Mehmed Ağa bin Abdullah, Züyür Ağa bin Mehmed, Ali Ağa bin Veli, Kamil Ağa bin Ali, Ve Gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Nursafa Usta ibneti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Usta (Harem-i Hümâyûn'da câşnigir ustalık rütbesi vardır.)**	
		2	**Çaşnigir**	
3	VAKFİYE TARİHİ		22 Safer 1262/19 Şubat 1846	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:747, sh: 43, sr:48	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Her kim Evkaf Nazırı olursa vakfa o kişi mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakf edilen 3000 kuruş onu onbir buçuk hesabı üzere nemalandırılarak elde edilen gelirden Beşiktaş'ta bulunan Sinanpaşa Camiinde Pazartesi günleri vaaz verecek kişiye aylık 30 kuruş ücret verilecek, fazla kalan gelir vakfın anaparasına eklenecek	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		3000 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz ise vakfın geliri Müslüman fukaraya sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Hacı Ali Ağa bin Ömer, Hüseyin Ağa bin Ali, Muhzır Ahmed Ağa bin İsmail, Haremeyn Kapuçukadarı Refiki Süleyman Ağa bin Mehmed, Mehmed Efendî bin Osman ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Saraylı Şevkidide ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı, Kalfa**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		9 Receb 1262/ 03 Temmuz 1846	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:747, sh:116, sr:112	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Evkaf Nezaretinde her kim Zimmet Halifesi olarak görev yapan kişi vakfa da mütevelli olacaktır.	
		2	Evkaf Nazırı olan kişi bu vakfa da nazır (denetçi) olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para onu onbir buçuk hesabı ile nemalandırılacak elde edilen gelirden çeşmenin suyolcusuna yıllık 120 kuruş, çeşmenin zemin mukatası için yıllık 10 kuruş, tevliyet ücreti olarak yıllık 70 kuruş ödecenek harcamalardan sonra artan gelir çeşmenin bakım ve onarımı için mütevelli elinde hıfz edilerek vakfın anaparasına eklenecektir. Artan paranın bir kısmı nemalandırılmak üzere verilecek ve geliri fakir ve fukaranın cenaze masrafları ve yetimlerin giydirilmesi iyiliklere sarf edilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Sosyal	
10	H A Y R A T I		Galata'ya bağlı Tophane'de Cihangir Mahalllesinde Köycüoğlu Sokağında Saraylı Cevri Ustanın yaptırmaya başladığı ancak tamamlayamadan vefat ettiği çeşme Şevkidide Kalfa tarafından tamamlanmıştır.	
11	VAKFIN AKARI		5000 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz hale gelirse vakfın geliri Müslüman fukaralar sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Muhzır Ahmed Ağa bin İsmail, Kâtib Ömer Efendi bin Mustafa, Teb'adan Hasan Ağa bin Abdullah, Teb'adan Mehmed Ağa bin Osman, Mûmâ-ileyh Mehmed Nazif Efendi bin Ahmed Zühdü ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Nesimsaba Kadın ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Esma Sultanın Hazinedar Ustalarından**	
		2	**Hazinedar**	
3	VAKFİYE TARİHİ		20 Safer 1267/ 25 Aralık 1850	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:747, sh:155, sr:131	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Ayşe Sineperver Valide Sultanın Vakfına her kim mütevelli olursa bu vakfada o kişi mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 5000 kuruş onu onbir buçuk hesabı üzere nemalandırılacak elde edilen gelirden; Hazret-i Eyüb Türbesi hizasında Esma Sultan ruhu için vefatından kendi ruhu için dua edecek 3 imama aylık onikişer kuruş verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		5000 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI		Yukarıda belirtilen hizmetler yerine getirildikten sonra Surrelerle Mekke ve Medine'ye gönderilecektir.	
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz ise vakfın geliri Müslüman fukaraya sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)			

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Alemtab Usta ibneti Abdullah ibn Abdulmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Sultan II. Mahmud'un ikinci üçüncü kadını, Usta**	
		2	**Kahveci usta**	
3	VAKFİYE TARİHİ		29 Şevval 1261; / 28 Ekim 1845 Zeyl Vakfiye: 9 Şaban 1267/09 Haziran 1851	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:747, sh: 42, sr:47 Zeyl Vakfiye: Def:747, sh:160, sr:137,	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye, Zeyl Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Vakfa köy ahalisinden Hüseyin Ağa mütevelli olacak vefatından sonra erkek çocuklarının en büyüğü mütevelli olacaktır.	
		2	Köy halkı vakfa nazır olacaklardır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakf edilen para onu onbir buçuk hesabı üzere nemalandırılacak ve elde edilen gelirle; Anadolu'da Nevşehir Sancağında Arapsun (Gülşehir) Kazasına bağlı Göynük köyünde inşa eylediği caminin hatibine senelik 100 kuruş, imamına senelik 900 kuruş imam sene de bir kez Mevlüt okuyacak ve 150 kuruş verilecek, müezzin ve kayyumluğuna senelik 100'er kuruş, mütevellisine senelik 250 kuruş, Ramazan ayı boyunca her gün camii de vaaz verecek kişiye senelik 100 kuruş verilecek, arta kalan gelir fazlası caminin bakım ve onarımına sarf edilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I		Nevşehir Arapsun (Gülşehir) Göynük köyünde camii	
11	VAKFIN AKARI		**Vakfiye:** 10.000 kuruş vakfedilmiştir. **Zeyl Vakfiye:** 5000 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		**Vakfiye :** el-Hacc Osman Ağa bin Mustafa, Mehmed Ağa bin Abdullah, Ahmed Ağa bin İsmail, Hüseyin Ağa bin Ali, Mustafa bin Ahmed ve gayruhum. **Zeyl Vakfiye:** Mustafa Ağa bin Ahmed, Ali Efendi bin Ahmed, Hüseyin Efendi bin Ali, Mehmed Ağa bin Hasan ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Cilvenaz Usta binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Usta**	
		2	**Çaşnigir Usta**	
3	VAKFİYE TARİHİ		5 Receb 1268/ 25 Nisan 1852	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:582, sh:142, sr: 96	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça kendisi, vefatından sonra Harem-i Hümayun ustalarından uygun birisi mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 10.650 kuruş nemalandırılıp elde edilen gelirden Zelve Köyünde yaptırdığı caminin imamına aylık 30 kuruş, hatibine 20 kuruş, müezzin ve kayyumuna aylık 15 kuruş, ışıklandırma giderlerine aylık 16 kuruş, tecvit ve tilavet usullerini bilen bir kişi Ürgüb merkezde bulunan Camii Kebire vakfettiği Mushaf-ı şeriften cüz okuyacak, her sene Rebiülevvel ayının (Mevlüt Kandilinde) camiye vakfettiği Lihye-i Saadeti (Sakal-ı şerifi) cemaate ziyaret ettirip ve bir hatim ve mevlit okutup hatimler hibe edildikten sonra bu kişiye yıllık 60 kuruş, yeterli miktarda ud (gül suyuna katılan nesne), bal ve gülap satın alınıp şerbet yapılarak cemaate güzel koku sunulacak ve bal şerbeti ikram edilecektir. Bu işler için toplam yıllık 260 kuruş sarf edilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I		Ürgüb'e bağlı Zelve köyünde cami Ürgüb merkezde bulunan Camii Kebire Lihye-i Saadet (Sakal-ı şerif) Ürgüb merkezde bulunan Camii Kebire Mushaf-ı şerif, bir adet tombak, bir adet gülabdan, bir adet buhurdan, iki bakır güğüm, bir saplı tas, on yedi maşrapa, iki dökme şamdan.	
11	VAKFIN AKARI		10.650 kuruş nakit para vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI		Harcamalardan sonra fazla kalan para vakfın anaparasına eklenecek, gerektiğinde Zelve köyünde yaptırdırdığı caminin bakım ve onarımı için kullanılacaktır.	
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz hale gelirse vakfın geliri Müslüman fukaralarına sarfedilecektir.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

15	**ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)**		el-Hacc Mustafa Ağa bin el-Hacc Osman tabi-i Hazinedar Usta, Hademeden el-Hacc Mustafa bin Hasan Hüseyin, Lala-i mesrur Baha Ağa ibn Abdülmennan, Behçed Ağa ibn Abdullah,

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Saraylı Goncater Kalfa ibneti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı, Hazinedar Usta Dairesinde Kalfa**	
		2	**Kalfa**	
3	VAKFİYE TARİHİ		19 Zilhicce 1272/ 21 Ağustos 1856	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:747, sh:217, sr:181	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Harem-i Hümayun hademesi koğuşu ağası vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Harem-i Hümayun hademeleri zabitanı bulunan kimseler vakfa nazır olacaklardır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 6000 kuruş onu onbir buçuk hesabıyla nemalandırılacak elde edilen gelirden; İstanbul'da Zeyrek civarında Şebsafa Kadının inşa eylediği cami-i şerifte Menkıbe-i Veladet okunacak hâsıl olan sevap Hazreti Peygamberin âl, ashâb ve zevcelerinin, tabiin ve tebei tabiin ve cümle mü'min ve mü'minat ile vefatından sonra kendinin ruhuna hibe edilecek, Menkıbeyi okuyanlara 60 kuruş ücret verilecek, cemate şeker, şerbet, gülsuyu ve sair ikramlar için yıllık 470 kuruş, menkıbenin sonunda Aşr-ı şerif okuyanlara 20 kuruş, menkıbe okunurken hizmet edenlere 30 kuruş, caminin iki imamına 10'ar kuruş, caminin üç müezzinine 5'er kuruş, üç kayyumuna 5'er kuruş ve bir kapıcısına 5 kuruş, Harem-i Hümayun hademesi odasına Ramazan ayında iftariyelik alınması için 100 kuruş, tevliyet ücreti olarak yıllık 50 kuruş, kâtiplik hizmeti için yıllık 20 kuruş, harc-ı muhasebe olarak yıllık 10 kuruş sarf edilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		6000 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI		Hizmetler yerine getirildikten sonra fazla kalırsa vakfın asıl malına eklenecektir.	
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Hasan Efendi ibn Osman, Mehmed Şakir Efendi ibn Ahmed Naim, es-Seyyid Mehmed Said Efendi bin Ahmed, Ahmed Ağa ibn Halil, es-Seyyid Hasan Ağa ibn es-Seyyid Ahmed ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Saydıcinan Kalfa (Nam-ı diğer Fatma) binti Abdullah bin Abdurrahman Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**II. Mahmud'un azatlılarından**	
		2	**Kalfa**	
3	VAKFİYE TARİHİ		6 Muharrem 1275/ 16 Ağustos 1858	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def: 581, sh: 419, sr:407	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Vakfa hayatta oldukça kendisi vefatından sonra Yakubzade Mustafa Efendi Camii avlusunda bulunan Nakşibendi Dergâhında her kim şeyh olursa o kişi vakfa mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 1000 kuruş onu onbir buçuk hesabı üzere nemalandırılacak nemalandırılan gelirden; İstanbul'da Yayla nam mahalde Yakubzâde Mustafa Efendi Camiinde imam-ı sâni olan kişiye yıllık 20 kuruş, mütevelliye yıllık 30 kuruş, fazla kalan para cami avlusunda bulunan 12 odası bulunan Nakişibendi Tekkesi derviş odalarının bakım ve onarımına sarf olunacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		1000 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz hale gelirse vakfın geliri Nakşibendi fukarasına sarf olunacaktır.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Müderrisinden el-Hacc Ahmed Efendi bin Ömer, İmam-ı Sâni Abdullah Efendi bin Hacı Hüseyin, İmam Ali Efendi bin Mehmed ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Furucihan Kalfa ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1		
		2	**Kalfa**	
3	VAKFİYE TARİHİ		19 Rebi'ü'l-evvel 1277/ 28 Eyül 1860	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:583, sh:44, sr:36	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Çemberlitaş'da Molla Fenari Mahallesinde bulunan Nakşibendi Tekkesine her kim şeyh olursa o vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Evkaf nazırı kim olursa vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Bahçelerdeki zeytin ağaçlarının gelirleri ile öncelikle bahçelerin ve ağaçların ıslahı yapılacak, arta kalan gelirden İstanbul Silivri kapısında Sultan Gazi Sultan Mehmed Han'ın Topçubaşılarından Bali Ağa Camiinde menkıbe-i viladet ve akabinde bir hatm-i şerif okunarak sevabı Hazreti Peygamberimiz âl, ashab ve zevceleri bütün mü'minler evliya, ulema, meşayıhın ve Nesrin hanımın ruhuyla Sultan Abdülmecid Han'ın ruhlarına hibe edilecek Sultan Abdülmecid ve vakıf kurucusunun iki cihan saadeti için dua edilecektir. Vakfın gelirinden menkıbe okuyanlara 50 kuruş verilecek, menkıbe ve hatimin sonunda ahaliye şerbet ikramı için 500 kuruş sarf edilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		İzmit tabi Selözgır köyünde Seki deresi mahallinde içerisinde 20 zeytin ağacı bulunan bir bahçe, Akkaya denen mahalde içerisinde 33 adet zeytin ağacı bulunan bir bahçe, 45 ağaç bulunan diğer bir bahçe, Seki derede Mekaroğlu denen mahalde içerisinde 112 adet zeytin ağacı bulunan bir bahçe, Ovabağlar denen mahalde 70 zeytin ağacı bulunan bir bahçe, Pazarköy Yolu Altı denen mahalde içerisinde 190, 37, 154, 176,50 adet zeytin ağacı bulunan beş adet bahçe, Dudluca Altı denen mahalde 33 zeytin ağacı bulunan bir bahçe, Pazarköy Yolu üstünde 103 adet zeytin ağacı bulunan bir bahçe vakfedilmiştir. (Toplam: 1029 adet zeytin ağacı vakfedilmiştir.)	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Vakfın şartları yerine getirilemez hale gelirse vakfın geliri Müslüman fukara için sarfedilecektir.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

15	**ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)**		Nuri Efendi ibni Mustafa, Tevfik Beyefendi ibni Mehmed, Mehmed Rüstem Efendi ibni Abdullah, el-Hac Mehmed Efendi ibni Salih Yahya Efendi bin Abdurrahman, Hademeden es-Seyyid Mehmed Emin Efendi ibni es-Seyyid Emrullah, Hoca Ahmed Efendi bin Abdullah ve Gayrıhum Mine'l-hazırun.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Hediye binti Abdullah bin Abdülmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Usta**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		7 Safer 1281/ 12 Temmuz 1864	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:609, sh:136, sr: 170	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça Süleyman Efendi bin Süleyman onun vefatından sonra nesli kesilinceye kadar evlatları vakfa mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 5000 kuruş İslam hukukunun şartları üzere onu onbirbuçuk hesabıyla nemalandırılıp elde edilen gelirden Hz. Eyyüb türbesinde Rebiülevvel ayında mevlid-i şerif okunmasına ve hâsıl olan sevabın Hz. Peygamber, eşleri, sahabe-i kiram, tabiin ve tebe-i tabiin, kendi ruhu ve ehl-i imanın ruhlarına hibe edilmesi, Mevlütü okuyan kişiye 60 kuruş, mevlit sonunda dua eden kişiye 60 kuruş, mevlitte aşır okuyan kişilere aralarında bölüşmek üzere 50 kuruş, Hz. Eyyüb türbedarlarına aralarında paylaşmak üzere 40 kuruş verilmesi, Mevlüt sonunda ikram edilecek şerbet için 10 kuruşluk ud ve gülsuyu satın alınması, Vakfa mütevelli olan kişiye yıllık 40 kuruş ücret verilmesi, Harcamalardan artan miktar vakfın gelirine eklenecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		5000 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz hale gelirse vakfın geliri Müslüman fukaralarına sarfedilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Teberdar Yusuf Efendi, Valide Sultan Kahvecibaşısı el-Hac Hasan Efendi bin Musa, Teb'adan Osman Ağa bin Abdullah ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Şemsi Cemal Kalfa ibneti Abdullah bin Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Pertevniyal Valide Sultan Hazinedarı**	
		2	**Kalfa**	
3	VAKFİYE TARİHİ		17 Şaban 1280/ 27 Ocak 1864	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:747, sh:262, sr:210.	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Keşfî Cafer Efendi Tekkesinde her kim şeyh olursa vakfa o kişi mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para onu onbir buçuk hesabı üzere nemalandırılarak elde edilen gelirden her sene Rebiülevvel ayının girişinde Fındıklı'da Keşfî Cafer Efendi Hangahında Menkıbe-i Viladet, Mevlid-i şerif ve Aşır okunacak, hâsıl olan sevap Hazreti peygamber diğer peygamberler evliya, ulema, cümle ehl-i iman, vefatlarından sonra valide sultan ve kendi ruhlarına hibe edilecek ve menkıbeyi ve Aşr-ı şerif okuyanlar ve cemate şerbet ve gülsuyu dağıtımı için yıllık 700 kuruş sarf edilecektir. Kadırga Limanında Şehid Mehmed Paşa (Sokullu) Caminin bitişiğindeki zaviyede şeyh olan kişi Kadir Gecesinde ve Kurban Bayramı gecelerinde birer hatim okuyup sevabını bütün ehl-i imanın ruhlarına hibe edecek ve bunun için kendisine yıllık 250 kuruş, Eyyüb'de Mihraşah Valide Sultan Türbesinde türbedar bulunanlar her sene Regaib, Miraç ve Berat gecelerinde birer hatim okuyup sevabını cümle ehl-i imana hibe edecekler ve kendilerine yıllık 150 kuruş verilecektir.Mütevelliye yıllık 75 kuruş, harc-ı muhasebe yıllık 10 kuruş, muhasebeciye yıllık 15 kuruş ücret verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		10.000 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz hale gelirse vakfın geliri Müslüman fukaraya sarf edilecektir.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

15	**ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)**		Kâtib el-Hac Tevfik Efendi, Câbî Mehmed Raşid Efendi bin Ali, Hastahane Hekimbaşısı Ahmed Bey ibn Abd, Kapu Çukadarı Hüseyin Ağa ibn Yahya, Teba'adan Ömer Ağa ibn Mehmed Emin ve gayruhum.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Saraylı Nurissetir Kalfa binti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saraylı, Valide Sultanın kahvecibaşısı**	
		2	**Kahvecibaşı, Kalfa**	
3	VAKFİYE TARİHİ		21 Cemaziyelahir 1281/21 Kasım 1864	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:1648, müstakil defter	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça vakfa kendisi vefatından sonra ise Hazreti Eyyüb Türbesinde her kim birinci türbedar olursa o kişi vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Hazreti Eyyüb Türbesinde türbedar olan 9 türbedar ile Eyyüb Caminin birinci imamı vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para Evkaf Teftiş Mahkemesi tarafından onu onbir buçuk hesabı üzere nemalandırılacak elde edilen gelirden her sene Rebiülevvel ayının girişinde Hazreti Eyüb Türbesinde Menkıbe-i Müteberrike-i Veladet-i Nebevî okunacak, mevlid okuyan kişiye 100 kuruş, mevlidin sonunda Hatim okuyacak kişiye 100 kuruş, mevlidin önünde cemate ikram edilecek şeker, şerbet ve yiyecek için yıllık 500 kuruş, mevlidin evvelinde Aşır okuyan Eyüb Camiinin birinci, ikinci ve üçüncü imamlarına yirmişer kuruş, mevlidin bitimin cematle birlikte dua edip usulüne göre okunan Aşır ve Mevlid'ten hâsıl sevabı hibe eden şeyh efendiye 100 kuruş, mevlid esnasında yardım eden Hazreti Eyyüb Türbesinin 7 ferraşına onar kuruş, vakfın nazırına yıllık 100 kuruş, mütevelliye yıllık 60 kuruş, Evkaf Teftiş Mahkemesine parayı değerlendirmesi karşılığında yıllık 50 kuruş verilecektir. Artan gelir fazlası vakfın anaparasına ilave edilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		8500 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz ise vakfın geliri ehl-i imanın fukarası için sarf olunacaktır.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

15	**ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)**		Es-Seyyid Mehmed Vehsi ibn es-Seyyid Osman, Selim Ağa bin Abdullah, Hafız Mustafa Ağa bin Fazlı, Hamza Ağa bin Mehmed, Hasan Ağa bin Hasan ve gayruhum.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Nazlıseza Kalfa binti Abdullah bin Abdulmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Pertevniyal Valide Sultan Cariyelerinden, Başkalfa**	
		2	**Başkalfa**	
3	VAKFİYE TARİHİ		25 Zilkade 1285/ 09 Mart 1869	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:747, sh:347, sr:242	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Vakfın tevliyeti hayatta oldukça kendisine vefatından sonra Evkaf-ı Hümayun Nazırı bulunan kişilere meşruttur.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para devrin hukukuna göre nemalandırılacak elde edilen gelirden; Rebiülevvel ayının onikinci gecesinden sonra Aksaray'da bulunan Pertevniyal Valide Sultan Camiinde Menkıbe-i Hazret-i Peygamberi, akabinde sure ve hatim okunacak hâsıl olan sevap peygamberimizin âl, ashâb, ezvâc, padişah, valide sultan, vakıf kurucusu ve cümle mü'min ve mü'minatın ruhlarına hibe edilecek, Menkıbe okuyan iki kişiye 50'şer kuruş, aşırhanlara 50'şer kuruş, hatim okuyan üç kişiye 50'şer kuruş, dua eden kürsi şeyhine 50 kuruş, caminin müezzin ve kayyumbaşılarına 40'ar kuruş, diğer müezzin ve kayyumlara 60 kuruş, menkıbe ve hatim sonunda cemate şerbet, şeker ve gülsuyu masrafları için 200 kuruş, şerbet imali ve hizmetler ve hammaliye için 40 kuruş, buhur ve gülabdan için 20 kuruş, bu işlemleri kontrol edip kayda geçiren Valide Sultan Vakfı (Pertevniyal Valide Sultan) kâtibine yıllık 50 kuruş, yine aynı günler de Beşiktaş'ta Yahya Efendi Tekkesinde Tevhid, Tahmid ve Temcid okunacak ve Menkıbetname-i Veladet okuyan iki kişiye 50'şer kuruş, aşırhan ve zakirlere 200 kuruş, hizmet eden dervişhana 160 kuruş, törene katılan cemate şeker, şerbet, gülsuyu ikramı ve malzemeleri için 240 kuruş ve diğer masraflar için 20 kuruş sarf edilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		200 adet Mecidi altın vakfedilmiştir. (20.000 kuruşa muadildir.)	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI		Yukarıda yazılan hizmetler yerine getirildikten sonra artan gelir vakfın anaparasına eklenecektir.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

14	**AÇIKLAMA**		Şartlar uygulanamaz hale gelirse vakfın geliri Müslüman fukaralar için sarf edilecektir.
15	**ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)**		Kapuçukadarı İbrahim Efendi bin İbrahim, Eşref Efendi bin es-Seyyid Mehmed, Hüseyin Ağa ibn Ali ve gayruhum

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Feleknaz Usta binti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Saray-ı Hümayun kilerci ustası**	
		2	**Kilerci ustası**	
3	VAKFİYE TARİHİ		22 Rebiülahir 1290/ 19 Haziran 1873	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA; Def:747, sh:405, sr:275	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Valide Sultan (Pertevniyal Valide) Vakfına her kim mütevelli olursa bu vakfada o kişi mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 15.000 kuruş döneminde geçirli şartlara göre nemalandırılacak elde edilen gelirle Pertevniyal Valide Sultan Camiinde Rebiülevvel ayının girişinde Hazreti Peygamberin menkıbetnamesi okunacak ve aşırlar tilave edilerek sevabı Hz. Peygamberin, Dört Halifenin, Sahabeyi Güzinin, Peygamberimizin eşlerinin, Padişahın ve Valide Sultanın ve cümle mü'min ve mü'minatın ruhlarına hibe edilecek, Menkıbeyi okuyan 2 kişiye 40'ar kuruş, caminin müezzin ve kayyumları olan 6 kişiye 10'ar kuruş, caminin imam-ı evvel ile sani hatibine 20'şer kuruş, Mahfel-i Hümayun bekçisine 10 kuruş, caminin nazırına 25 kuruş, Valide Sultan Vakfı kâtibine 25 kuruş, mevlüte katılan cemate şeker, gülsuyu ve şerbet dağıtımı için 305 kuruş harcanacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		15.000 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz ise vakfın geliri Müslüman fukaraya sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Eşref Efendi bin Mehmed, Said Ağa bin Abdullah, Ahmed Ağa bin Hasan ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Zülfinerkis binti Abdullah Mehdî Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Başkalfa**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		1290/ 1873-74	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:747, sh: 406, sr:276	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Pertevniyal Valide Sultan Vakfına her kim mütevelli olursa bu vakfa da o kişi mütevelli olacaktır.	
		2	Darüssaade Ağası olanlar vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen para devrinde geçerli hukuka göre nemalandırılacak; Pertevniyal valide sultanın İstanbul Aksaray'daki camisinde ses ve namesi güzel iki kişi Mevlid-i şerif ve Aşr-ı şerif okuyacak akabinde caminin vaizi olan kişi dua edecek hâsıl olan sevap Hazreti peygamber, Dört Halife, Aşere-i Mübeşşere, Sahabe-i Kiram, Hazreti Peygamberimizin eşi ve çocukları Sultan II. Mahmud ile cümle mü'min ve mü'minatın, vefatlarından sonra kendisinin ve Valide Sultanın ruhlarına hibe edilecek, hâsıl olan gelirden mevlid okuyan 2 kişiye 40'ar kuruş, dua eden şeyh efendiye 50 kuruş, caminin müezzin ve kayyum başlarına 20'şer kuruş, diğer 5 adet müezzine ise 10'ar kuruş kayyum başı ve diğer kayyumlara 10'ar kuruş, imam-ı evvel, imam-ı sani ve hatibe 20'şer kuruş, mahfel-i hümayun bekçisine 10 kuruş, iki hafız-ı kütübe (kütüphaneci) 15'er kuruş, mahyacıya 10 kuruş, caminin nazırına 25 kuruş, Pertevniyal Valide Sultan vakfı kâtibine 25 kuruş, mevlid sonunda dağıtılacak olan şeker, şerbet, buhur ve yapılacak hammaliye hizmetleri için 305 kuruş sarf edilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		15.000 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz hale gelirse vakfın geliri Müslüman fukaralar için sarf olunacaktır. Vakfı kurucusu Zülüfnerkis hatun tanıtılırken "Başkadın hazretlerinin" başkalfası olduğu belirtilmekte olduğu başkadın olarak zikr edilen kişinin ise valide sultan olduğu metinden anlaşılmaktadır.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

15	**ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)**		Eşref Efendi ibn Mehmed, Said Ağa bin Abdullah, Ahmed Ağa bin Hasan ve gayruhum.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Şuhi Kadın binti Abdülmennan Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Kethüda Kadınlık Rütbesi**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ		27 Muharrem 1299/19 Aralık 1881	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:744, sh:171, sr:43	
5	BELGE TÜRÜ		Vasiyet Vakfiye (ölümünden sonra kurulmuştur.)	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Vakfa hayatta oldukça Bevvabi Sultani Mehmed Halife bin Asaf, vefatından sonra evlad-ı evlad-ı evladının batın tertibi üzere en büyüğü ve en salihi olanı mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfın akarlarından elde edilen kira gelirinden mütevelliye günlük 5 akçe, cabiye günlük 2 akçe, çeşmenin suyolcusuna günlük 2 akçe ücret verilecektir. Vakfın gelirinden çeşme ve köprünün bakım ve onarımları yapılacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Sosyal	
10	H A Y R A T I		Üsküdar'da Fenerbahçe yakınında çeşme, Maltepede bostanlar içinde köprü	
11	VAKFIN AKARI		2000 kuruş vakfedilmiştir. (Vakfedilen parayla münasip mahallerde akar satın alınarak vakıf adına icare veya icareteyn usulu ile kiraya verilecektir.)	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamaz ise vakfın geliri Haremeyn fukarasına sarf edilecektir.	
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Ahmed Efendi bin el Hac Hasan Efendi, Süleyman Efendi bin el-Hacc Hasan Efendi, Sadullah Efendi ibni İbrahim Efendi, el-Hac Süleyman ibni Musa, el-Hacc İsmail ağâ ibni Mehmed, Monla Eyyüb ibn-i el-Hacc Ebu Bekir, İbrahîm Beşe bin el-Hacc Hasan Efendi, Hâfız Efendi bin Mustafa, Osman Reis bin Abdullah, Hasan Reis bin Ömer, Feyzullah Hoca İbni Mehmed, ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Nermdil (Bezmdil) Kalfa ibneti Abdullah bin Abdurrahman Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Kalfa**	
		2	**Harem-i Hümayun üçüncü kâtibi**	
3	VAKFİYE TARİHİ		7 Cemaziye'l-ahir 1308 / 18 Ocak 1891	**İli:** İstanbul
4	Vakfiyenin Kayılı bulunduğu yer		VGMA Def:572, sh:71, sr: 25	
	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
5	TEVLİYET NEZARET	1	Pazarbaşı (Kazzaz Mehmed Efendi Halveti) Dergâhı postnişini her kim olur ise vakfın mütevellisi olacaktır.	
		2		
		3		
6	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
7	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen Yüz lira-yı Osmanî usul-ı carisi hıfz olarak istirbah ve istiglal olunacak Pazarbaşı (Kazzaz Mehmed Efendi Halveti Dergâhı) Dergâhında cüz, aşır, risale-i veladedname okunması; Sultan II. Mahmud baş ikbali Hüsnü Melek Kadın ve diğer mümin kadınlar ve kendi ruhu için mevlüt ve sure okuyan ve dua eden mevlüthana 120 kuruş, dua eden kişiye 50 kuruş verilecektir. Mevlit için toplanan ahaliye elvan şekeri dağıtılması için 150 kuruş, mevlidin akabinde şerbet için 120 kuruş, 10 kuruş güzel koku için,30 kuruş kahve pişirilmesi için sarfedilecektir. Dergahda bulunan sebilin, sebilcisine yıllık 320 kuruş, her sene mevlid okutulması, dergâhta bulunan fukara ve dervişlere yemek ikramı için 200 kuruş, yemek esnasında hizmette bulunan kişilere 100 kuruş verilecektir. Ayrıca vakfın mütevellisine yıllık 50 kuruş, kâtibine 50 kuruş görev ücreti verilecektir.	
8	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
9	H A Y R A T I		-	
10	Vakfın AKARI		Yüz lira-yı Osmanî vakfedilmiştir. (Her biri yüz kuruşa muadildir.)	
	TAHSİSAT			
11	GALLE FAZLASI		-	
12	Açıklama		Gün gelir vakfın şartları uygulanamaz hale gelerse vakfın geliri mutlaka Müslüman fakirler için harç ve sarf olunacaktır.	
13	Şuhudu'l-hal (Şahitler)		Muhzırbaşı Ömer Ağa bin Abdulkadir, Muhzır Mehmed Ağa bin Mustafa, Muhzır İsmail Ağa bin Kamil.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Aşinadil Hanım ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Cennet Mekân Gazi Sultan Abdülhamid Han Hazretlerinin Hazinedarı**	
		2	**Hazinedar**	
3	VAKFİYE TARİHİ		25 Receb 1310/ 30 Ocak 1893	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:608-1, sh:250, sr:27	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Hayatta oldukça Yahya Efendi Dergâhı Şeyhi Mustafa Efendi vefatından sonra evlad-ı evladları vakfa mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen 100 altın evvaf kassamlığı marifetiyle Sandal Bedestan'ında bir sandığa konularak hukuki usullere göre değerlendirilip elde edilen gelirden Beşiktaş'da Yahya Efendi Dergâhında menkıbe-i viladet, aşr-ı şerif, kaside ve devamında Nakşibendi Tarikatı zikri düzenlenecek hâsıl olan sevab Hazreti Peygamber, kızı Fatımatü'z-Zehra, çocukları, eşleri ve ashabına hibe edilecek ve vefatından sonra vakıf kurucusunun ruhuna hibe edilecek, menkıbe, aşr-ı şerif ve kaside okuyan zata 50 kuruş, dua eden zata 20 kuruş verilecek, zikir ve menkıbeye gelen cemaate şerbet için 250 kuruş, kahve için 20 kuruş, dergâh post-nişini olan kişiye 50 kuruş, dervişlerin fukarasına yıllık 100 kuruş, dergâhın türbedarına ve müezzinine yıllık 50 kuruş, mütevellisine yıllık 150 kuruş, sandık görevlisi kâtibe yıllık 50 kuruş, harc-ı muhasebe olarak 5 kuruş verilecek artan gelir fazlası vakfın ana gelirine eklenecek.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		100 adet Osmanlı altını vakfedilmiştir. (Her bir altın 100 kuruşa muadildir.)	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA		Şartlar uygulanamazsa vakfın geliri Müslüman fakirler için harcanacaktır.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

15	**ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)**		Karye-i mezkûr ahalisinden sıvacı esnafından Rıza Efendi bin İbrahim, Muhtar-ı sani Pertev Efendi bin Abdullah, Karye-i mezkure imamı İbrahim Ethem Efendi bin Ali

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Bülbülzar Kalfa Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Emine Sultan Çamaşır Ustalarından**	
		2	**Çamaşır ustası**	
3	VAKFİYE TARİHİ		19 Rebiülevvel 1332/ 15 Şubat 1914	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:610, sh:202,sr:42	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Pertevniyal Valide Sultan Vakfına her kim mütevelli olursa bu vakfa da o kişi mütevelli olacaktır.	
		2		
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakfedilen altın Pertev Niyal Valide Sultan vakfı mütevellisi eliyle Evkaf Nezareti Nukud-ı Mevkufe müdürlüğünde istirbah ve irbah elde edilen nemayla Beşiktaş'ta bulunan Yahya Efendi Dergâhında her sene Rebiülevvel ayında okutulacak Mevlüdün masraflarına harcanacaktır. Hâsıl olan sevap Hz. Peygamber diğer enbiyalar, ashabı, eşleri ve çamaşır ustalarından Misliyekta'nın ruhlarına hibe edilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		40 adet tam yüzlük Mecidi altın vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)		Mahkeme-i Evkaf Ulefa-yı kiramından Mehmed Ferid Efendi ibn Osman Nuri Efendi, Mahkeme-i mezkûr zabıt mukayyidi Osman bin Latif Efendi ve gayruhum.	

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Sazkâr Kalfa ibneti Abdullah Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1		
		2	**Kalfa**	
3	VAKFİYE TARİHİ		19? Rebiülevvel ….okunamadı	**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:583, sh:54, sr:43	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Vakfın tevliyeti hayatta oldukça tekke şeyhi Ali Efendiye vefatından sonra evlatlarına ve şeyhin nesli kesilirse halifelerine meşruta olacaktır.	
		2	Evkaf nazırı her kim olursa vakfada nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Nakşibendi Tekkesi Şeyhi camide vakit namazlarını kıldıracak ve ikindi namazı sonrasında dervişlere Nakşi usulu üzere hatme-i hacegan icra ettirip sevabı Hazreti Peygamber, âl, ashab, zevceleri, ulema, süleha ve meşayıh ile cümle mü'minlerin ruhlarına hibe edilecek, padişahın ömr-ü ve devletin bekası için dua edilecektir. 15 bin kuruş onu onbir buçuk hesabı üzere nemalandırılacak ve elde edilen gelirden öncelikle menzillerin mukataları ödenecek, Tekke Şeyhine aylık 70 kuruş verilecek. Ve Tekkenin sağında ve solunda olan odalarda tekke şeyhi ile Nakşibendi fukarası ikamet edecektir. Dış kısımda bulunan menzilde şeyh ve ailesi ikamet edecektir. Vakfın geliri camiin ve tekkenin bakım ve onarımları ve odalarda kalan Nakşibendi fukarasının yeme içme giderlerine harcanacaktır.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I		Sultan Mehmed Han Gazi Topçubaşlarından Bali Ağa'nın Silivri Kapuda İbrahim Paşa Mahallesinde bina eylediği ancak zamanla harap olan camiyi Sazkâr Kalfa yeniden yaptırmıştır.	
11	VAKFIN AKARI		15 bin kuruş nakit para, Camii ve avlusu civarında çok odalı ve bahçeli iki adet konak (ev), İbrahim Paşa Mahallesinde camii yakınında üst katta 7 oda alt katta 3 adet abdeshane ve tuvalet, kiler, mutfak ve kargir su hazinesi ve avlusu bulunan menzil vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

15	**ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)**		Mehmed Rüstem Efendi bin Abdullah, Yahya Efendi bin Abdurrahman, el-Hac Mehmed Efendibin Salih, Hoca Ahmed Efendi bin Abdullah, Hademeden es-Seyyid Mehmed Emin Efendi ibn es-Seyyid İbrahim, Nuri Efendi bin Mustafa, Tevfik beyefendi ibn Mehmed Arif ve gayruhum.

EK-1. (devam) Vakfiye Analizleri

1	VAKFIN ADI		**Şekerpare Hatun Vakfı**	
2	LAKABI VE GÖREVİ	1	**Kethüda**	
		2		
3	VAKFİYE TARİHİ			**İli:** İstanbul
4	VAKFİYENİN KAYILI BULUNDUĞU YER		VGMA, Def:649, sh: 24, sr:65	
5	BELGE TÜRÜ		Vakfiye Hülasası	
6	TEVLİYET NEZARET	1	Helvahanede Helvacılar Bölükbaşı olanlar vakfa mütevelli olacaktır.	
		2	Darüssaade Ağası olanlarda vakfa nazır olacaktır.	
		3		
7	ŞARTLARI İTİBARİYLE VAKFIN TÜRÜ		Hayrî	
8	ŞARTLARI ve HARCAMALARI		Vakf edilen 600 kuruş nemalandırılarak elde edilen gelirle; Akrab macunu alınarak 60 fukaraya dağıtılacaktır. Helvahane Mescidinde hergün iki cüz okuyan kişiye günlük birbuçuk akçe verilecek ve mescide senede dört adet beyaz balmumu satın alınacaktır. Vakfın nazırına günlük 2 akçe, mütevellisine günlük 2 akçe, kâtibine günlük 2 akçe ve cabisine günlük 1 akçe ücret verilecektir.	
9	DİNİ, EĞİTİM, SAĞLIK VE SOSYAL		Dini ve Sosyal	
10	H A Y R A T I			
11	VAKFIN AKARI		600 kuruş vakfedilmiştir.	
12	TAHSİSAT			
13	GALLE FAZLASI			
14	AÇIKLAMA			
15	ŞUHÛDÜ'L-HÂL (ŞAHİTLER)			

,

EK-2. Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
Hesap Defteri	919/1513	Hazreti Hatun-i Muazzama	Akçe	150	Günlük
	919/1513	Hemşire-i hazret-i halledetü'l-Hilafete	Akçe	40	Günlük
	919/1513	Daye Hatun	Akçe	10	Günlük
	919/1513	Saray-ı Amire'nin sair halkı içün	Akçe	30	Günlük
Haremeyn Akçe Defteri	1077/1666	Harem-i Hümâyûna verilen	Kise	10	
Rikab-ı Hümâyûn'a Telhis	1089/1678	Okumuş Kadının deyni içün	Kuruş	14.044	
	1089/1678	Hazine Kethüdasına defteri mucibince virilüb	Kuruş	2.325	
	1089/1678	Devletlü Valide Sultan Hazretlerinin ihsanlarına	Kuruş	10.000	
	1089/1678	Cemâşûy-ı Dürri Ustaya ve cariyesine	Kuruş	540	
	1089/1678	Küçük Rukiye Sultana harc-ı rah	Kuruş	1.500	
	1089/1678	Ebe Kadına ve tayesine ve dadısına ve cariyesine	Kuruş	240	
	1089/1678	Kethüda Kadına	Kuruş	500	
	1089/1678	Tersaneden kadınlara verilen ihsan	Kuruş	25.000	
	1089/1678	Şevketlü Efendimizin Horendesine ihsan	Kuruş	2.500	
Bahşiş Defteri	Tarihsiz	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kise	30	
	Tarihsiz	Kethüda Kadın Hazretlerine	Kise	6	
	Tarihsiz	Cümle Horendelere	Kise	25	
	Tarihsiz	Daye Kadın Hazretlerine	Kise	3	
	Tarihsiz	Baş Odalık Kadın Hazretlerine	Kise	4	
	Tarihsiz	Dört Odalık Kadınlara üç kiseden	Kise	12	
	Tarihsiz	Hastalar Akçesi	Kise	1	
	Tarihsiz	Saray Ustasına	Kise	1	
	Tarihsiz	Kadın Vekiline	Kuruş	200	
	Tarihsiz	İki Efendinin Horendelerine	Kuruş	300	
	Tarihsiz	Haseki Sultan Hazretlerine	Kise	2	
	Tarihsiz	Eski Saray Horendelerine	Kise	9	
	Tarihsiz	Sabıka Kethüda Badısaba Kadına	Kise	1	
	Tarihsiz	Eski Saray Kethüda Kadına	Kise	1	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
Rikab-ı Hümâyûna Arz	1124/1712	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretlerine	Kise	1	Zolka
	1124/1712	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretlerine	Kise	1	Para
	1124/1712	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretlerine	Kise	1	Akçe
	1124/1712	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretlerine	Kise	3	Divan
	1124/1712	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretlerine	Kise	1	Zolta
	1124/1712	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine ihsan	Kise	20	Kisesi 500 kuruş olmak üzere Para
	1124/1712	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine ihsan	Kise	30	
	1124/1712	Saadetlü Altıncı Kadın ve Fatıma Sultan Hazretlerine	Kuruş	500	
	1124/1712	Saadetlü Altıncı Kadın ve Fatıma Sultan Hazretlerine	Kuruş	900	
	1124/1712	Valide Sultan Hazretlerine ihsan olunan eşya	Kise	5	Para
	1124/1712	Valide Sultan Hazretlerine ihsan olunan eşya	Kise	5	Zolta
	1124/1712	Haseki Rabia Sultan Deynine verilmek için	Kuruş	3.280	Nakid
	1124/1712	Saadetlü Baş Kadın Hazretleri	Kise	3	
	1124/1712	Saadetlü İkinci Kadın Hazretleri	Kise	2	
	1124/1712	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretleri	Kise	2	
	1124/1712	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretleri	Kise	2	
	1124/1712	Saadetlü Beşinci Kadın Hazretleri	Kise	2	
	1124/1712	Saadetlü Altıncı Kadın Hazretleri	Kise	2	
	1124/1712	İzzetlü Kethüda Kadın Hazretleri	Kise	1	
	1124/1712	Saadetlü Ümmü Gülsüm Sultan	Kuruş	250	Haremyn dolabından ihraç olunan
	1124/1712	Saadetlü Hadice Sultan	Kuruş	250	
	1124/1712	Saadetlü Rukiye Sultan	Kuruş	250	
	1124/1712	Saadetlü Atike Sultan	Kuruş	250	
	1124/1712	Saadetlü Emetullah Sultan	Kuruş	150	
	1124/1712	İzzetlü Daye Kadın Hazretleri	Kuruş	250	
	1124/1712	Hazinedâr Ustaya	Kuruş	200	
	1124/1712	Câmeşûy Ustasına	Kuruş	100	
	1124/1712	Horendegâna	Kuruş	250	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
Harc-ı Hassa Defteri	1125/1713	Saadetlü Altıncı Kadın Hazretlerine ihsan	Kuruş	1.000	İhsan-ı Hümâyûn
	1125/1713	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine in'âmat-makrun	Kuruş	1.500	Zicirli tuğralı altun ve cedid para 500 kuruş
	1125/1713	Ebe Kullarına1500 ve Emire Kadın kullarına 500 kuruş	Kuruş	2.000	Ceyb-i Hümâyûn in'âmat-makrun ihsan buyurulan
	1125/1713	Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	1.500	Ceyb-i Hümâyûn in'âmat-makrun ihsan buyurulan
	1125/1713	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretleri	Kuruş	500	
	1125/1713	Beş adet kadın hazeratına Ellişer bin Akçe ihsan-ı hümâyûn	Akçe	250.000	
	1125/1713	Altı adet kadın hazeratına beşer yüz kuruşdan	Kuruş	3.000	
Rikab-ı Hümâyûna Arz	1125/1713	Saadetlü İkinci Kadın Hazretleri		100	İhsan-ı hümâyûn
	1125/1713	Saadetlü Beşinci Kadın Hazretleri		100	
	1125/1713	Musalli Kalfa Kadın kullarına		37	
	1125/1713	Saadetlü Emetullah Efendimize		30	
	1125/1713	Hazinedâr Ustaya kullarına		15	
	1125/1713	Saadetlü Baş Kadın Hazretleri		100	
	1125/1713	Dört adet kadın hazeratına		100	
	1125/1713	İkinci Kadın Hazretlerine		200	
	1125/1713	Horende kullarına		50	
	1125/1713	Saray-ı atikde Saliha Kadın Hazretlerine		50	
	1125/1713	Şehsuvar Kadın Hazretlerine		50	
	1125/1713	Rukiye Hanıma		20	
	1125/1713	Saraylı Hanife Kadın Kullarına		20	
	1125/1713	Kehhal başı kullarına		20	
	1125/1713	Saraylı Tevekkel Kadın Kullarına	15	37	
	1125/1713	Saraylı Şahin Kadın kullarına	15	37	
	1125/1713	Horende kullarına	Kuruş	350	
	1125/1713	Saray-ı atikde Kethüda Kadın kullarına	10	250	
	1125/1713	Saray-ı atikde yedi nefer kullarına beşer altundan	35	872	
Defter Türü Belirtilmemiş	1125/1713	Saadetlü Emetullah Sultan	Kise	2	Haremeyn Dolabından İhraç Olunan
	1125/1713	Saadetlü Ümmü Gülsüm Sultan	Kise	2	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	1125/1713	Saadetlü Hadice Sultan	Kise	2	
	1125/1713	Saadetlü Atike Sultan	Kise	2	
	1125/1713	Saadetlü Rukiye Sultan	Kise	2	
	1125/1713	Saadütlü Baş Kadın Hazretleri	Kise	10	
	1125/1713	Saadetlü İkinci Kadın Hazretleri	Kise	5	
	1125/1713	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretleri	Kise	4	
	1125/1713	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretleri	Kise	4	
	1125/1713	Saadetlü Beşinci Kadın Hazretleri	Kise	4	
	1125/1713	Saadetlü Altıncı Kadın Hazretleri	Kise	4	
	1125/1713	Saadetlü Kethüda Kadın Hazretleri	Kise	10	
	1125/1713	İzzetlü Daye Kadın Hazretleri	Kise	3	
	1125/1713	Horendegâna	Kise	18	
	1125/1713	Yeni Saray Ustasına	Kise	1	
	1125/1713	Dört nefer şehzadeganın dadı ve dayelerine	Kuruş	600	
	1125/1713	Saadetlü Sultan Süleymanın dadı ve dayesine	Kuruş	150	
	1125/1713	Bir nefer sultanın dadı ve dayesine	Kuruş	150	
	1125/1713	Sultan dadılarına ve dayelerine	Kuruş	600	
	1125/1713	Ebe Kadına	Kuruş	50	Ebe Kadına
	1125/1713	Saray-ı Atik-i Mamurede bulunan kullarıdır	Kise	4	Haremyn dolabından ihraç olunan
	1125/1713	Saray-ı Atik-i Mamurede bulunan kullarıdır	Kise	8	Horendegana
	1125/1713	Saray-ı Atik ağasına	Kise	1	Haremyn dolabından ihraç
	1125/1713	Kethüda Kadına	Kise	1	
	1125/1713	Başkapu (?) Gulamına	Kuruş	200	
	1125/1713	Bimarhaneye giden hastalara	Kise	2	
Harc-ı Hassa Defteri	1126/1714	Beş adet kadın hazeratına ihsanları bin kuruş olub	Kuruş	1.000	Ceyb-i Hümâyûn atifet makrun ihsan
Ceyb-i Hümâyûn Defteri	1168/1754	Saadetlü Baş Kadın Hazretlerine	Kise	5	
	1168/1754	Saadetlü İkinci Kadın Hazretlerine	Kise	2	
	1168/1754	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretlerine	Kise	2	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	1168/1754	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretlerine	Kise	2	
	1168/1754	Saadetlü Beşinci Kadın Hazretlerine	Kise	2	
	1168/1754	Saadetlü Altıncı Kadın Hazretlerine	Kise		
	1168/1754	Dörd nefer ikbâlân(?) Hazretlerine	Kise	2	
	1168/1754	Saray-ı atike'de Sultan Osman Validesi Kadın Hazretlerine	Kise	2	
	1168/1754	İzzetlü Kethüda Kadına	Kise	4	
	1168/1754	Saray-ı cedid-i amirede mevcud cümle Horendegân kullarına	Kuruş	1.184	8x148
	1168/1754	Saray Ustasına	Kuruş	250	
	1168/1754	Altı nefer şehzadegan hazeratının daye ve dadılarına	Kuruş	450	
	1168/1754	Çamaşur Ustasına	Kuruş	250	
	1168/1754	Hurendegan saray-ı atik-i memurede kullarına	Kuruş	215	
	1168/1754	Saray-ı atik-i memurede Kethüda kadın kullarına	Kuruş	250	
	1168/1754	Saadetlü Baş Kadın Hazretlerine	Kise	10	
	1168/1754	Saadetlü İkinci Kadın Hazretlerine	Kise	4	
	1168/1754	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretlerine	Kise	4	
	1168/1754	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretlerine	Kise	4	
	1168/1754	Saadetlü Beşinci Kadın Hazretlerine	Kise	4	
	1168/1754	Beş nefer ikbâlân(?) hazretlerine	Kuruş	2.500	
	1168/1754	Sultan Osman Validesi Kadın Hazretlerine	Kise	3	
	1168/1754	İzzetlü Kethüda Kadına	Kise	7	
	1168/1754	Saray-ı cedid-i amirede mevcud cümle Horendegân kullarına	Kise	19	
	1168/1754	Saray Ustasına	Kise	1	
	1168/1754	Hazinedâr Ustaya	Kise	1	
	1168/1754	Altı nefer şehzadegan hazeratının daye ve dadılarına	Kuruş	1.050	
	1168/1754	Câmeşûy Ustasına	Kise	1	
	1168/1754	Horendegân saray-ı atik-i memurede kullarına	Kise	5	
	1168/1754	Saray-ı atik-i memurede Kethüda Kadın kullarına	Kise	1	
	1168/1754	İffetlü Zebide Sultan Hazretlerine	Kise	2	
	1168/1754	Saadetlü Baş Kadın Hazretlerine	Kise	10	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	1168/1754	Saadetlü İkinci Kadın Hazretlerine	Kise	4	
	1168/1754	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretlerine	Kise	4	
	1168/1754	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretlerine	Kise	4	
	1168/1754	Saadetlü Beşinci Kadın Hazretlerine	Kise	4	
	1168/1754	Saadetlü Altıncı Kadın Hazretlerine	Kise	4	
	1168/1754	Dört nefer ikbâlân(?) hazretlerine	Kuruş	2.000	
	1168/1754	Sultan Osman Validesi Kadın Hazretlerine	Kise	3	
	1168/1754	İzzetlü Kethüda Kadına	Kise	7	
	1168/1754	Saray-ı cedidde mevcut Horendegâna	Kise	19	
	1168/1754	Saray Ustasına	Kise	1	
	1168/1754	Şehzade ve sultan daye ve dadılarına	Kuruş	1.050	
	1168/1754	Câmeşûy Ustasına	Kise	1	
	1168/1754	Horendegân saray-ı atik kullarına	Kise	5	
	1168/1754	Horendegân saray-ı atik kullarına	Kise	1	
	1168/1754	İsmetlü Hibetullah Sultan Hazretlerine	Kise	4	
	1168/1754	Saadetlü Başkadın Hazretlerine	Kise	5	
	1168/1754	Saadetlü İkinci Kadın Hazretlerine	Kise	4	
	1168/1754	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretlerine	Kise	4	
	1168/1754	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretlerine	Kise	4	
	1168/1754	Kethüda Kadın Hazretlerine	Kise	5	Harem-i Hümâyûn in'âmâtı
	1168/1754	Hazinedâr Ustaya	Kise	1	
	1168/1754	Saray Ustasına	Kise	1	
	1168/1754	Câmeşûy Ustasına	Kise	1	
	1168/1754	Daye Kadına	Kise	2	
	1168/1754	Saray-ı cedidde cümle Horendegâna	Kise	16	
	1168/1754	Şehzade ve suldan daye ve dadılarına	Kuruş	2.000	
	1168/1754	Saray-ı atikde cümle Horendigâna	Kise	4	
	1168/1754	Bimarhâneye giden hastalara	Kise	1	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
Rikab-ı Hümâyûna Arz	1168/1754	Başkadın Hazretlerine ihsan-ı mülûkane	Kuruş	500	
	1168/1754	İki adet saadetlü kadın hazeratına	Kuruş	460	
	1168/1754	İzzetlü ikbal-i evvel hazretlerine ihsan	Kuruş	200	
	1168/1754	İzzetlü Kethuda Kadın hazretlerine ihsan	Kuruş	30	
	1168/1754	İzzetlü Hazinedâr Usta kullarına ihsan	Kuruş	50	
	1168/1754	İzzetlü altı adet ustalar kullarına ihsan	Kuruş	60	
	1168/1754	Cümle Horendegân kullarına ihsan	Kuruş	100	
	1168/1754	Saadetlü Baş Kadın Hazretlerine aylık	Kuruş	600	
	1168/1754	İki adet saadetlü kadın hazeratına aylık	Kuruş	200	
	1168/1754	İzzetlü ikbal-i evvel hazretlerine aylık	Kuruş	100	
Ceyb-i Hümâyûn Defteri	1168/1754	Berber Usta	Kuruş	100	Horendegâne kullarına ihsan-ı hümâyûn
	1168/1754	Çaşnigir Usta	Kuruş	160	
	1168/1754	Kahveci Usta	Kuruş	100	
	1168/1754	İbrikdar Usta	Kuruş	100	
	1168/1754	Vekil Usta	Kuruş	100	
	1168/1754	İkinci Hazinedâr	Kuruş	100	
	1168/1754	168 Cariyeye ihsan-ı hümâyûn (30 ile 80 Akçe arası)	Akçe	6.725	
İnam ve İhsanlar	1175/1761	189 Cariye için	Akçe	6.847	54 Cariye bedelsiz olarak yazılmış
	1175/1761	Hastalar Kethüdası Kadın	Akçe	140	Hastalarda Olan
	1175/1761	Hastalar Ustası Emetullah Usta	Akçe	80	
	1175/1761	Hadice	Akçe	45	
	1175/1761	Zeliha	Akçe	40	
	1175/1761	Esye(?)	Akçe	40	
	1175/1761	Servinaz	Akçe	40	
	1175/1761	Halime	Akçe	40	
	1175/1761	Rukiye		Bedelsiz	
	1175/1761	Emine	Akçe	35	
	1175/1761	Ümmü Gülsüm	Akçe	35	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	1175/1761	Ayşe	Akçe	35	
	1175/1761	Safiye	Akçe	30	
Harc-ı Hassa Defteri	1187/1773	İsmetlü Beyhan Sultan	Kuruş	2.000	Harem-i Hümâyûnun in'âmât-ı tamm
	1187/1773	İsmetlü Hadice Sultan	Kuruş	2.000	
	1187/1773	Saadetlü Kethüda Kadın	Kuruş	2.500	
	1187/1773	Saray Ustasına	Kuruş	500	
	1187/1773	Hazinedâr Ustaya	Kuruş	500	
	1187/1773	Câmeşûy Ustana	Kuruş	500	
	1187/1773	Bimarhaneye giden hastalara	Kuruş	500	
	1187/1773	Berber Usta	Kuruş	100	
	1187/1773	Çaşnigir Usta	Kuruş	160	
	1187/1773	İkinci Hazinedâr	Kuruş	120	
	1187/1773	(…) Usta	Kuruş	100	
	1187/1773	Kahveci Usta	Kuruş	100	
	1187/1773	Vekil Usta	Kuruş	100	
	1187/1773	Diğer neferler (92 Nefer)	Kuruş	4.743	
	1187/1773	Kilarcı Usta	Kuruş	170	Neferat-ı Kilar
	1187/1773	14 Nefer	Kuruş	480	Neferat-ı Kilar
	1187/1773	9 Nefer	Kuruş	340	Neferat-ı Külhan
	1187/1773	Kethüda Kadın	Kuruş	500	Saray-ı Atik-i Mamure Neferatı
	1187/1773	31 Nefer	Kuruş	1.080	
	1187/1773	Kethüda Kadın	Kuruş	140	Neferat-ı Hastalar
	1187/1773	14 Nefer	Kuruş	435	Neferat-ı Hastalar
	1187/1773	İsmetlü Beyhan Sultan Hazretlerine	Kuruş	150	Dadı ve Dayeler Kullarına
	1187/1773	İsmetlü Hadice Sultan Hazretlerine	Kuruş	150	
	1187/1773	İsmetlü Şah Sultan Hazretlerine	Kuruş	150	
	1187/1773	İsmetlü Beyhan Sultan	Kuruş	2.000	Harem-i Hümâyûn ismet-makrûn in'âmât
	1187/1773	İsmetlü Hadice Sultan	Kuruş	2.000	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	1187/1773	Saadetlü Kethüda Kadın	Kuruş	2.500	
	1187/1773	Saray Ustasına	Kuruş	500	
	1187/1773	Hazinedâr Ustaya	Kuruş	500	
	1187/1773	Câmeşûy Ustasına	Kuruş	500	
	1187/1773	Bimarhaneye giden hastalara	Kuruş	500	
	1187/1773	İsmetlü Beyhan Sultan Hazretlerine	Kuruş	150	Dadı ve Dayeler Kullarına
	1187/1773	İsmetlü Hadice Sultan Hazretlerine	Kuruş	150	
	1187/1773	İsmetlü Şah Sultan Hazretlerine	Kuruş	150	
	1187/1773	Cümle Horendegâna	Kuruş	6.383	
	1187/1773	Saray-ı Atikde cümle Horendegâna	Kuruş	2.125	
Ceyb-i Hümâyûn / Harc-ı Hassa Defterleri	1187/1773	Beyaz	Kuruş	1.500	
	1187/1773	Saadetlü Baş Kadın Hazretlerine	Kuruş	500	
	1187/1773	Saadetlü İkinci Kadın Hazretlerine	Kuruş	300	
	1187/1773	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretlerine	Kuruş	200	
	1187/1773	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretlerine	Kuruş	200	
Harc-ı Hassa Defteri ve Müsvedde	1189/1775	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	666	
	1189/1775	Zerr-i mahbûb nısfiye	Kuruş	3.000	Bera-yı Hümâyûn Harem-i Hümâyûna teslim olunan
	1189/1775	Beyaz (…)	Kuruş	1.500	
	1189/1775	Ser-İsmetlü hazretlerine	Kuruş	1.000	
	1189/1775	Saadetlü (….)	Kuruş	300	
	1189/1775	Saadetlü Üçüncü	Kuruş	300	
	1189/1775	Saadetlü Dördüncü	Kuruş	300	
	1189/1775	Saadetlü (…)	Kuruş	300	
	1189/1775	Saadetlü Hazinedâr Kadın	Kuruş	300	
	1189/1775	Harem-i Hümâyûna teslim olunan	Kuruş	4.000	
	1189/1775	Harem-i Hümâyûna teslim olunan	Kuruş	914	
	1190/1776	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	Bera-yı Şehriye Harem-i Hümâyûn
	1190/1776	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
Harc-ı Hassa Defteri ve Müsvedde	1190/1776	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1190/1776	Saadetlü Baş Kadın Hazretlerine	Kuruş	1.000	
	1190/1776	İsmetlü Hadice Sultan Hazretlerine	Kuruş	500	
	1190/1776	Saadetlü Hazinedâr Kadın Hazretlerine	Kuruş	300	
	1190/1776	Saadetlü İkinci Kadın Hazretlerine	Kuruş	300	
	1190/1776	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretlerine	Kuruş	300	
	1190/1776	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretlerine	Kuruş	300	
	1190/1776	Harem-i Hümâyûna teslim	Kuruş	100	
	1190/1776	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	Bera-yı Şehriye Harem-i Hümâyûn
	1190/1776	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1190/1776	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1190/1776	Saadetlü Baş Kadın Hazretlerine	Kuruş	1.000	
	1190/1776	Saadetlü İkinci Kadın Hazretleri	Kuruş	250	
	1190/1776	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretleri	Kuruş	500	
	1190/1776	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretl	Kuruş	250	
	1190/1776	İsmetlü (…) sultan hazretlerine	Kuruş	500	
	1190/1776	İsmetlü Safiye Sultan Hazretlerine	Kuruş	600	
	1190/1776	Kerimesi Hanım Sultan Hazretlerine	Kuruş	500	
	1190/1776	Harem-i Hümâyûna teslim olunan	Kuruş	500	
	1190/1776	İsmetlü Esma Sultan Hazretlerine	Kuruş	34	Kaymak ve süd baha
	1190/1776	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	666	Bera-yı Şehriye Harem-i Hümâyûn
	1190/1776	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	3.000	
	1190/1776	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1190/1776	İsmetlü Şah Sultan Hazretleri	Kuruş	100	
	1190/1776	İsmetlü Beyhan Sultan Hazretlerine	Kuruş	100	
	1190/1776	İsmetlü Hadice Sultan Hazretlerine	Kuruş	100	
	1190/1776	Saadetlü Başkadın	Kuruş	500	
	1190/1776	Saadetlü Hazinedâr Kadın	Kuruş	300	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	1190/1776	Saadetlü İkinci Kadın	Kuruş	300	
	1190/1776	Saadetlü Üçüncü Kadın	Kuruş	300	
	1190/1776	Saadetlü Beşinci Kadın	Kuruş	300	
	1190/1776	Saadetlü Altıncı Kadın	Kuruş	300	
	1190/1776	Saadetlü Kethüda Kadın	Kuruş	300	
	1190/1776	İkinci Hazinedâr Kadın	Kuruş	40	
	1190/1776	Altı nefer ustalara	Kuruş	60	
	1190/1776	Cümle Horendegâna	Kuruş	250	
	1190/1776	İsmetlü Esma Sultan Hazretlerine	Kuruş	34	Kaymak ve süd baha
	1190/1776	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	Bera-yı şehriye Harem-i Hümâyûn
	1190/1776	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1190/1776	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1190/1776	İsmetlü Hadice Sultan	Kuruş	500	
	1190/1776	Saadetlü Baş Kadın Hazretleri	Kuruş	1.000	
	1190/1776	Saadetlü İkinci Kadın Hazretleri	Kuruş	300	
	1190/1776	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretleri	Kuruş	300	
	1190/1776	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretleri	Kuruş	300	
	1190/1776	Saadetlü Beşinci Kadın Hazretleri	Kuruş	300	
	1190/1776	Saadetlü Altıncı Kadın Hazretleri	Kuruş	300	
	1190/1776	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	Harc-ı Hassa-i Hümâyûnu'l-'vâki
	1190/1776	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1190/1776	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1190/1776	İsmetlü Hadice Sultan	Kuruş	500	
	1190/1776	Saadetlü Baş Kadın Hazretleri	Kuruş	1.000	
	1190/1776	Saadetlü İkinci Kadın Hazretleri	Kuruş	300	
	1190/1776	Hazinedâr	Kuruş	300	
	1190/1776	Odacı(?)	Kuruş	300	
	1190/1776	Saadetlü Beşinci Kadın Hazretleri	Kuruş	300	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	1190/1776	Saadetlü Altıncı Kadın Hazretleri	Kuruş	300	
	1190/1776	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1190/1776	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1190/1776	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1190/1776	İsmetlü Hadice Sultan	Kuruş	500	Şehriye Harem-i Hümâyûn
	1190/1776	Saadetlü Ser-İsmetlü (?) Hazretleri	Kuruş	1.000	
	1190/1776	Saadetlü İkinci Kadın Hazretleri	Kuruş	300	
	1190/1776	Hazinedâr	Kuruş	300	
	1190/1776	Odacı(?)	Kuruş	300	
	1190/1776	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretleri	Kuruş	300	
	1190/1776	Saadetlü Beşinci Kadın Hazretlerine	Kuruş	300	
	1190/1776	Bera-yı Esma Sultan Hazretlerine	Kuruş	34	Kaymak ve süd baha
	1190/1776	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	Bera-yı şehriye-i hümâyûn
	1190/1776	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1190/1776	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1190/1776	Saadetlü Baş Kadın	Kuruş	1.000	
	1190/1776	İsmetlu Hadice Sultan	Kuruş	500	
	1190/1776	Beş nefer kadın hazretlerine	Kuruş	1.500	
	1190/1776	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1190/1776	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1190/1776	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1190/1776	İsmetlü Hadice Sultan	Kuruş	500	
	1190/1776	İsmetlü Şah Sultan	Kuruş	100	Tertib olunub Harem-i Hümâyûna irsal olunan
	1190/1776	Beyhan Sultan	Kuruş	100	
	1190/1776	Hidce Sultan	Kuruş	100	
	1190/1776	Baş Kadın	Kuruş	500	
	1190/1776	Hazinedâr Kadın	Kuruş	500	
	1190/1776	İkinci Kadın	Kuruş	300	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	1190/1776	Üçüncü Kadın	Kuruş	300	
	1190/1776	Beşinci Kadın	Kuruş	250	
	1190/1776	Altıncı Kadın	Kuruş	250	
	1190/1776	Kethüda Kadın	Kuruş	40	
	1190/1776	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	Bera-yı şehriye-i hümâyûn
	1190/1776	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1190/1776	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1190/1776	İsmetlu Hadice Sultan Hazretlerine	Kuruş	500	
	1190/1776	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1190/1776	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1190/1776	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1190/1776	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1190/1776	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1190/1776	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1190/1776	Saadetlü Hazinedâr Kadına	Kuruş	2.000	
	1190/1776	Bera-yı İsmetlu Esma Sultan Hazretlerine	Kuruş	34	Kaymak ve süd baha
	1190/1776	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	Bera-yı şehriye-i hümâyûn
	1190/1776	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1190/1776	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1190/1776	Saadetlü Hazinedâr Kadına	Kuruş	2.000	
	1190/1776	Bera-yı İsmetlu Esma Sultan Hazretlerine	Kuruş	34	Kaymak ve süd baha
Hesap Defteri	1190/1776	Necabetli Sultan Selim Hazretlerine	Kuruş	2.500	Harem-i Hümâyûn ismet makrun in'âmât-ı tam olmak üzere tertib olunan
	1190/1776	Necabetli Sultan Mehmed Hazretlerine	Kuruş	2.000	
	1190/1776	İsmetlü Şah Sultan Hazretlerine	Kuruş	2.000	
	1190/1776	İsmetlü Beyhan Sultan Hazretlerine	Kuruş	2.000	
	1190/1776	İsmetlü Hadice Sultan Hazretlerine	Kuruş	2.000	
	1190/1776	İsmetlü Hadice Sultan Hazretlerine	Kuruş	2.000	
	1190/1776	Saadetlü Baş Kadın Hazretlerine	Kuruş	5.000	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	1190/1776	Saadetlü İkinci Kadın Hazretlerine	Kuruş	2.500	
	1190/1776	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretlerine	Kuruş	2.500	
	1190/1776	Saadetlü Hazinedâr Kadın Hazretlerine	Kuruş	2.500	
	1190/1776	Saadetlü Beşinci Kadın Hazretlerine	Kuruş	2.500	
	1190/1776	Saadetlü Altıncı Kadın Hazretlerine	Kuruş	2.500	
	1190/1776	Nesabetlü Sultan Selim Validesi Kadın Hazretleri	Kuruş	1.500	
	1190/1776	Saadetlü Kethüda Kadın Hazretlerine	Kuruş	3.000	
	1190/1776	Saray Ustasına	Kuruş	500	
	1190/1776	Câmeşûy Ustaya	Kuruş	500	
	1190/1776	Harem-i Hümâyûnda Cümle Horendegâna	Kuruş	8.415	
	1190/1776	Bimarhaneye giden hastegana	Kuruş	500	
	1190/1776	Dadı ve dayelere (6 nefer)	Kuruş	900	
	1190/1776	Saray-ı Atik'de cümle Horendegân	Kuruş	2.495	
	1190/1776	İsmetlü Hadice Sultan Hazretleri	Kuruş	2.000	
	1190/1776	İsmetlü Şah Sultan Hazretleri	Kuruş	2.000	
	1190/1776	İsmetlü Beyhan Sultan Hazretleri	Kuruş	2.000	
	1190/1776	İsmetlü Hadice Sultan Hazretleri	Kuruş	2.000	
	1190/1776	Saadetlü Baş Kadın Hazretleri	Kuruş	5.000	
	1190/1776	Saadetlü İkinci Kadın Hazretlerine	Kuruş	2.500	
	1190/1776	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretlerine	Kuruş	2.500	
	1190/1776	Saadetlü Hazinedâr Kadın Hazretlerine	Kuruş	2.500	
	1190/1776	Saadetlü Beşinci Kadın Hazretlerine	Kuruş	2.500	
	1190/1776	Saadetlü Altıncı Kadın Hazretlerine	Kuruş	2.500	
	1190/1776	Necabetlü Sultan Selim Validesi	Kuruş	1.500	
	1190/1776	Saadetlü Kethuda Kadın Hazretlerine	Kuruş	3.000	
	1190/1776	Saray Ustasına	Kuruş	500	
	1190/1776	Câmeşûy Ustaya	Kuruş	500	
	1190/1776	Hastagane	Kuruş	500	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	1190/1776	Dadı ve dayelere (6 nefer)	Kuruş	900	
	1190/1776	Neferat-ı Kilerciyan	Kuruş	750	
	1190/1776	Neferat-ı Saray-ı Cedid	Kuruş	7.245	
	1190/1776	Neferat-ı Külhanciyan	Kuruş	420	
	1190/1776	Kethüda Kadın ve diğer neferler	Kuruş	1.980	
	1190/1776	Hastalar Neferatı	Kuruş	515	
Ceyb-i Hümâyûn / Harc-ı Hassa Defterleri	1196/1781	Zerr-i mahbûb tamm İstanbulî	Kuruş	2.000	Bera-yı şehriye-i hümâyûn tertib olunan
	1196/1781	Zerr-i mahbûb İstanbul nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1196/1781	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb tamm İstanbulî	Kuruş	2.000	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb İstanbul nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1196/1781	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Harem-i İsmet Mekruna Teslim	Kuruş	2.700	Nakid
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna teslim	Kuruş	2.000	Nakid
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna teslim	Kuruş	4.000	Nakid
	1196/1781	İsmetlü Esma Sultan Hazretlerine	Kuruş	500	Mahiye-i mutad olmak üzere
	1196/1781	İsmetlü Esma Sultan Hazretlerine	Kuruş	500	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb tamm İstanbulî	Kuruş	2.000	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb İstanbul nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1196/1781	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Harem-i Muhtereme Teslim	Kuruş	2.700	Nakid
	1196/1781	İsmetlü Esma Sultan içün tayin buyurulan	Kuruş	34	Kaymak bahası
	1196/1781	Zerr-i mahbûb tamm İstanbulî	Kuruş	2.000	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb İstanbul nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1196/1781	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	2.700	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	1196/1781	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1196/1781	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	2.700	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	700	
	1196/1781	Kaymak bahası	Kuruş	34	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1196/1781	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	2.700	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	100	
	1196/1781	Kaymak bahası	Kuruş	34	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1196/1781	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	2.700	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	500	
	1196/1781	(…) nısfiyesi	Kuruş	5.000	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1196/1781	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	2.700	
	1196/1781	Beyhan Sultan Hazretlerine	Kuruş	100	
	1196/1781	Hadice Sultan Hazretlerine	Kuruş	100	
	1196/1781	Esma Sultan Hazretlerine	Kuruş	100	
	1196/1781	Saadetlü Baş Kadın Hazretleri	Kuruş	500	
	1196/1781	Saadetlü (…) Kadınyan Hazretlerine	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Kethüda Kadın	Kuruş	30	
	1196/1781	İkinci Hazinedâr	Kuruş	40	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	1196/1781	Horendegân	Kuruş	250	
	1196/1781	Altı nefer ustaya	Kuruş	60	
	1196/1781	Kaymak bahası	Kuruş	34	
	1196/1781	Hassa-i Hümâyûndan	Kuruş	5.000	
	1196/1781	İsmetlu Esma Sultana teslim ve irsal	Kuruş	5.000	Bostancıbaşı caizesi
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	2.500	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb	Kuruş	2.500	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb tam	Kuruş	2.500	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	1.000	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	308	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	5.700	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1196/1781	Ecnas-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	1.000	
	1196/1781	Kaymak bahası	Kuruş	34	
Harc-ı Hassa Defteri	1196/1781	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1196/1781	Ecnas	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	2.700	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	1.000	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1196/1781	Ecnas	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	2.700	
	1196/1781	Kaymak bahası	Kuruş	34	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	1196/1781	Ecnas	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	2.700	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	2.750	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1196/1781	Ecnas	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	2.700	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	500	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1196/1781	Ecnas	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	2.700	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	4.500	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1196/1781	Ecnas	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	2.700	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1196/1781	Ecnas	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	2.700	
	1196/1781	Beyhan Sultan Hazretlerine	Kuruş	100	
	1196/1781	Hadice Sultan Hazretlerine	Kuruş	100	
	1196/1781	Esma Sultan Hazretlerine	Kuruş	100	
	1196/1781	Saadetlü Baş Kadın Hazretleri	Kuruş	500	
	1196/1781	Sair Kadınyan Hazeratına	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Kethüda Kadın	Kuruş	30	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	1196/1781	İkinci Hazinedâr	Kuruş	40	
	1196/1781	Sair Horendegân	Kuruş	250	
	1196/1781	İsmetlu Esma Sultana teslim	Kuruş	34	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1196/1781	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1196/1781	Ecnas	Kuruş	1.500	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	3.000	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna Nakid	Kuruş	1.000	
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna teslim olunan	Kuruş	2.500	Nakid
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna donanması içün teslim	Kuruş	76	Nakid
Hesap Defteri	1196/1781	İsmetlu Esma Sultan Hazretlerine ve Kütübhane hocasına	Kuruş	600	Mahiye
Harc-ı Hassa Defteri	1196/1781	Herem-i Hümâyûna teslim olunan	Kuruş	200	Nakid
	1196/1781	Harem-i muhtereme teslim olunan	Kuruş	100	Nakid
Hesap Defteri	1196/1781	Horendegân-i Harem-i Hümâyûn	Kuruş	11.005	
Harc-ı Hassa Defteri	1196/1781	Harem-i Hümâyûna teslim olunan	Kuruş	500	Nakid
	1196/1781	Harem-i Hümâyûna teslim olunan	Kuruş	1.000	Nakid
Defter Türü Belirtilmemiş	1196/1781	Neferat-ı Saray-ı Cedid	Kuruş	15.471	
	1196/1781	Neferat-ı Saray-ı Atik	Kuruş	1.035	
Ceyb-i Hümâyûn / Harc-ı Hassa Defterleri	Tarihsiz	Saadetlü Valide-i muhterem hazretlerine altun ve beyaz olmak üzere	Kuruş	10.000	Bera-yı veladet-i hümâyûn bazı kulları yediyle ihsan buyurulan
	Tarihsiz	Harem-i muhtereme	Kuruş	5.000	
	Tarihsiz	Harem-i Hümâyûn ağalarına	Kuruş	1.000	
	Tarihsiz	Necabetli Sultan Mehmed Efendi Hazretlerinin veladet-i (…) bera-yı hümâyûn bazı kulları yediyle ihsan buyurulan	Kuruş	40.000	Beşige vaz olunan gök ve kırmızı yakut ve elmasla müzeyyen (…)
Müfredat ve Hesap Defteri	1203/1788	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	364	Nakid
	1203/1788	Saadetlü Hazinedâr Usta Hazretlerine	Kuruş	231	Nakid
	1203/1788	Saadetlü Baş Kadın Hazretlerine	Kuruş	212	Nakid
	1203/1788	Saadetlü İkinci Kadın Hazretlerine	Kuruş	155	Nakid
	1203/1788	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretlerine	Kuruş	164	Nakid

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	1203/1788	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretlerine	Kuruş	150	Nakid
Ceyb-i HümâyûnDefteri	1203/1788	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	7.500	Nakit
	1203/1788	İsmetlu Esma Sultan Hazretlerine	Kuruş	2.000	Nakit
	1203/1788	İsmetlu Emine Sultan Hazretlerine	Kuruş	2.000	
	1203/1788	İsmetlu Hibetullah(?) Hazretlerine	Kuruş	2.000	
	1203/1788	İsmetlu Hibetullah(?) Hazretlerinin Valide-i muhteremleri	Kuruş	1.000	
	1203/1788	Kethüda Kadın Hazretlerine	Kuruş	3.000	
	1203/1788	Hazinedâr Ustasına	Kuruş	2.000	
	1203/1788	Beray-ı çamaşur ustasına	Kuruş	1.000	
	1203/1788	Harem-i Hümâyûnda Cümle horendegânına	Kuruş	11.565	
	1203/1788	Daye - İsmetlu Esma Sultan Hazretleri	Kuruş	150	
Ceyb-i Hümâyûn / Harc-ı Hassa Defterleri	1207/1792	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1207/1792	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1207/1792	Ecnâs-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1207/1792	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	1.000	Nakid
	1207/1792	İsmetlu Esma Sultan Hazretlerine	Kuruş	100	Nakid
	1207/1792	İsmetlu Hibetullah Sultan Hazretlerine	Kuruş	100	Nakid
	1207/1792	Saadetlü Daye Kadın Hazretlerine	Kuruş	500	Nakid
	1207/1792	Saadetlü İkinci Kadın Hazretlerine	Kuruş	300	Nakid
	1207/1792	Saadetlü Üçünü Kadın Hazretlerine	Kuruş	300	Nakid
	1207/1792	Saadetlü Hazinedâr Usta Hazretlerine	Kuruş	500	Nakid
	1207/1792	Kethüda Kadın Hazretlerine	Kuruş	40	
	1207/1792	İkinci Hazinedâra	Kuruş	40	
	1207/1792	Altı nefer Ustaya	Kuruş	60	
	1207/1792	Cümle Horendegâna	Kuruş	250	
	1207/1792	Harem-i muhtereme teslim olunan	Kuruş	94	Mahiye olarak
	1207/1792	Devletlü Valide Sultana	Kuruş	34	Kaymak bahası
	1207/1792	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	1207/1792	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1207/1792	Ecnâs-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1207/1792	Devletlü Valide Sultana tayin buyurulan	Kuruş	34	
	1207/1792	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1207/1792	Zerr-i mahbûb Nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1207/1792	Ecnâs-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1207/1792	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	34	Kaymak bahası
	1207/1792	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1207/1792	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1207/1792	Ecnâs-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1207/1792	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	34	Kaymak bahası
	1207/1792	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1207/1792	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1207/1792	Ecnâs-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1207/1792	Harem-i muhtereme teslim olunan	Kuruş	7.500	
	1207/1792	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	34	Kaymak bahası
	1207/1792	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	34	Kaymak bahası
	1207/1792	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1207/1792	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1207/1792	Ecnâs-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1207/1792	Harem-i muhtereme teslim olunan	Kuruş	67.469	
	1207/1792	Harem-i muhtereme teslim olunan	Kuruş	60	Nakid
	1207/1792	Harem-i muhtereme teslim olunan	Kuruş	5.000	Nakid
	1207/1792	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	34	Kaymak Baha
	1207/1792	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1207/1792	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1207/1792	Ecnâs-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1207/1792	Harem-i muhtereme teslim olunan	Kuruş	900	Nakid

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	1207/1792	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	1.000	
	1207/1792	İsmetlü Hibetullah Sultan Hazretleri	Kuruş	100	
	1207/1792	Saadetlü Başkadın Hazretlerine	Kuruş	500	
	1207/1792	Saadetlü İkinci Kadın Hazretlerine	Kuruş	300	
	1207/1792	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretlerine	Kuruş	300	
	1207/1792	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretlerine	Kuruş	300	
	1207/1792	Kethüda Kadına	Kuruş	40	
	1207/1792	Hazinedâr Usta	Kuruş	500	
	1207/1792	İkinci Hazinedâra	Kuruş	40	
	1207/1792	Cümle Horendegâna	Kuruş	650	
	1207/1792	Harem-i muhtereme teslim olunan	Kuruş	500	
	1207/1792	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	34	Kaymak bahası
	1207/1792	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1207/1792	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1207/1792	Ecnâs-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1207/1792	Harem-i muhtereme teslim olunan	Kuruş	2.000	
	1207/1792	Harem-i muhtereme teslim olunan	Kuruş	2.000	
	1207/1792	Harem-i muhtereme teslim olunan	Kuruş	500	
	1207/1792	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	34	Kaymak bahası
	1207/1792	Harem-i muhtereme teslim olunan	Kuruş	41	
	1207/1792	Harem-i muhtereme teslim olunan	Kuruş	48	
	1207/1792	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1207/1792	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1207/1792	Ecnâs-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1207/1792	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	34	Kaymak bahası
	1207/1792	Harem-i muhtereme teslim olunan	Kuruş	5.000	
	1207/1792	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	1.000	
	1207/1792	İsmetlu Esma Sultan Hazretlerine	Kuruş	100	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	1207/1792	İsmetlu Hibetullah Sultan Hazretlerine	Kuruş	100	
	1207/1792	Saadetlü Baş Kadın Hazretlerine	Kuruş	500	
	1207/1792	Saadetlü İkinci Kadın Hazretlerine	Kuruş	300	
	1207/1792	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretlerine	Kuruş	300	
	1207/1792	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretlerine	Kuruş	300	
	1207/1792	Saadetlü Hazinedâr Ustaya	Kuruş	500	
	1207/1792	Kethüda Kadın Hazretlerine	Kuruş	40	
	1207/1792	İkinci Hazinedâra	Kuruş	40	
	1207/1792	Altı nefer ustalara	Kuruş	60	
	1207/1792	Cümle horendegâna	Kuruş	650	
	1207/1792	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1207/1792	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1207/1792	Ecnâs-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1207/1792	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	34	Kaymak bahası
	1207/1792	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	1.000	
	1207/1792	İsmetlu Esma Sultan Hazretlerine	Kuruş	100	
	1207/1792	İsmetlu Heybetullah Sultan Hazretlerine	Kuruş	100	
	1207/1792	Saadetlü Baş Kadın Hazretlerine	Kuruş	300	
	1207/1792	Saadetlü İkinci Kadın Hazretlerine	Kuruş	300	
	1207/1792	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretlerine	Kuruş	300	
	1207/1792	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretlerine	Kuruş	300	
	1207/1792	Kethüda Kadın Hazretlerine	Kuruş	30	
	1207/1792	Hazinedâr Usta	Kuruş	500	
	1207/1792	İkinci Hazinedâra	Kuruş	40	
	1207/1792	Altı nefer ustalara	Kuruş	60	
	1207/1792	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1207/1792	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1207/1792	Ecnâs-ı beyaz	Kuruş	1.500	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	1207/1792	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	34	Kaymak bahası
	1207/1792	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1207/1792	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1207/1792	Ecnâs-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1207/1792	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	34	Kaymak bahası
	1207/1792	Harem-i muhtereme teslim olunan	Kuruş	900	
	1207/1792	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	1.000	Topkapu'dan nakl-i hümâyûn vukuunda nakliye olmak üzere ihsan-ı mülükane buyurulan
	1207/1792	İsmetlu Hibetullah Sultan Hazretlerine	Kuruş	100	
	1207/1792	Saadetlü Baş Kadın Hazretlerine	Kuruş	500	
	1207/1792	Saadetlü İkinci Kadın Hazretleri	Kuruş	300	
	1207/1792	Saadetlü Üçüncü Kadın Hazretleri	Kuruş	300	
	1207/1792	Saadetlü Dördüncü Kadın Hazretleri	Kuruş	300	
	1207/1792	Kethüda Kadın Hazretlerine	Kuruş	40	
	1207/1792	Hazinedâr Usta	Kuruş	500	
	1207/1792	İkinci Hazinedâra	Kuruş	40	
	1207/1792	Altı nefer ustalara	Kuruş	60	
	1207/1792	Cümle Horendegâna	Kuruş	650	
	1207/1792	Harem-i muhtereme teslim olunan	Kuruş	500	Nakid
	1207/1792	Zerr-i mahbûb tamm	Kuruş	2.000	
	1207/1792	Zerr-i mahbûb nısfiyesi	Kuruş	4.500	
	1207/1792	Ecnâs-ı beyaz	Kuruş	1.500	
	1207/1792	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	34	Kaymak bahası
	1207/1792	Harem-i muhtereme teslim olunan	Kuruş	2.000	Nakid
	1207/1792	Harem-i muhtereme teslim olunan	Kuruş	2.000	Nakid
	1207/1792	Harem-i muhtereme teslim olunan	Kuruş	400	Nakid
Harc-ı Hassa Hesabı	Tarihsiz	Suret-i taksim-i yıllık	Kuruş	20	Bera-yı ferş-ı Harem-i Hümâyûn
	Tarihsiz	Suret-i taksim-i yıllık	Kuruş	454	Bera-yı ağayan-ı Harem-i Hümâyûn
Müfredat Defteri	Tarihsiz	Harem-i Muhtereme takdim olunan	Kuruş	10.000	Veladet-i Hümâyûn şeref-vukuunda

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	Tarihsiz	Ebe kadın cariyelerine ber mutad ihsan	Kuruş	5.000	
	Tarihsiz	Nisâr buyurulmak üzere ber-mutad	Kuruş	10.000	
	Tarihsiz	Ebe kadın cariyelerine ber-mutad ihsan	Kuruş	5.000	
Hesap Defteri	1213/1798	Devletlü Valide Sultan Hazretlerine	Kuruş	300	Mevâcib-i Hazret-i Şehzadegan (…) Saltanat-ı Enderun-i Hümâyûn ve (…)
	1213/1798	Mevacib-i Kethüda Kadın Hazretlerine	Kuruş	375	
	1213/1798	Mahlûl Kethüda Kadın Hazretlerine	Kuruş	500	
	1213/1798	Mevacib-i Vekil Usta	Kuruş	175	
	1213/1798	Ulufe götüren ağaya	Kuruş	16	
	1213/1798	Ulufe Götüren Zülüflilere	Kuruş	25	
	1213/1798	Mevacib-i Kethuda Kadın Hazretlerine	Kuruş	150	
	1213/1798	Mahlûl Kethüda Kadın Hazretlerine	Kuruş	500	
	1213/1798	Saliha Kalfa	Kuruş	75	
	1213/1798	Hadice	Kuruş	70	
	1213/1798	Kâniye Usta	Kuruş	60	
	1213/1798	Vekil Usta	Kuruş	35	
	1213/1798	Dikişciler Usta	Kuruş	55	
	1213/1798	Büyücü(?) Kadın	Kuruş	18	
	1213/1798	Su Koyucu Kadın	Kuruş	15	
Hesap Defteri	1213/1798	53 Cariye için ihsan (3 Akçeden 40 akçe arası)	Kuruş	696	Mevacib-i Harem-i Hümâyûn Saray-ı Atik-i Mamure ve Ağayan-ı Harem-i Hümâyûn ve hidemat-ı bîrûnda ve gayruhu vacib-i musırr
Hesap Defteri	1214/1799	65 Cariye için ihsan kaydı	Kuruş	1.741	
Esami ve Hesap Defteri	Tarihsiz	223 Cariye için ihsan (5 Kuruş ile 100 kuruş arasında değişen miktarlar)	Kuruş	2.595	
	Tarihsiz	Kilerdeki 16 Cariye için ihsan	Kuruş	220	
	Tarihsiz	Külhancı 6 Cariye için ihsan	Kuruş	65	
	Tarihsiz	192 Cariye için ihsan (5 ile 20 arasında değişen tutarlar)	Kuruş	1.360	Hanedan mensuplarının cariyeleri
Hesap Defteri	1226/1811	Kethüda Kadın	Kuruş	2.000	1226 Senesi Harem-i Hümâyûn ismet makrunun inâmât-ı tammı olmak üzere
	1226/1811	Saray Ustasına	Kuruş	500	

EK-2. (devam) Tezde Kullanılan, Haremle İlgili Masraf, İnam-İhsan-Nukud Defterleri

Defterin Türü ve Yer Numarası	Sene	İhsan / İnam / Maaş	Birim	Tutar	Açıklama
	1226/1811	Hazinedâr Usta	Kuruş	3.000	Tertib olunub Harem-i Muhtereme Teslim olunan
	1226/1811	Kadın Vekili	Kuruş	300	
	1226/1811	Câmeşûy Ustasına	Kuruş	500	
	1226/1811	Berber Usta	Kuruş	300	
	1226/1811	Kilarcı Ustasına	Kuruş	300	
	1226/1811	Çaşnigir Ustasına	Kuruş	300	
	1226/1811	Kahveci Usta	Kuruş	300	
	1226/1811	İbrikdar Usta	Kuruş	300	
	1226/1811	Baş Kâtip	Kuruş	115	
	1226/1811	İkinci Hazinedâr	Kuruş	300	
	1226/1811	İkinci Kâtip	Kuruş	115	
	1226/1811	İkinci Câmeşûy	Kuruş	100	
	1226/1811	İkinci Çaşnigir	Kuruş	100	
	1226/1811	İkinci Kahveci	Kuruş	100	
	1226/1811	İkinci Sabuncu	Kuruş	100	
	1226/1811	277 Cariyeye ihsan (30 ile 80 arası)	Kuruş	10.865	
Defter Türü Belirtilmemiş	Tarihsiz	16 Cariye için ihsan (Tutarlar 1 ile 5 Kuruş arasında)	Kuruş	51	Hatunân Saray-ı Amire ömrühüm Allahu te'âlâ

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Nurdan, Semiha

Uyruğu : T.C.

Doğum tarihi ve yeri : [redacted]

e-mail : bengusema@gmail.com

Eğitim

Derece	**Eğitim Birimi**	**Mezuniyet Tarihi**
Doktora	Gazi Üniversitesi / Tarih Anabilim Dalı	Devam ediyor
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi / Tarih Anabilim Dalı	2012
Lisans	Kırıkkale Üniversitesi / Tarih	2006
Lise	Açık Lise	1998

İş Deneyimi

Yıl	**Yer**	**Görev**
2009-2021	Türk Tarih Kurumu	Mütercim
2006-2009	Vakıflar Genel Müd. Kült. Tesc. Daire.	Tashih

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Kâtip, Çelebi. (2009). ***Takvimü't-Tevarih (1609-1657)***, (indeks haz: Semiha Nurdan). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.

Nurdan, S. (2018). *Osmanli Paşalarından İskender Paşa'nın Kızı Hacı Mihrişah Kadın Vakfiyesinin Tahlil ve Tefsiri.* 18. Türk Tarih Kongresi 1-4 Ekim Ankara, TTK Yay., Ankara, baskı aşamasında.

Nurdan, S. (2020). "Sultan III. Ahmed Döneminde Hayirsever Bir Saraylı Kadın: Emetullah Başkadın Vakfı ve Vakfiyeleri". *Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi,* 1(1),179-195.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...